

APPENDIX

AD OPERA RUFINI.

MONITUM AD LECTOREM.

Alteram veluti Partem Rufini Operum scripta hæc exhibent, quæ subsequuntur: de qui' us licet in Præfatione pluribus disputatum sit, monendus est tamen Lector heic quoque loci, ut ne paucioris eu æstimet, quæ tanquam in Appendicem amandari videt. Nempe Rufinus non ea atque alii, et cum primis Hieronymus, sorte usus est, quem sequiorum temporum Scriptores imitari quoquo modo contenderent, atque his quæ chartis illiniebant, magnum ejus nomen, stulta propemodum ambitione, præeferent. Neque porro fraudis occasionem faciendæ librariis præbuit Aquilejensis Presbyteri fama, ut carioris divenderent, quæ Auctore illo prænotassent: quin potius econtrario (ad nominis declinandam invidiam, quam illi cum Hieronymo inimicitia pepererunt) ipsa ejus scripta, æternum ut durarent, et doctorum manibus tenerentur dignissima, aliis interdum adtribuerunt, nec minorum sane gentium Scriptoribus, sed Cypriano quâdam et Augustino, atque alia ipsi, si Superis placet, Hieronymo. Quæ igitur cum in nime ipsius quidem sint, ipsi tamen adscribuntur, quandoquidem in hanc fere peccant Antiquariis partem, ut libris patrocinium ab Auctore adiscant, necesse propemodum est, ut et tam bene Rufinianum ingenium ac stilum referrent, ut jure illi adscribi viderentur, tamque abundantia doctrina constarent, ut nihil sibi ab impacta nomini ejus calumnia metuerent.

Ejusmodi revera sunt quæ hac Parte altera continentur. Et qui primo quidem occurrit, Commentarius in LXXV priores Davidis Psalmos, ante annos ferme ducentos ab Antonio de Albone Arch'episcopo ecclesiæ Lugdunensis, et Galliarum Primatè inter rudera quâdam antiqui Monasterii repertus, dignus omnino habitus est, ut ipse testatur, qui in arenam ac solem adversus impios divinarum Literarum interpretes proferretur. Neque solus ipse ita censuit, cum avide perlegisset, sed ex aliorum etiam, quibus legendum tradidit, eruditorum hominum sententia, thesaurum hunc esse aii luci atque auræ exhibendum. Rem narrat ipse satis luculenter, multisque disputat de Operis præstantia in Epistola ad Pium V. qua editionem illi suam inscripsit, et quam nos etiam ea cum primis de causa lectu dignam heic duximus recudendam.

Qui pone hunc sequitur, Commentarius in tres minores Prophetas, Oseam, Jobelein, et Amos, ut huic parti addiceretur, fecit recentiorum doctorum quidem hominum, qui illum Rufino abjudicant, auctoritas fere magis quam ratio. Cæterum ut nihil ei velim hac de causa pretii decedere, studioso etiam quam multa poterant pro germanitate ipsa Operis proferri argumenta, in Præfatione urgeo, quæ ut recolat, auctor sum. Sæpius quoque in Notis mirari subit, si alius olim a Rufino exstitit, qui et inimicitias in Hieronymum tantas exerceret, et eodem ferme, atque Rufinus scripsisset, sensu, ingenio, animo, s'ilo denique ipso scriberet. Nulla certe elucubratio est, quæ inter Rufinianas majore cum dignitate stare queat. Sed hæc uberius suo loco.

Succedunt libelli tres alii, sive duo, nam qui de Fide primus inscribitur, et duodecim anathematismis adversus varias hæreses constat, scriptiuncula paucorum est versuum. Alius autem de Fide liber, et multas Christianæ doctrinæ partes complectitur, copioseque edisserit, et quamquam manifestum est, non fuisse ab Aquilejensi Presbytero scriptum (sunt etiam qui Pelagium adscribant!), eruditionem tamen ejus haud dedecet, et ad controversiarum de Fide historiam plurimum confert. Sed erit de his iterum dicendi locus.

VETERIS EDITORIS ANTONII DE ALBONE

ARCHIEPISCOPI LUGDUNENSIS, etc.,

IN COMMENTARIUM IN PSALMOS LXXV,

Ab se repertum ac primo editum,

Dedicatio et præfatio.

BEATISSIMO PATRI AC DOMINO NOSTRO

D. PIO PAPÆ V.

ANTONIUS DE ALBONE,

Archiepiscopus Ecclesiæ Lugdunensis, ac Galliarum Primas, precatur diuturnam vitam ac salutem in Christo sempiternam.

Etsi præclarum, ac, ut censuit ille, bonum est opus, Beatiss. Pater, vices Episcopi in Ecclesia Catholica sustinere, neque tam sim ab omni recta, et æquabili cogitatione alie-

nus, ut gradum, ac dignitatem ipsam, quam summam in terris admiror, non in præstantissimis Dei Optimi Maximi beneficiis, vel meo certe nomine reponam: tamen et incredibilis officiorum, quibus hic status distingitur, magnitudo, et mea mihi non obscura humilitas ita me terrent, ac ex eo die quo hujus Ecclesiæ Lugdunensis præses sum renunciatus, animum percellunt, ut nisi duo me recreassent, ac prope refecissent, nescio an in hac temporum, ac voluntatum humanarum injuria, et intemperie, oneri hactenus ferendo par exstitissem. Et horum quidem unum est, quod nunquam vel mea sponte, vel certe meo studio, ac ambitione in hunc tam præcellentem gradum conscendi, sed alienæ huc me meorum civium, ac majorum etiam voluntates impulerunt: quibus ut morem gererem effecit Apostolicæ Sedis auctoritas, quæ hic me sua beneficentia, ac liberalitate nec opinantem est prosecuta, ut scriptis ad me literis testatus sit fel. recordationis Pius IV nihil sibi magis esse cordi, quam ut Ecclesiæ Lugdunensis, tot bellis, ac seditionibus exagitata, tamque perniciosis opinionibus dissipata post illustrissimum Cardinalem Ferrariensem, ego in primis præsiderem, pallio, ac diplomatibus ex Urbe ad nos usque liberalissime transmissis. Quæ res cum apud me non aliud semper fuerit, quam certum quoddam oraculum, ac integrum de mea sorte, ac vocatione testimonium, sic me in tot laboribus, ac tanta bonorum omnium calamitate confirmavit, ut certo semper sperarim legationem nostram, qua pro Christo fungimur, non inanem, sed salutarem multis, ac fructuosam futuram esse. Ut enim qui se in hanc non evocati vitæ rationem ingerunt, manumque nullo auctore ac duce, hujus tam præstantis naviculæ malo, ac remis admovent, pœnam semper suæ temeritatis, audaciæque referunt, studii, ac industriæ suæ inanitatem: sic ii, qui publica sanctione, tanquam suffragio quodam cœlesti, his muneribus, ac officiis designantur, modo ne otio ac inertia diffuant, nihil non spei, ac præsidii in felicissimis rerum suarum successu vident esse collocatum. Hæc enim dum illi accurate meditantur, et in his sunt, profectus eorum, ait Apostolus (1. *Timot. 4.*), sunt omnibus manifesti, et de iis qui stant in consilio Domini recte dictum est, ejus verba populo suo nota fecisse, eosque a via mala et cogitationibus pessimis aversos fuisse (*Jerem. 23.*).

Alterum quod in hoc meo me gradu vehementer consolatur, speque ingenti meos omnes, ac certe meorum etiam Coepiscoporum conatus confirmat, est tempus hoc ipsum in quod Episcopatus nostri inciderunt, quo Jesus Christus tam eximios, ac vere summos pontifices Ecclesiæ suæ Catholicæ ac Romanæ præfecit, qui sic omnes curas, ac studia sua in ejus unius instauratione et recta constitutione defixerunt, ut jam diu sit, cum nihil aliud meditentur, quam morum quidem, ac vitæ in Christianis reformationem, doctrinæ vero, et dogmatum in hæreticis emendationem. Quæ duo cum tam prudenter, ac mag-

gnifice sacrosancta synodus Tridentina nuper adornavit, summoque consensu et depravatam nostrorum vivendi consuetudinem castigavit, et errorum, ac hæreseon omnium perniciem optimis sanctionibus sustulerit, tu unus, Pater beatissime, datus es nobis a Deo optimo maximo tanquam princeps, qui hæc tam sacrosancta senatusconsulta, quocumque sese Romani pontificii nomen et auctoritas diffundit, confirmes, ac stabilias, nihilque omittas eorum omnium, quæ ad pristinum illum nitorem, et veterem Christianæ reipub. dignitatem pertinere videantur. Ac ne quisquam hujus tam castigatæ vitæ exemplum sibi forte præferri desideret, tu tam exactam vivendi legem tibi ipsi indixisti, omnesque tibi libertatis, ac prope dicam majestatis fœces ita summisisti, ut si quam jam bene agendi formam aliis, quibus præses, præscripseris, se faciles, ac morigeros tuis edictis statim præbeant, modo tuas actiones, tuam continentiam, parcimoniam, tuam denique pietatem, ac diligentiam intueantur. Quis enim non illud jure admiretur, quod neque te a vitæ austeritate ætas jam morbis, ac labore confecta, revocat: neque summi illi tuæ sedis apices ad ambitionem te inflammant, neque in tuos affines, ac nepotes, quos habes optimos, ac religiosissimos magna rerum affluentia profusum te reddit: sed ita virtutes undique constipant, ut nihil ad te vitii possit irrupere, nulla ne summorum quidem principum majestas, si forte id tentarit, de recto mentis statu dimovere, sed obtutu sic firmo, ac constanti in Christum et Apostolos intendis, ut nihil tibi rectum, nihil magnificum, nihil denique magnopere laudandum existimes, quod ad illius legem atque voluntatem non effingatur. Hinc illæ ad nos cæterosque totius Europæ Pastores literæ curarum, et amoris plenissimæ: hinc ad potentissimos Ecclesiæ monarchas tam crebræ de morum instauratione, ac improbissimarum opinionum interitu legationes: hinc denique tot ac tam præclara in omne genus erroris, ac ambitus diplomata, ut ego vere meique omnes collegæ sub pastoris re ac nomine Angelici vexillo militare asserere audeamus. Et profecto cum ex teipso tanquam a capite nostro, ex quo in nos omnes veluti in cæteras corporis partes, veri sensus, ac motus certissimi influere solent, tam præclara innovationis Christianæ et ecclesiasticæ principia proficiscantur, speramus hac tam prælustri sanctimonia, reliquam membrorum multitudinem secuturam, et tam alacri atque composita functionum suarum vicissitudine tuis vestigiis ingressuram: ut quantum mali nominis nimia hæreticorum licentia, et hominum secundum carnem prudentium calumnia pridem in Gallias invexerat, tantum nunc laudis ac gloriæ secundum Deum, te duce, summi senatus, ac patrum Cardinalium integritas huic ipsi Galliæ nostræ inferat. Et sentinus plane ac ipsis auribus quotidie haurimus sermones depravatissimorum hominum, qui de tuæ vitæ ac morum integritate loqui non possunt, nisi magna cum laude, et in superiora quoque

/quod suis potius adscribere debebant) tempora rejiciant quicquid erroris in fide, ac in moribus flagitii in republica Christiana a plurimis annis pullulavit. Itaque sic statuo, tempus me idem prope intueri, quod illi majores nostri Episcopi, tum, cum ad extinguendam Novati doctrinam excitatus est Romæ summus Pontifex Stephanus, et (ne exiguam illam turbam antiquissimorum temporum, cum hac rerum omnium perturbatione comparem, sed aliquod afferam quod malum istud nostrum exæquet) iisdem mihi videor diebus agere, quibus Julius ille primus adversus Arianos tam acriter dimicavit, omnesque sui temporis Episcopos ad spirituale bellum incitavit: et tam ardens fuit Innocentii primi studium adversus Pelagianos, et tam graviter summus ille Leo Eutychianorum, ac cæterorum transfugarum errores expugnavit. Nam cæteros ego non connumero Pontifices, quibus tanquam ducibus certissimis usa est semper Christiana Ecclesia ad improbissimorum hæreticorum sui temporis insaniam refringendam, et ad Catholicorum fidem, ac pietatem maxima diligentia et contentione summa retinendam: si qua enim unquam victoria, si quis triumphus de hæreticis nobis, atque majoribus nostris contingit, (contigerunt autem quamplurimi) Ecclesiæ tuæ Romanæ, reliquarum omnium parenti optimæ, acceptum referimus. Quæ cum a Christo ædificata super firmam petram, adversus inferorum portas toties dimicavit, permansit semper quod semel esse cœpit, columna atque veritatis firmamentum, illudque non per quædam temporum intervalla exstructum, sed perpetua summorum hominum et sanctissimorum Pontificum serie sic factum, ut qui se huic tam cœlesti providentiæ et Divino ordini permiserunt, nunquam hominum errore ac nequitia perculsi, in omnem doctrinæ ventum æstuarint: *sed veritatem* (utar verbis Apostoli [*Ephes. 4.*]) *facientes in Christo, ex quo totum corpus compactum, et connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscujusque membri in charitatis ædificationem* incredibile sui ceperint incrementum. Nam cæteræ quidem Ecclesiæ, earumque pastores adversus quamplurimos fidei, ac religionis Apostolicæ hostes sæpe ubique fere gentium, in Asia vero maxime, et Libya, decertarunt, et non sine summa laude victos profligarunt: sed cum sese eorum posteris ad normam, et censuram Romanæ sedis, quam veteres illi tantopere venerati sunt, accommodare noluerunt, sed sponte se ac imprudenter ejus legibus subdlexerunt, incredibile est dictu, quanta clade paucis annis accepta, quam infeliciter ac misere conciderunt. Et profecto ut permulta in hac Ecclesia nostra Gallicana ab hæreticis fiant depravate ac flagitiose: hoc tamen unum fidissimæ semper anchoræ instar illi fuisse in summa fidei conflictatione existimo, quod boni Pastores, atque eorum oves incredibili numero olim quidem coactæ, tum vero diversis locis, ut in publica calamitate fieri solet, dissipatæ, te unum tuique similes in

Romana sede conspexerint, atque ab Apostolicæ auctoritatis majestate pendere voluerint. Quæ res cum ab improbis fere hos populos dogmatibus atque opinionibus flagitiosissimis magna ex parte vindicavit, et in antiquæ fidei statu retinuerit, æquum est in his quæ reliqua sunt, propulsandis, ut in hujus tuæ Ecclesiæ matrisque nostræ iudicio, atque voluntate quiescamus, iisque duntaxat armis contendamus, quæ nobis illa per te, tuoque consilio præscripserit. Ac ego quidem, Pater beatissime, de statu, et earum rerum summa, quæ ad religionem pertinent, sic sentio, nobis in primis, qui sumus Episcopi, esse aditendum, ne doctrina careant nostrorum hominum ingenia, sed iis argumentis, eaque eruditione imbuantur, quæ ad retinendam eorum in Ecclesiam benevolentiam, et alendam in Christum pietatem pertineant: alioqui enim coacervatis sibi ad sua desideria magistris, aures rerum novitate prurientes accommodabunt, ducesque ac parentes veritatis contemnent. Fecit hæc mea cogitatio plane, ut ea in re, mea diligentia, atque auctoritas non desset iis, qui tum in hac urbe magnis desideriorum fluctibus æstuant, tum in aliis quoque civitatibus et oppidis hanc operam meo nomine atque voluntate populo, ac plebi nostræ navant. Et si qua ad populi hujus et juventutis erudiendæ rationem industria desideratur, eam accuratissime nobis Collegium Patrum societatis Jesu quod hic habemus felicissime inchoatum, suppeditat. Si quid porro est quod latius etiam in vicinarum, atque externarum quoque nationum utilitatem a me proficisci queat, id curo in primis proferri in medium, et iis, qui communibus bonis nobiscum libenter utuntur, impertiri.

Quod cum alias sane non semel, tum certe nunc in hac Rufini mei editione conatus sum tibi in primis, Pater beatissime, testatum relinquere, ne nostra hæc etiam tam languens videatur Ecclesia, ut non solum recentiores, sed vetustissimos quoque Doctores in arenam, ac solem adversus impios divinarum literarum interpretes producat. Qua vero de causa meum esse Rufinum dixerim, qui tam improvisus ac tam sero hominibus proferatur, et quem in aliis, non semel opusculis viri superioris, ac proinde gravioris ætatis reprehendunt, operæ pretium duxi tibi, summo rerum earum quæ ad fidem pertinent, iudici, exprimere. Est in agro Lugdunensi insula quædam, quam Barbæ appellant incolæ (docti vero Barbatam), medium alveum Araris findens, in qua per vetus ac sanctum monasterium exstructum fuit, et magna totius provinciæ veneratione celebratum: sed ita superiore bello ab hæreticis disturbatum, atque dirutum, ut nihil in eo nisi loci cujusdam diviniore vestigia superesse videantur. Id cum ego multis jam superioribus annis auctoritate sedis Apostolicæ (uti si) gubernandum suscepissem, cum multa in eo offendi pietatis antiquæ monumenta, tum vero præcipue bibliothecam opulentam, quam cum studiose lustrassem, offendi Commentarius Rufini presbyteri Aquilejensis in septua-

ginta quinque Davidis psalmos, notis et characteribus qui summam antiquitatem præ se ferrent, descriptos, et membranis prope modum exesis, ac ipsa vetustate et situ attritis commendatos: quos cum avidè perlegissem, aliisque viris eruditissimos tradidissem, censei non esse hunc thesaurum denuo defodiendum, sed luci, ac auræ exhibendum. Neque vero me ab hac editione deterruit id quod quidam ex mihi amicissimis in hoc opere annotarunt, plerisque ac infinitis prope locis ita cum Augustino in suis Tractatibus in Psalmos consentire ut eædem sæpe sint sententiæ, eadem verba, atque adeo similes inter se periodi. Nam id in hoc opere D. Augustino evenisse censeo, quod D. Ambrosio in suis libris Exameron, ac de Spiritu Sancto contingit, ut quemadmodum hic integras in suum opus ex Divo Basilio periodos transtulit, sic ex Rufino, veluti alibi ex Hieronymo et Cypriano, in suos ille Commentarios quamplurima derivavit. Fuit enim Rufinus Augustino antiquior et magnæ apud eum auctoritatis, ut ad D. Hieronymum de illo scribat non sine pietatis, ac eruditionis commendatione, eumque cum suo tum adversario, olim vero sociali amicissimo mella Scripturarum studiose lambuisse, utrumque quidem conatus in mutuam benevolentiam revocare, sed ita causam inimicitiarum dissimulans, ut neutri culpam earum affingat. Hos porro tam luculentos Commentarios tandiu latuisse non mirum debet iis esse, qui norunt ex Trithemio plures adhuc libros ab auctore nostro conscriptos, et silentio tamen et oblivione hæctenus sepultos. Jam vero ex ipsa stili facilitate ac æquabili dicendi genere constat hunc auctorem esse, et eo studiosius a primis a Barbata insula monachis asservatos fuisse, quod in eos fere dumtaxat Psalmos ille scripserit, quos sine controversia Davidis esse, docti fere omnes asseverant. Ac ne quisquam minus hanc operam existimet, quod quædam ipsius opuscula auctoritati Apostolicæ suspecta habeantur, id unum tantum dixerim, nihil illo Canone omnino adversus Rufinum dici, quod hujus libri lectionem impediat. Nam et Gelasius religiosum eum virum appellat, et nonnullas ab eo Scripturas explicatas fuisse tradit (Psalmos ego hos septuaginta quinque intelligo) et hoc se nomine suspecta quædam ejus habere, quod a D. Hieronymo scribatur, de libero hominis arbitrio minus vere disputasse: sed ut omittam eam quam in dicendo, atque veritatem asserendo præ se tulit libertatem vir sanctissimus idemque doctissimus Hieronymus, ad cujus calculum nos remittit Gelasius, mihi plane in his Commentariis tam est apertum, quam quod pro libero hominis arbitrio, pro bonis operibus, pro mysterio Sanctissimæ Trinitatis, et sacrosanctæ Eucharistiæ, pro purgatorio, pro vera hominis justitia, atque aliis hujusmodi permultis non semel, neque uno loco docet. Neque vero cuiquam nova debet esse (tametsi gravis ac molesta bonis omnibus semper fiat) repen-

tina illa voluntatis inter D. Hieronymum et Rufinum, alienatio, tum quod ille zelo ardens ac eruditione fretus nihil in alienis libris non depuratum et ad amussim exactum ferre poterat: hic vero sanctimonia, ac multorum præcipuorum Ecclesiæ luminum exemplo communitus in Origenianis libris sive legendis, sive in alienam linguam transferendis audacter versabatur. Tum vero maxime quod ex quadam opinionum varietate, veluti ex D. Augustino comperimus, in hanc contentionem inciderant, in quam forte licet imprudens, cum ipso Hieronymo ille idem incidisset, nisi qua erat animi, ac morum modestia, omne jus in disserendo victoriæ Hieronymo remisisset, quæ mentis, ac voluntatis dissensionem, atque in Ecclesia scandalum creare poterat. Atque ut omittam quod non in dissimili genere inter se contenderint Paulus et Barnabas, D. etiam Petrus et Paulus Apostoli (nec profecto sine sententiæ dissidio ab Augustino et Hieronymo exagitatæ), nota est illa ex veteri historia inter Epiphanium, ac D. Chrysostomum controversia: illa etiam eo modestior, quo antiquior Victoris et Irenæi, quæ tamen omnia non ideo summis viris eam notam inusserant, ut si quid minus recte in nonnullis, quæ non ita ab universali Ecclesia in Conciliis Sacrosanctis tractata fuerant, et decreta, sensissent, in cæteris quoque errasse videantur. Sua sit ergo sancta D. Gelasio auctoritas, et sua D. Hieronymo constet innocentia, quæ tamen recte dicta Rufini non elevent, imo quæ ad veritatem, ut hic omnia exacta si fuerint integra, non minus ad bene credendum nos instruant, et ad bene agendum inflamment, quam quæ ab iis perfecta sunt, qui speciosius illo fortasse, et ambitiosius legi terique solcant.

Te vero, Pater beatissime, sic nostrum hoc munusculum spero excepturum, ut soles ea, quæ quamvis sint luculentiora, tamen quia non ex hoc solo nostro tam infæcundo, ac difficili, in quo excolendo magnopere voce, ac edito nuper Catechismo et Breviario elaboras, perfecta sunt, non æque forsitan sunt admiratione digna, eoque magis, quod tanquam manubiæ, aut exuviæ potius crudelissimæ stragis in omnes veteris Ecclesiæ, novum editæ in lucem Doctores in hoc Regno tibi exhibentur. Ego sane si quid haberem præstantius, quo tibi aliquo nomine gratificari possem, tam libenti studio ac egregia voluntate transmitterem ex hac mea sede Lugdunensi, quam hoc ipsius opusculum: in cujus lectione si quid offendet Ecclesia Catholica, quod non usque adeo probari possit (tametsi nihil tale hic offendimus), id ut cætera curet emendari; sin autem quamplurima reperiet, quæ ad suam, suorumque eruditionem, ac pietatem pertineant, agel illi gratias immortales, qui bonorum est omnium fons uberrimus Deus, a quo tibi felicitatem cum diuturnissima vita conjunctam tibi, Pater beatissime, quotidianis precibus exposco. Lugduni Idibus Martii. 1570.

ITEM DE COMMENTARIIS IN PROPHETAS

OSEAM, JOELEM ET AMOS,

EX EPISTOLA DEDICATORIA

RENATI LAURENTII DE LA BARRE

AD D. JOANNEM A SANCTO ANDREA.

Tu in primis, Vir ornatissime, non desinis maximo A studiorum proventu, reique literariæ accessione proferre de tua divite bibliotheca bonos quotidie Auctores, proque tuo in Rempublicam grato animo perquirere magnis sumptibus undique, si qui codices Mss. habeantur castigatissimi, quibus impressi possent conferri: si qui rursus restarent cum aliquo fructu imprimendi. Et ita quidem, ut de te testatum jam pridem doctorum sermonibus audiverim, nullum eorum qui tunc vivunt (absit verbo invidia) exstere qui feliciter et salubrius Chiromam manum admoverit rei librariæ: et qui liberalius optimæ notæ scriptorum (quorum modo lectione studiose fruuntur) impressiones juverit, auxerit, promoverit, atque tu ipse quem a Deo Opt. Maxim. in hæc calamitosa tempora ob id reservatum dicere soleo, ne literæ obsolescerent: neve deesset, qui honestissimas honestis de rebus Typographorum concertationes illustraret. Testantur illud jam pridem tot lan-

taque quot exierunt volumina cum aliqua tui præfatione nominis: testabitur etiam illud in præsentiarum RUFINI nunquam antea typis commissum Opus, cujus cum exemplar Domino de la Bigne Præceptorum meo Theologo, hujus ætatis tam ob morum candorem, quam ob singularem ejus eruditionem meritissimo, petendum indicasses, ex reliquiis venerabilis Monasterii Montis Dei, factum est, ut inter ruinas ejus devotæ domus divina providentia si non integer ab annis vetustus codex, saltem quodammodo totus ab injuria inveneretur effugisse Gnosticorum nostrorum injurias: adversus quas atque ejusmodi grassatorum excursiones, vindiciarum si quis sit modus, is est accersendus a Calcographia, quæ sola, inclinantibus sæculis, maximo Dei beneficio ad studia jam nauseantes hominum animos recreavit jucunda facilitate, scriptis contulit gratiam sua pulchritudine, et simul immortalitatem.

IN LXXV DAVIDIS PSALMOS COMMENTARIUS RUFINO AQUILEIENSI OLIM ATTRIBUTUS.

TITULORUM OMNIUM QUI PSALMIS PRÆFIGUNTUR

Argumentum.

I Sunt superscriptionum omnium tituli diversi: nam præter eos qui auctorum suorum nominibus, aut causarum, aut temporum significationibus prænotantur, sunt alii quibus titulus, *In finem est*: alii quibus tantum, *Psalmus cantici*, vel *Canticum psalmi*. Et necesse est diversas causas diversarum superscriptionum extitisse. Non enim sine causa tanta rerum diversitate hic titulorum ordo conver-

titur, ut nunc *In finem*, nunc *Psalmus*, nunc *Canticum*, nunc *Canticum psalmi*, nunc *Psalmus cantici* ad distinctionem psalmi qui subiaceat, proponatur. Et quamquam in singulis quibusque psalmis singularum quarumque inscriptionum causas præstare nitamur: tamen ad compendium studiose intelligentiæ, in brevi sermone virtutem superscriptionum omnium coarctamus. Finis est,

cujus causa cætera sunt, ipse autem nulli alii causam suam præstat. Ob finem enim omnia : nihil volo aliud post finem. Namque ad finem tenditur, sed in fine desinitur. Ita finis et anteriorum perfectio est, et se in nihil aliud protendens, propria in semet ipse possessio est. Psalmi ergo qui inscribuntur *In finem*, ita intelligendi sunt, ut ex perfectis atque absolutis bonorum æternorum doctrinis et speciebus existant : quia ad ea quæ in his dicuntur, fidei se nostræ cursus extendat, et in his nullo ulteriore tendens procurrit, ipso suo optatæ et adeptæ beatitudinis fine requiescat. In Musicis vero artibus hæc sunt officiorum genera et varietates. Psalmus est, cum cessante voce, pulsus tantum organi canentis auditur. Canticum est, cum cantantium chorus libertate sua utens, neque in consonum organi strictus obsequium, hymno canoræ tantum vocis exultat. Psalmus autem cantici est, cum organo præcipiente, subsequens et æmula organi vox chori cantantis auditur, modum psalterii modulis vocis imitata. Canticum vero psalmi est, cum choro ante cantante, humana cantationis hymno ars organi consonantis aptatur, vocisque modulis præcipientis pari psalterio suavitate modulatur.

His ergo quatuor musicæ artis generibus competentes singulis quibusque psalmi subscriptiones sunt coaptatæ. Ex virtutibus autem psalmodiarum, et ex ipsis doctrinæ musicæ diversitatibus causa uniuscujusque superscriptionis ostenditur. In eo enim psalmo, in quo tantum *Psalmus* inscribitur, fidelium operum et religiosorum gestorum aut doctrina, 2 aut confessio continetur, cum propheta commemorando quæ gerit, ad doctrinam nos gestorum similitudinem insinuat, motu corporei organi nostri ad pios officiorum usus temperato. At vero cum *Canticum* tantum in titulo psalmi præponitur, scientia in eo spiritualis, et intelligentia cælestis intelligitur, quam per cognitionem sapientiæ consequitur, cum non commemoratis fidei operibus, solam doctrinam perfectæ de Deo cognitionis ostendit. Non enim statim omnis scientia in bono opere est : neque rursus omne opus bonum veram scientiam consequitur. Ob quod et illi quod in tertio superscriptionum genere est. *Canticum psalmi* dicitur, quando cum bonorum operum efficientia scientiæ doctrina coniungitur : Prius enim in bonis operibus vivendum est, ut perfecta possit ea quæ deinceps succedit, divini sacramenti esse cognitio, secundum id quod dictum est : *Desiderasti sapientiam? serva mandata, et Dominus præstabit eamdem* (Matth. 19.). Præstat ergo sapientiam his, qui per merita bonorum operum intelligentiæ gratiam consequuntur. Ex his operum doctrinæque studiis, psalmi illius qui Canticum psalmi superscribitur, erit causa noscenda. Ubi autem est *Psalmus cantici*, illic per cognitionis scientiam usus boni operis tractatur : quando desiderabilem nobis fidelium gestorum efficientiam præstat anterior de Deo adepta cognitio. Hæc ergo musicæ artis quadrifaria diversitas, psalmodiarum est diversitas coaptata, ut est. Psalmus per corporei organi motum in commemoratione gestorum fit. Canticum vero per sapientiæ cognitionem habet in se doctrinæ scientiam. Psalmus vero canticum est, cum præeunte gestorum merito, cognitio scientiæ præstat. canticum deinde psalmi est, cum per adeptæ scientiæ cognitionem fidelium gestorum opus inchoatur et geritur. Per has ergo superscriptionum proprietates intelligentiam psalmodiarum querere oportet : quia unicuique generi prophetiæ, in proprietate titulorum unumquodque genus musici æ comparationis aptum est. Aliæ vero superscriptiones, quæ aut res gestas secundum historias significant, aut tempora, aut dies, aut aliud a liquid complexæ sunt : vel ex interpretatione nominum, vel ex comparatione gestorum, vel ex consimilium specie, ex quibus rebus psalmus consistat, ostenditur. Et sicubi est. *Pro die sabbati*, aut *Pro occulis filii*, aut *Pro die octava*, per corporalem superscriptionem significationemque specialis psalmi intelligatur editio : vel cum *Illius David*, vel *illi David*, vel *Abalom*, vel *Saul*, vel *Doech*, prophetia, quæ in psalmo sit, consequatur. In *diapsalma* vero, quod interjectum plurimis psalmis est, cognoscendum est de mutatione aut personæ, 3 aut sensus, sub conversione metri musici inchoari : ut sicubi *diapsalma* intercesserit, aut aliquid aliud dicit, aut etiam ab altero dicit, aut in altero artis musicæ modulo cantari, intelligendum sit. De personis, aut sensibus, ubi *diapsalma* intercedere reperimus, rationem asserere tentabimus. Cæterum modi musici disciplinam conservare, translatio Græca et Latina non potuit. Hæc autem in compendiosam brevitate dicta sufficiant.

Nunc festinemus ad ipsam psalmodiarum expositionem stilum convertere. Est autem diligens propensumque iudicium expositioni uniuscujusque psalmi præstandum, ut cognoscatur, quæ unusquisque eorum clave intelligentiæ aperiendus sit. Nam liber omnis similis est urbi pulchre

A atque magnæ, cui plures ardes diversæque sint, quarum fores propriis clavibus diversisque clauduntur. Quæ cum unum in locum congestæ permixtæque sint, volenti unamquamque sedem aperire, maximam ignaro afferant difficultatem, ut claves uniuscujusque ædis inveniat : sitque aut familiaris scientiæ cognitum clavem cito ex copia illa congestæ varietatis in usum eligere, aut ingentis laboris aptam et congruam clavem aperiendi uniuscujusque aditus invenire : quia ratio et qualitas non sinat, non suas claves claustris disparibus coaptare. Itaque recordum Dei misericordiam aperiendi uniuscujusque psalmi clavem reperiri, hujus ipsius primi Psalmi aditum propria sua et congrua clave pandamus. Iste liber apud Hebræos propter diversas causas tribus modis intitulatur : id est, aut *Liber hymnorum*, aut *Liber soliloquiorum*, aut *Liber psalmodiarum*. Ideo titulus ejus est, *Liber hymnorum* : quia totum istud opus pertinet ad laudem Dei. Hymni sunt cantus laudem Dei concinente. Si sit laus, et non sit Dei, non est hymnus : si sit laus Dei, et non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo ut si sit hymnus, habeat hæc tria, et laudem, et Dei, et canticum. Dicunt et quidam quod hymnus proprie dicitur, laus Dei metricè composita. Unde proprie in Hebræo dicitur *Liber hymnorum*, quia ibi totum psalterium est metricè scriptum. Dicitur etiam apud nos recte *Liber hymnorum*, quia licet, impediente translatione, non teneat metrum, tenet tamen quod præcipuum est : scilicet quod in omni parte apud nos, sicut et apud Hebræos, laudem Dei significat, quod perspicuum est. *Liber etiam soliloquiorum* non immerito dicitur, eo quod in eo solus Spiritus Sanctus sine ullo humano ingenio, sive auxilio loquitur. Vel soliloquium, non quia de Christo loquuntur soli psalmi : sed quia dignus et manifestus loquuntur de illo, quam prophetiæ cæteri. Ex qua etiam dignitate hæc prophetia in frequenti rursu habetur in Ecclesia. Rursus *Liber psalmodiarum* recte appellatus est, quia sanctus David dulcè mysterium hujus prophetiæ dulci sono, dulci organo, id est psalterio, voluit declarare. Volens enim magnificare cultum templi ad honorem Dei, cum Arcam de Sylo reduceret, elegit tria millia hominum musicis instrumentis Deum laudantium : et illis centum quinquaginta præfuit : quibus omnibus quatuor alios, Etham, Eman, Asaph, Idithun præfectos adhibuit (I Paral. 16.). Ipse quoque cum psalterio modulans in tabernaculo ad divinum cultum cæteros invitavit, prophetiam hanc modulabatur in psalterio (I Paral. 24.). Et non sine causa magis in hoc quam in alio instrumento : quia sicut hoc instrumentum decem chordas habet, et superius est concavum unde resonat : ita hæc prophetia resonat de superioribus, quæ nos instruit de spiritualibus. Neque hoc causa laudis humanæ, sed solo appetitu supernæ patriæ. Decem vero chordæ psalterii, decem præcepta legis significant : quæ omnia bene implet, 4 qui ea exequitur, quæ in psalterio scripta decantantur. Dicitur autem propheta, non quia prædicit futura : sed quia prodiit occulta. Cujus tempora tria sunt : præteritum, præsens et futurum. Et ipsa aliquando fit per figuram, aliquando per somnium, aliquando per occultam revelationem : sicut ista, quod ipse propheta attestatur, ubi ait, *Audiam, quid loquatur in me Dominus Deus* (Psal. 10.). Et, *Occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi* (Psal. 50.). Communis materia totius hujus operis, Christus est, tripliciter acceptus : id est, secundum divinitatem, secundum humanitatem, et secundum corpus ejus, quod est Ecclesia. Quod vero de contrariis, id est, dæmoniis et impiis hominibus interseritur, non ideo fit, quod sint de principali materia : sed ut principali materiæ per quasdam commoditates subserviant, admiscantur. Ut in primo psalmo de impiis inducit, quatenus per eorum poenas homines ab eorum conformitate deterreat, et ad Christi conformitatem inducat. Queritur a quibusdam, cui parti philosophiæ supponatur. Quibus respondendum est, secundum quod agit de moribus, Ethicæ : secundum quod tractat de natura, Physicæ potest supponi.

Sciendum vero est, quod istos CL. psalmos. Spiritu Dei revelante, Sanctus composuit David. Et licet quidam psalmi aliorum nominibus intitulentur, ut est Salomonis, Aggei, aliorum Chore, et aliorum quorumlibet : non ideo factum est, quod ipsi psalmos composuerint : sed propter mysteria nominum, sive officia ad quæ sermo sequens videtur pertinere. Nec eo modo ordinati sunt, quo a sancto David compositi. Cum enim in uxore Uriæ peccasset, *Miserere mei Deus* (Psal. 50.), post hæc vero pro persecutione Absalom, *Domine, quid multiplicati sunt* (Psal. 5.), edidit. Item cum a Samuele prius ungeretur in regem, *Dominus illuminatio mea* (Psal. 26.) : mortuo autem Saul, *Diligam te* (Psal. 17.), composuit. Esdras Scriba, qui titulos posuit, psalmos aliter, quam dictati fuerant, ordinavit : hoc fortassis Spiritu Sancto ideo disponente, ut cum ordo rerum, aut temporum juxta litteram non tenetur, alter ordo

subtilior juxta spiritualem intelligentiam requiratur. Et sunt quidam, qui quinque psalmsorum libros esse volunt, quia ibi quater *fiat, fiat* inveniunt: sed unum librum esse, Actuum Apostolorum librum confirmat, ubi ait, *Sicut scriptum est in libro Psalmorum* (Act. 1.).

Edras autem, cum cæteris psalmis titulos posuisset, huic psalmo ideo non adscripsit, quia iste psalmus omnium aliorum est titulus. Sicut enim titulus illuminat, et totam materiam sequentem prælibat: ita psalmus iste, qui præcedit, totam materiam sequentis operis tangit. De hac vero materia hoc modo tractat: ostendendo potentiam divinitatis, perfectionem humanitatis Christi, universalitatem sanitatis membrorum, conversionem peccatorum, patientiam et gloriam omnium. Intentio sua est, nos commovere, ut

beatitudinem in primo parente amissam studeamus reparare in nobis, et exemplo nostro in aliis: quod ut possibile facere, hortatur nos imagini novi hominis Christi conformari: de quo in hoc primo psalmo agit hoc modo. Removet ab eo omnia mala, tam cogitationis, quam operis. Commendat in eo omnem perfectionem virtutis. Ostendit eum utilem esse nobis. Sciendum vero est, quod illas perfectiones de Christo, quas communiter ponit in priori psalmo, in cæteris psalmis, qui sequuntur, multipliciter per partes exequitur. Quia ergo omnes ad beatitudinem tendunt, nec beati esse, nisi per Christum, possunt (tantum enim bonum est beatum esse, ut omnes hoc velint et boni et mali), proponit Christum nobis in exemplum. Et incipit a beatitudine sic.

COMMENTARIUS IN LXXV PSALMOS.

PSALMUS PRIMUS.

5 1. *Beatus vir, etc.* Postquam dictum est, *non abiit*, superfluum videtur esse quod additur, *non stetit*, et *non sedit*. Qui enim non consentit peccato, jam nec in eo stare valet, aut perseverare. Sed ideo hoc facit, quia ordinem vult exequi, quo primus homo peccavit: ut secundum hominem ostendat a primo penitus esse dissimilem. *Beatus vir qui non abiit.* [De Domino nostro Jesu Christo accipiendum est, qui non abiit in consilio impiorum, sicut homo terrenus, qui uxori consensit deceptæ a serpente, ut Domini præcepta contemneret (Gen. 3. 6.). Et in via peccatorum non stetit. Venit quidem in via peccatorum, nascendo sicut peccatores; sed non stetit, quia illecebra secularis eum non tenuit. Et in cathedra pestilentie non sedit. Noluit enim terrenum regnum cum superbia (Joan. 78.). Quæ cathedra pestilentie ideo recte intelligitur, quia pauci sunt, qui amore dominandi careant, et humanam gloriam non appetant. Pestilentia vero est morbus late pervagatus, omnes aut pene omnes involvens. Vel cathedra pestilentie perniciose doctrina intelligi potest. Deinde considerandus est ordo verborum, *Abiit, Stetit, Sedit*. Abiit ille, qui recessit a Deo. Stetit, cum delectatus est in peccato. Sedit, cum in sua superbia confirmatus, redire non potuit: nisi per eum liberatus, qui neque abiit in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentie sedit.] Potest etiam intelligi de quolibet justo quod dicitur, *Beatus vir qui non abiit, etc.* In consilio impiorum abire, est pravis consiliis assentire. In via peccatorum stat, qui in malis operibus perseverat. In cathedra vero pestilentie sedet, qui malum quod agit, alios docet. Quisquis ergo beate vivere studet, prava consilia summo opere cavere debet. Scriptum est enim: *Corrumperunt mores bonos colloquia mala* (1. Cor. 15.). Prava quoque opera et exempla nihilominus vitanda sunt: quia sicut bonorum operum et exemplis minus boni ad meliora semper proficiunt: sic nonnumquam iniquorum facis et exemplis infirmi ad deteriora tendunt. Hinc Psalmista alibi ait: *Cum sancto sanctus eris.* Et paulo post subditur: *Et cum perverso perverteris* (Psal. 17.). Tanto itaque studiosius oportet hæc fugere, quanto facilius incautas mentes possunt decipere. Via ergo beatitudinis est,

B ut quisquis ad bonum opus tendere desiderat, quo scilicet beate vivat, prius malum cavere studeat, ne bonum quod agit, impediatur. Unde scriptum est: *Declina a malo, et fac bonum* (Psal. 33.). Sequitur de Domino Nostro Jesu Christo.

2. *Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Quod Christi voluntas in lege Dei Patris fuerit, textus sancti Evangelii satis ostendit: ubi Luca narrante dicitur, qualiter in templo Domini puer Jesus invenitur sedens in medio Doctorum et interrogans, cunctis stupentibus super prudentia et responsis ejus (Luc. 2.). Qui inquisitus a parentibus ait: *Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse* (Ibid.)? Ergo in lege Domini voluntas ejus. Nequaquam puer Jesus inivit parentibus in templo Domini remansisset, si in lege Domini voluntas ejus non fuisset, *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Namque in die et nocte prædicavit Christus. In die docebat turbas, nocte verbi mysteria discipulis revelabat (Joan. 8.). Vel in lege Domini voluntas ejus fuit, quia a præceptis Patris nunquam Filius discordavit. Hinc est quod ipse ait: *Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, Patris* (Joan. 6.). Ex quibus verbis quid aliud colligimus, nisi quod præceptis dominicis obedire debemus, non timendo, sed amando: non ex necessitate, sed ex voluntate. Non enim timor aut necessitas, sed sola caritas implet legem. Hinc est quod Apostolus ait: *Qui enim diligit, legem implevit* (Rom. 13.). Nec mirum si is, qui caritate repletur in lege Domini, die ac nocte, id est, assidue meditatur: vel die ac nocte, id est, in prosperis et adversis. Ubi enim est vera dilectio, ibi Divinæ legis est meditatio: et mens, quæ amore Dei accenditur, nec prosperis nec adversis commutatur.

3. *Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.* De sapientia per Salomonem dicitur: *Lignum vitæ est his qui apprehenderunt eam, et qui tenuerit eam, beatus* (Proverb. 3.). Quid autem Christus, nisi Dei virtus, et Dei sapientia (1. Cor. 1.)? Quem quisquis amando et desiderando apprehendit, in æternum proculdubio vivit. Legimus in paradiso lignum vitæ esse, de quo dictum est: *Videte ne foris sumat de ligno vitæ, et vivat in æternum* (Gen. 3.).

* Multa, quemadmodum in Præfatione monuimus, Auctor noster ex S. Augustini Comment. mutuatur: cujus rei locus iste, qui primo occurrit, exemplo oritur; pleraque enim alia imposterum, brevitate gratia, satis habebimus, nomine S. Patris parenthei incluso, indicasse. De Domino, inquit, nostro Jesu Christo, hoc est, homine Dominico accipiendum est,

Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, sicut homo terrenus, qui uxori consensit deceptæ a serpente, ut Dei præcepta præteriret. Omisit heic noster verba hoc est homine Dominico, quod sciret ab ipsomet Augustino postmodum in 1. Retract. 19. improbata. Reliqua uncinis signata totidem fere verbis descripsit.

Si ergo de hoc ligno sumens in æternum viveret, merito ligno Christus comparatur, qui est cibus vitæ, quo quisquis vescitur, vita vivet et non morietur. Solet autem in Scriptura sacra aquarum nomine aliquando populus designari, sicut legitur in Apocalypsi, ubi per angelum dicitur: Aquæ multæ, populi multi sunt (*Apoc. 17.*). Decursus vero aquarum (*Ex Augustino*) significat lapsum qui fit per peccatum. Recte ergo Dominus secus decursus aquarum plantatus esse describitur, quia inter homines fluxu mortalitatis et peccati decurrentes nasci dignatus est. Qui tanquam lignum per vitæ novitatem viruit: per nova verba quasi nova folia immisit: per miracula floruit, remissionem oculum peccatorum, et vitam æternam præstando, fructus dedit. Bene ergo additur, quod fructum suum dabit in tempore suo (*1. Joan. 2.*). De quo tempore et fructu per Paulum dicitur: Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum in terris, factam ex muliere, factum sub lege: ut eos, qui sub lege erant, redimeret (*Galat. 4.*). Hinc Abraham dictum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes (*Gen. 22.*). Non dicit in seminibus, quasi in multis, sed in semine tuo, quod est Christus (*Hebr. 11.*), qui per semetipsum dicit, Ego sum via, veritas et vita (*Joan. 14.*). Vel tanquam lignum secus decursus aquarum plantatur, cum quisquis justus per infusionem Sancti Spiritus in caritate radicatur et fundatur (*Ep. 3.*). Ligni enim nomine sæpe vir justus, aut etiam injustus exprimitur; sicut per prophetam dicitur: Ego dominus humilians lignum sublime (*Ezech. 22.*). Quia juxta Veritatis vocem, omnis qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabitur (*Math. 23; Luc. 14.*). Salomon 7 quoque ait: Si ceciderit lignum ad Austrum aut ad Aquilonem, ubicunque ceciderit, ibi erit (*Eccles. 11.*). In die etenim mortis sui justus ad Austrum cadit, peccator ad Aquilonem: quia et justus per fervorem Sancti Spiritus ad gaudia ducitur, et peccator cum apostata angelo (qui dixit, Sedebam in monte testamenti in lateribus Aquilonis (*Isa. 14.*)) in frigidis corde suo reprobarur. Per aquas vero Sancti Spiritus gratia solet designari. Unde veritas ait: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat (*Joan. 7.*). Et, Qui biberit ex aqua quam ego do, non sitiet in æternum (*Joan. 4.*). Ilujus aquæ irrigatione agitur, ut anima fidelis per viriditatem fidei et spei in Domino proficiat, atque in caritate ipsius fixa permaneat. Et quia caritas nunquam ociosa est (operatur enim magna si est), recte dicitur quod fructum suum dabit in tempore suo. In hoc tempore præsentis fructum suum dant electi: quia bonum quod faciunt, ei tribuant a quo facti sunt. Vel fructum suum in tempore suo dare, est per hanc vitam æterno judici opera sua præsentare. Unde per similitudinem patris familias a quodam dicitur, Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratum sum (*Math. 25.*). Ex quibus verbis valde notandum est, quia omnipotens Deus quicquid nobis in hac vita tribuit, mutuo dat, et cum lucro requirit. Nec sufficit datum servare, sed summopere illud oportet quemque multiplicare, ut p. gri servi sententiam declinans, mereatur audire quod illic dicitur: Euge serve bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui (*Math. 25.*). Ergo si pauca fideliter agimus, dum parvo hic tempore vivimus (pauca enim sunt cuncta temporalia ad æternitatem comparata) super multa constituemur. Multa sunt quidem bona celestia, de quibus scriptum est, quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se (*Isa. 64; 1. Cor. 2.*). Et folium ejus non defluet, et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Per folium intelligitur verbum. Quod enim folia agunt arboris, hoc in nobis per similitudinem agunt verba Redemptoris. Fructu quidem ejus spiritualiter pascimur: sermone vero ipsius a vitis obumbramur. Quomodo autem

A folium, id est, verbum non defluit: ipse in Evangelio demonstrat, ubi ait: Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transient (*Math. 24; Luc. 21.*). Etsi enim sonus verborum transeat, ea quæ verbis exprimitur, sententia perdurat. Et quicquid voce veritatis dicitur, sive in Lege, sive in Prophetis, sive in Evangelio, sive in Apostolicis libris, sive etiam per quosque religiosos: totum per operationem adimplebitur. Unde scriptum est, Iota unum, aut unus apex non præteribit de Lege, donec omnia fiant (*Math. 5; Luc. 24.*). Et quia potens in opere et sermone Christus dicitur (ipse enim est Dei virtus et Dei sapientia [*1. Cor. 2.*]), merito de ipso subditur: Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Unigenitus Dei Filius in carne veniens (*Joan. 1.*), quia verus Deus et verus Homo extitit, alia ut Deus, alia ut Homo, et docuit et fecit. Sed quod fecit, aut docuit, ut Deus, nobis profuit ad recte credendum. Quod vero ut Homo, profuit nobis ad recte vivendum. Impletum est ergo quod dicitur, et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Sed fortasse non creditur prospere egisse: quando a Judæis captus, ligatus, flagellatus, crucifixus, occisus est (*Joan. 18.*). Immo tunc prospere egit, quia morte sua mortem nostram destruxit. Nec profuisset nasci in carne, si non contigisset mori et resurgere. Et mira Domini dispositione actum est, ut et Judæi voluntatem suam in Christum impleverent, et Christi consilium, quod putabant destruere, perficerent. Sed hæc verba quæ de capite dicta sunt, etiam membris ejus congruere possunt. Quisquis enim Deo perfecte servire concupiscit, non solum opere, sed et verbo esse justus appetit. Dicatur ergo de quolibet perfecto viro: Et folium ejus non defluet, et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Folium ejus non defluit, cujus in veritate sermo consistit. Folium ejus non defluit, quia superfluitate verborum linguam compescit. Hinc per Salomonem dicitur, Sapientis usque ad tempus tacebit (*Prov. 11.*). Psalmista quoque alibi ait, Dixi custodiam vias meas, ne delinquam in lingua mea (*Psal. 38.*). Et Jacobus perhibet dicens, Qui in verbo non offendit, hic perfectus est vir (*Jacob. 3.*). De hoc ergo perfecto viro recte dicitur, Et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Rectorum quidem facta tunc prosperabuntur, quando mala bonis non admiscuntur: cum bene cæpta usque ad finem perducentur: cum pro his nec temporale lucrum, nec terrena gloria, nec favor hominum, sed sola patriæ cælestis merces requiritur. Sed nonnunquam contigit, quia is qui perfecte vivit, in verbo aut in opere delinquit. Nec tamen tunc verbum ejus defluit, etiam cum offendit, nam tandiu culpa corde retinetur, quousque satisfactione poenitentiae curetur. Et cum post culpam cautior redit ad justitiam, quod adversari videtur, peccatum etiam prosperatur. Et mirum modo sit, quod unde peccavit, inde justior existit. Merito ergo per Paulum dicitur, Omnia cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt Sancti (*Rom. 8.*). Omnia quidem, non solum prospera, sed etiam adversa: non solum bona, sed etiam mala. Quia ergo quæcunque perfectus vir, et in locutione maturus est, et in operatione discretus, dicatur recte: Et folium ejus non defluet, et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur. Sed jam quid de re, vobis subjungat, audiamus.

4. Non sic impij, non sic. Ubi repetitio comminatio est, ac si diceret: Nec sic beati eritis, nec sic prosperari poteritis, Sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ. Merito impius quivem comparatur, quia peccanti homini dicitur: Pulvis es, et in pulverem reverteris (*Gen. 3.*). Qui dum tentationibus agitatur, quasi pulvis vento movetur. Quem dum ira conturbat, superbia inflat, rana gloria elevat, luxuria enervat, avaritia subjicit, invidia dividit, tristitia prostermit: quot tentationum motibus urgetur, quasi tot ventorum flatibus pulvis dispergitur. Quod si facies terræ, species patriæ cælestis accipitur (de

qua terra Propheta dicit, Credo videre bona Domini in terra viventium (*Ps. l. 26.*), recte pulvis a facie terræ projici describitur, quia a visione cælestis gloriæ impius removeitur.

5. *Ideo non resurgunt impii in judicio.* Ideo scilicet (*Ex Augustino*), quia nullo virtutum pondere gravati, tanquam pulvis a facie terræ sunt projecti. Unde scriptum est. Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (*Isai. 26.*). *Neque peccatores in consilio justorum.* Repetita sententia videtur, ut, quod superius dicitur, impii, intelligantur peccatores, et quod præmissum est, in judicio, hoc dictum sit in consilio justorum. Aut si aliud sunt impii, aliud peccatores (nam omnis impius peccator, non tamen omnis peccator impius [*Ex August. toid. verbis*]). Impii non resurgunt in judicio, subaudiis, ut judicentur: quia jam pœnis certissimis deputati sunt. Peccatores autem non resurgunt in consilio justorum, subaudiis, ut judicent, sed ut judicentur. Sed cum David dicat quod impius non resurgit in judicio, quid est quod Paulus ait: Omnes quidem resurgemus (*1. Cor. 15.*)? Nam per omnes vult intelligi tam bonos quam malos, tam pios quam impios, tam peccatores quam justos. Sed sciendum est quia omnes et boni et mali resurgere habent ad vitam, sed non omnes resurgunt ad gloriam. Quod satis manifestat idem Apostolus, qui ibidem subjungit, Sed non omnes immutabimur. Resurgent quidem omnes et vivant, boni et mali: sed non omnes immutabuntur, de vita ad gloriam: nisi soli boni. Quare hoc?

6. *Quoniam novit Dominus viam justorum.* Novit, idest approbat. *Iter autem impiorum peribit.* Ac si diceret, iter impiorum non novit Dominus: ut hoc sit nesciri a Domino, quod est perire; et hoc sit sciri a Domino, quod est manere. Duobus enim modis scire Dei accipitur (*Ex Augustino*): Aut scire, id est, cognoscere: aut scire, id est approbare. Secundum hoc autem, quod scire Dei dicitur noscere, bonos et malos novit Dominus. Sicut scriptum est, Ipse novit et decipientem, et eum qui decipitur (*Job. 12.*): neque enim impium quemquam judicaret, si nequaquam cognosceret. Et tamen iniquum nescit, quia facta ejus non approbat. Et novit ergo, quia deprehendit, et non novit, quia hunc in suæ sapientiæ speciem non recognoscit. Hinc dicturus est eis in judicio, Amen dico vobis, nescio vos (*Matth. 25.*). Juxta hoc vero quod scire dicitur approbare, non nescit Dominus nisi bonos, unde scriptum est: Novit Dominus qui sunt ejus (*2. Tim. 2.*). Quos ideo novit, quia præscivit et prædestinavit eos conformes sibi imaginis Filii sui (*Rom. 8.*). Quia ergo omnipotens Deus operationem justorum sic novit, ut approbare: actionem vero impiorum sic non novit, ut reprobare, dicatur recte, *Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit.*

TITULUS PSALMI II.

Secundus Psalmus sic intitulatur, *Psalmus David.* Notandum quod tituli quibusdam Psalmis ita præponuntur, ut intentionem designent: in quibusdam, ut materiam, in quibusdam vero ut utrunque. Psalmus proprie dicitur Melos, quod per motum et laborem manuum de psalterio procedit, et ideo pro bona operatione sæpe ponitur, quæ sine labore fieri non potest. Et quantum in hoc negotio continetur exhortatio bonæ operationis: idcirco ipsi negotio tale vocabulum competit, ut psalmus appelletur. Psalmus ergo iste, id est, sequens exhortatio bonæ operationis, est attribuendus David, id est, Christo, qui verus David, id est, *visu desiderabilis*, vel *manu fortis* interpretatur. Quis enim adeo desiderabilis, sicut ille, de quo scriptum est: Cujus vultus desiderat universa terra, et in quem desiderant angeli prospicere (*1. Petr. 1. Luc. 11.*)? Et quis fortior eo, **10** qui omnia quæcumque voluit, fecit (*Psal. 134.*)? qui principem hujus mundi de regno suo expulit (*Joan. 12.*)? qui morte sua mortem nostram destruxit (*Osee 13.*)? Et sciendum quod quando Psalmi ita intitulantur, ut Psalmus præponatur et non Canticum, designatur quia de moribus agitur. Quando vero Canticum et non Psalmus, non de moribus, sed de mystico intellectu tractatur. Intentio

Christi, cui hæc verba competunt, hæc est, ut omnes sedules spem et confidentiam bonæ vitæ, non in seipsis, sed in Christo et secundum principium et secundum finem, constituent. Quia nonnumquam Propheta: sancti sic prævident futura, quomodo sciunt præterita. Sanctus David quod de passione Christi et persecutoribus ejus futurum esse prævidit, non futuro, sed præterito tempore narrare voluit: ut ex suis verbis ostenderet, quia Spiritu Sancto revelante, tam de futuris, quam de præteritis certus esset. At ergo de persecutoribus Christi.

PSALMUS II.

1. *Quare fremuerunt gentes, idest, gentiles; et populi, idest Judæi, meditati sunt inania?* Et quare astiterunt reges terræ, Herodes, et Pilatus (*Joan. 11.*), et principes Annas et Caiphas (*Luc. 25.*) convenerunt in unum, consilium et locum, adversus Dominum, Patrem, et adversus Christum Filium ejus (*Matth. 26.*)? Tanta denique insania furoris eos invasit, tanta malitiæ cæcitas percussit, ut auctorem suum, quem credere et adorare debuissent, unanimitè etiam occidero non timerent. Dictum est autem *Quare* (*Ex Augustino*), ac si diceretur, frustra. Non enim imperversunt quod voluerunt. Nam qui ideo Christum occiderunt, et ut nomen ejus de terra deleterent, et ne ipsi locum et gentem perderent (*Joan. 7.*): ideo quidem nomen ejus auerunt, ideo et gentem et locum perdiderunt, quia innocentem Dominum occiderunt (*Joan. 11.*). Miroque modo actum est, ut dum suum consilium implere se crederent, consilium Domini nolentes et nescientes implerent. Ergo meditati sunt inania. Non est enim sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum (*Prov. 21.*). Sed quæ inania meditati sunt?

2. *Dirumpamus, inquam, vincula eorum, et projiciamus a nobis jugum ipsorum, idest, destruamus vincula religionis Christianæ, ne nos sibi valeant subjugare.* Sic, sic superbæ mentes contra suum auctorem frequenter se erigunt, dum suam non ejus voluntatem implere appetunt: et tanto deterius cadunt, quanto supra eum tendunt a quo facti sunt. Sed quid sequitur?

3. *Qui habitat in cælis irridebit eos, et Dominus subsannabit eos.* Quia habitantes in terra cælestem Dominum irridere et subsannare præsumserunt, ab ipso cælesti Deo irrisione et subsannatione digni ostenduntur. Nam qui surrexit a mortuis, et regnando jam habitat in cælis, cum ad judicium veniit, irrisione (ut jam diximus) et subsannatione eos dignos ostendet. Hinc per Sapientiam dicitur (*Prov. 1.*): Quia vocavi, et renuistis, extendi manum meam, et non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis. Ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis, quod timebatis, evenerit (*Ibid.*). Cum irruerit repentina calamitas, et interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio et angustia: tunc invocabunt me, **11** et non exaudiam: mane consurgent, et non invenient me.

4. *Tunc loquetur ad eos in ira sua, qui ante tacuit in mansuetudine sua. Et in furore suo conturbabit eos:* quos in longanimitate patientiæ suæ ante toleravit. Iram autem (*Ex Augustino*) et furorem Domini non perturbationem mentis oportet intelligi, sed viam, qua justissime judicat. In ira sua loquetur ad eos, cum in judicio suo dura illos arguet increpatione: in furore suo conturbabit eos, cum districta impios feriet animadversione. Ecce misericors Deus non iratus, sed placatus nobis peccatoribus apparet: mala nostra videt, et patienter sustinet. Ideo diu tolerat, ut ad poenitentiam nos pertrahat. Sed qui modo negligit peccatum, profecto sentiet iratum. Et quo quisque nunc durior sit ad poenitentiam, eo ipso districtior erit ad vindictam. Sed qui in cælis habitat, quomodo etiam in terris regnat, audiamus: ait enim:

5. *Ego autem constitutus sum rex ab eo, subaudiis, a Patre meo, super Sion montem sanctum ejus, præ-*

dicans præceptum ejus. Ego, inquam, cujus vincula illi dirum, ere, et jugum meditantur abjicere. Per *Sion* (Ex *Augustino*), quæ *speculatio* dicitur, sancta Ecclesia intelligitur: cujus intentio quotidie ad speculandam claritatem Dei erigitur. Sicut Apostolus dicit: Nos autem revelata facie gloriam Domini speculantes (2. *Cor.* 3.). Quam Ecclesiam montem sanctum appellat (2. *Petr.* 1.), propter eminentiam et firmitatem. Super hanc ergo Ecclesiam unigenitus Dei Patris rex constitutus est, non ut terreno regnet imperio, sed caelesti. Ait enim in quodam loco: Regnum meum non est de hoc mundo (*Joan.* 6.). Ergo est supra mundum. Et cum eum voluissent rapere in regem, ut temporaliter regnaret in illis, aufugit, et terrenum imperium respuit. Ergo Christus spiritualiter rex constitutus est in nobis, ut, expulsus maligno principe de cordibus nostris, regnet ipse in interiore homine secundum spiritum, secundum donationes gratiarum, et largitiones virtutum, et ædificationes morum, ad salutem animarum nostrarum (*Ephes.* 3.): ut jam non regnet peccatum in nostro mortali corpore, nec serviamus immunditiæ ad iniquitatem, sed potius justitiæ in sanctificationem (*Rom.* 6.). Sic ergo Christus in nobis regnare desiderat, ut ab immundis spiritibus et vitis nos defendat, ut virtutibus et sacris operibus nos muniat. Sic in nobis regnare appetit, ut ad caeleste regnum suo nos regimine ducere possit. Sed quia adhuc sumus in certamine, suis nos præceptis non cessat admonere. Unde bene dicitur, *Prædicans præceptum ejus*: quia non præcepta, sed præceptum dicit, fortassis caritatem nobis innuit, in qua cuncta præcepta finiuntur (1. *Cor.* 13.): et si quis impleverit, cætera ab ipso implebuntur (*Math.* 22.). Hoc præceptum nobis quotidie Christus prædicat, hoc præcepto a terris ad caelestia sublevat: et quicquid per alia præcepta dicit, mittere nos ad hoc unum præceptum semper intendit. Quod quidem duplex est mandatum: nam in dilectione Dei est directio proximi. Et scriptum est, Quia in his duobus mandatis pendet *lex et propheta* (*Math.* 22.). Quicquid ergo *lex*, quicquid prophetia, quicquid Evangelium, quicquid sermo Apostolicus prædicat: omnia **12** unum præceptum, idest, caritas una consummat. Sed quia de potentia audivimus, de dignitate hujus regis nostri audiamus. Sequitur enim, et dicit:

6. *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Quod per Prophetam audimus, hoc etiam per Evangelium legimus. Ibi enim dicitur, quia cum Dominus Jesus baptizaretur, Spiritus Sanctus in columbæ specie descendit, et vox Patris intonuit, Hic est Filius meus, in quo mihi complacui, ipsum audite (*Joan.* 1; *Math.* 17.). Ubi manifeste se Trinitas humanæ naturæ ostendit: quia Filius Dei in specie hominis, et Spiritus Sanctus in specie columbæ, et vox Patris in similitudine humanæ vocis apparuit (*Luc.* 2; *Math.* 2.). Quanquam autem (*Ex Augustino*) possit ille dies in prophetia dictus videri, quo Jesus Christus secundum hominem natus est: tamen hodie quia presentiam significat, atque in æternitate nec præteritum, nec futurum est, sed præsens: divinitus accipitur secundum id dictum, *Ego hodie genui te*: quo sempiternam generationem virtutis et sapientiæ Dei, qui est unigenitus Filius, fides catholica prædicat. Duas ergo in Christo generationes esse credimus: unam divinam, alteram humanam: unam qua ex patre in caelo natus est sine matre, alteram qua in terra ex matre natus est sine patre. Secundum istam, cum nihil essemus, nos creavit. Secundum istam, cum perditis essemus, nos reformavit. Unigenitus ergo filius ex patre sine tempore natus, quia caelestem suam hæreditatem solus habere noluit, humanam naturam ad contemplationem gloriæ suæ condidit. Sed quia peccando perit, ille etiam hanc in carne nascendo requisivit: et qui hominem fecerat ad imaginem et similitudinem Dei (*Genes.* 1.), miro suæ caritatis affectu factus est ipse

A ad similitudinem hominis (*Philipp.* 2.). Et unde se ad nostram humanitatem humiliavit, inde nos ad hæreditatis suæ gloriam sublevavit (*Ephes.* 4.). In hac igitur carnis generatione et humiliatione ei a patre dicitur:

7. *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminis terræ.* Minor quidem videtur ille qui postulat, eo qui postulatur. Et dum Christus carnem assumpsit, a patre suo per humanitatem se minoravit. In hoc enim quod in forma Dei e- t æqualis patri, non postulat a patre, sed simul omnia operatur cum patre. In hoc autem quod pro nobis se dignatus est humiliare, minor patre factus, non cessat pro nobis interpellare. *Postula* (inquit) *a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Sancti Patriarchæ et Prophetæ postulaverunt pro Judæis. Ipse unigenitus Filius Dei, homo inter homines factus, postulare dignatus est pro gentibus. Illi postulaverunt genti suæ salutem, et misit eis Deus Salvatorem. Sed qui hunc in carne humiliter viderunt, superbo corde et cæco contempserunt. Quem vero Judæa elata repulit, hunc gentilitas humiliata suscepit. Illa per superbiam hæreditatem perdidit: hæc per humilitatem ad hæreditatem venit. Sed quia hoc non suis meritis, sed Dei Filio volente, et Patre ejus ammente factum est, recte ei dicitur, *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Non enim ait, Postulent illæ gentes, sed postula tu. Ex quibus verbis satis colligitur, quia gentilitas non **13** suis meritis salvatur: sed ille hoc fieri petit, qui Patri pro nobis usque ad passionem mortis obedivit. Et quia gentilis populus ab extremis mundi partibus ad fidem coactus est, recte dicitur, *Et possessionem tuam terminis terræ*, subaudis, *dabo tibi.* Dum enim persecutio in Judæa agitur, Sancta Apostolorum prædicatio in universum mundum dispergitur: sicut scriptum est, Vobis missum fuerat verbum Dei: sed quia indignos vos judicatis, ecce imus ad gentes (*Act.* 13.). Pro crudelitate ergo malitiæ quæ mentem Judææ concremavit, omnipotens Deus gentes in hæreditatem sumpsit: quia per hoc, quod illa redemptorem suum ac membra ejus persecuta est, Sanctis Apostolis per diversa dispersis, nos qui Judææ in circuitu sumus, dono caelestis gratiæ s, lendorem veri luminis videmus. Sed quia in vitæ fortitudine nos invenit, et ad justitiæ regulam reduxit, bene subditur:

8. *Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringes eos.* Virga terrea accipitur inflexibilis justitia, quæ ideo virga, quia recta: ideo ferrea, quia dura. Recta nobis, dura malis: blanda justis, aspera perversis. Et quia per hanc Dominus spirituales regit, carnales confringit, recte dicitur: *Et tanquam vas figuli confringes eos.* Quod enim terrena sunt corda, nisi vasa fictilia? Vas enim ficile, terrenum et fragile est (1. *Cor.* 4.). Carnalia ergo corda, quæ transitoria appetunt, hoc quod corruptibile et vile est, diligunt, terrenis rebus totis desideriis incumbunt, quid aliud, quam terrena vasa sunt? Quæ Dominus per virgam ferream confringit, cum per justitiæ rectitudinem suam in eis carnalitatem destruit, cum mentis elationem conterit, cum infirmitas propria ad memoriam reducit, et corruptionis miseria diligenter at enditur, et vitiorum fractura solerter pensatur. Quia ergo pietas summa sic nos ferit, ut regat: sic confringit, ut melius restituat, dum vasa iræ commutat in vasa misericordiæ, et vasa apta ad interitum, facit apta ad gloriam (*Rom.* 9.): dicatur recte, *Reges eos in virga ferrea, et tanquam vas figuli confringes eos.* Quam jam divinus sermo alloquitur, cum subjungit:

9. *Et nunc, reges, intelligite: erudimini qui judicatis terram. Et nunc, idest, jam innovati* (*Ex Augustino*), jam contritis luteis tegumentis carnalibus, vasis erroris, quæ ad carnalem vitam pertinent: *nunc intelligite* jam reges, id est valentes regere quicquid vobis servile, et bestiale est: castigationes vestra cor-

pora, et servituti subjicientes. Qui caelesti regi serviunt, reges proculdubio sunt: ipsi enim servire, vere regnare est. Nam tanto quisque liber a vitiis redditur, tanto potentius sibi spiritualiter dominatur, quanto auctori suo humiliter famulatur. *Erudimini*, inquit, *qui judicatis terram*. Spirituales significantur, qui terram judicant. Inferius enim nobis est quicquid judicamus. Quicquid autem infra spiritualem hominem est, merito terra nominatur: quia terrena labe satciatur. Qui se, ut peccatorem accusat proprioque judicio condemnat, atque semetipsum duris increpationibus prosequitur, iudex terrenus non immerito vocatur (1. Cor. 11.). Talibus dictum est, *intelligite et erudimini*, id est, ad hoc intelligite ut erudiamini. Non enim intellectus proficit, si usque ad eruditionem vitae non pervenit. Ille autem eruditus intellectus est, qui hoc quod intelligere valet, ad vitae suae edificationem trahere studet.

14. 10. Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore. Saepe namque contingit, quia is, qui caelesti Domino pure deservit, ex ipsa virtute in elationem se erigit, et tanto se mox a servitute Domini elongat, quanto a virtute humilitatis discordat. Quapropter necesse est, ut sic serviat amor, quatenus in humilitate semper animum reprimat timor, ne fructum, quem bona vita congregat, ventus elationis tollat. Vel quia in hoc seculo inter gaudium spei, et tentationis metum positi sumus, alloquitur nos Spiritus Sanctus, dicens: *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore*; ut et de spe exultatio, et de tentatione nascatur tremor. Et si enim justorum actio quandoque prosperatur, in ea tamen vita posita est, de qua per beatum Job dicitur, tentatio est vita humana super terram (Job. 7.). Quia igitur inter blanda versamur et aspera, inter prospera et adversa, inter tristitiam et gaudium, inter spem et metum: dicatur recte, *Servite Domino in timore, et exultate ei cum tremore*. Sed quia non sufficit bona agere, nisi et mala quisque valeat aequanimiter tolerare, adjunctum est:

11. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus et pereatis de via justa. Disciplina est emendatoria tribulatio secundum illud, quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit (Prov. 3.). Et quia iustitia modo in prosperis, modo in adversis agitur: in prosperis quidem timor, in adversis vero disciplinae patientia praecipitur: ne si in illis se elevat, in locum elationis cadat, aut si in istis se dicit, per pusillanimitatis vitium victus proruat. Hanc vero disciplinam quisquis apprehendere negligit, a via quidem iustitiae perit, per iniquitatis vias in serabunditer incedit: tantoque omnipotentem Dominum ad iracundiam provocat, quanto pro ipsius amore adversa tolerare recusat. Cum enim scriptum sit, Quia non sunt condignae poeniones hujus temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis (Rom. 8.): et quod Oculus non vidit, nec auris audivit; nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Dominus diligentibus se (Isai. 64; 1. Cor. 2.): cum incomparabilia bona promittat Deus, et mala minima ingerat mundus: recte iustus Dominus irasci debet, quando pro tam parvis, tam magna contemni videt. Si enim dulcedinem patriae caelestis amarent, ex magno gaudio tribulationes omnes sustinerent; cum constet, quia ex tolerantia hujus tribulationis crescat ejus inextinguibilis merces saevitatis. Sed adhuc apprehendendi disciplinam causa adjungitur, cum subintertur:

13. Cum exarserit in brevi ira ejus; Beati omnes qui confidunt in eo. Modo dum districti iudicis ira differatur, et peccator in desideris animae suae laudatur (Psal. 9.): dum iustus tribulationes et angustias sustinet, quae malorum poena, quae iustorum gloria sit, non apparet. Hinc est, quod Joannes Apostolus ait, Carissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum

A sicuti est (1. Joan. 3.). Tunc profecto apparebit, quam fallax hujus mundi fiducia extitit, quam transitoria vita, quam brevis gloria, quam parva voluptas, quam falsa prosperitas, et quam cito voluit quicquid hic carum et pretiosum fuit. Ergo infelices illi, qui in talibus confisi sunt. Beati autem omnes qui confidunt in Domino.

15. TITULUS PSALMI III.

1. Tertius Psalmus ex persona Christi accipiendus est, tractans de passione ejus, ac resurrectione. Et mittit nos ad illam historiam, in qua dicitur David fugisse a facie bellantis adversum se filii sui Absalom (2. Reg. 15.). Quam historiam Esdras propheta intelligens illa quae in passione Christi gesta sunt, praesignasse, talem titulum praeposuit, *Psalmus David, cum fugeret a facie Absalom filii sui*. Qui hoc modo exponitur: iste Psalmus, id est, ista exhortatio moralitatis quae in sequenti negotio continetur, est David, id est, Christi, qui manu fortis est. Psalmus (dico) habitus de his quae contigerunt, cum fugeret, id est, cum auferendo gratiam suam, recederet a facie Absalom filii sui, id est, a mente Judae, quem cum aliis Apostolis gratia sua elegit ad hoc, ut filius suus esset (Luc. 6.). Bene autem pro Absalom, quia *pax patris* dicitur, ipse traditor Christi intelligitur: quia quamvis ipse pacem cum Christo non habuerit, tamen Christus ei pacem et o e dedit, et corde tenuit. Videns ergo Dominus electos suos non solum ab aliis, sed etiam ab amicis et parentibus propter justitiam passuros: ad constantiam passionis eos hortari in hoc opere intendit, seipsum proponens in exemplum: ut sicut ipse in passione sua constans fuit, et de tribulatione sua Dominum invocavit, et ipsa tribulatio ei ad gloriam et exaltationem profuit: ita i, si considerando quod per tribulationes exaltabuntur, et ad orationes se convertant, cogitantes illum esse caput et advocatum suum, non desiciant. Sequitur de psalmo.

PSALMUS III.

2. Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? Multi insurgunt adversum me. Haec investigatio non causa ignorantiae sit, sed propter instructionem perfectorum; ut considerando finem tribulationis suae, constantes permaneant. Tam scilicet (Ex Augustino) multiplicati sunt, qui insurgunt et tribulant, ut de numero discipulorum non defuerit qui ad numerum persequentium accesserit. O mira Dei omnipotentis patientia! quos uno verbo potuit extinguere, hos ex mira mansuetudine sua dimittis est torerare, ut per se ipsum demonstraret, quae in nobis esse virtus patientiae deberet. De se enim nobis exemplum fecit aeternus conditor, ut quia sic humiliatus est caelestis Deus, desinat jam superbiere terrenus homo. Sed hae sui capitis verba retinet adhuc corpus ejus, quo est Ecclesia, quae dum tribulationibus premitur, quae dum adversus se insurgere perversos intuetur, clamat et dicit: *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me?*

3. Multi insurgunt adversum me. Hoc sancti martyres clamaverunt, cum multiplicari Ecclesiae persecutores viderunt. Hoc praesens Ecclesia clamare non cessat, quae in tempore pacis suae multis adversitatibus elaborat, dum oculi hostis tenentur aitionibus agitur, dum prave viventium moribus gravatur, dum carnalium hominum apertas injurias graviter tolerat, et quorundam quasi iustorum sub imagine sanctitatis simulationem gravius portat, quando caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem (Galat. 5.), et corpus quod corrumpitur adgravat animam, et **16** deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem (Sap. 9.): quando in hac periculosa et laboriosa vita manet, tandiu dicere anima fidelis habet: *Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversum me. Multidicunt animae meae; Non est salus ipsi in Deo ejus.* Manifestum est, quod hae dicebant, qui Christum esse Deum non credebant (Matt. 27.). Ad hoc valent illae voces, Si filius Dei est, descendat de cruce (Luc. 23.). Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent (1. Cor. 2.). Et quoniam plerumque coactione vitiorum subrepat desperatio sanitatis, tanquam ipsis vitiis insultantibus animae, vel etiam dia-

hilo et angel's ejus per noxias suggestiones, ut desperemus operantibus, verissime dicitur: *Multi dicant anime meae, Non est salus ipsi in Deo ejus.* Sed quisquis nos adversarius oppugnet, quæque tribulatio gravet, semper dicendum est, quod sequitur:

4. *Tu autem Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum.* Capitis nomine in sacro eloquio mens solet intelligi (Joan. 6; Luc. 15.). Sicut enim a capite membra, sic sensus a mente reguntur. Tales superna bonitas libenter suscipit, quos ad suum adiutorium humiliter confuge e cernit: et caput, id est, mentem eorum dono suæ gratiæ elevat, quos non in hoc seculo, non in seipais, sed in Domino suo gloriari delectat. Hinc Apostolus nos admonet, dicens: Qui gloriatur, in Domino gloriatur (1. Cor. 4; 2. Cor. 10.). Si tu enim gloriaris in Domino, Deus gloriatur in te. Si tu non tuam, sed ejus gloriam quaris, ipse quarit quomodo te exaltet et glorificet (Marc. 25; Luc. 18.). Hinc Sancti Patriarchæ et Prophetæ, hinc Apostoli et cæteri justi viri a Domino Deo exaltati et glorificati sunt, quia se ipsos in hoc seculo contemnentes, gloriam Domini, non suam quaesierunt (Joan. 4.). Vel hoc quod dicitur, *Tu autem Domine, susceptor meus es*, et cætera, secundum hominem dicitur: quia hominis susceptio est Verbum caro factum. Gloriam quoque suam dicit Domini etiam ille, quem sic suscepit Dei Verbum, ut similis cum illo fieret deus. Ex hac regula introducitur, ne quis sibi de se gloriatur. Caput autem Christus in passione sua exaltatum habuit, quia in tanta passionis humilitate, mentis fortitudinem non amisit.

5. *Voce, inquit, mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me de monte sancto suo.* Voce sua ad Dominum clamare, est intente Dominum deprecari. Voce sua clamat, cum quisquis ita intente orat, quod sonus vocis ab intentione cordis non discrepat. Hinc egregius doctor ait, Psalmis et hymnis cum oratis Dominum, hoc versetur in corde, quod profertur in ore. Et Apostolus dicit, Psalmam spiritu, psallam et mente (1. Cor. 14.). Tales libenter exaudit Dominus, quos scilicet ita clamare conspiciat: unde benedicitur, *Et exaudivit me de monte sancto suo*, id est, de altitudine justitiæ suæ. Legimus enim, Justitia tua sicut montes Dei (Isa. 31.). Et justum sic erat (Ex Augustino) ut innocentiem occisum, cui retributa sunt mala pro nobis (Isa. 34.), a mortuis suscitaret, et digna persequentibus retribueret (Tit. 5.). Nos quoque de monte sancto suo exaudit, quando preces nostras, non ex meritis nostris, sed ex sua sancta misericordia suscepit. Non enim digni sumus, ut audiamur, sed ipse misericors est, ut exaudiat (1. Tim. 2.). Hinc est quod per Apostolum

17 dicitur, Non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam salvos nos fecit (Tit. 3.). Dicit autem ipse per quem salvati sumus, *Ego dormivi, et soporatus sum, et exurrexi, quia Dominus suscepit me.* Dormitio morientis, somnus autem mortui accipi potest: ut dormitio sit, qua transitur ad somnum, veluti expergefactio, qua transitur ad evigilationem. Bene ergo accipitur: *Ego dormivi, et soporatus sum.* Ego me passioni permisi, et mors consecuta est. Vel tunc dormivit Christus, quando suscepta morte a temporali dolore quævit. Tunc soporatus est, quando die altera in sepultura moratus est: die vero tertia a mortuis resurrexit (Luc. 24.). Unde hic ait, *Et exurrexi, quia Dominus suscepit me.* Surgens enim a mortuis, in gloria Dei Patris susceptus est. Vel potest hoc dicere quisquis fidelium recedens mortem peccatorum suorum, et donum regenerationis, *Ego dormivi*; et cætera. Dormivimus enim, cum a bono opere torpimus: cum in nostra pravitate delectabiliter jacuimus: cum dulce erat nobis

A peccare, et in eis quidem peccatis perseverare. Sed ab hoc somno mortis vivificans gratia nos evigilare fecit, cum mala nostra ad memoriam reduxit: cum dulcedinem peccatorum in amaritudinem vertit, et mentem nostram ad lamenta penitentiae formavit, no que in vitis torpentes, ad bona opera excitavit. Domini autem gratia commendatur, cum dicitur, *Surrexi, quia Dominus suscepit me.* Nisi enim ejus gratia susciperet, anima nostra a morte peccati minime surrexisset. Sed quia quisquis a Domino suscitatur, fortis contra quosque adversarios redditur: recte subditur,

7. *Non timebo millia populi circumdantis me. Exsurge, Domine, salvum me fac Deus meus.* Exsurge, id est, fac me exurgere. Mos est divinarum Scripturarum (Ex Augustino) personæ Dei attribuire quod in nobis operatur. Unde illud est, An experimentum quaritis ejus qui in me loquitur Christus (2. Cor. 13.). Non enim ait, Quo jubente loquor: sed prorsus ipsam locutionem illi tribuit, cujus munere loquebatur. Quia vero millenarius numerus perfectus est, per millia populi universa pravorum multitudo designatur. Is ergo quem Dominus suscitavit et salvavit, millia populi non formidat: quia tanto omnem malorum multitudinem non timet, quanto unum omnipotentem Deum protectorem habet. Vel si ex persona Domini loquens accipitur quod dictum est, *Non timebo millia populi circumdantis me*: constat qui adversarios suos jam non timet, quia ab eis corporaliter tribulari non valet. Christus enim resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. 6.). Et eo sub se inimicos suos habet (Psal. 119.), quo ad dexteram Dei Patris sedenti ei tradita est potestas in cælo et in terra (Math. 28.). Quare autem non timeat, reddit causam, cum subjungit,

8. *Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa: dentes peccatorum contrivisti.* Quis ignorat, quoniam sine causa adversati sunt Christo inimici ejus (Isai. 53.). Ipse enim peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (1. Petr. 2.). Sed quia justus Deus et misericors est (Psal. 10.), omnes adversarios suos percussit (Psal. 110.): alios ultione vindictæ ad damnationem, alios dolore penitentiae ad salutem. 18 Quod si per adversantes maligni spiritus intelleguntur, vel quique homines mali, qui modo Ecclesiam Christi persequuntur: hi profecto in fine sæculi a Domino percipiuntur. *Dentes peccatorum contrivisti.* Per dentes (Ex Augustino.), verba maledicta designantur: de quibus per Apostolum Paulum dicitur, Si autem mordetis invicem, videte ne ab invicem consumamini (Galat. 5.). Possunt et dentes accipi principes peccatorum, quorum auctoritate quisque a societate recte viventium præciditur, et quasi male viventibus incorporatur. Dentes ergo peccatorum Dominus conterit, quando ipsos et verba eorum ad nihilum religit. Timeant ergo adversarii mali: quia si ipsi injusti percipiunt, habent super se Dominum, a quo juste percipiuntur. Timeant potestates malæ: quia si ipsæ alios opprimunt, habent super se potestatem, a qua opprimuntur. Quæ autem spes nostra (2. Cor. 4.)?

9. *Domini (inquit) est salus, et super populum tuum benedictio tua.* Nos quidem infirmi et imbecilles (1. Cor. 14.): nemo de se præsumat, quoniam Domini est salus, salvos faciens a morte peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum (Rom. 7.). Ergo Domini est salus. Sed quæ est benedictio populi ipsius? nisi illa, qua dicitur, Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis præparatum est ab origine mundi (Math. 27.). Talis benedictio super nos et super filios nostros. Amen.

^a Supplenda ex August. vox Deo videtur; tum legendum ut simul cum eo Deus feret, pro similis cum illo feret, etc.

^b Malim rescribi maledica Augustinus quoque, Accipiamus dentes verba maledica, etc. Subsequens certe locus mutuatus ab illo est.

TITULUS PSALMI IV.

1. Sciendum est, quod quibusdam negotiis ita præponitur *psalmus* in titulo, ut non sequatur *canticum*. Quibusdam vero *canticum*, ut non sequatur *psalmus*. Aliis vero præponitur *psalmus*, et sequitur *canticum*. Aliis autem *canticum*, et succedit *psalmus*: quæ varietas attendenda est. Ubi enim *psalmus* tantum ponitur, designatur quod in sequenti negotio simpliciter de moralitate tractatur. Ubi autem *canticum* tantum, ostenditur quod de jocunditate agitur. Et ubi præcedit *psalmus*, et *canticum* sequitur, de moralitate tractatus habetur: ita tamen, ut mentio fiat de remuneratione ad quam tendit moralitas. Ubi autem præcedit *canticum*, et succedit *psalmus*, de jocunditate remunerationis fit sermo: sic tamen, ut de moralitate, per quam habetur, aliqua mentio fiat. Psalmus iste sic intitulatur, *In finem psalmus cantici David*. Exponitur sic: Iste psalmus cantici, id est, præsens exhortatio bonæ moralitatis, in qua fit mentio de cantico, id est, de jocunditate æternæ remunerationis, est David, id est, Christi, vel aliquis fidelis credentis et sperantis in Christo: David dico, dirigentis eos quos exhortatur, in finem, id est, in illum qui est finis et completio legis et prophetarum. Vel finis, id est, meta, et consummatio totius agonis. Vel finis, id est, consummata quies beatitudinis. Intentio Christi, vel aliquis credentis in eum, in hoc psalmo est, persuadere his qui terrenis delectantur, ut egrediendo a tribulatione vitiorum, et terrena negligendo, æterna bona, quæ in fine, id est, in Christo sunt, appetant: seipsum proponendo eis in exemplum, et sic dicendo.

19 PSALMUS IV.

2. *Cum invocarem, exaudivit me Deus justitiæ meæ*. Hoc est (*Ex Augustino*), cum intus in corde meo orarem, exaudivit me ipse a quo est justitia mea. *In tribulatione dilatasti mihi*. Hoc est, ab angustiis tristitiæ in latitudine gaudiorum me deduxisti. Tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantem malum (*Rom. 2.*). Qui autem dicit, Gaudemus in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur: et quoniam caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis (*Rom. 5.*): non habet cordis angustias, quamvis extrinsecus a persequentibus inferantur. In hoc prosunt justis aspera tribulationis, quia dum tribulantur in corpore, dilatantur in corde: et quo eos arctius mala temporalia premunt, eo latius bona cælestia concupiscunt. Quia ergo ex angustiis tribulationis crescit dilatatio mentis, dicatur recte, *In tribulatione dilatasti mihi*. Mutatio autem personæ tertix ad secundam, forte ideo fit, ut ostendat, quemadmodum exauditus sit, in ipsa dilatatione loquens Deo: ut hoc sit corde dilatari, jam cordi habere infusum Deum, cum quo intrinsecus colloquatur: cui nunc orat et dicit:

2. *Miserere mei, et exaudi orationem meam*. Quod iterum rogat, cum jam se exauditionem et dilatatum indicaverit, forte ideo fit, ut unde non est exauditus, adhuc exaudiat: aut in quo non est perfectus, perficiatur: aut propter alios inchoantes, ut in illis, qui crediderint, perficiatur quod inchoaverunt. Habent enim justii proprium, ut in omne quod dicunt, atque quod agunt, non solum suum profectum, sed etiam proximorum ædificationem quærant. Unde apte subjungitur:

3. *Filiis hominum usquequo gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, et queritis mendacium?* Ac si dice-ret, Vos, qui in carnali generatione mentem habitatis, usque ad quem finem cor durum habetis, quod Deo non creditis, et bona invi-bilia non cogitatis? *Ut quid diligitis vanitatem et queritis mendacium?* Quo fructu, qua utilitate temporalia amando quæritis, quærendo amatis, quæ vana sunt, quia durare non possunt: et mendacia, quia amatores suos decipiunt?

4. *Et scitote, quoniam mirificavit Dominus sanctum suum*. Eum scilicet (*Ex Augustino*), quem suscitavit ab inferis, et in cælo ad dexteram suam collocavit

A (*Act. 3.*). Increpatur ergo genus humanum, ut ad eum tandem ab hujus mundi amore convertatur. Sed si quem movet conjunctio superaddita, quod ait, *Et scitote*, sciat genus hujus locationis familiare esse linguæ prophetantis. Nam sæpe invenis ita ceptum, *Et dixit Dominus ad illum*: *Et factum est verbum Domini ad illum*. Quæ junctura conjunctionis cum sententia non præcesserit, cui con-sequens annectatur, mirabiliter fortassis insinuat prolationem veritatis in voce, esse conjunctam cum ea visione quæ fit in corde. *Dominus exaudivit me, cum clamavero ad eum*. Hic nos (*Ex eodem*) admoneri credo, ut magna intentione cordis auxilium imploremus Dei: quoniam sicut gratulandum est de illuminatione in hac vita, ita orandum est pro quiete post hanc vitam. Quapropter aut 20 ex persona fidelis evangelizantis, aut ex ipsius Domini sic accipiendum est, ac si dictum esset, *Dominus exaudivit vos, cum clamaveritis ad eum*.

5. *Irascimini, et nolite peccare*: Occurrebat enim B (*Ex Augustino*). Quis est dignus exaudiri? Aut quomodo non frustra clamat peccator ad Dominum? Ergo, *Irascimini*, inquit, subaudis, vobis ipsis, valde poenitendo de præteritis criminibus, et indignando, quod ad tam abjecta et vitia corruistis: et ulterius peccare desinite. *Quæ dicitis in cordibus vestris*. Subaudis, dicite. Nolite esse populus, de quo dictum est, *Labiis me honorat, Cor autem eorum longe est a me* (*Isai. 26*; *Matt. 15.*). *In cubilibus vestris compungimini*. Cubilia sunt de quibus Dominus monet, ut intus oremus clausis ostiis. *Compungimini* autem ad poenitentiam dolorem refertur, ut seipsam animam puniens compungat, ne in Dei judicio damnata torqueatur. Aut ad excitationem pertinet, ut evigilemus ad videndam lucem Christi, tanquam adhibitis stimulis.

6. *Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino*. Sacrificium justitiæ, opera justii sunt post poenitentiam. Quid enim justius (*Ex Augustino*), quam ut suis quisque peccatus irascatur potius quam alienis, seque ipsum puniens mactet Deo? Insinuat etiam transitum de vita veteri ad novam: ut extincto post poenitentiam vetere homine, sacrificium justitiæ secundum regenerationem novi hominis offeratur Deo: cum seipsam jam anima [*Supp. abluta*] offerat, et imponit in altari Fidei, divino igne, id est, Spiritu Sancto comprehendenda: ut iste sit sensus, *Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino*, id est, Recte vivite, et sperate donum Spiritus Sancti. Sperantur autem quid nisi bona? Sed quia id bonum vult a Deo impetrare quod diligit, et pauci sunt qui diligant interiora bona: admirabiliter cum dixisset, *Et sperate in Domino*: subjicit, *Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona?* Quæ interrogatio quotidiana est omnium stultorum et iniquorum, pacem et securitatem præsentis vitæ desiderantium, de futura vita, quæ nobis promittitur, dubitantium: qui sæpe dicunt, Quis novit, si vera sunt (*Sap. 2.*)? Aut quis venit ab inferis, ut ista renunciaret? Magnifice ergo et breviter ostendit, quæ bona quærenda sint: respondens eorum interrogationi.

7. *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Hoc lumen est (*Ex Augustino*) totum hominis bonum, quod non oculis sed mente concipitur. *Signatum est autem*, dixit, *super nos*: tanquam denarius signatur Regis imagine (*Matth. 22.*). Homo enim factus est ad imaginem et similitudinem Dei (*Genes. 1.*), quam peccando corrumpit. Bonum ergo ejus est verum atque æternum, si renascendo signetur (*Joan. 3.*). *Dedisti lætitiā in corde meo*. Non ergo loris quærenda est lætitia ab his, qui adhuc graves corde diligunt vanitatem, et quærent mendacium: sed interiori ubi signatum est lumen vultus Dei. In interiore enim homine habitat Christus (*Eph. 3.*). Sed homines temporalia sectantes, nihil aliud novo-

* Lectum antea *exercitationem pro excitationem*, quod ex Augustino emendamus.

rum dicere, nisi, *Quis ostendit nobis bona?* cum vera bona intra semelipsum videre non possunt. Itaque consequenter de his dicitur:

8. *A fructu frumenti, vini, et olei sui multiplicati sunt.* Non vacat (*Ex Augustino*) quod additum est, *Sui*, est enim frumentum Dei (*Joan. 12.*): si quidem panis vivus, **21** qui de caelo descendit (*Joan. 6.*). Et est vinum Dei: nam inebriabuntur (inquit) ab ubertate domus tuæ (*Psal. 35.*). Est et oleum, de quo dicitur: Impingasti in oleo caput meum (*Psal. 22.*). Isti autem multi qui dicunt, *Quis ostendit nobis bona?* *A fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt.* Sui, non Dei, id est, temporalis non spiritualis. Isti autem relictis, qui multiplicati sunt cupiditate temporalium, vir fidelis exultat, et dicit:

9. *In pace in idipsum dormiam et requiescam.* Recte enim superatur a talibus omnimoda mentis alienatio a mortalibus rebus; et miserarum sæculi hujus oblivio, quæ nomine dormitionis et somni decenter et propheticè significatur. Sed hoc non tenetur in hac vita, imo sperandum est in futura. Hoc et verba ostendunt, quæ futuri temporis sunt.

10. *Quoniam tu Domine, singulariter in spe constitisti me.* Bene ait, *Singulariter.* Perit enim (*Ex Augustino*) supradicta multiplicitas, et tenet in sanctis singularitas: de quibus dicitur in Actibus Apostolorum. Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una (*Act. 4.*). Singulares ergo et simplices, id est, secreti a multitudine et turba nascentium rerum esse debemus, et amatores æternitatis et unitatis, si uni Deo et Domino inhærere cupimus.

TITULUS PSALMI V.

1. Titulus Psal'mi est, *Pro ea quæ hereditatem accipit.* Intelligitur Ecclesia, quæ accipit hereditatem, id est, vitam æternam per Dominum Jesum: ut possideat ipsum, et ab ipso possideatur. Intentio ejusdem Ecclesiæ est in hoc Psalmo, Omnes fideles orando, et bene operando invitare ad hereditatem æternæ beatitudinis, seipsam proponendo in exemplum, et orando sic.

PSALMUS V.

2. *Verba mea auribus percipe, Domine, intellige clamorem meum.* Vocata Ecclesia (*Ex Augustino*) invocata Deum, ut (eo opulante) pertranseat nequitiam sæculi hujus, et ad eum perveniat. Quæ autem sunt aures divinitatis, nisi pietas ejus et misericordia, quibus nos audire dignatur? Ipsiis quoque est intelligere clamorem nostrum, attendere et approbare nostri cordis desiderium. Verba nostra Dominus quasi auribus percipit, quando nostras preces pie et misericorditer suscipit. Et bene post verba clamor adjungitur: quia tunc placent Deo verba nostræ deprecationis, quando procedunt ex desiderio cordis. Hinc per Apostolum dicitur, Psallam spiritu, psallam et mente (*1. Cor. 14.*). Sed quia non sufficit, ut verba nostra audiat Deus, et clamorem intelligat, nisi ad effectum perducatur: recte subjungitur:

3. *Intende voci orationis meæ, rex meus et Deus meus.* Ac si diceret: Sic auri verba, sic intellige desideria, ut probei rei effectus, te intentum esse meis orationibus. Et quia sancta Ecclesiæ oratio per Filium mittitur ad Patrem (*Matth. 6.*), ante ait, *Rex meus et Deus meus.* Per regem enim Filium: per Deum, Patrem designat. Et Filius ait, Per me itur ad Patrem (*Joan. 11.*). Recte **22** ergo (*Ex Augustino*) primo *rex meus*, deinde *Deus meus.* Nec tamen dixit, *Intendite*, sed *Intende*: quia Pater et Filius non duo Dii, sed unus est Deus. Causam quoque subiungit, quare exaudienda sit, cum subiungitur:

3. *Quoniam ad te orabo, Domine.* Et protinus adjungit, *Mane exaudies vocem meam*, etc. Quid est quod

^a Apud Augustin., contradicentibus vulgatis omnibus et Mss. aliquot libris, denique Auctore nostro repositum est, *invocationem.*

(*Ex Augustino*) superius dixit *Exaudi*, quasi in præsentem se exaudiri cuperet: nunc vero dicit, *Mane exaudies*, non exaudi: et, *Ad te orabo*, et, *Adstabo*, et *Videbo*? Forto superior ejus oratio ipsam a vocationem ostendit. Caligans autem inter procellas hujus sæculi, quia sentit se non videre quod cupit: ideo dicit, *Mane exaudies.* Ac si diceret, Non es ille qui possis videri ab eis, a quorum oculis nox peccatorum nondum recessit: sed *mane*, id est, peracta erroris mei nocte, et discedentibus peccatorum tenebris, *Exaudies vocem meam*: id est, ostendes vocem meam exauditam.

4. *Mane adstabo tibi et videbo.* *Adstabo*, inquit, non jacebo. Jacere enim (*Ex Augustino*), in terrenis quiescere est. Non est ergo inhærendum terrenis, si volumus Deum videre. Et exponit causam quare mane adstabit et videbit: *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Iniquitas, malignitas, mendacium, homicidium, dolus et quicquid hujusmodi est, nox est: qua transeunte, fit mane, ut videatur Deus. Nos

quandiu in hoc sæculo inter tentationes sumus, in peccatorum tenebris jacemus: nec verum statim habemus, nec veraciter v. demus. Veraciter enim stare, est in æternitatis beatitudine permanere: et verum videre, est Deum in sua majestate contemplari. Sed ille qui veraciter est, et incommutabilis manet, Apud quem (ut Jacobus ait) non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jacob. 1.*), quoniam non est Deus qui iniqui aatem velit: ideo in hoc sæculo ubi iniquitas abundat, seipsum non ostendit. Sed quia futurum est, ut nox hujus iniquitatis pertranseat, et mane, id est, in resurrectione electos suos ad immortalitatis statum et suæ contemplationis visum restituat: voce Ecclesiæ dicatur recte, *Mane adstabo tibi, et videbo*: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es. Quia vero in collectione justorum reprobatio fiet impiorum (*Matth. 25.*), recte subjungitur:

5. *Neque habitabit juxta te malignus, neque permanent in justis ante oculos tuos.* Malignus quasi malo igne plenus dicitur. Maligni ergo nomine numerus infidelium designari potest, qui dum in infidelitatis errore persistent, malignitate sua bonum ignem gratiæ spiritualis contemunt. Injusti autem sunt qui a bono opere torpescunt. Juxta Dominum ergo malignus non habitabit, quia tanto tunc ab auctore justitiæ infidelium numerus elongatur, quanto nunc a justitiæ fidei disjungitur. Injusti quoque ante ejus oculos tunc permanere non valent, quia nunc, videlicet in operibus tenebrarum, perdurare non timent. Adhuc etiam de reprobis subditur:

6. *Odiasti omnes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui loquuntur mendacium.* Perdes omnes qui non solum operantur quæ odisti, sed etiam loquuntur mendacium, falsam justitiam prætendendo, nec in pœnitentia confitendo **23** peccata. Non perdes autem, si pœnitendo, veritatem loquuntur, ut faciendo istam veritatem, veniant ad lucem. Per operantes iniquitatem, designantur hi, qui non solum bona non faciunt, sed etiam perverse vivunt. Quos omnipotens Deus odit, id est, odio suo diabolos ostendit, et quia eos in justitiæ suæ regula non cognoscit, a suo amore repulsos in æternum punit. Per loquentes vero mendacium hæretici non immerito possunt intelligi, qui sua falsitate veritatem fidei conantur destruere: quos districtus iudex cum reprobis perdet. Quia sicut illi damnantur ex pravo opere, ita hi quoque damnandi sunt ex prava locutione. Vel hoc modo potest exponi: *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*: id est, veritati contrarium: quod recedentes ab eo quod est, ad id quod non est, ^b declinant. Unde (*Ex Augustino*) Apostolus ait, Qui dicit se in Christo manere, et mandata ejus non custodit, mendax est (*1. Joan. 7.*). Duo sunt genera mendaciorum (*Ex eodem*), in qui-

^b Postrema Augustini Edit., *declinantur*, minus recte, et vulgatis quoque antea libris contradicentibus.

bus non est magna culpa, nec tamen sunt sine culpa: Cum nos aut iocamur, aut ut proximis, mentimur. Illud primum in iocando non est perniciosum, quia non fallit. Novit enim ille cui dicitur, joci causa esse dictum. Secundum autem ideo mitius est, quia retinet nonnullam benevolentiam. Illud vero quod fallere intendit, mendaciter est, quod animam occidit: sicut scriptum est, Os quod mentitur, occidit animam (*Sap. 1.*). Sed jam mutatio personæ fit, cum subjicit, *Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus*. Usus quippe prophetarum est, frequenter personas mutare: ut modo Deo, modo hominibus, modo capiti, modo membris loquantur. Loquuntur enim Deo, tanquam ei a quo accipiunt quod prophetizant. Loquuntur hominibus, tanquam eis, quibus prophetizant. Et modo de capite ad membra, modo de membris ad caput vocem mutant: in quo unitatem capitis et membrorum nobis insinuant. Per virum sanguinum, persecutores sanctorum Martyrum designant. Dolosi vero sunt, hi qui fideles animas verbis seductoriis decipere cupiunt, quos abominabitur Dominus, id est, ab hereditate electorum separabit. Quia ergo illi suis malis meritis damnandi sunt, Ecclesia vero per Domini misericordiam salvanda est: bene subiungit,

8. *Ego autem in multitudine misericordiarum tuarum introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* Domus Dei ipsa est sancta Ecclesia, quæ regnatura in cælo, adhuc laborat in terra: quæ construitur ex fidelibus, tanquam ex vivis lapidibus: quibus Petrus ait, Et vos tanquam lapides vivi superædificamini (*1. Petr. 2.*). Et Paulus ait, Di agricultura, Dei ædificatio estis (*1. Cor. 3.*). Hujus cælestis domus ædificium ingreditur, quisquis in sancta Ecclesia sanctorum mores imitatur. Hoc spirituale ædificium intrare, est sancti viri, qualiter proficere amando, conspiciere. Sed quia hoc nemo suis viribus valet, ideo recte dicitur, *In multitudine misericordiarum tuarum*. Multa quidem est Dei misericordia, quia (ut Paulus ait) Ubi abundavit peccatum, superabundat gratia (*Rom. 5.*). In misericordia sua pius Dominus 24 nos a peccatis liberat, sed in abundantiori misericordia nobis etiam dona gratiæ spiritualis præstat. In misericordia sua nos ab æternis suppliciis eruit, sed in multitudine misericordiarum suarum nos etiam ad supernæ patriæ domum reduxit. Quis divinæ misericordiarum viscera pensare valeat, quæ ut nobis vitam redderet, homo fieri (*Joan. 1.*), et mortem suscipere voluit (*Philip. 2.*)? dicatur ergo: *Ego autem in multitudine misericordiarum tuarum introibo in domum tuam.* Sancta Ecclesia ideo domus dicitur (*Math. 7.*), quia ab omnipotente Domino inhabitatur. Ideo templum appellatur (*2. Paral. 18.*), quia ab ipso Domino consecratur. Vel templum ideo vocatur, quia in eo continue cælesti Domino laudes referuntur (*Psal. 67.*). Ait ergo, *Adorabo ad templum sanctum tuum in timore.* Quia (*Ex Augustino*) non ait in templo, sed ad templum, intelligendum est non de perfectione, sed de profectu ad perfectionem esse dictum. Et fortasse ideo addidit, *in timore tuo*: quia principium sapientiæ timor Domini (*Psal. 110.*). Qui timet Dominum, faciet bona (*Eccl. 15.*). Et in alio psalmo dicitur, Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis ejus volet nimis (*Psal. 111.*). Et iterum, Servite Domino in timore (*Psal. 2.*). Et quia hoc viribus suis non valet, ideo adjungit,

9. *Domine, deduc me in justitia tua propter inimicos meos: dirige in conspectu tuo viam meam.* Inimici mei volunt me seducere, et ad injustitiam deviare: Tu Domine, qui es creator meus, esto dux meus (*Deut. 32.*). Tu enim fecisti nos, et non ipsi nos (*Psal. 94.*). Tu rege nos, et non ipsi nos. Postquam autem dixit, *Deduc me in justitia*, non immerito addidit, *Tua*: ac si aperire diceret, Per tempestum data. Nam per

A sanctos prophetas et famulos suos secundum distributionem temporum dedit minora præcepta populo, quem adhuc timore alligare oportebat: per Filium suum majora populo, quem caritate jam liberare convenerat. Nec mirum est quod dantur majora præcepta propter regnum cælorum, et minora data sunt propter regnum terrenum, ab eodem Deo vivo qui fecit cælum et terram, qui solus novit congruentem suis temporibus generi humano exhibere medicinam. De hac sua justitia nos admonet in Evangelio dicens, Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum et Phariseorum (*Math. 5.*). Id est nisi non solum illa minora præcepta legis impleveritis, quæ inchoant homines, sed etiam ista quæ a me adduntur (qui non veni solvere legem, sed adimplere), non intrabitis in regnum cælorum (*Math. 5.*). Audiamus minorem justitiam. Audistis (inquit) quia dictum est, Oculum pro oculo, dentem pro dente (*Deut. 19.*). Audiamus majorem. Ego dico vobis, non resistere malo (*Math. 5.*). Justitia minor est non excedere in vindicta modum, ne plus rependat quisque quam accipit, et magnus hic gradus est. Nemo enim invenitur, qui pugna accepto pugnum tantum reddere velit: et uno a conviciante verbo audito, unum, si tantumdem valeat referre, contentus sit. Sed sive ira perturbatus immoderatus vindicat: sive quia justum putat eum, qui læsit prior, gravius lædi, quam læsus est, qui non læserat. Talem animam magna ex parte refrenavit lex, in qua dicitur, Oculum pro oculo, et cætera. Quibus nominibus significatur 25 modus, ut injuriam vindicta non transeat: et hæc est pacis inchoatio. Perfecta autem pax est talem penitus nolle vindictam. Inter illud ergo primum, quod præter legem est, ut majus malum pro minore malo reddatur: et hoc quod Dominus perficiendis discipulis dicit, ne malo resistatur: medium locum tenet, ut tantum reddatur, quantum acceptum est: per quod a summa discordia ad summam concordiam pro temporum distributione transitus factus est. Parum autem adhuc videtur Domino, si pro malo quod acceperis, nihil rependas mali, nisi etiam amplius sis paratus accipere. Hoc est, quod consequenter exponit, Si quis te percusserit in dexteram maxillam, præbe ei et alteram (*Math. 5.*). Sed quid est quod ipse Dominus, qui præcepta quæ docuit, primum ipse implevit (*Act. 1.*), percutienti se in maxillam ministro sacerdotis non præbuit alteram: sed insuper dixit, Si male loquutus sum, exprobra de malo: si autem bene, cur me cædis (*Joan. 16.*)? nisi hoc præceptum debere intelligi ad præparationem cordis, non ad ostensionem operis? Unde alibi vir sanctus dicit: Paratum cor meum Deus (*Psal. 36.*). Dicatur ergo, *Domine, deduc me in justitia tua propter inimicos meos*. Cujus justitiæ viam postulat, cum subjungit, *Dirige in conspectu tuo viam meam*. Aliud est justitia, aliud est via. Nam justitia est doctrina Christi, via est ipse Christus (*Joan. 14.*). Justitiam ostendit predicando, viam operando. Unde scriptum est, Quæ capit Jesus facere et docere (*Act. 1.*). Recta quippe actio non virtus est, sed via virtutis. Nam per actionem venit ad virtutem. Fides enim quæ per dilectionem operatur, impetrat gratiam (*Galat. 5.*). Et gratia Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis (*Rom. 5.*), implet justitiam. Ego (inquit Dominus) sum via, veritas, et vita (*Joan. 14.*). Viam intelligite Christum operantem: veritatem, Christum docentem, vitam, Christum remunerantem. Via ducit ad veritatem, quia per viam venit ad doctrinam: doctrina autem veritatis ducit ad vitam, quia cum impletur, quod præcipitur, acquiritur vita quæ promittitur. Bene autem ait, *Propter inimicos meos*. Multos enim in via Dei sancta Ecclesia patitur adversarios, qui premunt eam persequendo, terrendo, blandien-

* Apud August., non est perniciosissimum. Confer S. ejusdem Patris lib. de Mendacio cap. 5.

b Solent enim, ait Augustinus, abominati dici, exhereditati.

do, seducendo : quia quantum a via veritatis discordent, ex verbis ostenditur, quæ subsequuntur.

10. *Quoniam non est in ore eorum veritas.* Et hoc approbat, cum adiungit : *Cor eorum vanum est.* Nam quomodo est veritas in ore, si vanitas est in corde? Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, et malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala (*Math. 12.*). Ex abundantia enim cordis os loquitur : de quibus adhuc recte subijunctum est,

11. *Sepulchrum patens guttur eorum, linguis suis dolose agebant : iudica illos Deus.* Adulatores et seductores (*Ex Augustino*) recte sepulchra patentia dicti sunt, qui non habendo vitam veritatis, quodammodo exanimis sunt, et moriuis in se recipiunt, quos verbis mendacibus et vano corde interemit in se convertunt. Quod dixit *linguis suis*, significat malis. Mali enim malas habent linguas. Dolose vero agere, est aliud in corde, aliud in ore habere. Unde in alio psalmo dicitur. Qui loquuntur pacem cum proximo suo, **26** mala autem in cordibus eorum

(*Psal. 27.*). Eos omnipotens Deus iudicat, quia omnes inimicos falsos, dolosos in extremo examine condemnat : de quibus adhuc subiungit : *Decidant a cogitationibus suis, secundum multitudinem impietatum eorum expelle eos.* Prophetia est (*Ex Augustino*), non maledictio. Non enim optat ut veniat, sed prædicit, quod futurum prævidit. A cogitationibus suis decidunt, quia quicquid elate cogitaverunt, cum intereunt, sine fructu amittunt. Superbia vero ruinam habet, sicut contrario humilitas exaltationem. Dicitur alibi. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum (*Psal. 145.*). Quæ utique non perirent, si cælestia cogitarent. Testatur enim idem Psalmista, Quoniam sunt reliquæ homini pacifico. Injusti autem disperibunt simul, reliquæ impiorum interibunt (*Psal. 36.*). Cogitationes ergo impiorum peribunt, quia æterna mala nunquam cogitata reperiunt; et subito amittunt bona temporalia, quæ diu mente tractaverunt. Qui secundum multitudinem impietatum suarum expelluntur, quia propter multa mala quæ gesserunt, et ab æterna hæreditate expelluntur, et in tenebras exteriores eijciuntur (*Math. 8.*). Bene autem subditur : *Quoniam irritaverunt te Domine.* Neque enim quia peccaverunt, ideo perirent, nisi perseverando in malo, Dominum irritarent. Nam superna pietas postquam deliquimus, ad poenitentiam revocat, et diu expectat. Non enim vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (*Luc. 15.*). Quod si converti negligit, et tempus gratiæ in augmentum expendit culpæ, quem poenitendo pacare debuit, eum plus irritando, id est ad iracundiam provocando, graviter offendit. Unde Paulus ait : Tu autem secundum duritiam tuam et cor impenitens, thesaurizas tibi iram in die iræ et revelationis iusti iudicii Dei (*Rom. 2.*). Nam tanto eum tunc districtus iudex acius damnat, quanto nunc misericordius expectat. Sed quid erit de iustis? Sequitur et dicit :

12. *Et lætentur omnes qui sperant in te.* Primum quidem iustorum gaudium est in spe : unde dicitur, Spe gaudentes (*Rom. 12.*). Spe enim salvi facti sumus (*Rom. 7.*). Postmodum vero erit in re. Unde hic secutus adiungit, *In æternum exultabunt et habitabis in eis.* Ipsa erit æterna exultatio (*Ex Augustino*), cum templum Dei fient iusti, et erit gaudium ipse incolæ eorum.

13. *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum,* Et bene, in te (*Ex eodem*), tanquam omnes possidentes hæreditatem te. *Quoniam tu benedices iusto.* Hæc est benedictio gloriari in Deo, et habitari a Deo. Et quia vocatio non meritorum nostrorum, sed benevolentæ et misericordiæ Dei est : subiicit dicens :

14. *Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.* Bona enim voluntas Dei (*Ex eodem*) præcedit bonam voluntatem nostram, peccatorem vocans in

A poenitentiam. Et ipsa bona voluntas est invictissimum scutum, quo repellitur in incus desperationem salutis suggerens multitudine tribulationum et tentationum. Deus enim operatur et velle et perficere in nobis, pro bona voluntate (*Philipp. 2.*). Non enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit (*Tit. 3.*).

27 TITULUS PSALMI VI.

1. Sextus Psalmus sic intitulatur, *Psalmus David pro octava* : Per octavam dies b iudicii intelligitur : quoniam omnia tempora septem dierum repetitione voluuntur : et quod fit in una, potest mutari in alia. Octavus autem ille æstimandus est, qui varietatem istam non habebit. Et quod in eo fiet, æternum et incommutabile permanebit. Est autem vox in hoc psalmo fidelis poenitentis, alio exemplo suo exhortantis, ut similiter poeniteat : ne in octava, id est, extrema die iudicii, æternam damnationem incurraut.

PSALMUS VI.

2. *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.* Deus qui est incommutabilis natura (*Malach. 3.*), apud quem (ut Apostolus ait) non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jacob. 1.*) : de quo dictum est, Tu autem Domine virtutum, cum tranquillitate iudicas (*Sup. 12.*) : nullam in se furoris vel iræ perturbationem suscipit : sed furoris nomine intelligitur illa innuensa et immoderata animadversio vindictæ, qua peccatores puniuntur in extremo examine. Ira vero potest intelligi examinatio illa, qua imperfectæ animæ emundantur in purgatorio igne. Bene autem dicitur, *Ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me* : Nam corripias, quod mitius videtur, ad emendationem valet : qui vero arguitur, id est accusatur, metuendum est ne in finem habeat damnationem. Arguuntur in die iudicii (*Ex Augustino*) omnes qui non habent fundamentum Christum. Emendantur autem, id est purgantur, qui hinc fundamento superædificant ligna, fœnum, stipulam, id est infructuosa, vana, inutilia (*2. Cor. 5.*). Detrimentum quidem patientur, sed tamen salvi erunt : sic tamen quasi per ignem (*Ibid.*). Quid ergo iste orat, qui non vult furore Domini argui, vel ira emendari? quid, nisi ut sanetur? Ubi enim sanitas est, nec mors metuenda est, nec curantis aut secantis medici manus. Sequitur itaque et dicit :

3. *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum.* Multæ sunt infirmitates nostræ corporis et animæ. Nam corpus mortalitate corrumpitur, anima tentationibus premitur. Infelix homo multis tentationibus et miseris fatigatur. Qui ergo sentit miseriam, quid tam postulare debet, quam misericordiam? Qui sentit infirmitatem, quid tam desiderare devet, quam sanitatem? Restat itaque ut dicat : *Sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.* Quid per ossa nisi animæ fortia designantur? Nam ne ossa carnis intelligeres, exposuit, cum subiungit :

4. *Et anima mea turbata est valde.* Turbantur quidem interiores sensus a consideratione proprii reatus, ipsa quoque infirma et peccatrix anima, cum subtilitatem extremi examinis **28** cogitando conspiciat, ab omni interiore fortitudine destituta, in semetipsa contremiscit. Videt enim ibi damnari quicquid inventum fuerit pravi operis, vel otiosi sermonis, et silentii, usque ad minimam cogitationem, si non fuerit ad Dei voluntatem directum. Hinc est urens conscientia, illinc accusantia peccata, inde terrens iustitia : subitus patens horridum chaos inferni, et tortores horribiles : desuper iratus iudex, foris ardens mundus. Iustus vix salvabitur, peccator ubi parebit (*1. Petr. 4.*)? Plangat iterum et gemat, ne tanta tormenta incurrat. Tinet iustitiam? quærat misericordiam. Non habet fortitudinem? vel agnoscat propriam infirmitatem, et dicat : *Miserere mei, Domine, quo-*

• Olim apud Augustinum incolatus.

• Hanc Augustinus expositionem non probat.

niam infirmus sum, et cœt. ra. Magnus enim accessus ad Deum, est cognitio infelicitatis suæ. De tarditate autem sanitatis conqueritur, cum subjungit, *Et tu Domine usquequo?* Ecce juxta est dies Domini magnus, juxta et velox nimis dies iræ illa, dies calamitatis et miseræ, dies tenebrarum et caliginis, dies tubæ et clangoris (*Sophon. 1.*). O vox diei Domini amara! Ecce peccatrix anima, arbor infructuosa, digna securi et igne: lignum aridum et inutile. Timor reum turbat, conscientia confundit, cogitationes increpant, fugere non licet. Stat suspensus ad gravissimam sententiam. Ecce miser in angusto periculo egens festinato auxilio, *Et tu Domine usquequo tardaris? usquequo non exaudis?* Nec in hoc (*Ex Augustino*) tanquam crudelis Deus æstimandus est: sed tanquam bonus persuasor animæ, quid mali sibi ipsa pepererit. Differt enim pius Dominus exaudire multotiens ex sua magna misericordia, ut ex difficultate sanationis sit diligentior custodia receptæ sanitatis. Nam quod facile sanatur, non multum cavetur. Differt aliquando, ut agnoscat quanta impiis pœna præparetur, qui se nolunt convertere ad Deum, si tantam difficultatem convertentes patiuntur: sicut tibi scriptum est, si justus vix salvabitur, peccator et impius ubi parebunt (*1. Petr. 4.*)? Et quia differt, ideo adjungit:

5. *Convertere, Domine, et eripe animam meam: saluum me fac propter misericordiam tuam.* Convertens se (*Ex Augustino*), orat ut ad eum convertatur et Deus: sicut ipse promittit, Convertimini ad me, et ego revertar ad vos (*Zachar. 1.*). Sed forte melius inte ligendum est, Convertere, Domine, id est, fac me converti. Sentit enim in ipsa sua conversione difficultatem. Nam perfecta nostra conversio paratum semper invenit Deum, sicut propheta Osee dicit: Quasi diluculum præparatus est ^a egressus ejus (*Osee 6.*): quoniam ut eum amitteremus, non ejus absentia, quæ ubique est, sed nostra fecit aversio. Dum autem nos convertimur, id est, dum mutatione veteris vitæ ^b resculpimur, spiritum nostrum durum sentimus et laboriosum, a terrenarum cupiditatum caligine ad serenitatem divinæ lucis retorqueri. Et in tali difficultate dicimus, *Convertere, Domine*, id est, adjuva nos, ut periciatur in nobis conversio, quæ te paratum invenit, et fruendum te præbet dilectoribus tuis. Et ideo **29** postquam dixit, *Convertere, Domine*: addit, *Et eripe animam meam*: tanquam in hærentem perplex omnibus hujus sæculi, et spinas quadam dilacerantium desideriorum in ipsa conversione patientem. *Saluum me fac* (inquit) *propter misericordiam tuam*. Intelligit non suorum meritum esse, quod sanatur: quando quidem peccanti et datum præceptum prætereunt, justa damnatio debebatur. Sana me, inquit, ergo: non propter meum meritum, sed propter misericordiam tuam.

6. *Quoniam non est in morte qui memor sit tui.* Intelligit quoque (*Ex Augustino*) nunc esse tempus conversionis: quoniam cum vita ista transierit, non restat nisi retributio meritorum. *In inferno autem quis confitebitur tibi?* Confessus est tamen in inferno dives ille, de quo Dominus dicit (*Luc. 16.*) qui Lazarum vidit in requie, se autem in torm ntis dolebat, usque adeo confessus, ut etiam moneri suos vellet, ut se a peccatis cohiberent, propter pœnas quas apud inferos esse non credunt [*August. creditur.*]. Quid est ergo, *In inferno autem quis confitebitur*

^a Vulgatam Noster Augustiniane lectioni præfert, quæ habet *invenimus eum*, juxta Græcum *εὐρήσθημεν αὐτόν*. Nec satis attendit, subnexam explanationem cum lectione illa sua minus convenire.

^b Concinnius et verius apud Augustin., *resculpimus spiritum nostrum, durum*, etc.; mox e contrario minus apud eum recte, *præbentem pro præbet*. Pergit porro Noster etiam insequenti versiculo Augustinianam enarrationem carptam in sua transferre. Reliqua exinde totidem ferme verbis ab hæc usque psalmi describit.

tibi? An infernum vult intelligi, quo post judicium præcipitantur impii, ubi jam propter profundiores tenebras nullam lucem Dei videbunt, cui aliquid confiteantur? Potest etiam illud intelligi, ut mortem vocet peccatum, quod contenta divina lege, committitur: infernum vero cæcitatam animi, quæ peccantem, id est, morientem excipit et involvit. Sicut non probaverunt Deum (inquit) habere in notitia, dedit illos in reprobum sensum (*Rom. 1.*). Ab ista morte et ab isto inferno tutam se fieri anima deprecatur, dum molitur conversionem ad Deum, et patitur difficultatem.

7. Quapropter (*Ex Augustino*) contexit dicens: *Laboravi in gemitu meo.* Et tanquam parum profuerit, addit et dicit, *Lavabo per singulas noctes lectum meum.* Lectus est hoc loco appellatus, ubi quiescit animus æger et infirmus, id est, in voluptate corporis et delectatione seculari. Quam delectationem lacrymis lavat, qui sese conatur ab illa extrahere. Videt enim jam damnare se caruales concupiscentias, et tamen delectatione tenetur infirmitas, et in ea libenter jacet: unde surgere nisi sanatus animus, non potest. Quod autem ait, *Per singulas noctes*: hoc fortasse accipi voluit, quod ille qui spiritu promptus sentit aliquam lucem veritatis, et tamen in delectatione hujus sæculi per carnis infirmitatem aliquando requiescit, tanquam dies et noctes altero affectu cogitur pati, ut cum dicit, *Mente servio legi Dei* (*Rom. 7.*), tanquam diem sentiat: rursus cum dicit: *Carne autem legi peccati, inclinatur in noctem*, donec omnis nox transeat, et veniat unus dies de quo dicitur: *Mane adstabo tibi et videbo* (*Psal. 5.*). Tunc enim adstabit, nunc autem jacet, quando in lecto est: quem lavabit per singulas noctes, ut tantis lacrymis impetret efficacissimam ^c Dei misericordiæ disciplinam. *Lacrymis meis stratum meum rigabo.* **30** Sed rigare amplius est quam lavare: quoniam potest aliquid in superficie lavari; rigari vero ad interiora permanat: quod significat flum usque ad cordis intima. Temporum vero varietas quod præteritum posuit, cum diceret, *Laboravi in gemitu meo*: et futurum, cum diceret, *Lacrymis meis stratum meum rigabo*: illud ostendit quid sibi dicere debeat, cum quisque in gemitu frustra laboraverit: tanquam diceret, Non profuit, cum hoc feci, vel ergo illud faciam.

8. Unde et sequitur: *Turbatus est a furore oculus meus.* Utrum suo furore (*Ex Augustino*) an Dei, in quo petit ne argueretur? Sed si furor ille diem judicii significat, quomodo nunc potest intelligi? An inchoatio ejus est, quod hic homines dolores et tormenta patiuntur, et maxime damnationem ^d intelligendæ veritatis: sicut jam commemoravi, quod dictum est, Dedit illos Deus in reprobum sensum (*Rom. 1.*)? Nam ea est cæcitas mentis. In eam quisquis datus fuerit, ab interiori Dei luce secluditur: sed nondum penitus cum in hac vita est. Sunt enim tenebræ exteriores (*Math. 8. et 22.*), quæ magis ad diem judicii pertinere intelliguntur: ut penitus extra Deum sit, quisquis, dum tempus est, corrigi noluit: penitus autem esse extra Deum, quid est, nisi in summa esse cæcitate? Siquidem Deus habet lucem inaccessibilem (*1. Tim. 6.*), quo ingrediuntur, quibus dicitur, *Intra in gaudium Domini tui* (*Math. 25.*). Hujus ergo iræ inchoatio, est ^e cæcitas mentis, quam in

^c Illis demum verbis ablutit ab Augustino, qui habet, *efficacissimam de Dei misericordia medicinam*. Atque ea facile exemplaris Augustiniani, quod ob oculos Noster habet, lectio fuit, non de suo ipse ausus est. Quod sequitur verbum *permanat*, idem olim erat apud Augustinum, nunc *permeat*. Denique in pericopes hujus sine vel vocula recitetur.

^d Minus recte apud Augustin., *intelligentiam*.

^e Duo hæc verba *cæcitas mentis* apud Augustinum non habentur.

hac vita patitur quisque peccator. Timens itaque iudicii diem, laborat et plangit, ne ad illud perducat, cuius initium tam perniciosum nunc experitur. Et ideo non dicit extinctus est, sed *turbatus est a furore oculus meus*. Potest quoque furoris nomine immensus animi fervor intelligi, quo pœnitens sibi-metipsi solet irasci. Unde scriptum est, Irascimini, et nolite peccare (*Psal. 4.*). Bene autem non extinctus, sed turbatus oculus dicitur: nam furor qui per odium fit, oculum mentis excœcat: furor vero qui fit per zelum non excœcat, sed turbat. Sed unde dolore pœnitentiæ ad tempus turbatur, inde postmodum consolatione gratiæ melius illustratur. Consideratis autem reliquis vitiis, invenit se omnibus esse vallatum. Quæ vitia quoniam veteris vitæ sunt, et veteris hominis, quo exuendi sumus, ut induamur novo (*Ephes. 4.*): rec e dicitur: *Inveteravi inter omnes inimicos meos*. Vel inter ipsa vicia, vel inter homines, qui nolunt ad Deum converti. Nam et hi etiam si non saviunt, etiam si peccant, etiam si eisdem conviviis et domibus et civitatibus, nulli te interposita, sed crebris colloquiis quasi concorditer vivunt [*August. utuntur*]: nihilominus tamen intentione contraria inimici sunt eis, qui se ad Deum convertunt. Nam cum alii amant et appetunt istum mundum, alii se optant ab isto mundo liberari: quis non videt inimicos esse illos istis? Nam si possint, eos secum ad pœnas trahunt. Et magnum donum est inter eorum verba versari quotidie, et non excedere de itinere præceptorum Dei. Sæpe enim mens nitens **31** pergere ad Deum, concussa in ipso itinere trepidat, et plerumque propterea non implet bonum propositum, ne offendat eos (cum quibus vivit) alia bona peritura et transiuntia diligentes atque sectantes. Ab his separatus est omnis sanus, non locis, sed animo. Nam locis corpora continentur, animo autem locus est affectio sua.

9. Quapropter (*Ex Augustino*) post laborem et penitum et imbres creberrimos lacrymarum, quia inane non potest esse, quod tam vehementer rogatur ab illo, qui est fons omnium misericordiarum: verisimeque dictum est, prope est Dominus obtritis, vel contritis corde (*Isai. 43. et 51.*): post tantas difficultates exaudiam se esse anima ^b ipsa significans, quam licet etiam Ecclesiam intelligere, vide quid adiungit: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*. Vel in prophetia dictum est, quoniam discessuri sunt, id est, separabuntur a iustis impij cum iudicii dies venerit (*Matth. 13.*): vel nunc, quia etiamsi pariter atque iisdem conventiculis continentur, tamen in terra nulla iam grana separata sunt a paleis (*Matth. 3.*), quamvis inter paleas lateant. Simul itaque versari possunt, sed simul a vento auferri non possunt.

10. *Quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei. Exaudivit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit*. Crebra eundem sententiæ repetitio (*Ex Augustino*), non quasi narrantis necessitatem, sed affectum exultantis ostendit. Sc enim gaudens loqui solent, ut non eis sufficiat semel enunciare, quod gaudent. Iste fructus est illius gemitus, in quo laboratur (*1. Cor. 13.*), et illa lætitia lacrymarum, quibus lavatur lectus et stratum rigatur. Quoniam qui seminat in lacrymis, in gaudio metet (*Psal. 125.*). Et beati lugentes, quoniam ipsi consolantur (*Matth. 5.*).

11. *Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei*. Discedite a me, dixit superius (*Ex Augustino*), quod etiam in hac vita, sicut exposuit in est, fieri potest. Quod autem dicit, *Erubescant et conturbentur*: non videtur quemadmodum evenire pos-

^a Emendanda ex hac videtur Augustiniana lectio, tam vetus nesciuntur, quam recentior nesciunt. Noster omnium verissime, *non saviunt*, legit.

^b Paulo apud Augustin. rectius *pro ipsa*.

A sit, nisi illo die, cum manifesta fuerint justorum præmia et supplicia peccatorum. Nam nunc usque adeo non erubescunt impij, ut nobis insultare non desinant: et plerumque tantum valent irrationibus suis, ut infirmos homines de Christi nomine erubescere faciant. Unde dictum est, Qui me erubuerit et meos sermones coram hominibus, hunc filius hominis erubescet coram angelis et Patre (*Luc. 9.*). Sed venit tempus, ut illi erubescant, dicentes: Illos sunt, quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improprietatis. Nos insensati vitam illorum aut maliam insaniam, et finem sine honoris. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est! Ergo erravimus a via veritatis, et iustitiæ lumen non luxit nobis, etc. (*Sap. 5.*). Quod autem ait, *Convertantur et erubescant*, quis non iudicet esse iustissimam pœnam, ut conversionem ad confusionem habeant, qui ad salutem habere noluerunt? deinde addidit, *Valde velociter*. Cum enim iam desperari cœperit iudicii dies, cum dixerint, Pax et securitas (*1. Thessal. 5.*): tunc repentinus eis superveniet interitus. Quandoque autem venerit, **32** celerissime veniet, quod desperatur esse venturum. Quoniam et illud hic accipi potest, ut ^d quam gementem, et tam sæpe diuque lentem Deus exaudivit, intelligatur liberata a peccatis, et omnes perversos motus carnalis affectionis domuisse, sicut dicit: *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudivit Dominus vocem fletus mei*. Quod cum ei provenerit, non mirum si iam ita perfecta est, ut pro inimicis suis oret. Potest ergo ad hoc pertinere, quod dixit, *Erubescant et conturbentur vehementer omnes inimici mei*: ut de peccatis suis agant pœnitentiam: quod sine confusione et conturbatione fieri non potest. Nihil itaque impedit sic accipi et illud, quod sequitur, *Convertantur et erubescant*, id est, convertantur ad Deum: et erubescant in prioribus tenebris peccatorum aliquando gloriosos, sicut Apostolus dicit, Quam enim gloriam habuistis aliquando in his quibus nunc erubescitis (*Rom. 6.*). Quod autem addidit, *valde velociter*, aut ad optantis affectum, aut ad Christi potentiam referendum est: quam gentes, quæ pro idoliis suis persequebantur Ecclesiam, ad Evangelii fidem tanta temporum celeritate convertit.

TITULUS PSALMI VII.

1. Septimus Psalmus (*Ex Augustino*) sic intitulatus est, *In finem psalmus David, quem cantavit Dominus pro verbis Chusi filii Jenini*. Hic mittitur ad historiam illam in Regum libro secundo: ubi Chusi amicus David transivit in partes Absalom filii ejus, ad exploranda consilia et renuncianda, quæ adversus patrem ille moliebatur auctore Achitofel, qui defecerat ab amicitia David, et filium ejus adversus patrem, consiliis, quibus posset, iustituebat. Spiritualliter nobis Chusi interpretatur *silentium*: Jenini autem *dextra*, Achitofel *fratris ruina*: Per Chusi, quod *silentium* interpretatur, recte accipitur, adversus illos dolos silentio Dominum nostrum dimicasse, quo silentio sacramentum venerabilis passionis occultans, voluntariam ruinam fratris, id est, nefarium scelus traditoris sui in suæ misericordiæ atque prudentiæ ordinem convertit: ut quod ille ad perniciem unius hominis perversa mente faceret, iste ad salutem omnium provida gubernatione transferret. Cantat ergo psalmum Dominus anima perfecta, quæ jam digna est non se secretum Dei pro Verbis Chusi, id est, pro cognitione ejusdem secreti, quod secretum dexter Dæus, id est, lavens atque propitius, ei operatus est. Est autem intentio hujus perfecti catholici, quosque fideles exhortari, ut spem suam in Domino ponant et sic perfecte vivant, quatenus diem iudicii expectare securi valeant, seipsam proponendo in exemplum, et diceudo sic:

PSALMUS VII.

2. *Domine, Deus meus in te speravi: salvum me*

^c Ex hac vero videtur restituenda Augustiniana ipsa lectio, et illarum lacrymarum pro illa lætitia, etc.

^d Apud Augustin., ut quia tanquam gementem. Laviora alia præterimus.

fac ex omnibus persequentibus me, et libera me. Ex his verbis fides et spes hujus perfectæ animæ nobis commendatur: tanquam diceret, Credo te verum Deum et Dominum esse, scilicet creatorem et rectorem omnium. Et ideo te feci specialiter meum, non **33** jam præsumendo de me, sed sperando in te: nam Beatus homo qui sperat in te (*Psal. 33.*). Meum est sperare in te, tuum est salvare et liberare me. Ergo, tanquam ei non resistat jam perfectio nisi immundus spiritus, superato omni bello atque adversitate vitiorum, dicit: *Salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et libera me.* Ab his me salva, qui persequuntur a tergo: et ab his, qui occurrunt in facie, libera. Non enim mihi sufficit, ut te defendente, sim salvus: nisi et te liberante, sim securus.

3. Deinde de plurali numero ad singularem redit, cum subjungit, *Ne quando rapiat, ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.* Maligni quippe spiritus plures sunt in natura, sed unum in malitia. Plures sunt numero, sed omnibus una nocendi voluntas est. Ipsum autem antiquum hostem propter crudelitatem, nomine leonis designat, concordans cum Apostolo qui ait, Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret (*1. Petr. 5.*). Sed quomodo huic hosti tam forti et crudeli fragilitas humana resistere poterit, si ille eam non redimat, et salvet, qui creavit? Et ideo ait, *Dum non est, qui redimat, neque qui salvum faciat:* subaudis, nisi tu redimas et salves. Magna est utilitas servo Dei propriam infirmitatem recognoscere, atque in suis virtutibus, aut meritis nullam fiduciam habere. Tunc enim incipit adesse virtus divina, quando deficiat incipit præsumptio humana. Hinc Paulo voce Dei dicitur: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur (*2. Cor. 12.*): hinc Veritas ait, Qui vult post me venire, abneget senet-ipsam (*Luc. 9.*). Tali erat idem Apostolus, cum diceret, Gratia Dei sum, id quod sum (*1. Cor. 15.*). Ergo in Domino Deo suo sperans, et de virtutibus suis non præsumens, et ideo supernam salvationem implorans, qualis fuerit iste vir sanctus, audiamus. Iterum invocatur Dominum Deum suum, tanquam ei gratias agens, atque nomini ipsius bonum, quod ab ipso accepit, ascribens, subjungit:

4. *Domine Deus meus si feci istud.* Quid? si est iniquitas in manibus meis. Idest, si exhibui membra mea arma iniquitatis ad peccandum (*Rom. 6.*): si non fui innocens manibus, et, quod perfectius est,

5. *Si reddidi retribuētibus mihi mala.* Idest, si adversus malos patiens non fui. *Decidam merito ab inimicis meis inanis.* Id est, merito negligentæ meæ persequentibus inimicis, corruam vacuum a fructu justitiæ. Justum est enim, ut ab inimicis victus decidat, quisquis se contra eos armis virtutum et bonorum operum minime roborat. Et bene (*Ex Augustino*) non ait, si reddidi facientibus mala: sed *retribuētibus mihi mala.* Qui enim retribuit, jam aliquid accepit. Majoris autem patientiæ est, nec ei mala rependere, qui acceptis beneficiis reddit mala pro bonis, quam si nullo ante accepto beneficio nocere voluisset. Inaniter autem se jactat, qui cum et ipse homo sit, cupit se de homine vindicare, et enim superare hominem palam querit, occulte a diabolo superatur. Inanis effectus est, vana et superba lætitia, quod quasi vincti **34** non potuit. Intelligit ergo iste ubi major fiat victoria, et ubi pater reddat, qui videt in occulto (*Math. 6.*) Ne itaque reddat retribuētibus mala, iram potius, quam hominem vincit. Melior est enim, qui vincit iram, quam qui capit civitatem (*Prov. 6. 32. sec. LXX.*). Jurare autem videtur per execrationem, cum ait, *Decidam merito ab inimicis*

meis inanis. Quod est gravissimum juri-jurandi genus, cum homo dicit: Si illud feci, illud patiar. Sed aliud est juratio in ore jurantis, aliud in significatione prophetantis. Ille enim dicit, quid^b jure contingat hominibus, qui reddunt retribuētibus mala: non quod sibi aut alicui quasi jurejurando imprecetur, et ideo subjungit:

6. *Persequatur inimicus animam meam, et comprehendat.* Iterum inimicum (*Ex Augustino*) singulari numero nominans, magis magisque manifestat, quod superius, quasi leonem appellavit. Ipse enim animam persequitur (*Math. 10.*). Nam homines usque ad interfectionem corporis sæviunt, animam vero in potestate habere non possunt: diabolus autem, quas animas persequutus fuerit, ut possidet, comprehendit si potest: et cum possidet, conculcat, et ideo subdit, *Et conculcet in terra vitam meam.* Id est, conculcando terram faciat vitam meam, cibum scilicet vivum. Non enim tantum leo, sed etiam serpens appellatus est: cui dictum est, Terram manducabis (*Genes. 3.*). Et peccatori homini dictum est, Terra es, et in terram ibis (*Ibidem*). Recte ergo subjungitur *Et gloriam meam in pulverem deducat.* Hic est ille pulvis, quem projicit ventus a facie terræ (*Psal. 1.*), superhorum scilicet vana et inepta jactantia, inflata et non solidata, tanquam vento elatus pulveris globus. Recte itaque posuit hic gloriam, quam non vult in pulverem deduci. Vult enim eam solidam habere in conscientia, ubi coram Domino nulla jactantia est (*Isai. 35.*). Qui gloriatur (inquit) in Domino gloriatur (*2. Cor. 10.*). Ista soliditas in pulverem deducitur, si per superbiam quis, ut contemnat secreta conscientia, ubi Deus solus hominem probat, velit apud hominem gloriari. Hic est, quod alibi dicit, Deus conteret ossa placentium hominibus (*Psal. 52.*). Qui autem didicit bene, vel expertus est, vitorum superandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis glorie, vel solum, vel maxime cavendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc ultimum vincit. Initium autem omnis peccati superbia (*Eccl. 10.*).

7. Deinde adversus diabolum et angelos ejus, quorum possessio peccatores atque impii homines sunt, deprecatur, dicens: *Exsurge, Domine in ira tua, et exaltare in finibus inimicorum meorum.* Exsurge dicit, id est, appare, humanis videlicet utens verbis, quasi Deus dormiat, cum in secretis suis incognitus latet. Cum autem (*Ex Augustino*) justificatur impius, ex impio fit justus, et ex possessione diaboli migrat in templum Dei. Et quoniam pœna est, ut cuique auferatur possessio, in qua^d dominari desiderat: hanc pœnam dicit iram Dei adversus diabolum, ut desinat possidere, quos possidet. Finem autem dixit ipsam possessionem, ubi vult Deum exaltari potius, id est, honorari et glorificari, quam diabolum: dum impii justificantur et laudant Deum. Quasi in ira sua Dominus **35** exurgere visus est, quando a mortuis resurgens in fini claustra pretiit, ejusque portas confregit, atque eum a justis quos tenebat captos, spoliavit. In finibus quoque inimicorum exaltatus est, quando ad celum ascendit, et gloriosum atque laudabile nomen ejus usque ad ultimum terræ prædicatum claruit. Unde et subditur: *Et exsurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti: et synagoga populo circumdabit te.* Præceptum mandasti Apostolis istis. Dixisti, Prædicatæ Evangelium omni creaturæ (*Marc. 16.*). Exsurge ergo. In eis, quibus prædicatum est præceptum tuum. Fac eos exurgere per temetipsum, ut a suis iniquitatibus resurgentes impleant præceptum tuum. Vel aliter (*Ex Augustino*): *Exsurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti:* humilitatem præcepisti, humilis appare. Et tu

vere est pro jure.

^e Rursum hinc videtur Augustiniana corrigenda lectio, videlicet et laudentibus verbis.

^d Mendose erat antea, d. mure

Videatur hunc quoque locum noster ab Augustino mutatus, cujus et medicam manum lectioni adhibet, minus enim ibi recte cui non restat, etc.

^b Corrige iterum Augustinianos codices, in quibus

prius imple quod præcepisti, ut exemplo tuo vincen-
tes superbiam non possideantur a diabolo.

8. *Et synagoga populorum circumdabit te.* Duplex
(*Ex Augustino*) intellectus est. Congregatio enim po-
pulorum, sive credentium, sive persequentium, pos-
test accipi: quorum utrumque ea Domini nostri hu-
militate factum, quam contemnens persequentium
multitudo, circumdedit eum; de qua dictum est:
Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in
unum, adversus Dominum et adversus Christum ejus
(*Psal. 2.*). Credentium autem per ejus humilitatem
multitudo, ita eum circumdedit, ut verissime dice-
retur: Cæcitas ex parte in Israel facta est, donec
plenitudo gentium intraret (*Rom. 11.*). Et illud, Pos-
tula a me et dabo tibi gentes hereditatem tuam, et
possessionem tuam terminos terræ (*Psal. 2.*). *Et
propter hanc in altum regredere.* Idest, et propter
hanc congregationem regredere in altum: quod resur-
gendo et in excelsum ascendendo fecisse intelli-
gitur. Ita enim glorificatus dedit Spiritum Sanctum,
qui ante glorificationem ejus dari non posset, sicut
in Evangelio positum est: Spiritus autem nondum
erat datus, quia Jesus nondum fuerat glorificatus
(*Act. 2.*). Regressus ergo in altum propter congrega-
tionem populorum misit Spiritum Sanctum, quo im-
pleti prædicatores Evangelii orbem terrarum Eccle-
siis impleverunt (*Act. 1.*).

9. Et quia (*Ex Augustino*) inde venturus est judi-
care vivos et mortuos, recte subjungitur: *Dominus
judicat populos.* Quis Dominus, nisi Jesus Christus
(*Joan. 13.*)? Pater enim non judicat quemquam, sed
omne judicium dedit Filio (*Joan. 5.*). Hæc autem
anima quæ perfecte orat, vide quemadmodum non
timeat iudicii diem, et vere securo desiderio dicat in
oratione, *Adveniat regnum tuum* (*Matth. 6.*). *Judica
me* (inquit) *Domine secundum justitiam meam.* In su-
periore psalmo infirmus deprecabatur, misericordiam
potius implorans Dei, quam commemorans ullum
meritum suum. Quoniam Filius Dei peccatores venit
vocare in penitentiam (*Luc. 5.*), itaque ibi dixit, Sal-
vum me fac propter misericordiam tuam, idest, non
propter meritum meum. Nunc autem quoniam voca-
tus tenuit, et servavit præcepta quæ accepit, aude
dicere, *Judica me secundum justitiam meam, et secun-
dam innocentiam meam super me.* Illa est vera inno-
centia, quæ nec inimico nocet. Itaque se bene judi-
cari postulat secundum innocentiam, qui vere dicere
potuit: Si reddidi **36** retribuendis mihi mala.
Quod autem addit, *Super me*, non ad innocentiam
tantum, sed ad justitiam quoque subaudiri potest, ut
iste sit sensus: *Judica me, Domine, secundum justitiam
meam, et secundum innocentiam meam, quæ
justitia et innocentia super me est.* Quo additamento
demonstrat ipsam quod anima justa est et inno-
centis, non per se habere, sed per illustrantem et il-
luminantem Dominum. Hinc Jacobus ait, omne donum
optimum, et omne donum perfectum desursum
est, descendens a Patre illuminat (*Jacob. 1.*). Ipse
est enim lux vera, quæ illuminat omnem hominem
venientem in hunc mundum (*Joan. 1.*).

10. Deinde (*Ex Augustino*) subjungit de peccatoribus,
Consummetur nequitia peccatorum. Videat con-
summata nequitia hominum, qui crucifixerunt Filium
Dei (*Hebr. 10.*): sed eorum major est, qui nolunt
recte vivere et oderunt præcepta veritatis, pro quibus
crucifixus est Filius Dei. *Consummetur ergo*, in-
quit, *nequitia peccatorum*: idest, perveniatur ad sum-
mam nequitiam, ut possit jam justum venire judi-
cium. Sed quoniam non solum dictum est, *Sordidus
sordescat adhuc*: sed etiam, *Justus justior fiat* (*Apoc.
22.*): annectit et dicit, *Et dirigis justum, scrutans
corda et renes Deus.* Quomodo potest dirigi justus,

^a Vulgatus Augustinus, *Quando per illa quæ initio
temporum, etc.*

^b Apud eundem, *qui perspicit.*

^c Denuo apud eundem *volantur.* Cætera de verbo

A nisi in occulto? Quando in initio temporum Chri-
stianorum a persecutoribus Sancti premebantur
(*Act. 15.*), miranda videbantur hominibus, et dirigi
videbantur Sancti qui tanta pati poterant pro nomine
Jesu Christi. Nunc postquam in tanto culmine nomen
cepit esse Christianum, crevit hypocrisis, idest, si-
mulatio, eorum scilicet qui nomine Christiano ma-
lunt hominibus placere, quam Deo. Quomodo ergo
dirigitur justus in tanta confusione simulationis, nisi
cum scrutatur corda et renes Deus: omnium cogita-
tiones, quæ nomine cordis significatæ sunt, et delecta-
tiones quæ nomine renum intelliguntur? Recte
quippe temporalium et terrenarum rerum delectatio
renibus tribuitur, quia et ipsa pars est inferior ho-
minis, et ea regio est, ubi carnalis generationis volu-
ptas habitat, per quam in hanc ærumosam et fal-
laciæ lætitiæ vitam per successionem prolis natura
humana transfunditur. Scrutans ergo cor nostrum
Deus: et prospiciens ibi esse ubi est thesaurus nos-
ter (*Matth. 6.*), idest, in carnis: Scrutans et renes,
et prospiciens non nos acquiescere carni et sanguini,
sed delectari in Domino: dirigit justum in ipsa con-
scientia coram se, ubi nullus hominum videt, sed solus
ille qui ^b prospicit quid quisque cogitet, quid
quemque delectet. Finis enim curæ delectatio est:
quia eo quisque curis et cogitationibus nititur, ut ad
eam delectationem perveniat. Videt igitur curas nos-
tras, qui servatur cor: videt autem finem [*Al. fines*]
curarum, idest, delectationes, qui scrutatur renes:
ut cum invenerit non ad concupiscentiam carnis, ne-
que ad concupiscentiam oculorum, neque ad ambi-
tionem sæculi (quæ omnia transeunt tanquam um-
bra) inclinari curas nostras, sed ad gaudia rerum
æternarum sustolli, quæ nulla commutatione va-
riantur, dirigat justum scrutans corda et renes Deus.
Opera enim nostra quæ facis et dictis operamur,
possunt esse nota hominibus: sed quo animo fiant,
et quo **37** per illa pervenire cupimus, solus ille
novit, qui scrutatur corda et renes Deus.

C 11. Et quia hanc directionem cordis iste justus
habebat per Dominum, recte subjungit: *Justum ad-
jutorium meum a Domino, qui salvos facit rectos
corde.* Duo sunt (*Ex Augustino*) officia Medicinæ:
unum quo sanatur infirmitas, alterum quo sanitas
custoditur. Juxta illud primum dictum est in supe-
riori psalmo, *Miserere mei, Domine, quoniam infirmus
sum* (*Psal. 6.*). Juxta hoc alterum in hoc psalmo
dicitur, *Si est iniquitas in manibus meis, si reddidi
retribuendis mihi mala, decidam ergo ab inimicis
meis inanis.* Ibi enim infirmus ut liberetur, hic jam
sanus ne corrumpatur, orat. Juxta illud ibi dicitur,
*Salvum me fac, Domine, secundum misericordiam
tuam.* Juxta istud hic dicitur, *Judica me, Do-
mine, secundum justitiam meam.* Ibi enim ut a morbo
evadat, tuitionem petit. Juxta illud dicitur, *Salvum me
fac propter misericordiam tuam.* Juxta hoc dicitur,
*Justum adjutorium meum a Domino, qui salvos facit
rectos corde.* Et ita enim et ista salvos facit. Sed ita
D ex ægritudine ad salutem transfert, hæc in ipsa sa-
lute conseruat. Ibi itaque misericors est auxilium,
quia nullum habet meritum peccator, qui adhuc
justificari desiderat, credens in eum qui justificat
impium (*Rom. 4.*). Hic autem justum auxilium est,
quia jam justo tributur. Dicit ergo ibi peccator, qui
dixit: *Infirmitas sum, salvum me fac, Domine, secun-
dum misericordiam tuam:* et dicat hic justus, qui
dixit, *Si reddidi retribuendis mihi mala: Justum
auxilium meum a Domino, qui salvos facit rectos
corde.* Si enim medicinam exhibet, qua sanentur in-
firmi, quanto magis ^d nunc eam qua cu todiamur
sani? Quomam si, cum peccatores essemus, Chri-

ad verbum Noster describit.

^d Redundare heic videtur nunc vocata, nec certa
habetur apud Augustinum.

stus pro nobis mortuus est: quanto magis nunc justificati salvi erimus ab ira per ipsum (Rom. 5.)? *Justum auxilium meum a Domino, qui salvos facit rectos corde.*

12. Deinde ut studeamus converti ad Dominum, et esse recti corde, commendat nobis suam patientiam, et minatur de judicio, subdens: *Deus iudex justus, fortis, et patiens, nunquid irascitur per singulos dies?* Quis Deus iudex (Ex Augustino), nisi Dominus, qui iudicat populos? Iste justus, qui reddet unicuique secundum opera sua (Matth. 16.). Ipse fortis, qui etiam persecutores impios, cum sit potentissimus, pro nostra salute toleravit. Ipse patiens, qui etiam ipsos qui persecuti sunt, non statim post resurrectionem ad supplicium rapuit, se sustinuit: ut se aliquando ad salutem ab illa impietate converterent, et adhuc sustinet, servans ultimo iudicio ultimam poenam, et nunc usque invitans peccatores ad poenitentiam (Matth. 4. et 11.), non irascens per singulos dies, nec ad vindictam congregans ministros suos. Nunc enim patientia Dei ad poenitentiam invitata, ultimo vero tempore cum sibi homines propter duritiam cordis sui, vel mentis suae, et cor impunitens thesaurizaverint iram in die irae et 38 revelationis iusti iudicii Dei, iram suam ostendet: unde et subditur:

13. *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit.* Potest (Ex Augustino) ipse homo Dominicus gladius Dei intelligi bis acutus, idest, framea, quam non vibravit primo adventu: sed tanquam in vagina humilitatis abscondit. Vibrabit autem cum secundo adventu veniens iudicare vivos et mortuos in manifesto splendore claritatis suae iustis suis lumen, et terrores impiis coruscabit (Matth. 24 et Luc. 21.). Nam in aliis exemplaribus pro eo quod est, *gladium suum vibrabit, frameam suam splendentificabit*, positum est. Quo verbo convenientissime significari arbitror ultimum Dominicæ claritatis adventum. Et quia hoc iudicium suum in Scripturis suis iam firmavit, bene subiectum est, *Arcum suum tetendit, et paravit illum.* Non passim verborum tempora prætereunda sunt, quod gladium de futuro dixit, vibrabit: arcum de præterito, tetendit. Deinde præteriti temporis consequuntur verba:

14. *Et in ipso paravit vas mortis: sagittas suas ardentibus operatus est.* Arcum ergo istum (Ex Augustino) Scripturas sanctas libenter acceperim: ubi fortitudine novi Testamenti, quasi nervo quodam duritia flexa Veteris et edomita est. Hinc tanquam sagittæ mittuntur Apostoli, vel divina præconia jaculantur. Quas sagittas ardentibus operatus est, idest, quæ percussi divino amore flagrant. Qua enim alia sagitta percussa est, quæ in Canticis ait, *Vulnerata caritate ego sum (Cant. 4. 5.)*? Quibus aliis sagittis accenditur, qui redire ad Deum cupiens, et ab ista peregrinatione removere, adversus dolosas linguas petit auxilium? et ei dicitur, *Quid deur tibi, aut quid adjiciatur tibi adversus linguam dolosam (Psal. 119.)*? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vastatoris: idest, quibus percussus atque inflammatus tanto amore ardeas regni caelorum, ut omnium resistantium, atque a proposito revocare volentium linguas contemnas, et persecutionis eorum derideas, dicens: *Quis me separabit a caritate Christi?* tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum enim, inquit, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque præsentia, neque futura,

neque virtus, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. 8.). Sic ardentibus sagittas suas operatus est. In Græcis exemplaribus ita invenitur: *Sagittas suas ardentibus operatus est*: Latina autem pleraque, *Ardenes*, habent. Sed sive ipsæ sagittæ ardeant, sive ardere faciant (quod utique non possunt, nisi et ipsæ ardeant), integer sensus est. Sed quia non sagittas tantum, sed etiam *vasa mortis* dicit in arcum Dominum paravisse: quæri potest, quæ sint vasa mortis? An forte hæretici? Nam et ipsi ex eodem arcu, idest, ex eisdem Scripturis in animas non caritate inflammandis, sed veneno 39 perimendas insiliunt. Quod non contingit, nisi pro meritis: propterea divinæ providentiæ etiam ista dispositio tribuenda est, non quia ipsa peccatores facit, sed quia ipsa ordinat, cum peccaverint. Malo enim voto per peccatum legentes male coguntur intelligere: ut ipsa sit poena peccati: quorum tamen morte filii catholice Ecclesiæ, tanquam quibusdam spinis a somno excitantur, et ad intelligentiam Scripturarum divinarum proficiunt. Oportet enim (inquit) et hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos, hoc est, inter homines, cum manifesti sunt Deo (1. Cor. 11.). An forte easdem sagittas et vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, et ardentibus, vel ardentibus operatus est, ad exercitationem fidelium? Non enim falsum est, quod Apostolus dixit, *Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem (2. Cor. 2.)*. Non ergo mirum si iidem Apostoli et vasa mortis sunt eis, a quibus per executionem passi sunt, et igneæ sagittæ ad inflammanda corda credentium.

15. Post hanc autem dispensationem (Ex Augustino) justum venit iudicium, de quo ita dicit, ut intelligamus unicuique homini supplicium fieri de peccato suo, et ejus iniquitatem in poenam converti: ne putemus illam tranquillitatem et ineffabile lumen Dei de se proferre unde peccata puniantur, sed ipsa peccata sic ordinari, ut quæ fuerint delectamenta homini peccati, sint instrumenta Deo punienti. *Ecce (inquit) parturit injustitiam.* Quod enim conceperat, ut injustitiam parturiret? *Concepit (inquit) dolorem, et peperit iniquitatem.* Non hoc peperit, quod concepit. Non enim hoc nascitur, quod concipitur: sed concipitur semen, nascitur, quod formatur ex semine. Semen, quod concipitur, est voluntas mala: fructus vero, qui nascitur, est actio perversa. Prius quippe mala voluntas, tanquam semen in corde nascitur, sed deinde ex hoc semine operatio injusta, sive quod amplius est, iniqua, tanquam fructus generatur. Injustitia est hoc, quod a justitiæ regula discordat. Iniquitas vero, quod ipsius justitiæ rectitudinem oppugnat. Injustus est, qui justitiæ præcepta non custodit: iniquus est, qui iniquis operibus Dominum offendit. Bene autem non dicitur est, perpetravit iniquitatem, sed *peperit*: quia sicut in partu dolor et labor est anxius, ita perversi quique laborant, atque anxie anhelant, ut malum, quod in corde conceperint, ad operationis exitum perducere possint. Recte quoque non dicitur, *concepit malam voluntatem, sed dolorem*: quia mala voluntas ipsa se torquet, ipsa sui supplicium est. Agit enim omnipotens Deus iudicio suo recto et iuro, ut anima, quæ peccaverit, ipsa seipsam puniat de peccato ipso, quod perpetrat. Unde recte subjungitur:

16. *Lucum aperuit, et effodit eum, et incidit in*

^a Christum hominem Dominicum dicere ex Augustini ore, refugit Noster in 1. Psal. initio, quod hoc nempe sciret ab eo postmodum lib. 1. Retract. 19. improbatum. Atque id tamen ibi proposito expositionis suæ intererat: heic ferme nihil.

^b Emendavimus ex Augustino, quem Noster continuo describit. Antea erat *Charitatis*.

^c Apud August., quibus percussi, etc.

^d Hujusmodi fertur Carnutense Psalterium, seu vetus versio, quæ inscribitur *secundum Græcum*, et tertiam columnam occupat in S. Petri Carnutensis Psalterio triplici, primam obtinente versione ex Hebræo, mediam Vulgata. Cæterum non de suo Noster, sed ex Augustino id ipsum ut pleraque alia narrat.

^e Apud Augustin., in cis.

foream, quam fecit. Lacum aperire (Ex Augustino), A est in terrenis rebus, id est, tanquam in terra, fraudem parare, quo alius cadat, quem vult decipere iniquus. Aperitur autem hic lacus, cum consentitur malæ suggestioni terrenam cupiditatem. Effoditur vero, cum post consensionem operat omni fraudis instatur. Sed unde fieri potest, ut iniquitas prius lædat hominem justum, 40 in quem procedit, quam cor injustum unde procedit? Itaque fraudator pecuniæ (verbi gratia) dum cupit alium damno lacerare, ipse avaritiæ vulnere sauciatur. Quis autem, vel demens, non videat quantum inter hos distet, cum ille patiatur damnum pecuniæ, ille innocentia? Incidit ergo in foveam, quam fecit. Quod in alio psalmo dicitur, Cognosceat Dominus judicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator (Psal. 9.).

17. *Convertietur dolor ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.* Non enim voluit ipso peccatum evadere, sed factus est sub peccato tanquam servus: dicente Domino, Omnis, qui facit peccatum, servus est (Joan. 8.). Erit ergo iniquitas ejus super ipsum, cum ipse iniquitat: suæ subditur: quia non potuit Domino dicere, quod innocentes et justi dicunt, Gloria mea, et exaltans caput meum (Psal. 3.). Ita ergo ipse erit inferior, ut iniquitas ejus sit superior, et in illum descendat, quæ aggravat illum et onerat, et ad requiem sanctorum revolare non sinit. Hoc fit, cum in homine perverso servit ratio, et libi lo dominatur.

18. Et quia (Ex Augustino) hæc perfectus iste jam evaserat, laudat Deum, et dicit: *Confitebor Domino secundum justitiam ejus, et psallam nomini Domini altissimi.* Confessio justitiæ Dei est, qua ito loquimur, Vere Deus justus es, quando et justos sic protegis, ut per te ipsum eos illumines. et peccatores sic ordines, ut non tua, sed sua malitia puniantur. Quia ergo videt merita animarum sic ordinari a Deo, ut dum sua cuique tribuuntur, pulchritudo universalitatis nulla ex parte violetur: in omnibus laudat Deum, et ista est non peccatorum, sed justorum confessio: et ne peccatorum confessionem intelligeremus, subjecit ad ultimum, *Et psallam nomini Domini altissimi.* Psallere autem ad gaudium pertinet, poenitentia vero peccatorum ad tristitiam. Confiteamur et nos Domino secundum justitiam ejus, laudando et glorificando eum, quia justus est: et psallamus nomini Domini altissimi, recte operando, bene vivendo, spiritualmente gaudento: ut impleatur in nobis, quod in alio psalmo dicitur, Deo nostro sit jocunda laudatio (Psal. 146.).

TITULUS PSALMI VIII.

1. Ideo tituli libri præponuntur, ut per eos auctor scripturæ et materia, sive intentio declararetur. Titulus hujus psalmi est, *In finem psalmus David, pro torcularibus* Christus est nos er finis, teste Apostolo, qui ait (Rom. 10.), Finis legis Christus ad justitiam omni credenti. Ad ipsum tendimus: ultra ipsum nihil est, quo tendere debeamus. Ipse est enim summum bonum, summa beatitudo, vera æternitas. In justum finem mittit nos iste Christus, quem scripsit propheta David in persona Ecclesiæ. Et notandum quod non ait, a finem; sed, in finem. Non enim mittitur ad Christum tantum, ut ad eum perveniamus: sed etiam, ut in Christo permaneamus, et cum ipso unum simus. Sed quid est, quod ait, *Pro torcularibus*? Solent (Ex Augustino) accipi torcularia, u arturia. Afflictione enim persecutionum calcatis eis, qui Christi nomen confessi sunt, mortalia eorum tanquam vinicia in terra remanserunt. Possunt 41 etiam per torcularia, quique fideles intelligi, secundum, quod tolerant propter Deum adversa hujus mundi. Scriptum est enim, Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur (2. Tim. 3.). Psallitur ergo (Ex Augustino) *pro torcularibus*, pro Ecclesiæ constitutione: cum Dominus noster postquam resur-

rexit, ad cælos ascendit. Tunc enim misit Spiritum Sanctum, quo impleti discipuli, cum fiducia prædicaverunt verbum Dei (Act. 2.), ut Ecclesiæ congregarentur. Est autem intentio prophetæ in hoc opere, omnes ad fidem Christi invitare, cujus laus tanta est in universa terra: et cujus gratia et virtute constituta et corroborata est universalis Ecclesia. Dicit enim,

PSALMUS VIII

2. *Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!* Ac si diceret, O Domine omnium per potentiam, qui es Dominus noster per gratiam, quam te admirantur omnes, qui incolunt terram! Tu Domine notus eras in Judæa tantum, et in Israel magnum nomen tuum (Psal. 75.). Apparuiti inter nos, mortuus propter nos, surrexisti, ascendisti in cælum, Spiritu tuo perfudisti corda discipulorum, quibus prædicantibus, in omnem terram exivit sonus eorum, et nomen tuum gloriosum, quod erat notum in gente una, factum est admirabile in universa terra (Psal. 18.). Quare admirabile? *Quoniam elevata est magnificentia tua super cælos.* A mortuis resurgens in cælum ascendisti, et qui humilis videbaris, magnificus apparuisti. Hæc enim (Ex Augustino) apparet, quis descenderis, cum a quibusdam visum est, et a cæteris creditum, quo ascenderis.

3. *Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos.* Non possum (Ex eodem) accipere alios infantes, atque lactentes, quam eos quibus dicit Apostolus, Tanquam parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non cibum (1. Cor. 3.). Quos significabant illi, qui Dominum præcedebant laudantes (Matth. 21.). In quos ipse Dominus hoc testimonio usus est, cum dicentibus Judæis, ut eos corripere, respondit: Non legistis, Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem? Bene autem non ait, fecisti, sed, *Perfecisti laudem.* Sunt enim in Ecclesiis etiam hi, qui non jam lacte potantur, sed vescuntur cibo: quos idem Apostolus significat dicens, Sapientiam loquimur inter perfectos (1. Cor. 2.). Sed non ex his solis perficiuntur Ecclesiæ, quia si soli essent, non consuleretur generi humano. Consultitur autem, cum illi quoque nondum capaces cognitionis rerum spiritualium, atque æternarum nutruntur fide temporalis historiæ, que pro salute nostra, post patriarchas et prophetas ab ipsa Sapientia Dei etiam suscepti hominis sacramento administrata est, in qua salus est omni credenti (Rom. 1.): et auctoritate communiter præceptis inserviat, quibus purgatis quisque, et in caritate radicatus atque fundatus, possit currere, cum omnibus sanctis, non jam parvulus in lacte, sed juvenis in cibo, comprehendere latitudinem, longitudinem, altitudinem et profundum (Ephes. 3.): scire etiam 42 supereminentem scientiam caritatis Christi. Hæc autem fecisti, Domine Deus, propter inimicos tuos: *Ut destruas inimicum et ultorem.* Quis per inimicum, nisi Paganus et hæreticus accipitur, per ultorem vero Judæus, qui quasi pro lege sua ulciscenda et defendenda Christianum nomen persequatur. Quos tu, Domine, destruxisti et confudisti, cum te aspirante, ad fidem tuam venerunt parvuli, et in suo errore remanserunt legisperiti et philosophi. Magna inimicorum confusio est, cum infantes laudent, sapientes blasphemant, et in hoc, Domine, nomen sanctum tuum admirabile, cum hoc de te per tuam gratiam capit parvus, quod per suam sapientiam non potest magnus. Unde scriptum est: *Confitebor tibi, Pater Domine cæli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis* (Matth. 11.). Unde et subditur,

4. *Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuo-*

consuleretur rescriptis pro consulerent.

et atque hæc æternarum emendavimus ex Augustino, pro quo erat, externarum. Pro communis, quod est paulo post, legitur apud eum commotus,

a Vulgatus Augustinus, recti, et paulo post, quia aggravat illum, pro quæ aggravat.

b Restituimus ex vulgato Augustino, in quos, pro quo: tuum ex eodem jam voculam sufficimus: denique

rum: lunam et stellas, quæ tu fundasti. Ac si diceret, Quoniam cernam et intelligam Scripturas, quas, operante Spiritu Sancto, per ministros tuos conscripsisti. Videntur ergo (Ex Augustino) cæli opera digitorum Dei, id est, intelligentur libri usque ad infantium tarditatem perducti; et eos per humilitatem historicæ fidei, quæ temporaliter gesta est, ad sublimitatem intelligentiæ rerum æternarum bene nutritos et roboratos exigunt, in eaque confirmant. Ex his verbis liquido patet, quia propheta sanctus mystice loquitur. Si enim juxta solam literam loqueretur, dicturus luminare minus, prius luminare majus (Gen. 1.) debuit dicere, ut ante solem, et post lunam atque stellas fundatas esse perhiberet. Sed quia juxta intellectum mysticum loquebatur, ut lunam sanctam Ecclesiam, et stellas omnes sanctos accipere deberemus: solem nominare noluit, quia videlicet ipsi æterno soli loquebatur: de quo scriptum est, Vobis autem, qui timetis Deum, oriatur sol justitiæ (Malach. 4.). De quo reprobi in fine dicturi sunt: Sol justitiæ non ortus est nobis (Sap. 5.). Dicendo ergo lunam et stellas quas tu fundasti, et tantum tenendo solem, qui factus est, indicavit, quia illi soli locutus est, qui non solum solem et lunam, et stellas corporaliter, sed etiam lunam Ecclesiam, atque stellas sanctos omnes spiritualiter facit. Sic ergo cum aliquid deest historiæ, aperta ratione ducimur ad intellectum allegoriæ. Deinde mentionem facit terreni hominis et cælestis, quos omnipotens Pater visitavit: unum per misericordiam mirabiliter relevans, alterum per divinitatis gloriam ineffabiliter exaltans: in quorum admiratione subjunxit,

5. Quid est homo, quod memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Inter hominem, et filium hominis est distantia. Omnis enim (Ex Augustino) filius hominis homo: sed non omnis homo filius hominis. Adam quippe homo, sed non filius hominis. Ergo qui portant imaginem terreni hominis (1. Cor. 15.), qui non est filius hominis, hominum nomine designantur. Qui autem portant imaginem cælestis hominis, filii hominum appellantur. Homo ergo hoc loco terrenus dicitur, filius autem hominis cælestis. Et ille longe 43 sejunctus a Deo, hic autem præsens Deo, et propterea illius memor est, tanquam in longinquo positi: hunc vere visitat, quem præsens illustrat vultu suo. Longe est enim a peccatoribus salus (Psal. 118.). Et signatum est super nos lumen vultus tui, Domine (Psal. 4.).

6. Filius igitur hominis (Ex Augustino) primo visitatus est in ipso homine b Dominico, nato ex Maria Virgine, de quo propter infirmitatem carnis, quam Sapientia Dei gestare dignata est, et passionis humilitatem, recte subditur, Minuisti eum paulo minus ab Angelis. Sed additur illa clarificatio, quæ resurgens ascendit in cælum. Gloria (inquit) et honore coronasti eum, et constituisti eum super opera manuum tuarum. Per opera manuum Dei intelliguntur Angeli, eo quod subtilius et dignius cæteris creaturis a Domino tacti sunt. Et quia non solum angelicam naturam possidere, sed et humanam post lapsum redimere, et subicere sibi dignatus est, recte subjungitur,

7. Omnia subjecti sibi pedibus ejus. Quæ omnia exponit: Oves et boves universas. Per oves simplices quique in sancta Ecclesia intellecti sunt, qui more ovium sub regimine pastorum simpliciter atque humiliter vivunt. Per boves vero ipsi rectores designantur, qui verbo doctrinæ corda hominum exarare et excolere non cessant, ut de terrenis mentibus fructum spirituales Domino reddant. Oves ergo et boves universas sibi Dominus subiecit, quia omnes electos tam subjectos quam prælatos in sancta Ecclesia disponit et regit (1. Petr. 5.).

8. Et quia hic mali cum bonis admiscuntur, bene

A de reprobis subditur, Insuper et pecora campi, volucres cæli et pisces maris. Quod Insuper, dicit, ad differentiam bonorum et malorum ponit: hoc autem Insuper non solum ad pecora campi, sed etiam ad volucres cæli et pisces maris reportandum est. Pecora campi (Ex Augustino) accipiuntur homines in carnis voluptatibus gaudentes, ubi nihil arduum, nihil laboriosum ascendit. Campus est enim lata via, quæ ducit ad interitum. In campo Abel occiditur. Volucres cæli sunt elati, qui cogitatione et locutione tumidi, dum cæteros se inferiores pensant, mente quasi in altum volant. De quibus dicitur, Labia nostra a nobis sunt, quis noster Dominus est (Psal. 11.)? Pisces maris sunt curiosi, Qui perambulant semitas maris. Hæc, inquirunt in profundo hujus sæculi temporalia, quæ tanquam semitæ in mari cito evanescent et intereunt. Et non ait, Ambulant, sed Perambulant: ostendens pertinacissimum studium, inania et præterfluentia querentium. Hæc autem tria genera vitiorum, idest, voluptas carnis, et superbia, et curiositas, omnia peccata concludunt, quæ a Joanne Apostolo enumerantur (1. Joann. 2.), cum dicit. Nolite diligere mundum (Ibidem), quoniam omnia quæ in mundo sunt, concupiscentia carnis sunt, et concupiscentia oculorum, et ambitio sæculi (Ephes. 6.). Per oculos enim curiositas solet intelligi. Et his tribus tentationibus Dominus tentatus est (Matth. 4.): et quum non potuit apud eum valere inimicus, hoc de illo dicitur, Postquam complevit omnem tentationem diabolus (Luc. 4.). Et quia tam mirabilis est Dominus, quod infantem erudit, asinos destruit, peccatoribus miseretur, sanctus visitat, 44 angelos possidet, homines continet, omnem creaturam sibi subiecit: ipsum qui est principium et finis, laudemus in principio et in fine, et nunquam a laude ejus cessemus, dicentes: Domine Dominus noster, etc.

TITULUS PSALMI IX.

C 1. Canitur iste psalmus Pro oculis filii. Et quia nec dicit cujus, intelligendus unigenitus Filius Dei est. Nam et ipse Dominus (Ex Augustino) cum sine additione ponit Filium, seipsum unigenitum Filium vult intelligi, ubi ait, Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis (Joan. 8.). Non enim dixit Filius Dei, sed tantum dicendo Filium, dat intelligi cujus sit Filius. Quam locutionem non recipit nisi excellentia ejus, de quo ita loquimur, ut etiam si eum non nominemus, possit intelligi. Ita enim dicimus, Pluit, serenat, tonat, et si qua sunt alia: nec addimus quia id faciat, quia omnium mentibus sponte se offert excellentia facientis. Duos adventus Domini crederimus: unum præteritum, quem Judæi non intellexerunt: alterum futurum, quem utrique speramus. Et quoniam iste, quem Judæi non intellexerunt, gentibus profuit, non inconvenienter accipitur de hoc adventu dici, Pro oculis filii, ubi cæcitas in Israel ex parte facta est, ut plebitudo gentium intraret (Rom 11.). Duo etiam judicia insinuantur per Scripturas: unum occultum, et alterum manifestum. Occultum judicium est pœna qua quique aut exercetur purgationem, aut admonetur ad conversionem, aut si contempserit, excrucietur ad damnationem. Judicium autem manifestum est, quo venturus est Dominus judicare vivos et mortuos. Qui non corriguntur isto occulto judicio, digne punientur illo manifesto. In hoc autem psalmo observanda sunt occulta Filii, id est, humilis ejus adventus, qui profuit gentibus, cum cæcitate Judæorum, et pœna quæ nunc occulte agitur nondum damnatione peccantium, sed aut exercitatione conversorum, aut admonitione, ut convertantur, aut cæcitate, ut damnationi præparentur. Dicitur ergo voce Filii: dicatur voce omnium perfectorum ad Patrem:

PSALMUS IX.

2. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Ac si aperte dicat, Laudabo te in toto corde meo, corde integro, corde perfecto. Beatus homo qui de toto corde suo nihil

a Verius apud Augustin., erigunt: tum apud Nostrum verissime, in eaque confirmant, pro quo vulgatus Augustinus, in ea quæ confirmant.

b Recite quæ superiore proxime Psalmo ad vers. 31. observata sunt.

retinet sibi, sed totum expēdit in laudem Dei. Tantum Deus laudari debet, quantum et diligi. Sicut ergo diligendus est ex toto corde, tota anima, totis viribus (*Deut. 6; Matth. 22; Luc. 10.*): sic et laudandus est. Et sicut nulla tribulatio, nulla angustia, nulla creatura debet nos separare a caritate Dei (*Rom. 8.*): ita nec a laude Dei. Qui talis est, idoneus est dicere: *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo.* Sed si laudandus est Dominus, nonne et prædicandus? Ideo subjunctum est, *Narrabo omnia mirabilia tua.* Omnia quidem tam visibilia quam invisibilia, tam spiritualia quam corporalia, tam ea quæ circa corpus visibiliter facis ad nutriendam fidem, quam ea quæ invisibiliter circa animam agis ad donandam æternam salutem. Quare narrantur mirabilia Dei? Ut ex operibus (*Rom. 4.*) agnoscamus **45** auctorem, ex mirabilibus admiremur mirabilem: et ita excitemur ad cognoscendum et amandum Dominum. Et ita contentis temporibus, sp̄m nostram et gaudium nostrum constituamus in ipso, sicut iste vir sanctus, qui subdendo ait:

3. *Letabor et exultabo in te, psallam nom̄ni tuo, Altissime.* Letabor (inquit) in te, non in sæculo, non in concupiscentiis carnis, non in voluptatibus mundi, quod est vanitas: sed in te qui es veritas. Gaudium hujus sæculi ad interitum ducit (*Eccles. 1.*), sicut scriptum est, *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis (Luc. 6.).* Gaudium vero quod in Deo est, in hac quidem vita inchoat, sed in æternum perdurat: sicut ipse Dominus discipulis suis ait: Iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (*Joan. 16.*). Et sciendum quia lætitia ad mentem pertinet, exultatio ad corpus, Psalmus ad bonam operatiōnem. Sit ergo lætitia spiritualis in mente, sit sancta hilaritas in corpore, concordet divina laus cum bona operatione, et impletur, quod dicitur, *Letabor et exultabo in te, psallam nom̄ni tuo, Altissime.*

4. *In convertendo inimicum meum retrorsum: Infirmabuntur, et peribunt a facie tua.* Hic incipit enarrare ea, quæ sentit de occultis filii. Quando tentatus est Dominus, retro conversus est inimicus. Dictum est illi: Vade retro Sathana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (*Matth. 16.*). Tunc qui (*Ex Augustino*) tentando se præponere cupiebat, retro est factus, non decipiendo tentatum, sed in eo nihil valendo. Conversus est igitur inimicus, postquam non valuit hominem cælestem decipere tentatum: et se ad terrenum convertit, ubi dominari potest. Quapropter nullus eum præcedit hominum, et retro eum esse facit, nisi qui deponens imaginem terreni hominis, portaverit imaginem cælestis (*1. Cor. 15.*). Diabolus quippe (*Ex eodem*) retro conversus est etiam in persecutione justorum. Et multo utilius persecutor est, quam si dux et princeps præiret. Malle debemus eum persequentem fugere, quam ducem sequi. Habemus enim quo fugiamus, et abscondamur in occultis Filii, quia Dominus refugium factus est nobis (*Psal. 89.*). Et quia multi sunt ministri et membra diaboli, recte in plurali numero dicitur, *Infirmabuntur, et peribunt a facie tua.* Infirmatus est diabolus cum suis ministris, quando potestatem, quam in humano genere habuit, amisit. Peribit vero, quando in ignem mittetur æternum, qui paratus est diabolo et angelis ejus (*Matth. 25.*). Rec-e autem dictum est: *Peribunt a facie tua:* quia scriptum est, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (*Isa. 26.*): vel quia retro conversus est inimicus, ideo injusti et impii infirmabuntur ab operibus suis malis, et peribunt ab impietatibus suis, a facie, idest, a cognitione tua. Et merito:

5. *Quoniam fecisti judicium meum et causam meam: sedisti super thronum, qui judicas justitiam.* Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi (2.

A *Cor. 5.*). Ipse in Christo, tanquam in throno suo, judicabat Judæos judicantes Christum. Illi judicabant manifeste, ille occulte. Deprehensi **46** sunt, secundum quod ipse Dominus ait: Compreheudam sapientes in astutia eorum (*Job. 5.*). Nam judicio et consilio suo putaverunt exisse, ut nomen Christi deleretur de terra: et eo ipso judicio egerunt, ut Christi nomen admirabile fieret in universa terra. Judicium ergo illud, quo ab impiis judicatus est, et illa causa qua justus et innocens damnatus est, non fuit eorum, sed Christi: quia illis nocuit, Christo profuit: et miro modo eorum pravis voluntatibus Christus quod voluit fecit. Hoc autem quod ait, Qui judicas justitiam, ad differentiam eorum dictum est, qui judicaverunt iniquitatem. Et quia damnato diabolo et membris ejus, gentes conversæ sunt ad Christum, aperte subjunctum est:

6. *Increpasti gentes, et perit impius: nomen eorum delesti in æternum, et in sæculum sæculi.* Aspere increpandi erant, qui diu in iniquitatibus perseveraverant. Dura increpatione feriendi erant, qui, contento Creatore, idola adorabant. Et bene dictum est, *Perit impius:* quia de impio factus est pius. Ille ab eo quod erat perit, qui incipit esse quod non fuit. Hinc scriptum est, Verte impius, et non erunt (*Prov. 12.*). Nomen eorum deletum est in æternum, quia non ultra dicuntur Pagani, sed Christiani: fornicatores erant, facti sunt casti: iracundi erant, facti sunt mansueti: avari erant, facti sunt largi: injusti erant, facti sunt justi. Nomen ergo eorum deletum est in æternum et in sæculum sæculi, ut neque in hoc sæculo, neque in futuro reputentur idololatræ vel iniqui si veraciter conversi fuerint.

7. *Inimici defecerunt frumex in finem, et civitates eorum destruxisti.* Frumex inimici (*Ex Augustino*) diversæ opinionis erroris intelliguntur, quibus tanquam gladiis animæ perimuntur. Istæ frumex in finem, hoc est, ex toto delitunt, cum hi qui aliquo errore seducti erant, ad fidem redeunt. De quibus Apostolus dicit, fuisis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate: fructus enim lucis est, in omni bonitate et justitia (*Ephes. 5.*). Et quia ablato errore destruantur vitia et peccata, recte dicitur: *Et civitates eorum destruxisti.* Civitates (*Ex Augustino*) in quibus diabolus regnat, sunt illi in quibus dolosa et fraudulenta consilia, tanquam curiæ locum obtinent. Cui principatus, tanquam satellites et ministri, adsunt officia membrorum: oculi ad curiositatem, aures ad lasciviam, manus ad rapinam, et membra cætera perversis consiliis militantia. Hujus civitatis quasi plebs sunt omnes delicatæ affectiones, et turbulenti motus animi, quotidianas seditiones in homine cogitantes. Ergo ubi Rex, ubi curia, ubi ministri, ubi plebs invenitur: civitas est. Nec enim talia essent in malis civitatibus, nisi prius essent in singulis hominibus, quæ sunt tanquam elementa et semina civitatum. Has civitates destruit, cum excluso inde principe (de quo dictum est, Princeps hujus sæculi foras missus est [*Joan. 14.*]) vastantur hæc regna verbo veritatis, sopiuntur maligna consilia, turpes affectiones edomantur, membrorum et sensuum ministeria captivantur ^b injusta, et ad honorum operum militiam transferuntur: ut jam (sicut Apostolus **47** dicit) non regnet peccatum in nostro mortali corpore, ut obediamus concupiscentiis ejus: nec exhibeamus membra nostra ad serviendum peccato (*Rom. 6.*). Tunc pacatur anima, et ordinatur homo ad quietem et ad beatitudinem capessendam: unde et statim subditur, *Perit memoria eorum cum sonitu: et Dominus in æternum permanet.* Magnus strepitus fit, cum impietas evertitur atque destruitur. Non enim transit ad summam pacem, ubi summum silentium est, nisi qui magno strepitu prius cum suis viis belligeraverit. Tunc efficitur homo regnum pacatissimum Deo

^a Restituendum videtur ex Augustino *agilantes.*

^b Apud eundem, *captivantur, et ad justitiæ, et bonorum operum, etc.*

rum sic in eo tumultus vitiorum destruitur, ut eorum A nam et immortalem. Et agimus hic speculationem

8. Et ibi Dominus permanet in æternum ubi jam iniquitas aut foris per actionem, aut intus per cogitationem nullum invenit locum, vel juxta historiam impiorum memoria cum sonitu perii, quia clamor et sævitia persequentium Christum penitus acquievit. Nam ubi sunt, qui cum tanto strepitu clamabant, Crucifige crucifige (*Matth. 27. Luc. 23. Marc. 15. Joan. 19.*)? ubi sunt persecutores martyrum? Quis vel eorum reminiscitur? Putaverunt extinguere nomen Christianum. Perierunt ipsi, et Dominus permanet in æternum (*Psal. 401*).

9. *Paravit in judicio thronum suum, et ipse judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in justitiis.* Thronus Dei, Filius est Patris. Unde scriptum est, Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi (*2. Cor. 5.*). Hunc paravit Deus, quia incarnari misit, ut in forma servi judicaretur, pateretur, resurgeret, regnaret: et qui judicatus est in occulto, palam judicaret, non inique et injuste (sicut sæpe judicant homines, qui dum alios plus, alios minus diligunt, ab æquitate iudicii nonnunquam dissiliunt: et dum secundum facta, non secundum corda judicant, justitiæ rectitudinem plerumque non servant); sed sicut æquus et justus iudicabit orbem terræ in æquitate, nemini parens, omnibus æqua retribuens. Judicabit populos in justitia, testimonium perhibente conscientia (*Rom. 2.*) et cogitationibus accusantibus seu delendentibus:

10. *Et factus est Dominus refugium pauperi, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.* Quantundebet (*Ex Augustino*) persequatur inimicus ille qui conversus est retro, quid nocebit ei, cui refugium factus est Dominus? Sed sic hoc fiet, si propter Christum pauper esse delegerit, nihil amando, quod vel hic viventem aut amantem deserit, vel a moriente deseritur. Tali enim pauperi refugium factus est Dominus. Nec adjuvat pauperem suum mox, ut tribulari ceperit: sed tunc tantum, quando tempus opportunum esse cognoverit. Quem enim diligit, corripit Dominus; et flagellat omnem filium quem recipit (*Prov. 3. Hebr. 12. Apoc. 3.*). Hos probat in tribulatione, adjuvat in opportunitate. Et ideo,

11. *Sperare in te qui noverunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti querentes te, Domine.* Querentem quippe (*Ex Augustino*) animam ubi ligat spem, cum ab hoc mundo avellitur, opportune excipit cognitio nominis Dei. Nam nomen ipsum Dei usquequaque vulgatum est: cognitio autem nominis est, cum ille cognoscitur, cujus est nomen. Quia ergo Deum jam cognovimus per fidem (*1. Cor. 13.*), 48 ligamus in illo nostram spem, quæramus eum per dilectionem: ut cum invenerimus, cum ipso permaneamus. Non enim querentes se deserit, imo possidendo custodit, custodiendo glorificat, atque cum eis in æternum regnat. Unde nos admonet Propheeta sanctus Domino nostro psallere, atque ejus gratiam omnibus prædicare. Ait enim,

12. *Psallite Domino qui habitat in Sion, annunciate inter gentes studia ejus.* Psalmus quippe dictus est, ubi fit consonantia vocis cum organo. Et in psalmo duo intelligimus: vocem laudis, et consonantiam operis. Ille vero veraciter psallit, qui sic Deum laudat, ut recte vivat. Ipse autem (*Ex Augustino*) Dominus habitat in Sion (quod interpretatur *speculatio*) et gestat a imaginem Ecclesiæ, quæ nunc est: sicut Jerusalem gestat imaginem Ecclesiæ quæ futura est (*Galat. 4.*), idest civitatis sanctorum jam angelica vita fruendum: quia Jerusalem interpretatur *visio pacis*. Præcedit autem speculatio visionem, sicut ista Ecclesia præcedit eam quæ b promittitur civitatem æter-

a Locum interpunctionis vitio laborantem restitutum, moxque *civitalis*, pro quo erat *civitas*, ex Augustino rescripsimus.

(*1. Cor. 15.*), ut perveniamus ad visionem. Præcipitur ergo nobis ut psallamus Domino qui habitat in Sion, ut concorditer Dominum Ecclesiæ inhabitatorem laudemus, et annunciemus aliis studia sanctæ prædicationis. Debemus enim Dominum nostrum opere laudare, mente contemplari, voce prædicare: ut ad ejus laudem simul in nobis consonent lingua, conscientia, et vita. Propter eos autem qui persecutionem patiuntur propter verbum Dei, quod annunciant: sequitur consolatio, cum subiungitur:

13. *Quoniam requirens sanguinem, eorum recordatus est.* Idest (*Ex Augustino*), venit ultimum iudicium, ubi et interfectorum gloria, et interficientium poena manifesta sit. Quod autem ait, *Recordatus est*, nemo ita positum putet, quasi oblivio cadat in Deum. Sed quia post longum tempus futurum est iudicium, secundum affectum infirmorum hominum positum est, qui quasi oblitum Deum putant, quia non tam cito facit c vindictam, quam ipsi volunt. His dicitur etiam quod sequitur, *Non est oblitus clamorem pauperum.*

14. Quis est iste clamor pauperum, quem Deus non obliviscitur? sequitur et dicitur: *Miserere mei, Domine, vide humilitatem meam de inimicis meis.* Quare ergo (*Ex Augustino*) non dixit, miserere nostri, Domine, et vide humilitatem nostram de inimicis nostris? Non tanquam multi pauperes clamant, sed tanquam unus. An quia unus nunc interpellat pro sanctis, qui primus pauper pro nobis factus est, cum esset dives (*2. Cor. 8.*)? Affliguntur ab inimicis membra ejus in terra, et ipse clamat pro eis in cælo.

15. Ipse etiam dicit, *Qui exaltas me de portis mortis, ut annunciem omnes laudationes tuas in portis filiae Sion.* Exaltatur enim (*Ex Augustino*) homo in illo, non solum quem gestat, qui [al. quod] caput Ecclesiæ est: sed etiam qui quis nostrum est in cæteris membris, exaltatur ab omnibus pravis cupiditatibus, quæ sunt portæ mortis, quia per illas stur ad mortem. Sunt autem portæ filiae Sion, omnia optima studia in sancta Ecclesia, 49 per quæ venit ad visionem pacis. In iis portis bene annunciantur universas laudes Dei.

16. Deinde sequitur: *Exultabo in salutari tuo.* Salutari Dei Dominus est noster Jesus Christus, per quem salvati sumus, qui corda nostra de vana lætitia hujus sæculi transiit, ut in ipso veraciter gaudeamus. Sed hoc nostrum gaudium adhuc in spe est, non in re (*1. Cor. 15.*). Affligimur enim a malis hominibus quandiu hic vivimus (*1. Joan. 5.*): de quibus subjunctum est: *Infixæ sunt gentes in interitum quem fecerunt.* Attende quemadmodum servetur poena peccatori de operibus suis, et qui voluerint persequi Ecclesiam, in eo interitum sunt infixi, quem se inferre arbitrabantur. Nam cum interficere corpora cupiebant, ipsi in anima moriebantur. De quibus adhuc subditur: *In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.* Laqueus occultus dolosa

D est cogitatio: pes animæ intelligitur amor, qui cum pravus est, vocatur cupiditas: cum autem rectus, dilectio vel caritas. Amore enim movetur languam ad locum quo tendit. Locus autem animæ non in spatio aliquo est, quod forma occupet corporis: sed in delectatione, quo se pervenisse per amorem lætatur. Pes ergo peccatorum, idest, amor, comprehenditur in laqueo quem occultat: quia cum fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio (cum eos tradidit Deus in concupiscentiam cordis eorum) jam illa delectatio alligat eos, ut iude abrumperet amorem, et ad utilia transferre non possint. Recte ergo subjunctum est:

17. *Cognoscet Dominus iudicia faciens: in operibus*

b Atque heic ex Augustino emendamus *promittitur* pro quo erat *promittit*.

c Contrario istud *vindictam*, quod in vulgato Augustino desideratur, supplendum videtur ex Nostro,

manuum suarum comprehensus est peccator. Hæc sunt iudicia in quibus cognoscetur Dominus, quod ipsa sua opera, quæ facit prava, accusant, judicant, convincunt, puniunt peccatorem. Non querit alios testes, nisi vitam et conscientiam. Hoc est autem iustum omnipotentis Dei iudicium, ut unusquisque recipiat secundum quod gessit in corpore, sive bonum sive malum (2. Cor. 5.). Illic (Ex Augustino) interponitur *Canticum diapsalmatis*, quasi occulta lætitia separationis, quæ nunc sit non locis, sed affectionibus animarum inter peccatores et justos, sicut granorum a paleis adhuc in area (Math. 3.). Et sequitur: *Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum*. Illis enim qui in suis peccatis perseverant, quia nolunt converti ad Deum, necesse est ut convertantur in infernum: et digne ibi sentiant pœnam, qui hic negligunt emendare culpam. Et sicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit eos in reprobum sensum (Rom. 1.). De talibus in quodam loco: Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus, et irritaverunt in vanitatibus suis (Psal. 105.). Et ego irritabo eos in eo qui non est populus, et in gente stulta irritabo illos. Sed illis pereuntibus et in oblivionem a Deo traditis, nunquid et eos oblitus est Deus, qui eum per fidem cognoverunt, et pro ejus amore sæculum contempserunt, et presuram in mundo habuerunt? Absit. Nam subditur:

18. *Quoniam non in finem oblivio erit pauperis: Patientia pauperum non peribit in finem.* 50 Modo quasi oblivio pauperum sit, quando eos a tribulatione quam tolerant, Dominus non defendit: et eorum patientia quasi perire cernitur, cum de ea nulla nunc gloria recompensatur. Sed in finem oblivio pauperum non erit, nec in finem eorum patientia peribit, quia tunc gloria ejus percipitur, cum simul omnia laboriosa terminantur.

19. Ex verbis autem quæ sequuntur, mentionem facere de Antichristo videtur, cum subjungit: *Exsurge Domine, non confortietur homo: judicentur gentes in conspectu tuo*. Intantum enim confortabitur homo ille peccati, ut in templo Dei sedeat, et etiam Deum se nominet, atque multos ad se converti faciat. Contra hunc ergo exurgere Dominum Propheta postulat, atque eos qui credituri sunt in eum, iudicio suo condemnare. De quo adhuc subjungit: *Constituæ, Domine, legislatorem super eos: scient gentes quoniam homines sunt*. Bene enim legislatorem nominat, quia allaturus est legem suam, quomodo Christus suam: atque in nomine suo prædicaturus, quomodo in nomine suo prædicavit Christus. Quod autem ait, *Scient gentes quoniam homines sunt*, postulat ut hi qui credituri sunt in eum, recognoscant, quoniam non secundum Deum, sed secundum hominem ambulat (1. Tim. 4.).

20. Et quia (Ex Augustino) ille ad tantum culmen inanis gloriæ venturus creditur, et tanta ei licebit facere et in ergo homines et in sanctos Dei, ut tunc vere nonnulli infirmi arbitrentur Deum res humanas negligere: interposito diapsalmate, subjicit tanquam vocem gementium et quærentium cur iudicium differatur. *Ut quid, Domine (inquit), recessisti longe?* Deinde qui sic quæsit, tanquam repente intellexerit, aut quasi sciens interrogaverit ut doceret, subjicit dicens: *Despicis in opportunitatibus, in tribulatione, idest, opportune despicis, et facis tribulationes, ad inflammandos animos desiderio adventus tui. His enim jucundior est fons ille vitæ, qui multum sitierint. Itaque insinuat consilium dilationis dicens, Dum superbit impius, incenditur pauper*. Mirum est, et verum, quod studio bonæ spei parvuli emendantur ad recte vivendum exercitatione persequentium. Quo mysterio agitur, ut etiam hæreses permittantur (1. Cor.

11.): non quia ipsi hæretici hoc volunt, sed quia hoc de peccatis eorum divina providentia operatur, quæ lucem facit et ordinat, tenebras autem tantum ordinat, ut fiat eorum comparatione lux gratior, sicut hæreticorum comparatione jucundior inventio veritatis. Eorum quippe comparatione probati manifesti sunt inter homines (1. Cor. 11.) qui Deo noti sunt.

21. *Comprehenduntur in consiliis quibus cogitant*. Idest (Ex Augustino), malæ cogitationes eorum vinculis illis sunt. Sed quare? *Quoniam laudator peccator in desideria animæ suæ: et iniquus benedicitur*. Adulantium linguæ alligant animas in peccatis. Delectat enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensur, sed etiam benedicitur et benedictur operator. Hinc comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant.

22. Nemo (Ex Augustino) gratuletur homini qui prosperatur in via sua, cujus peccatis deest altor, et adeo 51 adulator. Major hæc ira Domini est. *Irritavit Dominum peccator*. Alias *Exacerbavit*, ut ista patiat, et ut correptionis flagella non inferatur. *Secundum multitudinem iræ suæ non quæret*. Multum irascitur dum non exquirat, dum quasi obliviscitur, et peccata non attendit, et per fraudes et scelera ad divitias honoresque pervenit. Quod maxime in illo Antichristo eventurum est, qui usque adeo beatus videbitur hominibus, ut etiam Deus putetur. Sed quanta ista sit ira Dei, docent sequentia.

23. *Non est Deus in conspectu ejus: inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore*. Qui novit (Ex Augustino) unde sit gaudendum in anima, novit quantum malum sit luce deseri veritatis. Cum magnum malum homines putent oculorum corporalium cæcitatem quia lux ista retrahitur: quantum ergo pœnam patitur, qui secundis rebus peccatorum suorum eo perducitur, ut non Deus sit in conspectu ejus, et contamnetur viæ ejus omni tempore, id est cogitationes et consilia ejus immunda sint? *Auferuntur iudicia tua a facie ejus*. Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam pœnam pati, credit, quod non iudicet Deus: et sic auferuntur iudicia Dei a facie ejus, cum hæc ipsa sit magna damnatio. *Omnium inimicorum suorum dominabitur*. Ita enim traditur, quia omnes reges superaturus sit, et solus regnum obtenturus (Psal. 2.). Quando etiam secundum Apostolum, qui de illo prædicat, in templo Dei sedebit, extollesse super omne, quod dicitur Deus (2. Thess. 2.), et quod colitur.

24. Et quoniam (Ex Augustino) traditus in concupiscentiam cordis sui, et damnationi ultimæ destinatus, per nefarias artes ad illud vanum, et inane culmei damnationemque venturus est: propterea sequitur, *Dixit enim in corde suo, Non movebor a generatione in generationem sine malo*. Id est, fama mea et nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transit: nisi artibus malis adipiscar tam excelsum principatum, de quo postero tacere non possint. Animus enim perditus, et bonarum artium expertus, atque a justitiæ lumine alienus malis artibus sibi aditum molitur aperire ad famam, tam diuturnam, ut apud posteros etiam celebretur. Et qui non possunt bene innuotescere, cupiunt, vel male de se homines loqui: dummodo nomen eorum latissime pervagetur. Quod hic arbitror dictum esse, *Non movebor a generatione in generationem, sine malo*. Quid ergo mirum, si etiam homo ille peccati (qui totam nequitiam et impietatem, quam omnes pseudoprophetæ inchoaverunt, impleturus est, et tanta signa facturus, ut decipiat si fieri potest, etiam electos) dicturus est in corde suo, *Non movebor a generatione in generationem, sine malo?*

25. *Cujus maledictione os plenum est, et amaritudo*

deo, cum cætera totidem verbis describat.

b In vulgato Augustino, sed etiam laudator audivitur.

a Scripserat Augustinus, quanto studio bonæ spei parvuli accendantur ad recte vivendum comparatione peccantium, quem sensum cur Noster mutet, non vi-

dine, et dolo : sub lingua ejus labor, et dolor. Per maledictionem aperta convicia, per amaritudinem vitæ et terrores, per dolum blanda, et seductoria verba possunt accipi : quibus in suam partem conversurus est multitudinem. Bene autem sub lingua ejus labor et dolor esse describitur : **52** quia interiora ejus ira, et odio, et omni mala voluntate replebuntur. Nihil est (Ex Augustino) laboriosius iniquitate et impietate. Quem laborem sequitur dolor, quia non solum sine fructu, sed etiam ad perniciem laboratur. Qui labor et dolor ad illud refertur, quod dixit in corde suo, Non movebor a generatione in generationem, s. ne malo. Et propterea, sub lingua ejus, et non, in lingua dicitur : quoniam tacite ista cogitaturus est, hominibus autem alia locuturus, ut bonus, et justus, et Dei filius videatur.

26. Sedet in insidiis cum divitibus. Quibus divitibus (Ex Augustino), nisi eis quos hujus seculi muneribus cumulabit? Et ideo in insidiis, cum his sedere dicitur est : quoniam falsam lælicitatem ipsorum ad decipiendos homines ostentabit, qui prava voluntate dum tales esse cupiunt, s. bona æterna non querunt, in illius laqueos incidunt. Et ideo sequitur : *In oculis, ut interficiat innocentem.* In oculis, dictum est, ubi non facile intelligitur, quid appetendum, quidve fugiendum sit. Innocentem autem interficere est, ex innocente nocentem facere.

27. Oculi ejus in pauperem respiciunt. Illos enim (Ex Augustino) maxime persecuturus est, de quibus dictum est : Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Math. 5.) *Insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.* Leonem in abscondito dicit eum, in quo et vis et dolo operabitur. Prima enim persecutio Ecclesie violenta, cum proscriptionibus, et tormentis Christianis ad sacrificandum cogentur. Altera persecutio fraudulenta, quæ per hæreticos et falsos fratres acta est. Tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius : quia et violenta erit, et fraudulenta. Vini habebit in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum est, cum dicitur, *leo* : ad dolum, cum dicitur, *in abscondito.* Et rursum ipsa repetita sunt eodem ordine. *Insidiatur* (inquit) *ut rapiat pauperem.* Hoc ^b ad crudelitatem pertinet. Quod autem sequitur : *Rapere pauperem dum attrahit eum* : dolo sit, deputatur. *Rapiet* sævendo, attrahet blandiendo.

28. In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, et cadet, cum dominatus fuerit pauperem. Laqueus (Ex Augustino) significat insidias : et bene ait, *In laqueo suo humiliabit eum* : cum enim signa illa facere ceperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi sancti, qui tunc erunt, contemnentur, et quasi pro nihilo habebuntur. Quos ille, ° cui per justitiam et innocentiam resistunt, mirificis factis superare videbitur. Sed *Inclinabit se, et cadet, cum dominatus fuerit pauperem.* Id est, cum quælibet supplicia irrogaverit, resistentibus sibi servis Dei.

29. Unde autem, Inclinabit se, et cadet? Dixit enim in corde suo, Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat in finem. Hæc est (Ex Augustino) inclinatio et casus miserimus, dum animus humanus in suis iniquitatibus, quasi prosperatur, et parci sibi putat, cum exæcetur et servatur ad ultimam opportunamque vindictam : de qua loquitur, cum subjungit : *Exsurge, Domine Deus, et exaltet manus tua.* Id est, manifesta sit potentia tua. Superius enim dixerat, *Exsurge, Domine*, **53** non confortetur homo, judicentur gentes in conspectu tuo. Id est, in occulto, ubi solus Deus videt. Hoc factum est, cum impii ad magnam, quæ videtur hominibus, lælicitatem perveniant : super quos constituitur legislator, qualem habere meruerunt. Nunc autem post illam occultam penam, atque vindictam dicitur, *Exsurge Domine Deus, et exaltet ma-*

nus tua : non utique in occulto, sed jam in manifestissima gloria. *Ne obliviscaris pauperum.* Sicut impii putant, qui dicunt, Oblitus est Deus, avertit faciem suam, ne videat in finem. Laborans ergo Ecclesia illis temporibus, tanquam navis in magnis fluctibus et procelis, tanquam dormientem excitat Dominum, ut imperet ventis, et tranquillitas redeat (Math. 8. Marc. 4. Luc. 8.).

30. Jamque manifestato judicio intelligentes et exultantes dicunt : Propter quid irritavit impius Deum? id est (Ex Augustino), quid profuit ei tanta mala facere? Dixit enim in corde suo, Non requiret. Sed non est, ita ut ipse cogitavit. Nam, videtur quoniam tu laborem et dolorem consideras : justorum. Ut tradas eos (hoc est impios) in manus tuas. Id est, in potestatem judicii tui. Non te latet illorum malitia, nec manus tua cessabit a vindicta.

31. Tibi derelictus est pauper. Ideo enim (Ex eodem) pauper est, id est, omnia hujus mundi contempsit, ut tu sis tantum spes ejus. Iste pauper illis ad tempus est concessus ad puniendum : tibi in fine derelictus ad glorificandum. *Orphano tu eris adjutor : cum impius fuit persecutor.*

32. Contere brachium peccatoris (id est, potentiam) et maligni : queretur peccatum illius, et non invenietur. Judicabitur ipse peccato suo, et peribit ipse propter peccatum suum. Timeant ergo peccatores et maligni, quia conteret eos Deus, et malignitatem eorum ad nihilum rediget. Consolentur pauperes et orphani Christi, quoniam suscipiet eis Deus, atque post laborem ad æternam quietem perducet. *Dominus regnabit in æternum et in seculum seculi : peribitis gentes de terra illius.* Non regnabit Dominus terreno imperio, sed cœlesti (Luc. 1.). Nam terrenum regnum transitorium est et caducum. Transibit hoc regnum : transibit hoc seculum. Succedet aliud regnum, et aliud seculum, in quo Dominus regnet in æternum (Dan. 7. Math. 24. Luc. 21.). Que est autem terra illius, nisi sancta Ecclesia? Tunc vera, firma, et stabili, quando mortale hoc induerit immortalitatem, et corruptibile hoc inherit incorruptionem (1. Cor. 1.). De qua terra peribunt gentes, et impii, id est, peccatores, de quibus in alio psalmo dicitur : Non sic impii, non sic, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terre (Psal. 1.). Quæ enim nullum virtutis pondus habebunt, ad illam beatam stabilitatem pervenire non poterunt, unde scriptum est, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (Isa. 26.).

33. Et tunc implebitur, quod subinfertur : Desiderium pauperum exaudivit Dominus. Illud scilicet (Ex Augustino) desiderium, quo æstuebant, cum in angustiis et tribulationibus hujus seculi, Domini diem concupiscerent. Et hoc desiderium præparatio cordis eorum erat. Unde secutus adjungit : *Præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Hæc est cordis præparatio, de qua in alio psalmo canitur : *Paratum cor meum Deus* (Psal. 107.). De qua dicit Apostolus, Si autem, quod non videmus speramus, per patientiam expectamus (Rom. 8.). **54. Aurem autem Domini, non membrum corporeum, sed misericordiam ejus, quæ nos exaudit, debemus accipere.**

34. Et quod est illud desiderium pauperum, quod exauditur est Dominus? nisi ut veniat Judicare pupillo et humili. Id est (Ex Augustino), non ei qui conformatur huic seculo, sed qui omnia contemnit propter Deum, et se pulverem esse ac cinerem agnoscit. Aliud est autem judicare pupillum, aliud judicare pupillo. Judicat pupillum, etiam qui condemnat : judicat autem pupillo, qui pro illo profert sententiam. Est ergo desiderium pauperum, ut veniat finis seculi, et fiat judicium Dei : ut separatis justis ab impiis, jam non ultra prævalcant mali no-

* Minus apud Augustinum recte *Justos*, pro *Ill'os*.

^b Idem vice versa prius isocolon ad dolum, alterum, ad crudelitatem refert.

° Vitiose erat, qui. Initio etiam subsequenti sectionis autem restitimus pro ait.

cere honis. Et hoc est, quod sequitur: *Ut non apponet ultra magnificare se homo super terram.*

TITULUS PSALMI X.

Titulus psalmi sequentis est, *In finem psalmus David.* Præsentis persuasio est David, id est, illorum qui in fide perfecte fundati sunt, qui propter scientiam Scripturarum, et quia viriliter resistunt contra hæreticos, merito dicendi sunt David. David (dico) dirigentis minus fundatos in fide, minusque eruditos in Scripturis, *In finem*, id est, ad hoc ut instituta et præcepta Christi sint eis finis et sufficientia ad defendendam fidem contra hæreticos. Est autem intentio illorum invitare alios, ut totam fiduciam suam defendendi se contra hæreticos ponant in Deo, qui verus est finis. Textum ergo psalmi videamus. Adversus hæreticos cavendum, qui commemorando et exaggerando vitam multorum in Ecclesia peccatorum, quasi apud ipsos justis sint, ab unius Ecclesiæ matris utero et uberibus nos avertere se abrupere moluntur: affirmantes quod apud ipsos sit Christus, et quasi pie studiosèque moventes, ut ad eos traieundo, transmigremus ad Christum, quem se habere mentiuntur. Notum est autem Christum in prophetia, cum nominibus insinuetur, allegorice etiam montem appellatum. Respondendum est itaque istis, et dicendum:

PSALMUS X.

1. *In Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ, Transmigra in montem sicut passer?* Ac si diceret: Cum tantum montem habeat anima mea, in quo fiduciam suam ponat, ut est Christus: qua ratione dicitis, ut ad alium montem transeat sicut passer (Psal. 67.), id est, tanquam cauta et astuta? Unum montem teneo, in quo confido. Quomodo dicitis, ut ad vos transeam, tanquam multi sint Christi? Aut si vos montes esse dicitis per superbiam, oportet quidem esse passere pennarum virtutibus et præceptis Dei. Sed ea ipsa prohibent volare in istos montes, et in superbis hominibus spem collocare. Habeo domum ubi requiescam, quia in Domino confido. Nam et passer invenit sibi domum (Psal. 83.): et factus est Dominus refugium pauperi (Psal. 9.). Dicamus ergo tota fiducia, ne cum Christum quaerimus apud hæreticos, amittamus: *In Domino confido.* Docemur ergo his verbis versutas hæreticorum cavere sententias.

2. Unde et subditur: *Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum.* Id est, sanctam Scripturam suis erroribus et suis sensibus applicaverunt. Quæ Scriptura recte arcus dicitur: quia sicut ex arcu exit sagitta feriens, ita de Scriptura procedit sententia cor percutiens. *Paraverunt sagittas suas in pharetra.* Id est, aptaverunt sententias suas venenatas in ipsa sancta Scriptura, quæ ita in se continet sententias, quomodo pharetra sagittas: ad hoc scilicet paraverunt, *Ut sagittent in obscuro rectos corde.* Id est, ut rectos fide percutiant in ob-curis sententiis. Vel *in obscuro*, id est, in hoc quod sacræ Scripturæ minus capaces sunt, et quod in fide minus fundati. Obscuritas enim cordis est ignorantia. Et quia ab istis tale periculum eminet, dicendum est, *In Domino confido.* Et ideo necessarium est, o Domine, ut in te confidatur, et ad tuum auxilium recurratur.

3. *Quoniam, quæ perfecisti, destruxerunt.* Id est, fidem, quæ quamvis una sit, tamen de diversis habetur: ut de humanitate, et divinitate, et de præteritis, et presentibus, et futuris: et ideo pluraliter enunciatur, quia de pluribus constat. Quam fidem perfecisti, id est, perfectam et integram cordibus fidelium gratia tua inspirasti, et doctrina intonasti: *destruxerunt*, quantum in ipsis fuit, et denegaverunt. Hæc conversio propter attestationem facta est. Talia facere machinatur peccatores, *Justus autem quid fecit?* Id est, Dominus, qui utranque partem juste agit, nihil mali dimittendo impunitum, nihil boni remuneratum, quid fecit? Et hæc interrogatio non fit ex ignorantia, sed ut doceatur infirmorum imperitia. Dominus fecit, quod suum erat: unde facta interrogatione respondetur,

4. *Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus.* Ipsi sunt templum Dei, in quibus habitat Dominus per fidem. Unde Apostolus ait, Templum Dei sanctum est, quod estis vos (1. Cor. 3.). Illi vero, qui post fidem proficiunt ad contemplationem, non eorum templum sunt, sed etiam cælum. Quos designat Apostolus, cum dicit, Nostra autem conversatio in cælis est (Phil. 3.). In illis residet Dominus tanquam in cælo. Ex quibus verbis ostenditur, quod nec majores pro minoribus deserit Dominus, nec pro majoribus minores contemnit.

5. Unde bene subditur, *Oculus ejus in pauperem respicit.* Id est, re-pectus misericordiæ suæ non avertitur ab homine paupere, tali scilicet, de quo scriptum est, Beati pauperis spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Math. 5.). Et non est unum, si justus Dominus pauperes, qui in illo confidunt, inhabitat, et sapientes, qui ejus fidem annunciant, inhabitando illi strata: et eos qui elati sunt, per errorem excæcat. Quoniam *Palpebræ ejus interrogant filios hominum.* Scripture sacræ, quæ clauduntur in locis, aperiuntur in locis, tanquam palpebræ sunt Dei: quæ interrogant (Ex Augustino), id est, probant filios hominum, utrum fatigentur rerum obscuritate, an exerceantur: utrum indentur rerum cognitione, an confirmantur.

6. Et hoc manifestus dicit, cum subjungit: *Dominus interrogat justum et impium.* Id est, probat bonum et malum. Sed quod justus est, habet a Deo: quod vero impius, a semetipso. Quomodo? iniquitatem diligendo: et sic semetipsum odiendo. Et hoc est, quod dicit: *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.* Quo contra ille veraciter semetipsum diligit, qui peccatum odit.

7. *Pluit super peccatores laqueos.* Eadem Scripturarum insusio pro suo cuiusque merito, et peccatori pluvia laqueorum, et justo pluvia ubertatis est. Cum enim male intelligitur, pluit super peccatores Dominus laqueos: cum autem bene, secundat pectora piorum, atque fidelium. Eadem ergo (Ex Augustino) bona et bonis prosunt, et malis obsunt. Unde Paulus dicit, Aliis sumus odor mortis in mortem, aliis odor vitæ in vitam (2. Cor. 2.).

8. *Ignis, sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum.* Hæc poena est, atque exitus eorum (Ex Augustino), per quos blasphematur nomen Domini, ut prius igne cupiditatis vastentur, deinde calore operum quasi sulphure occupentur, ad ultimum, cum spiritibus malignis in æterno igne comburantur. Et hæc est pars calicis, id est, tribulationis eorum: ut sicut justus in partem suam recipiunt vitam æternam: ita impii pro parte sua recipiant damnationem perpetuam. Calicem autem propterea puto appellatum, ne quid præter modum atque mensuram, vel in ipsis peccatorum suppliciis per divinam providentiam fieri arbitremur. Et ideo tanquam rationem reddens, quare id fiat, subjungit: *Quoniam justus Dominus, et justitias dilexit.* Non frustra pluraliter posuit justitias. In multis enim justis, quasi multæ justitiæ videntur esse, cum sit una Dei, eujus omnes participantur. Propterea rursus ad singularitatem se refert, dicendo, *Æquitatem vidit vultus ejus.* Sic est in se justus Dominus, ut in nobis suas justitias diligat. Qualis ipse est, tales nos omnes esse desiderat. Unde nos admonet dicens: Estote sancti, quoniam ego sum sanctus. Serva justitiam, et eris similis Domino, et diliget te justum, Dominus justus. Quod si justitiam negligis, non tamen impunitus eris. Nam sequitur, *Æquitatem vidit vultus ejus.* Et in bonis, et in malis videt æquitatem severitas vultus Dei. Est autem æquitas, ut bona bonis, et mala retribuatur malis. *Æquitas est, ut factis digna rependat.* Quod ergo ait, *Justus Dominus, et justitias dilexit:* ad recte vivendi pertinere ordinem: quod subjungit, *Æquitatem vidit vultus ejus,* ad cuiusque operis pertinet remunerationem.

TITULUS PSALMI XI.

1. Ideo tituli præponuntur psalmis, quoniam in titulis ostenditur, quid in textu psalmorum contineatur. Titulus hujus psalmi est, *In finem, pro octava Psalmus David*. Iste psalmus est David, id est, perfectæ animæ tendentis in finem, id est, in Christum, et in hoc psalmo agentis et orantis, *pro octava*, quod intelligitur pro æterno sæculo, quod post hoc tempus (quod septem diebus volvitur) dabitur sanctis. Agitur autem in hoc psalmo de sanctorum defectu, et diminutione veritatis, de adventu Christi et claritate divinæ eloquentiæ, de salute iustorum et interitu reproborum. Iste ergo vir sanctus videns mundum positum in malignitate (1. *Joan.* 5.), et nos in multis constitutos miseris, formam orandi nobis proponere intendit: quatenus suo exemplo, sic per temporalia transeamus, ut ad æternam vitam pertingamus. Ait ergo:

PSALMUS XI.

57 2. *Salvum me sic, Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutæ sunt veritates a filiis hominum.* Ad illud tempus videtur prospicere, quo non erat dux neque propheta in israel: et unusquisque quod bonum erat in oculis suis, faciebat (*Dan.* 5.). Unde in Osee dicitur: Diebus multis sedebunt filii israel sine rege, sine principe, sine sacrificio, sine altari, sine sacerdotio, sine manifestationibus (*Osee* 3.). Quod autem ait, *Diminutæ sunt veritates; non ideo ait (Ex Augustino), quod veritates diversæ sint, quoniam veritas una est, qua illustrantur animæ sanctæ. Sed quoniam multæ sunt animæ, in ipsis multæ veritates dici possunt: sicut ab una facie multæ in speculis imagines apparent.*

3. Ubi autem deficit veritas, ibi necesse est abundet vanitas. Unde et sequitur: *Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde et corde locuti sunt.* Proximum (*Ex eodem*) omnium hominem oportet intelligi, quia nemo est cum quo sit operandum malum. Et dilectio proximi malum non operatur (*Rom.* 13.). Quod bis ait, *in corde et corde*, duplex cor significat. Ex his ergo verbis ostenditur, filios hominum ita esse a veritate dimittos, ut vanitati et duplici falsitati studerent deservire. Cujus vanitatis dispersionem et destructionem per adventum Christi futuram, orando et prophetando denunciatur, cum subjungit:

4. *Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam.* Universa dicit (*Ex eodem*), ne quis se exceptum putet: sicut ait Apostolus, In omnem animam operantis malum (*Rom.* 2.). Lingua magniloqua est lingua alta et superba loquens. Hæc autem verba competunt superbis, quæ sequuntur:

5. *Qui dixerunt, Linguam nostram magnificabimus: Labia nostra a nobis sunt: quis noster Dominus est? Hoc superbi habent proprium, ut inquantum possunt, domini videri appetant: dominium magistratus super se despiciant: magnifice loquantur: quicquid ex suo sensu traxerunt, ex tumore superbiæ quasi ex ratione defendant. Cavendum est ergo nobis vitium loquacitatis et superbiæ, et ne in his quæ a nobis proferimus, velimus pertinaciter permanere: ne (quod absit) ex eorum numero simus, quos propter huiusmodi vitia disperdidit Dominus. Superbia enim confusionem habet, sicut e contrario humilitas exaltationem. Scriptum est enim, Quoniam superbis resistit Deus, humilibus autem dat gratiam (*Jacob.* 4.). Unde nunc ex persona Dei Patris subjectum est:*

6. *Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.* Ipse (*Ex Augustino*) miser, cors Pater propter inopes et pauperes, id est, inopia et paupertate honorum spiritualium egentes, Filium suum dignatus est mittere. Inde autem incipit sermo ejus apud Matthæum in monte, cum dicit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum (*Math.* 5.). Unde secutus ad-

A junxit, *Ponam in salutari, fiducialiter agam in eo.* Non dicit quid poneret. Sed quia in salutari dixit, id est, in Christo (secundum illud, Quia viderunt oculi mei salutare tuum [*Luc.* 2.]), 58 ideo illud intelligitur in eo posuisse, quod ad miseriam inopum auferendam, et gemitum pauperum consolandum pertinet. In eo etiam fiducialiter egit, juxta illud in Evangelio: Erat enim docens eos tanquam potestatem habens (*Matth.* 7.), non sicut scribæ eorum (*Marc.* 4.). De cujus potestate Daniel sic locutus est, Videbam (inqui) in visu noctis, et ecce in nubibus cæli filius hominis veniebat Et ipsi datus est principatus, et honor, et regnum, et omnes populi, tribus, et linguæ servient ei. Et potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur: et regnum ejus quod non corrumpetur (*Dan.* 7.).

7. De cujus luce eloquentiæ subjunctum est: *Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septulum.* Casta dicit (*Ex Augustino*) sine corruptione simulationis. Multi enim prædicant veritatem non caste, quia vendunt illum pretio commoditatum hujus sæculi. De talibus dicit Apostolus, quoniam Christum annuntiarent non caste (*Philip.* 1.). Bene autem argento igne examinato comparantur, quia sicut argentum examinatur igne, ut purum et clarum sit: ita nimirum divina eloquia igne Sancti Spiritus sunt examinata. Unde ipse Dominus ait, Verba quæ ego loquor vobis, spiritus et vita sunt (*Joan.* 14.). Et idem Psalmista alibi dixit, Ignitum eloquium tuum vehementer (*Psal.* 118.). Recte autem probatum terra dicitur: quia divinum eloquium a fidelibus sanctæ Ecclesiæ rectum et verum esse comprobatur. Quod purgatum est septuplum, per timorem Dei, per pietatem, per scientiam, per fortitudinem, per consilium, per intellectum, per sapientiam (*Isai.* 11.). Septem sunt etiam beatitudinis gradus, quos in eodem sermone quem habuit in monte, Dominus exegit. Beati pauperes spiritu, Beati mites, Beati lugentes, Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, Beati misericordes, Beati mundo corde, Beati pacifici (*Matth.* 5. *Luc.* 6.). De quibus septem sententiis totum illum sermonem prolixum productum esse animadverti potest. Nam octava, ubi dictum est, Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, ipsum ignem significat, quo septemplex probatur argentum. Quid autem adventus Christi cum examinato eloquio perfecit, ostenditur, cum subinfertur:

8. *Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos a generatione hac in æternum.* A generatione hac prava et perversa nos custodies, ne vita eorum et moribus corrumpamur: et servabis in æternum, ut tecum in perpetuum lætemur: hic nos custodies (*Ex Augustino*), tanquam inopes et pauperes: ibi servabis tanquam opulentos et divites. Hæc ad electos verba tantum pertinent. Nam de reprobis subjunctum est,

9. *In circuitu impij ambulavit: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Bene in circuitu impij ambulare dicitur: quia in temporalium rerum cupiditate rotantur, quæ septem dierum repetito circuitu, tanquam rota volvitur: et ideo non perveniunt in octavum, id est, in æternum, pro quo iste Psalmus intitulatus est. Ita et apud Salomonem dicitur: ventilator est enim rex sapiens, impiorum: et immittet illis rotam malorum. Est et in temporalibus multiplicatio, quæ avertit a bonitate Dei. Unde corpus quod corrumpitur aggravat 59 animam, et deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap.* 9.). Multiplicantur autem justi secundum altitudinem Dei, quando eunt de virtute in virtutem (*Psal.* 83.).

TITULUS PSALMI XII.

1. Titulus hujus psalmi est, *In finem, psalmus David.* Apostolus dicit, Finis legis Christus, ad justitiam omni-

* Rescribi malim juxta vulgatum Augustinum, ab unitate.

credenti (Rom. 10.). Illi credimus, quando incipimus viam nonam ingredi. Ipsum videlicet, cum pervenerimus. Et ideo ipse sine Psalms constitutus est ad laudandum Deum. Et quia in his versibus psallitur Deo: ideo non immerito appellatur psalmus, textus hujus operis. Psalmus autem, ex motu digitorum et consonantia vocis solebat fieri. Percutiebatur chordas, resonabat organum, et cum organo pariter ipse verba cantabat (1. Paral. 15.). Hoc si nificat quod in nobis consonare debent bona operatio, et laudatio. Ad hoc nos hortatur iste psalmus, qui inscribitur David, qui personam tenet Ecclesie vel cujuscunque perfectæ animæ. Igitur vir sanctus intendit in hoc psalmo nos commone, ut hujus exilii mala suo exemplo continue deploramus, et ad visionem celestis gloriæ ardenter anhelamus: et oremus, ne in mortifera peccata corruamus, et ne diabolo nolitis insu tindi occasione demus: et de hac constantia, non nobis, sed Deo gratias referamus. In fine quoque ostendit se in Domino corde exultare, et ei laudando et bene vivendo cantare et psallere. Orat ergo sic:

PSALMUS XII.

2. *Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem? usquequo avertis faciem tuam a me?* Sicut (Ex Augustino) non obliviscitur Deus, sic nec faciem suam avertit. Sed more nostro Scriptura loquitur. Quasi nos obliviscitur Deus, cum in hac peregrinatione diu nos permittit laborare. Quasi faciem suam avertit, cum a nobis manifestationem suæ visionis abscondit. In his ergo verbis duo nobis insinuantur genera compunctionis. Unum, quo deslere debemus miseriam in qua sumus. Aliud, quo debemus flendo suspirare ad caelestis patriæ gloriam, in qua non sumus.

3. Alia quoque compunctionis genera demonstrantur, cum subiungitur: *Quandiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem? Per diem*, continuationem significat. Consilio autem non otiosus est, nisi in adversis. Consilium in anima per diem ponere, est suggestiones et peccata quibus corrumpitur anima, sollicite et continue providere atque cavere. Consilium in anima sua ponebat, qui dicebat: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Psal. 118.). Dolorem vero in corde per diem habere est de perpetratis malis continuo dolore cor afficere. Oportet ergo, ut in hoc nostro consilio et dolore plangamus præterita, et caveamus futura. Sed quia hæc nobis collectatio adversus spiritualia nequitia (Ephes. 6.): et corpus quod corrumpitur, aggravat animum: et deprimit terrena inhabitatio sensuum multa cogitantem (Sap. 9.): hos inimicos anima intuens et genens subiungit.

4. *Usquequo exaltabit inimicus meus super me?* Totiens exaltatur super nos in micis, quotiens peccare convincimur. Dicit Apostolus, 60 Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis (Rom. 7.): hæc ad exaltationem pertinent inimici. Unde idem gemens adjungit, infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Sed quid sequitur? Gratia Dei per Jesum Christum (Ibidem).

5. Hanc gratiam implorat iste, cum dicit: *Respice, et exaudi me, Domine Deus meus. Respice*, refertur (Ex Augustino) ad id quod dictum est, *Usquequo avertis faciem tuam a me? Exaudi*, refertur ad id quod dictum est, *Usquequo oblivisceris me in finem?* Et bene ait, *Domine Deus meus. Domine*, id est, Salvator: *Deus*, id est, Creator omnium, *Deus* per potentiam: *meus* autem per gratiam.

6. Unde et subditur: *Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte: nequando dicat inimicus meus, Prævalui adversus eum.* Deus est lux cordis nostri, peccatum mors animæ. Unde scriptum est, Anima quæ peccaverit ipsa morietur. Ab hoc somno mortis excitat Apostolus, dicens, Evigilate, justi, et nolite peccare (1. Cor. 15.). Orandum ergo est nobis, ut ab illo, qui est lux vera, illuminentur oculi nostri cordis, ne unquam in morte peccati per negligentiam dormiamus: ne quando nobis insultet hostis antiquus, et dicat se nobis prævaluisse, si nos

A sibi potuerit per peccatum subicere. Gaudelic enim princeps tenebrarum, si in nobis potuerit perturbare rectitudinis latum. Unde et subiungit:

7. *Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi.* Ad hoc enim nos tribulant, ad hoc innumeris tribulationibus frequenter inquietant, ut a statu rectitudinis nos suis perturbationibus amoveant. In huiusmodi ergo periculis constituti, nec debemus desperare, nec rursus de nostris viribus præsumere. Sed tota spes nostra in ipsius sigenda est misericordia, qui potest nos et illuminare, ne erremus: et roborare, ut firmiter stemus.

8. Et quia spes in Deo lætitiæ cordis general, recte subditur: *Exultabit cor meum in saltari tuo: cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, et psallam nomini Domini altissimi.* Tria hic nobis commendat: exultat corde: cantat voce: psallit opere. Ex quibus verbis nobis innuitur perfectio divinæ laudis. Si enim Dominum Deum nostrum pure et perfecte laudare cupimus, totum quod in nobis est, ad ejus laudem referre debemus, ut cuncta nostra in ejus laude resonent: scilicet vita, lingua, conscientia: tum quia per salutem suam, id est, Christum, nos salvat: tum quia nobis bona temporalia et spiritualia incessanter præstat: tum quia nomen ejus est altissimum. Quia enim altiozem et meliorem Dominum invenire non possumus, justum est, ut in ejus laude, amore, servitio perseveremus.

TITULUS PSALMI XIII.

1. Psalmi hujus titulus est idem qui superius. Agit scilicet de errore Gentium, et de infidelitate Judæorum, qui Dominum Christum Deum esse negaverunt (Joan. 19.): et ideo ipsi per errorem et morum pravitatem corrupti, et inutiles facti, alios quoque secum 61 corrumpere atque ad errorem suum adducere constati sunt. Quibus a Domino reprobatis, in generatione justa habitare se perhibet, atque de Sion mittere Salutem suam, ut plebem suam couvertat a captivitate: ut in eo exaltet Jacob et lætetur Israel. Et hæc ideo nobis scripta sunt, ut eorum attendentes damnationem, et delictum salutem: illos caventes, et istos imitantes, permaneamus in fide Domini Jesu, qui est fons et mercies nostra: ad quem cum venerimus, spiritualiter facti Jacob atque Israel, in eo perfecte gaudebimus. Hæc est psalmi hujus intentio, atque utilitas. Materia est ipsa insipientis.

PSALMUS XIII.

2. *Dixit insipientis in corde suo, Non est Deus.* Gentilis populus potest intelligi, qui in tantum a naturali lege quam acceperat desipunt, quod ipsum a quo creatus est, Dominum esse non credit. Unde Apostolus ait: Mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in imaginem corruptibilis hominis et volucrum, et quadrupedum, et serpentium (Rom. 1.). Propter quod et tradidit eos Deus in passiones ignominie, ut contumeliis afficerent corpora sua in semetipsis. Quibus verbis concordant verba quæ sequuntur: *Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Corrupti sunt in vitiis et peccatis, et abominabiles facti sunt, mutando naturalem usum in eum usum qui est contra naturam (Ibid.). Et bene vitia eorum et peccata vocat studia, quia non ex ignorantia, aut ex infirmitate tantum, sed (quod gravius est) ex studio et ex voluntate ea perpetrabant. Ex his non est unus qui faciat bonum, qui nolunt credere in unum Deum (Rom. 1.). Quoniam absque fide impossibile est placere Deo (Hebr. 11.). Unde ipsa Veritas dicit: Sine me nil potestis facere (Joan. 15.). Quia prius peccaverunt in corde, ideo postmodum peccaverunt in opere, et ex merito erroris puniti sunt pœna corruptionis. Servanda est itaque omni custodia mens nostra, ne a quolibet vitio corrumpatur: quoniam ante Dei oculos nequaquam vacua: transvolant cogitationes nostræ. Intus videt quod foris punit: occultam videlicet culpam sequitur aperta percussio, ut malis

exterioribus interna puniantur, et cor publice corruat, A quod latenter peccabat.

3. Ad Judæos autem videntur pertinere, quæ sequuntur. Ait enim: *Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.* Super Judæos (Ex Augustino) potest intelligi, ut honoratius eos dixerit filios hominum propter cultum Dei, ad differentiam gentilium, qui propter cultum lapidum, corrupti et abominabiles facti sunt. Prospicit ergo Dominus super filios hominum per animas sanctas suas, quod significat hoc, quod ait, *de cælo, ut videat*, idest, videri faciat, si est aliquis Deum intelligens corde, aut requirens opere. Vel per filios hominum possumus imitatores carnalium intelligere (Ephes. 6.), sicut e contrario imitatores Dei filii Dei nuncupantur. Per justos enim homines prospicit Deus peccatores, et per bonos redarguit malos, et per sanctorum vitam, et doctrinam facit innotescere pravorum errorem atque injustitiam: de quibus nequitiae subditur:

62 4. *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.* Nouest intelligendum, ita omnes declinasse, ut in humano genere non esset vel unus qui bonum ageret: cum paulo post dicat, Dominus in generatione justa est. Sed eorum videlicet, qui sunt imitatores carnalium, quorum corrupta est vita et continentia, non est aliquis qui faciat bonum. Quandiu enim homo malus est, bonum facere non potest. Quantum autem a via veritatis declinaverint, verba quæ sequuntur, ostendunt. Dicitur enim: *Sepulcrum patens est guttur eorum: linguis suis dolose agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.* Bene patenti sepulcro comparantur: quia sicut sepulcrum patet, ut mortua cadavera recipiat: ita illi inhiant, ut simplices animas sibi attraherent, atque per errorem extinctas sibi incorporarent. Bene autem postquam dixit, *linguis*, addidit, *suis*: ut significaret malis. Mali enim malas linguas habent. Tunc Judæi linguis suis dolose egerunt, quando Dominum interrogauerunt, utrum liceret census dari Cæsari, an non (Math. 22.). Dolum quidem habebant in ore, sed malitiae venenum occultabant in corde: ut si diceret, Licet: statim eum redarguerent de lege, in qua præcipitur, ut soli Domino seruiatur (Deut. 6.). Rursum si diceret, Non licet: adduxerant Herodianos, qui eum statim apprehenderent, et regale tributum prohibentem condemnarent (Math. 22.). Recte autem aspidi comparantur, quia sicut aspis obturat aurem suam ad vocem incantantis (Psal. 57.), ita ipsi obturabant aures suas ad vocem prædicationis (Act. 6.). *Quorum os maledictione et amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* Maledictione os eorum plenum fuit, quando dixerunt, Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, et Dæmonium habes (Joan. 8.)? Amaritudine quoque repleti fuerunt, cum dixerunt ad Pilatum, Crucifige eum, Reus est mortis (Math. 27. Marc. 15. Luc. 25. Joan. 19.). Veloces fuerunt pedes eorum ad effundendum sanguinem, quando omni extra civitatem duxerunt et occiderunt. Unde contriti sunt ab inimicis, et ad infelicitatem captivitate is perducti. Et ideo subditur: *Contritio et infelicitas in vis eorum, et viam pacis non cognoverunt.* Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (1. Cor. 2.). *Non est timor Dei ante oculos eorum.* Hæc fuit causa duritiæ cordis ipsorum, quia Dominum non timerunt, ideo obduraverunt corda ad credendum, et evenit eis juxta quod scriptum est, Qui autem mentis est duræ, corruet in malum (Prov. 28.). Horum malitiam increpat propheta, cum subiungit:

5. *Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam sicut escam panis? Nesciebant quid faciebant, qui Dominum occidebant.* Unde ipse orans ait: Pater, ignosce illis, quia ne-

sciunt quid faciunt (Luc. 23.). Sed cognoscent in iudicio, quando videbunt in quem pupugerunt (Zachar. 12.). Quando conspiciunt martyres sanctos, quos occiderunt (Apo. 1.), quos tanquam cibum panis devorare describuntur, ut illum affectus denotetur. Quomodo enim dulcis est panis ad comedendum, ita dulcis erat illis persecutio Sanctorum. Unde non manducare, sed devorare descripti sunt: ut in hoc designetur eorum non solum voluntas, sed etiam aviditas.

6. *Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Quid mirum si 63 illi trepidaverunt, qui Dominum non invocaverunt (Rom. 10.)? Quis securus sine Domino? Dixerunt enim, Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, et venient Romani, et tollent nobis et locum et gentem (Joan. 11.). Timuerunt regnum terrenum amittere, ubi non erat timor: et amiserunt regnum cælorum, quod timere debuerant. Et hoc de omnibus temporalibus commodis intelligendum est, quorum amissionem dum timent homines, ad æterna non perveniunt. Hoc etiam non cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, quod sequitur.

7. *Quoniam Dominus in generatione justa est.* Non utique in prava. Quare non in illis Dominus? subjungit causam: *Consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes ejus est.* Dixistis enim, Constat in Deo, liberet nunc eum si vult. Contempsistis humilem adventum Filii Dei, quia in eo non vidistis pompam securi. Qui speravit in Deo, despectus est a vobis, quibus terræ magis placent, quam cælestia.

8. *Quis dabit ex Sion Salutare Israel?* Subauditur, nisi ille, cujus humilitatem contempsistis? Ipse enim in claritate venturus est ad iudicium vivorum et mortuorum, regnumque justorum, ut quoniam isto humili adventu facta est cæcitas ex parte in Israël, ut plenitudo gentium intraret: illo alio fiat, quod sequitur, et sic omnis Israel salvus fiet (Rom. 11.). Pro Judæis enim Apostolus etiam illud Isaïæ testimonium accepit, quo dictum est: Veniet ex Sion, qui avertat impietatem ab Jacob (Isa. 57.). Huic concordat, quod dicitur:

9. *Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum converterit Deus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, et lætabitur Israel.* Per Jacob designantur pugnales et reluctantes contra vitia. Jacob enim *supplantator* interpretatur. Per Israel vero intelliguntur illi, qui post pugnam vitiorum, usque ad contemplandum Deum profecerunt: quoniam Israel, *Deum videns*, dicitur. Quandiu corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem (Sup. 9.), in captivitate sumus. Sed cum converterit Deus captivitatem nostram (quod tunc fiet, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem [1. Cor. 15.]), tunc erit exultatio in corpore et in animo, his qui fuerint spiritualiter Jacob, id est, qui vitia supplantaverint. Et erit lætitia in mente his, qui fuerint spiritualiter Israel, qui in amore et contemplatione divinitatis exarserint. Ibi finiatur justorum labor, perficietur amor. Ibi activa et contemplativa vita gaudio æternitatis remunerabitur. Ibi proficientium et perfectorum merces sempiterna recompensabitur.

TITULUS PSALMI XIV.

Quartus decimus Psalmus præscribitur, *Psalmus David.* David autem noster Christus est, ut sæpe diximus. Deinde legimus in Exodo, quia quartadecima die agnus immolatur, quando luna plena est (Exod. 12.), quando et nihil deest de lumine. Quandam ergo lucis plenitudinem, quandam beatam ætatem nobis significat iste psalmus, cujus 64 intentio est nobis ostendere regiam viam, qua per Christianam militiam tendamus ad patriam. Ait autem de perfectis mandatis justitiæ, quibus nos docet ad cælestia posse introire (Math. 19.): quibus etiam minoræ adiungit ut in eis se infirmitas inchoantium exercere atque ad altio-

* Antea vitiose erat uno verbo *Providens*, quod emendare *Pro Judæis* ex Augustino non debuit.

ra tendere possit. Sed jam quid propheta dicat, audiamus :

PSALMUS XIV.

1. *Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?* Non prius in monte, et postea in tabernaculo: sed prius in tabernaculo, et postea in monte. Tabernaculum non est firma domus, non habet fundamentum: belli res est, huc illucque mutatur, et cum tran migrante migrat. Significat Ecclesiam presentis seculi. Non enim hic permanentes habitantes (Hebr. 13.), sed alio migraturi sumus. Montes autem firma habent fundamenta. Montis ergo nomine soliditas patriæ futuræ designatur. Quoniam ergo de tabernaculis ad montem migraturi sumus, debemus discere, qui sunt isti, qui migraturi sunt in montem sanctum Dei. Audiamus itaque, interroganti propheta, quid Spiritus Sanctus respondeat.

2. *Qui ingreditur (inquit) sine macula, et operatur justitiam.* Qui ingreditur, in via est. Non dixit qui pervenit ad finem sine macula: sed qui adhuc in itinere est, et maculam non habet. Dicere aliquis poterat: Non habeo maculam, non feci malum. Non sufficit nobis malum non facere, nisi fecerimus et bonum. Sed quis potest esse sine macula? Cum Apostolus dicat, In multis offendimus omnes (Jacob. 3.). Et, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est (1. Joan. 1.). Sed apud misericordem Dominum sine macula reputatur, cui jam culpa per delectationem non dominatur. Unde idem propheta, cum ab occultis et ab alienis delictis mundari exoraret, adjunxit: Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero (Psal. 18.). Primus ergo ingressus ad justitiam est, immaculatum se custodire a peccato: præventum autem perfectum esse in bono. Studeamus ergo ingredi sine macula peccati, atque exercere opera justitiæ. Justitia non novit patrem, non novit matrem: veritatem novit, personam non accipit, Deum imitatur.

3. Audiamus opera justitiæ, quæ sequuntur: *Qui loquitur veritatem in corde suo.* Multi loquuntur veritatem in labiis, non in corde: qui videntur verum dicere, sed cor eorum labiis non consonat. Tanquam (Ex Augustino) si aliquis dolose ostendat viam, sciens in ea esse latrones, et dicat, Si hæc ieris, tutus eris a latronibus, et contingat, ut vere non inveniantur latrones: verum ille loquutus est, sed non in corde suo. Aliud enim putabat, et nesciens verum dixit. Ergo parum est, verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. *Qui non egit dolum in lingua sua.* Lingua agitur dolus, cum aliud ore proferitur, aliud corde tegitur. Dolum in lingua non agit, qui id, quod mente traciavit, sermone protulit. *Nec fecit proximo suo malum.* Proximum, omnem hominem intelligere debemus (Luc. 10.): et idem scriptum est, **65** Quod tibi non vis fieri, aliis ne leceris (Matth. 22.): ut nemini faciamus malum, quod utique nobis ab aliquo fieri nolumus (Luc. 6.). *Et opprobrium non accepit adversus proximos suos.* Grandis res dicitur. Nunquam, inquit, vicinus murmuratus est contra eum (Tob. 4.). Nunquam invenit aliquam occasionem detrahendi ei. Hæc virtus excedit humanam conditionem: Dei gratia est.

4. *Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus.* Et si Imperator est, et si Præfectus est; et si Episcopus est, et si Presbyter est (in Ecclesia enim istæ sunt dignitates), quicumque malus est, in conspectu Sancti pro nihilo computatur. Et statim sequitur: *Timentes autem Dominum glorificat.* Iste sanctus qui ingreditur sine macula, qui potentes despicit, quia mali sunt: si quem viderit timere Deum,

* Satis manifesto innuit se Auctor legisse dominata, i. est, delicta: quæ vetus et verior est lectio.

b Recole, quæ in Præfatione ad internoscendum hujus Commentarii Auctorem, ex hoc etiam loco argumenta depromimus. Neque enim dubitamus, quia

A licet pauper sit, tamen illum glorificat. Sicut (Ex Augustino) superiora pertinent ad perfectos, ita ea, quæ nunc diciturus est, pertinent ad incipientes.

5. *Qui jurat proximo suo, et non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentes non accipit.* Omnino non jurare perfectorum est (Matth. 5.). Fallaciam cavere in juramento, et si non est perfecta virtus, est tamen aliquis profectus pertinens ad incipientes. Similiter pecuniam suam non dare ad usuram, non est magna virtus, sed tamen inchoatio virtutis est. Nam si perfecti esse volumus, omnia nostra largiri debemus (Matth. 19.). Rursus: Non est magnum, munera super innocentes non accipere; nam debemus, si possumus, e. innocentes liberare. Quid est ergo, quod Sanctus Spiritus perfecta mandata, etiam minima adjungit, nisi quod in hoc infirma nostra misericorditer fovere intendit? Ut videlicet si adhuc ad perfecta non possumus attingere, vel parva prout possumus, studeamus exercere. Si enim pro posse nostro a parvis ad majora

B tendimus, et si ad ea pertingere statim, quæ desideramus, non possumus: non tamen desse poterit merces laborantibus. Unde et sequitur: *Qui facit hæc, non movebitur in æternum.* Id est (Ex Augustino), perveniet ad illa majora, in quibus est magna et inconcussa stabilitas.

TITULUS PSALMI XV.

Antiquitas solebat fieri, quod quando aliquis de hoste suo triumphum habebat, faciebat sibi arcum constari, qui triumphalis dicebatur: in quo describebatur illa victoria (1. Reg. 15.). Unde b Aurasias in arcu triumphali Massiliense bellum sculptum habetur, ob signum victoriæ Cesaris. Similiter Deus Pater per victoriam passionis jam devicto diabolo, quasi triumphalem arcum de acquisito sibi regno totius mundi, titulum cruci fecit apponi, *JESUS NAZARENUS REX JUDÆORUM* (Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joan. 19.).

Inscriptio tituli hujus psalmi est, *Psalmus ipsi David.* Ideo (Ex Augustino) addidit ipsi, quia ipse Rex noster in hoc psalmo loquitur in susceptione personæ humanæ, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus emicuit (41. emicuit). Intentio ejus est nos invitare ad suum regnum, quod nobis acquisivit per suam humilitatem, passionem, resurrectionem, unde hic agitur. Ait ergo:

66 PSALMUS XV.

1. *Conserva me, Domine, quoniam speravi in te.* Non erat ei necessarium, quod pro se oraret: nam in eo, quod Deus erat, conservare seipsum poterat. Sed sicut incarnari venit pro nobis, ita pius Redemptor orare dignatus est pro nobis, transfigurans nos in sua persona; quia unum corpus fieri voluit, cum sua Ecclesia. Pro infirmantibus ergo membris suis, quæ transformat in se, dicit: *Conserva me, Domine, quoniam speravi in te.* Nos enim qui puri homines sumus, et per peccatum perdit, conservari a Domino indigemus. Ipse enim est spes nostra, ipse est Deus noster. Nos indigemus ejus auxilio, non ipse nostro. Unde sequitur adjunxit:

2. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quod c prius Pater per Filium suum nos redemit, sola charitate hoc fecit, non necessitate. Perfecta enim ejus gloria, nec augeri potest, nec minui. Unde magis debemus Dominum Deum nostrum, et ore confiteri, et corde credere, atque in ipso sperare, et ab ipso salutem querere, qui bona quidem nostra non quarit, imo sua nobis largiunt. Unde et subditur:

3. *Sanctus, qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.* Sanctis (Ex Augustino) qui in terra viventium spem suam posuerunt, civibus patriæ cælestis, quorum conversatio spiritualis per anchoram spei in illa patria figitur, quæ recte Dei terra

hæc Aurasio civitas sit, quæ et *Aurasienais*, et *Aransicorum* est dicta: nunquam alibi, quod sciam *Aransira*. Nunc Orange appellatur, quod nemo nescit.

c Fortasse pius rescribendum est.

nominatur, quamvis in his terris carne versentur. His sanctis miras fecit omnes voluntates in eas, in provectu eorum ^a qui senserunt, quid eis profuerit et humanitas ^a quæ divinitatis, ut moreretur. et divinitas humanitatis, ut resurgerem. Et notandum, quod postquam ait, *Mirificavi voluntates meas*, protinus adiungit, *in eis*: ex quibus verbis colligendum est, ita voluntates suas sanctis miras ostendisse, ut easdem in ipsis faceret permanere. Neque enim sancti esse potuissent, si ab ejus voluntatibus cognitis discrepassent. Quod satis evidenter ex verbis sequentibus apparet, quibus dicitur:

4. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: postea acceleraverunt.* Quanto enim patet divina voluntas, tanto multiplicius apparet humana infirmitas. Ex regula enim supernæ justitiæ deprehenditur fortitudo pravittatis nostræ. Hinc est, quod sancti viri quanto subtilius divina percipiunt, tanto districtius propria peccata plangunt: atque ex percepto superno lumine cognoscunt, quid in seipsis debeant emendare: et ideo dicitur, *Postea acceleraverunt.* Unde enim propriam cognoscunt infirmitatem, inde citius festinant ad salutem. Et quia infirmos et peccatores humiliter se confitentur, ideo se a cælesti medico sanari promerentur: propterea adjectum est: *Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus; nec memor ero nominum eorum per labia mea.* Quid sanguinum nomine, nisi peccata signantur? Unde scriptum est: Caro et **67** sanguis regnum Dei non possidebunt (1. Cor. 15.). Et bene ait, *conventicula*: Non enim omnes, qui vitiiis subjacent, unam in peccatis voluntatem habent; nam alii conveniunt ad rapinam, alii ad avaritiam, alii ad luxuriam, alii ad superbiam. Quot sunt varietates vitiorum, tot sunt diversitates conventiculorum. Sed pius Dominus conventicula eorum de sanguinibus non congregat, quia conversos ad pœnitentiam in judicio non accusat. Quæ sunt autem nomina eorum, quorum non memor erit, nisi ea nomina, quæ peccando sibi acquisierunt? Qui enim adulterium perpetrat, non immerito adulter dicitur: qui rapinam, raptor; qui perjurium, perjurius; qui superbiam, superbus. Hæc nomina non remittuntur, si culpæ, pro quibus sunt nomina, corrigantur. Unde scriptum est: Dissimulans peccata hominum propter pœnitentiam (Sap. 1.). Hinc Apostolus ait: Si nos ipsos judicaremus, non utique judicemur (1. Cor. 4.). Quia ergo hi in hereditatem Domini transferuntur, ut et ipse Dominus sit hæreditas eorum, recte subjungitur:

5. *Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei, tu es qui restitues hæreditatem meam mihi.* Possidebunt necum hæreditatem ipsum Dominum. Eligant (sæ Augustino) sibi alii partes, quibus fruantur, terrenas et temporales: portio Sanctorum Dominus est æternus. Bibant alii mortiferas voluptates: portio calicis mei, Dominus est. *Tu restitues mihi hæreditatem meam:* ut nota sit et his, quos libero claritas, quæ erat apud te, priusquam mundus fieret. destructa erat hæreditas Domini, quando humana natura et vitiiis corrupta, et a diabolo tenebatur possessa. Missus est Salvator, deleta sunt peccata, restitutum est liberum arbitrium, ejectus est princeps hujus mundi foras, sanata est infirmitas, restituta hæreditas. Unde et subditur:

6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Sicut nos dividimus hæreditatem nostram funibus, sic Deus fide, spe et caritate divisit hæreditatem suam. Super quos ceciderunt isti funes, ipsi in hæreditatem Domini pervererunt. Non autem ceciderunt nisi in præclaris, quibus magis placuit cælestis claritas, quam terrena: spirituales virtutes plusquam temporales honores. Multi in hoc mundo divitiis florent, potentia præminent, honoribus gaudent, gloria temporali fulgent: habent claritatem, sed non permanentem. Qui autem terrena despiciunt, qui supernam gloriam appetunt,

A qui ad gaudia spiritualia inardescunt: isti proculdubio præclari sunt. Unde nunc ait: *Etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Et bene ait, *Mihi.* Non enim illis est præclara hæc spiritualis hæreditas, quibus non est cognita. Si enim cognoscerent hanc, quam diligunt, claritatem: falsam non amarent. Gratias ergo Domino debent agere hi, qui ipsius dono valeant invisibilia intelligere: et ideo apte subjungitur:

7. *Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum.* Quod ait, *Mihi*, intelligere debemus membra sua, quæ illi conjuncta sunt in unitate corporis. Hoc quod Dominus non cognoverunt, quod contemptis temporalibus, spiritualia intellexerunt, non eorum virtus fuit, sed donum Dei. Unde cum diceret Petrus: Tu es Christus Filius Dei vivi (Matth. 16.), ne hunc intellectum **68** sibi attribueret, statim audivit: Beatus es Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelaverunt tibi, sed Pater meus, qui est in cælis (Ibidem). Ideo propheta alibi postulat, dicens, Da mihi intellectum, et scrutabor legem tuam (Psal. 118.). Sed jam Dominicus passio nobis commendatur, cum subditur: *Insper, et usque ad noctem increpauerunt me renes mei.* Insper ex hoc benedicam Dominum, quod renes mei, id est Judæi, ex quorum renibus patres mei, et ex quorum carne natus sum, increpando et blasphemando usque ad mortem, et in infernum ire compulerunt. Et bene ait, *Insper.* Superior enim virtus est Dominum benedicere in adversis, quam in prosperis. Cum Deus bona sua largitur hominibus, solent benedicere boni et mali. Cum flagella irrogat, murmurant quidem mali, sed benedicunt boni. Ad hoc ergo nos iste versus instruit, ut laudemus Deum in donis suis, ne ingrati simus: et insper in flagellis, ut perfecti simus: ut impleatur in nobis, quod in alio psalmo legitur: Benedicam Dominum in omni tempore (Psal. 33.).

8. Huic sententiæ concordant verba, quæ sequuntur. Ait enim: *Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam a dextris est mihi, ne commovear.* Beatus homo, qui Deum semper providet in conspectu suo. Illic neque extollitur in prosperis, neque frangitur in adversis. In cunctis, quæ agimus, quæ loquimur, quæ cogitamus, si Deum semper providemus, non offendimus. Hinc scriptum est, In omnibus viis tuis cogita illum (Prov. 3.). Recte autem a dextris Filii dicitur esse Pater: quoniam æqualis Patri est Filius. Inde virtutem traxit, ut per humanam formam in passione positus commoveri nequam posset. Quod si exemplo nostri Redemptoris Dominum in conspectu nostro semper providemus, ut neque amore, neque timore alicujus rei ab ejus voluntate discordemus: erit utique a dextris nobis, ne commoveamur. Ipse enim ait, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi (Matth. 28.).

9. *Propter hoc lætatum est cor meum, et exultavit lingua mea: insper et caro mea requiescet in spe.* Quid per lætationem cordis et exultationem linguæ, nisi interior atque exterior lætitia commendatur? Qui Deum a dextris habet, lætari debet intus in conscientia, foris in lingua. Hinc alibi dicitur, Lætetur cor quærentium Dominum (Psal. 103.). Quod autem dicit, *Et caro mea requiescet in spe*: corpus Dominicum mortuum, atque in sepulcro positum, et tertia die resurrecturum significat. Quod si nos spiritualiter lætamur, et caput nostrum per passionem imitatur, spem certam habemus, quoniam simul cum ipso resurrecturum (1. Thess. 3.).

10. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Nec animam meam in inferis permansurum dabis, neque sanctificatum corpus (Ex Augustino), per quod et alii sanctificandi sunt, corrumpi patieris. Et hoc dispositio, et gratia omnipotentis Dei fuit, ut anima Christi, nec diu in inferno moraretur, nec corpus ejus tandiu esset in terra exanime, ut corrumpere -

• Apud Augustinum, quo senserunt.

tur. Si enim distulisset, tota nostra spes deperisset. Resurgere ergo sine dilatione voluit, atque ejusdem suæ resurrectionis testes habere, sicut scriptum est, Et multa corpora 69 sanctorum qui dormierant, cum ipso resurrexerunt (Act. 4. et 1.); ut nos talibus testimoniis confirmati veram resurrectionem in nobis tam corporis quam animi crederemus: si nos membra ejus effecti, viam quæ ducit ad patriam teneamus. Unde subditur:

11. *Noas mihi fecisti v as vitæ: adimple s me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua usque in finem.* Prius ipsum caput vitæ novit, quas nobis et factis ostendit, et verbis prædicavit. Quæ sunt viæ ejus, quibus ad vitam tendimus, nisi humilitas, caritas, patientia, obedientia, et cæteræ virtutes? Ad has vias nos admonet propheta dicens: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus (Isai. 4.). Hinc ipsa Veritas ait, Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego vos reficiam (Luc. 5.). Bene ergo ait, *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* Non enim est plena lætitia cum isto mundo. Unde scriptum est, Væ vobis qui ridetis nunc (Luc. 6.). Non est hic plena lætitia neque bonis neque malis. Nam utrisque et tribulatio communis est. Sancti viri etsi gaudent in spe, gemunt adhuc in tribulatione. Sed tunc pleni erunt lætitia, quando Deum videbunt facie ad faciem (1. Cor. 13.). *Et delectationes in dextera eorum usque in finem:* quia hi qui a dextris ejus erunt, sine fine gaudebunt. Quorum delectationes erunt de Domini visione, de societate angelorum, de beata immortalitate, de æterna felicitate. Studeamus ergo vitæ vias observare, quatenus ad tantam lætitiâ, et ad tantas delectationes valeamus pervenire.

TITULUS PSALMI XVI.

1. Hujus Psalmi titulus est, *Oratio ipsi David.* Attribuitur ipsi significato David, qui re vera manu fortis venit expugnare aereas potestates. Sed cum in aliis quam plurimis psalmis orationes habeantur, mirum videtur, cur in isto psalmo magis quam in aliis talem titulum apponeret. Sed quamvis alii psalmi breviter mixtas in se contineant orationes, iste tamen per quandam excellentiam principatiter oratio dicitur, quia tempore passionis suæ instanti hæc orationem Christus Domino suo cantavit. Intendit autem nos in hoc psalmo instruere, ut exemplo ipsius in nostris necessitatibus semper orare studeamus. Agitur autem de justitia Christi, de tribulatione passionis suæ, de resurrectione, de satietate et manifestatione gloriæ cælestis. Vox Christi ex persona sua dicentis:

PSALMUS XVI.

1. *Exaudi, Domine, justitiam meam: Intende deprecationem meam: auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.* Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (1. Tim. 2.), quam justus, et quam sine peccato fuerit, sacra Scriptura testatur: quæ dicit, Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (Isai. 53. 1. Petr. 2.). Inter deprecationem et orationem hoc distare quidam dicunt ut deprecatio sit ad devitanda adversa, oratio autem in consequendis utilibus. Tamen utrumque indifferenter ponitur in multis locis. Sic autem ait, *Intende et Auribus percipe,* ac si diceret: Cape quod audis, retine quod intelligis. Præterea tunc ergo justitiam operis et puritatem cordis, ut in prece et oratione digere exaudiatur a Patre. 70 Ille bene orat, qui talem ad orandum se præparat, ut in oratione justitiam suam prætereunda valeat, et nihil nisi quod juste conferendum est, orare præsumat: et non solum pro sua et amicorum, verum etiam inimicorum utilitate orare studeat. Ideo dicit se orare non in labiis dolosis. Labia enim dolosa essent, si ab intentione vel æquitate verba discordarent. *De vultu tuo judicium meum prodeat: oculi tui videant æquitates.* Purum cognoscit cor suum, qui judicium suum confert ad Deum. Christum Dominum scimus a Judæis injuste esse judicatum. Sed in ipso quo manifeste judicaverunt, ipsi occulte judicati sunt. De vultu Dei judicium prodit, quo injuste judicantes

A juste damnavit. Timeant ergo judices hominum, quia supra se habent iudicem Deum: cujus oculi æquitatem vident, ut nihil impunitum maneat, et dignis digna rependat. Et hoc quidem sicut ad timorem malorum, ita ad consolationem dictum est bonorum: sicut in alio loco dicitur, Mihi vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus (Deut. 32. Rom. 12.). Debet ergo sancti viri semper examinare cor suum, ut illud ante oculos Dei habeant probatum, ne ille cujus oculi vident æquitatem, ullam in eis videre possit reprehensionem: quatenus in tribulatione aliquando positi, dicere cum suo capite possint quod sequitur.

3. *Probasti cor meum, et visitasti nocte: igne me examinasti, et non est inventa in me iniquitas.* Deus Pater Filium probavit, quando pati permisit: visitavit nocte, quia adjovit in tribulatione: igne passionis examinavit, quia inde ad incorruptionem transiit. Et non est in eo inventa iniquitas, quia (ut jam supra diximus) peccatum non fecit (Isai. 53. 1. Petr. 2.). Nos quoque a Deo probamur, quotiens tribulationibus affligimur. Unde scriptum est: Tanquam aurum in fornace probavit electos Dominus (Sap. 3.). Sed in nocte tribulationis non deest gratia visitationis, teste Apostolo, qui ait, Fidelis est Deus, qui non permittet nos tentari supra quam ferre possumus: sed faciet etiam ex tentatione proventum (1. Cor. 10.). Hoc igne nos examinat, ut a maculis peccatorum mundos reddat. Utilis est ergo servus Dei tribulatio, tum quia probantur in corde suo, tum quia visitantur a Deo, tum quia purgantur a peccato. *Non est, inquit, inventa in me iniquitas.*

4. *Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba laborum tuorum ego custodivi vias duras.* Dignus erat loqui opera hominum, qui in se non habebat peccatum (Joan. 8. Hebr. 7.). Et tanto justius debebat ab omnibus audiri, quo juste non poterat ab ullo reprehendi. Illi quoque qui vices Christi tenent in prædicatione, in quantum possunt, debent inreprehensibiliter vivere: quia valde sermo doctoris conlaudatur, si actione depravatur. Quod si propter verba laborum Dei duras vias non oportet custodire, consoatur nos Dominus apostolica auctoritate dicens, Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. 8.). Duras vias custodivit, qui usque ad mortem obediens fuit (Philip. 2.). Mundum relinquere, carnem donare, peccata lacrymis punire, adversa et aspera propter Deum tolerare: duræ viæ sunt, quæ Dominica labia nobis præcipiunt. Sed si dura sunt quæ jubentur, mira sunt quæ promittuntur. Nam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit 71 Deus diligentibus se (Isai. 64. 1. Cor. 2.). Firmiter ergo teneamus viam, ut pervenire possimus ad patriam. Et ideo subditur:

5. *Perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea.* Quid per gressus, nisi bonorum operum actus? Quid per semitas, nisi perfectorum mandatorum Dei arcas et angustas intelligimus vias? Perfectos gressus in semitis Domini habuit, qui ait, Non veni legem solvere, sed adimplere (Matth. 5.). Cujus non sunt mota vestigia, quia a veritate non recessit via: unde ipse ait, In his quæ Patris mei sunt oportet me esse (Luc. 2. Joan. 8. Matth. 21.). Et nos perfectos gressus in semitis Domini habemus, si sic perfecta quæ præcipit adimplemus, ut in eisdem immobilis maneamus. Neque enim sufficit perfecta agere, nisi contingat in ipsis firmiter permanere. Perfectos gressus habebat Paulus, cum diceret, Bonum certamen certavi, opus consummavi, fidem servavi (2. Tim. 4.). Firma vestigia habuit, cum ait, Quis nos separabit a caritate Dei? Tribulatio? An angustia? An lames? An nuditas? An periculum? An gladius? Scimus quia neque instantia, neque futura, neque illa creatura poterit nos separare a caritate Dei quæ est in Christo Jesu (Rom. 8.). Si quid autem boni in nobis habemus, illud Deo, non nobis, adscribere debemus, qui petenti se libenter tribuit

(1. Cor. 4.), sicut ipsa Veritas ait: Petite et accipietis A eum. eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Exsurge, quem dormire (Ex Augustino) arbitrantur, et iniquitates hominum non curare: ante exercetur malitia, ut factum vindicta præveniat. Vel eum populum prævenire, est poenam mali ante in ipsum quam in alium retorquere. Juxta quod scriptum est, Omnis qui peccat, non in alium prius peccat, quam in semetipsum (Eccles. 6.). Vel eum Dominus prævenit, quia ante ultimum iudicium eum etiam temporaliter iudicavit. Ejecit enim eos de terra sua, unde ait, Et supplantat eum. De terra enim illa lacte et melle manante, in qua plantaverat eos Deus, eradicati sunt. Animam autem Christi ab impio populo eripuit, quando a mortuis eum suscitavit. Cujus anima framea Dei Patris fuit, quam assumpsit manus, id est, virtus ejus æterna: ut per ipsam regna debellaret iniquitatis, et justos divideret ab impiis. Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum. Disperge eos per orbem terrarum in ista vita, quam solam suam vitam putant, quia æternam despiciunt. Et bene ait, A paucis: quoniam Judæicus populus minor est numero, quam omnis populus. Cujus malitiam adhuc ostendit, cum subjungit, Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Non solum ista poena consequetur eos visibilibus, sed etiam

6. *Ege clamavi, quoniam exaudisti me, Deus: inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea.* Clamor ad Dominum, est nostrum desiderium. Quanto plus quisque desiderat, tanto amplius clamat. Sed quæ est auris, quam inclinat Deus nobis peccantibus, nisi misericordia ipsius? Nisi enim ille inclinetur ad misericordiam, nos non erigimur ad justitiam. Sed quid est quod jam se exaudiri dicit, et adhuc exaudiri verba sua querit? Sed fortasse ad aliquid erat exauditus, et ad aliquid non erat. Exauditus erat in se, exaudiendus in membris.

7. *Ad hoc pertinent verba quæ sequuntur: Mirifica misericordias tuas: qui salvos facis sperantes in te.* Deum misericordias suas mirificare, est ex injusto justum facere. Quis non miretur misericordias Domini in latrone, in Paulo, in peccatrice muliere, in publicano? Cum pro amore Dei, ea quæ mundi sunt, despiciat avarus, ad humilitatem convertitur superbus, ad mansuetudinem iracundus, ad castitatem luxuriosus, nonne misericordias suas mirificavit Deus? Cum desperantes ad spem reducit, cum peccatori, qui æternas poenas promeruit, æterna præmia tribuit, nonne Deus misericordias suas miras facit? Unde protinus adjungit:

8. *A resistentibus dexteræ tuæ custodi me ut pupillam oculi.* Pupilla oculi dicitur Christus, quia et omnibus carior est, et lumen quo omnes illuminantur. Ipse est et dextera Dei, quia æqualis est Patri, et omnia per ipsum facta sunt (Joan. 1. 8. 10.). Possunt etiam per dexteram et pupillam intelligi electi, quia per eos fortia operatur Deus, et ipsi sunt lux mundi (Math. 5.). Resistentes sunt infideles et persecutores. Rogat ergo Filius Patrem, ut a sibi resistentibus eum defendat ne justitiam injustitia prævat, ne infidelitas fidem corrumpat. Sic nos exemplo nostri capitis Dominum 72 orare debemus, ut nos custodiat, ne qua impugnas adversitas frangat, ne qua obvias tentatio seducat, quæ nos ab alis protectionis suæ subtrahat. Ideo subditur: *Sub umbra alarum tuarum protege me, a facie impiorum qui me affixerunt.* Dilectio Dei et proximi, novum et vetus Testamentum. Justitia, caritas, et cæteræ virtutes, alæ Dei sunt, quibus sanctæ animæ ad Deum volare possunt. Iste spirituales alæ et ab æstu refrigerant viriorum, et afflictione temperant impiorum. Iste alis Dominus Christus cum ab impiis Judæis affigeretur, protectus est: de quibus adhuc subjungit:

9. *Inimici mei animam meam circumdederunt: adipem suum concluderunt, os eorum loquutum est superbiam.* Hæc in passione Christi facta sunt. Circumdederunt Judæi animam Christi, vitam enim ejus perdere volebant (Joan. 10.). Adipem suum concluderunt (Ex Augustino), id est, abundantiam suæ superbiæ intra se detinuerunt. Os eorum loquutum est superbiam, cum dixerunt, Ave rex Judæorum (Math. 27.), et cætera talia.

10. *Projicientes me, nunc circumdederunt me.* Ante crediderunt venturum, sicut in Scripturis suis legunt: nunc, cum venit adimplere quod promiserat, cum deberent eum suscipere, adorare, projecerunt extra castra, et crucifixerunt. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* Quia eum non Deum, sed purum hominem existimaverunt.

11. *Suseperunt me sicut leo paratus ad prædand.* Comparat les illi leoni, ne quo scriptum est, Adversarius vester diabolus, tanquam leo c. r. ut, quærens quem devoret (1. Petr. 5.). *Et sicut catulus leonis habitans in abditis.* Catu us leonis et filius, est ille populus, cui dictum est, Pater vester diabolus est (Joan. 8. 8.). Et bene ait, *habitans in abditis:* quoniam qui male agit, odit lucem. Post tantam persecutionem secutus adjunxit:

12. *Exsurge, Domine, præveni eum, et supplantat*

eum. eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Exsurge, quem dormire (Ex Augustino) arbitrantur, et iniquitates hominum non curare: ante exercetur malitia, ut factum vindicta præveniat. Vel eum populum prævenire, est poenam mali ante in ipsum quam in alium retorquere. Juxta quod scriptum est, Omnis qui peccat, non in alium prius peccat, quam in semetipsum (Eccles. 6.). Vel eum Dominus prævenit, quia ante ultimum iudicium eum etiam temporaliter iudicavit. Ejecit enim eos de terra sua, unde ait, Et supplantat eum. De terra enim illa lacte et melle manante, in qua plantaverat eos Deus, eradicati sunt. Animam autem Christi ab impio populo eripuit, quando a mortuis eum suscitavit. Cujus anima framea Dei Patris fuit, quam assumpsit manus, id est, virtus ejus æterna: ut per ipsam regna debellaret iniquitatis, et justos divideret ab impiis. Domine, a paucis de terra divide eos in vita eorum. Disperge eos per orbem terrarum in ista vita, quam solam suam vitam putant, quia æternam despiciunt. Et bene ait, A paucis: quoniam Judæicus populus minor est numero, quam omnis populus. Cujus malitiam adhuc ostendit, cum subjungit, Et de absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Non solum ista poena consequetur eos visibilibus, sed etiam

14. *Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo.* Ego qui (Ex Augustino) non apparui eis, qui corde sordido et tenebroso lucem sapientiæ tuæ videre non possunt, apparebo in justitia tua, id est, justis tuis manifestabor. *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Cum illi satiati sint immunditia suæ, ut me intelligere non possent, Ego satiabor cum apparuerit gloria tua, in his qui me intelligunt. Ad hoc ergo tendit nostra oratio, nostræque devotionis affectus, nostra opera, nostræ patientiæ exercitia, ut gloria Domini saturari valeamus. Sit nobis noster Redemptor in exemplum, ad operandum, ad operandum, ad patiendum: et sit etiam comes ad gaudendum.

TITULUS PSALMI XVII.

1. *Sequentis Psalmi titulus talis est, In finem puero Domini, ipsi David quæ locus est Domino, verba cantici hujus, in die qua eripuit eum Dominus de manu Saul, et de manu omnium inimicorum suorum. Verba cantici hujus,* id est, verba significantia talem materiam, unde habendum est canticum, id est, spiritualis delectatio, quæ in vera contemplatione habetur, sunt attribuenda David, id est, manu forti, Christo puero Domini propter simplicitatem et puritatem. David dico, fideles suos dirigenti in them, id est, in sum num bonum: quæ verba loquutus est Domino Patri in æterna sua locutione. Cantici dico, habitum in die. Il est, in consideratione diei resurrectionis ipsius, vel consideratione temporis plenitudinis, qua humanum genus per resurrectionem Christi a nocte infidelitatis et ignorantie, et peccatorum, ad lucem scientiæ, et fidei, et virtutum exiturum est. Quæ die resurrectionis, vel temporis plenitudinis, eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, et de manu Saul, id est, de potestate Judæorum, et regis eorum quem sibi ipsi petierunt. Nam sicut David manu fortis, ita Saul petitiõ interpretari dicitur. Dicit ergo Christus et Ecclesi., id est, totus Christus, caput et corpus (Rom. 12.).

PSALMUS XVII.

2. *Diligam te, Deus, fortitudo mea. Dominus firmamentum meum, et refugium meum et liberator meus.* Hæc est magna causa, qua diligendus est Deus: quia ipse est fortitudo nostra. Caritas Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. 5.): facit nos fortes ad toleranda adversa mundi, et ad expugnanda vitia et tentamenta diaboli.

• Apud Augustinum, excæcentur.

ad exercenda bona spiritualia, ad contemnenda bona terrena. Propter hoc etiam diligendus est Dominus, quia ipse est firmamentum nostrum, in quo firmum fundamentum habemus, ne ventis temptationum moveamur: et refugium, ad quem refugimus, ne in hac miseria pereamus: et liberator, ut de servitute diaboli et peccati per eum liberati, ad veram libertatem veniamus.

74. 3. Deus meus adjutor meus, et sperabo in eum. *Deus meus*, quia me creavit ex nihilo. *Adjutor*, quia me adjuvat in opere bono: et ideo *sperabo in eum*, per quem salvabor in futuro. Hoc dicitur inter Deum et Dominum, quod Deus nomen est naturæ, et Dominus nomen est officii. Illud pertinet ad majestatem et dignitatem, quæ ipse est: hoc pertinet ad potestatem et dominium quod in nobis exercet. Ibi ostenditur nobis quid amemus, hic autem quid timeamus. In utroque quid credamus, quid speremus, quid amemus. Et in primo versu commendatur nobis caritas et fides: in secundo vero spes. Et non immerito caritas prima, quia ipsa est virtutum regina, ipsa est initium bonorum, et radix virtutum. Sed quæ sequuntur, et quæ nos excitant ad amandum Deum, audiamus. *Protector meus, et cornu salutis meæ, et susceptor meus.* Protegit enim nos a malis, et sicut cornu eminet, ita ipse eminens nostra salus, tanquam infirmos medicus ad sanandum, nos suscepti. Unde ipse Filius bono pastori ovem infirmam reportanti comparatus est (*Luc. 15.*): et ideo,

4. Laudans invocabo Dominum, et ab inimicis meis salvus ero. Ecce quanta utilitas laudare Deum. Si et in prosperis et in adversis Deum toto corde laudaveris, nullus poterit tibi nocere inimicus. De tot et tantis bonis quæ quotidie benignus Dominus confert nobis, non habemus quid rependere possimus, nisi laudem. Geminus autem donum confert homini laudatio Dei: tum quia in laude hominis Deus honoratur, tum quia ipsius merito laudis homo a malis liberatur. Unde ipse Dominus in alio psalmo nos admonet dicens, *Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua, et invoca me in die tribulationis, et eruam te* (*Psal. 49.*).

5. Circumdedereunt me dolores mortis. Id est, Judæi inferentes mihi angustias passionis. *Et torrentes iniquitatis conturbaverunt me*: quia ecce turba, et qui vocabatur Judas venit (*Matth. 26. Luc. 22. Marc. 14. Joan. 18.*). Venit torrens et iniquorum impetus ad discipulorum gregem conturbandum, quia, percusso pastore, dispergentur oves gregis (*Zachar. 13.*).

6. Dolores inferni circumdedereunt me. Id est, illi, quos infernales dolores expectant. *Præoccupaverunt me laquei mortis*: quia cum gladiis et fustibus undique supervenerunt (*Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.*). *Laquei mortis* ideo dicuntur, quia diabolicæ deceptiones in eis erant. Sed a tantis persecutoribus circumdatus, tot doloribus et perturbationibus occupatus, ille qui omnes uno verbo poterat condemnare, et se ab omni angustia liberare, quid fecerit, audiamus.

7. In tribulatione invocavi Dominum et ad Deum clamavi. Non se vindicat, sed orat. Docet te patientiam imperator tuus. Si te circumdant dolores mortis, perturbationes iniquitatis, attende quanta pertulerit Redemptor tuus, et exemplo ejus omnia patienter sustine. Intus in corde tuo invoca Dominum, et toto cordis affectu clama ad Deum tuum. In ipso enim est potentia et divinitas (*Coloss. 2.*). Unde merito dicitur Dominus et Deus: cujus dominium et divinitatis imperium potest oppressos eripere ab omni tribulatione. Unde scriptum est, *De quacunque tribulatione clamaverint ad me, eripiam eos*, dicit Dominus (*Jerem. 29.*). Bene ergo subditur, *Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam: et clamor meus* **75** *in conspectu ejus introivit in aures ejus.* Templum Dei est Christus, Templum Dei est Ecclesia. Hinc Paulus ait, Templum Dei sanctum est, quod estis vos (*1. Cor. 3. et 6.*). Hoc spirituale templum inhabitat Deus, et ibi deprecantium voces exaudit. Et notandum quod

A ait, *Et clamor meus in conspectu ejus*: ut quippe orandum est, ubi videtur Deus. Ideo dicitur in Evangelio, Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito: et Pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi (*Matth. 6.*). Sic itaque debemus clamare, ut clamorem nostrum videt Dominus, atque in aures ejus introeat: qui utique clamor non tam vocis est, quam cordis. Unde Moysi dicitur, *Quid clamas ad me* (*Exod. 14.*)? Mentis nostræ desiderium clamor est in conspectu Dei. Sed quid deinde sequatur, audiamus.

8. Commoa est et contremuit terra: fundamenta montium conturbata sunt, et commota sunt, quoniam iratus est eis. Si hoc juxta literam accipimus, passo Domino terræ motus magnus factus est, et suo auctori testimonium dederunt etiam ipsa insensibilia elementa (*Matth. 27.*). Si autem per terram terrena carnalium corda, et per fundamenta montium, principes intelligimus populorum: quia videlicet in ipsis firmabantur cæteri, tanquam in fundamentis, postquam prædicantibus Apostolis iram se ineurrisse omnipotentis Dei cognoverunt (*Act. 3.*), ex eo quod Filium ejus crucifixerunt, conturbati et conterriti propter culpam, statim commoti sunt ad poenitentiam. Qui Petro eos increpante, tanquam commoti dixisse referuntur, Viri fratres, quid faciemus (*Act. 2.*)? Quibus datum est consilium, ut per regenerationis lavacrum remissionem reciperent peccatorum.

9. De quibus adhuc subditur, Ascendit fumus in ira ejus, et ignis a facie ejus exarsit: carbonem succensum sunt ab eo. Quid facies ejus, nisi notitiam? Quid fumus qui lacrymas excitat, nisi lacrymosam poenitentium compunctionem designat? Timentes iram lacrymis laverunt culpam. Et unde Deum per fidem noverunt, inde accepto spiritu in ejus amore suaviter arserunt. Et ab eo succensi sunt, ut ardentem existant, qui prius peccatores in carne tanquam carbonem in cinere mortui jacebant. Ex his ergo verbis instruitur, quia per compunctionem ignis divinus accenditur, qui interiora mentis illuminat, atque peccatorum nigredinem penitus devastat: et quo ordine hæc facta sunt, quæ prædicantur, verbis sequentibus demonstratur.

10. Inclinauit cælos et descendit, et caligo sub pedibus ejus. Prius sanctos et electos viros ad prædicandum ejus humilem adventum misit, quos deinde sequutus per semetipsum descendit. Verbum enim caro factum est, et habitavit in nobis (*Juan. 1.*). Unde autem humilis in carne apparuit, inde principem tenebrarum omnimoda subjectione prostravit, atque eundem Ecclesiæ suæ prosternendum dedit. Unde Apostolus ait, Dominus conteret Sathanam sub pedibus vestris (*Rom. 16.*) velociter. Ille autem qui paulo minus ab angelis minoratus est (*Psal. 8.*) per humanitatem, multo sublimior angelis declaratus est per divinitatem (*Hebr. 1. et 2. Coloss. 2.*). Unde subditur:

11. Et ascendit super Cherubim, et volavit. In eo enim quod Deus est, ipsa angelica **76** dignitates plenitudine scientiæ superavit. *Volavit super pennas ventorum*: quia celsitudine suæ divinitatis transcendit virtutes supernorum spirituum: cui enim angelorum dixit aliquando Deus, Sede a dextris meis, aut, Ego hodie genui te (*Hebr. 1.*)? Super pennas ergo ventorum volavit, quia solus sedere ad dexteram Patris inruit.

12. Et posuit tenebras latibulum suum. Scilicet (*Ex Augustino*) obscuritatem sacramentorum, et occultam spem in corde credentium: ubi ipse lateret, nec suos desereret. Latibulum suum tenebras posuit, quia cæleste suum sacramentum nobis in obscuritate constituit. Hinc est quod sacramentum corporis et sanguinis Christi quotidie tractamus (*1. Cor. 15.*): nec tamen lucem, nec gloriam ejus, quam am fide credimus, oculis adhuc videre valeamus. In tenebris enim sumus quæ diu per fidem ambulamus, et non per speciem (*1. Cor. 10.*). *In circuitu ejus tabernaculum*

zjus. Multitudine enim credentium circumventus est. A foris increpamur, quando inspiramur intus, ut timeamus.

17. Hic inquit Christus. *Misit de summo* : hoc est de sinu Patris. *Et accepit me.* Scilicet caput Ecclesie in æqualitatem sibi, ad dexteram suam. *Et assumpsit me.* Id est Ecclesiam meam, quæ est corpus meum. *De aquis multis.* Quia ex multis populis me instituit : vel quia ex multis vitiis me extraxit : sive quia ex multis tribulationibus me liberavit. Et hoc est quod sequitur :

18. *Eripuit me de inimicis meis fortissimis.* Qui sunt isti fortissimi inimici, nisi spiritus maligni ? Horum proculdubio fortitudinem non possemus evadere, nisi omnium potentior Deus nos fragiles dignaretur eripere. *Et ab his, qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me.* Subaudis, me eripuit. Qui sunt hi, qui oderunt Ecclesiam, nisi infideles atque heretici ? Qui intantum aliquando confortati sunt, ut quosdam etiam electos, aliquando occiderent in carne, aliquando errare facerent in fide. Sed eos pius Dominus eripere dignatus est, coramando occisos, atque ad viam veritatis errantes reducendo. Unde et subditur,

19. *Prævenierunt me in die afflictionis meæ.* Id est prævaluerunt mihi in tempore tribulationis et persecutionis. *Et factus est Dominus protector meus.* Scilicet protegens me ab impugnatione persequentium.

20. Et quia carnales patiebatur angustias, *Eduxit me in spirituales latitudines fidei.* *Salvum me fecit, quoniam voluit me.* Nullis meis præcedentibus meritis, sed sola sua benevolentia. Ipse est enim, qui operatur in nobis et velle, et operari pro bona voluntate (Philip. 2.).

21. *Et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.* Duo sunt in homine, secundum quæ retribuit Dominus : scilicet secundum justitiam bonæ voluntatis et fidei, et 78 secundum puritatem bonorum operum. Nec possunt pura esse bona opera, nisi deriventur ab intentione justa. Unde scriptum est, *Respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus (Genes. 4.).* Prius quidem probavit fidei devotionem, unde postmodum sacrificii suscepit oblationem (Hebr. 11.). Et merito retribuet mihi :

22. *Quia custodi vias Domini.* Id est latitudinem bonorum operum perseverando servavi.

23. *Nec impie gessi a Domino meo.* Id est postquam ad illum bene operando accessi, ab illo prave vivendo non recessi. Hinc est quod de sanctis animalibus per prophetam dicitur, Non revertentur, cum ambularent, sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur (Ezech. 4.). Sic utique ad Deum directa debent esse nostra itinera, ut ultra non sint ad pravitatem operis distorta. Nec mirum si custodivit vias Domini, nec a Deo suo impie gessit : nam sequitur, *Quoniam omnia iudicii ejus in conspectu meo.* Id est (Ex Augustino) et præmia justorum et pœnas impiorum, et flagella corrigendorum, et tentationes probandorum perseverantii contemplatione considero.

24. Ad custodiendam quippe justitiam, et impietatem evitandam, valde utile est extrema sollicite pensare. Unde scriptum est, In omnibus operibus tuis meditare novissima tua, et in æternum non peccabis (Ecles. 7.). Recte ergo subiectum est, *Et justitias ejus non repuli a me.* Sicut illi, qui ad tempus credunt, et in tempore tentationis recedunt (Luc. 8.). De quibus Apostolus Petrus, Quia melius est non cognoscere viam veritatis, quam post cognitionem retrorsum redire (2. Petr. 8.).

24. *Et ero immaculatus, cum eo, secundum delectationem malæ cogitationis.* *Et observabo me ab iniquitate mea.* Id est ab iniquitate operationis. Tale debet esse nostrum studium, nostrum desiderium : ut intus sicut immaculati, foris innocui : quatenus æter-

* Psalterii codices quot scio omnes a Deo meo præscrant.

nam remunerationem consequamur, de qua sub-
jungit:

25. *Et retribuet mihi Dominus, secundum justitiam meam.* Non solum propter latitudinem fidei, sed propter longitudinem perseverantiæ. *Et secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.* Non quo homines vident, sed quo ipse. Quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna (2. Cor. 4.). *Et homo videt in facie, Deus in corde (Luc. 11.).* Bonorum quoque opera semper in conspectu Dei sunt, malorum vero non respicit (Prov. 10.). Unde alibi dicitur, *Novit Dominus viam justorum, iter autem impiorum non novit (Psal. 1.).*

26. Hæc quæ præmissa sunt, dicit Ecclesia, ad excitandum nos et promovendum ad fidem rectam, spem certam, operationem bonam, retributionem æternam. Unde nunc quemquam nostrum admonet, dicens, *Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris, et cum perverso perverteris.* Attende illum, qui est sanctus sanctorum, qui in seipso sanctus est, et alios sanctificari potest. Qui est vere innocens, agnus sine macula (Joan. 1.): qui cum malediceretur, non maledicebat (1. Petr. 2.): cum pateretur, non comminabatur. Hic est electus a Deo Patre (Hebr. 5.), sicut scriptum est. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene 79 complacui (Matth. 3. 17. Luc. 3.).* Solare illi, imitare illum, sit tibi bonum adhærere Deo, et eris cum sancto sanctus, cum innocente innocens, cum electo electus. Quod si societatem perversorum dilexeris, et tu similiter perverteris. Ecce duæ viæ tibi ostensæ sunt: una justorum, altera reproborum: una salutis, altera damnationis: una quam tenent homines, et a Deo exaltantur; altera quam tenent superbi, et a Deo humiliantur. Unde et subditur:

28. *Quoniam tu populum humilem saluum facies, et oculos superborum humiliabis.* Serva ergo humilitatem, recognosce te pulverem et cinerem, condere peccata tua, esto vilis in oculis iuis, ut cum populo humili salvari merearis. Cave oculorum extollentiam, ne videaris tibi gloriosus, tibi sapiens, tibi magnus, ne ubi te altum videris, ibi te deiciat, qui oculos superborum humiliat. Unde scriptum est, *Væ, qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes (Isai. 5.).* Sit ergo oculus in te simplex, ut totum corpus tuum sit lucidum (Matth. 6.): et dic quod sequitur:

29. *Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine: Deus, Deus meus, illumina tenebras meas.* Quia illuminasti me in his, quæ scio, illumina in his, quæ nescio. Vel, quia illuminasti lucernam meam, donando fidem, illumina tenebras operum meorum: ut quod teneo credendo, sequar operando. Quæ sunt tenebræ nostræ, nisi iniquitates et negligentia? In tantam cæcitatē devenimus, ut nosmetipsos ignoremus, nec cito deprehendimus mala, quæ agimus. Unde nobis petendum est a Domino, ut nostras tenebras illuminet, ut delicta et scelera nostra faciat nos videre: quatenus vitam nostram flendo, et poenitendo possimus emendare.

30. *Quoniam in te eripiar a tentatione, et in Deo meo transgrediar murum.* In te, inquit, eripiar, non in me: in me enim infirmus sum (Psal. 6.), sed in te fortis. Tu es solus, qui eripis a tentatione (Philip. 4.), qui principem hujus mundi foras mittis (Joan. 12.), qui non permittis tentari servos tuos super quæ ferre possunt: sed facis etiam ex tentatione proventum (1. Cor. 10.). In te transgrediar murum, vel duritiam cordis, vel obstaculum peccatorum, quem diabolus, ne ad te venire posseim, mihi opposuit. Murum in Deo nostro transgredimur, quotiens per ipsius gratiam nobis inspiratam vitiorum congeriem superamus.

31. Hic incipit Deum suum Ecclesia commendare, dicens, *Deus meus, impolluta via ejus: Eloquia Domini igne examinata: protector est omnium speran-*

tiū in se. Ac sic dicat, Hic mens Deus non est sicut cæteri: namque via ejus impolluta, verba ejus in tribulatione probata, spes illius certa et firma, qui protegit sperantes in se, ne deficiant in tentatione (Hebr. 7.). Quid tam impollutum, tam mundum, quam Dei virtus, et Dei sapientia Christus (1. Cor. 1.)? qui ait, *Ego sum via (Joan. 14.).* Teneamus ergo hæc viam, et mundabimur: custodiamus ejus eloquia, et non errabimus: figamus in ipso spem nostram, et securi sub ejus protectione ambulabimus. Et merito sperandum est in illo:

32. *Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?* Deus, qui nos creavit, Deus, qui nos regit, Deus quem amamus, Dominus quem timeamus. Si inveniremus talem, aut meliorem, fortassis in illo esset sperandum. 80 Sed quia cunctis melior est, et sublimior (sicut ipse ait, *Ego Dominus, et non est alius, extra me non est Deus (Isai. 43 et 45.)*) restat, in ipso spes nostra fixa permaneat.

33. *Qui præcinxit me virtute.* Scilicet fide, spe et caritate. *Et posuit immaculatam viam meam.* Videlicet, ut innocenter vivam. Et notandum, quod non ait, *Cinxit me, sed Præcinxit.* Magnum quidem omnipotentis Dei donum est, cum ante quisque præcingitur, quam ad vitia relaxetur. Nec mirum si eorum viam immaculatam posuit, quos taliter præcinxit: quia ubi præcedit cingulum virtutum, non possunt impedire maculæ et laxuræ vitiorum. Hinc est, quod Dominus nos jubet lumbos nostros præcingere (Luc. 12.), ut ante quisque se restringere contra vitia debeat, quam laxatus et impeditus cadat.

34. *Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum.* Id est (Ex Augustino), affectus animi, quibus tanquam pedibus sustentor et proficisco, ad transcendenda spinosa et umbrosa implicamenta hujus sæculi. *Et super excelsa stans me.* Id est cœlestibus regniis, ubi Sanctorum est habitatio. Unde Aristoteli ait, *Nostra autem conversatio in cœlis est (Philip. 3.).* Sic proculdubio debemus affectus nostros, et gressus operum nostrorum in hac terra disponere, ut calcatis spinosis desideriis hujus sæculi, mentem nostram in cœlestibus studeamus stabilire.

35. *Qui docet manus meas ad prælium.* Qui (Ex Augustino) docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere cœlestia regna conantur. *Et posuisti, ut arcum æreum brachia mea.* Id est inatragibilem intentionem bonorum operum. Usus prophetarum est, cito mutare personam. Modo ad Deum loquitur propheta, sive Ecclesia, modo ad proximum. Ad Deum, videlicet a quo accepit, quod loquitur. Ad proximum, cui expendat, quod accepit. Non sufficit nobis habere gressus rectos ad sectandam justitiam, nisi habeamus doctas manus ad pugnam. Neque enim retineri potest justitia sine pugna. Sunt autem multa genera præliorum: nam est nobis coluctatio adversus principes, et potestates rectores tenebrarum (Eph. 6.). Est nobis pugna adversus sæculum: est in nobis ipsis discordia inter carnem et spiritum (Galat. 5.). Contra hæc nos oportet doctos esse ad prælium, et pugnare armis justitiæ a dextris et a sinistris (2. Cor. 6.): et habere fortem et inflexibilem intentionem, tanquam arcum æreum, ad feriendum et fugandum inimicum. Et recte intentiones brachii comparantur, quia sicut in brachiis fortitudo, et manus adhærent brachiis: ita fortis debet esse nostra intentio, et ab ipsa procedere robusta operatio. Sed quia nos fragiles, et inimici nostri nobis sunt robustiores: opus est, ut fiat nobis, quod sequitur:

36. *Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, et dexteram tuam suscepit me.* Dat electis suis Dominus salutem suam, qua eos protegat, tanquam nudos. Dat dexteram suam, id est favorem gratiæ suæ, qua suscipiat eos, tanquam medicus aegrotos. Si timeris æstus vitiorum, et tela inimicorum invisibilium, sive adversitates persequentium hominum: postula pro-

tectionem divinæ salutis. Si senseris te peccatorem et infirmum, multis vitiis et negligentis corruptum : postula Dei misericordiam, et sublevantem dexteram, ut ab eo suscipiaris et saneris. Ipse enim **81** est vera salus, qui protegit suis ab exterioris persecutione. Ipse est sublevans misericordia, qui suscipit, et sanat a propria infirmitate corporis et animæ. Et quia eosdem, quos protegit et curat, aliquando utiliter flagellat, recte subiunctum est : *Et disciplina tua correxit me in finem, et disciplina tua ipsa me docebit.* In hoc apparet, quod nos diligit cælestis Pater, quia nobis dare dignatus est disciplinam. Hinc Scriptura sacra nos admonet dicens, *Fili, noli negligere disciplinam patris tui, et ne fatigeris cum ab eo argueris.* Quem enim diligit Dominus, corripit : flagellat omnem filium, quem recipit (*Prov. 1. et 3.*). Hæc autem Domini disciplina ad duo est utilis : corrigit mores, docet scientiam. Bene morigeratum, bene doctum reddit hominem disciplina Dei. Sic autem corrigit et docet, ut mittat eum in finem, id est, in Christum, qui est finis laboris, et merces operis. Hæc proculdubio disciplina correctus et doctus erat, qui dicebat : *Gloriamur in tribulationibus, scientes, quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit : quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. 5.).* Unde apte subiungitur :

37. Dilatasit gressus meos subtus me. Ne ^a impediatur (*Ex Augustinum*) carnales angustia, quoniam latam fecisti caritatem meam, operantem hilariter, et de ipsis, quæ subter me sunt, mortalibus rebus et membris. *Et non sunt infirmata vestigia mea.* Id est, signa, quæ impressi ad iuvandum te. Dilatasit gressus habet subtus se, quisquis gloriatur in tribulationibus. Si foris est angustia doloris, intus est latitudo caritatis. In servorum Dei cordibus tanto crescit amor Dei, quanto foris impugnat adversitas mundi. Ejus autem non sunt infirmata vestigia, qui confirmat corpus suum ad toleranda mala propter Deum, qui potest dicere cum Apostolo, *Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum, inquit, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu (Rom. 8.).* Quisquis ergo talis est, ut supra dictum est, scilicet præcinctus virtute, perfectus opere, ad præliandum doctus, in disciplina eruditus, perfectus in caritate, invictus in tribulatione : qui jam a nemine superatur, idoneus est, ut jam inimicos suos persequatur. Unde voce perfectorum subiungitur :

38. Persequar inimicos meos, et comprehendam illos : et non convertar donec deficiant. Persequuntur inimicos suos sancti viri, cum malignos spiritus, sive carnales affectus a se repellunt et reprimunt, orando, vigilando, carnem suam domando, spiritualibus studiis deserviendo. Inimicos autem comprehendere est, immundorum spirituum calliditates subtiliter inquirendo cognoscere, et cognitas evitare. Vel inimicos comprehendit, quisquis carnales animi motus sub jure rationis costringit. Nec converti debet ab hac intentione, ab hoc studio, donec deficiant, id est, penitus absumantur ea, quæ illicite animo reuertantur. Recte ergo subiungitur,

39. Confringam illos, nec poterunt stare : cadent subtus pedes meos. Si poteris confringere hostes tuos, si non permiseris regnare peccatum in tuo mortali corpore (*Rom. 6.*) : si vires eis abstuleris, ut non præbeas membra tua arma iniquitatis peccato (*Ibidem*). Sic etiam stare non poterunt, si mox ut senseris tentationem, a te repuleris, si statim, ut videris peccatum, emendaveris. Confringere inimicos nos docet Apostolus, cum dicit, *Mortificate membra*

vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, luxuriam, et cætera (*Coloss. 3.*). Cadent etiam subtus pedes tuos, si vitia et concupiscentias in corde tuo abominatus fueris, et despexeris, et insuper affectus bonos et spirituales actiones apposeris. Unde alibi vir perfectus ait. *Iniquitatem odio habui, et abominatus sum : legem autem tuam dilexi (Psal. 118.).* Hæc duo faciunt perfecte superare diabolum et peccatum, scilicet amor Dei, et odium mali.

40. Et ne hoc videatur ascribere suis viribus, recte subiungitur, Et præcincti me virtute ad bellum : et supplantati insurgentes in me subtus me. Si vis superbiam in te insurgentem supplantari subtus te, ora Deum, ut præcingat te humilitate. Si vis subtus te luxuriam supplantari, precare Dominum, ut præcingat te castitate (*Sap. 8.*). Quodcumque vitium contra te insurgere videris, postula a Domino virtutem contrariam illi vitio, qua illud debelleatur, et fiat tibi, quod sequitur :

41. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum : Id est, retrorsum convertisti. Et odientes me disperdidisti. Quasi dorsum inimici dantur, cum illiciti appetitus et vitia penitus oblivioni traduntur ; cum retro non respicitur per delectationem, et mentis oculus ad cælestia contemplanda, et ea, quæ ante nos sunt appetenda, dirigitur. Disperdit autem odientes nos Dominus, quando repellit a nobis malignos spiritus, ne nos tentent, ne nobis noceant. Vel in eo, quod superius dictum est, *Persequar inimicos meos, hostes sanctæ Ecclesiæ convenienter possumus intelligere, quos sancti et perfecti viri quotidie non cessant persequi, arguendo, increpando, vetando, excommunicando : et ex his quosdam comprehendunt, et attrahunt ad fidem, ad poenitentiam, ad conversionem : nec convertuntur a prædicatione, donec illi deficiant ab iniquitate. Confringunt a statu superbiæ, atque sibi substernunt sub omnimoda humilitate, et præcincti armis virtutum sic supplantant eos a vitiis, et quæ insurgentes erant persequendo, subsequentes fiunt poenitendo. Et qui præibant minando, et trahendo, retrorsum fiunt obediendo : de odio conversi ad caritatem, de conventionne malitiæ dispersi et divisi ab invicem. Et quia ex supradictis inimicis nonnulli a Domino reprobantur, quia videlicet, et toto corde non convertuntur, nec veraciter peccata sua confitentur, nec pure Domini misericordiam deprecantur : subiunctum est,*

42. Clamaverunt, nec erat, qui salvos faceret : ad Dominum, nec exaudivit eos. Non enim omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum (*Matth. 7.*). Unde Apostolus quibusdam non recte clamantibus ait, *Petitis, et non accipitis, eo quod male petatis (Jacob. 4.).* Clamabant etiam **83** reprobi in die iudicii, dicentes, *Domine Deus, aperi nobis (Matth. 25.).* Et non erit, qui eos exaudiat : sed dicitur eis, *Amen dico vobis, nescio vos (Ibid.).* De quibus voce capitis subinfertur :

43. Et comminam eos, ut pulverem ante faciem venti ; ut lutum platearum delebo eos. Quia aridi non receperunt imbrem misericordiæ Dei, quia leves et mobiles ante ventum tentationis fuerunt, merito a terra viventium tollentur, atque in modum pulveris comminuentur, cum dicetur eis, *Ite maledicti in ignem æternum (Matth. 25.).* Qui merito lutum platearum dicti sunt (*Matth. 7.*), quia in lata et spatiosa via, in immunditiis et vitiis vixerunt. Qui utique delebuntur a Domino, sicut scriptum est, *Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur (Psal. 68.).*

44. Eripies me de contradictionibus populi. Qui dixerunt, *Si dimiserimus illum vivum, secutum sequetur illum (Joan. 11. Matth. 21.).*

45. Constitues me in caput gentium. Ut gentes in me credant, ut sim illis in Deum, ipsi sint mihi in

^a Apud Augustinum, *Nec impediatur.*

populum (*Osee 2.*). Cæcitas ex parte contingit in Israel, ut gentium multitudo salvaretur (*Rom. 9.*). Noluerunt enim Judæi recipere verbum fidei (*1. Petr. 2.*), unde eis dictum est: Vobis primum oportuit prædicari verbum Dei, sed quia repulistis istud, et indignos vos fecistis æternæ vitæ: ecce convertimur ad gentes (*Act. 13.*), de quibus subditur, *Populus, quem cognovi: Quem corporali præsentia non visitavi, servivit mihi, Præcepta mea custodivit. In auditu auris obedivit mihi. Oculis me non vidit, nomine meo tantum audito prædicatores meos recepit. Esto et tu ex populo isto fideli, ut si Christum non vidisti in carne, servias tamen ei in spiritu, et sis ei obediens in tota voluntate, ut beatus esse merearis, cum eis de quibus scriptum est, Beati qui non viderunt, et crediderunt (*Joan. 20.*). Cave autem eorum exemplum, de quibus subditur:*

46. *Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt a semitis suis.* Filii Dei fuerunt Judæi, sed Christum interficientes filii diaboli facti sunt (*Joan. 8.*). In veritate non permanentes, Legis facti prævaricatores, mentiti sunt (*Rom. 2.*). In primi hominis peccato inveterati sunt, quia novum hominem recipere noluerunt: *Et claudicaverunt a semitis suis*, id est, a Lege et Prophetis, sive in suis intellectibus, vel in fide uno pede nientes, id est, Patrem et non Filium adorantes: vel vetus et non novum Testamentum sequentes, sive literam et non spiritum tenentes. Inde est, quod ait Apostolus: Qui et idoneos nos fecit ministros novi Testamenti: non litera, sed spiritu. Litera enim occidit, spiritus autem vivificat (*2. Cor. 3.*). His enim pedibus graditur sancta Ecclesia, his pedibus ad cælestia promovetur. Deinde ad nostram ædificationem, quid subjungat audiamus.

47. *Vivit Dominus, et benedictus Deus meus, et exaltetur Deus salutis meæ.* Dii gentium non vivunt, nec aliquem salvare possunt. (Unde alibi Psalmista ait: *Os habent, et non loquuntur: oculos habent, et non videbunt [*Psal. 115.*].*) Et ideo nec benedicendi sunt, nec exaltandi. Nos autem talem Dominum et talem Deum habemus, qui in æternum vivit, qui nos regit, ut Dominus, creavit, ut Deus: qui seipsum nobis tradidit, qui salutis nostræ auctor extitit. Unde recte a nobis benedicendus est, exaltandus, amandus, colendus et venerandus.

48 et 49. *Deus qui das vindictas mihi, et subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis. Et ab insurgentibus in me exaltabis me, a viro iniquo eripies me.* Non solum salutem præstat Deus electis suis, sed etiam vindictam tribuit de inimicis. Tantas vindictas dedit Deus Pater Christo filio suo de inimicis suis iracundis, scilicet Judæis, qui tanto iracundiæ et furoris zelo accensi sunt, ut contra Deum suum insurgent, et tanquam vir unus et iniquus convenirent in unum, adversus Dominum et adversus Christum ejus (*Psal. 2.*): tantas, inquam, vindictas dedit, ut eos quos susceperat regendos, et nutriendos tanquam filios, propter perfidiam et vesaniam illorum, reprobariet atque deiceret tanquam alienos. A quibus liberatus est Christus, cum a mortuis resurrexit. Exaltatus est, cum ad dexteram Patris ascendit. Ereptus est, quando Verbum fidei, quod Judæis ablatum est, gentibus tradidit. Inde bene dicitur, *Et subdis populos sub me.* Cum enim unum Judaicum populum, jugum fidei respuentem, iure judicando deseruit, multos nationum populos misericorditer vocando, eidem jugo subdidit. Unde subjungitur:

50. *Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine, et nomini tuo psalmum dicam.* Id est, per meos fideles ubique terrarum te laudabo, et in tuo nomine bona agent. In hoc loco confessio laudem significat. Psalmus vero bonam operationem. Ille Deum vere et integre laudat, cujus in laude ipsius lingua et vita

A concordat. Athuc unde laudandus sit Deus, ostenditur, cum subinfertur:

51. *Magnificans salutes regis ejus, et faciens misericordiam Christo suo David, et semini ejus usque in sæculum.* Nondum erant magnificatæ salutes ejus, quando notus erat tantum in Judæa Deus. Sed tunc excrevit salutum ejus magnificentia, quando prædicatum est admirabile nomen ejus in universa terra, quando dictum est Apostolis, Ite, prædicatæ Evangelium omni creaturæ. Tunc proculdubio fecit misericordiam Christo suo David, quando æqualem sibi per divinitatem, voluit nasci ex semine David secundum carnem. *Et semini ejus usque in sæculum*, id est, in æternum similiter misericordiam fecit, quando credentibus in eum remissionem peccatorum, et vitam æternam donavit. Unde scriptum est, *Vocabo non plebem meam, plebem meam: et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam (*Rom. 9.*). Et erit quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit (*Johel. 2. Rom. 10. Act. 2.*).*

TITULUS PSALMI XVIII.

1. Titulus (*Ex Augustino*) hujus Psalmi notus est, quia non Dominus Jesus Christus hæc dicit, sed de illo hæc dicuntur. *In finem psalmus David.* Negotium est commendare statum catholicæ religionis, et prædicatores Ecclesiæ, et illum a quo prædicationem acceperunt. Et hoc facit, ut intelligantur delicta, et corrigantur: et sic immaculatus homo complacat Deo. Vox Prophetæ per spiritum sanctum dicentis, vel Ecclesiæ.

PSALMUS XVIII.

2. *Celi enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* Id est, Apostoli 85 et Evangelistæ, qui merito dicuntur cæli, propter vitæ celsitudinem, et firmamentum propter fidei et caritatis soliditatem; enarrant gloriam divinitatis, et annuntiant nobis opera humanitatis. Enarrat gloriam Dei Joannes, cum dicit, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. 1.*). Annuntiat opera Dei, cum subjungit, Et Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Ibid.*). De gloria quoque ejus subdit, dicens, Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, plenum gratiæ et veritatis (*Ibid.*). Ex his duobus, scilicet divinitate et humanitate, consistit vera et catholica fides. Et quia hæc cum discretione, juxta capacitatem audientium prædicanda sunt, recte subinfertur:

3. *Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam.* *Dies diei*, id est spirituales spiritualibus: *nox nocti*, id est carnales carnalibus. Utrique enim audiunt, etsi non utrique similiter sapiunt. Isti tanquam verbum ructuatum, illi audiunt tanquam scientiam annuntiatam. Quod enim ructuatur, præsentibus ructuatur, quod autem nuntiat, longe positus nuntiat. *Dies diei verbum eructat*, cum dicit Paulus, Sapientiam loquimur inter perfectos (*1. Cor. 2.*). *Nox nocti scientiam indicat*, cum se minus intelligentibus, tanquam minus intelligens transformatur, dicens, Nihil judicavi me scire inter vos, nisi Christum Jesum, et hunc crucifixum (*Ibidem*). Et iterum, Non potui loqui vobis tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus hæc potui dedi vobis, non escam (*1. Cor. 3.*).

4. *Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.* In apostolorum Actibus legitur, quomodo veniente super eos Spiritu sancto, omnes impleti sunt illo, et loquebantur linguis omnium gentium, sicut Spiritus dabat eis pronuntiare (*Act. 2.*). Sed non ibi tantum, ubi impleti sunt, sonuerunt.

5. *In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum.* Ideo et nos hic loquimur. Sonus enim ille usque ad nos pervenit.

6. *In sole posuit tabernaculum suum.* Dominus (*Ex*

* Locus in auctore inversus vitio librorum, restitutus et explicatus.

Augustino) ut adversus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem, sed gladium missurus in terram (*Math. 10.*): in tempore posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est dispensationem incarnationis. Vel in sole, idest, in manifestatione posuit tabernaculum suum, scilicet Ecclesiam suam, quæ in hoc seculo non habet fundamentum. Unde ipsa ait, Nostra autem conversatio in caelis est. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Idest, de utero virginali ubi Deus natura humanæ tanquam sponsus copulatus est: Verbum enim caro factum est (*Joan. 1.*), et in utero virginali thalamum invenit, atque inde, tanquam de castissimo procedens cubili, humilis misericordia infra omnes, fortis majestate supra omnes apparuit (*Philip. 1.*). Unde sequitur: *Exsultavit ut gigas ad currendam viam.* Exsultavit sicut fortissimus, et cæteros homines incomparabili virtute præcedens, non ad habitandum, sed ad currendam viam (*Psal. 1.*). Non enim in via peccatorum stetit. Natus est, crevit, docuit, passus est, resurrexit, ascendit. Cucurrit viam, non adhæsit in via. Vis audire, quantum cucurrit?

86 7. *A summo cælo egressio ejus. Et concursus ejus usque ad summum ejus.* A *Patre* (*Ex Augustino*) egressio ejus non temporalis sed æterna, qua de *Patre* natus est: et occurrit plenitudine divinitatis usque ad æqualitatem ejus. *A summo cælo egressio ejus*, quia exivit a *Patre*, et venit in mundum (*Joan. 16.*). *Et concursus ejus usque ad summum ejus*, quia iterum reliquit mundum, et ivit ad *Patrem* (*Joan. 10.*). A summo ad summum est cursus ejus, quia deitate et potentia est æqualis *Patri*. Postea vero quam excurrit inde, et recurrendo remeavit, misit *Spiritum suum*: visæ sunt illis, super quos venit, linguæ divi sæ velut ignis (*Act. 2.*). Et ideo sequitur: *Nec est qui se abscondat a calore ejus.* Sicut ignis venit *Spiritus sanctus* lænum carnis consumiturus, aurum cocturus, et purgaturus (*Isai. 41.*). Vel sic potest intelligi, *Nec est qui se abscondat a calore ejus*, idest, qui non habeat aliquem calorem, vel aliquam gratiam *Spiritus sancti* (*1. Cor. 12.*): cum omnes intellectum habeant et rationem.

8. *Lex Domini immaculata convertens animas.* *Lex* (*Ex Augustino*) *Domini* ipse est, qui venit legem implere, non solvere (*Math. 5.*): et immaculata *lex*, quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (*1. Petr. 2.*): non premeus animas servitutis jugo, sed ad se imitandum in libertatem convertens. Vel *Domini lex immaculata* intelligi possunt divina mandata, de quibus dicit *Apostolus*, *Lex quidem sancta, et mandatum justum, et bonum* (*Rom. 7.*). Ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Hæc quidem *lex*, aspirante divina gratia, animas convertit, peccatores ad penitentiam mittit, tepidos accendit, pigros excitat, inmundos mundat, injustos justificat. *Testimonium Domini fidele sapientiam præstans parvulis*: Eloquia divina non immerito dicuntur *lex* et *testimonium*. *Lex*, quia docent et præcipiunt: *testimonium*, quia in eis quantum nos diligat, *Deus* probare dignatur. Et ipsum *testimonium* est fidele, idest, credibile. Per hoc enim *testimonium* quod in illo videmus impletum, sicut *lex* divina docet: etiam satura erga nos, quæ sempiterna promissa sunt, expectamus et speramus implenda. Et ista *lex* et hoc *testimonium sapientiam præstat parvulis*, idest (*Phil. 3.*), humilibus. Unde scriptum est, Super quem requiescit *spiritus meus*, nisi super humilem et quietum et trementem sermones meos (*Isai. 66.*)? Et rursus, Confitebor tibi *Pater*, quia abscondisti hæc a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis (*Math. 11.*). Præstat ergo sapientiam parvulis, quia instruit humiles de divinis.

9. *Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda, præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Rectæ sunt

justitiæ Domini (*Deut. 26.*), idest, inflexibiles: non declinant ad dexteram sive ad sinistram, non flectuntur in prosperis sive in adversis: corda observantium eas lætificant spirituali gaudio. Præceptum quoque (*Ex Augustino*) *Domini* lucidum est, sine velamento carnalium observationum: illuminans oculos, idest, hominis interioris aspectum.

10. *Timor Domini sanctus permanens in sæculum sæculi.* *Timor Domini*, non ille (*Ex Augustino*) sub lege pænalis, temporalia bona sibi subtrahi perhorrescens, quorum dilectione anima fornicatur, **87** sed castus, quo Ecclesia sponsum suum quanto ardentius diligit, tanto diligentius cavet offendere. Et ideo non foras mittit consummata dilectio timorem hunc (*Joan. 4.*), sed permanet in sæculum sæculi.

11. *Judicia Domini vera, justificata in semetipsa.* *Judicia* ejus (*Ex Augustino*), qui non judicat quenquam, sed omne judicium dedit *Filio* (*Joan. 5.*): vere justificata incommutabiliter. Neque enim, vel minatus, vel pollicitus *Deus* quenquam fallit, aut quisquam vel impiis supplicium ejus, vel piis præmium ejus potest eripere. *Judicia Domini justificata* sunt in semetipsa, idest per unitatem, non ad rixas divisionis, sed ad congregationem unitatis. Ideo linguis omnium loqui fecit, in quos primo venit: quia linguas omnium gentium se in unitate congregationum esse nuntiavit. Quod tunc faciebat unus homo, accepto *Spiritu sancto*, ut linguis omnium gentium loqueretur, hoc modo unitas facit: linguis omnibus loquitur in omnibus gentibus. Et ipsa *judicia Domini* sunt *Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum et dulciora super mel et favum*. Per hæc duo, scilicet aurum et lapidem pretiosum, quæ magis desiderantur in hoc sæculo, vult comprehendere omnes divitias. Et per alia duo, idest, mel et favum, quibus nihil in hoc mundo est dulcius, vult intelligere omnes dulcedines: ut tu intelligas nihil tam dulce, tam pretiosum, tam amandum, tam appetendum, quam divina *judicia*. Et cum ea tam cara esse intellexeris: diligas et custodias illa: quatenus mercedem inde cælestem et recipere merearis, et dicatur de te quod sequitur:

12. *Etenim servus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.* Quam dulcia ista sunt, custodiendo probat servus tuus. Non custodiendi quidem amara sunt: et sequitur pœna. In custodiendis autem (*Ex Augustino*) retributio multa: non in aliquo extra posito commodo, sed in eo ipso, quo *judicia Dei* custodiuntur, multa retributio est, et gaudetur in eis. Inter hæc autem *judicia divina* quæ desiderat, et retributionem cælestem quam sperat, de propriis vir sanctus videtur expavescere peccatis, cujus subjungit:

13. *Delicta quis intelligit? Et ideo sequitur oratio. Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo.* Non est mirum si delicta sua quisque non intelligat, quia ipsa tenebræ sunt, et oculum cordis impediunt, nec lucem sinunt videre, nec se. Ergo (*Ex August.*) *Deo* dicamus, qui novit videre quid purget, novit inspicere quid sanet.

14. Illi dicamus, *Ab occultis meis munda me, et ab alienis parce servo tuo.* Delicta mea inquinant me, delicta aliena affligunt me. Ab his munda me, ab alienis parce. Tolle mihi ex corde inane cogitationem, repelle a me malum suavitatis. Ista duo genera delictorum propria simul et aliena, primitus in exordio claruerunt. Diabolus suo delicto cecidit. Adam alieno dejecit. Si mei non fuerint dominati, tunc **88** immaculatus ero, et emundabor a delicto maximo. Non ait, si non fuerint in me delicta: sed, si mei (inquit) non fuerint dominati. Impossibile est enim hominem esse sine peccato, quandiu mortaliter vivit, teste *Apostolo* qui ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in vobis

animadvertimus, dominata lectum ab se, aut certe de delictis intellectum.

* Vulgatus Augustinus, libertate.

† Rursus indicat Noster, quod et paulo superius

non est (1. Joan. 1.). Ergo et si habeamus peccatum in carne, et si pungat nos carnalis concupiscentia, si resistimus quantum possumus ex voluntate, si non consentimus ex spiritu, immaculati sumus apud Deum, nec imputabitur, quandiu non dominabitur nobis peccatum. Sed quod est maximum delictum, de quo ait, *Et emundabor a delicto maximo?* Proculdubio (Ex Augustino) superbia hæc tam magnum est vitium, quod dejecit angelum, et ex angelo fecit diabolum, eique interclusit in æternum regnum cælorum. Magnum hoc delictum est, et caput atque causa omnium delictorum. Scriptum est enim, Initium omnis peccati superbia (Eccles. 10.). Et ne quasi leve atiquid contemas, Initium, inquit, superbiæ hominis apostatare a Deo (1b dem). Non leve malum est hoc vitium, * fratres mei : huic vitio in his personis quas videtis amplas, displicet humilitas Christiana. Propter hoc vitium indignantur subdere colla jugo Christi, obligati arctius jugo peccati. Ab hoc vitio quod est caput omnium vitorum (quia inde cætera nata sunt) facta est apostasia a Deo, eunte anima in tenebras, male utente libero arbitrio, peccatis etiam consecutis cæteris. Propter hoc vitium, propter hoc magnum superbiæ peccatum Deus humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum. Iste morbus animarum omnipotentem medicum de cælo deduxit, usque ad formam servi humiliavit, contumeliis egit, ligno suspendit, b ut ad salvantem medicinam curreret hic timor. Jam tandem ERUBESCAT homo esse superbus, propter quem factus est humilis Deus. Ita, inquit, mundabor a delicto maximo, quia Deus superbis resistit, humilibus dat gratiam (Jacob. 4.). Vere ille immaculatus est, qui hoc delicto caret : quia hoc est ultimum redeuntibus ad Deum, quod recedentibus primum fuit.

15. *Et erunt ut complaceant eloquia oris mei, et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.* Sic complacebant eloquia nostra, et meditationes in conspectu tuo semper : si prius delicta fuerint edomita, et extincta superbia. Ex his profecto verbis instrui-mur, ut Domino Deo nostro placere studeamus, in nostris sermonibus atque cogitationibus delicta illicita refrenando, atque a superbia nos emundando. Et ideo dicamus quod sequitur : *Domine, adjutor meus et redemptor meus.* Adjutor esto (Ex Augustino) in bonis, et redemptor in malis. Adjutor, ut habitemus in caritate tua : redemptor, ut liberet nos ab iniquitate nostra.

TITULUS PSALMI XIX

1. *In finem psalmus David.* Iste psalmus attribuendus est Prophæta David, considerationem suam 89 dirigenti in finem, id est Christum, qui est finis, et completio legis : sicut ipse dicit, Non veni legem solvere, sed adimplere (Apocal. 1. Matth. 5.). Prophæta ergo in hoc psalmo, non exorandi necessitate, sed ex magna affectione, ex quæ ventura, plenus Spiritu sancto prævisebat, sub figura optandi cavit : hoc intendens, ut exposita nobis Christi resurrectione, cui venturæ applaudit, confirmet nos, ut credamus nos resurrecturos, et in cælestibus consensuros (1 Thess. 4. Joan. 12.) : ut quo præcessit celsitudo pastoris, sequatur humilitas gregis. Et per hoc quod sub figura optandi hoc facit, desiderium et lætitiæ, quam inde habuerit, ostendit. Dixit itaque Christo :

PSALMUS XIX.

2. *Exaudiat te Dominus in die tribulationis : protegat te nomen Dei Jacob.* Quare non ait, in die pacis, vel prosperitatis, vel gaudii, sed in die, inquit, tribulationis exaudiat te? Placet quidem Deo, et utilis est justo tribulatio in hoc sæculo. Ipsa enim cor humiliat, atque ad orandum excitat, et facit dignum ut

* Augustini hæc ipsa Fratrum compellatio est sermone ad plebem, sive Enarratione secunda in hunc Psalmum : quod monere præstat, ne Auctorem nostrum putes Episcopum egisse. Mox *quas videtis emendavimus pro quos, etc.*

A exaudiat : unde alibi idem vir sanctus ait, In tribulatione invocavi Dominum et exaudivit me (Psalm. 17.). Dicit ergo Prophæta optando et prænuntiando futura, Exaudiat te, o Christe, Dominus Pater in die tribulationis, idest, in tempore passionis tuæ. Exaudiat, inquam, ut te resurgere faciat : protegat te immortalitate women Dei Jacob, idest, qui appellatus est Deus Jacob. Ad te enim (Ex Augustino) pertinet * posterius natus populus, quia major serviet minori.

3. *Mittat tibi auxilium de sancto.* Videlicet de seipso. Ipse enim sanctus sanctorum est, a quo bona cuncta procedunt, teste Apostolo, qui ait, Omne datum optimum, et omne donum perfectum deorsum est descendens a Patre luminum (Jacob. 1.). *Et de Sion tueatur te.* Faciens (Ex Augustino) tibi sanctificationem corpus Ecclesiam de speculatione tutam, quæ expectat quando venias a nuptiis. Sion quippe interpretatur *speculatio*. Et hi pertinent ad Sion et ad Corpus Christi, qui contemtis terrenis, mentis oculum dirigunt ad superna.

4. *Memor sit omnis sacrificii tui :* Hoc est (Ex Augustino), memores nos faciat omnium injuriarum et contumeliarum, quas pro nobis pertulisti. *Et holocaustum tuum pingue facit.* Et crucem, in qua totus oblatum es Deo, in lætitiæ resurrectionis convertat. Holocaustum quidem ejus pingue apparuit, quando in cruce pendens, et seipsum pro nobis Deo offerens, pinguedine caritatis plenus pro suis persecutoribus exoravit, dicens : Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (Luc. 23.). O dulcis Domine, quam pingue cor tuum fuit, quam suaviter arsit, quam mirabiliter nobis intus redolet !

5. *Tribuat tibi secundum cor tuum.* Qui scisti (Ex Augustino) quid utilitatis haberet passio tua. *Et omne consilium tuum confirmet.* Non solum quo animam tuam posuisti pro amicis tuis (Joan. 15.), ut mortificatum granum copiosius surgeret : sed etiam quo cæcitas ex parte in Israel facta est, ut plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus fieret (Rom. 11.).

6. *Lætabor in salutari tuo.* Non in terrenis 90 divitiis, non in transitoria gloria, non in vanitate hujus mundi : sed in eo qui in æternum salvare nos potest. *Et in nomine Dei nostri magnificabimur.* Non in nomine nostro, non in meritis, neque in viribus nostris : sed in nomine Dei nostri magnificabimur. Invocemus ergo (Ex August.) nomen Domini Dei nostri super nos, et confessio nominis illius non solum non perdet, sed etiam exaltabit nos.

7. *Impleat Dominus omnes petitiones tuas.* Non solum (Ex eodem) quas habuisti in terra, sed etiam quibus in cælo interpellas pro nobis (Rom. 8.). Advocatum, inquit Apostolus, habemus apud Patrem Jesum Christum (1. Joan. 2.), et ipse interpellat pro nobis. Magna nobis fiducia est, quod ipse qui Judex noster futurus est, orare pro nobis non cessat (Hebr. 7.). Tantum caveamus ne ingrati simus, ne quod ipse misericorditer postulat, duritia cordis nostri a se repellat. *Nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus Christum suum.* Ac si diceret Prophæta, Ea quæ præmissi, non ex diffidentia oravi : quia nunc tanto ante tempus certus sum, quoniam salvum fecit Dominus Filium suum, in passione confirmando, in obedientia conservando, a mortuis suscitando, ad cælos sublevando, ad dexteram suam collocando. Ideo ponit præteritum pro futuro : quia illud quod futurum intelligebat de Christo, ita erat sibi certum, ac si esset præteritum. *Exaudiet illum de cælo sancto suo.* Non (Ex Augustino) de terra tantum, ubi se petit clarificari, verum etiam de cælo, ubi jam ad dexteram Patris interpellans pro nobis, diffundit inde Spiritum sanctum

b Mirum quam depravate apud Augustinum locum hunc legerit Noster ; recte enim ille, *ut per salutem tantæ medicinæ curetur hic tumor.*

c Rectius apud Augustinum, *posterior natu.*

super credentes in se (Joan. 14.). In potentibus salus dexteræ ejus. Potentatus nostri sunt salus favoris ejus, cum etiam de tribulatione dat auxilium, ut quando infirmamur, tunc potentes simus (2. Cor. 12.). Nam vana salus hominum, quæ non dexteræ, sed sinistræ ejus est. Hac enim tolluntur in magnam superbiam, quicumque peccantes temporaliter salvi facti sunt.

8. *Hi in curribus, et hi in equis.* Volubili (Ex Augustino) successione temporalium bonorum feruntur, et hi superbis trahuntur honoribus, atque in his exultant. Nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus. Nos autem spem figentes in æternis, neque gloriam nostram quærentes, in nomine Domini Dei nostri exultabimus.

9. *Ipsi obligati sunt, et ceciderunt.* Et ideo (Ex Augustino) ipsi temporalium rerum cupiditate obligati sunt, timentes parcere Domino, ne a Romanis perderent locum (Joan. 11.): et irruentes in lapidem offensionis et petram scandali (1. Petr. 2.), de spe cælesti ceciderunt, quibus cæcitas in Israel ex parte facta est (Rom. 10.), ignorantibus Dei justitiam, et suam volentibus constituere. Nos autem surreximus et erecti sumus. Nos vero ut populus gentium intraret, de lapidibus excitati filii Abraham (Matth. 3.), qui non sectabamur justitiam, apprehendimus eam: et surreximus, nec viribus nostris, sed per fidem justificati erecti sumus (Rom. 5.).

10. *Domine, saluum fac regem.* Ut ipse qui nobis præliandi exemplum passione sua monstraverit, offerat etiam sacrificia nostra sacerdos excitatus a mortuis, et in cælo constitutus (Hebr. 7.). Et exaudi nos in die qua invocaverimus te. Quoniam nobis offerres te, Exaudi nos in die, qua invocaverimus te.

91 TITULUS PSALMI XX.

1. *In finem psalmus David.* Propheta congaudens de exaudita oratione, dicit il' um regi: ai lætari in Domino. Et ostendit quot et quanta bona remuneratus est eum Deus Pater propter constantiam: et e contrario quanta mala adversariis suis daturus est. Et hoc facit ut omnes sperent in Domino, et in misericordia Altissimi: ne dextera ejus inveniat eos ad perdendum. Et hic notatur intentio, ubi dicit, inveniat manus tua omnibus inimicis tuis, et cætera. Vox Prophetæ caneulis de Christo ad Patrem:

PSALMUS XX.

2. *Domine, in virtute tua lætabitur rex, et super salutare tuum exultabit vehementer.* Ac si diceret (Ex Augustino) Domine Pater, in virtute tua, quod Verbum caro factum est (Joan. 1.), lætabitur homo Christus Jesus, qui est ante constitutus rex super Ecclesiam tuam, ad expugnandam diabolum, et regendum eam spiritualiter secundum bona opera, et virtutes, et super eam salutem, quam per eum eidem Ecclesiæ tribuisti, vehementer exultabit. Lætitia ad animam pertinet: exultatio ad corpus. Intus lætabitur de divinitate conjuncta humanitati, foris exultare se ostenditur de Ecclesia sua per divinitatem et humanitatem redempta: unde et subditur:

3. *Desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eam.* Desideravit enim (Ex Augustino) manducare pascha, et ponere, cum vellet, animam suam, atque iterum sumere eam: et dedisti ei. Et non fraudasti eum, subtrahendo et voluntatem labiorum ejus. Quam voluntatem per labia sua manifestavit, sic dicens Deo: Volo Pater, ut ubi sum ego, illic sit et minister meus (Joan. 17.). Et iterum, Pacem meam, inquit, relinquo vobis (Joan. 14.). Est et aliud unde lætabitur rex, et exultabit vehementer.

4. *Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.* Prius enim quam homo fieret, ab omnibus patriarchis et prophetis benedictus est. Ab ipso etiam Angelo dicente ad Mariam: Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui (Luc. 1.).

Prævenit ergo Deus Pater Filium suum regem benedictionibus: quia priusquam fieret, benedictus est a pluribus. Et bene additum est, *Dulcedinis*, quia hæc copia benedictionis ex dulcedine suæ processit dilectionis. Mutavit amaritudinem iræ in dulcedinem misericordiæ, et peccatoris maledictionem convertit in peccatorum remissionem. Et hæc est benedictio. In capite quoque ejus coronam de lapide pretioso posuit: quia (Ex Augustino) in principio sermonis ejus accedentes ambierunt eum lapides pretiosi, discipuli sui, a quibus exordium annuntiationis ejus processit. Vel per coronam positam in capite ejus, totam Ecclesiam ex omni parte Christum circumdantem intelligere possumus: quæ constat ex vivis et pretiosis lapidibus, scilicet Apostolis, et martyribus, confessoribus, atque virginibus. Nec nos movere debet, quod non dicit, de lapidibus pretiosis, sed de lapide pretioso. Multi enim sunt in unitate fidei unum. Multi unum sunt in compage 92 caritatis: sicut scriptum est, Erat illis anima una et cor unum in Deo (Act. 4.).

5. *Vitam petiit a te. Resurrectionem* (Ex Augustino) petiit, dicens, Pater, clarifica Filium tuum (Joan. 12. et 17.). Et tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum et in sæculum sæculi. Id est longa tempora sæculi hujus, quæ habet Ecclesia, et deinceps æternitatem in sæculum sæculi. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo (Rom. 6.).

6. *Magna est gloria ejus in salutari tuo.* Scilicet in eo quod eum salvasti, et resuscitasti, et de corruptibili in corruptibilem, et de mortali in mortalem fecisti. Sed adhuc *Gloriam et magnam decorem impones super eum.* Cum in cælo ad dexteram tuam collocabis. Magna (Ex eodem) quippe Christo regi gloria est, a morte ad vitam resurgere: sed major est ei gloria ad dexteram Patris sedere. Et magnus decore est, hominem esse Dominum. Vel gloriam et magnum decorem impones, id est, gloriosos et decoros ædificabis super eum, qui Ecclesiæ est fundamentum (Matth. 18.): de quo ait Apostolus, Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus (1. Cor. 3.). Quoniam possumus referre ad immortalitatem, sive beatitudinem, sive ad divinitatem. Decorem autem ad opera et virtutes. Est et aliud, unde lætabitur rex.

7. *Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi.* Prius benedices ei, postea dabis eum in benedictionem populis: ut benedictus benedicat, sanctificatus sanctificet, glorificatus glorificet. Unde Abraham dictum, In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. 22.). Vel, *Dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi*, ut a nobis benedicatur, et laudetur in hoc sæculo, et in futuro (Psal. 85. et 115.). *Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.* Lætabitur enim Christus in die judicii, cum vultus et gloria Dei, quam ipse credentibus promisit (Matth. 25.), manifestabitur. Salus nostra, et visio Dei, erit lætitia sua. Et tunc erit perfectum gaudium capitis, et corporis, quando implebitur quod per Apostolum dictum est: Similes ei erimus, quando videbimus eum sicuti est (1. Joan. 3.). Et in Evangelio, iterum autem videbo vos et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Joan. 16.). Et merito debet eum lætificare, vel in se secundum humanitatem, vel in membris suis.

8. *Quoniam rex sperat in Domino.* Non superbit propter regalem dignitatem, sed humilis corde in te Domino et Patre suo spem suam constituit. *Et in misericordia Altissimi non commovebitur.* Non conturbabit (Ex Augustino) humilitatem ejus obedientia usque ad mortem crucis (Philip. 2.). Quid in hoc exemplo suo nobis commendat Dominus Deus noster (Joan. 15.), nisi spei fortitudinem et humilitatem? Si enim rex sperat in Domino, quanto magis nos in eo sperare oportet, qui sumus impotentes et fragiles homines? Si ille non commoveatur in misericordia,

Altissimi (Isai. 52.), qui est sine labe peccati (1. Petr. 2.), quanto plus in eadem misericordia persistere debemus, qui tot vitis et peccatis corrupti sumus? Cavendum est enim ne nobis eveniat quod sequitur:

9. *Inveniat manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.* Quæ est manus ejus, nisi Filius ejus? Ipse quoque est dextera ejus, secundum quod æqualis 93 est ei (Joan. 10.). Qui sunt inimici ejus, quos ipse odit, et hi qui eum oderunt: nisi illi quos ipse reprobavit, et qui in eum non crediderunt, aut credentes non obedierunt? Omnibus his in die iudicii invenietur manus, id est, apparebit Christus secundum humanitatem. Inveniet eos dextera ejus, id est, idem Dominus Christus, ut destruat eos per divinitatis virtutem. Unde et subditur,

10. *Pones eos ut cilicium ignis.* Idest (Ex Augustino), constitues eos arduos intrinsecus conscientia impietatis suæ. In tempore vultus tui. Idest, in tempore manifestationis tuæ in die iudicii, cum facie ad faciem videbunt in quem pupugerunt (Zachar. 12.). Unde scriptum est, Et videbit omnis caro salutare Dei (Joan. 19. Isai. 40. Luc 3.). Tunc Dominus in ira sua conturbabit eos. Dicens, Ite, maledicti, in ignem æternum (Math. 25.). Quid tunc fiet? Et devorabit eos ignis. Heu dolor et tristitia. Data sententia statim sequetur poena. Quam tremenda ira, quæ tunc erit sine misericordia! Quam sæva conturbatio, ubi nulla esse poterit consolatio! Quam infelices animæ illæ, quas devorabit ignis qui non extinguetur (Isai. 26.). Ubi est vermis qui non morietur, ubi est fetus et stridor dentium (Math. 13.).

11. *Fructum eorum de terra perdes, et semen eorum a filiis hominum.* Si per fructum opus, per semen intelligi vis cogitationem, utrunque perdes de terra viventium, et de societate sanctorum. Neque enim inimici tui essent, nec tantas poenas incurrerent, nisi opera et cogitationes inutiles habuissent. Et merito hæc contigerunt eis.

12. *Quoniam declinaverunt in te mala.* Dicentes, Expedit nobis ut unus moriatur, et non tota gens pereat (Joan. 11.). Mala (Ex Augustino) quæ sibi imminere te regnante arbitrabantur, in te occidendum detorserunt. Cogitaverunt consilia quæ non potuerunt stabilire. Cogitaverunt enim nomen tuum de terra delere. Cogitaverunt ut Christum occiderent, ne gentem et locum amitterent. Sed ideo amiserunt, quia occiderunt. Non potuerunt ergo stabilire consilium, quia non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum (Proverb. 21.). Atque ex hoc scio.

13. *Quoniam pones eos dorsum.* Ut respiciant retro, et non sint apti regno Dei: ut mente et desiderio terrena appetant et cælestia amittant. Sed nunquid omnes perdes? Absit. Cæcitas enim ex parte contingit in Israel, ut multitudo gentium intraret (Rom. 9.). Reliquiæ autem salvæ sient. Unde et subditur: In reliquiis tuis præparabis vultum eorum. Idest vultum tuum et præsentiam tuam, quæ fuisset eorum, si ipsi credidissent. Præparabis in reliquiis tuis, id est, quos tu tibi salvandos reliquisti. Et ideo,

14. *Exaltare, Domine, in virtute tua.* Idest, resurge et mane in æqualitate Patris, ut ostendas potentiam tuam, et majestatem tuam: qui prius venisti in humilitate. Nos autem Cantabimus et psallemus virtutes tuas. Cantus ad laudem, psalmus pertinet ad bonam operationem. Ac si diceret: corde et opere celebrabimus, et nota faciemus mirabilia tua.

TITULUS PSALMI XXI.

1. *In finem psalmus David, pro susceptione matutina.* Iste psalmus attribuetur David, id est, manu forti Christo, qui diabolum expugnavit, 94 et mortem devicit (Rom. 1.). Qui ideo dicitur David, quia factus est nobis ex semine David secundum carnem. Et hæc nos dirigit in

A finem, id est, in suæ resurrectionis glorificationem. Et est psalmus pro assumptione matutina, id est, pro resurrectione facta mane. Matutina enim fuit prima sabbati resurrectio ejus, qua susceptus est in æternam vitam: cui mors ultra non dominabitur (Rom. 6.). Dicuntur autem ista in persona crucifixi. Nam de capite psalmi hujus sunt verba, quæ ipse clamavit, cum in cruce penderet (Math. 27. Marc. 14. Luc. 23. Joan. 19.): personam etiam servos veteris hominis, cujus mortalitatem portavit. Nam velus homo noster affixus est cruci cum illo. Intendit autem deus invitare suo exemplo ad passionem et patientiam. Sicut enim ait Apostolus, Christus passus est pro nobis relinquens nobis exemplum, ut sequamur vestigia ejus (1. Petr. 2.). Orat autem pro se et pro membris suis: dicit quam despectus fuerit a Judæis: passionem suam narrat: et liberari animam suam postulat. Invitat nos ad Dei laudem, prædicat gentium conversionem, et quod auvantibus cæli, id est Apostoli, justitiam ejus, populo qui nascetur spiritaliter, quem fecit, id est, reformavit Dominus.

PSALMUS XXI.

2. *Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? longe a salute mea verba delictorum meorum.* Istud verbum in cruce audivimus. Ibi dicit Dominus, Heli, Heli, lamabasactani (Math. 27.). Interpretatus est illud Evangelista, et dixit eum Hebraice dixisse, Deus meus, Deus meus, quare me dereliquisti (Joan. 10 et 14.)? Quid voluit dicere Dominus? Non enim dereliquerat eum Deus, quia semper Filius est in Patre, et Pater in Filio: sicut scriptum est, In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (Joan. 1.). Ipsum ergo Verbum quod Deus erat, caro factum est. Suscepit mortem pro nobis, et nos fecit corpus suum, pro quo orat ad Patrem, cum dicit, Deus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? ac si diceret, O Deus omnium per potentiam, specialiter autem Deus meus per gratiam, respice in me, id est, in meos, respectu tuæ misericordiæ. Quare me, id est, meos dereliquisti? Longe a salute mea verba delictorum meorum. Quomodo dicit delictorum meorum, qui peccata non fecit, nisi quia ille pro delictis nostris precatur, et delicta nostra sua fecit, ut justitiam suam nostram faceret?

3. *Deus meus, clamabo per diem: et non exaudies: et nocte, et non ad insipientiam mihi.* Dixit hoc de me, de te, de illo. Corpus enim suum gerebat, id est, Ecclesiam. Clamabo per diem in rebus (Ex Augustino) prosperis hujus vitæ, ut non valentur: nec exaudies, quia verbis delictorum meorum ad te clamabo. Et nocte, id est, in adversis hujus vitæ clamabo, ut prosperentur: et similiter non exaudies. Neque hoc facis ad insipientiam mihi, sed potius ut sapiam, quid me clamare velis. Non verbis delictorum, nec [Al. ex] desiderio temporalis vitæ, sed verbis conversionis ad te in vitam æternam. Multi clamant et non exaudiuntur; sed ad salutem, non ad insipientiam. Clamavit Paulus, ut auferretur ab eo stimulus carnis: et non est exauditus. Dictum est ei, Sufficit tibi gratia mea. 95 Nam virtus in infirmitate perficitur (2. Cor. 12.). Ergo non est exauditus, sed non ad insipientiam, imo ad sapientiam: ut intelligat hominem medicum esse Dominum, et tribulationem medicamentum esse ad salutem, non poenam ad damnationem. Sub medicamento positus ureris, secaris, clamas: non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem:

4. *Tu autem in sancto habitas, laus Israel.* In illis habitas, quos sanctificasti. Non enim habitas in corpore subdito peccatis. Quoniam (inquit Sapiens) in malevolam animam non introibit sapientia (Sap. 1.). Illi qui sunt justi, qui sunt casti, et puri, et sancti ipsi sunt habitaculum Dei. Talem ergo te exhibe, ut in te habitet Deus. Munda cor tuum, sanctifica temetipsum, ut ex his esse merearis, de quibus dicit Apostolus, Templum Dei sanctum est, quod estis vos (1. Cor. 3. et 6.). Et bene ait, laus Israel. Israel enim interpretatur videns Deum. Illi Deum laudare nesciunt, qui eum non vident, non intelligunt: nec est speciosa laus in ore peccatoris (Eccles. 15.). Sed

in his veraciter laudatur, a quibus spiritualiter videatur. Idest, creditur, intelligitur, amatur. Esto et tu spiritualiter Israel, ut laus tua sit Deus.

5. *In te speraverunt patres nostri.* Nec eos sefellit spes. Non enim in se illam posuerunt, sed in te. Bonum enim est sperare in Domino, quam sperare in principibus (*Psal.* 117.). Et alibi: Speret Israel in Domino (*Psal.* 110.). Et rursus: Audiam fac mihi mane misericordiam tuam, quia in te speravi (*Psal.* 118.). *Speraverunt, et liberasti eos.* Ab inimicis, a tentationibus, a tribulationibus.

6. *Ad te clamaverunt.* In tempore tribulationis. *Et salvi facti sunt.* In te speraverunt, et non sunt confusi. Speraverunt ut dares eis terram promissionis, et acceperunt. Novimus et legimus, quam multos patres nostros sperantes in se eruit Dominus. Eruit populum Israel de terra Aegyptii (*Exod.* 12.): eruit tres pueros de camino (*Gen.* 3.): eruit Danielelem de lacu leonum (*Dan.* 14.): eruit Susannam de falso crimine (*Dan.* 13.). Speraverunt, clamaverunt, et salvi facti sunt. Et illi peccatores et puri homines fuerunt.

7. *Ego autem sum vermis et non homo.* Ego autem (*Ex Augustino*) non jam ex persona Adam loquens, sed ego proprie Jesus Christus, sine semine incarnatus, sum vermis, quia mortalis, quia de carne natus, quia sine coitu, et sine semine generatus. *Non homo,* subandis tantum, sed Deus, ut essem in homine ultra homines. Ego talis, sine semine, sine peccato, factus sum *Opprobrium hominum et abjectio plebis.* Ecce, tot patres speraverunt et clamaverunt, et continuo liberati et salvati sunt. Ipsi tamen (ut dixi) puri homines erant, et peccatores. Dominus autem flagellabatur, colaphis caedebatur, sputis deturbabatur, spinis coronabatur, levabatur in lignum, clamabat, Deus, Deus meus, quare me dereliquisti (*Matth.* 27.)? et nemo subveniebat. Quare hoc? Nunquid ea virtute, qua Deus erat, liberare se non poterat? Poterat plane, sed volebat. Volebat mori, volebat nos redimere, volebat nos exemplo suo informare: ut vel sic dignaretur humana superbia humilitatem Dei imitari: quia cum in forma Dei esset, humiliavit semetipsum factus obediens non **96** usque ad mortem aliquam vulgarem et communem: sed ad mortem crucis (*Philipp.* 2.) ignominiosissimam simul et crudelissimam. Propter hoc Deus homo voluit fieri opprobrium hominum, et abjectio plebis. Opprobrium hominum, propter crucem: abjectio plebis, quia abjecerunt eum, et petierunt Barrabam, qui erat propter seditionem quandam factam in civitate et homicidium, missus in carcerem (*Matth.* 25.). Petierunt autem sibi donari homicidam: auctorem vero vite crucifigentes abjecerunt. Factus est igitur abjectio plebis Judaicae. Sed jam audiamus in psalmo, quanta passus sit Christus.

8. *Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, et moverunt caput.* Omnes, subaudis, illi qui venerant ad videndum, ad crucifigendum, habuerunt me derisui in corde suo: et labiis locuti sunt derisoria verba: ut est illud, Ave rabi. Et moverunt caput, dicentes, Vah, qui destruis Templum Dei, et in tribus diebus reedificas (*Matth.* 26. et 27.). Huic prophetiae concordat Evangelista, ubi ait, Et praetereuntes iudebant (*Ibidem*). Et moventes capita sua locuti sunt labiis haec:

9. *Speravit in Domino, eripiat eum.* Hinc Evangelista ait, Confidit in Deum, liberet eum si vult (*Matth.* 28.). *Salvum faciat eum,* liberando: *quamiam vult eum.* Sicut ipse dicit, haec ironice de Christo dicebant Judaei, et verum tamen dicebant:

10. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre.* Non solum (*Ex Augustino*) de illo ventre Virginali (nam omnibus hominibus lex ista nascendi est, ut de ventre extrahantur), sed etiam de ventre Judaicae gentis, cujus tenebris obtegitur, et nondum in lucem Christi

A natus est, quisquis in carnali observatione sabbati et circumcissione ceterorumque talium salutem ponit. *Spes mea ab uberibus matris meae.* Spes mea Deus, non ex quo uberibus Virginitis lactari caepi (nam et ante quaque), sed ab uberibus Synagogae, sicut de ventre dixi extraxisti me, ne carnalem consuetudinem sugereim.

11. *In te confirmatus sum ex utero.* Ipse est (*Ex Augustino*), uterus Synagogae, qui me non pertulit, sed jactavit me. Non autem cecidi, quia **b** constituti me. *De ventre matris meae, Deus meus es tu.* Non effecit uterus matris meae, ut tanquam parvulus oblitus essem tui. Et ideo:

12. *Ne discesseris a me:* Quia semper in mecum eris. Et oportet: *Quoniam tribulatio proxima est.* Unde in Evangelio, Surgite, enim: Ecce appropinquabit qui me tradet (*Matth.* 27.). *Et non est qui adjuvet.* Neque Angelus, neque homo, nisi tu solus.

13. *Circumdederunt me vituli multi.* Judaei pingues, luxuriantes, indomitae cervicis. *Tauri pingues obsederunt me.* Anna et Caiphas caeterique majores. Tauri quidem, quia superbi: Pingues autem, quia malitia pleni erant.

14. *Aperuerunt super me os suum.* Palam et alta voce blasphemantes. *Sicut leo rapiens et rugiens.* Sicut leo rapit praedam, ita ipsi ex malitia et crudelitate rapuerunt me ad passionem, rugientes atque irrationabili fremitu, et clamore sonantes, Tolle tolle, Crucifige eum. Reus est mortis (*Joan.* 19. *Luc.* 22.).

15. *Sicut aqua effusus sum, et dispersa sunt*

97 *omnia ossa mea.* Aqua effusa pedibus labentibus homines in se multotiens cadere facit. Effusus sum sicut aqua, scilicet ad lapsum et ruinam eorum. Ossa Christi Apostoli sunt, quibus corpus ejus, quod est Ecclesia, sustinetur, et roboratur. Haec autem dispersa sunt, quia relicto eo, omnes fugerunt: sicut scriptum est, Percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis (*Matth.* 26. *Zachar.* 13.).

C *Aliter, aqua quae funditur, aut abluat, aut rigat.* Effusus est Christus, sicut aqua. Abluti sunt sordentes, rigati sunt sitientes. Ossa dispersa Apostoli sunt, missi ad praedicationem. *Factum est cor meum tanquam cera liquescens in medio ventris mei.* Pro mortis dolore hoc intelligi potest, quia dixit, Tristis est anima mea usque ad mortem: atque praegustatus est sudor illius tanquam guttae sanguinis decurrenti usque in terram: ita ut necesse fuerit eum ab Angelis caelitus misso confortari (*Matth.* 26.). Accessit enim (ait Evangelista) Angelus de caelo, confortans eum. Vel *cor meum*, idest (*Ex Augustino*), sapientia mea, quae in sanctis libris de me conscripta est, et tanquam dura et clausa non intelligebatur. Postquam ignis meae passionis accessit, tanquam liquefacta manifestata est, et excepta in memoria Ecclesiae meae. Inde et velum Templi scissum est (*Luc.* 23.), postquam Christus exspiravit, quia quod velabatur, revelatum est (*1. Petr.* 2.). *Arui tanquam*

D *testa virtus mea, et lingua mea adhesit faucibus meis: et in pulverem mortis deduxisti me.* Arui, quia mortuum et sine vigore ostendit, neque seipsuum, qui aliis auxiliari solebat, defendit. Lingua quoque adhesit faucibus ejus, quia sicut ovis ad occisionem ductus est, et non aperuit os suum (*Isai.* 53. *Joan.* 19.). Et in pulverem mortis ductus est, videlicet in locum sepulturae. Vel tanquam testa aruit virtus ejus, quia quod in ipso erat debile, infirmius factum est ex tribulatione. Et quomodo testa ante ignem mollis est, et post ignem fortis: sic Domini virtus ante passionem contemnebatur, post passionem honorificabatur: et qui prius mortalis et corruptibilis erat, postea factus est immortalis et incorruptibilis (*2. Cor.* 15.). Et quomodo lingua in nobis non valet nisi ad loquendum, sic praedicatorum suos, linguam,

^a In Vulgato Augustino, et ante utique.

^b Atque hoc rectius apud Augustinum, quia continuisti.

suam dixit adhærere faucibus suis, idest duobus Testamentis, ut de interioribus caperet sapientiam. In pulverem quoque mortis dicit se deductum (*Psal. 4.*), qui pulvis significat impios et sceleratos, quos projectus ventus temptationis a facie terræ, idest, a fide Ecclesiam. Nœc mirum si hæc passus sum, quæ prædixi.

17. *Quoniam circumdederunt me canes multi.* Idest, Judæi, latrantes contra veritatem. *Concilium malignantium obsedit me.* Scilicet principum, Scribarum et Phariseorum, qui consilium fecerunt in unum, ut Jesum dolere tenerent et occiderent (*Matth. 26. Joan. 19.*). Unde et subditur, *Foderunt, id est, clavis confixerunt, manus meas et pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea.* Extendendo me in cruce quasi dinumerabilia ea esse ostenderunt.

18. *Ipsi vero consideraverunt, et inspexerunt me.* Idem ipsi, et non mutati ab iniquitatis proposito, considerabant, et considerando apud semetipsos inquirebant quis essem. Et nihil in me inspexerunt, nisi purum hominem.

19. *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.* Quod vestimenta dividerunt (*Matth. 21.*), suam discordiam et errorem, regniue divisionem significaverunt. Quod vero inconsultilem et meliorem non dividerunt, Ecclesiam concordiam figuraverunt, quæ macula caret et ruga (*Ephes. 5.*). Vel vestimenta divisa Scripturas, et cætera sacramenta significant, quæ per hæreses dividi potuerunt. Sed erat ibi tunica supertexta, quam nemo divisit. Quæ est (*Ex Augustino*) ista tunica, nisi caritas, nisi unitas, supertexta de cælo a Patre, a Spiritu sancto, quam nemo potest dividere? Sacramenta sibi hæretici dividere potuerunt, caritatem non dividerunt: et quia dividere non potuerunt, recesserunt: illa autem manet integra. Sorte obvenit quibusdam. Qui habet hanc, securus est. Nemo illum movet de Ecclesia catholica. Et si foris illa incipiat habere, intromittitur: quomodo ramus olivæ a columba, quam cum emisisset Noe, reversam gaudens, in arcam rursus intromisit (*Gen. 8.*).

20. *Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me.* Non in fine seculi (*Ex eodem*), sicut cæteros, quos judicatorum in sede majestatis tuæ venia: sed statim resuscita me. Quod factum est: die enim tertia solutis inferni doloribus, victoque diabolo, resurrexit. Nam si usque ad generalem resurrectionem distulisset, tota nostra spes decidisset. *Ad defensionem meam conspice.* Nequid mihi noceat. Attende in his verbis humilitatem et patientiam Christi. Hæc enim omnia propter te et patitur, et loquitur. Vide ergo quomodo totum auxilium suum et defensionem suam non in se, sed in Patre constituit, cum ipse sit Dei virtus, et Dei sapientia (*1. Cor. 1.*). Vult te informare suo exemplo, ut cum positus fueris in tribulationibus sive temptationibus, humiliter et patienter sustineas, et divinum auxilium postules dicens, *Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me: ad defensionem meam conspice.* Unde et subditur,

21. *Erue a framea Deus animam meam: et de manu canis unicum meam.* Frameam vult intelligere mortem: quia framea gladius est, et gladio interficiuntur homines. Et ne intelligeremus mortem carnis, ideo non ait, *Erue corpus meum, sed, Erue animam meam.* Magis enim debemus orare pro vita animæ in æternum victuræ, quam pro vita corporis in terra putrescentis. Per unicum suam, designat Ecclesiam. Per canem, Judaicum populum latrantem, discordantem, mordentem, irascentem. De cujus manu, idest, potestate, eam postulat liberari. Quisquis litigat, discordat, mordet, irascitur, canis est. Hinc etiam dicitur, *Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me.* Talium noli querere societatem, ne ab eis tandem sis morsus et laceratus: sed ora Deum, ut ab eis te eruat.

22. *Salva me ex ore leonis, et a cornibus unicornum humilitatem meam.* Leo significat diabolum, de quo dicit Apostolus, *Adversarius vester diabolus, tanquam leo rugiens circumit, quærens quem devoret.* Cui resistite fortes in fide (*1. Petr. 5.*). Qui cum eccræ insidiatur, draco est: cum aperte sævit, leo. Quia ergo ad apertam sævitiam ad occidendum Christum frenduerat, recte dictum est, *Salva me ex ore leonis.* Unicornes autem dicit superbos. Ideo subjecit, *Humilitatem meam.* A cornibus (inquit) unicornium, idest, a sublimitate superbiorum, se singulariter erigentium, consortesque non ferentium salvam fac humilitatem meam. In illis quidem latebat invisibilis leo. Per illos a parte fremebat, a parte sæviebat. Rapiebat prædam, Dominicam lacerando carnem. Audivimus quæ passus est Christus, et quid oravit: attendamus modo quare passus est. Audi fructum.

23. *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.* Qui sunt isti fratres, nisi invicem diligentes Discipuli? Illis dictum est a Domino: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos (Joan. 15.).* Hos designat in Evangelio ipse Dominus, quando dictum est ei, *Ecce mater tua, et fratres tui foris stant quærentes te.* At ipse respondens dicenti sibi ait, *Quæ est mater mea, et qui sunt fratres mei?* Et extendit manum suam in Discipulos, dicens, *Ecce mater mea, et fratres mei.* Quicunque (inquit) fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater, et soror, et mater est (*Matth. 12.*). Et mater mea, et fratres mei, hi sunt qui verbum Dei audiunt, et faciunt (*Luc. 8.*). Bene autem ait, *In medio Ecclesiæ laudabo te:* quia non occulte, sed palam venit Christus Patrem suum prædicare. Ait enim, *Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in synagoga, et in templo quo omnes Judæi conveniunt: et in occulto locutus sum nihil (Joan. 18.).* Et alibi idem Servator ait: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: et quod in aure auditis, prædicate super tecta.* Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: et quod in aure locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis (*Matth. 10. Luc. 12.*), idest, palam et coram omnibus. Narrat nomen ut cognoscatur: prædicat laudem, ut ametur: quatenus per fidem et dilectionem a fratribus spiritualibus intra Ecclesiam colatur Deus.

24. Deinde ad ipsius laudem non invitât, cum subjungit: *Qui timetur Dominum, laudate eum, universum semen Jacob glorificate eum. Timeat eum omne semen Israel.* Tres ordines comprehendit hic, inchoantium, proficientium, perfectorum. Sed nonnulli qui peccatorum suorum magnitudine terri, divino judicio pavefacti, mala quæ gesserunt, corrigunt: et plus timore penæ, quam amore justitiæ ad Dominum redeunt: tales hic admonentur, ut Deum voce et moribus laudare studeant, quem prave vivendo antea blasphemabant. Et sunt nonnulli ad altiora promoti, qui jam student se spiritualibus studiis exercere, bonis operibus desudare, concupiscentias carnis rigore spiritus reprimere, vitia virtutibus supplantare. Ipsi sunt semen Jacob, qui supplantator dicitur. Hi Dominum de suis profectibus glorificare jubentur, ut videlicet tanto plus proficiant, quanto non in seipsis, sed in Domino gloriantur. Et sunt plerique, qui jam culmen perfectionis obtinent, qui ea quæ retro sunt, penitus obhiviscentes, mentis oculos in aspectum veri luminis intentos habent: cuncta terræna transcendunt, animo solis cælestibus commorantur, carnalia in se desideria extinguunt (*Galat. 2.*), mundo mortui Deo vivunt (*Coloss. 3.*). Hi 100 sunt spiritualiter semen Israel, qui videns Deum, interpretatur: qui carnis et animæ inquinamenta fugiunt, ut Deum videre mereantur. Hi admonentur, ipsum quem amant, indesinenter timere: non servili timore, quo peccatores timent Deum, ne puniantur: sed timore casto, quo perfecti Deum timent ne deserantur.

25. Quare autem timendus et glorificandus sit Dominus, ostenditur, cum subinfertur: *Quoniam non sprevit, neque despesit deprecationem pauperis.* Non sprevit, ut repelleretur, neque despesit, ut vilipenderetur, deprecationem pauperis, idest humilis. *Nec avertit faciem suam a me, et cum clamarem ad eum, exaudivit me.* O mira omnipotentis Dei clementia! venit aliquis pauper ad divitem, potentem deprecatur humiliter, clamat pro necessitate, postulat ad-jutorium, aut petit subsidium. Quid facit dives superbus? Despicit humilem personam, avertit faciem suam, non dignatur attendere, fastidit audire. Quod superbus homo contemnit. humilis Deus suscipit. Excelsus enim Dominus humilia respicit (*Psal. 112.*), pauperes misericorditer attendit, pie exaudit. Dicitur ergo merito quod subditur:

26. *Apud te laus mea in Ecclesia magna, vota mea reddam in conspectu timentium eum.* Parva erat Ecclesia, cum in una gente tantum, idest, in Judæa notus erat Deus (*Psal. 75.*). Modo magna est, quia toto terrarum orbe diffusa: in ea quotidie laudes Deo referuntur, vota et sacrificia persolvuntur: non in absccondito, propter timorem persequentium: sed in manifesto, in conspectu credentium. Unde et subditur:

27. *Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum qui requirunt eum: vivet corda eorum in seculum sæculi.* Qui jejuni erant pabulo veritatis: qui esuriabant et sitiiebant justitiam, modo pascentur divinis Scripturis: reficiuntur cælestibus sacramentis: laudant, qui requirunt eum: non laus est Domini, erectatio saturitatis illius. Inde vivunt corda eorum in æternum, quia cibus ille cordis et animæ est, de quo scriptum est, Qui manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum (*Joan. 6.*). Et, Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur (*Matth. 5.*). Non enim in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (*Matth. 4.*). Quod autem Ecclesia magna sit, ostenditur ex verbis quæ sequuntur. Dicitur enim,

28. *Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ, et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium.* In eo quod ait, *Universi fines terræ, et, Universæ familiæ gentium,* insinuat in omni parte mundi, et in omni gente coli et adorari Dominum. Prævidebat vir sanctus futurum, quod nos modo videmus adimpletum. Reminiscentur enim Deum, cujus oblitii erant: et convertuntur ad eum, a quo aversi erant, cum terrena appeterent, et æterna non intelligerent, et servirent creaturæ potius quam Creatori, qui est benedictus in sæcula (*Rom. 1.*). Et adorant eum, qui idola adorare consueverant.

29. *Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.* Expulsus est diabolus (*Joan. 12.*), recuperavit hæreditatem suam Christus: regit populum suum spiritualiter, possidet eum tanquam regnum suum, dominabitur in gentibus potestate perpetua. Et quia dixerat, familias gentium Dominum adorare, adjunxit de potestatibus, dicens,

30. *Manducaverunt et adoraverunt omnes pingues terræ.* Qui sunt pingues terræ, nisi divites et abundantes in sæculo? Gustaverunt et probaverunt, quoniam suavis est Dominus (*1. Petr. 2.*); et ideo adoraverunt. Quod autem ait, universos fines terræ, et universas familias gentium, et omnes pingues terræ converti et adorare Dominum: non sic intelligendum est, ut nullus remaneat in terræ terminis, sive in familiis, sive in principibus, qui Deum non colat: sed in omni parte terrarum, ab omni genere familiarum, ab omni genere potestatum accipiendum est credi et adorare Deum. Nam quod multi debeant reprobari, ostenditur, cum subinfertur: *In conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.* In terram descendere, est statum mentis ad terrena concupiscenda inflectere. Sed, sicut dicit Apostolus, Uniuscujusque opus quale fuerit, ignis probabit (*1. Cor. 3.*).

Deus manifesta veniet, vivos et mortuos judicaturus. Ibi cadent reprobi in infernum, ibi resurgent electi ad cælum. Audituri sunt illi, Ite, maledicti in ignem æternum. Audituri sunt isti, Perecipite regnum vobis præparatum (*Matth. 25.*). Unde et subditur:

31. *Et anima mea illi vivet, et semen meum servit ipsi.* Illi jam vivere incipiunt, qui cum Apostolo dicunt, Nostra autem conversatio in cælis est (*Philip. 3.*). Ille ipse ait, Vivo ego, jam non ego: vivit vero in me Christus (*Galat. 2.*). Ideo sancti viri abnegant semetipsos, et quasi perdunt animas suas in hoc mundo, ut in vita æterna custodiant eas (*Joan. 12.*). Semen autem eorum sunt ipsorum opera bona, sive hi qui per eos convertuntur et serviunt Deo. Semen suum misit Christus in terra, cum præcepit Apostolis Evangelium prædicare omni creaturæ (*Marc. 16.*). Missa sunt pauca grana, et crevit messis multa (*Luc. 10.*). Annuntiaverunt enim, et locuti sunt, et multiplicati sunt super numerum. Quod cum vir sanctus prævidisset futurum, subjuncti:

32. *Annuntiabitur Domino generatio ventura, et annuntiabunt cæli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus.* Generatio ventura, generatio est novi Testamenti, quæ nos sumus: annuntiata Domino, idest, ad honorem Domini, ut ipsius hæreditas maneamus. Hinc Apostolus ait, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis (*1. Petr. 2.*). Cælorum autem nomine Apostoli designati sunt, qui justitiam Dei annuntiaverunt populo nato ex fide, creato a Deo in operibus bonis. Si ergo annuntiati sumus Domino, credamus in ipsum, et illuminati per justitiam (*Joan. 5.*), qua sciamus declinare a malo et facere bonum (*Psal. 35.*); et nati in eo per gratiam, ut filii ejus esse mereamur, facti ab eo nova creatura (*2. Cor. 5.*): justum est ut in hac novitate vitæ maneamus (*Rom. 6.*), et serviamus Deo nostro in sanctitate et justitia coram ipso omnibus diebus vitæ nostræ (*Luc. 1.*).

TITULUS PSALMI XXII.

Psalmus David. Loquitur Ecclesia, per totum hunc psalmum gaudens et gratias agens, **102** pro impositis sibi cælitus beneficiis. Potest ad personam uniuscujusque fidelis referri, qui consecutus gratiam baptismatis in sanctificatione Spiritus sancti mandatus, refert gratias Deo. Intentio Ecclesiæ est, in hoc loco infirmiora membra sua informare, ut si aliquid bonum eis completum est, vel complendum, sive in hac vita, sive in futura, divinæ gratiæ, et non meritis suis studeant imputare. Et per totum hunc psalmum fit commendatio divinæ gratiæ. Alii ergo:

PSALMUS XXII.

1. *Dominus regit me, et nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocavit.* Dicitur in alio psalmo, Reges eos in virga ferrea (*Psal. 2.*), idest, in inflexibili justitia. Ad hoc enim rex constitutus est, ut spiritualiter Ecclesiam suam regat secundum bonos mores et virtutes: quatenus suo regimine gubernata ab inopia præsentis miseriæ deducatur ad pascua æternæ vitæ. Ibi nihil ei deerit, ubi Deus erit omnia in omnibus (*1. Cor. 13.*). Ibi est locus pascuæ, qui in hoc mundo incipit a fide, ibi proficitur in contemplatione. Hinc Veritas ait, Per me si quis introierit salvabitur, et ingreditur, et egredietur, et pascua inveniet (*Joan. 10.*). Ingreditur, videlicet ad fidem: egredietur ad contemplationem. Inveniet pascua, quando implebitur quod in alio psalmo dicitur, Satiabimur cum apparuerit gloria tua (*Psal. 16.*). Sed quia per Redemptorem nostrum dicitur, Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei (*Joan. 3.*): recte subjungitur:

2. *Super aquam refectionis educavit me, animam meam convertit.* Aqua refectionis aqua est baptismatis: hoc sacramentum regenerationis est et salutis exordium: ibi anima reficitur, et educatur cum a peccatis abluitur, fide imbuitur, moribus innovatur. Ibi convertitur a diabolo ad Deum, a malo ad bo-

nun, a morte ad vitam, ab iniquitate ad justitiam. A Unde et subditur,

3. *Deduxit me super semitas justitiæ propter nomen suum.* Quid per semitas, nisi arctiora justitiæ præcepta designantur, quibus fideles animæ ad cælestia regna deducuntur? Arcta enim ad angusta est via, quæ ducit ad cælos (*Matth. 7.*). Nec sufficeret aquis refectionis educari, nisi contingeret operibus justitiæ perfici. Teste enim Apostolo fides sine operibus mortua est (*Jacob. 2.*). Et ne videretur hæc ascribere suæ justitiæ, ideo ait, Propter nomen suum: ac si diceret, Non propter meritum meum. Non enim ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed propter suam misericordiam salvos nos fecit (*Tit. 3.*). Deinde non solum justitia perfectam, sed etiam inter adversa se esse intrepidam ostendit hæc fidelis anima, cum subjungit:

4. *Nam etsi ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Mortis umbræ sunt omnes reprobi, imitatores diaboli. Ipse enim hæc nomine appellatus est, sicut Joannes ait. Et nomen illi mors (*Apocal. 6.*). In medio umbræ mortis erant, quibus Paulus dicebat, In medio nationis prævæ et perversæ, inter quos lucetis tanquam luminaria, verbum vitæ continentes (*Philip. 2.*). Quare autem non **103** timuerit in medio pravorum constitutus ostendit, dicens, *Quoniam tu mecum es.* Magna est securitas, secum habere Deum. Unde Apostolus, Si Deus, inquit, pro nobis, quis contra nos (*Rom. 8.*)? Ubi divina præsentia est, ibi impossibile est vitia interesse. Ubi est virtus divina, omnia superat adversa. Et quia eos quos inhabitat Deus, aliquando utiliter exercet flagellis, aliquando misericorditer spiritalibus et temporalibus refect bonis: recte subjunctum est: *Virga tua et baculus tuus ipsa me consolata sunt.* Quia virga percutimur, baculo sustentamur: per virgam intelligimus disciplinam, per baculum, consolationis sustentamentum. Utroque modo nos consolatur Dominus, flagellis videlicet et donis. Ad hoc enim modo nos flagellat, ut in futuro nihil in nobis inveniat, quod puniat. Ad hoc corripimur, ut probemur, et emundemur, ut emendetur negligentia, probetur patientia, tribuatur corona. Unde scriptum est, Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ (*Jacob. 1.*). Virga Domini consolabatur Apostolum, cum diceret, Gloriamur in tribulationibus (*Rom. 5.*). Et quia sancti viri, dum foris tribulantur, gratia Dei pleni interius gloriantur, bene subjunctum:

5. *Parasti in conspectu meo mensam.* Ut jam (*Ex Augustino*) non lacte alar, velut parvulus: sed velut major cibum sumam, firmatus. *Adversus eos qui tribulant me.* Vel per mensam possumus intelligere sacram Scripturam, quæ in conspectu nostro parata est atque exposita: quæ præsentat nobis diversarum sententiarum sercula, ut eis reficiamur tanquam cibus spiritalibus, ne inter mundi hujus adversa deficiamus. Unde Paulus ait, Quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus (*Rom. 15.*). Et quia ipsa Scriptura nihil prodest sine gratia, subjunctum est, *Impinguasti in oleo caput meum.* Id est, lætificasti gaudio spiritali mentem meam. Recte per caput, mens intelligitur: quia sicut capite reguntur membra, ita mente cogitationes disponuntur. Caput ergo in oleo impinguatur, quotiens infusione sancti Spiritus mens nostra inungitur. Vel paravit mensam Dominus, quando in sacramento suo nobis dedit carnem suam ad manducandum, et sanguinem suum ad bibendum (*Matth. 26. Marc. 14.*). Hinc est, quod in coena paschali, quando Dominus traditus est, cœnantibus discipulis, accepit Jesus panem, et benedixit ac fregit, deditque Discipulis suis, dicens, Accipite et manducate: hoc est enim Corpus meum (*Luc. 22. 1. Cor. 11.*). Obtulit et calicem sanguinis sui, ut biberent ex illo, in remissionem peccatorum. De hoc calice subditur: *Et salix meus*

inebrians quasi præclarus est! Vere præclarus, quo sanguis offertur immaculatus. Hoc poculo fidelium inebriatur affectus, et lætitiæ induit de remissione peccatorum: quod significat oleo caput impinguatum. Hoc pane cor justî confirmatur, hoc oleo lætificatur, hoc calice inebriatum mutatur a peccatis, per misericordiam abluitur, virtutibus derivatur. Deinde per ejusdem misericordiam donum ad cælestem patriam anima fidelis sublevatur. Unde subjunctum est,

6. *Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* Misericordia Domini electos suos prævenit, et subsequitur. Nolentem prævenit, ut bene velit: volentem adjuvat, ut perficiat: operantem subsequitur, ut perseverare mereatur. Non enim qui cæperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth. 24.*). Unde et subditur: *Et ut inhabitem in domo Domini in longitudine dierum.* In illa beata domo, ubi sanctorum est habitatio, nulla est dierum varietas: sed unus dies, et una æternitas. Ibi enim splendet sol justitiæ, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (*Jacob. 1.*). Sed quia non longa tempora dierum spatii solemus mensurare, Scriptura sacra nostro usu loquens æternam vitam dierum longitudine voluit designare. Ecce qualiter nos regit Deus noster, ut ad vitæ pascua deducere possit. Aquis baptismatis nos abluit, animas nostras a vitiis, et a diabolo ad Deum convertit: Super justitiæ semitas nos exultat, inter adversa corroboret, disciplinam castigat, consolatione sustentat, pabulo veritatis mentem satiat, gaudio spiritali replet, caritate inebriat. Ad ultimum perseverantiam usque in finem nobis tribuit, et post finem in cælesti domo perenniter et feliciter inhabitare facit.

TITULUS PSALMI XXIII.

1. Velum præsentis tituli, javante Domino, sublevemus, ut nobis penetralia psalmi clarius innotescant. Titulus ejus est, *Psalmus David, prima sabbati.* Significat diem Dominicum prima sabbati, quæ prima est post sabbatum, quæ die Dominus resurrexerat mortuis (*Marc. 16.*): quæ propter excellentiam tanti miraculi proprie Dominica nuncupatur. Dicit psalmus quod Domini est terra, et ab ipso fundata. Intendit quosque fideles admonere, ut ascendant in montem Domini (*Psal. 20.*), montem justitiæ: ut mudent se ab omni inquinamento carnis et spiritalis, ut proficiant in operibus bonis, ut custodiant se ab omni dolo: quatenus accipere mereantur benedictionem et misericordiam a Domino (*2. Cor. 7.*). Item admonentur tollere portas virtutum ad introducendum Dominum, qui est fortis et potens debellator hostium et vitiorum, Dominus virtutum, et Rex gloriæ. Vox est in hoc psalmo congratulationum Christo resurgenti, quasi victori de bello redeunti. Dicatur ergo:

PSALMUS XXIII.

2. *Domini est terra et plenitudo ejus, orbis terrarum et universi qui habitant in eo.* Si hæc verba juxta historiam accipimus, ex rebus visibilibus intra nos pensare debemus, quanta sit dignus veneratione tantus ac talis Dominus, qui totum mundum suo dominio potuit subjugare. Quod si hoc spiritualiter accipimus, per terram Ecclesiam, per plenitudinem ejus, opera et virtutes intelligere possumus. Quæ euncta Domini sunt, id est a Domino facta atque disposita. Et ne quis tantum unam terram, aut unam gentem, scilicet Judaicam esse Domini æstimaret, subjungit: *Orbis terrarum, et universi qui habitant in eo.* Cum clarificatus Dominus (*Joan. 12.*) annuntiatur in fidem omnium gentium, gratia ejus abundanter distribuitur, longe lateque peccata dimittuntur. **105** Millia millium Domino reconcitantur, Et universus orbis terrarum fit Ecclesia ejus. Et merito: *Quia ipse super maria fundavit eam, et super flumina præparavit eam.* Terra vel orbis super maria fundari dicitur, quia aquis maris undique circumdatur: sicut dicitur aliquam civitatem super mare fundatam.

non ut sub ea mare sit, sed quia in fine primo supereminet mari. Si autem aliud, quod ad nos magis pertinet, ista dicta significant : possumus intelligere per mare, mundum : per flumina cupidos homines, qui labuntur in sæculum. Etiam (*Ex Augustino*) istos superat Ecclesia, quæ devictis per Domini gratiam cupiditatis sæcularibus, ad recipiendam immortalitatem caritate parata est. Super maria fundata est Ecclesia, qui juxta amaras hujus sæculi fluctuationes sita est. Sive super maria non sub mari fundatur : quia nullis impiorum tormentis superatur. Vel quia non ei vitia, sed ipsa vitis dominatur. Super flumina quoque præparatur, quia super populos, et super principes et potestates, qui fluminum nomine designantur, magistri atque prælati, constituuntur. Ecce, Ecclesia posita est in sublimi : in alto locavit Dominus orbem suum, sicut Imperator palatium. Et quis miles ascendet illuc ad Imperatorem ?

3. *Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto ejus?* Ascendere multorum est, stare autem paucorum tantum et perfectorum. Ascendit Judas, sed minime stetit. Ascenderunt multi alii, sed conversi abiire retrorsum (*Joan. 6. et 18. Luc. 8.*). Quis ergo sic stabit, ut non cadat, ut in tempore tentationis non recedat? Sequitur et dicit,

4. *Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo, proximo suo.* Innocens manibus et mundo corde est, qui non operatur, nec cogitat malum. In manibus enim opera, in corde cogitationes intelligimus. In vano autem animam suam accipit, quisquis infructuose vivit. In vano animas suas acceperant, quibus paterfamilias dicebat : Quid hic statis tota die otiosi? Qui ne otio vacarent vanitatis, continuo audierunt, Ite, et vos in vineam meam, et quod justum fuerit dabo vobis (*Matth. 20.*). Quisquis ad bene operandum se præparat, hic est qui non accepit in vano animam suam. Proximo suo in dolo jurare, est verum ei pro falso, aut falsum pro vero affirmare. In dolo proximo suo jurat, qui ea verba affirmando denuntiat, quibus eum decipiat. Qui ergo sic bona agit, ut in opere, in cogitatione, et in verbo innocens sit,

5. *Hic accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam a Deo salutari suo.* Inter illos enim erit, quibus in die judicii dicitur est Dominus, Venite, benedicti Patris mei (*Matth. 25.*). Et hæc benedictio non erit ex meritis suis, sed ex misericordia sui Salvatoris qui non ex operibus justitiæ nostræ, sed propter suam misericordiam salvos nos fecit (*Tit. 5.*).

6. *Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.* Ex talibus, inquit, constituitur Ecclesia, sic nascuntur qui quærent eum : qui quærent faciem, idest, cognitionem Dei Jacob, minoris fratris, in quo Deus gratiam suam commendavit. Antequam enim **106** aliquid egissent boni vel mali, dictum est, Jacob dilexi, Esau autem odio habui (*Malach. 1. Rom. 9.*). Sicut tunc minori fratri gratia divina data est, et majori non data : sic adhuc superbis, tanquam majoribus, resistit Dominus, humilibus autem, quasi minoribus dat gratiam suam (*Jacob. 4.*). *Diapsalma.*

7. *Attollite portas principes vestras, et elevavini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ.* Quinque portas habet homo, quinque videlicet corporis sensus : visum, auditum, gustum, odoratum, et tactum. Hæc autem portæ, nisi singulis custodiibus custodiantur, per eas diabolus frequenter ingrediitur et regreditur. Oportet ergo, ut hæc portæ claudantur diabolo, et aperiuntur Deo. Unde et recte hic principes appellantur, quia his corporalibus sensibus spiritualiter principantur. Qui student castigare corpus suum, et in servitute redigere (*1. Cor. 9.*), ne regnet peccatum in eorum mortali corpore (*Rom. 6.*) : hi jubentur attollere portas suas, scilicet sensus corporales, et portas æternales elevare, quæ sunt fides, spes, et caritas, cæteræque virtutes : quæ merito æternales portæ nominantur, quia per eas ingressus æternæ patriæ

Aperitur. Per eas etiam portas Deus ad humana corda ingreditur. Unde dicitur : *Et introibit Rex gloriæ.* Ipse est enim rex cæli et terræ, largitor gloriæ, destructor superbiæ : ut qui gloriatur, in Domino gloriatur (*2. Cor. 10.*).

8. Pavet admirans natura mortalis, et quærit : *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio.* Qui accepit formam servi (*Philip. 2.*), ecce Dominus est. Ante infirmus ex corruptione, modo fortis ex immortalitate. Ante quasi impotens, cum occideretur : modo potens in prælio (*1. Petr. 2.*), cum morte sua mortem destrueret, et re-urgens a mortuis diabolum debellaret. Et quia duo populi erant, Judaicus videlicet et gentilis, qui per Dei gratiam salvandi fuerant : recte quod primum Judaico dicitur, postmodum gentili replicatur, cum subditur,

9. *Attollite portas principes vestras, et elevavini, portæ æternales, et introibit Rex gloriæ.* Rursus tremat humana fragilitas, et quærit,

10. *Quis est iste Rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est Rex gloriæ.* Notandum quod superius describitur Dominus fortis et potens in prælio : hic vero dicitur virtutum et Rex gloriæ : quia videlicet apud Judæos sustinuit certamen passionis, apud gentiles obtinuit gloriam virtutis. Apud eos in terra pænis afficitur, apud istos in cælo jam residens, virtutibus et miraculis declaratur. Nos autem honoremus Dominum et Regem nostrum, qui potenter aereas potestates debellavit (*Eph. 2.*) : et referamus ei gratias, qui servis suis virtutem et gloriam misericorditer tribuit.

TITULUS PSALMI XXIV.

1. Sequentis operis titulus est, *Psalmus David.* Quoniam quid sit Psalmus et quis intellectus sit per David, frequenter diximus : non oportet ut in his moram faciamus. Vox est fidelis animæ in hoc psalmo de morte indelictis ad fidem conversæ, perseverantia orantis. Intendit autem nos exemplo suo instruere, ut postquam ad fidem conversi fuerimus, ad vomitum non redeamus : sed ut **107** perseveremus in bono proposito, orationi insistamus. Vox Ecclesiæ.

PSALMUS XXIV.

2. *Ad te, Domine, levavi animam meam, Deus meus, in te confido, non erubescam.* Cum te desereret anima mea, carnalibus desideriis conculcabatur in terra. Homo enim recedens a Deo, statim vitiorum traditur potestati. Et ex eo, quod in me confidebam, perductus sum usque ad hæc quam patior ærumnam. Et qui, deserto Deo, sicut Deus esse volui, a paradisi gaudiis ejectus, de mea superbia male irrisus erubui. Et quia (*Ex Augustino*) mihi male erat sine te, conversus animam meam levavi ad te. Jam te Deum meum confiteor, in te fiduciam meam constituo. Non erubescam ulterius, corruptus a peccato.

3. *Neque irrideant me inimici mei.* Idest (*Ex eodem*), serpentinis atque occultis suggestionibus insidiantes non me dejiciant. Irrisione enim digni sunt, qui diabolicis decepti suasionibus, a bono proposito recedunt : qui post conversionem ad seculum redeunt, qui post virtutes ad vitia decidunt. Sed eum inimici non potuerunt irridere, quem in bono proposito divina bonitas fecerit permanere. Unde et subditur *Etenim universi, qui sustinent te, non confundentur.* Deum sustinet, qui nullis ab eo tentationibus moveri valet. Hinc Veritas suis discipulis ait, Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis (*Luc. 22.*). Hi profecto non confundentur, imo gloriabuntur, quia scriptum est, Beatus vir, qui suffert tentationem : quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ (*Jacob. 1.*). Quo contra de reprobis dicitur, Væ his, qui perdidit sustinentiam (*Eccles. 2.*). Sustinentiam videlicet perdunt, qui dum diu se immorari in istis visibilibus æstimant, spem invisibilium derelinquunt : de quibus subjungitur :

4. *Confundantur omnes iniqua agentes supervacue.* Supervacue, inquam, reprobi agunt, quia nihil secum

de fructu sui laboris deferunt. Alius namque adipiscendis honoribus exsudat, alius multiplicandis facultatibus aestuat, alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta hæc hic qui-que moriens deserit, labores in vacuum perdidit, qui secum ante iudicem nihil tulit. Tunc reprobis quisque confunditur, cum iudex exterius cernitur, et omnis ante oculos culpa reducitur: cum accusator interius toleratur, et mens super gebennæ incandia suo gravius igne cruciatur. Hoc etiam in confusione reproborum vertitur, quod electorum gloriam conspiciunt, ut ad maiora reatus sui supplicia repulsi videant, quod perdidit: horum extrema confusio, æterna damnatio est (Math. 7.). Quam ne conversus iste per latam gradiendo viam incurrat, Dominum suum humiliter exorat dicens, *Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me*. Per vias latiora et minoræ præcepta justitiæ possunt intelligi. Per semitas vero altiora et perfecta mandata. Ad latiora justitiæ pertinet viam, cum ex rebus possessis præcipitur decimam dare (Luc. 18.), pauperes recreare, nudos vestire (Math. 25.), elemosynis peccata redimere (Dan. 4.), et cæteris operibus 108 misericordiam deservire. Ad semitas autem pertinere videtur, cum omnibus, quæ habemus, renunciare jubemur, cuncta quæ mundi sunt, despiciere, nosmetipsos alimere, Deum ex toto corde diligere. Ietas spirituales vias et semitas electis suis Dominus et in Scripturis exterius demonstrat, et interius in corde per gratiæ aspirationem docere non cessat: quantum cruditi et errore vitæ sciant, et dirigi in veritate. Et ideo subjungit:

5. *Dirige me in veritate tua, et doce me: quia tu es Deus Salvator meus, et te sustinui tota die*. Quia nihil in me habeo nisi toritudinem peccati, et mendacium erroris, ideo necesse est, ut in veritate dirigas tortuosum, et doceas ignarum. Quod ideo debes facere, quia tu es Deus meus, qui me creasti, Salvator meus, qui me redemisti: quem tota die sustinui, id assidue expectavi. Unus dies non præterit, quin te sustinerem: nec prosperis nec adversis moveri potui, quin in te semper spem meam constituerem. Vel post cognitam viam et semitas, id est, post cognita latiora mandata, ut est, non occides, non mœchaberis, non furtum facies, et similia (Math. 19.): et post cognita altiora mandata, ut est, Diliges proximum tuum, sicut teipsum (Luc. 10.), et, Quæ vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis (Math. 7.), et, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos (Math. 5.), etc. Postquam has vias et semitas monstraveris et docueris, *Dirige me in veritate tua, id est, fac me rectum in operatione justitiæ: Et doce me*, id est, fac mihi notum, quia tu es Deus Salvator meus, id est, creator et redemptor. Ac si diceret, Doce me vias, quibus ad veritatem veniam: qua completa, ad teipsum, qui veritas es et vita (Joan. 14.), cognoscendum et perfruendum pertingam, et pertingendo sustineam.

6. Quod ut possit fieri, *Reminiscere miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum, quæ a seculo sunt*. Nulla oblivio cadit in Deum, ut reminisci possit: ei enim, qui est vera sapientia, cuncta sunt præsentia. Sed humano usu loquitur, cum exorat Deum, ut reminiscatur. Quasi enim oblitus miserationum suarum Deus fuerat, cum tanquam iratus, subjacere peccato humanum genus permittebat. Orat ergo, ut reminiscatur miserationum et misericordiarum suarum, quæ a seculo sunt præfinitæ (Prov. 8.). Ab æterno enim præordinaverat Deus per suam misericordiam redimere humanum genus. Bene autem ait, *miserationum et misericordiarum*. Miserationes enim ad exhibitionem pertinent, misericordiam ad præfinitionem de multa sua misericordia. Multæ sunt miserationes eius (Psal. 111.). Unde in se est misericors, iude est miserator in nobis. Miserum ergo se cognoscit, qui misericordiam, qua parcatur

A sibi, reduci ad memoriam deposcit. Unde et subjungit:

7. *Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris*. Ideo ait, Juventutis, quia hæc ætas magis semper est præna ad peccandum. Et in hac ætate potissimum corrigere quisque se debet, sicut scriptum est, Fili, a juventute tua excipe doctrinam (Eccles. 6.). Et sciendum, quia tribus modis sit omne peccatum. Id est, aut studio, aut infirmitate, aut ignorantia. Studio peccavit Judas, infirmitate Petrus, ignorantia 109 Paulus. Peccata studii et infirmitatis concludit, cum ait, *Delicta juventutis meæ*. Juventus enim (ut diximus) prava est et infirma ad delinquendum. Peccata vero ignorantie designat, cum subjungit, *Et ignorantias meas ne memineris*. Ac si diceret, *Delicta, quæ feci, aut per studium, aut per infirmitatem, aut per ignorantiam, ne reducas ad memoriam, ne reserves ad vindictam: sed tanquam excidant tibi, et ut obliviscaris delicta mea, recordetur mei misericordia tua*. Et hoc est quod subdit: *Secundum misericordiam tuam memento mei tui*. Non secundum iram, quam merui, *Propter bonitatem tuam, Domine*. Non propter meritum meum. Ego quidem miser, tu misericors: ego malus, tu bonus. Noli ergo me attendere ex me, sed ex te attende me. Nam ex me mihi damnatio, ex te mihi salvatio. Unde et sequitur:

8. *Dulcis et rectus Dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via*. In dulcedine mansuetudo, in rectitudine justitia signatur. Plerumque nos cum rectitudinem exsequimur, mansuetudinem relinquimus: et cum mansuetudinem servare cupimus, a rectitudine justitiæ declinamus. Dominus vero ac Redemptor noster sic utrumque in se temperat, ut nec dulcedo rectitudinem, nec rectitudo dulcedinem in aliquo minuat. Sic dulcis est Dominus, ut peccata dimittat; sic rectus est, ut post vocationis et veniæ gratiam ultimo iudicio digna merita exquirat. Propter hoc lex data est delinquentibus in via: ut ex lege sibi ostensa recognoscat quiaque in quo deliquerit, acti admissum qualiter emendare possit. Quia enim dulcis est Dominus, ideo non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, et vivat (Ezech. 33.). Rursus, quia rectus est, id ipsum peccatum non dimittit impunitum. Propter hoc ergo lex delinquentibus datur, ut secundum legem aut corrigantur, aut judicentur. Cum audis quod Dominus tuus dulcis est, attende quid diligas. Cum audis rectus, attende quid timeas: ut amore et timore Dei excitatus, legem ejus custodias. Caritas enim implet legem (Rom. 13.): timor castus servat caritatem. Hæc utraque virtus et vitia extinguit, et virtutes gignit. Unde et subditur:

9. *Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites vias suas*. Mansueti dicuntur, qui in se sunt quieti: qui non irascuntur, non contendunt, non rixantur. Mites sunt, qui aliorum contumelias, iras et injurias patienter sustinent. De talibus ipsa Veritas ait, Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem et quietum, et trementem sermones meos (Isai. 66.)? Tales dirigit Dominus in iudicio, quia ipsi spiritum Dei habent (2. Cor. 7.): et spiritualis omnia iudicat, ipse vero a nemine iudicatur (1. Cor. 2.). Tales non præsumunt regere semetipsos, et ideo diriguntur a Domino: faciunt enim eum rectorem suum, neque recalcitrant quando eis jugum suave imponitur et onus leve (Math. 11.). Quas autem vias docebit eos, ostendit, cum subjungit:

10. *Universæ viæ Domini misericordia et veritas, requiruntibus testamentum ejus, et testimonia ejus*. Has vias (Ex Augustino) docebit eos, id est, misericordiam, qua placabilis est: et veritatem, qua incorruptus est. Quorum unum præbuit, donando peccata: alterum merita iudicando. Et ideo universæ viæ Domini. Duo adventus Filii Dei: unus miserantis, 110 alter iudicantis. Intelligunt autem Dominum misericordem primo adventu, et secundo iudi-

cem : qui mites et mansueti requirunt testamentum ejus, quo sanguine suo nos in novam vitam redeimit : et in prophetis atque Evangelistis requirunt testimonia ejus, quæ eidem redemptionis testimonia perhibent. Et ideo subjungit :

11. *Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo, multum est enim.* Qui via tua est misericordiæ, ideo peccato meo propitiaberis non propter meritum meum, sed propter nomen tuum. Necessarium quidem nobis est, ut non solum delicta juventutis nostræ, et præteritas negligentias non reminiscaris : sed et ut peccato nostro quotidiano propitiaberis. Multum est enim, teste Apostolo, qui ait, In multis offendimus omnes (Jacob. 3.). Quoad enim hic mortaliter vivimus, sine multo non possumus esse peccato. Sed habemus propitiatorem Christum, qui interpellat pro nobis (Rom. 8.). Unde non oportet nos de nobis præsumere, sed timere. Timendo enim Deum incipimus vitare peccatum, relinquere iter erroris, et tenere viam veritatis. Et quia magnum est timere Deum, et pauci sunt qui timeant eum : inquirat quis timeat, et ostendit quis inde fructus procedat. Ait ergo,

12. *Quis est homo qui timet Dominum? Ac si dicat, Quisquis ille est, magnus est, beatus est. Inde incipit venire ad sapientiam. Præcipuum enim sapientiæ timor Domini (Psal. 110.).* Unde et subditur : *Legem statuit et in via quam elegit : Et non jam delinquenti, sed per timorem et humilitatem se ad Deum convertenti. Statuit Deus ad perseverandum, non legem literæ, quæ data est de iniquis in via (propter transgressores enim tradita est lex [Jacob. 2.]), sed legem gratiæ, quæ non solum data, sed statuta est, et immobiliter fixa proferenti, non in quolibet via, sed in via quam elegit, quæ est Christus (Joan. 14.).* In hac via ponitur timens Deum, atque ibi statuitur ei lex divina, qua spiritualiter vivat Deo. Unde et subjungit :

13. *Anima ejus in bonis demorabitur, et semen ejus hæreditabit terram.* Delectatur enim legi Dei secundum interiorem hominem, cælestibus desideriis inardescit, spiritualibus studiis inhæret, in bonis operibus se exercet. Cujus quidem semen opera bona sunt : unde Apostolus nos admonet dicens, Bonum autem facientes, non delicias : tempore enim suo metemus non delicientes (Gal. 6.). Et iterum, Qui parce seminat, parce et metet (2. Cor. 9.). Recte autem dixit semen ejus terram hæreditare : quia bonum opus, quod quasi seminat, cum agit : faciet eum cælestem hæreditatem, et terram viventium possidere. Et ne videatur præsumere de bonis operibus tanquam per ea fortis sit, ideo subdit :

14. *Firmamentum est Dominus timentibus eum, et testamentum ipsius ut manifestetur illis.* Per se quidem fragilis et infirma est Ecclesia : sed quia fundata est supra firmam petram (1. Cor. 3.), ideo et portæ inferi non prævalebunt adversus eam (Matth. 18.). Sed quia hanc per gratiam suam sic confirmat, ipse ei in testamento suo promittit, ut et semetipsum ostendat. Hinc in Evangelio de diligenti se Veritas ait, Ego diligam eum, et man festabo ei meipsum (Joan. 14.). Merces nostri laboris est visio Dei : quem cum viderimus, nihil ultra erit quod queramus. Hinc Philippus ait, Dominus, **III** ostende nobis Patrem et sufficit nobis (Ibid.). Et quia electorum Ecclesia quando hic corporaliter vivit, illic, sua desideria incessanter ostendit : ideo adjungit,

15. *Oculi mei semper ad Dominum, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.* Non sunt hic accipiendi corporales oculi. Neque enim corporali intuitu videtur Deus (Joan. 1. et 1. Joan. 4.). Per oculos ergo, interioris hominis sensus : per laqueum, quæque tentatio : per pedes, animi affectus possunt intelligi. Ab hoc diversarum tentationum laqueo nemo evelletur, nisi cujus intentio et desiderium ad alta suble-

vatur. Noli ergo retro respicere, si vis aptus esse regno Dei (Luc. 9.). Sint ad Dominum Deum tuum oculi tui, sensus tui, cor tuum, desiderium tuum. Et ipse te evellet ab omni laqueo et impedimento, ab omni tentatione et deceptione. Et ideo orando subjungit :

16. *Respice in me, et miserere mei, quia unicus et pauper sum ego.* Ego attendo in te : tu respice in me : attende desiderando, respice miserando. Meum est enim (Ex Augustino) amare te, tuum est salvare me. Quia sum unicus tuus, unica Ecclesiæ tuæ servans unitatem (quam nulla schismata, vel hæreses tenent [Ephes. 4.]) in una fide, spe et caritate perseverans sum, et pauper tuus, non querens aurum, vel argentum, non possessiones, aut divitias supra te. Non præsumens de meipso, non inflatus spiritu : sed humilis corde : nihil aliud querens, nisi te. Quamobrem respice unicum, miserere pauperi.

17. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt : de necessitatibus meis erue me.* Tribulationes cordis intelliguntur interiores animi passionibus, ut sunt vitia et desideria prava, delectationes mentis et concupiscentiæ, et alia hujusmodi quibus tribulatur cor (2. Cor. 6.). Necessitates ad corpus pertinent, quibus affligitur exterior homo : ut est in fame et siti, in frigore et calore, in infirmitate et corruptione carnis, et aliis similibus : quæ ideo dicuntur necessitates, quia sunt quasi naturales, et velimus et nolimus, contingunt nobis. Ab his tribulationibus cordis, et necessitatibus corporis postulat vir sanctus erui : ut possit beata immortalitate vestiri. Et quia sunt nonnulli, qui cum talia sentiunt, impatienter ferunt : corde repugnant, lingua murmurant, flagella omnipotentis Dei despiciunt : et unde purgati dehuerant, inde in deterius superbiendo tendunt, ideo subdit,

18. *Vide humilitatem meam et laborem meum, et dimitte universa delicta mea.* Afflictio cordis et corporis, pæna peccati est. Sed si hæc humili et patienti corde sustinetur, mira omnipotentis Dei misericordia agitur, ut unde punitur culpa, inde sequatur venia. Propterea ergo humilitatem suam videri postulat, qua laborem patienter tolerat : quatenus ex tolerantia laborum mereatur veniam delictorum. *Universa, inquit, dimitte* : id est, præterita, presentia, et futura. Non illa tantum juventutis et ignorantia meæ antequam crederem, sed etiam ista, quæ jam ex fide vivens, per infirmitatem, vel vitæ hujus caliginem admitto. Ad majorem quoque cumulum tribulationis, quam patitur, adjungit, dicens :

19. *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, et odio iniquo oderunt me.* Non solum enim **112** foris, sed etiam in ipsa intus Ecclesiæ communiõne, non desunt inimici. Foris (Ex Augustino) sunt Judæi et pagani. Intus hæretici, qui in fide errant, et falsi Christiani, qui fidem moribus impugnant. Isti sunt, qui iniquo odio Ecclesiam odiant. *Æquum odium est, cum oditur culpa, et diligitur natura.* Iniquum vero est odium, quando culpa diligitur, et natura oditur. Vel odium iniquum est, quando quis odit amicum. *Respice inimicos.* Ac si dicat, attendendo eos, me protege. Ideo subdit :

20. *Custodi animam meam, et erue me : non erubescam, quoniam speravi in te.* Custodi, ne pereat : erue, ut evadat : non erubescam, ut a proposito cadam. Et ideo hæc debes agere, quoniam speravi in te. Hoc quod Ecclesia orat, quotidie in electis suis Dominus agere non cessat : quos quasi et custodiendo deserit, et deserendo custodit. Permittit corda tentationibus concuti : corpora necessitatibus affligi, pravorum odiis exerceri : sed dum hæc hosti relaxat, animam sibi semper reservat. Hostis enim antequam et per se et per membra sua, sanctos viros tentare maliciose appetit : quod omnipotens Deus fieri non nisi benigne permittit, scilicet, ut bonum,

* Vulgatus Augustinus, humilitatem.

quod lalet, appareat : et virtus per patientiam ex-
crescat. Sed electi, dum maligni hostis tentamenta
intus et exterius sentiunt, de se in nullo præsumen-
tes, mox ad sui protectoris Dei auxilium recurrunt :
ne erubescenda committant, humiliter exorant : et
ut exaudiri mereantur, spei se fortitudine roborant.
Quod cum perfecti faciunt, cæteros ad se per exem-
plum trahunt. Unde et subditur :

21. *Innocentes et recti adhæserunt mihi, quia sustinui te. Innocentes moribus, recti fide. Innocentes in his, quæ in imis agunt, recti in summis, quæ sentiunt. Qui innocenter vivunt, qui cælestem patriam ex desiderio appetunt, sicut disjungi a malis, ita adhærere cupiunt bonis. Sicut enim corrumpunt mores bonos colloquia mala (1. Cor. 15.) : ita bonos mores ædificant colloquia bona. Et scriptum est, Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris (2. Reg. 22.). Adhærent ergo sancti sanctis, innocentibus innocentes : ut sese invicem verbis et moribus ædificent, et bona propria per caritatem sibi communicent : quatenus in bono crescat, aliter ex altero. Inter hæc dum tot mala patienter tolerant, et dum in bonis operibus ardentur desudant, dum spei rectitudine solidantur, ne sustentia vacuentur in tantis tribulationibus constituti : ut evadere valeant, liberatorem Deum suppliciter implorant, dicentes :*

22. *Libera Deus, Israel, ex omnibus tribulationibus suis. Israel interpretatur, vir videns Deum. Ac si dicat (Ex Augustino), Libera Deus populum, quem preparasti ad te contemplandum, ex omnibus tribulationibus suis. Non solum ex his, quæ exterius tolerant, sed ex his quæ interiori patiuntur. Studeamus et nos animas nostras ad Dominum levare, fiduciam nostram in ipso ponere, humilia et alta ejus mandata discere : ut mereamur in veritate dirigi, et sapientiam ipsam (quæ Deus est) mente inquiri : ut per ejus misericordiam a delictis juventutis et ignorantie exuamur : ut mansueti et mites, vias misericordie et veritatis sectemur, ut emundati, 113 per propitiorem Dominum a quotidiano peccato, timeamus eum, atque in via constituti (quæ Christus est) legem gratie ejus possideamus, per quem in bonis demoremur, et hereditate perfruemur æterna. Interim habentes firmamentum Deum, ad quem mentis oculos dirigamus : donec evellamur de laqueo hujus mundi, et per suam misericordiam a cunctis tribulationibus liberemur, Israel spiritua-liter facit, contemplantes in sua majestate Dominum Deum nostrum.*

TITULUS PSALMI XXV.

1. Sequentis Psalmi titulus est, *Psalmus David. Hæc scriptura est attribuenda excellentiori membro Ecclesie superioris Deum oranti, et hic ostendenti se esse exauditum, et Divina misericordia adeptum innocentiam et perfectionem : de cætero oranti, ne a proposito suo dimoveatur. Et hoc facit, ut a quibus moraliter segregatur, ab his etiam æternaliter separetur. Intentio ejus est, nos exemplo suo ad innocentiam et perfectionem invitare. At ergo :*

PSALMUS XXV.

2. *Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum : et in Domino sperans non infirmabor. Qui culpam habet judicium timet. Ipse ergo perfectus est : quia causam suam justam vidit, a Domino se judicari petiit. Bene autem in innocentia ingressum se fuisse commemorat : quia innocentia spiritualis via est, qua tenditur ad Deum : et innocenter vivere, ad interiorem pertinet hominem (Eph. 3.). Quod autem se innocentem pronunciat, non est superbia elati, sed confessio non ingrati. Ac si diceret : Post misericordiam (Ex Augustino), quam tu mihi prærogasti, innocentie meæ habeo aliquod meritum, cujus viam custodivi. Nec tamen etiam sic in me; sed in Domino sperans, non infirmabor in opere, sed permanebo : ut sicut incepit, ita*

perficiam. Si de se præsumeret, si in se gloriaretur, proculdubio infirmaretur. Sed quia spem suam ponit in Domino, jam infirmari non valet : quia ipse Dominus est ejus fortitudo.

3. *Proba me, Domine, et tenta me : ure renes meos, et cor meum. Ego dixi, judica, sed si quid in me est purgandum, o Domine, hic tenta me, et corrige flagello filiorum, et sic proba me, id est, probatum redde : ure renes meos, id est, destrue delectationes carnis (quia in renibus maxime voluptates abundant) et cor meum, id est, pravæ cogitationes. Ure renes meos et cor meum : ac si dicat, Exterioribus et interioribus vitiiis spirituale adhibe medicamentum. Sancti viri etsi perfecte vivant, adhuc tamen paterna flagella desiderant : ut tanto perfectiores ad patriam tendant, quanto pie feriens disciplina eos quotidie etiam de minimis purgat. Et ideo sustinent disciplinam, ut consequantur misericordiam : de qua subditur, Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tua. Verax magister discipulum verberat mendacem : verberatus discipulus attendit, et petit a magistro misericordiam. Sic facit erga nos cælestis magister, et pius pater. Peccavimus, ideo flagellamur. Ille verberat, nos expectamus, 114 ut pareat. Misericordia tua (inquit) ante oculos meos est, disciplinam tuam patienter fero : sed ut miserearis indesinenter expecto. Et jam complacui tibi in veritate vindictæ, quam merui, qui prius displicui in mendacio culpæ, qua deliqui. Et quia lapsus merui iram, a te correptus inveni misericordiam.*

4. *Ex hoc autem apparet quoniam in innocentia mea ingressus sum : quia Non sedi cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo. Cum concilio vanitatis sedent, qui conventui eorum commorantur, qui ex studio conveniunt, et vacant ad hoc, ut de vanitate loquantur. Cum iniqua gerentibus introire, est societati prave agentium se inferre, a que iniquis operibus, cum ipsis iniquis se ex voto ingerere. Tale est studium perversorum, atque carnalium. Aut enim vane loquacitati sedent et vacant, aut iniquæ operationi desudant. Quo contra sancti viri, ut verbo et facto habeantur innoxii, et a vanitate restringunt linguam, et ab iniquo opere conservant vitam. Et quia prius est rem malam non diligere, demum etiam odire : recte subjungitur :*

5. *Odivi Ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo. Odivi non homines, sed prævaricatores, non naturam, sed culpam. Malignantes sunt, qui ad hoc laborant, ut conformes suos malitia antecendant. Impii sunt infideles, qui Dominum non colunt. Pietas enim proprie pertinet ad cultum Dei. Ab his omnibus quamvis non corpore, tamen vita et moribus separatur Ecclesia : videlicet a torpentibus otio, et vacantibus vanitati, ab iniqua operantibus, a malitiam suam studiose exaggerantibus, ab infidelibus. Et notandum quod prius dixit, Non sedi : hic inquit, Cum impiis non sedebo. Ibi inchoatio, hic perseverantia designatur. Opus est enim, ut bonum, quod incipitur, usque ad finem perducatur. Sed qui ab iniquis se separat, cum quibus adjungitur, audiamus.*

6. *Lavabo inter innocentes manus meas et circumdabo altare tuum, Domine. Non aqua visibili lavas manus, quando pie cogitas de operibus tuis : et innocens es coram oculis Dei, qui est et altare coram oculis Dei, quo ingressus est sacerdos, qui pro nobis se primus obtulit. Est cæleste altare, quod non amplectitur, nisi ille qui lavat manus inter innocentes, factus et ipse innocens. Nam multi altare hoc tangunt indigni, et tolerat Deus pati injuriam ad tempus sacramenta sua. Sed non quomodo recipieris, cum malis intra parietes Ecclesie, ita recipieris, cum malis in sinu Abrahæ (Luc. 16.). Non ergo timeas : lava manus, et circumda altare Dei, ubi offers vota Domino, ubi preces fundis, ubi conscientia tua pura est, ubi dicis Deo, qui sis ; et si alud est, quod displiceat Deo, curat ille cui confiteris. Quare*

circumdās altare Dei; vir sancte? Sequitur, et A dicit:

7. *Ut audiam vocem laudis, et enarrem universa mirabilia tua.* Audire vocem laudis, est intelligere intus: quia quicquid in te mali est, de peccatis tuum est: et quicquid boni, in justificationibus Dei est. Ita audies vocem laudis, ut non te laudes. Et quando bonus es, audis etiam divinas laudes intus, quas in te loquitur Dominus Deus tuus, et ibi audiendo dicis, ut enarres mirabilia ejus universa, corporalia et spiritualia, visibilia et invisibilia. Ad mirabilia Domini 115 pertinet, quando aliquis suscitatur in corpore. Ad majora vero pertinet mirabilia, quando aliquis suscitatur in anima. Grande miraculum est, cum resurgit vivus, qui erat mortuus. Majus est, cum resurgit pius, qui erat impius: cum resurgit castus, qui erat luxuriosus: cum resurgit humilis, qui erat superbus. Exteriora ista mirabilia prosunt ad fidem: interiora ad morum aedificationem: laudes Domini ad dilectionem. Ad hoc laudatur Dominus Deus tuus: ad hoc mirabilia prædicatur, ut ames, credas et speres. Ama laudabilem, crede et spera in mirabili. Ad hoc pertinet quod sequitur.

8. *Domine, dilexi decorem domus tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ.* Domus Dei est Ecclesia, decor ejus justitia, locus habitationis requies æterna. Et recte præposuit decorem domus, deinde locum habitationis: quia amando et rectando justitiam ad æternæ quietis pertingitur gloria. Et quia electus quisque quantumcumque proficiat, adhuc tamen reprobari formidat, misericordem Deum humiliter exorat, dicens,

9. *Ne perdas cum impiis Deus animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam.* Impii sunt odientes Deum, viri sanguinum odientes proximum. Nam qui odit fratrem suum, homicida est (1. Joan. 2. et 3.). Isti sunt Ecclesia malignantium, qui agunt concilium vanitatis, cum quo vir sanctus non sedisse se perhibet. Et notandum quod non ait, In concilio: sed, Cum concilio. Nam in concilio vanitatis potest quis sedere ad utilitatem, cum ad hoc ibi sedet, ut liberet innocentem, aut ut ipsam redarguat vanitatem. Cum concilio vero vanitatis sedere, est ipsi concilio consentire. Quod quia non fecit, orat nunc, ut qui particeps non fuit in culpa, non sit etiam particeps in poena. Et hoc est iudicium quod postulat a Domino, ut discernatur a malis cum quibus habitat.

10. *In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Sicut hoc quod in manibus tenemus, in promptu habemus: ita in manibus dicuntur habere iniquitates, quod in promptu semper habent male agere. In eorum manibus iniquitates sunt, qui parati sunt ad homicidium, ad furtum, ad rapinam, et ad cætera mala faciendā. Hi sunt qui acquirendis lucris insistent ardent studio, circumquaque exquirunt, ut dextera eorum repleatur muneribus. Sed quia non manus, sed dextera dicitur, aliquid nobis subtilius ex hoc nomine designatur. Usus quippe pravorum est, ut donum gratiæ vertant in augmentum culpæ. Bene ergo a. t. *Dextera eorum repleta est muneribus:* quia (Ex Augustino) quod eis ad obtinendam æternam salutem datum est, ad accipiendā hujus sæculi munera converterunt, existimantes questum esse pietatem (1. Tim. 6.). Hi sunt qui sapientiam suam vendunt, pro justitia pretium requirunt, ipsis etiam spiritualibus studiis quandoque desudant, ut terrenum aliquid couquirant. Sed quia vir Dei manum suam ab omni munere excutit, et quicquid agit, pure et propter Deum agit: non ut hic thesaurizare appetat (Math. 6.), sed ut ex hac captivitate liber evadat: Redemptorem suum suppliciter implorat dicens,

11. *Ego autem in innocentia mea ingressus sum;*

• Illud meum redundat, et pence Augustinum non habetur.

116 *redime me, et miserere mei.* Valeat (Ex eodem: mihi ad perfectionem liberationis tantum meum pretium sanguinis Domini mei: ut in periculis hujus vitæ miser cordia tua non deserat me.

12. *Pes meus stetit in directo.* Id est, affectus meus non recessit a justitia. Quare in directo? Quia superius dixerat, Et in Domino sperans non infirmabor. Ille titubabat inter malos, qui non in Domino sperat. Hinc factum est, ut schismata fierent. Sed quid concluditur? In Ecclesiis benedicam te, Domine. Qui benedicit Domino lingua, et factis male licit, non in Ecclesiis benedicit Dominum. Imo ego illis est, de quibus dicitur, Væ his per quos nomen Domini blasphematur (Isai. 52.). Hoc est ergo in Ecclesiis benedicere Dominum, sic vivere, ut per mores casusque benedicatur Dominus.

TITULUS PSALMI XXVI.

Psalmus David, priusquam hinciretur secundo. Psalmus iste est adscribendus David, hoc est, perfectæ Ecclesiæ. Psalmus (dico) agens de eo negotio, quod contigit priusquam hinciretur secunda unctione. Legitur David bis inunctus fuisse. Primum a Samuele in domo patris (1 Reg. 16.), quæ præfiguravit secundam unctionem. Deinde vero quando fuit susceptus a populo, et rex constitutus super Judam in Ebron (2 Reg. 2. et 5.), secundo inunctus fuit. Eodem modo fuit Christus bis inunctus, non corporali, sed spirituali unctione. Primum cum iminuitis peccati, fuit Rex super Judæorum populum constitutus: post resurrectionem vero fuit inunctus, videlicet cum immortalis et impassibilis fuit factus. Et fuit sibi datum nomen quod est super omne nomen: ut in nomine Jesu omne genuflectatur caelestium, terrestrium et infernorum (Philip. 2.). Eodem modo fideles bis inunguntur: primo in baptismo, quando accipiunt pignus Spiritus (2. Cor. 1. et 5.): quæ unctio est præfiguratio et quasi æria unctionis suæ. Et secundo post hanc vitam, quando immortalitatem et impassibilitatem consequuntur (Ephes. 1.). Et David post primam unctionem non confirmatus est in regno, donec Saule devicto. Et multos adversarios devicit, antequam secunda unctione ungeretur. Similiter fideles in hac vita multos habent adversarios, antequam inungantur secundo. Et nunquam confirmabuntur in regno, donec Saule devicto, id est, donec diabolo superato penitus, et morte destructa. Et hoc modo titulus iste potest exponi de capite et membris. Intendit perfecta anima in hoc psalmo, sui exemplo unumquemque exhortari, qui pignus Spiritus sancti accepit: ut si beatus esse desiderat, in tentationibus vitæ præsentis viriliter agat, et per beneficia in hac vita a Deo collata (quæ in principio psalmi enumerantur, ubi dicit, *Dominus illuminatio mea, et cætera*) seipsum conformando, pondus diei et æstus pia longanimitate sustineat. Dicit itaque sic:

PSALMUS XXVI.

1. *Dominus illuminatio mea, et salus mea, quem timebo? Dominus protector vitæ meæ, a quo trepidabo?* Triā sunt quæ dicit: *illuminatio, salus, protectio.* Ista triā reddunt intrepidum hominem contra adversa omnia. Si enim eum 117 illuminat Deus, ut recta videat: si sanat, ut recta quæ viderit, opere compleat. Deinde si protegat, ne tentatus cadat: quid restat, quod formidare debeat? Venit: lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. 1.). Redemit animam meam, illuminavit, protegit ne amittat, a quo trepidabo? Video hostes, video tyrannos incurrentes: sed neminem timeo Dominica fretus admonitione, qua dicitur, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (Math. 10.). Un te subditur:

2. *Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, et ceciderunt.* Appropinquant nocentes, invadunt me hostes, obsident inimici: ut carnes meas edant, ut me lacerent, et occidant, ut carnales et imperfectos decipiant, et nefario corpori suo conjungant. Vel carnes edere, est carnales affectiones igne tribulationis consumere: sed in eo infirmantur a propriis viribus, et victi cadunt, quo ad interiora animi irrumpere non possunt. Unde adhuc etiam subjungit:

3. *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.* Si inipiorum exercitus, si vitiorum impetus, si demoniorum cœtus collectis viribus atque ordinata acie consurgat, nihil cor dubitat: quod omnipotens Deus illuminando, sanando, protegendo confirmat. *Si exsurgat adversum me prœlium, ut me debellare velint inimici supradicti, in hoc ego sperabo. In quo?* Sequitur, et dicit:

4. *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Valemus nobis tentationes et tribulationes hujus sæculi ad consequendum regnum Dei. Unde sancta Ecclesia dum bella in imis sustinet, spem suam ad alta sublevat: et quanto graviora hic patitur, tanto ibi majorem mercedem expectat. Hinc in Evangelio Dominus ait, Cum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint propter me: gaudete in illa hora, quia merces vestra multa est in cœlo (Math. 5. Luc. 6.). Videamus ergo quam unam petii, qui inter adversa constitutus nihil timet. Quæ est illa una? *Ut inhabitem* (inquit) *in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ.* Domus ea dicitur, ubi semper manebimus. In ista peregrinatione proprie appellatur tabernaculum, quod pertinet ad militantes et pugnantes contra hostem. Quid acturi sumus in illa domo, habes in alio psalmo, Beati (inquit) qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te (Psal. 83.). Ille iste cupiditate ardens, et amore æstuans, desiderat per omnes dies vitæ suæ in domo Domini habitare. Dies, inquam, non finiendo, sed æternos. Sic dicuntur dies, quomodo anni, de quibus dictum est, Et anni tui non deficiunt (Psal. 101. Hebr. 11.). Nam dies vitæ æternæ, unus dies est sine occasu. Ille ergo dicit, A Domino hanc concupivi, hanc unam petii, hanc requiram. Et quasi dicere: Quid tibi facturus es? Ad quid hoc petis? *Ut videam* (inquit) *voluntatem Domini, et visitem templum ejus.* Ecce quod amo. Ecce quare volui habitare in domo Domini, ut *contempler delectationem ejus.* Video enim nunc per speculum et in æmignate: tunc autem **118** facie ad faciem. Nunc ex parte cognosco, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum (1. Cor. 13.). Bene autem ait, *et visitem templum ejus;* quia illa beata visio non implebitur, nisi in visione templi Dei, quod recte et domum nominat et templum. Domus dicitur, eo quod habitatur a sanctis. Templum, eo quod ibi laudes Domino persolvantur. Ut autem illuc perveniam, unde mihi promitto: sequitur et dicit,

5. *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo, in die malorum: protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Dies malorum præsens vita est, in qua fit malum. Unde Apostolus ait, Redimentes tempus, quoniam dies mali sunt (Ephes. 5.). Tabernaculum est Ecclesia præsens, in qua militamus. Accepte de isto tabernaculo carnem Filii Dei, et factus est nobis absconditum tabernaculi. Abscondit nos in tabernaculo per fidem, protegit nos in Christo ad salutem: Filii Dei sumus, sed nondum apparet quod erimus (1. Joan. 3.). Per fidem enim ambulamus, et non per speciem. Mortui estis (ait Apostolus) et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (Coloss. 3.). Et quia sic nos abscondit a vitis, et protegit in Christo Deus, ut in ipso nos exaltet ad virtutes: recte subiungit,

6. *In petra exaltavit me, et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.* Dominus Jesus Christus et petra est, et caput (1. Cor. 10. Ephes. 1. et 2.). De hac petra ipse Dominus ait, Et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam (Math. 18.). In hac petra firmiter fundata exaltatur de mundo ad cœlum, de diabolo ad Dominum: ubi et nunc dum moratur et laborat corpus inter inimicos in terra, jam caput suum, id est, Christum exaltatum, dicit, Surrexit

^a Vetus hæc varians lectio est, quam Augustinus præfert, sive de suo substituit pro verbis, *ut videam*

enim a mortuis, et sedet ad dexteram Patris in cœlo (Ephes. 1. Marc. 16.). Confidant ergo membra nec timeant inimicos: cum jam nunc super eos caput suum videant exaltatum. Ubi enim caput est, ibi et membra secutura sunt. Sumus et nos cum illo sursum. Est et ille nobiscum deorsum. Ecce quale pignus habemus. Unde et nos fide et spe et caritate cum capite nostro sumus in cœlo in æternum: quia et ipsum bonitate, divinitate, unitate nobiscum est in terra usque in consummationem sæculi (Math. 28.) Unde ei laudes et sacrificia non cessat immolare Ecclesia (Psal. 115.). Ideo subiungit, *Circumivi et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis: cantabo et psalmum dicam Domino.* Consideravi fidem orbis terrarum, in qua exaltatum est caput meum, super eos qui me persequerentur. Et in ipso tabernaculo, id est in Ecclesia toto orbe terrarum diffusa, totis viribus laudavi Dominum. Vociferare est ingenti virtute vocem efferre. Immolamus Deo hostiam vociferationis (Psal. 118.), quando ei laudes offerimus cum magna devotione et contritione cordis. In hoc quod ait, *Cantabo et psalmum dicam,* frequentiam divini ministerii insinuat. Cantus pertinet ad jocunditatem laudis, Psalmus vero ad exercitium boni operis. Sic est laus nostra Deo acceptabilis, si voce, corde et opere laudemus eum. Deinde postulat ut exaudiatur, cum subiungit,

7. *Exaudi, Domine, vocem meam qua clamavi ad te, miserere mei, et exaudi me.* Gemamus modo, oramus modo. Gemitus non est nisi miserorum, Oratio non est nisi indigentium. Transit oratio, succedet laudatio. **119** Transit fletus, succedet gaudium. Interim modo, quando in diebus malorum sumus, non cesset oratio nostra ad Deum, a quo unam illam petimus. Et ab ipsa petiti non desistamus, donec ad illam, illo domante ac perducente, perveniamus, amittantur omnes cupiditates, una in corde sit ei in postulatione. Unde et subiungit:

8. *Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam Deus requiram.* Ac si dicat, Oratio mea non in solis labris est, sed cord: prolata. *Exquisivit te facies mea,* id est, intento mea, fides mea, mens mea, in qua me cognoscis: *faciem tuam Deus requiram.* Non honorem, non gloriam, non divitias quero, facies tua, pulchritudo tua, visio tua mihi est in desiderio.

9. *Non avertas faciem tuam a me, ne declinans in ira a servo tuo.* Forte ab aliquibus declinat non in ira, quomodo a quibusdam, qui illi dicunt, Averte faciem tuam a peccatis meis (Psal. 50.). Quando a peccatis tuis avertit faciem suam, non in ira a te declinat. Avertat ergo faciem suam a peccatis tuis, sed non avertat faciem suam a te. Ira ejus non est nisi aversio vultus ejus. *Adjutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus.* Ecce in via sum: petivi a te unam, liberum arbitrium: habeo. Recta quæ agere debeam, cognosco: sed sine te nihil agere valeo (Joan. 15.). Est ergo adjutor meus, ut prolificam: nec me derelinquas, ne cadam: neque despicias me, ne peream: quod debes facere, quia tu Deus meus es, qui me creasti, et salutaris meus, qui me redemisti. Non habeo adjutorem extra te.

10. *Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.* Exceptis illis duobus parentibus, de quorum carne nati sumus: habemus hic alium patrem, et aliam matrem, vel potius habuimus. Pater secundum sæculum diabolus est (Joan. 8.), et fuit vobis pater, cum essemus infideles. Nam dicit Dominus infidelibus, Vos a patre diabolo estis (Ibidem). Iste est pater omnium impiorum, ipse operatur in filiis diffidentiae (Ephes. 5.). Mater est illa Babylonia societas omnium perditorum, ab oriente usque in occidentem. Ipsa habet regnum

voluntatem; alii libri cum Vulgato Interprete voluptatem habent.

terrenum. Hæc prima fuit mater nostra : in hac nati sumus. Cognovimus alium patrem Deum (*Math. 6. et 23.*), reliquimus diabolum. Cognovimus aliam matrem Jerusalem cœlestem, quæ est sancta Ecclesia (*2. Cor. 5.*) cujus portio peregrinat in terra : reliquimus Babyloniam. Separati sumus a mundo et diabolo. Assumpsit nos Dominus ut Pater, quia condidit, quia vocat, quia jubet, quia regit. Assumpsit ut mater, quia fovet, quia nutrit, quia lactat, quia continet. Sed assumptus a Domino quid petat, audiamus :

11. *Legem pone mihi, Domine, in via tua, et dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.* Via Domini in hoc loco fides potest intelligi : semita recta, caritas : de qua Apostolus discipulis suis ait, Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro (*1. Cor. 12.*) : et cœpit loqui de caritate. Inimici sanctæ Ecclesiæ sunt carnaliter viventes, et hæretici : qui male vivendo, et prave docendo comprimunt servos Dei. Postulat ergo vir sanctus legem sibi poni in via, et dirigi a Deo in semitam : quatenus per legem instructus recte credat, et per gratiam directus, **120** B amando et operando recte incedat. Et hoc facit, propter inimicos suos, qui eos quos minus eruditos aut imperfectos inveniunt, ad errorem sive iniquitatem (si possunt) trahunt. De quibus adhuc subditur :

12. *Ne tradideris me in animas tribulantium me, quoniam insurrexerunt in me lestei iniqui, et mentita est iniquitas sibi.* Si tradideris carnem meam in manus eorum, non tradas me, id est, animam meam, in animas, id est, voluntates eorum, ut ex toto animum et desiderium suum expleant de me : ut si occidunt corpus, vel animam non occidant (*Math. 10.*). Quoniam ut a te revocarent, insurrexerunt in me, testantes iniquitatem et falsitatem. Multoties enim falsi testes (*Math. 26.*) contra sanctos surrexerunt, qui eos prævaricatores legis, et seductores affirmant. Sed iniquitas mentita est sibi (*Act. 6.*), non sanctis : quia mendacium eorum sibi versum est in pœnam et damnationem, sanctis vero in gloriam. Quia in re notandum est, quia quæ bona sunt, maior impugnatione non solum non deficiunt, sed etiam magis esse bona noscuntur. Si doctrina Ecclesiastica simplex esset, et nullus extrinsecus hæreticorum dogmatum assertionibus eam stringeret : non poterat tam clara, et tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco doctrinam catholicam contradicentium obsidet impugnatione, ut fides nostra non otio torpescat, sed exercitiis elimetur. Propter hoc denique et Apostolus dicebat, Oportet autem et hæreses esse, ut probati quique manifesti fiant (*1. Cor. 11.*). Inter nos, ipsum denique diabolum, et oblectantes adversum nos contrarias potestates, si auteras virtutes animi, sine oblectante non poterunt entescere. Sic et fidelium gloria non poterit resplendere, nisi eam infidelium reprobatio et pœna commendet. Post illum circuitum et jubilationem, post ista pericula et labores, inter manus tribulantium positus, æstuans, anhelans, laborans, firmus et certus, Domino suscipiente, deducente, regente, quid subjungat, audiamus :

13. *Credo videre bona Domini in terra viventium.* O bona Domini dulcia, immortalia, sempiterna ! Quando vos videbo ? *Credo*, inquit, *videre*. Justus enim ex fide vivit (*Rom. 1.*). Quid est fides ? Credere quod non vides. Quæ enim videntur, temporalia sunt, ipsa sunt in terra morientium. Quæ autem non videntur, æterna, ipsa sunt in terra viventium (*2. Cor. 4.*). Terra dicta est per similitudinem, propter stabilitatem. Nullus ibi perit, sed semper manet, et beate vivit. Sed quid dicit Apostolus ? Si autem quod non videremus, speramus, per patientiam expectamus (*Rom. 8.*). Recte ergo divina Scriptura nos admonet, dicens :

14. *Expecta Dominum, viriliter age, et confortetur*

• Didicit abs Hieronymiana ipsa interpretatione ex Hebræo, neque enim alibi, quod meminerim, id S.

Patet cor tuum, et sustine Dominum. Hinc per Prophetam dicitur : Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet (*Abac. 2.*). Si differatur, non aufertur. Multi negligunt expectare Dominum, quia merces ejus in præsentem non datur, sed in futuro reservatur (*Math. 5.*). Ideo fatigantur et remanent in via. Propterea divinitus admoneris, ut viriliter, id est, fortiter agas, et corde confirmatus patienter sustineas. Non enim sufficit bona viriliter agere, nisi ex virtute animi studeas et mala æquanimitè tolerare. Noli dissolvi, ne sis inter eos quibus dicitur, *Vae his* **121** qui perdidit aut sustinentiam (*Eccles. 2.*) ! Qui sustinentiam perdit, effeminatus est, perdit vigorem. Operare ergo viriliter, sustine patienter : ut bene vivendo sis justus, et patiando perfectus. Sic bona quæ credis, videbis. Sic recta opera ad finem perfectum perduces.

TITULUS PSALMI XXVII.

Psalmus ipsi David, id est, excellentiori membro Ecclesiæ. Negotium est Ecclesiæ clamantis ad Dominum, ut ejus sic exaudiat orationem, ne eam cum operantibus iniquitatem perdat : sed prout meruit, sibi tribuat : malos autem impunitos non deserat. Quod faciendo suadere intendit, ut quisque fidelis sui exemplo, cor suum ponat in Domino : quatenus ejus caro refloreat in ipso. Vel quia dicitur, ipsi David, ipsius mediatoris vox est, manu fortis in conflictu passivus. Quæ autem videtur inimicis orare, non malivolentis votum est, sed devotio pœnæ. Non optat quæ dicit, sed quid eis imminet prædicit. Ait ergo pro se et membris suis eis :

PSALMUS XXVII.

1. *Ad te, Domine, clamabo, Deus meus, ne sileas a me : ne quando taceas a me, et assimilabor descendentibus in lacum.* Merito Dominum eum vocat, cui subjecta est omnis creatura : sicut scriptum est, Omnia serviunt tibi (*Psal. 118.*). Qui enim sit omnium Deus per creationem, proprie Filius Dei per naturam, vel specialiter Ecclesiæ per gratiam : ad quem clamare est toto desiderio, toto affectu orare. *Ne sileas* (inquit) *a me* : quantum ad exteriorem eruditionem. *Et ne aliquando taceas a me*, quantum ad interiorem inspirationem. Oportet enim ut misericors Deus, sicut pro salute humani generis olim locutus est in Prophetis, novissime autem in Filio suo (*Hebr. 1.*) : sic et nunc non sileat, sed per ejus vicarios verbo et gratia informatos incessanter nobis loquatur, nos erudiat, nos aspiret. Et si, inquit, taceris, *Assimilabor descendentibus in lacum*. Si taceret Christus, similis apparisset cæteris mortalibus. Sed quia in eo Deus locutus est, propterea dixit ei Petrus, Verba vitæ æternæ habes (*Joan. 6.*), et, Tu es Christus Filius Dei vivi (*Math. 16.*). Fides enim ex auditu, auditus autem per verbum Christi (*Rom. 10.*). Rursus si taceat a doctoribus Ecclesiæ, ejus tacere, nostrum perire est. Aliter, per hoc quod ait, *Clamabo* : notat se incessanter clamare ad Dominum toto tempore obedientiæ suæ. Per hoc quod subjungit, *Ne sileas*, notat affectionem piam inter Deum et hominem : quia ex quo homo clamare incipit, Deus audit. Hebræica ^a veritas non habet hoc, *nequando taceas a me*; sed LXX. Interpretes addiderunt, nec tamen sine causa : sed per hoc dant nobis intelligere eum clamasse de prima et secunda clarificatione. Prima clarificatio est ante resurrectionem, cum fuit immunis ab omni peccato, et per eum Deus miracula fecit, quæ nemo alius facere potuit. Secunda clarificatio fuit in resurrectione, qua ejus humanitas impassibilitatem et immortalitatem suscepit. Et si sileas **122** remotus a me, tunc *assimilabor*, id est, similis ero *descendentibus in lacum*, id est, in hujus mundi miseriam. Si enim homo ^b Dominicus a præsidio divini Verbi sibi uniti desereretur, similis utique aliis hominibus inveniretur. Bene dicit, *De-*

Pater notat.

^b Recole quæ in Psal. I et VII animadvertimus.

scendenibus: quia maximus descensus est a Deo deviare, et se ad hujus mundi miserias inclinare. Ascensus vero, relictis his miseris, ad bona perpetua festinare. Ideo subiungit:

2. *Exaudi, Domine, vocem deprecationis mee dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.* Duo prætendit, pro quibus digne debeat exaudiri, dicens, *Dum*, idest, quia oro ad te. Et quia extollo manus meas in cruce, ad templum, idest, Ecclesiam construendam, ut sit templum sanctum Dei. Magnum meritum exauditionis fuit incarnatio et passio Redemptoris, qui factus est (ut Apostolus ait) propitiatio pro peccatis nostris in sanguine suo (1. Joan. 2.), quo lavaret nos a peccatis (Apocal. 1.), et aptaret sibi Ecclesiam non habentem maculam aut rugam (Ephes. 5.). Attende et tu caput tuum: exemplo ejus discere orare, discere tolerare, discere amare. Extende manus tuas ad templum. Extende te ad bonam operationem propter regnum Dei. Audi et ora quod sequitur:

3. *Ne simul tradas me cum peccatoribus, et cum operantibus iniquitatem ne perdas me.* Cum peccatoribus quidem fuit Christus: quia Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1.), et cum impiis deputatus est (Isai. 53.). Sed tamen traditus simul cum peccatoribus non est, ut et ipse esset peccator: quia peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus (1. Petr. 2.). Descendit in infernum, ubi descendunt impij. Sed cum operantibus iniquitatem non periit, quia et si ab iniquis occisus est, a morte tamen resurrexit, et nos moriendo redemit. Et sic mors illa non perditio, sed vita fuit. Ora et tu, ne simul tradaris cum peccatoribus, ne eorum cum quibus habitas, pravis moribus corrumparis, et cum operantibus iniquitatem, ne perdaris: ne videlicet cum iniquis in æternum pereas, quorum persecutionem temporaliter toleras. Et non solum sunt iniqui actu, sed etiam in lingua. Nam subditur, *Qui loquuntur pacem cum proximo suo.* Qui dixerunt, *Scimus quia a Deo venisti magister (Joan. 11.). Mala autem in cordibus eorum.* Cogitabant enim, ut Jesum dolo tenerent et occiderent (Math. 26.). Christus Judæorum proximus dicitur (Math. 15.), et secundum carnem, quia de germine eorum fuit: et secundum hoc, quod eis misericordiam facere venerat (Rom. 1.). Juxta quod de Samaritano in Evangelio legitur, quia proximus dicitur illi qui in latrone incidit, quia misericordiam ei fecit (Luc. 10.). Quam multi tales inveniuntur in Ecclesia Dei, qui persequuntur adhuc corpus Christi (Rom. 12.). Hi sunt qui veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (Math. 7.). Et quia ipsi tales sunt:

4. *Da illis secundum opera eorum.* Et secundum modum culpæ, sit retributio pœnæ. Sed dicit aliquis, *Bona fuerunt opera eorum, etiam cum Christum occiderunt: quia sic humanum genus redemptum est.* Ideo sequitur: *Et secundum nequitiam adimentionum ipsorum.* Ac si diceret, **123** Non dico ut secundum utilitatem, quæ ex eorum operibus processit, reddatur eis: sed secundum nequitiam, quam se ad utilitatem suam invenisse putaverunt. Non enim ideo Christum occiderunt, ut genus humanum redimeretur: sed ne illi locum et gentem amitterent. Qua in re notandum est, quod eadem actio secundum diversas intentiones et bona dicitur, et mala. Nam Filium suum, quem Deus Pater tradidit, tradiderunt Judæi. Una ex utraque parte fuit actio: sed intentio diversa. Nam ad hoc tradidit eum Pater, ut nos resurgendo salvaret. Ad hoc tradiderunt eum Judæi, et morte turpissima condemnandum curaverunt, ut penitus deperiret. Non ergo justitia aut injustitia in actione est, sed in voluntate. Sequitur ergo, *Secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.* Quid per opera manuum eorum, voluit designari, nisi excellentem iniquitatem, quam

A fecerunt in mortem Domini? Cum apponit manum post opera, ostendit illos magnum studium et affectionem ad illud opus adhibuisse. Quod dicitur *manuum*, tractum est ab artifice: quia illa opera vult dici suarum manuum, quæ studiose fecit. Bene autem dicitur, *retributionem*: quia cum Christus eis bona fecisset, ipsi ei malum retribuerunt. Ac si aperte dicat: Sicut ipsi retribuerunt mihi malum, redde ipsis malum similiter. Et merito:

5. *Quoniam non intellexerunt opera Domini.* Scilicet illa quæ in Lege mystice scripta sunt, sive illa quæ occulte postmodum operatus est per Filium suum: sicut est quoque eum incarnari fecit de Virgine, quod eum pro nostra redemptione misit. *Et in opera manuum ejus.* Idest, in manifesta opera, subaudis, non intellexerunt. Hebræi habent, *Non inspererunt in opera manuum ejus.* Quæ sunt illa? Quod infirmos curabat, leprosus mundabat, mortuos suscitabat, et alia multa miracula, quæ per Filium suum faciebat Pater. Hinc Veritas Judæis aiebat, *Si mihi non credidit, vel operibus credite.* Opera enim quæ ego facio testimonium perhibent de me (Joan. 10.). Excusabiles autem invenirentur in occultis, sed non invenirentur in apertis. Quia ergo in opera manifesta non intellexerunt, ut mercede perciperent divina; ideo sequitur: *Destrues eos,* spiritualiter et corporaliter: sicut fuit in destructione Titi et Vespasiani. Et Propheta prævidens illam destructionem esse irreparabilem, addidit: *Et non ædificabis eos,* ulterius. In aliis enim destructionibus reparaverat eos Deus, ut in destructionibus Babylonis, et in captivitate Ægypti. Vel etiam si spiritualiter essent destructi, ut si sub aliquo duce essent idololatrarum, per alium ducem Deus eos ab idololatria liberabat. De hac autem novissima excacatione spirituali, non reparabuntur usque in finem: quando eorum reliqui salvabuntur: corporaliter vero nunquam restituentur. Ab hoc versu incipit agere gratias de sua exauditione. Ait enim,

6. *Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis mee.* Quotiens exaudimur a Domino, debemus illum benedicere. Non enim habet homo quid tribuat Deo pro tantis **124** ejus beneficiis, nisi benedictionem et laudem. Nemo autem donis Dei fit beatus, si donanti existit ingratus. Sic autem colitur a nobis Pater luminum, a quo omne datum optimum et omne donum perfectum descendit: scilicet sacrificio laudis et actionibus gratiarum.

7. Non tantum exaudivit de removendis malis, sed etiam, *Dominus est adjutor meus,* ad bene operandum: *Et protector meus,* ne lædatur a telis persecutorum. *Et in ipso speravit cor meum;* idest, intentio mea: speravit autem de resurrectione. Et ideo, *Adjutus sum.* Ad hoc nos adjuvat in bono, et protegit in malo omnipotens Deus, ut spem nostram constituamus in ipso. Quanto autem fidentius in ipso speramus, tanto ab ipso adjuvamus uberius. Unde fit, ut per Dei adjutorium spes in nobis generetur, et deinde pro spei meritum Dei adjutorium augeatur. Et ostendit in quo adjutus sit Deus. *Et restituit caro mea.* Ante floruerat Christi caro, cum fuit immunis ab omni peccato: restituit quando impassibilitatem et immortalitatem resurgendo suscepit. Propterea sequitur: *Et ex voluntate mea confitebor illi.* Voluntariam confessionem diligit Deus: coacta autem servitia non recipit. Unde scriptum est, *Servus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum (2. Cor. 9. Joan. 8.).* Servus est qui servit ex timore, huius est qui obedit ex amore. Ille a cœlesti domo excutitur, quia servus est. Iste introducitur, quia filius est. Conlitemur ergo Domino tota voluntate, toto affectu: ut tanquam devoti filii consequamur hæreditatem Dei. Illi namque debetur recte confessio, de quo subditur,

8. *Dominus fortitudo pœnis suæ.* Idest sibi devota. Fortitudo Dei in eo est, quia homines de diaboli jugo

* Videtur de Hieronymiana interpretatione ex Hebræo accepisse.

eripit, et suos facit. *Et ipse est protector salvationum Christi sui.* Id est, illorum qui per Christum salvati sunt. Et hic manifeste notat, quod mysteria Christi prosunt hominibus ad salutem. Et quia Dominus est fortitudo plebis, ergo, Domine, fac quod tuum est.

9. *Sublato fac populum tuum, Domine.* Eripiendo de inimicorum potestate, dirigendo ad fidem. *Et benedic, dando incrementum virtutum ipsi facto: Hereditati tuæ: et rege eos.* Secundum mores et virtutes: *Et extolle illos.* De virtute in virtutem, usque in æternum. Id est, donec perveniant ad æternitatem.

TITULUS PSALMI XXVIII.

1. *Psalmus David in consummatione tabernaculi.* Remissa arca Domini a Philistæis, et reducta in Jerusalem, cum prohiberetur a Nathou propheta ne faceret domum Domini, quia vir sanguinarius erat: fecit tabernaculum de tentoriis, id quo reponeret arcam Dei (2. Reg. 6. et 7.). Quo consummato, iuvavit multos, ut ad templum illud venirent (1. Paral. 17.): non vacuis manibus, sed ut ibi adductas hostias immolarent. Et post hæc consummationem scripsit psalmum istum: non quod de historiali consummatione scriberet, sed nobis consummationem Ecclesiæ futuram per Spiritum Sanctum prophetaret: cuius consummatio, illius tabernaculi figura erat. Quod sciens Hésdras propheta David intellexisse, sic intulavit. **125** Qui titulus sic legitur. Psalmus iste convenit David prophetae, qui hic loquitur. Psalmus dico, habitus in consummatione tabernaculi, id est, in consideratione consummationis Ecclesiæ. Hanc recte tabernaculum appellamus, quia hic in ea tanquam in tabernaculo militamus. Ipsa est in hoc psalmo materia. Negotium prophetæ sub persona Ecclesiæ est, ostendere quomodo tabernaculum Dei compositum sit, id est, qua virtute, et qua magnificentia per septiformem gratiam Spiritus Sancti, quæ concipitur ex voce Domini, septies repetita. Et hæc faciendo intendit, ut qui filii Dei facti sunt per adoptionem; puræ Deo mentis hostiam offerant. Ait ergo:

PSALMUS XXVIII.

2. *Afferte Domino filii Dei, afferite Domino filios virtutum.* Afferite Domino vosmetipsos, quos per Evangelium duces gregum Apostoli genuerunt, habentes tanquam duo cornua, duo Testamenta. Hinc Paulus aries spiritualis gregi suo dicit, Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui (1. Cor. 4.). Et iterum: Filioi mei, quos iterum parturio (Gal. 4.). Deo nos afferimus, si devote agimus, qui d per sapientiam audimus. Præbe (inquit) filii, cor tuum mihi (Prov. 27.). Sed necesse est, ut hæc oblatio cordis et animi in completionem se demonstret actionis. Unde et subditur: *Afferite Domino gloriam et honorem.* Tales vos exhibete, ut honoretur et glorificetur Deus in vobis. Juxta quod scriptum est: *Lucaat lux vestra coram hominibus, ut videntes opera vestra bona, glorificent Patrem vestrum, qui in caelis est (Matth. 5.).* *Afferite Domino gloriam nomini ejus.* Gloriose per orbem innoscescat. *Adorate Dominum in atrio sancto ejus.* Hoc est, in dilatato et sanctificato corde vestro. Illi quippe et nos ipsos debemus, a quo conditi sumus. Cui iure honor et gloria a nobis exhibetur pro tot et tantis beneficiis, quæ in edificationem spiritualis tabernaculi, id est Ecclesiæ subscribuntur. Dicitur enim:

3. *Vox Domini super aquas.* Vox Domini super populos, qui per aquas recte designati sunt, quoniam aquarum more fluxu mortalitatis incessanter decurrunt. *Deus majestatis intonuit.* Deus de nube carnis terribiliter pœnitentiam prædicavit. Ipse per seipsum intonuit, qui Deus est majestatis, potestatis et excelsæ virtutis. Hinc est, quod in Canticis Ecclesia dicit, Anima mea liquefacta est, ut dilectus locutus est (Cant. 6.). Intonuit etiam vox Domini super aquas: quia in Jordane super Christum vox Patris audita est: *Hic est Filius meus dilectus (Matth. 3.).* Intonat nunc quoque super aquas baptismatis: quia in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti baptizantur credentes. Et quia ipse est, qui baptizat, recte subiungitur: *Dominus super aquas multas.* Scriptum est enim, Unus Dominus, una fides, unum

PATROL. XXI.

baptisma (Ephes. 4.). *Ve.* Dominus super aquas multas, id est, ipse Dominus Jesus, postquam emisit vocem super populos, et perterruit, eos convertit in se, et habitavit in eis.

4. *Vox Domini in virtute.* Ut est illud, Lazare veni foras. *Vox Domini in magnificentia.* Non enim loquebatur Jesus, tanquam Pharisæi, sed tanquam potestatem habens (Joan. 11.). Unde quidam ait, Nunquam loquutus est homo sicut **126** hic homo (Ibid.). Tanta hujus vocis Dominicæ virtus erat, quod et mortuos suscitabat, cæcos illuminabat, leprosos mundabat. Vel vox Domini in virtute et magnificentia fuit, cum prius Apostolos fidei virtute instruxit, et per eos postmodum magna fecit. Unde subinfertur:

5. *Vox Domini confringentis cedros, et confringet Dominus cedros Libani.* Quid per cedros, nisi alti in superbia designantur? Et bene post cedros addidit, *Libani.* Libanus enim interpretatur *candidatio.* Vox autem Domini confringit cedros Libani: quia per eam etiam illi conteruntur, qui in honoribus et divitiis, et in nlore terrenæ nobilitatis exaltantur. Unde Apostolus ait: *Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia (1. Cor. 1.).* Sed sciendum, quia duobus modis confringit cedros vox Domini: quosdam videlicet damnando, quosdam ad se trahendo et penitus humiliando: de quibus subjunctum est,

6. *Et comminuet eas tanquam vitulum Libani.* Et amputata superba celsitudine illorum, deponet eos ad imitationem humilitatis suæ, qui tanquam vitulus per ipsam hujus seculi nobilitatem ad victimam ductus est. Astiterunt enim reges terræ, et principes convenerunt adversus Dominum et adversus Christum ejus (Psal. 2.). *Et dicitus, quemadmodum filius unicornium.* Nam et ipse dilectus, atque unicus Patri exinanivit se nobilitate sua, et factus est homo, sicut filius Judæorum ignorantium justitiam Dei, et superbe jactantium tanquam singularem justitiam suam.

7. *Vox Domini intercidentis flammam ignis.* Id est, dividens furemtem iracundiam persecutorum suorum, ut alii dicerent: Nunquid forte ipse est Christus? alii, Non, sed seducit populum (Joan. 7.), atque ita præcedentis insanae tumultum eorum, ut alios traheret, alios in malitia eorum relinqueret.

8. *Vox Domini concutientis desertum.* Id est, commoventis ad fidem gentilem populum, qui quondam erat sine spe, sine Deo, sine propheta, sine prædicatore. *Et commovebit Dominus desertum Cades.* Id est, vere celebrari faciet Dominus sanctum verbum scripturarum suarum, quod a Judæis non intelligentibus describebatur.

9. *Vox Domini præparantis cervos, et revelabit condensa.* Cervi Apostolos designant, qui præparante eos Spiritu Sancto ad currendum, et Evangelium enuncilandum agiles erant, quique morifera venena diaboli et hæreticorum, non timebant. His condensa revelavit, quia scripturas aperuit, et divina mysteria manifestavit. Hinc Paulus ait, *Audivi arcana verba, quæ non licet homini loqui (2. Cor. 12.).* Et scriptum est, *Aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. 24.).* Tunc eis revelavit opacitates divinarum librorum et umbracula mysteriorum, ubi cum libertate pascantur. Et quia per hæc dona consummat Deus Ecclesiam suam, recte subiungitur: *Et in templo ejus omnes dicent gloriam.* Hoc est, in seipsis templum Dei factis Domino gloriam dicent, a quo bona perciperunt quæ habent.

10. *Dominus diluivium inhabitare facit.* Quia electos suos, tanquam in arca, ita in Ecclesia custoditos, mundum istum superare et despiciere facit. Qui mundus recte per diluivium designatur: quia carnales intra se extinguit, spirituales supra se repellit. Et quia semper in Ecclesia sua Dominus regnabit post diluivium, bene subjunctum est: *Et sedebit Dominus rex in æternum. 127* Sunt enim sancti sedes Dei, et ipse rex eorum, defendens illos a potestate

diaboli, et regens eos spiritualiter ne peccatum regnet in eorum mortali corpore (*Rom. 6.*). De quibus adhuc subditur :

11. *Dominus virtutem populo suo dabit. Ne ab inimicis et vitis superentur. Dominus benedictet populo suo in pace. Ut post procellas et turbines istius seculi, requiescant feliciter in aeternitate.*

TITULUS PSALMI XXIX.

1. *Psalmus cantici in dedicatione domus David.* Psalmus iste est Cantici, id est, exultationis habitus in dedicatione, hoc est, in consideratione dedicationis domus David (*2. Reg. 7.*). Dedratio domus David resurrectio Salvatoris intelligitur : in qua omnia vitæ nostræ corpora dedicantur. Domus David aedificatur, quando humanitas assumitur. Domus David aedificatur, quando a mortuis resuscitatur. Domus Christi est humanitas. Sicut enim domus celebris fit in dedicatione : sic Christus celebris factus est in resurrectione, assumpta immensitate et immortalitate. In prima parte psalmi est actio gratiarum de liberatione : in qua etiam hortatur sanctos, ut pro ea Deo grates reddant, quæ liberatio eorum est, quia per eam liberati sunt. In secunda parte, quæ incipit, Ego autem dixi in abundantia mea, ostenditur meritum, quare hoc dignum, ut liberetur. In tertia parte, quæ incipit, Audivit Dominus, ostendit qualiter fiat ipsa dedicatio. Circa hæc manifeste ponit resurrectionem. Materia est Christus. Intentio est hortari homines ad Laudem Dei de sua liberatione, quæ illorum est : Quod notamus ubi dicitur, Psallite Domino, sancti ejus. Aut ergo :

PSALMUS XXIX.

2. *Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me. Ampliabo nomen tuum per multas gentes, quoniam humanitatem meam Verbo tuo unisti. Nec delectasti, id est, nec delertari fecisti inimicos meos super me. Quia licet putarent se esse in passione super me, tamen illud gaudium in tristitia est conversum. Quod dicitur modo ex persona fundamenti, postmodum dicitur ex persona universæ domus. Jam facta est dedicatio domus in capite, tanquam dedicatio fundamenti. Domus, id est, Ecclesia adhuc fabricatur : postea dedicabitur. Tunc apparebit gloria populi Christiani, quæ modo latet. Sæviant modo inimici. Exultent in fabricatione domus : confundentur in dedicatione. Tunc enim stabunt justi in magna constantia adversus eos, qui se angustiaverunt. Dient autem inter se penitentes, et præ angustia spiritus gementes, Quid nobis profuit superbia (*Sap. 5.*)? et divitiarum jactantia, quid contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra. Et quid dicunt de justis? Quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est? tunc implebitur, quod modo dicitur, *Nec delectasti inimicos meos super me.**

3. *Domine Deus meus, clamavi ad te. Clamavit, cum dixit, Pater, clarifica filium tuum (*Joan. 12.*). Et sanasti me. Erat enim infirmus pro parte carnis. Sanavit igitur eum Pater, quia resuscitando ipsam carnem immortalem et incorruptibilem fecit. Audi Apostolum, Vide veram sanitatem. Absorpta est (ait) mors in victoria. Ubi est mors aculeus tuus? Ubi est contentio tua (*1. Cor. 15.*)? Si jungit aliam causam, qua debeat Dominum exaltare.*

4. *Domine, inquit, eduxisti ab inferno animam meam. Expoliavit enim infernum, et animas Sanctorum secum in celo duxit. Salvasti me a descendentibus in lacum. Id est, ex manibus Judæorum me liberasti, qui sua sponte in infernum et mortem et fauces diaboli descendunt. Et quia ejus liberatio ad communem pertinet salutem, ideo nos admonet dicens :*

5. *Psallite Domino sancti ejus, et confitemini memorie sanctitatis ejus. Ac si dicat, Vos per meam liberationem facti sancti ejus, psallite Domino : benedicite operando, et confitemini ore et corde, memorie illius. Obliti enim eratis cum, sed ipse vos non est oblitus (*Isai. 49.*). Quod autem vestri memor extitit, non ex vestra, sed ex illius sanctitate processit. Et ex hoc etiam psallite, et confitemini.*

6. *Quoniam ira in indignatione ejus, et vita in ro-*

*luntate ejus. Vindicavit in vos primum peccatum, quod morte solvitis, et vitam æternam, ad quam redire nullis vestris viribus possetis, quia volui, dedit. Cum (*Ex Augustino*) audis quoniam ira in indignatione ejus, habes in Deo, quid timeas. Indignatur enim Deus homini, et infert iram pro peccato. Rursum cum audis, *Et vita in voluntate ejus, habes in Deo, quid speres et diligas. Ibi justitia commendatur, hic gratia. Ad iram autem et vitam pertinet, quod subjungit : Ad vespertinum demorabitur stetus, et ad matutinum lætitia.* Vespera fit, quando sol occidit. Vespera cœpit, ubi sapientie lumen recessit a peccante homine, quando morte damnatus est. Occiderat enim illi sol justitiæ, non gaudebat ad præsentiam Dei. Inde ineboata est omnis vita ista mortalis. Ab ipso vespere moras habebit stetus, quando in laboribus et temptationibus populus Dei expectat diem Domini. Deinde veniet matutinum, quo exultatio resurrectionis futura est. Tunc orietur fidelibus lux, quæ occiderat peccatoribus. Ideo et Dominus Jesus in matutino surrexit de sepulchro, ut quod dedit in fundamento, hoc promitteret domui. In Domino nostro (*Ex eodem*) vespere fuit, quia sepultus est : et matutinum, quia surrexit tertia die. Sepultus es et tu vespere in paradiso, et resurrexisti tertia die. Quomodo tertia die? Si seculum cogites, primus dies est ante Legem; secundus sub Lege; tertius sub Gratia. Quod triduo illo ostendit caput tuum, hoc triduo sæculi ostenditur in te. Sperandum est et lætandum, sed perferendum est modo et gemendum. Ostendit autem se contrarium Adæ, cum subjungit :*

7. *Ego autem dixi in abundantia mea, Non movebor in æternum. Ille positus in paradiso voluptatis (*Genes. 2.*), abundans omnibus bonis, motus est ad persuasionem serpentis (*Genes. 3.*). Christum autem in abundantia virtutum, dixit, id est, deliberavit, ut non moveatur in æternum, sed sit obediens Patri usque ad mortem (*Philip. 2.*). Nec hoc suis viribus attribuit, unde et subdit :*

8. *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem. Quod decorus sum in justitia, fortis in patientia, non hoc habeo ex mea potestate, 129 sed tua voluntate. Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus. Visus est enim avertisse faciem suam Pater a Filio, quando eum in passione dereliquit. Unde et Judæi dixerunt, Si Filius Dei est, liberet eum, si vult (*Matth. 27. Luc. 23.*). Factus est autem conturbatus, cum ait, Tristis est anima mea usque ad mortem (*Luc. 23. Matth. 26.*). Hic magnum meritum Christi ostenditur, qui nec sic probatus ab obedientia recessit. Tu avertis faciem tuam a me : sed ego non sum aversus a te. Nam sequitur :*

9. *Ad te, Domine, clamabo, et ad Dominum meum deprecabor. Clamabo de obtinendis bonis, deprecabor de removendis malis. Tu enim Dominus meus, qui regis me, et Deus meus, qui creasti me. Illic nobis ostenditur in capite nostro, qui agere debeamus. Si averterit a nobis faciem suam Dominus, et indignatus fuerit pro peccatis nostris : mox conturbari debemus per penitentiam. Et ad pias ejus aures tandem clamare, donec indulgentiam consequamur. Quid autem clamaverit Christus, ostendit, cum subjungit :*

10. *Que utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem? Quid proficiet mihi, vel alius sanguis meus effusus, si ego in corruptionem descendo? si corpus meum putrescat in sepulchro? si tertia die non resurgo? Nunquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam? Nunquid caro redacta in pulverem confitebitur tibi, id est, erit causa confessionis et laudis tuæ? Aut annuntiabit veritatem tuam, id est, erit causa quare veritas tua annuntietur de reparatione generis humani, quam tu per me facturus es? Ab hoc clamore se exaudium insinuat, cum protinus addit :*

11. *Audivit Dominus, et misertus est mei : Dominus factus est adiutor meus. Misertus est mei, ne corrump-*

perer. adiuvit, ut etiam resurgerem. Misericordia pertinet ad remissionem peccatorum. Adjutorium pertinet ad profectum bonorum operum et virtutum. Primum miseretur nobis sine præcedentibus meritis, ut liberati a peccato bonum velimus. Deinde nos adiuvat, ut bonum quod voluimus, impleamus. Quod peccata corrigimus, misericordia Dei est. Quod ad virtutes resurgimus, adjutorium Dei est. In quo autem sit adiutus, ostendit, ex familiaritate se convertens ad Patrem, et dicens:

12. *Convertisti plañctum meum in gaudium mihi. Plañctum passionis in gaudium resurrectionis: mihi, id est, ad utilitatem tui et meorum; Concidisti saccum meum, et circumdediti me lætitia. Saccus (Ex Augustino, 2. Enarrat.) de capris conficitur, et de hœdis. Et capræ et hœdi inter peccatores ponuntur. Dominus de numero nostro saccum solum accepit, non assumit meritum sacci, quod est peccatum. Saccus autem est mortalitas. Saccum autem concidit, quia mortalitatem destruxit, et insuper circumdedit eum lætitia: quoniam stola immortalitatis induit illum Dominus. Ad hoc autem circumdatus est lætitia, ut faciat, quod subiungit:*

13. *Ut cantei tibi gloria mea. Id est, resurrectio mea, atque beatitudo mea: Et non compungar, id est, non nobriar. Nam Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur. Mors illi ultra non dominabitur (Rom. 4.). Quod factum est in capite, futurum est in corpore. Cantabit Deo gloria nostra, quando similes erimus, et videbimus 130 eum sicuti est (1. Joan., 5.). Fiet enim quod subditur: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi. Hæc est gloria mea, ut tibi confitear in æternum, quoniam nihil mihi ex me, sed omnia ex te, qui es Deus, omnia in omnibus. Confitere ergo modo (Ex epd., Enarrat. 2.), quod tu fecisti in Dominum, id est, peccata: et confiteberis, quid tibi fecerit Deus, dimittendo peccata: ut ei confitens in æternum non compungaris peccato.*

TITULUS PSALMI XXX.

1. Titulus psalmi sequentis hic est, *In finem psalmus ipsi David, Ecstasis.* Ascribitur psalmus ipsi David mediatori, manu forti in persecutionibus, qui loquitur hic non tantum pro se, sed etiam pro martyribus suis, dirigenti in finem. *Ecstasis*, quæ addita est in titulo, excessum (Ex Augustino) mentis significat: quæ sit, vel pavore, vel aliqua revelatione. Sed in hoc psalmo pavor maxime apparet perturbati populi Dei persecutione omnium gentium, et defectu per orbem fidei. Sed prior loquitur ipse mediator. Deinde redemptus sanguine ipsius populus gratias agit: ad extremum perturbatus diu, loquitur, quod ad ecstasim pertinet. Prophetæ vero ipsius persona bis interponitur: Prope flum, et in finem. Materiam habet duo opposita. Auxilium divinæ pietatis, et miseriam humanæ fragilitatis. Intendit homines admonere, ut neque desperent attendentes suas miseras; neque superbiant stulte de Dei misericordia præsumentes: et sic manifeste in finem, id est, in Christum nos dirigit. Ait ergo:

PSALMUS XXX.

2. *In te, Domine, speravi, non confundar in æternum.* Videtis quia timet, sed pavor iste non est sine spe. Si est aliqua in humano corde conturbatio, non recedit divina consolatio. Non negat, quin patitur inimicorum insultationem, sed talis confusio non durat in æternum. Illa confusio perhorrenda est, quæ æterna est. Nam est quedam (Ex August., Enarr. 2.) confusio temporalis, utilis: perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione horrentis, horrore erubescendo corrigentis. Unde dicit et Apostolus, Quam enim gloriam habuistis in his, in quibus nunc erubescitis (Rom. 6.)? Hanc confusionem non confundat Christianus, imo si hanc non habebit, æternam habebit. Quæ est illa? Ite maledicti in ignem æternum (Math. 25.). Et ideo secutus adiunxit: *In iustitia tua libera me.* Nam si attendas ad iustitiam meam damnas me. Fit autem iustitia Dei et nostra,

cum nobis donatur: quæ ideo Dei iustitia dicitur, ne homo se putet a seipso habere iustitiam, et sic in seipso inaniter glorietur. Et quia vox mea non potest ascendere ad te,

3. *Inclina ad me aurem tuam, accelera, ut evas me.* Fecit hoc Deus, quando ipsum Christum ad nos misit. Auris inclinatio est assumptio humanitatis. Inclinat aurem suam ad nos Deus, misericordiam deponens super nos. Quæ maior misericordia, quam ut unicuique suum daret nobis (1. Joan. 4.), non vivere nobiscum, sed mori pro nobis? Sed ut inclinata misericordia cito resurgat peti, cum subiungit: *Accelera ut evas me.* Ac si dicat, Cito, fac me resurgere. Si enim usque in communem resurrectionem distulisset, 131 tota spes credentium decidisset. Vel ad hoc (Ex August. Enarr. 2.) positum est *Accelera*, ut hoc totum, quod nobis diu videtur, quandiu voluit sæculum, punctum esse intelligamus. Non est enim diu, quod habet extremum. Transvolant tempora, et quod tibi tardum est, in oculis Dei breve est. *Esto mihi in Deum protectorem, ne vulnerer telis inimicorum. Et in domum refugii, ut latum me facias.* Id est, in domum securitatis, in qua requiescam finitis laboribus istis, atque in æternum salvus permaneam. Si vis evadere jacula tentationum, æstus vitiorum, furorem persequentium: invoca protectorem Dominum. Si ipse te protegit, non est, qui feriat. Si vis esse salvus et securus, fac de ipso refugium tuum. Nullum enim tam tutum potest tibi esse refugium, quam Deus tuus: de quo subditur,

4. *Quoniam fortitudo mea et refugium meum es tu.* Fortitudo, quæ ego possim et mihi contra impugnan-tes resistere. Refugium in quo securus valeam permanere. Fortitudo in bello, refugium post triumphum. Fortitudo, quæ vincimus, refugium in quò quiescam. *Et propter nomen tuum, dilatandum et glorificandum, deduces me, ne aberrem: et enutrias me, ne in via deficiam.* Vel deducitur Christus, cum per Apostolos ubique nuntiatur. Enutritur autem, cum parvuli lacte fidei et miraculorum gaudio refoventur. Domine Deus noster, iuxta nobis es, quo spiritaliter proficiscimur: et verus cibus, quo spiritualiter enutrimur. Ducit nos præceptis, nutrit sacramentis. De quo adhuc subditur:

5. *Educes me de laqueo, quem absconderunt mihi.* Per laqueum, deceptionem vult intelligi, quam Christo absconderunt Judæi. Hinc est, quod ei dixerunt, Magister, s-imus quia verax es, et viam Dei in veritate doces. Dic ergo nobis si licet cenam dari Cæsari an non (Math. 22.)? Ecce laqueus, quem absconderunt. Si dixisset, Licet: cecidisset in laqueum. Opposuerunt enim illi; Contra legem agis, quæ dicit, Dominum Deum tuum adorabis, et illi soli servies (Deut. 26.). Si dixisset, Non licet: in alium laqueum cecidisset. Dixissent enim Herodiani, Contra regem agis: reus es mortis (Math. 26.). Vel *educes me de laqueo*, id est, de morte, quæ ideo dicitur laqueus: quia per mortem putaverunt impedire nomen ejus: quem absconderunt, id est, latenter paraverunt, mihi, quem nullum latet secretum. Subs similiter eripit Deus de laqueis diaboli (Hebr. 4.), id est, de tentationibus. Ideo scio, quod educes me. *Quoniam tu es protector meus.* Et non potest ilaqueari, qui talem habet protectorem. Et ideo sequitur:

6. *In manus tuas commendo spiritum meum.* Hoc completum fuit, quando in cruce positus dixit, Pater in manus tuas commendo spiritum meum (Luc. 23.). Ecce quomodo Prophetia et Evangelium in eodem sermone concordant. Intellige ergo, quia idem Christus, qui loquitur in Evangelio, locutus est etiam in psalmo. Qui protinus adiungit, dicens: *Redemisti me Domine Deus veritas is.* Redempta est anima Christi et aliorum per suam perfectam obedientiam (Philipp. 2.). Et bene ait, Domine Deus veritatis; non enim sefellit in promissione, sed implevit fideliter, quod promisit. 132 Et ideo, quia tu es Deus veritatis,

* Scriptum antea perperam; *quandiu voluitur: secundum punctum*, etc. Emendat vulgatus Augustinus;

7. *Odiati observantes vanitates supervacue.* Illi supervacue custodiunt vanitates, qui sic terrenis inhærent, ut cælestium obliviscantur. Tales odit Deus, qui sperant falsam beatitudinem sæculi istius. Ego autem non quomodo illi, qui sperant in vano, et qui observant vanitatem: sed in Domino speravi, qui non est vanitas. Ideo exultabo corpore, et letabor spiritu in misericordia tua, quæ donavit mihi, ut sperarem in te. Et merito exultabo:

8. *Quoniam respexisti humilitatem meam.* Id est, misertus es meæ fragilitatis et meæ afflictionis, ne a persequentibus superarer. Respiciendo autem humilitatem. *Salvasti de necessitatibus animam meam.* Id est, de corporalibus miseriis, quas in hac vita patitur anima propter culpam. Nisi prius te humiliares, non te exaudiret, qui te a necessitatibus liberaret. Humilitas est, qui dixit, Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? Sed audi continentiam salvationem: Gratia (inquit) Dei per Jesum Christum (Rom. 7.): unde sequitur:

9. *Nec conclusisti me in manibus inimici.* Quia neque ab his, qui sepulchrum custodiebant (Matth. 28.), neque a malignis spiritibus in inferno detentus est: sed potius, *Statuisti in loco spatioso pedes meos.* Quia non solum in Judæa, sed per omnia regna mundi Apostoli prædicabant (Rom. 10.): quibus in sola Judæa prius prædicare præceptum fuerat (Matth. 10.). Vel *statuisti pedes meos*, id est, firmiter posuisti afflictiones meas in loco spatioso caritatis. Hic incipit enumerare miseras humanæ fragilitatis, dicens,

10. *Miserere mei, Deus, quoniam tribulor.* Et ipsam tribulationem describit, cum subjungit, *Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea et venter meus.* Id est, intellectus meus, voluntas mea, memoria mea. Quavis certus esset de promissione Dei, qui dixerat, Clarificabo (Joan. 12.): non ita dicimus intellectum Dei Christi, vel voluntatem, sive memoriam esse turbatam, ut aliquo modo deficeret: sed spontanea perturbari voluit, ut aliis exemplum relinqueret (1. Pet. 2.), ne si turbarentur, ideo desperarent.

11. *Quoniam defecit in dolore vita mea.* Post expertam iram Dei, qua dictum est primo homini, Morte morieris (Gen. 2.): multos defectus doloris habuit vita ista mortalis. Et quia vita ejus posset acie esse in dolore per unum diem, vel duos dies, quod non videretur magnum: ideo addidit, *Et anni mei in gemitibus.* Totum enim spatium præsentis vitæ, sanctis labor et gemitus est (Job. 7.). Unde et subditur, *Infirmata est in paupertate virtus mea.* Id est, in consideratione meæ paupertatis: quia nihil ex me habeo. *Et ossa mea*, id est, firmitas mea, vel robora corporis mei, *Conturbata sunt.* Cum Christus dicit se esse infirmum, et in corpore et in anima (Matth. 25.): ostendit a se remotam omnem superbiam, et quod aliquis non debet de se præsumere. Ponit item alias miseras dicens:

12. *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde, et timor notis meis.* Quid per notos nisi Apostoli? quid per vicinos valde, nisi illi, qui jam fidei ejus appropinquabant, designantur? Illis opprobrium et timoris causa efficitur, cum a Judæis in cruce suspenditur. **133** Recte super omnes inimicos suos se in opprobrium factum dicit, quia plus despectus apparuit ipse, qui sine culpa occidebatur, quam ipsi etiam iniqui, qui pro suis sceleribus damnabantur: unde et subdit: *Qui videbant me, foras fugerunt a me.* Videbant enim Apostoli Judæos capere Christum, et relicto eo, omnes fugerant (Matth. 26.).

13. *Oblivioni datus es, tanquam mortuus a corde.* Obliti sunt me, tanquam mortuus sim a corde ipsorum. *Factus sum tanquam vas perditum: quoniam audi vituperationem multorum commorantium in circuitu.* Vas perditum et confectum, nulli utilitati esse idoneum. Quasi vasa perditæ erant latrones, cum tanquam inutilia ad perditionem traderentur. Sic et Christus tanquam vas perditum factus est, quia etiam cum impiis deputatus est. Quantas autem a circumstan-

libus audierit vituperationes, ipsi qui passionem ejus legunt, agnoscunt. *In eo dum convenirent simul adversum me, accipere animam meam consiliati sunt.* Dum simul (inquit) adversum me iniqui Judæi convenirent, in eo conventu nihil aliud consiliati sunt, nisi ut animam meam perderent. Quid hæc verba nos docent, nisi contentum mundi et mortis, nisi humilitatem et patientiam, et ut spem nostram habeamus in Deo? Unde et subditur,

15. *Ego autem in te speravi, Domine; dixi, Deus meus es tu, in manibus tuis sortes meæ.* Recta est spes, quæ in Deo est. In quocumque a se speraverit homo, frustrabitur spes ejus (Malach. 3.). Qui autem in Deo sperat, sicut Deus immutabilis est, ita spes ejus mutari non poterit. *Dixi Domino, proposui, vovi, fixi in animo, Deus meus es tu.* Tu enim non deficiis. Tu non fallis. Et ideo in te speravi, quem Deum meum elegi. *In manibus tuis*, id est, in potestate tua, *sortes meæ sunt.* Sors (Ex Augustino, Enarr. 3.) non aliquid mali est, sed res in dubitatione humana divinam indicans voluntatem. Nam et sortes miserunt Apostoli (Act. 1.). De duobus discipulis consultus est Deus, quemnam illorum esse vellet Apostolum. Et cecidit sors super Mathiam (Ibid.). Sortis nomine in hoc loco gratia Dei designatur: quia in sorte non est electio, sed voluntas Dei. Nam ubi dicitur: *Is: e facit, iste non facit, merita considerantur.* Et ubi merita considerantur, electio est, et non sors. Quando autem Deus nulla merita nostra invenit, sorte voluntatis suæ nos salvos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus. Hæc est sors. Gratia salvi facti estis per fidem (ait Apostolus) et hoc non ex vobis (Ephes. 2.). Hinc est quod Petrus Simoni dicit (Act. 8.), Quia existimasti donum Dei pecunia comparare, non est tibi pars neque sors in hac fide, id est, non pertinet ad istam gratiam quam gratis omnes accepimus. Bene autem non sortem, sed sortes dicit: quia multæ sunt divisiones gratiarum (1. Cor. 12.), quas credentibus Dominus distribuit. *In manibus tuis sortes meæ.* Ac si aperte dicat: In potestate tua sunt omnes electi mei. Et i eo:

16. *Eripe me de manu inimicorum meorum, et a persequentibus me.* Id est, de illorum potestate, qui me oderunt, et eorum qui mihi mala inferunt. Deat hoc unusquisque de inimicis suis. Bonum est enim, et orare debemus, ut Deus nos eruat de manibus inimicorum nostrorum visibilibus et invisibilibus.

134 17. Inter hos gemens iste ait: *Illustra faciem tuam super sermum tuum.* Confusio enim (Ex Aug., Enarr. 4.) quædam putatur, cum omnes Christiani dicuntur: et qui male vivunt, et qui bene vivunt. Omnes uno characterè signantur. Omnes ad unum altare accedunt (Ephes. 4.). Eodem baptismo abluuntur: eandem Dominicam orationem proferunt: in istum mysteriis celebrandis intersunt. Quando discernitur? Quando illustrabit faciem suam Dominus super servos suos? in judicio. Tunc separabuntur boni a malis (Matth. 25.). Unde scriptum est, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (Isai. 26.). Et ideo subdit: *Salvum me fac in misericordia tua: non in justitia mea.*

18. *Domine, non confundar, quoniam invocavi te.* Quisquis modo Dominum in vocat, id est, inter se vocat, corde puro, corde integro, devote orando, recte vivendo, voce, corde, operibus consonando: non confundetur in judicio. Confundentur autem illi, de quibus subditur: *Erubescant impii, et deducantur in infernum.* Judæi scilicet qui Dominum suum crucifixerunt: vel gentiles qui idola coluerunt: vel falsi Christi ani, qui Dominum colere nlexerunt. Tunc utique erubescunt, quando a Domino audient, Amen dico vobis, Nescio vos. Et rursus, Ite, maledicti, in ignem æternum (Matth. 25.). Tunc fiet quod subditur:

19. *Muta fiant labia dolosa, quæ loquuntur adversus justum iniquitatem in superbia et in abusione.* Superbe enim et abusive, id est, contra servorum usum, impetabantur Judæi adversus Dominum, dum, Reus est mortis, et Crucifig, clamabant (Matth. 26. Luc.

23. *Isai. 52.*) Quotidie modo clamant mali contra bonos, superbi contra humiles. Quotidie blasphemant, latrant, detrahunt, garrunt linguis malignis et dolosis: sed tunc efficientur labia eorum muta, quando sanctorum apparebit gloria, et sibi videbunt imminere tormenta. Strepitus verborum vertetur in luctum. Ibi enim fletus et stridor dentium (*Math. 8. et 13.*) Quo contra sanctorum felicitatem intuens, suaviter regi celestis admirando laudavit, dicens:

20. *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!* Admirabilis est, delectabilis est. Verbis explicari non potest. Nam quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, præparasti Deus diligentibus te (*Isai. 64. 1. Cor. 2.*). Abscondisti autem timentibus te. Quid est (*Ex Aug. ibid.*), abscondisti illis? servasti ut soli ad eam perveniant. Quamvis enim adhuc timent, nondum et ipsi pervenerunt: sed credunt se perventuros, et a timore incipiunt. Nihil enim dulcius est immortalitate sapientiæ: sed initium sapientiæ timor Domini (*Psal. 110. Prov. 1.*), quam abscondisti timentibus te: sed *Perfecisti eis qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.* Idest, eis perfecisti dulcedinem tuam, qui in conspectu filiorum hominum sperant in te. Quomodo dicit Dominus, Qui me negaverit coram hominibus, negabo et ego illum coram Patre meo (*Math. 10.*). Ergo si speras in Domino, coram hominibus s; era: ne forte abscondas ipsam spem tuam in corde tuo, et timeas confiteri, cum tibi pro crimine obijciatur, quia Christianus es. Si vis ambulare viam Dei, etiam in conspectu hominum spera in Domino, idest, noli erubescere de spe tua. Quo modo vivit in corde tuo, sic habitat in ore tuo: quia non sine causa signum suum Christus in fronte **135** nobis figi voluit, tanquam in sede pudoris: ne Christi opprobrio Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum, nec ore, nec factis Christum negaveris: spera tibi perfici dulcedinem Dei. Hanc autem dulcedinem incipit Deus dare fidelibus in hac vita, sed perficit in alia. De quibus adhuc subditur: *Abscondes eos in abscondito faciei tuæ.* Idest, in secreto contemplationis divinæ. A conturbatione hominum. Ut nullus eos jam valeat conturbare. Sed iterum cum peregrinantur in hoc sæculo (*2. Cor. 5.*), quia multas patiuntur linguas contradicentes, quid eis facis? sequitur et dicit,

21. *Proteges eos in tabernaculo tuo.* Scilicet in præsentî Ecclesia, in qua militamus, A *contradictione linguarum.* Ne linguæ hæreticorum contradicentes veritati valeant eos incorporare sibi. Deinde pro tantis beneficiis ad laudandum et benedicendum Deum erumpit, dicens,

22. *Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordia n suam mihi in civitate munita.* Inde est benedicendus et glorificandus Dominus, quoniam mirabilem ostendit misericordiam suam mihi, idest, ad utilitatem meam et meorum, in civitate munita, idest, in sanctis, qui dicuntur civitas: quia multi sub una divina Lege conjunguntur, et munita propter multas virtutes, et diversa dona sancti Spiritus, quibus muniuntur. Dominus sic mirificavit: ego autem habui miseria. Unde et subdit,

23. *Ego autem dixi in excessu mentis meæ, Projectus sum a facie oculorum tuorum.* Excessus dicitur, sive quando homo rapitur ad contemplationem divinorum (ut Paulus dicit, sive mente excedimus, Deo [*2. Cor. 5.*]), sive quando aliquis præ tristitia seipsum excedit, sive remanet apud se. Sic et iste vidit se paventem nescio qua tribulatione magna, sicut non desunt. Attende cor suum pavidum et trepidum: et ait, *Projectus sum a facie oculorum tuorum.* Si in facie tua essem, non sic timerem. Si me attenderes, non sic trepidarem. Et quia confessus sum, et quia humilis fui, quia cor meum accusavi; quia trepidans clamavi: *Ideo exau-*

disti vocem orationis meæ. Et meritum quoddam ex-auditionis supponit, cum dicit, *Dum clamarem ad te.* Idest, quia clamavi. Clamor ad Dominum non est voce, sed corde. Multi silentes labiis, corde clamaverunt. Multi ore strepentes, corde averso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intus, ubi audit Deus. Sed jam quid nos hortatur, audiamus:

24. *Diligite Dominum omnes sancti ejus.* Tanquam diceret (*Ex Augustino, Enarr. 4.*), *Credite mihi.* Ego sum expertus, habui tribulationes: invocavi, et non sum deceptus. Speravi in Deum, et non sum confusus. Cogitationes meas illuminavit, trepidationem meam firmavit. *Diligite Dominum, qui non diligit mundum, hoc est, omnes sancti ejus. Quoniam veritatem requirit Dominus.* Licet permittat eam modo conculari, tamen ipse requirit eam in suo tempore. A quibus requirit? Ab his qui eam contra falsitatem tenerunt. Requirit autem ab illis, ut remuneret. Requirit etiam ab his qui eam superbe neglexerunt. De quibus subditur: *Et retribuet 136 non modice, sed abundanter facientibus superbiam.* Qui sunt qui superbiam faciunt, nisi hi qui veritatem Dei contemnunt? Ne ergo cum eis condemnemur, audiamus, et faciamus quod subinfertur:

25. *Viriliter agite.* Nolite lasas manus in tribulationibus dimittere. Et si in corpore est infirmitas vel lassitudo, sit in corde ad tolerantiam mala mundi patientiæ fortitudo. Et hoc est quod subiungit: *Et confortetur cor vestrum.* Sed quibus hoc dicit? Numquid (*Ex Augustino, ibid.*) amat-ribus mundi? Non. Sed audi quibus. *Omnes qui speratis in Domino.* Verba quæ audistis in psalmo, fratres, in corde describe: in vobis transformate: in his Dominum laudate. Et si orat psalmus, orate, et si gemit, gemite: et si gratulatur, gaudete: et si sperat, sperate: et si timet, timeat. Omnia quæ hic scripta sunt, speculum nostrum sunt.

TITULUS PSALMI XXXI.

1. *Intellectus David.* Hæc scriptura edita a David legentibus intellectum gignit. Hoc scilicet, ut quisque intelligat non posse salvari aliquem, nisi per peccatorum remissionem. Prima intelligentia est, ut te noveris peccatorem. Consequens intelligentia est, ut cum ex fide per dilectionem bene cœperis operari, ne hoc viribus tuis, sed gratiæ Dei deputaveris (*Gal. 5.*). Materia est David propheta, vel quicumque alius fidelis, intellectus poenitens; qui cum ante ignorasset peccata sua, iam recognoscit. Ponit etiam illius confessionem: deinde illius confessionis commendationem. Postmodum inducit Christum promittentem bona plura huiusmodi poenitenti. Intentio illius poenitentis est, nos almonere ad intellectum huiusmodi poenitentis. Et in prima parte ostendit se peccata recognoscere, cum dicit:

PSALMUS XXXI.

2. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.* *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.* Sunt nonnulli poenitentes, quorum per lavacrum regenerationis remissæ sunt iniquitates, et beati sunt. Rursus sunt plerique, qui post baptismum peccaverunt, sed ad confessionem redierunt: et per poenitentiam et emendationem tecta sunt eorum peccata, quæ gesserunt. Et ipsi nihilominus sunt beati. Est alius vir strenuus, et ideo unus quia rarus, animi virtute fultus, qui se ab omni peccato criminali custodivit, qui culpam cum per carnalem concupiscentiam oriretur, per rigorem spiritus fortiter restrinxit, non delectatus est, non consensus. Ille est beatus vir, cui Dominus peccatum non imputavit. Ille per eundem Psalmistam alibi dicitur, *Si mei non fuerint a dominati, tunc immaculatus ero (Psal. 18.)*. Et Apostolus ait, *Nihil nunc damnationis est his qui sunt in Christo Jesu (Rom. 8.)*, qui non secundum carnem ambulant. Et dum iste vir sanctus in hoc non se justificat, sed peccatorem confitetur, et seipsum accusat: non est in spiritu ejus dolus.

• Vide in Psalm. XVIII. num. 14.

Quod quia pœnitens iste non fecit, quale damnum pertulerit, insinuat, cum subjungit :

137 3. *Quoniam tacui, inpetrauerunt ossa mea, dum clamarem tota die.* Contrarium videtur esse, quod ait, Tacui dum clamarem. Sed aliquid tacuit, aliquid clamavit. Tacuit confessionem, clamavit pœsumptionem. Quamdiu peccatum nostrum reticemus, ipsum peccatum clamat ad Dominum. Hinc est quod Cain a Domino dicitur, Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra (*Genes. 4.*). Quia enim requisitus negaverat, ipsa fusio ad Dominum clamor erat, *Quoniam tacui* (inquit) *inveteraverunt ossa mea.* Si clamaret peccata sua, innovarentur ossa eius, id est, tota virtus ejus robusta esset in Domino; quia in se inveniretur infirmus. Modo autem, quia in se voluit esse firmus, factus est infirmus: et inveteraverunt ossa eius, remansit in vetustate, qui noluit confitendo amare novitatem. Quid est, *Dum clamarem tota die?* dum perseverarem in defensione peccati. Et quia tacuit, vindicantem Domini manum sensit, dicens,

4. *Quoniam die ac nocte,* id est, assidue gravata est super me manus tua. Super illum Dominus manum gravat, quem exaltantem se humiliat (*Luc. 18.*). Qui a confessione humilitatis suæ noluit humiliari, humiliatus est pondere manus Dei. Et ideo subdit: *Conversus sum in ærguma mea,* id est, in consideratione meæ miseræ, *Dum configitur spina.* Dum compungitur conscientia. Per ferientem manum Domini sensit super se pondus flagelli, sentit intra se compunctionem peccati. Datus est ei sensus doloris, et sic invenit suam infirmitatem, qui tacerat confessionem. Unde protinus ait:

5. *Delictum meum cognitum tibi feci, et injustitiam meam non abscondi.* Per delictum potest intelligi peccatum cogitationis. Per injustitiam, peccatum operis. Vel delictum est, cum mandatum Dei relinquimus, injustitia vero, quod ipsa, quæ præcepta Dei prohibent, opere perpetramus. Utrumque hoc peccatum prius iste pœnitens retulit. Unde, et vindicantem Domini manum sensit: et sic flagellatus et eruditus, ad confessionem et emendationem humilis venit. Pique Domini dispensatione factum est, ut quod poena peccati extitit, hoc ipsum virtutis occasio fuerit. Unde et ait: *Dixi, confitebor adversum me injustitiam meam Domino: et tu remisisti impietatem peccati mei.* Vide quam velox sit Dei misericordia erga peccatorem. Proposuit se pronuntiaturum, et ille jam dimisit. Vox nondum venerat in ore, sed puris Dei jam erat in corde. Postquam autem dixit, *Confitebor,* non sine causâ mox addidit, *adversum me.* Multi enim (*Ex Augustino, Enarr. 2.*) pronuntiant impietatem suam, sed adversus ipsum Dominum: quando inveniuntur in peccatis, dicunt, Deus hoc voluit. Si enim homo dicat, Non feci: aut, Hoc factum quod arguis, non est peccatum: non pronunciat nec adversus se, nec adversus Dominum. Si autem dicat, Feci prorsus, peccatum est, sed Deus hoc voluit, quod ego feci, pronuntiat adversus Dominum. Multi hoc dicunt. Dicunt et aliud, Factum mihi fecit, Casus mihi fecit. Et ita per circuitum volunt venire ad accusandum Deum. Tollit ergo pœnitens iste tale: occasiones in peccatis, ne declinet cor suum in verba malitiæ, et confitetur adversum se **138** *injustitiam suam Domino.* Quid est adversum se? Accusans et increpans semetipsum, et non alium. Talem confessionem sequitur velox remissio. Ideo ait, *Et tu remisisti impietatem peccati mei.* Et notandum, quod non ait peccatum, sed impietatem peccati. Cum enim agimus malum, vel loquimur, vel cogitamus, peccatum quidem est. Cum autem id ipsum Deo abscondere volumus, jam non solum peccatum est, sed etiam impietas peccati. Ex his ergo verbis ostendit, quod ex hoc, quod confiteri peccatum suum disposuit, non solum ei Deus, quod male gessit, sed etiam quod impie absconderat, dimisit. Licet autem Deus dimittat peccata, ex quo homo in voluntate

A pœnitet: tamen constendum est ministris Ecclesiæ, quia nisi confiterentur, ex sua inobedientia damnarentur. Quod ostensum est in Lazaro, qui postquam vivificatus est, indigni solvi.

6. *Pro hac, videlicet impietate peccati, orabit ad te omnis sanctus.* Inde orabit ad te, quia dimisisti peccata. Nam si non dimitteres peccata, non esset sanctus, qui ad te oraret. Orabit autem *In tempore opportuno.* Modo est opportunum tempus orandi, confitendi peccata sua et corrigendi. Modo enim tempus gratiæ, tempus misericordiæ, de quo dicit Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (*2. Cor. 6.*); modo possunt appropinquare Deo, qui volunt, si præterita mala puniant, si mores corrigant, si sobrie et caste vivant. Erit postmodum tempus iudicii, tempus vindictæ: quo jam non appropinquabunt, qui modo appropinquare contempnunt. Hoc est, quod subjungit, *Veruntamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt.* Recte per diluvium, Dei iudicium designatur: quia sicut prius in diluvio, ita in extremo iudicio peccatores damnabuntur. Nemo autem arbitretur, cum repente finis venerit sicut in diebus Noe, remanere confessionis locum, pro quo propinquetur ad Deum. Modo non videtur Dominus, et prope est. Tunc autem videbitur, et jam prope non erit. Multi fluctus diluviorum cœca commovebunt pravorum, quos illi sensuri non sunt, qui modo ad portum divinæ misericordiæ refugiant: Quod fecit iste pœnitens, qui ait:

7. *Tu es refugium meum, a tribulatione, quæ circumdedit me.* Multa est tribulatio, quæ nos undique circumdat, teste Apostolo, qui ait, Foris pugnae, intus timores (*2. Cor. 7.*). Et in alio psalmo dicitur, Multæ tribulationes iustorum (*Psal. 35.*). Denique tota vita ista mortalis servus Dei tribulatio est (*Job. 7.*). Sed ab hac tribulatione, qua circumdatur in hoc mundo, non invenit homo tam tutum refugium, quam ipsum Deum. Refugiant alii ad vires suas, ad munitiones suas, ad defensiones peccatorum suorum. Mihi non est refugium, nisi tu, qui es etiam *Exultatio mea.* Quia de te gaudeo. Et ideo, *Erue me a circumdantibus me:* inimicis et vitis. Aud. o vocem gaudii, *Exultatio mea.* Audio gemitum, *redime me.* Gaudes et gemis? ita, inquit, Gaudeo in spe, gemo adhuc in re. Spe enim salvi facti sumus (*Rom. 8.*): ecce unde gaudium. Spes autem, quæ videtur, non est spes. Si autem, quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus (*1. Id.*). Ecce gemitis. Ideo ait, *Erue me.*

139 8. *Diapsalma.* Responsio Dei. *Intellectum tibi dabo.* Ut cognoscas te semper, et semper gaudeas ad Deum in spe, donec (*Ex Aug., ibid.*) ad illam patriam pervenias: ubi jam non spes, sed res erit. *Et instruat te;* Armis iustitiæ (*1. Cor. 3.*), scientiæ, bonis moribus et virtutibus; et *In via hac,* virtutum, *qua gradieris, firmabo super te oculos meos.* Super nos in via nostra Dominus oculos firmat, cum profectum nostrum per viam virtutum misericorditer attendit. Et nos in eodem itinere perseveranter custodit. Neque enim sufficeret intellectum dare, et bene vivendo informare: nisi et in his nos faceret permanere. Post hunc intellectum et protectionem suam convertit se ad superbos defendentes peccata sua, et ostendit nobis, quid sit intellectus.

9. *Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.* Equus superbus significat, et luxuriosus. Mulus autem pigros et infœcundos. Tales sunt homines huius seculi: in elatione se erigunt, carnalibus voluptatibus deserviunt: nullum animæ fructum faciunt. Et dum solis terrenis inhærent, bestialiter viventes sicut equus et mulus, intellectum de cœlestibus non habent. Qualiter tractandi sunt tales, sequitur: et dicit, *In chamo et freno maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te.* Duris disciplinæ vinculis debent coerceri, crebris verberibus ora iactantia reprimi: quia prave et indomite vivunt, effrenate lo-

Recta punctorum instauratione locum ex Augustino restituimus.

quantur, dum fugiant, in mortem currunt. De talibus A non est mirum, si adhibito freno flagella sequuntur. Unde subditur :

10. *Multa flagella peccatoris.* Indomitum animal (*Ex Augustino, ibid.*) esse cupiebat : domatur freno et flagello. Atque utinam perdometur. Verendam est enim, ne nimium resistendo a Deo dominatori, relin- qui mereatur, et ire in vagam suam licentiam : ut dicatur de illo, Prodiit quasi ex adipe iniquitas ejus (*Psal. 72.*) : sicut de illis, quibus modo sunt impunita peccata. Ergo cum flagellatur, corrigatur, dometur : quia et ille sic se dixit edomitum. Equum et mulum se dixerat, quoniam tacuit. Sed unde domitus est ? flagellis, conversus in ærumnam dum confiteretur spina. Sive flagella dicas, sive stimulos dicas, domat Deus jumentum, cui insideat : quia jumento expedit, ut insideatur, et flagello dometur : quatenus Dei misericordiam consequatur. Unde et subditur : *Sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.* Quem primo circumdat tribulatio, postea circumdat misericordia : quoniam misericordiam dabit, qui propter peccata nostra iuste tribulari nos voluit. Ideo admonendo subjungit :

11. *Lætamini in Domino, et exultate justi.* Lætamini corde : exultate in corpore, non in vobis, non in mundo : non mundi amatores, non peccatores, sed justi. *Et gloriamini omnes recti corde.* Non est magnum gloriari in gaudiis. Rectus corde gloriatur etiam in tribulatione (*Philip. 4.*). Vide rectum cor. Scientes, inquit, quoniam tribulatio patientiam operatur, patientiam probationem, probatio spem. Spes autem non confundit, quia caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis (*Rom. 5.*). Ergo si justi sumus, si rectum cor habemus, **140** lætetur corde in Domino : exultemus corpore : gloriemur in tribulatione.

TITULUS PSALMI XXXII.

In finem psalmus David. Psalmus iste convenit David prophætæ. Cujus materia est laus Dei, sive beneficia ipsius, sive potentia. Admonet nos ad laudem Dei, proponendo causas, quare debeamus eum laudare. Et hæc est ejus intentio. In secunda parte ostendit illos esse beatos, qui Deum laudaverunt. Sic autem incipit :

PSALMUS XXXII.

1. *Exultate justi in Domino.* Injusti exultant in seculo. Finito seculo, finitur injustorum exultatio. Permanente Domino, permanebit justorum exultatio. Et bene dico, ut exultent justi in Domino : quia, *Rectos decet laudatio.* Non est autem speciosa laus in ore peccatoris. Qui sunt recti (*Ex Augustino Enarr. 2.*) ? qui dirigunt cor secundum voluntatem Dei, et si eos perturbat humana fragilitas, divina consolatur æquitas. Justi sunt, qui per fidem et bonam operationem deserviunt. Recti sunt, qui nec extolluntur in prosperis, nec franguntur in adversis : et in his eidem Domino gratias referunt. Justitia ergo in fide et actione, rectitudo in voluntate. Qui tales sunt, ad laudandum Deum, et in eo exultandum idonei sunt. Tales admonet psalmus, cum subjungit :

2. *Confitemini Domino in cythara, in psalterio decem chordarum psallite illi.* Cythara ex inferiore parte sonat. Psalterium ex superiore. Vitam ex ista terra, tanquam ex inferiore parte habemus : est autem terrena prosperitas, et terrena adversitas, et in utroque laudandus est Deus. Quæ est terrena prosperitas ? Cum (*Ex eodem ibid.*) sani sumus secundum carnem : cum fructus large proveniunt : cum abundant omnia, quibus vivimus : quisquis inde non laudat Deum ingratus est. Adversitates vero sunt in doloribus, in languoribus, in pressuris, in amissione rerum, in tribulationibus. Ergo confitere Domino in cythara, sive

abundet tibi terrenam aliquid, sive desit : gratias age illi, qui dedit, vel abstulit (*Job. 1.*) ; non est enim tibi ablatum ille qui dedit, quamvis tibi ablatum fuerit, quod dedit. Tange ergo (*Ex eod. ibid.*) chordas in corde ; et dic tanquam in cythara inferiore, Dominus dedit, Dominus abstulit. Sicut Domino placuit ita factum est (*Job. 1.*). Sit nomen Domini benedictum. Jam vero cum attendis superiora dona Dei : quid tibi contulerit præceptorum, qua doctrina cœlesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præ cæteris dederit, convertere et ad psalterium p-alte Deo, in psalterio decem chordarum. Præcepta enim Legis decem sunt. In decem præcepta Legis habes psalterium. Perfecta res est : habes ibi dilectionem Dei in tribus, et dilectionem proximi in septem. Et utique nosti Domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pendet, et prophetæ (*Matth. 22.*). Dicit tibi Deus desuper, quia Dominus Deus tuus Deus unus est. Habes unam chordam. Non accipias in vanum **141** nomen Domini Dei tui : habes alteram chordam. Observa diem sabbati, non carnaliter, non Judaicis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Melius esset eis, ut tota die foderent, quam tota die saltarent. Sed cogita requiem in Deo tuo omnia facientem. Abstinet ab opere servili. Omnis enim, qui facit peccatum, servus est (*Joan. 8.*) : et utinam hominis, et non peccati. Hæc tria pertinent ad dilectionem Dei. Cujus cogites unitatem, veritatem, voluntatem. Est enim quædam voluntas in Deo, ubi verum sabbatum, vera requies. Unde dicitur, Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui (*Psal. 36.*). Quis enim sic delectat, quam ille, qui facit omnia, quæ delectant ? In his tribus caritas Dei, in aliis septem caritas est proximi. Ne facias alii, quod pati non vis (*Tob. 4.*) : honora patrem et matrem (*Luc. 6.*), quia vis te honorari a filiis tuis. Non mœcheris (*Exod. 20.*), quia nec mœchari post te uxorem tuam vis. Non occidas, quia et occidi non vis. Non fureris, quia furtum pati non vis. Non falsum testimonium dicas, quia odisti adversus te falsum testimonium dicentem. Non concupiscas uxorem proximi tui, quia et tuam non vis ab alio concupisci. Non concupiscas rem proximi tui, quia si quis tua concupierit, displicet tibi. Convertete et in te linguam, quando tibi displicet, qui te nocet. Hæc omnia præcepta Dei sunt : Sapientia donante data sunt : desuper sonant. Tange psalterium, imple legem quam Deus tuus non venit solvere, sed adimplere (*Matth. 5.*). Implebis enim amore, quod timore non poteris. Qui enim timendo non facit male, mallet facere si liceret. Itaque et si facultas non datur, voluntas rea tenetur. Hæc cogitantes recti corde, *Confitemini Domino in cythara, in psalterio decem chordarum psallite ei.*

3. *Cantate ei canticum novum.* Exiit vetustatem. Non enim (*Ex. Aug. ibid.*) pertinet canticum novum, ad veteres homines. Non illud discunt nisi homines renovati per gratiam ex vetustate, et pertinentes jam ad Testamentum novum, quod est regnum caelorum. Ei suspirat omnis amor noster (*2. Cor. 5.*). Novus homo, nova gratia, nova vita nobis commendatur. De his agere, in his Dominum laudare, in novitate spiritus canticum novum cantare est. *Bene psallite ei in vociferatione.* Bene psallit, qui bene vivit. Sed hæc ipsa bona vita nostra quandam in auribus Dei debet habere spiritualium vociferationem, ut quicquid bene vivendo agimus, toto affectu, tota fide, tota devotione ad laudem Dei (inquantum possumus) faciamus (*Colos. 3.*). Et inde causam subjungit, cum ait :

4. *Quia rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide.* Dominicum verbum rectum est : quia recta docet, recta jubet, recta prædicat, recta promittit. Ad nullam falsitatem distortum est, ad

^a Pro duobus verbis *Deo dominatori*, unum nabet vulgatus Augustinus *indomitum* ; notatum vero ibi haberi in multis Mss., *resistendo dominatori*.

^b Hæc verior est lectio, quam et Augustiniani codices Regius et Vaticanus retinent, præ impressa vero verbo *præceperit*.

nullam vanitatem, ad dexteram non declinat neque ad sinistram, recto itinere, regia via ad supernam patriam nos perducit. Nec in verbo tantum Deus est rectus, sed et in operibus suis fidelis extitit, reddens homini quod proximit. Teneamus fidelissimum debitorem, quia tenemus misericordissimum promissorem. Omnia dona, quibus gaudemus, ab illo sunt (2. Tim. 2.). Omnia opera ejus in fide sunt. Omnia instruunt, omnia ad superiora nos mittunt.

142 5. *Diligit misericordiam et iudicium.* Quod non ideo dicit, quoniam ipsa diligit alia: sed quia ipse potius secundum hanc operatur. Secundum misericordiam, cum peccata remittit. Secundum iudicium, cum et bonis et malis secundum meritum qualitatem retribuit. Misericordiae tempus modo est: iudicii tempus post erit. Vocat modo aversos, donat peccata conversis. Patiens est super peccatores, donec convertantur. Venturum est iudicium. Erit et tunc poenitentia, sed jam infructuosa. Dilige et in misericordiam et iudicium. Scriptum est enim, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. 5.). Qui misericordiam diligit, miseretur. Qui autem miseretur, misericordiam consequetur. Rursus de iudicio scriptum est, Nunquid qui non amat iudicium, sanari potest (Job. 34.)? Amat iudicium, quisquis vias suas subtiliter discutit, et secretarium cordis ingressus, quid Dominus ipsi tribuat, quid ipse Domino Deo debeat, pensat. Hinc idem Psalmista alibi dicit, Honor regis iudicium diligit (Psal. 98.): ut videlicet qui jam Deum honorat ex fide, sollicite iudicet quid ei debeat in operatione. Et Salomon ait, Cogitationes justorum iudicia (Prov. 12.). Justus enim quisque intra se cogitando et formidando considerat, quam districte quandoque seriat, quandiu patienter expectat. Metuit in his quae se egisse meminit. Punit flendo, quod perpetrasse se intelligit. Odit se, qualem fuisse agnoscit. Et ipse qui est, persequitur eum qui fuit: sique rixa in animo parturians pacem cum Deo. Et hoc facit, ut quem timet iudicem, ineniat misericordem. De quo et quibidit: *Misericordia Domini plena est terra.* Quid caeli (Ex Aug., Enarr. 3.)? non indigent misericordia, ubi nulla est miseria. In terra abundat hominis miseria, superabundat Dei misericordia. Numquid ergo caeli, quia non indigent misericordia, non indigent Domino? Omnia indigent Domino, et miseria et felicitas. Sine illo miser non subleatur, sine illo felix non erigitur. Ergo ne forte de caelis quaereres, subiungit:

6. *Verbo Domini caeli firmati sunt, et spiritu oris eius omnis vixit eorum.* Non a se solidamentum fuerunt, nec ipsi caeli firmitatem sibi propriam praestiterunt. Audi unum opus Patris, Filii, et Spiritus Sancti. Cum enim Dominus Pater per Verbum Filium caelos firmat, per Spiritum roborat, manifeste ostenditur, quia unum Pater et Filius et Spiritus operantur (Hebr. 1.). Sed et hic alios caelos divina virtute firmatos intelligimus, idest Apostolos, de quibus scriptum est, Caeli enarrant gloriam Dei (Psal. 18.). Istos omnipotens Deus de infirmis hominibus caelos fecit, Verbo instruxit, Spiritu confirmavit, per omnem terram misit: et suam misericordiam, idest, remissionem peccatorum praedicari praecipit. Qui intantum Spiritu oris Dei repleti sunt (Act. 2.), ut eis diceretur, Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (Matth. 10.). Saeviebat tunc mare, idest, saeculum, ingentibus fluctibus persequentium, quod modo inter suos terminos manet inclusum. Unde et subditur:

7. *Congregans sicut in utre aquas maris.* Salsa enim (Ex Aug., ibid.) aqua maris, idest, populus infidelis et amarus, qui remansit inter Christianos, **143** jam non audeat saevire. Occulum autem murmur rodit ipse, intra mortalem pellem fremit conclusa

A saevigo. Hinc est quod alibi dicitur, Peccator videbit et irascetur, dentibus suis fremet et ardescet (Psal. 111.). Mortalis enim pellis contegit amarum cogitationem. Timentes enim pelles suas intus tenent quod non audent emittere. Nam eadem est amaritudo, sed qui tunc aperte saeviebant, nunc occulte. Pensamus igitur modo non deesse Deo, unde proferat quos nos emendet, cum opus est nobis. Ideo sequitur: *Potens in thesauris abyssos.* Per thesauros, secretum Dei vult intelligi. Per abyssos, reprobos. Novit ille omnium corda. Scit quod ad tempus proferat, unde proferat, quantum potestatem tribuat malis in bonos, ad iudicandos quidem malos, erudiendos autem bonos. Fiat ergo quod sequitur:

8. *Timeat Dominum omnis terra.* Nescis unde proferat, quod opus est ad flagellandum te. pater tuus: qui quidem ad disciplinam tuam habet abyssos thesauros quibus erudit te ad thesauros caelorum. Ergo redi ad timorem, qui jam ibas ad securitatem. Et ne converteret se homo ad timendum aliquid aliud praeter Deum, confirmat nos in timore Dei, cum subiungit, *Ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.* Commoveantur omnes ab illo. Non timeant alterum praeter illum. Furit, saevit, serpens insidiatur, odit homo, diabolus impugnat: Deum time. Tota enim creatura sub illo est, quem iuberis timere. Unde et subdit:

9. *Quoniam ipse dixit et facta sunt: ipse mandavit et creata sunt.* Omnia fecit, omnia sequuntur ejus imperium. Ipse dixit, idest voluit, et facta sunt omnia ex informi materia. De infirmi autem materia, per mandatum ejus species suas accepit omnis creatura. Ipse qui omnia fecit verbo, et creavit mandato: cum jubet, moventur: cum jubet, quiescunt: et malitia hominum cupiditatem nocendi habere valet: propriam potestatem, si ille non dat, non habet. Non est enim potestas, nisi a Deo (Rom. 13.). Ideo adjungit:

10. *Dominus dissipat consilia gentium.* Quae Ecclesiam putabant destruere, et idola et deorum templa edificare. *Reprobat autem cogitationes populorum,* idest Judaeorum, qui propter legem in qua vivere debuerunt, populi non immerito appellati sunt. Cogitationes eorum fuerunt de gente retinenda, et loco (Joan. 11.). *Et reprobat consilia principum,* idest daemioniorum, et regum, et ducum, et pontificum: quorum quidem consilium fuit, ut Jesum interficerent (Ibidem.). Sed in hoc est dissipatum, quia eum quem occiderunt, retinere in morte non valuerunt. Non enim est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum (Prov. 21.).

11. *Consilium autem Domini in aeternum manet.* Unde, nisi de nobis, quos ante praescivit et praedestinavit? Quis tollit praedestinationem Filii Dei ante mundi constitutionem (Rom. 8.)? Vidit nos, fecit nos, emundavit nos: misit ad nos, redemit nos. Hoc ejus consilium manet in aeternum. *Cogitationes cordis ejus in generatione et generationem.* Idest, dispositiones ejus, quae ideo **144** dicuntur cordis, quia rationaliter ordinantur, in omnem generationem extenduntur. Unde et subditur:

12. *Beata gens cujus est Dominus Deus ejus.* Quis (Ex Aug., Enarr. 3.) hoc audito, non erizat se? Amant homines [Al. omnes] beatitudines, et ideo perversi sunt homines, quia mali esse volunt, sed miseri nolunt. Et cum sit malitiae comes individua miseria, isti perverse [Al. perversi] non solum mali esse volunt, et miseri nolunt: quod fieri non potest: sed ideo volunt esse mali, ne sint miseri. Furtum facit aliquis. Quæris quare? Propter famem, propter necessitatem. Ergo ne miser sit, malus est. Et ideo miserior, quia malus. Semper ergo beati esse volunt, sive male viventes, sive bene viventes. Non erunt autem, nisi illi, qui justii fuerint. Quære igitur quid habeas, ut beatus sis. Fieri autem non potest, ut res deterior te faciat meliorem. Accipe

* Verius in vulg. Augustino, remansit, in Christianos saevire non audeat, oculum autem murmur rodit in se, et intra, etc.

Itaque fidele consilium. Melior te vis esse? quære A
quid sit melius te; et inde efficieris melior te. In
animo est quod quæris. Beatus enim esse vis, a in
animo tuo quære quid sit melius. Cum enim duo sint
quædam, animus et corpus: et in istis duobus illud
sit melius quod dicitur animus: potest corpus tuum
melius fieri per meliorem, quia subjectum est corpus
animo. Ut cum fuerit justus animus tuus, sit etiam
postea immortale corpus tuum (1. Cor. 15.). Per
animi etiam illuminationem meretur corpus incor-
ruptionem: ut fiat inferioris reparatio per meliorem.
Si ergo corporis tui bonum animus tuus est, quia
corpore tuo melior est: cum quæris bonum tuum,
illud quære quod melius est animo tuo. Quid est
autem animus tuus? Attende: in animo tuo est
imago Dei. Mens hominis accepit eam, et inclinando
se ad peccatum decoloravit eam. Ipse ad eam venit
reformator, qui erat ejus antea formator. Venit ipsum
Verbum, ut audivimus ab Apostolo. Reformamini in
novitate: sensus vestri (Rom. 12.). Jam ergo superest,
ut quæris quid sit melius, quam animus tuus. Quid
erit, obsecro, nisi Deus tuus? Non invenis aliud melius
animo tuo, quia cum fuerit perfecta natura tua, angeli
æquabitur (Matth. 22.). Jam supra non est nisi
Creator. Erige te ad illum. Noli dicere, Multum est
ad me (Matth. 6.). Forte magis multum est ad te ha-
bere aurum, quam Dominum. Aurum si volueris,
forsitan non habebis: Deum cum volueris, habebis.
Quia et antequam velles, venit ad te: et cum ad-
versa voluntate esses, vocavit te (Prov. 1.): et ut
conversus esses, terruit te: et cum territus confite-
reris, consolatus est te. Iste qui tibi præstat omnia,
iste qui fecit ut esses, qui his qui tecum sunt, etiam
malis, præstat solem, pluviam, fructus, salutem:
servat tibi aliquid, quod non det nisi tibi. Quid est
autem quod tibi servat, nisi se? Sonat cupiditas,
dicit iniquitas. Beatus cujus est villa ista, cujus est
ista domus, cujus est iste ager. Compesce cupidita-
tem: audi veritatem. *Beata gens cujus est Dominus,
Deus ejus.* Quid est hoc? Nonne omnium rerum Do-
minus Deus, qui omnia fecit. Et regit? Omnium quidem,
sed magis noster, qui vivimus de illo, tanquam de
Deo Patre nostro. Ipse sit Dominus Deus noster:
ipse regat nos, qui creavit: ut simus beata **145**
gens ejus, beata possessio ejus: et ad nos pertineat,
quod subditur: *beatus populus, quem elegit in heredi-
tatem sibi.* Commendat autem misericordiam suam,
qua respexit gentem hanc beatam: cum subjungit:
**13. De caelo respexit Dominus, vidit omnes filios
hominum.** Prius dixit beatam esse gentem, cujus est
Dominus Deus possessio, et hæreditas ejus. Et ut
eandem Domini ostenderet esse similiter possessio-
nem, et hæreditatem, adjunxit, *Populus, quem elegit
in hereditatem sibi.* Et sic miro et delectabili modo
utrumque et possidet, et possidetur ab altero, tan-
quam hæres et hæreditas, possessor et possessio.
Nunc dicit, quia idem Dominus de caelo, tanquam de
excelsa loco, sive de alto divinitatis suæ, sive de
celitudine misericordie suæ vidit in imo positos, et
valde a se remotos omnes filios hominum. Vidit, in-
quam, et misericorditer attendit. Vidit, quia miseri-
coris est eorum. Unde plerumque rogantes misericor-
diam, dicimus homini, Vide me. Est ergo, quædam
visio miserantis cordis, non visio pauperis. Hoc
modo dignatus est Dominus videre omnes filios ho-
minum pertinentes ad Filium hominis.

14. De preparato habitaculo suo. Quod sibi præ-
paravit: id est, de Apostolis, de prædicatoribus veri-
tatis, de angelis, quos ad nos misit. *Respexit super
omnes, qui habitant terram.* Tanquam peregrini in pe-
regrino loco. Unde alibi beata hæreditas gemit, et
dicit: Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus
est, habitavi, cum habitantibus Cedar: multum in-
cola fuit anima mea (Psal. 119.).

* In eruptionis vitia, aliaque levia menda Au-
gustiniani exemplaris ope sustulimus. Quædam vi-

15. Qui finxit singillatim corda eorum. Quia alii
datus est sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii
genera linguarum, alii alia et diversa dona gratia-
rum, quæ unus idemque in eis operatus est Spiritus
(1. Cor. 12.). *Qui intelligit omnia opera eorum.* Id est,
secretius et interius videt. Expressius hoc dixit, quam
si diceret, Videt omnia opera eorum. Non enim so-
lummodo videt Deus omnia opera, quæ agimus, sed
etiam intelligit et subtiliter attendit, qua voluntate,
qua intentione eadem faciamus. Dant duo pauperi-
bus (Ex Aug., Enarr. 3.): unus sibi mercedem quæ-
rit cælestem: alius humanam laudem. Tu in duobus,
unam rem vides, Deus duas intelligit. Et sicut intel-
ligit, ita judicat et discernit. Unde et aliquando con-
tingit, ut in uno eodemque opere alium damnet, alium
remuneret. Et quia superius dixerat, Beatus populus,
quem elegit in hæreditatem sibi: ne videretur dives
et potentes, non pauperes elegeris, ideo subjungit:

**16. Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas
non salvabitur in multitudine virtutis suæ.** Terræ re-
ges, superbi gigantes, et potentes in se suaque forti-
tudine confidentes non salvabuntur: Quis rege po-
tentior? Quis gigante fortior? Cum igitur isti sua po-
tentia et fortitudine non salventur, nemo nisi miseri-
cordiam Dei ad salutem quærat.

**17. Fallax equus ad salutem: in abundantia autem
virtutis suæ non salvabitur.** Equus, id est, humana
felicitas, quæ sublevat hominem sicut equus suum
sessorem, fallax est ad salutem: quam videtur qui-
dem promittere, sed non potest donare. Cum (Ex
eod., ibid.) in quolibet honore superbus incedis, quo
altius ingredieris, eo te non tantum celsiorem, sed
etiam tutiorem falsa credis. **146** Quomodo enim te
dejecit, pescis? tanto elisum gravius, quanto sublimi-
us ferebaris. Nec dico quod parva quoque felicitas
hujus mundi solummodo fallax sit: sed etiam
quantumcumque possit esse magna, fallax existit. Et
hoc est, quod ait, In abundantia virtutis suæ, id est,
in abundantia virtute honorum, et divitiarum, non
salvabitur aliquis hominum. Unde ergo salvus ero?
Noli diu quærere. Noli longe.

18. Ecce oculi Domini super metuentes eum. Ecce,
id est, in manifesto habetur salvatio. Non ait, oculi
Domini super reges, super nobiles, super divites:
sed *super metuentes eum.* Non enim Deus personam
hominis accipit (Matth. 22. Act. 10.): non divitias,
vel honores attendit: sed tantummodo metuentes se
et sperantes in se misericorditer respicit. Et ideo ad-
jungit, *Et in eis, qui sperant super misericordia ejus.*
Subaudis, sunt oculi Domini. Ad quid?

19. Ut eruat a morte æterna animas eorum. Vitam
enim æternam (Ex eodem, ibid.) nobis promittit
Deus, nec tamen in hac peregrinatione nos deserit.
Nam se juitur: *Et alat eos in fame.* Tempus famis est
modo. Tempus saturitatis post erit. Beati qui esuri-
unt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur
(Matth. 4.). Alit nos interim per us Dominus in hac he-
rem sacramentis suis, verbo suo, gratia sua: ne de-
feriamus in via. Tunc autem erit plena refectio,
quando implebitur, quod alibi dicitur, Satiabor, cum
apparuerit gloria tua (Psal. 16.). Quid interiu age:
et proflteri debemus? Sequitur et dicit:

20. Anima nostra sustinet Dominum. Quandiu fa-
mes est, quandiu peregrinatio est, anima nostra pa-
tiens erit in Domino. Talibus dicturus est Dominus,
Vos estis, qui permansistis in eum in tentationibus
(Luc. 22.). Quo contra scriptum est: Væ illis qui
perdiderunt sustentiam (Eccles. 2.). Et quomodo
poteris sustinere Dominum (Phil. 3.), o sancta anima?
Sequitur, et dicit: *Quoniam adjutor et protector nos-
ter est.* Adjuvat in pugna, protegit ab æstu. Adjuvat
in bonis, protegit in adversis. Qua mercede tu-
leras?

21. Quia in eo lætabitur cor nostrum: et in nomine

cissim hec sunt, quibus ipse emendari Augustinus
queat.

sancto ejus speravimus. Non enim in nobis, ubi magna sine illo inopia est, sed in ipso lætabitur cor nostrum. Et ideo sic sperabimus venturos ad eum, quia nobis absentibus per fidem misit nomen suum. Spera hic, ut læteris ibi. Esuri et siti hic, ut epuleris ibi. Proposuit nobis, quid amemus, in quo, et de quo solo præsumamus. Implevit nos gaudio spei (Rom. 15.).

22. Post hæc sit oratio brevis et salubris. *Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te. Jam enim in te spem nostram constituimus: jam nomen sanctum tuum, in quo speramus, veneramus, et super nos invocamus. Sicut ergo speravimus in te, sic supra nos tuam misericordiam sentiamus.*

TITULUS PSALMI XXXIII.

1. *Psalmus David, quando mutavit vultum suum coram Achimelech, et dimisit eum, et abiit. Hoc modo immutavit. Nam tympanizabat (1. Reg. 21.), affectabat, manibus suis seipsum feriebat, et salivæ per barbam ejus decurrerant, et hoc in porta civitatis David faciebat: quia Allophilli quærebant eum perdere. Achis videns hæc, qui erat rex Geth, dixit, Ut quid induxistis mihi arreptitum istum? Tympanizabat David, id est, Christus in cruce moriebatur: affectabat, quando misericordiam affectu se humiliabat: manibus suis se feriebat, cum dicebat, Hoc est corpus meum (1. Cor. 10.). Et salivæ per barbam decurrerant, id est, verba sua, quando dicebat, Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et cætera (Joan. 6.). Puerilia visa sunt eis, qui sunt Achis (qui interpretatur, Quomodo est? vel, Quid est hoc?) barbati vero, id est, viris virilia. Verus David coram Achim-elech, id est, coram patris sui regno, id est, in gente Judæorum, mutavit vultum, id est, prioris sacrificii modum (hoc est secundum Aaron) et dimisit eum, et abiit ad gentes, ubi secundum ordinem Melchisedech sacerdotum instituit. Materia est immutatio sacerdotii secundum ordinem Melchisedech, quæ notatur ubi dicit, Magnificate Dominum mecum. Commendatio, quando ait, Quoniam soavis est Dominus. Admonet propheta in hoc psalmo, ut quisque Deum timeat, quoniam non est inopia timentibus eum: ad filialem, affectando bonos quosque, timorem, cum dicit: Venite filii, audite me. Et hoc faciens, intendit eis generare caritatem, ubi dicit: Custodit Dominus omnia ossa eorum, unum ex his non conteretur: deterrendo ne delinquant, dicens mortem peccatorum esse pessimam.*

PSALMUS XXXIII.

2. *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. Dixit hoc Christus, dicat et Christianus: quia in corpore Christi est, Omni, inquit, tempore, id est, in prosperis et adversis benedicam et laudabo Dominum. Quando prospera succedunt, boni simul et mali Deum laudant et benedicunt. Si adversa veniant, murmurant quidem mali, sed benedicunt boni. Hinc est quod beatus Job amissis rebus, orbatus filiis ait, Dominus dedit, Dominus abstulit: sit nomen Domini benedictum (Job. 1.). Sed quia sunt nonnulli, qui de bono suo volunt laudari, cavet hoc vitium, cum subjungit:*

3. *In Domino laudabitur anima mea, Non laudabitur in se, non in sapientia mundi, non in sublimitate verborum (1. Cor. 2.): sed in Domino a quo et virtutem, et potentiam sumpsit. Et quia sancti viri bona sua communicare aliis desiderant, protinus addit: Audiatur mansueti, et lætentur. Bene autem non ait iracundi, sed mansueti. Nam quando audiunt non mansueti, non lætantur, sed irascuntur. Et ipsi sunt (Ex Aug., Enar. 2.), qui dicunt, quia non nos asequos fecerimus, lætentur: mansueta vult habere Dominus. Equus enim, et mulus, de quibus paulo ante locuti sumus, exigunt aliquando cervicem, et sua ferocitate a se ercuntur seorsum. Domantur frenis, chamo, verberare: donec discant dominum suum portare. Tu autem antequam freno tundantur ora tua, esto mansuetus, et porta Dominum. Noli te laudari, sed laudetur ille, qui sedet super te. Sed jam quid pos admonet, audiamus.*

† Quod respiciunt Benedictini verbum *miseri* in suo Augustino, Noster olim legit, atque adserit.

4. *Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum. Quisquis est in corpore Christi, ad hoc debet dare operam, ut eum Dominum magnificet, alios secum ad magnificandum Deum trahat. Dominum magnificamus, quando eum magnum, mirabilem et ineffabilem prædicamus: 148 nomen ejus exaltare, est per omnes gentes quibuscumque possumus altum et æternum propalare. Quid est autem in idipsum? In unitate, in concordia (1. Cor. 1.): sicut fecerunt prædicatores primi, quibus erat cor unum et anima una (Act. 4.). Deinde dicit bona sua, unde sibi evenerunt, cum subdit:*

5. *Exquisivi Dominum, et exaudivit me, et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Extra omnia, postpositis temporalibus, vel ex toto corde, ex totis viribus quæsvi Deum: et invenit me, ut invenire eum. Sed exquirentes Dominum multis modis in hoc seculo tribulantur. Omnes enim, qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur (2. Tit. 3.). In hoc vero est consolatio, quod postmodum ex omnibus tribulationibus eruantur. Quando? Cum absorbebitur in victoriam, et mortale hoc induerit immortalitatem (2. Cor. 15.). Deinde amator iste, qui non solus vult amplecti, quod amat, hortatur nos, et dicit:*

6. *Accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestrae non confundentur. Ad Deum accedimus bonis studiis, et spiritualibus exercitiis, legendo, meditando, orando, amando. Illuminamur autem per intellectum, per gratiam, per doctrinam, per vitam. Illuminati autem non confunduntur, id est, non erubescunt de peccatis: vel non erubescunt de opprobriis et contumeliis sibi illatis. Hinc Paulus non erubescit evangelium (Rom. 1.). Hinc Apostoli non confunduntur, imo gloriantur, quia digni habitus sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (Act. 1.). Proponit autem nobis in exemplum, quem tam pauperem, eum subjungit:*

7. *Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum: et de omnibus tribulationibus salvavit eum. Quis est iste? Notabilis, amabilis, imitabilis, et fortasse ipse est Christus: qui cum omnium dives esset, in tantum factus est pro nobis pauper (2. Cor. 8.). Clamavit autem in forma servi (Philip. 2.), et Dominus Pater exaudivit eum. Iste pauper factus est obediens usque ad mortem crucis (Ibid.). Propter quod exaltavit illum Deus, et dedit illi nomen quod est super omne nomen (Ibid.). Ecce quomodo Dominus exaudivit eum: De omnibus autem tribulationibus liberatur, quia Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. 6.). Per hunc pauperem ostenditur tibi via, qua redeas ad patriam. Factus est pauper, ut tu non timeas, imo diligas paupertatem. Passus est, ut patiaris et tu. Clamavit, ut clamet et tu. Liberatus est, ut liberari speres et tu. Magnam autem tibi præstendit securitatem, cum subdit: *Immittit angelus Domini in circuitu timentium eum: et eripiet eos. Tu tantum time Deum, et esto securus. Quoniam iste pauper, qui dictus est magni consilii angelus (Isai. 9.), immittit se in circuitu timentium eum, antiquæ custodiens, et defendens eos, ut in nulla parte irruere valeat inimicus.**

9. *Aperte autem de ipso sacramento vult dicere, quo ferebatur in manibus suis, cum subjungit: Gustate et videte, quoniam suavis est Dominus. Ostendit tibi (Ex Augustino, Enar. 2.) illam sanam insaniam, et sobriam ebrietatem illius David: qui in figura nescio, quid ostendebat, quando illi miserum coram rege Achis dixerunt, Quomodo est (Ps. 110.)? Sic dicebat Dominus, Nisi quis manducaverit 149 carnem meam, et biberit sanguinem meum, non habebit in se vitam (Joan. 6.). Et illi in quibus regnabat Achis (1. Reg. 21.), id est, error et ignorantia, dixerunt: Quomodo iste potest dare nobis carnem suam manducare (Joan. 6.)? Si ignoras, gusta: et vide, quam suavis est Dominus. Gustat, qui amat: videt, qui in:*

telligit. Si autem non intelligit, rex est Achis: immutavit suam faciem David, et recessit a te, et dimisit te, et abiit. Et ideo, *Beatus vir qui sperat in eo*. Non in homine, non in mundo, non in seipso: sed in Deo. Quo contra qui *non sperat* in Deo, miser est. Et ne postquam gustarent, securi essent, protinus addit:

10. *Timete Dominum omnes sancti ejus*. Deum timere, est coram eo se humiliare, et metuendo cavere, ne in his, quæ agimus, sive in cogitatione, sive in verbo, sive in opere illum offendamus. Qui hoc faciunt, sancti sunt. Et quasi quis quæreret, Quid prodest timere Dominum? sequitur: *Quoniam non est inopia timentibus eum*. Et hoc probat, cum subjungit:

11. *Divites eguerunt et esurierunt; inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono*. Videretur tibi magis, ut illi esurirent, qui contempto seculo, et pauperes facti, Dominum exquirerent: illi autem non minuerebantur bonis, qui terrenis abundanti divitiis. Sed noli attendere homines secundum facultates rerum, sed secundum virtutes animorum. Isti quidem mundi amatores, qui foris apparent divites, non parvam intus mentis patiuntur inopiam. Qui autem intra se Deum quærunt, et extra Deum nihil concupiscunt, non minuuntur omni bono, imo replentur summo bono, quod est Deus. Replentur fide, sp̄e et caritate. Replentur sanctis moribus et virtutibus, quæ sunt vera divitiæ, quæ animi expellant egestatem. Et ideo nos admonet, dicens:

12. *Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos*. Multum nos ædificat, quod ait, *Venite*, ac si diceret, Vos qui vacatis otio, sive qui terrenis vanitatibus incunbitis, qui laboratis et onerati estis (*Mauh. 11.*): relinquite ea, quæ vos impediunt, et venite ad me. Audite autem auribus cordis. Obedite, ut filii: paterno affectu docebo vos timorem Domini. Et convenienter ait, *Timorem*. Ipse enim primus gradus spiritualis doctrinæ et cælestis sapientiæ, sicut scriptum est, *Initium sapientiæ timor Domini* (*Psal. 110. Prov. 1.*). Quisquis accedit ad Dei servitium, hoc debet esse primum illius studium, ut discat qualiter debeat timere Deum. Sed prius attendendum est, quanta vir sanctus utitur hæc arte magisterii. Prius enim studet auditorum benevolentiam captare. Et proponit eis, quod magis eos delectat audire, dicens:

13. *Quis est homo, qui vult vitam? Nec dico de vita posi a in miseria: sed quis est ille, qui diligit dies videre bonos?* Ideo hoc, quod omnes cupiunt, præterdit, ut sic accendat eos ad ea facienda, quæ præcipit. Si vis vitam, velis æternam. Si diligit dies bonos, dilige æternos. Illic est vera vita, vivere in Deo. Semper dies mali in seculo. Semper dies boni in Deo. Ergo si vis vitam et dies bonos, audi et fac.

14. *Prohihe linguam tuam a malo*. Ne in aperto loquaris malum. *Et labia tua ne loquantur dolum*. Ut bona verba ore proferas, et malum **150** in corde abscondas: sicut illi faciunt, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Prius linguam, quam cætera membra jubet a peccato reprimere: quia hoc est magis inodabile membrum in toto corpore, de qua scriptum est, *In manibus linguæ vita et mors* (*Prov. 18.*). De qua etiam Aposto us a t, *Lingua inquietum malum, plena veneno mortifero* (*Jacob. 3.*). Quia ergo occidit animam, si non refrenatur: quia in lingua frequentius labimur: merito vir sanctus linguam primum cohibere præcipit, quam magnis in corpore prævalere ad peccandum vidit. Deinde universalitèr subjungit:

15. *Declina a malo*. Et quia hoc non sufficit, protinus addit, *Et fac bonum*. Rursus, quia ad perfectam justitiam hæc duo non possunt sufficere, continuo adjunxit: *Inquire pacem et sequere eam*. M. dum relinquere, inchoantium est. Bonum facere, profectivum. In his duobus præceptis consistit justitia.

A *Finis autem perfectæ justitiæ est, ita intra se esse pacificum, ut caro concordet cum animo, et animus cum Deo, ut jam nulla possit adversitate moveri ab hac quiete. Vel pacis nomine possumus accipere Dominum Christum, qui est pax vera, qui fecit utraque unum* (*Ephes. 2.*). Hunc debemus toto corde, toto affectu inter nos quærere: quem profecto persequimur, si eum perfecte vivendo imitamur. Commendat autem Dei misericordiam super nos, cum subjungit:

16. *Oculi Domini super justos*. Id est, intuitus divinæ misericordiæ sunt super eos, qui juste vivunt. Et si ipsi petunt aliquid: *Aures ejus*, id est, clementia et potentia, sunt paratæ in preces eorum exaudiendas. Videt operantes et laborantes. Audit gementes, et orantes. Sic ergo vive, ut oculis Dei valeas dignus apparere. Sic ora, ut preces tuæ usque ad aures ejus pertingant. Sed forte dicet aliquis malus, *Securus pecco, quia me non videt Deus*. Audi, quod sequitur.

B *17. Vultus autem Domini super facientes mala: ad quid: Ut perdat de terra memoriam eorum*. Per vultum accipie terrorem severitatis Dei. Bonis quidem blandus est, et propitiis: malis vero terribilis et districtus. Et sicut in memoria æterna erunt justi (*Psal. 111.*), ita de memoria æterna tollentur mali. Tunc erit perdita memoria eorum, cum nullus sanctorum super eos aliqua pia affectione movebitur. Unde dixit Abraham, *Inter nos et vos chaos magnum firmatum est* (*Luc. 16.*). Probat autem quæ aures Domini sunt in preces justorum, cum subjungit,

C *18. Clamaverunt justi, et Dominus exaudivit eos: et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos*. Clamaverunt tres pueri in fornace (*Daniel. 3.*). Clamavit Daniel in lacu (*Daniel. 4.*). Clamaverunt filii Israel in captivitate (*Exod. 3.*). Clamavit Christus in cruce (*Hebr. 5.*). Clamaverunt Apostoli in persecutione: martyres in morte, confessores et virgines in fide. Quo quot clamaverunt, exauditi sunt a Domino, vel corporaliter, vel spiritualiter: et ex omnibus tribulationibus liberati. Confirmati ergo tot sanctorum exemplis, clamemus ad Dominum tota humilitate et afflictione cordis: ut pariter exaudiamur, et a tribulatione liberemur. Sequitur enim,

D *19. Justa est Dominus his, qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabit*. Quatuor modis **151** tribulantur corda sanctorum in hoc sæculo: scilicet aut dolore poenitiæ, aut anxietate præsentis vitæ, aut desiderio cælestis patriæ, aut timore futuræ pœnæ. Nostrum est ergo cor conterere. Domini est, per suam misericordiam et gratiam cordi contrita propinquare, ut illud illuminet, corroboret et confirmet. Unde cor conteritur, inde humilitas generatur. Ex opere enim procedit virtus. Ex contritione cordis divinam sentimus præsentiam. Ex humilitate spiritus jam ipsam consequimur salvationem. Ubi opus, ibi gratia; ubi virtus, ibi jam sanitas est. Magnum mysterium. Deus super omnia est. Erigite, et non illum tangis: humilias te, et ipse ad te descendit. Proprium autem justorum est, ut in hoc sæculo tribulentur. Unde et subditur:

E *20. Multæ tribulationes justorum*. Sed in his sequitur consolatio, cum protinus addit: *Et de omnibus his liberabit eos Dominus*. Non ideo sint Christiani just: non ideo audiant verbum Dei, ut se existiment tribulationibus non affligi. Non hoc promittit Deus. Magis si injusti sunt, pauciores habent tribulationes: si just, multas. Sed (*Ex Augustino, Enar. 2.*) post paucas aut nullas tribulationes, illi veniunt ad tribulationem sempiternam, unde nunquam eruantur. Isti autem post multas tribulationes veniunt ad pacem sempiternam, ubi nunquam aliquid mali patiuntur. Sed interim

F *21. Custodit Dominus omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur*. Ossa sunt firmamenta fidelium. Et sicut ossibus caro, sic virtutibus anima sustentatur.

* Apud Augustinum, *Justi autem*.

Custodit ergo Dominus omnia ossa eorum, ita ut unum ex his non conteratur : quia sic sanctorum suorum virtutes servat, ut nulla earum in tentatione deficiat. Et bene non ait, Unum ex his non frangeatur, sed ait non conteretur : quia sanctorum virtus aliquando quidem frangitur in tentatione, sed non conteritur, id est, ex toto non deperit : quia integra manet in intentione. Et unde tentati ad momentum cadunt, inde excitati ad virtutem robustius resurgunt. Quid autem de reprobis subjungat, audiamus :

22. *Mors peccatorum pessima.* Sed quia multa sunt genera peccatorum, et non esse peccatore difficile, aut forte impossibile est in hac vita : subiecit statim, cujus generis peccatorum esset mors pessima. *Et qui oderunt justum delinquent.* Quomodo justum, nisi eum qui justificat impium? Quem justum (*Ex eodem, ibidem*), nisi Dominum nostrum Jesum Christum, qui est etiam propitiatio pro peccatis nostris (*Rom. 4.*)? Qui ergo hunc oderunt, mortem habent pessimam : quia in peccatis suis moriuntur (*Joan. 8.*), qui per eum Deo non reconciliantur. Secundum animam intelligenda est mors, aut pessima, aut optima, non secundum corpus damnatis peccatoribus.

23. Iterum de justis ait : *Redimet Dominus animas servorum suorum.* Omnes enim servi erant peccati. Fusus est sanguis Christi, et tanto pretio sunt redempti. Attende ergo quis te redemit, et a quo vel quali pretio te redimendo salvavit. Ipse Deus Creator tuus redemit te, ipse sanguinem suum fudit pro te. Ab ipso diabolo et a peccato salvavit te. Servus itaque factus tanti Domini, stude ut servias illi 152 in sanctitate et justitia (*Luc. 4.*). Sed magna questio oritur, cum subinfertur, *Et non delinquent omnes qui sperant in eo.* Quid enim ait Apostolus? Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus (*1. Joan. 1.*). Et iterum, in multis offendimus omnes (*Jacob. 3.*). Sed hanc questionem solvit nobis Paulus, ubi ait : Si autem quod nō hoc ago, jam non ego operor illud : sed quod habitat in me peccatum (*Rom. 7.*). Si ergo illi, qui sperant in Deo, per concupiscentiam carnis delinquant (*Gal. 5.*) : jam ipsi non operantur illud, sed quod habitat in eis peccatum. In eo enim quod sperant in Deo, jam non sunt in carne, sed in spiritu (*1. Joan. 2.*). Quod si caro concupiscit (*Rom. 7.*), ipsi qui in spiritu sunt, non consentiunt : et ideo non delinquant.

TITULUS PSALMI XXXIV.

1. Titulus Psalmi sequentis est, *Psalmus huic David.* Psalmus iste attribuitur David, id est Christo, qui hic loquitur. Quod dicit, *Huic*, ad differentiam vel excellentiam potest accipi : huic, id est, notabili scilicet, non carnali regi, sed regi regum Domino. David interpretatur *manu fortis*, vel *desiderabilis*. In hoc enim (*Ex Aug. Serm. 1.*) manu fortis, quia mortem nostram vicit. In hoc desiderabilis, quia vitam æternam promisit. Quid enim fortius manu hac, quæ tetigit loculum, et mortuus resurrexit? Quid fortius manu hac, quæ mundum vicit, non ferro armata, sed ligno transfixa? Quid autem desiderabilius eo, quem non videntes martyres, mori voluerunt, ut ad illum pervenire mererentur? Ergo psalmus * illi, illi cor nostrum, illi lingua nostra digna cantet. Intendit nos admonere ad tolerantiam passionis, ut sustineamus adversa, si volumus habere præmia gloriosa. Materia est passio et resurrectio. Eam sic exequitur : primam partem ponit orationem, in secunda enumerat passionem cum exultatione resurrectionis, in tertia parte quid illa passio et resurrectio efficiat : ita dicens :

PSALMUS XXXIV.

1. *Judica, Domine, nocentes me : expugna impugnantes me.* Nocentes et expugnantes sunt nostri visibiles et invisibiles inimici (*Colos. 1.*). *Judica*, inquit, et *expugna*. Ac si aperte dicat, discerne et destrue. Quomodo?

* Emendavimus ex Augustino : antea pro illi erat *ste*.

2. *Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi.* Magnum (*Ex Augustino, ibid.*) spectaculum est, videre Deum armatum pro te. Arma autem ejus, quibus percussit inimicos, si bene profecerimus, nos erimus. Sicut enim nos, ut armemur ab illo habemus : sic ipse armatur de nobis. Scutum est bona voluntas ejus ; sicut alibi dicitur, Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Vel scutum est fides nostra, qua protegemur ne igneis inimici jaculis feriamur. Sed quid sumus nos jam arma Dei, quamvis splendida, quamvis acuta, quamvis luce sapientiæ coruscantia, quid possumus nisi nos apprehendat Deus, et pugnet de nobis? Quælibet optima arma jacent, si bellatorem non habent. Apprehendat ergo nos Deus : et eum in manu ejus fuerimus, utatur vobis quomodo vult. *Exsurge*, inquit, *in adjutorium mihi*, id est 153 innotesce, appare, sentire, adjuva ad pugnandum.

3. *Effunde frameam, et concludere adversus eos qui persequuntur me.* Ac si diceret, Multiplica vindictam et concludatur aditus illis, qui volunt delere nomen meum. Vel per frameam quamlibet fidelem designat animam. Abundant justi, et effunditur framea. Concludum est autem adversus eum, qui non habet adversus sanctos quid dicat pravum. Et quia vox illorum est, non est salus ipsi in Deo ejus (*Psal. 5.*) : *Dic animæ meæ, Salus tua ego sum.* Dic, et factum erit. Aliam salutem non requiramus, præter Deum meum. Et si homo subvenit mihi, si angelus, si alia creatura : per illam mihi subvenit Deus. Omnia enim illi subjecta sunt : et ideo non illa, sed ille est mea salus. Deinde incipit orare pro inimicis : sed hic propheta est. Et quæ figura optandi dicuntur, animo prophetandi explicantur. Illud fiat, et illud fiat, nihil est aliud, quam hoc et futurum est. Sic ergo audite prophetiam :

4. *Confundantur et reverentur querentes animam meam.* Ac si diceret, Confundentur et reverentur : factum est enim. Multi (*Ex Augustino, ibid.*) salubriter confusi sunt, multi reveriti a persecutione Christi, et ad societatem membrorum ejus devota pietate transierunt : et non fieret hoc, nisi confundentur et revererentur. *Avertantur retrorsum et confundantur cogitantes mihi mala.* Non præcedant, sed sequantur. Non dent consilium, sed accipiant. Nam Petrus prædere voluit Dominum, cum ait, Absit a te, Domine, propitius tibi esto, non fiat istud. Sed quid ait Dominus? Redi retro, sathana (*Matth. 16.*). Præcedendo sathanas es, et sequendo discipulus eris. Hoc ergo et istis. *Avertantur retrorsum et confundantur de peccatis : erubescant ad poenitentiam : et cum ceperint retrorsum sequi, jam non cogitabunt mihi mala, sed desiderabunt bona.* Hæc bene illis optavit. Sed quia sunt duo genera eorum qui confunduntur : aut enim ad hoc confunduntur, ut convertantur ad Christum : aut confunduntur, ad hoc, ut damnentur a Christo : quod de conversis dixit, de reprobis subjungit :

5. *Fiant tamquam pulvis ante faciem venti, et angelus Domini coarctans eos.* Ventus tentatio est, pulvis iniquus. Quando venerit tentatio, tollitur pulvis, nec stat, nec resistit. Tales coarctat angelus, quando eos sub potestate sua invisibilis redigit inimicus : De quibus adhuc subdit :

6. *Fiat via illorum tenebræ et lubricum : et angelus Domini persequens eos.* Tenebrosam solum quis non horreat, lubricum solum quis non caveat? In tenebris et lubrico ubi pedem figis? Sunt ista duo mala magnæ pœnæ humani generis, qui procedunt de tentatione angeli coarctantis. Per viam designatur actio. Per tenebras, cæcitas cordis. Per lubricum præcipitatio operis. Quando reprobi tentati et confusi ab angelo malo coarctantur : primum est ut mentis cæcitate tenebrentur, deinde in lubricum malorum dilabuntur. Nec jam possunt converti, quia

* Magis hæc lectio arridet, quam impressa Augustiniana, *Tenebras solus*.

temptator angelus eos persequitur, ut impingat [Ant. A impingat] de malo in pejus, donec incidant in foveam iniquitatis, et mergantur in profundum desperationis et mortis. Unde autem tanta mala? Quo merito? Sequitur et dicit:

154 7. *Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui.* Idest, occultos dolos ad interitum meum paraverunt. Et hoc gratis, quia nihil mali feci, nec eis nocui. *Supervacue exprobraverunt animam meam.* Multa enim opprobria adversus Dominum dixerunt. Sed hoc *supervacue*: quia falsum dicentes et nihil probantes. Sed quomodo absconderunt ei laqueum, qui videbat corda abscondentium? Sed tantum erat inter illos ignoranti similis quasi falleretur, cum illi in eo deciperentur, in quo eum falli arbitrabantur. Hoc autem ad exemplum patientiæ nostræ factum est, quibus necesse erat, ut inter malos viveremus: et malos, sive scientes, sive nescientes toleraremus. Sed quid contigit huic populo reproborum? Sequitur et dicit:

8. *Veniat illi laqueus quem ignorat.* Magnifica (Ex Aug., *ibid.*) retributio. Nihil justius. Illi laqueum absconderunt, et inde decipiuntur nescientes, unde decipere voluerunt. Inde illis nocetur, unde illi nocere conati sunt. Sequitur enim: *Et captio quam abscondit, apprehendat eum.* Tamquam si quisquam veneni calicem præpararet alicui, et oblitus bib. Et tanquam si foveam fodiat, ut inimicus ejus in eam incidat: et ille oblitus quod foderat, ambulans ea via prior illuc cadat. Sic omnis qui nocet alteri, prius sibi nocet quam alteri: recte ergo subjungitur, *Et in laqueo cadat in ipso.* Non in alio, sed in ipso. Unde enim alium decipere appetit, inde seipsum primum decipit. Et fieri potest, ut malitia sua non noceret alteri: fieri autem non potest ut non noceat sibi. Mihi autem quid?

9. *Anima mea exultabit in Domino.* Tamquam (Ex Aug., *ibid.*) in eo, a quo audivit, Salus tua ego sum: tamquam non quærens alias extrinsecus divitias. Tamquam non quærens circumflurre voluptatibus bonæque terrenis: a verum gratis amans. Non ab illo volens accipere quod delectet, sed ipsum solum sibi proponens, in quo delectetur. Quid enim melius Deo? *Et delectabitur super salutari suo.* Idest, in illo suo, per quem salvati sumus (Luc. 2.): per quem accessum habemus ad Deum (Ephes. 2.), ut exultantes in eo, corde credamus ad justitiam, ore autem confiteamur ad salutem (Rom. 10.). Unde et subditur:

10. *Omnia ossa mea dicunt, Domine, quis similis tibi?* Ossa (Ex Aug., *ibid.*) dicuntur in corpore Domini, omnes justi, firmi, corde fortes, nullis persecutionibus et tentationibus cedentes ad conatiendum malo. Et unde possunt nullis tentationibus cedere, nisi quando credunt Deum omnipotentem, inestimabilem, Valentem eos liberare de omni tribulatione? Unde et dicunt, *Domine, quis similis tibi? Eripiens inopem de manu fortiorum ejus: egenum et pauperem a diripientibus eum.* Fortior enim erat diabolus ad tenendum te, quia ipse te vicit et diripuit, cui consensus. Sed quid fecit manu fortis? Alligavit fortem, effundendo irameam et ad concludendum eum: et de manu, idest, de potestate ejus eruit inopem, sine viribus, pauperem spiritu, egenum cui non erat adjutorium. Quis enim adjutor tibi, nisi ille, cui dicis, Dominus adjutor meus et redemptor meus (Psal. 18.)? Si de tuis viribus præsumere volueris, inde cades, unde præsumseris: si de alterius, dominari vult, non subvenire. Ille ergo **155** quærendus est, qui et redemit et liberos facit. Quid autem in persona sua subjungat, audiamus:

11. *Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.* Testes iniqui surrexerunt, quando iniquo animo adversus eum falsum testimonium dixerunt (Matth. 25.). Sed quid (Ex Aug., *serm. 2.*) est quod

ignorabat, qui iniquorum corda et dolos videbat? Ignorabat peccatum, non quasi non judicando, sed non committendo. Sunt hujusmodi locutiones etiam quotidianæ. Cum dicis de aliquo, Non novit malefacere, quia non malefacit. Quod alienum est ab opere, alienum est a conscientia. Quod alienum est a conscientia, alienum est a scientia: et dicitur, Nescivit. Ignorabat Christus blasphemare, hinc interrogabatur a persecutoribus (Matth. 22. 26. et 27.): de quibus sequitur,

12. *Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatem animæ meæ.* Ego (Ex Aug., *ibid.*) attuli fecunditatem, ipsi retribuiebant sterilitatem. Ego vitam, ipsi mortem. Ego honorem, ipsi contumelias. Ego medicinam, ipsi vulnera. Et in his omnibus quæ retribuiebant, utique sterilitas erat.

13. *Ego autem cum mihi molesti essent, inducbar cilicio.* Non invenimus juxta literam Dominum Jesum portasse cilicium. Intelligendum est ergo Dominum per similitudinem appellasse cilicium, carnis suæ immortalitatem. Quare cilicium? Propter similitudinem carnis peccati. Apostolus enim (Ex Aug. *ibid.*) dicit, Misit Deus Filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne (Rom. 8.): hoc est, Filium suum induit cilicio, ut de cilicio damnaret hædos: non quia peccatum erat in Domino, sed similitudo carnis peccati: quia mors non est nisi de peccato, et utique caro illa erat mortalis. Cum ergo ei molesti essent, inducitur cilicio, idest, abscondebatur in carne. Non se vindicabat, non se demonstrabat. Hinc nos admonet Apostolus dicens, Non vosmetipsos defendentes, carissimi: sed date locum iræ (Rom. 12.). Ideo subjungit, *Humiliabam in jejuniis animam meam.* Non legimus secundum literam, in passione Dominum jejunasse: sed spiritualiter esurit Christus bona opera nostra. Et quia in illis crucifigentibus nihil boni inveniebat, ideo jejunabat. Retribuebant enim sterilitatem animæ ejus. Nam quale jejunium ipsius fuit, qui vix unum latronem invenit, quem in cruce gustaret? Et Apostoli enim fugerunt (Luc. 23. Matth. 26.). Nullum autem majus aut melius negotium est in tribulatione, quam recedere ab eo strepitu, qui foris est: et in interiora secreta mentis ire, ibique orare Dominum, ne in tentatione vincamur. Deinde ut etiam illi qui nos persequuntur, ad sanitatem justitiæ convertantur. Ideo subjunctum est:

14. *Et oratio mea in sinu meo convertetur.* Per signum agnoscimus secretum. In secreto cordis debemus orare, ubi Deus videt, ubi Deus audit. Unde in Evangelio dicitur, Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum, et cætera (Matth. 6.). Et hoc bene admonemur. Sed in Christo Domino aliquid amplius intelligere debemus. Ego intelligo, quia in sinu suo habebat Patrem. Deus enim erat in Christo, mundum reconcilians sibi (1. Cor. 5.). In se ergo habebat, quem deprecaretur: quia ipse dixerat, Ego in Patre, et Pater in me est (Joan. 10. et 14.). Quanto autem affectu eos diligebat, pro quibus orabat (Joan. 17.): ostendit, cum subjungit:

158 15. *Quasi proximum, quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens et contristatus sic humiliabar.* Hæc dicunt quidam, quia ponitur casus pro casu: ac si diceret, quasi de proximo et de fratre. Complacebat ergo Christus Deo Patri de persecutoribus suis, quasi de fratribus et proximis suis: diligebat enim eos, tamquam proximos et fratres suos (Joan. 15.). Majorem autem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Ibid.). Et quia ei nolebant acquiescere, humiliabar tamquam lugens in corpore, et contristatus in anima. exemplo ergo Dominico admonemur, ut non solum quos toleramus, amemus: sed etiam prava eorum opera contristati desileamus. Ego sic pro eis humiliabar: illi autem quid? Sequitur et dicit:

* Apud Augustinum, sed conjugem verum gratis, etc.

16. *Et adversum me lætati sunt.* De his quæ mihi adversa et contraria fuerunt. *Et convenerunt in unum consilium et eandem voluntatem,* ut me dolo traderent et caperent (*Matth. 26.*). *Congregata, idest, multiplicata et coadunata sunt super me flagella, et ignoravi.* Nesciebam enim in me culpam, qua debulsum flagellari. *Dissipati sunt nec compuncti.* Secundum enim interiore hominem sunt destructi, atque a caritatis vinculo divisi. Vel dissipati sunt, quando terræ motus et signa viderunt (*Matth. 28.*). Non in hoc compuncti sunt, ad pœnitentiam: Inde magnam designat eorum cordis durtiam et nequitiam.

17. *Tentaverunt me.* Dixerunt enim, Si Filius Dei est, descendat nunc de cruce, et credimus ei (*Matth. 28.*). *Subsannaverunt me subsannatione.* Quia postquam dixit, *Subsannaverunt,* etiam, *Subsannatione* addidit, aperte insinuat, quia illa subsannatio non ex verbi præcipitatione, sed ex studio, et ex animi deliberatione fuit. *Frenduerunt bestiali ferocitate, super me dentibus,* idest, corrosionibus suis. Ex his ergo verbis nobis ostendit, quantam humilitatem, quantam caritatem, quantam patientiam, erga tam pravos, tam perversos, tam perditos, pius Redemptor noster habuerit. Quia in re sciendum nobis est, quia hæc causa fuit, quia pateretur caput nostrum: ut videlicet corpori suo patientiæ præberet exemplum (*1. Petr. 2.*). Dominus enim voluntate passus est, non necessitate. Voluntaria ejus passio, nostra est necessaria consolatio: ut quando forte talia patimur, caput nostrum intueamur: atque ejus exemplo compositi, discamus et nos cum eo pati. Si enim compatimur, congloriabimur (*Rom. 8.*). Ipsi ita contra me fecerunt; sed tu,

18. *Domine, quando respicies?* Quando misericorditer attendendo facies, ut de eorum me evas pietestate? *Restitue animam meam a malignantate eorum, et leonibus unicam meam.* Ac si diceret, Animam meam, quæ unica est, immunis a peccato. Nulla enim alia anima sine peccato. Hanc, inquam, animam ereptam a malignante populo, et a leonibus, scilicet principibus et sacerdotibus liberatam, restitue a passione: ut facias eam redditam corpori, cum ipso corpore immortalem et incorruptibilem. Quid factura es, o sancta anima, postquam resurrexeris?

19. *Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabo te.* Fit quidem (*Ex Aug. serm. 2.*) confessio in omni multitudine, sed in omnibus laudatur **157** Deus. In ista enim magna Ecclesia toto terrarum orbe dilusa; palea est, et frumentum. Palea volat, frumentum manet (*Matth. 3.*). Igitur in gravi populo, quem ventus tentationis non aufert, in his Deus laudatur. Nam in palea semper blasphematur. Et qui laudabo te:

20. *Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi inique, qui oderunt me gratis, et annuunt oculis.* Supergauderent quidem, si Christus non resurgeret: sed quia resurrexit, gaudium eorum conversum est in luctum. Bene autem ait, qui inique adversabantur ei, scilicet non ex amore, sed ex odio: non studio corrigendi, sed voluntate nocendi. Gratis autem oderunt, id est, sine culpa, sine merito. Annuentes oculis sunt hypocritæ simulati, qui vultu pronuntiant quod in corde non gestant. De quibus mox subditur:

21. *Quoniam mihi, quidem pacifice loquebantur.* Dicebant enim, Magister bone, scimus, quia verax es, et non respicias personam hominis (*Matth. 19 et 22.*). Hæc et his similia pacifica verba sunt sub adulationis figura. *Et in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.* Ira i loquebantur, timentes ne terram perderent et gentem (*Joan. 11.*). Hæc autem hac causa hæcundo animo pro terra sua loquebantur, ut Jesum dolo tenerent et occiderent. Talis erat eorum cogitatio.

22. *Et dilataverunt super me os suum.* Palam blasphemantes. Et clamabant, Crucifige, crucifige. *Dixerunt, Euge, euge.* Id est, bene, bene (*Matth. 26. 27.*).

insultatoria tunc est. *Viderunt oculi nostri.* Vidimus qualis esset, et tandem eum cognovimus. Ubi sunt virtutes, quas faciebat? Cur, qui (*Ex Augustino, ibid.*) salvavit alios, seipsum non salvat? Dominus autem patiens erat: In cruce non potentiam perdidit, sed patientiam demonstrabat: Quid enim illi erat magnum de cruce descendere, qui potuit postea de sepulchro resurgere? Sed cessasse videtur insultantibus. Et hoc oportebat, ut resurgens suis se ostenderet; et non illis: quia resurrectio ipsius vitam novam significabat: vita autem nova amicis nota est, non inimicis.

23. *Vidisti, Domine, Insultationes et improbria illorum.* Cognovisti eorum nequitiam; et meam innocentiam. Et ideo, *Ne sileas.* Sed profer sententiam. Qui non siles a præcepto, ne sileas a iudicio. *Domine, ne discedas a me:* Quavis sit securus, quod ab eo non discedat Deus (una enim persona in duabus naturis Homo et Verbum), tamen, quia scit se nihil habere ex humanitate, orat, ut det aliis exemplum orandi, qui nihil prorsus in humanitate sua debent contidere. Dico ne discedas, sed potius,

24. *Exsurge, adjuvando me: et intende iudicio meo.* Id est, considera quale sit iudicium de me factum. Et ne putaretur iudicium attendi debere secundum pœnam, ideo adjungit: *Deus meus, et Dominus meus in causam meam.* Ac si diceret, Tu qui es creator meus et redemptor meus; intende non in pœnam, sed in causam meam. Non (*Ex Aug., ibid.*) in id; quod mecum habet læro commune, sed in illud quod beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Hæc enim causa discreta est. Nam pœna similis est bonis et malis: Itaque martyrem non facit pœna; sed causa. Et ideo subdit:

25. *Judica me secundum justitiam meam, Domine Deus meus.* Quia justus es, discerne me **158** injuste iudicatum: et fac quod justum est; hoc est; secundum justitiam, iudicare secundum causam, non secundum pœnam iudicii sententiam dare.

26. *Et non supergaudeant mihi. Non dicant in cordibus suis; Euge, euge animæ nostræ: nec dicant; Demeravimus eum (Thren. 2).* Id est, omnino delevimus: Quod quidem nec facere potuerunt, quando eum resurrexisse audierunt: Hæc quoque non dubius de se orat, sed ut nobis exemplum orandi proponat. De talibus etiam, ut convertantur, postulat: cum subditur:

27. *Erubescant et reverentur simul, qui gratulantur malis meis.* Ac si diceret, Pœniteant et honorant me, qui de mea gavisii sunt passione. Hinc est etiam; quod nos admonet pius Dominus in Evangelio suo dicens, Si diligitis eos, qui vos diligunt tantum, quæ mercedem habebitis? nonne et publicani hoc faciunt? Sed diligite inimicos vestros. Benefacite his qui odierunt vos. Et orate prosequentibus et calumniantibus vos: ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est (*Matth. 5.*). Unde capitis nostri voce adhuc subditur; *Induantur confusione et reverentia, qui maligna loquantur super me:* Id est, et illi similiter convertantur, erubescantes mala sua, et mihi reverentiam exhibentes, qui si non facto, vel verbo peccaverunt super me. Ideo dixit, *Induantur,* ut per pœnitentiam præterita mala tegerentur: Quo contra,

28. *Exultent et lætentur, qui volunt justitiam meam.* Ad corpus simul et animam pertinet exultatio: lætitia tantum ad animum: Exultare itaque et lætari, est exterius et interius gaudio repleri. Qui volunt declinare a malo, et facere bonum (*Psal. 33.*), hi sunt, qui volunt justitiam Dei. Et notandum, quod non ait, Qui faciunt, sed, qui volunt. Multi enim faciunt opera justitiæ, non ex voluntate. Nemo autem invitus bene facit, etiam si bonum est, quod facit. Nam si actio videtur bona; voluntas tamen tenetur rea. Justitiæ vero virtus non in actione est, sed in voluntate. Bene ergo hi, qui volunt justitiam, jubentur exultare: quia amor justitiæ et novam vitam generat, et gaudium spirituale. Et ne inde velint in se gloriari,

ideo mox adjunctum est. *Et dicant semper, Magnificetur Dominus.* Semper enim oportet illum magnificare, et laudare, qui operatur in nobis, et velle et operari pro bona voluntate (*Philip. 2.*): Recte autem subdit: *Qui volunt pacem servi ejus.* Neque enim sufficit servis Dei velle justitiam, nisi studeant et velle pacem. Unde cum superius dixisset, Declina a malo et fac bonum (*Psal. 33.*): protinus adjunxit, Inquire pacem et persequere eam. Pax est, quando caro et spiritus concordant in Deo. In hac pace completur justitia. Et nihil jam restat aliud, nisi perseverantia. Unde apte mox subditur:

29. *Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam.* Videtur magis ad cor pertinere meditatio, quam ad linguam. Sed quia sancti viri die ac nocte meditantur in lege Domini (*Psal. 1.*), et quæ meditantur, loquuntur: ideo lingua eorum Dei justitiam meditari dicitur. Hinc scriptum est, Os sapientium in corde ipsorum (*Prov. 16.*). Sed cujus lingua durat meditari tota die laudem Dei? Sed opera bona, vita bona linguam suam habent apud Dominum. Si tota die bene vixeris, tota die laudabis Deum.

159 TITULUS PSALMI XXXV.

1. *In finem puero Domini David.* Fins noster est Christus, in quem nos mittit iste psalmus: qui attribuitur eidem Domino Jesu Christo, qui dicitur esse David, quia factus est ex semine David secundum carnem. Puer a tena puritate dicitur est, quia s ne peccato fuit: quod in hoc psalmo liquido declaratur. In quo ostenditur peccatorum omnia peccata sua non Deo, sed a se habere. Justum vero nihil habere justitiæ, nisi ex solius Dei largitate. Materia est justus, et secundario impius. In prima parte psalmi impius, cum sua accusatione describit. In secunda parte describit justum non cum sua laude, sed cum laude Dei. Intendit autem nos admonere, ut vitia nostra ex nobis esse, bona autem a Deo cognoscamus: ne veniat nobis pes superbiæ et cadamus (*Osee 13.*). Sic ergo incipit.

PSALMUS XXXV.

2. *Dixit injustus, ut delinquat in semetipso.* Multi hoc dicunt: Non possumus esse sine peccato (*1. Joan. 1.*). Talis est nostra natura. Tales nos fecit Deus. Si ipse non vellet, non peccaremus. Quare hoc dicit injustus? *Non est timor Dei ante oculos ejus.* Si Deum timeret, non hoc diceret: imo accusaret seipsum, non Deum. Ubi non est timor, ibi est dissolutio animi. Timor autem Dei frænum est peccati. Quia ergo talem se vult abscondere Deo, qualis est, recte de illo subjunctum est:

3. *Quoniam dolose agit in conspectu ejus: ut inveniat iniquitas ejus ad odium.* Dolose agit in conspectu Dei, quisquis vult ei abscondere peccatum suum. Et hæc est iniquitas, quam Deus odit, et vehementer punit. Quando homo peccat, et deinde poenitet, et recognoscit se male egisse, nullum alium increpans, vel accusans, nisi semetipsum: et inde toto corde, toto gemitu convertitur ad misericordiam Dei: talis iniquitas Deo ad odium non invenitur. Imo facile ei remittitur. Quia autem non solum male vivit, sed etiam malam vitam superbiendo defendit: hic est, quem Deus odit. Secundum duritiam autem cordis sui, et cor impoens thesaurizat sibi iram in die iræ et revelationis justi judicii Dei (*Rom. 2.*): de quo et subditur:

4. *Verba oris ejus iniquitas et dolus.* Iniquitatem per partes exequitur, ostendens eam in cognitione, in actu, in verbo. Multi dolose agunt, ut inveniant iniquitatem suam: id est, non ex animo agunt, ut eam possint invenire et odisse. Invenient, si vellent. Nolunt autem, ut sic se defendere et excusare valeant. Et sicut dolus est in inquisitione, sic etiam in defensione. Nam si cui eorum dicis, Quare hoc malum facis? respondet tibi? Quam multi hoc faciunt. Nunquid omnes perditurus est Deus? Sic ergo iniquitatem loquens, et male se regens, invenitur in ore ejus iniquitas et dolus. *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Sunt homines, qui volunt intelligere, et non

possunt. Sed alii qui nolunt, et ideo non intelligunt. Sed aliud est, quando quisque conatur intelligere aliquid, et per infirmitatem carnis non potest, sicut scriptum est, Quia corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, et deprimit terrena **160** inhabitatio sensum multa cogitantem (*Sap. 9.*): et, sicut ait Apostolus, animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei (*1. Cor. 2.*). Aliud autem est quando perniciosius agit adversum seipsum cor humanum, ut quod posset intelligere, si bona voluntas accederet, non intelligat: non quia difficile est, sed quia voluntas adversa est. Et illud quidem infirmitas est: hoc autem summa iniquitas. Illud invalidatio, hoc delibatio. Sed adhuc de illo injusto, quid subjungat, audiamus.

5. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo.* Id est, in secretario cordis sui. *Asistit omni viæ non bonæ.* Id est (*Ex Augustino, loci cit.*), perseveranter peccavit. *Malitiam autem non odivit.* Ibi est fructus, ibi finis. Non potes, non habere malitiam? vel oderis illam. Cum enim odisti illam, vix tibi subrepat, ut aliquid mali facias. Est enim peccatum in mortali corpore. Sed quid dicit Apostolus? Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ad obediendum desideriis ejus (*Rom. 6.*). Et paulo post idem Paulus: Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiae (*Ibid.*). Aliud est non pugnare, et esse in pace vera atque perpetua. Aliud pugnare, et vincere. Aliud pugnare et vinci. Aliud nec pugnare, sed trahi. Sunt enim homines prorsus, qui non pugnant, qualis est iste de quo loquitur. Cum enim dixit, *Malitiam autem non odio habuit,* quomodo pugnat contra eam, quam non odit? Iste malitia trahitur, nec repugnat. Sunt autem, qui pugnare incipiunt, sed quia de viribus suis præsumunt, cadunt. Et sunt, qui pugnant, et non vincuntur, quia de seipsis non præsumunt: sed totos se de viæ misericordiae committunt. De his autem subjungit, convertendo se ad familiarem Domini locutionem, et dicendo:

6. *Domine, in cælo misericordia tua.* Duobus modis accipitur misericordia Dei. Una est quam communiter hic præstat bonis et malis, sicut est facultas rerum, sanitas corporum, scientia, doctrina, prophetia, et alia hujusmodi. Sed quia hæc sunt transitoria, temporalis est misericordia. Est alia, quam præstat Deus solis bonis et sanctis: sicut est remissio peccatorum, divina caritas, æterna vita. Hæc quidem non terrena, sed cælestis: non transitoria, sed æterna est. Sed quomodo hæc annuntiata est? sequitur et dicit, *Et veritas tua usque ad nubes.* Id est, cognitio tuæ veritatis venit ad prædicatores. Prædicatores isti per quos prædicatur Evangelium Dei, nubes Dei sunt. Tonant mini, pluunt verbis, coruscant miraculis. Speremus ergo misericordiam, sed illam, quæ in cælo est.

7. *Justitia tua sicut montes Dei.* Sicut misericordia Dei facit homines cælos, cum a terrenis ad cælestia sublevat: et sicut veritas Dei facit homines nubes, cum eos per sapientiam suam illustrat: sic divina justitia facit homines sicut montes Dei, quando eos virtutibus et operibus bonis exalcat et confirmat. Et quomodo, quando oritur sol, prius luce montes vestit, et inde lux ad humillima terrarum: sic quando venit Dominus Jesus Christus, prius radiavit in altitudinem Apostolorum, prius illustravit montes: et sic descendit lux ejus ad convallem terrarum. Et ne aliquis quæreret, quare potius his elegit et hos reprobavit: ideo protinus addidit: *Judicia tua abyssus multa.* Tantæ profunditatis sunt, quod a nullo investigari possunt (*Rom. 11. Prov. 18.*). Vel per abyssum potest intelligi malitia **161** reproborum. Unde scriptum est, Peccator, cum venerit in profundum malorum, contemnit (*Prov. 18.*). Postquam ergo dixit de electis, continuo adjunxit de reprobis dicens, *Judicia tua abyssus multa.* Ac si diceret: Sicut misericordia et veritas et justitia salvat justos, ita judicia tua condemnant reprobos: qui ideo abyssus

multa dicuntur, quia iniquitate multiplici tenebrantur. Et quia prius dixerat, quod divina misericordia in cælo erat : modo ostendit, quia etiam ad terram venit. Ait enim :

8. *Homines et iumenta salvabis, Domine : quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.* Intantum enim suam misericordiam pius Dominus multiplicavit, quod non solum homines rationales, sed etiam brutos et idiotas salvavit. Ubi enim abundavit peccatum, superabundavit gratia (Rom. 5.). *Filii autem hominum*, id est, tota Ecclesia continuata usque ad finem sæculi, *In tegmine alarum tuarum sperabunt.* Idest, in protectione duorum præceptorum, caritatis Dei videlicet, et proximi (Math. 22., Luc. 10.). Sub istis alis quisquis non protegitur, vitiorum aëstibus exuretur. Vel quia dicit prius homines, et postea filios hominum, possumus intelligere per homines, antiquos patres, qui legem quidem non habuerunt, sed ipsi sibi fuerunt lex : et præcepta Dominica rationabiliter intellexerunt et fecerunt. Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt : ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex : qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum (Rom. 2.). Ipsi quidem per misericordiam Dei salvati sunt, quemadmodum et nos, qui sumus filii hominum, scilicet prophetarum et Apostolorum : pertinentes ad Filium hominis Salvatorem Christum : qui sumus nutriti sub lege, regenerati per gratiam in spem vitæ æternæ. Quæ quidem gratia nobis commendatur, cum subinfertur :

9. *Inebriantur ab ubertate domus tuæ : et torrente voluptatis potabis eos.* Gratia Dei diffusa in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. 5.), ipsa est ubertas domus Dei. Hac ubertate inebriantur, qui tanto omnipotentis Dei amore repleti sunt, ut mente mutata sibi met ipsis extranei esse videantur. Hæc merito torrens voluptatis dicitur, quia cum magno impetu venit, et cum magna suavitate atque delectatione a sitientibus justitiam potatur. Hac inebriati erant martyres, quando ad mortem lætibant, tormenta contemebant, parentes flentes non agnoscebant. Speremus ergo sub tegmine alarum Dei, quatenus ejus dulcedine mereamur inebriari.

10. *Quoniam apud te est fons vitæ : et in lumine tuo videmus lumen.* Qui est fons vitæ, nisi Christus? Venit in carne, toravit sitientem, satiavit sperantem. Hic aliud est fons, aliud lumen : ibi non ita. Quod enim fons, hoc est et lumen. Et quicquid vis illud voca : quia non est quod vocas. Quia (Ex Augustino) non potes congruam nomen invenire, non remaneat in uno nomine. Fons est quia satiati sitientes. Lumen quia illuminati cæcos. In hoc lumine videmus lumen, quia illuminati a Christo videmus sapientiam, justitiam, caritatem. Vel in hoc lumine videmus lumen, sicut ipse ait, Qui videt me, videt et Patrem (Joan. 14.). Et ut hoc fiat, fac quod sequitur :

11. *Prætendit misericordiam tuam scientibus 162 te, et justitiam tuam his qui recto sunt corde.* Prius est scire Deum per fidem, deinde rectum habere cor : id est, velle quod vult Deus. Scientibus se præstendit misericordiam suam Deus, quando credentibus in eum prius donat remissionem peccatorum. Deinde cum jam cor rectum habere cœperint, ut ea quæ Deus vult, et ipsi velint : sic justitiam Dei consequuntur, ut de peccatoribus justi efficiantur. Sed jam caveant, ne superbiant. Unde orandum est, et dicendum :

12. *Non veniat mihi pes superbiæ : et manus peccatoris non moveat me.* Radicem peccati (Ex Augustino) et caput peccati timuit, qui hoc dixit. Non deerat primo Adæ justitia, sed venit illi pes superbiæ. Et movit illum manus peccatoris, id est, tentatio diaboli. Superbia ergo lapsi sumus, ut ad istam mortalitatem perveniremus. Superbia dejicit : humilitas erigit. Serva ergo quod intus est, scilicet pedem tuum, affectum tuum : et non timebis foris ne te moveat ma-

nus peccatoris. Quare contra superbiam hoc dicitur? Quia

13. *Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem ; expulsi sunt, nec poterunt stare.* Qui modo iniqui sunt, prius in superbia ceciderunt. Prior ille, qui in veritate non stetit (Joan. 8.) : deinde per eum illi, quos Deus de paradiso dimisit (Gen. 3.). Ideo cum cautam faceret Ecclesiam Dominus : illa tuum (inquit) observabit caput, et tu ejus calcaneum (Ibid.). Serpens observat, ut tibi veniat pes superbiæ, ut tuus affectus moveatur a Deo, et ita te dejiciat. Tu autem caput ejus observa, initium omnis peccati superbiam (Eccli. 19.). Prima origo peccandi est voluntas deficiens a summo bono, et hæc est pes superbiæ. Inde procedunt duo vitia, scilicet ignorantia rerum agendarum, et concupiscentia noxiarum. Deinde alia duo derivantur : id est timor et amor. Ex his autem omnis malorum seges generatur. Summo opere igitur cavendum est, ne pes, id est affectus noster, moveatur a summo bono, ne labatur per superbiam : et sic incidat inter manus peccatoris, et a beatitudine excludatur. In quantum quisque minus amat Deum, in tantum labitur pes ejus ad peccandum. Et in quantum plus amat Deum, intantum robustior stat, et tantum eum minus peccare delectat.

TITULUS PSALMI XXXVI.

1. *Psalmus ipsi David.* Id est, excellentioribus membris Ecclesiæ. Videns Propheta, vel quilibet justus qui hic loquitur, impij prosperari, et justos conculcari ab impiis, et quod qui iam simplices justi inviderent potentiam eorum, et vellent ulcisci injurias ab illis allatas : aliquando etiam vellent conformes fieri eis. Põnit contra hæc quandam saluberrimam doctrinam. Materia est justus, et e contrario impius secundarius. Tamen eam sic dividit. In primis ait de justo, admonendo eum, ne moveatur invidia erga impium, vel imitatione, vel ira : intrinsecando quædam de impio. In secunda parte ponit quid faciat impius contra justum, admonendo ipsum justum, ut patienter sustineat. In tertia parte ponit præmia justum admiratione et damnationem malorum : per quod justum, ne malum velit imitari, deterret. Intentio est per hæc animas simplices consolari, ut nullatenus propter impiorum nequitiam vel injuriam moveantur.

PSALMUS XXXVI.

163 *Noli æmulari (inquit) in malignantibus.* Malignantes dicti sunt quasi malum ignem alienates, id est concupiscentiam. Unde scriptum est, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam (Psal. 10.). Et iterum, Quicumque voluerit amicus esse seculi hujus, inimicus Dei constituetur (Jacob. 4.). Ipsi sunt malignantibus, qui in seipsis operantur malum : Deum et animas suas odiendo, et deligendo peccatum. *Æmulari* diversos habet sensus. Aliquando enim ponitur pro diligere, sicut dicit Apostolus, *Æmulor enim vos Dei æmulatione* (2. Cor. 10.). Aliquando pro imitari, sicut rursus ait, *Æmulanini charismata meliora* (1. Cor. 12.). Aliquando pro invidere, sicut in hoc loco. Admonetur ergo quæque fidelis et imperfecta anima, ut non velit æmulari, id est, invidere, his qui in malo delectantur : neque zelare, id est, persequi, eos qui iniquitatem operantur. Et hoc est, quod subdit : *Neque zelaveris facientes iniquitatem.* Duobus enim modis infirmus electorum animus commovetur adversus reprobos : aut cum invidet de illorum felicitate : aut cum irascitur de iniquitate. Noli hoc, sed esto æquo animo. Nam brevis est eorum et felicitas et iniquitas.

2. *Quoniam tanquam fœnum velociter arescent.* Ad tempus enim lætantur et florent, sed cito siccantur, et in pulverem rediguntur (Isa. 40.). *Et quemadmodum olera*, id est, viriditibus, *herbarum cito decident.* Unde Isaias, *Omnis, inquit, caro fœnum, et omnia gloria ejus quasi flos fœni.* Siccatum est fœnum, et cecidit flos (Ibid.). Prius evellit pravitate : deinde commendat bonos mores, cum subjungit :

3. *Spera in Domino, et fac bonitatem.* Neque enim est utilis spes sine bono opere. Nec (Ex Augustino)

bonum opus est aliquid sine caritate. Unde mox A subditor, *Et inhabitabit terram, et præciserit in divitiis ejus.* Terra Domini est Ecclesia. Ipsam colit, ipsam rigat agricola pater multorum, qui exercet bona opera: sed qui non habitant terram, nec pertinent ad agricolam. Terram autem habitare, est intra sanctam Ecclesiam spiritualiter et concorditer vivere. Quod facere non valet, nisi is, qui caritatem habet. Ipsa est divitiarum hujus terræ. Deus est caritas (1. Joann. 4.). Non querit Ecclesia divitias alias, nisi Deum suum: unde et cecinit, Pars mea tu es. Ergo delectare, o anima, in divitiis tuis. Ad hoc enim querunt homines divitias, ut delectentur in eis: et ideo subditur:

4. *Delectare in Domino.* Quo fructu? Sequitur, et dicit: *Et dabit tibi petitiões cordis tui.* Aliæ sunt petitiões carnis, aliæ cordis. Illæ sunt corporales, istæ spirituales. Delectatio in Deo non petit, quod caro vult, sed quod vult spiritus. Quid aliud petit cor delectantis in Deo, nisi ipsum Deum, ipsam lucem, ipsam sapientiam, ipsam æternitatem? Hanc promittit Deus delectantibus in se. Inde scriptum est, Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, hæc præparavit Deus diligentibus se (Isai. 64. 1. Cor. 2.). Hæc est petitiõ cordis nostri. Hæc est merces delectantis in Domino. Et quia posset aliquis dicere, Non possum delectari, vel sperare in Domino: quia multa habeo peccata: contra hoc salubre dat consilium, cum subdit:

164 5. *Revela Domino viam tuam.* Dic peccata tua (Eccles. 17.). Accusa, et corrige teipsum (Jacob. 5.). *Et spera in eo, et ipse faciet.* Spem enim promittit peccatoribus (1. Joann. 4.), et facit indulgentiam agentibus penitentiam (Matth. 4.). O quam salubria mandata, non invidere malis, non diligere iniquitatem, in Domino sperare, in Domino delectari, vias et opera nostra Domino confiteri! Si hoc facies, et ipse faciet. Quid?

6. *Et educet quasi lumen justitiam tuam.* Ut nunquam (Ex Aug.) in tenebris et vitis obscuretur. Justitia tua est fides tua (Rom. 4.). Justus enim ex fide vivit (Hebr. 10.). Hæc justitia modo abscondita est. In fide res est, nondum in specie (1. Cor. 3.). Aliud credis, ut facias, nondum vides, quod credis. Cum autem cœperis videre, quod credidisti, educetur in lumen justitia tua (Isai. 58.). *Et judicium tuum tanquam meridiem.* Parum erat (Ex eodem) dicere ut lumen. Lumen enim est, cum albescit, cum sol oritur: sed nunquam est clarior lux, quam medio die. Modo judicas sequi Christum, hoc proposuisti, hoc elegisti. In abscondito est judicium tuum (Joan. 8.), adhuc reprehenditur et irridetur ab infidelibus. Quando educet tanquam meridiem? Cum Christus apparuerit vita nostra, tunc et vos apparebitis cum ipso in gloria (Coloss. 3.). Interim quid?

7. *Subditus esto Domino, et ora eum.* Hoc sit vita nostra, obedire præceptis ejus, et observare eum. Perseveret bonum opus et oratio, donec det quod promisit. Si videris florere impium, non te moveat vanitas. *Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua, et in homine faciente injustitias.* Prosperatur (Ex eodem) in via sua? Tu labora in via Dei. Illi prosperitas in via est, in perversione infelicitas. Tibi labor in via, in perversione felicitas. Illa via lata est, finis ejus in profundum inferi perductus: via tua angusta est (Matth. 7.), finis ejus vita æterna. Dico, ne æmuleris. Et si aliquo modo motus es, sive in animo, sive in corpore, corrige illud. Et hoc est quod subdit:

8. *Desine ab ira, et derelinque furorem: noli æmulari, ut maligneris.* Ira pertinet ad animum, furor ad corpus. Ac si diceret, Nec iniquitas pravorum moveat te ad iracundiam, nec illorum prosperitas ad invidiam. *Quoniam, qui malignantur, exterminabuntur.* Id est, extra terminos supernæ Jerusalem ejicientur: sicut scriptum est, Tollatur impius ne videat gloriam Dei (Isai. 26.).

9. *Sustinentes autem Dominum ipsi hæreditabunt terram.* Qui sunt sustinentes, nisi patientes? Hinc

PATROL. XXI.

discipulis suis Dominus ait, Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus (Luc. 22.). Quo contra scriptum est, Væ his, qui perdidissent sustinentiam (Eccles. 2.). Terra autem est cælestis patria, de qua alibi dicitur, Credo videre bona Domini in terra viventium (Psal. 26.). Hanc terram sustinentes Dominum hæreditabunt, id est, hæreditario jure possidebunt. Et re hanc sustinentium longissimam æstimares, protinus adjunxit:

10. *Et adhuc pusillum, et non erit peccator.* Id est, non apparebit. Brevis est pravorum vita et felicitas. Et si longum spatium videtur, cum vivunt, breve videtur, cum moriuntur. Cito transcutunt tempora: breve est, quod durare non potest. Hinc Apostolus, Quæ est, inquit, vita vestra? Vapor fumi ad modicum patrens (Jacob. 4.). Sed valde notandum est, quod subditur: *Et quæres locum ejus, et non invenies.* Modo quære locum peccatoris, et invenies. Locus ejus est usus ejus. 165 Habet enim (Ex Augustino) aliquem usum peccator. Hic utitur illo Deus ad probandum justum, quomodo usus est diabolo ad probandum Job (Job. 1.): quomodo est usus Juda, ad tradendum Christum (Matth. 26.). Est ergo in hac vita, quod agatur de peccatore. Hic est locus ejus. Quomodo est in fornace aurificis palea, et ardet palea, ut aurum purgetur: sic sævit impius, ut justus probetur. Sed cum transierit tempus probationis nostræ: quando non erunt, qui probentur, non erunt per quos probentur. Et tunc si quæres locum eorum, non invenies.

11. *Mansueti autem hæreditabunt terram.* Mansueti sunt, qui Domino non resistunt, qui jugum ejus humiliter portant (Matth. 11.), qui adversa mundi æquanimiter tolerant (Rom. 12.), non reddentes malum pro malo, vel maledictum pro maledicto: sed econtrario benedictes (1. Thess. 5.). Ipsi erunt idonei ad hæreditandum terram illam sanctam Jerusalem, quæ liberabitur de ista peregrinatione et in æternum viveat cum Deo et de Deo. *Et delecebuntur in multitudine pacis.* Fruentur enim æterno Deo, qui est omnium bonorum fons et plenitudo. Inde superna illa civitas Jerusalem nominatur, quæ *visio pacis* interpretatur. Tantum est autem pacis bonum, ut in rebus terrenis nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci: nihil postremo possit melius inveniri. In omnibus autem rebus pax quædam queritur et ordo naturæ. Pax omnium rerum, tranquillitas ordinis, Ordo est parium dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Pax domus ordinata imperandi et obediendi concordia cohabitantium. Pax animæ rationalis ordinata cognitionis actionisque consensio. Pax animæ et corporis, ordinata vita et salus animantis. Pax hominis mortalis et Dei ordinata in fide, sub æterna lege obedientia. Hæc sunt in quibus mansueti Dei se debet nutrire, ut ad cælestem pacem valeat pervenire. Pax vero cælestis civitatis, est ordinatissima et concordissima societas fruendi Deo, et invicem in Deo. Et quia quædam hic vivitur, justi iniquorum insidias patiuntur, subjunctum est:

12. *Observabit peccator justum.* Non enim cessant pravi bonorum vitam inquirere, studiosè attendentes, si qua ex parte valeant eis nocere. Hinc de Domino scriptum est, Et ipsi observabant eum (Luc. 14.). Malus ergo bonum observat, ut eum capiat et perdat. Et quod opere exercere non valet, fera et bestialiter corrosione verborum exercet. Et hoc est, quod subdit, *Et stridebit super eum dentibus suis.* Id est dentibus nequitie et impietatis, quibus eum nititur devorare. Sæpe autem per corporis motus animi designantur affectus.

13. *Dominus autem irridebit eum: quoniam prospicit, quod veniat dies ejus.* Ille habet oculos cognitionis. Præscivit futurum esse diem judicii, in quo erunt occulta manifesta. Ibi peccator irrisione dignus, a Domino demonstrabitur: quando amissa potestate a gloria pænis æternis puniendus tradetur. Ille etiam jam irrideri incipiunt, cum militie gladium, que

nocere illi æstimant, ipsi in seipsos nescientes convertunt.

14. *Gladium evaginaverunt peccatores, intenderunt arcum suum.* Per gladium, apertam et manifestam persecutionem intelligimus. Per **168** arcum vero occultam et dolosam deceptionem, qua sanctis insidiantur. Gladium evaginare est malitiam prius in corde occultam, etiam opere exercere. Arcum intendit, qui dolum parat, unde incautum feriat. Gladio cominus quisque percutit, arcu a longe trahit. Gladius ergo percussus, est persecutio insistens. Arcus vero, inopinata et quasi longe remota deceptio. His duobus generibus persecutionis impugnant mali bonos: videlicet, *Ut decipiant pauperem et inopem, ut trucidant rectos corde.* Nomine puperis et inopis designantur simplices scientiam et virtutem non habentes. Per rectos corde intelligimus perfectos. Simplices ergo moluntur arcu occulte decipere: perfectos vero student aperte persecutionis gladio trucidare. Inimici Ecclesiæ quolibet errore cæcentur, vel malitia depraventur, si accipiunt potestatem corporaliter affligendi, exercent ejus patientiam. Et ut etiam inimici diliguntur, exercent ejus benevolentiam. Quia Dens his, qui diligunt eum, omnia cooperatur in bonum (*Rom. 8.*). Quod vero inimicus adversatur, sibi ipsi convertitur in detrimentum. Et ideo subditur:

15. *Gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringatur.* In corpore occidere voluerunt, in anima moriuntur. Quicumque alium lædere molitur, primum seipsum proprio jaculo percussit. Arcus autem confringitur, quando dolus et mala voluntas non pervenit ad effectum. Consistat plus e se quod sæ lædunt iniqui, quam quod sibi videntur lædere alios. Gravius est enim vitio animam occidi, quam gladio corpus trucidari. Deinde commendat justorum modicitatem, dicens:

16. *Melius est medicum justo super divitiis peccatorum multas.* Melior enim justorum paupertas, quam divitiarum peccatorum. Iste enim paucis abundat, ille autem plenus sitit. Iste animam salvat, ille autem et corpus et animam perdit (*Matth. 16.*). Sed quid protest homini, si mundum universum lucretur, animæ autem suæ detrimentum patiatur (*Matth. 13.*)? Melior est enim huic fides, quæ grano sinapis comparatur, quam illi perfidia, quæ ubique vagatur.

17. *Quoniam brachia peccatorum conterentur.* Idest, virtus, potentia, divitiarumque in quibus confidunt. *Confirmat autem justos Dominus.* Ne ab injustitia vincantur. Quoniam sicut Apostolus ait, Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui datus est nobis (*Rom. 5.*). Audi voces confirmati justi, Quis nos separabit a charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius (*Rom. 8.*)? Quomodo confringatur? sequitur et dicit:

18. *Novit Dominus dies immaculatarum.* Novit enim quomodo vixerint, et in quibus vitam finierint. Vel novit quia dilexit. Unde econtra malis dicitur est, Amen dico vobis, nescio vos (*Matth. 25.*). Omnis enim qui ignorat, ignorabitur: et ideo *Hæreditas eorum in æternum erit.* Esto ergo purus et mundus omnibus diebus vitæ tuæ, et placeas Domino. Deo tuo in omni tua conversatione (*1. Cor. 14.*). Et cum dies istos finieris, in æternum hæredabis.

19. *Non confundentur in tempore malo, et in diebus famis saturabuntur.* Modo est tempus malum, **167** in quo laborant justii. Unde quotidie dicunt in oratione, Libera nos a malo (*Matth. 6.*). In hoc tempore elati quique, dum suam gloriam quaerunt, si injuriæ vel contumeliæ sibi illatæ fuerint, erubescunt. Quo contra sancti viri qui non quaerunt gloriam suam, sed Dei, si deridentur, si contumeliis et pænis dehonstantur, non solum non erubescunt, sed etiam gloriantur. Unde Apostolus, Gloriamur in tribulationibus (*Rom. 5.*). Saturantur autem in diebus famis,

A pabulo veritatis, et cælestibus sacramentis. In hac enim fame, ubi sancti Domini esuriunt, interim verbum suum in cibum assumunt, ne deficiant in via: donec visione ipsius satientur in patria. Et quia supra dixerat, *Brachia peccatorum conterentur*, probat hoc, cum infertur:

20. *Quia peccatores peribunt.* Quomodo? sequitur et dicit, *Inimici vero Domini.* Idest, ipsi peccatores: *Mox ut honorificati fuerint, in reverentia habita, Et exaltati, per potentias et dignitates, Deficientes quotidie de malo in pejus, quemadmodum fumus deficiunt.* Fumus a loco ignis crumpens in alto extollitur, et ipsa elatione in globum magnum intumescit. Et quanto fuerit ille grandior, tanto sit vanior. Sic iniqui, qui quanto plus aunt erecti, quanto extensi, quanto undique in majorem ambitum diffusi: tanto sunt exiliores, et deficientes, et non apparentes. Sic per multas partes est ostensum, quod melior est justii modicitas, quam divitiarum peccatorum. Deinde ponit causam, quare peccator deficiat, cum subditur:

B 21. *Mutuabitur peccator, et non solvet.* Nihil habet homo, quod mutuo non accipit. Unde in Evangelio Dominus dicit, Homo quidam peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua. Et uni dedit quinque talenta, alii duo, alii vero unum (*Matth. 25.*). Ecce pecuniam Domini servi mutuo acceperunt. Qui autem in hoc sæculo fideliter eam dispensaverit, et cum usura Domino revertenti solvere poterit, hoc ei a Domino dicitur: *Euge, serve bone et fidelis, intra in gaudium Domini tui (Ibid.).* Fideliter dispensant divites, cum de divitiis elemosynas faciunt. Fideliter dispensant doctores, cum recte docent, et bene vivunt. Peccatores vero divites et sapientiam, virtutes et intellectum a Domino mutuantes, neque ei gratias referunt, neque pauperibus, quæ habent tribuunt, nec bene vivendo persolvunt quæ debent. Et ideo sicut fumus deficiunt. *Justus autem miseretur, idest, pia affectione erga afflictos movetur: Et retribuet.* Habet semper unde det, cujus peccus plenum est charitatis. Ipsa est charitas quæ dicitur et voluntas bona (*1. Cor. 13. Matth. 5.*). Si habet foris facultatem, dat ipsam charitas. Si non habet, dat benevolentiam, præstat consilium, dat auxilium, si potest. Si non potest, vel voto adjuvat, vel pro contribulato orat: et forte magis hoc valet, quam si panem porrigeret. Vacare non potest bona voluntas. Ipsi inter se pauperes præstant sibi de bona voluntate. Vides cæcum a vidente duci, quia nummos non habet, quos det, commodat oculos non habenti. Unde hoc factum est, nisi quia virtus est voluntas bona, quæ est thesaurus pauperum? Qui autem miseretur et tribuet, mercedem bonam recipiet. Nam subditur:

C 22. *Quia benedictes ei hæredabunt terram.* Qui bene vivunt, et bona quæ possunt, **168** aliis cum gratiarum actione tribuunt, ipsi sunt qui Domino benedicunt. Talibus in judicio dicitur est, Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (*Matth. 25.*). Ecce illa terra, quam justii hæredabunt. Quare? Esurivi, inquit, et dedisti mihi manducare (*Ibid.*). Et incipit narrare opera misericordiæ, quibus justii Domino benedixerunt, quando ad honorem ejus illa impleverunt. *Maledictes autem ei disperibunt.* Audiuisti sunt enim, Ite, maledicti in ignem æternum (*Ibid.*). Iste noluerunt persolvere, quæ mutuo acceperunt. Et quia male vivendo, et sibi commissa injuste retinendo, maledixerunt Domino, et ipsi justii sunt maledicti. Et ut quisque sciat quo tendere debeat, ne similiter pereat, sequitur et dicitur:

23. *Apud Dominum gressus hominis dirigetur, et viam ejus volet.* Nam apud seipsum non invenit homo, nisi errorem et peccatum. Ideo ipse Dominus factus est nobis dux et via (*Joan. 14.*). Et si errare non volumus, apud ipsum gressus honorum operum dirigamus. Et in ipso sit voluntas nostra, qui est via, veritas et vita (*Ibid.*). Noli per aliam viam velle ire, quam per-

nam, quæ ipse ivit. Fortasse videtur dura, sed securâ. Alia forte delicias habet, sed latronibus plena est. Melius est modo viam Domini velle tenere, jejunando, orando, patiendõ, ut postmodum in patria gaudeamus, quam velle tenere viam sæculi, ridendo, delectando, carnem sequendo, ut postmodum in æterna pœna hugeamus. Et quia in hac etiam via Domini, non est homo qui non peccet (3. Reg. 8.): sequitur consolatio, cum subinfertur:

24. *Cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam.* Cecidit Petrus (Luc. 22.), sed non est collisus. Nam Dominus manum suam supposuit, atque eum auxilio suæ misericordiæ sublevavit. Scriptum est enim, Respexit Dominus Petrum, et flexit amare (Ibid.). Sed quare? Permisit Dominus cadere electum suum; ut videlicet in tentatione disceret se, qui ante tentationem præsumserat de se. Hoc quotidie in electis suis Dominus facere non cessat. Magnam virum homo se crederet, si semper in virtute fixus permaneret. Pie ergo Dominus aliquando gratiam suam subtrahit, et præsumenti, qualiter infirmetur, ostendit. Qui cum in tentatione labitur, per eandem tentationem prudenter eruditur. Nam eum tentatus cecidit, eo post verius quo humilior, surgit. Et unde virtus quasi amittitur, inde certius possidetur; probat autem quod non collidetur justus, cum subjungit:

25. *Junior sibi, etenim senui: et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.* Loquitur hic corpus Christi tanquam unus homo, qui junior fuit, in primis ætatibus, senior autem in novissimis temporibus: et in tanto spatio non vidit justum derelictum, ita ut non periret, nec semen ejus, id est aliquem fidelem invitatione ipsius, qui panem quæreret. Si corporalem panem accepimus, hunc quætere multos etiam justos invenimus. Et jam sententia secundum literam non erit vera. Necessæ est ergo panem spirituales intelligere, illum scilicet de quo Dominus dicit in Evangelio, Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei (Math. 4.). Hunc panem non cessavit Dominus fidelibus suis distribuere tam in 169 primis ætatibus, quam in ultimis: loquens eis per angelos, per patriarchas, per prophetas. Deinde per Filium suum (Hebr. 1.), per Apostolos, per doctores: ad reficienda et confirmanda corda eorum, ne deficiant in via. Tali pane nutritur justus, ut in Deo vivat, et bona quæ potest, proximo impendat. Unde et subditur:

26. *Tota die miseretur et commodat.* Hoc jam expositum est. Bene autem dicit, *Commodat*, quia quod dispensat sibi reddi, non a paupere, sed a Deo expectat. Unde protinus adjungit: *Et semen illius in benedictione erit.* Semen justis sunt opera bona; de quibus Apostolus dicit, Bonum autem facientes non deficiamus; tempore enim suo metemus (Gal. 6.). Itaque dum tempus habemus; ait, operemur bonum ad omnes. Et iterum, Qui parce seminat, parce et metet: et qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet (2. Cor. 9.). Hinc alibi dicitur: Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua (Psal. 125.). Audivimus semen: audiamus hujus seminis futuram benedictionem. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos (Ibid.). Vnde ergo quod sequitur, et noli esse piger.

27. *Declina a malo, et fac bonum.* Diverte a peccato, fuga diabolum, sequere bonum, *Et inhabitabit in sæculo sæculi.* Ubi? in Ecclesia; in unitate; in veritate, in Deo, in recto judicio.

28. *Quia Dominus amat judicium,* id est, discretionem, qua separatur bonum a malo; falsum a vero, temporale ab æterno. *Et non derelinquet sanctos suos,* quos flagellat ad tempus. *In æternum conservabuntur.* Ego, inquit Dominus, quos amo, arguo et castigo (Prov. 3.). Hinc Paulus ait: Omnis disciplina in præsentem non videtur esse gaudii, sed in æternis: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ (Hebr. 12.). Ideo sancti viri a tempore

flagellantur, et tanquam grana in area infer paleas triturantur (Math. 5.): ut postmodum purgati in æterno horreo conserventur. *Injusti autem puniuntur,* id est æternaliter damnabuntur. *Et semen impiorum peribit,* id est, opus eorum nullum fructum habebit. Ideo dicturi sunt in judicio: Quid nobis profuit superbia? aut quid divitiarum jactantia contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam umbra. Undique circumvenit infirmitatem nostram hæc prophetica Scriptura. Modo nos erudit verbis, modo informat exemplis. Hinc proponit nobis reproborum pœnam, illinc justorum gloriam: quatenus illa nos terreat, atque ab amore hujus sæculi compecat: et ista nos excitet atque ad amorem patriæ celestis invitet. Unde et subditur:

29. *Justi autem hæreditabunt terram, viventium.* Et hoc non ad tempus, sed in æternum. Ideo subdit: *Et inhabitabunt in sæculo sæculi super eam.* Super, bene dicit: quia possessores et domini terræ illius erunt. Noli ergo istam transitoriam hæreditatem diligerè, in qua diu non potes habitare. Despicienda sunt cuncta quæ transeunt: illa sola amanda est, quæ transire non potest: cujus via est sapientia, de qua subditur:

30. *Os justis meditabitur sapientiam.* Os interioris hominis, est cor nostrum. Sicut enim ore corporis loquuntur hominibus, ita corde loquuntur Deo. Omnis autem profectus spiritalis ex meditatione procedit: et est ille panis, 170 de quo supra diximus. Vide ergo (Ex Aug., serm. 5.) quam libenter manducet justus; quomodo in corde suo verset et ruminet sapientiam: ut postmodum eruciare possit verbum bonum (Psal. 44.): unde et subdit, *Et lingua ejus loquetur judicium.* Judicium loqui, est discretum proferre sermonem. Prius in corde suo tractat justus, quid loqui, et quid tacere debeat: et cum tacet, quod tacendum est: et dicit, quod dicendum est; lingua ejus loquitur judicium. Ostendit autem illam sapientiam, quam justus meditatur, non mundanam esse, sed divinam, cum subjungit:

31. *Lex Dei ejus in corde ipsius.* Habent et reprobi aliquando legem Dei, sed in ore tantum, non in corde. Verba Dei proferunt, nec tamen diligunt: laudando exaggerant, vivendo calcant. Quo contra justus: quia verbum Dei et meditando diligit, et diligendo complet; merito dictum est, *Lex Dei ejus in corde ipsius.* Et quid ei prodest? sequitur, et dicit: *Et non supplantabuntur gressus ejus.* Liberat ab omni tentatione verbum Dei in corde: unde alibi dicitur: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi (Psal. 118.). Tecum est, cujus verbum a te non recedit. Quid autem mali patitur, quem custodit Deus? Nam vide quid sequitur:

32. *Considerat peccator justum.* Ut eum (Ex cod.; ibid.) supplantet, ejusque detorqueat gressus. Dicit quod in libro Sapientiæ prædictum est, Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita ipsius (Sap. 2.). *Et ideo querit mortificare eum.* Duobus modis querit mortificare bonum malus: Primum ut ei consentiat, et sic occidat eum in anima. Deinde si non consenserit, querit ut occidat eum in corpore: Sed quid sequitur?

33. *Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus.* Dimitteret Dominus justum suum in manibus impij, si illum faceret consentire cum impio. Non ibi autem dimittit justum suum, sed de carne captam educit animam victoriam. Et licet flagelletur et occidatur exterius, semper tamen custoditur interior: *Nec damnabit eum cum judicabitur illi.* Id est, cum judicium fiet de illo. Omnes enim adstabinus ante tribunal Christi, ut illic recipiat unusquisque quod per corpus gessit, sive bonum sive malum (2. Cor. 5.). Quando ergo ad illud judicium ventum fuerit, et Dominus justis sui causam audierit: jam non damnabit, etsi modo damnari ab homine videatur.

34. *Expecta igitur Dominum,* qui te vindicabit, teste Apostolo, qui ait: Mihi vindictam, et ego re-

tribuam, dicit Dominus (Rom. 12.). *Et custodi viam ejus.* Id est, serva mandata. *Et exaltabit te.* De vitiis ad virtutes, de terrenis ad celestia. *Ut hæreditate capias terram.* Illam scilicet quam tibi nullus auferre poterit. *Cum perierint peccatores, videbis.* Sed quæ gloria justo erit, quia peccatorem perire videbit? Cum modo videt aliquem errare et peire, nonne per compassionem solet dolere et gemere? Sed iam tunc auctoritatis sui iustitiæ conjunctus, tanta rectitudine constringitur, ut nulla ad reprobos compassione moveatur. Videbunt ergo justis pœnas peccatorum, et gaudebunt (Psal. 57.), quia tales non erunt. Qua in re sciendum est quod omnipotens Deus nunquam ens creasset, quos in æternum perituros præscisset, nisi aliquos ex eis usus bonos prævidisset. Quorum quidem **171** iniquitas sicut modo prodest bonis ad augmentum sanctitatis, sic ipsorum pœna eisdem justis proderit ad incrementum beatitudinis. Nam ex reproborum damnatione cognoscent electi, quid per justitiam meruerint: quia ex sua salvatione sentient, quid per gratiam receperint. Tantoque amore ardenti ad hærebunt divinæ bonitati, quanto ejus gratuito dono et per meritum non sentient pœnam, et imeritam percipient gloriam. Deinde, quam nulla sit impiorum prosperitas, ostendit: cum subiungit:

35. Vidi impium superexaltatum et elevatum sicut Cedros Libani. [Vers. 35.] *Et transivi, et ecce non erat: quæsi eum, et non est inventus locus ejus.* Superexaltatus et elevatus sicut Cedrus Libani videtur impius, quando corde tumens, et virtute et gloria cæteros etiam altos sæculi præcellens, cernitur elatus. Sed si mente transeas, et diligenter quod futurum est animadvertas, videbis oculis fidei, quod nulla sit, etiam cum aliquid esse videtur, gloria, vel potentia impii. Locus quoque ejus non invenitur, cum status vite præsentis pro nihilo computatur. Et hoc quidem incesanter contingit. Nam modo cernimus aliquos honoribus et divitiis florere, et ecce quasi in transitu atque in momento videremus eosdem interire. Unde et dicimus: Ubi est ille? ubi tanta gloria? tanta divitiæ? tanta potentia? Et ingeminus dicentes! Heu quia nihil est homo. Sed imperfectorum est, gloriam morituri in ipsa morte despiciere: et tunc ei etiam illi derogant, qui hanc et usque ad mortem sequentes amant. Qui hoc quidem rectius agerent, si cum in gloria hominem cernerent, tunc ejus interitum cogitantes, transeuntem potentiam nihil esse sensissent. Tunc humana elatio pensanda est, quam nihil sit, cum sese super cæteros successibus extollit.

37. Custodi ergo innocentiam, et vide æquitatem, quoniam sunt res quæ homini pacifico. Innocentia vera est, quæ nec sibi nec alteri nocet. Hæc est animæ thesaurus, quam auferre semper molitur inimicus. Unde et suadet terrena appetere, præsentem gloriam amare, carnis voluptatibus deservire. A quitas dicuntur divina eloquia. Juxta quod scriptum est: Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris (Tob. 4.). Et quæ vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis (Luc. 6.). Æquitas sunt, quia et bona bonis, et mala malis retribuunt prædicant. Innocentiam custodire, est a vitiis et peccatis se immaculatam servare. Æquitatem videt, qui sollicite pensat, et quæ a Domino acceperit, et quæ ei persolvere debeat. Quisquis hoc agit, ipse est homo pacificus: cuius reliquæ erunt incorruptio, immortalitas, vita æterna.

38. Injusti autem disperibunt. Quia in corpore et anima destituerunt. *Sunt reliquæ impiorum interibunt.* Sicut alicui dicitur in psalmo, Cum divestuerit homo, et cum multiplicata gloria ejus, cum introierit, non sumet eam: et cætera (Psal. 48.). Introibunt ergo impiorum reliquæ, quia jam nullæ erunt eorum divitiæ quas amaverunt.

39. Salus autem justorum a Domino. Prima salus, quæ ad animam pertinet, quam a Domino percipiunt justis, est remissio peccatorum per gratiam fidei. Unde etiam justis sunt, quia justus ex fide vivit (Rom. 1.). Sed quia nondum perfecta est ista salus, et adhuc

A justus periclitatur in tribulationibus (Hebr. 10.), recte subjunctum est: *Et protector 172 eorum in tempore tribulationis.* Nam nisi fideles suos divina virtus protegeret, quis tot jacula tentationum, aut tantos æstus vitiorum ferre potuisset?

40. Et adjuvabit eos Dominus. Ad pugnandum, ad bene operandum. *Et liberabit eos.* A tribulationibus. *Et eruet eos a peccatoribus, quos ducet eos de hac vita. Et salvabit eos,* Salvatione perpetua. Propter hoc, *Quia speraverunt in eo.* Attende, o miles Christi, quanta faciat pro te tuus imperator. Ipse est tua salus, tua protectio, tua arma, tua liberatio: ut te hic regat, custodiat, et deinde ad vitam æternam perducat.

TITULUS PSALMI XXXVII.

1. Psalmus David in rememoratione sabbati. Psalmus isto convenit David prophete, vel alii poënti, in rememoratione æternæ requiei. Sic enim interpretatur sabbatum, id est, *requies.* Est in hoc psalmo materia, poëntis afflicti multis miseriis, multisque doloribus pro peccatis suis. In exordio capit judicis benevolentiam. In secunda parte narrat miseriam et dejectionem nimiam, ubi ait, *Miser factus sum.* In tertia parte ostendit, se nunquam Deum inter tot mala deseruisse: sed semper in ipso sperasse, et se ad graviora paratum esse. In conclusione ponit quandam exultationem de impetrata venia. Intendit nos ammonere, non ut intelligamus (sicut fecit in alio poëntiali psalmo), sed ut jam patienter sustineamus quæcumque mala ad purgationem peccatorum evenerint, dicens:

PSALMUS XXXVII.

2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me. Per furorem vehementem indignatio Domini designatur, qua reprobi in judicio arguentur. Unde in furore suo dicitur est illis (ante tamen de operibus bonis, quæ facere neglexerunt, terribiliter increpatis), *Ite maledicti in ignem æternum (Matth. 25.).* In furore hoc arguentur, qui modo tempore misericordiæ ad poenitentiam non emolliuntur. Per iram potest intelligi examinatio ignis Purgatorii, in quo corripientur, qui modo super fundamentum Christum infructuosa ædificant. Detrimentum quidem patientur, sed salvi erunt: sic tam quasi per ignem (1. Cor. 3.). Gravior autem erit ille ignis quam quidquid potest homo in hac vita tolerare. Ab hac ergo ira et furore poenitens iste tutum se esse deprecatur, prætendens miseriam multas quibus jam in hoc sæculo affligitur, dicens:

3. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et confirmasti super me manum tuam. Quasi sagittis Domini infligimur, quando doloribus corporis et animæ a Domino propter peccatum vulneramur. Humana quippe anima inde est punita, unde delictata. Manum autem suam Dominus super nos confirmat, quia pœna peccati, qua primum hominem percussit, adhuc in humano genere perdurat. Intantum manum suam super nos confirmavit, quod etiam proprio Filio suo non peperit (Rom. 8.). Prima quidem virtus est, ne peccati debeant, vitare peccata. Secunda autem salutem perpetrata corrigere. Sed plerumque culpas non solum imminentes minime vitamus, **173** verumetiam nec commissas agnoscimus. Et peccatoris mens tanto altius tenebrascit, quanto nec damnum suæ cæcitatibus intelligit. Unde sit plerumque divini muneris largitate, ut culpam pœna sequatur, et flagella oculos delinquentis aperiant, quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, ut exciletur: quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflicti consideret, quo jacet. Ipsa asperitas correctoris ergo lit luminis. Unde et subditur:

4. Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ. Etenim (Ex Augustino) portamus corpus mortale, plenum tentationibus et sollicitudinibus, obnoxium doloribus corporalibus et indignis, mutabile et languidum, medicamento indigens. Nam famis medicamentum, cibis est: medicamentum sitis est potus: medicamentum fatigationis est somnus. De-

trabe ista medicamenta, deficiunt illa, quæ existunt. **A** Sed unde ista patimur? Faciem iræ Dei intuemur: facies autem dicta est propter cognitionem, quia in facie solemus homines cognoscere. Per cognitionem vero iræ Dei, sit etiam cognitio peccati. Et ideo subdit: *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Per ossa intelliguntur animæ fortia. Ecce propter peccata nostra, quæ sunt causa iræ Dei, multa patimur in membris corporis, multa in virtutibus animæ. In corpore amisit homo sanitatem, in anima perdidit pacem. Quia enim cum auctore suo concordare noluit, iuste et in seipsa discordiam invenit. Magnam pacem cum Deo habebat, quando in æterno lumine sine contradictione alicujus molestiæ indesinenter intuebatur. Sed postquam peccando iram Dei meruit, mox ab illa beata immutabilitate miserabiliter corruens, pœnamque mortalitatis et mutabilitatis incurrens, pacem (ut diximus) amisit. Ecce sicut ossa carnem: sic prudentia, temperantia, fortitudo, justitia sustinent mentem. Sed eidem menti modo ignavia subrepat, et prudentia frigescit: nam cum fessa torpet, ventura non providet. Modo menti delectatio subrepat, et temperantia frigescit: inquantum enim ad delectationem terrenorum ducimur, in tantum minus ab illicitis temperamur. Aliquando se timor cordi insinuat, et vires nostræ fortitudinis turbat: et eo minores contra adversa existimus, quo quædam perdere immo Jeratius dilecta formidamus. Nonnunquam vero amor saus se menti ingerit, eamque latentem mora a rectitudine justitiæ divertit, et quo se totam auctori redidit negligit, eo in se justitiæ jure contradicit. Turbat quoque animæ sapientiam stultitia, intellectum hebetudo, consilium precipitatio, fortitudinem timor, scientiam ignorantia, timorem superbia. Rursus in corde per flagella turbatur caritas, per formidinem concutitur spes, per quæstiones pulsatur fides. Et quia innumeris modis turbantur virtutes a vitiis et peccatis, dicatur recte, *Non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum.* Nec hoc mirum,

5. *Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum.* Id est prevaluerunt menti meæ, quæ est interioris hominis caput. Ipsæ sunt, quæ capitant mentem in lege peccati et mortis (Rom. 7.) *Et sicut onus grave, gravatæ sunt super me.* Nullum onus tam grave potest esse, quam iniquitas: cujus gravitatem illi soli sentiunt, qui **174** eam deponere cupiunt. Non enim gravi illi videtur, qui adhuc in illa delectatur. Qui vero illam deponere, et mentem ad cælestia sublevare appetit, quantum onus sit iniquitas, sentit. Cum labore erigitur, libens jacet; ab infirmis vix levatur, et tamen elevata protinus labitur. Semetipsam laboriose vincendo, superna conspiciat: sed pondere proprio gravata, in seipsam continuo cadit. Unde adhuc adjungit:

6. *Putruerunt, et corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ.* Per similitudinem dictum est. Nam sicut cicatrices putrescunt prius, postea rumpuntur caro: sic peccata sanata in baptismo, putrescunt, quando renovantur in voluntate. Corruptuntur autem, quando ea exercemus in opere. Et hoc fit a facie insipientiæ nostræ, id est propter insipientiam, quæ nobis præsens est. Quanto enim plus desipimus, tanto amplius putredini et corruptioni propinquamus. Ideo adhuc subditur:

7. *Miser factus sum, et curvatus sum usque in finem.* Ante beatus eram, modo factus sum miser, portans multas miseras, et in anima et in corpore. Ante erectus usque ad Deum, modo curvatus usque in finem, id est, in peccatum: vel usque in hunc, id est, usque in mortem. Unde Apostolus gemens ait, Infelix ego homo, quia me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. 7.)? *Tota die contristatus ingrediebar.* Anissa lætitia spirituali, hæc tristitia generatur ex recordatione sabbati. Electorum mentes, dum cuncta transitoria nulla esse conspiciunt, ad quæ sint conditæ, exquirunt: cumque illis nihil extra Deum suffi-

cit, in ipso spe et amore requiescunt. Et quanto plus cælestia cogitant, tanto magis arumam suam, quam tolerant, deplorant. Unde adhuc iste pœnitens subdit:

8. *Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne mea.* Tristitia nobis sit, donec et anima nostra exuatur illusionibus, et corpus nostrum induatur sanitate. Illa est vera sanitas, quæ est immortalis. Ideo posuit lumbos, quia in lumbis est carnalis voluptas, unde illusiones procreantur. Sed quis potest enumerare, quot et quibus modis anima repleta sit illusionibus? A facie illarum illusionum aliquando vix orare permittitur. Sæpe irruunt cogitationes, quas non querimus: et volumus ex hac in hanc ire, et ab illa in illam transire: et aliquando vis redire ad id, quod cogitabas, et dimittere quod cogitas, nec prævaldes, et aliud tibi occurrit. Vis recordari, quod oblitus eras, et non tibi venit in mentem, et venit potius aliud, quod nolebas, et occurrunt pro eo innumerabilia, quæ non quærebantur. Hoc dixi, ut invenias, quid sit plangere illusiones animæ. Accepit pœnam illusiones, amisit veritatem. Sicut enim pœna est animæ illusio, sic præmium animæ veritas est.

9. *Afflictus sum et humiliatus sum nimis: rugiebam a gemitu cordis mei.* Ex afflictione humiliatio, et ex humilitate procedit gemitus. Ad hoc pœnis et flagellis peccator affligitur, ut a superbia sua omnimodo humilietur: quatenus qui lætus et elatus perpetravit peccatum, afflictus et humiliatus redeat ad lamentum. Quod ait, *Rugiebam a gemitu:* signum est vehementissimi doloris, quando homo præ anxietate cordis in suo gemitu, quandam ferum et intelligibilem emittit rugitum. Et notandum quod non ait,

175 *A gemitu carnis: sed, A gemitu cordis.* Multi enim sunt, qui pro aliquo damno, vel incommodo temporali vehementer gemunt. At vero servus Dei, quia rugit ex recordatione sabbati, ubi est regnum Dei, quod caro et sanguis non possidebit (1. Cor. 15.): convenienter dicit, *Rugiebam a gemitu cordis mei.* Quod evidenter ostenditur, cum subinfertur:

10. *Domine ante te omne desiderium meum, et gemitus meus a te non est absconditus.* Si desiderium tuum ad te illum, et Pater quid videt in occulto, reddet tibi (Math. 6.). Attende autem, quod ait, *Ante te,* ac si dicat: Nihil desidero, nisi quod tibi placeat. Nam pravum desiderium non ante Deum, sed contra Deum est. Si autem inest desiderium bonum, inest et gemitus: qui etsi ad aures hominum non semper pervenit, ab auribus Dei nunquam recedit: hunc autem interiorem gemitum commendat, cum subjungit:

11. *Cor meum conturbatum est.* Quare? quia *Dereliquit me virtus mea.* Vide icet immortalitas, impassibilitas, innocentia, justitia. *Et lumen oculorum meorum,* id est, rationis lumen. *Et ipsum,* quod mihi naturale erat, *non est mecum.* Vel lumen oculorum, ipse Deus est. Hoc lumen non est, cum ipso, sed tanquam cernentium in spe. Sed nondum est illud lumen de quo dicitur, *Ostendam illi meipsum* (Psal. 91.). Habemus aliquid luminis, quia liti Dei sumus (Joan. 1.), et utique hoc in fide retinemus: sed nondum est illud lumen, quod videbitur, nondum enim apparuit, quid erimus (1. Joan. 3.). Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, cum videbitur eum sicuti est. Nam modo lumen huius, et lumen spei est. Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur a Domino (2. Cor. 3.). Per fidem enim ambulamus, non per speciem. Et quandiu, quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus (Rom. 8.). Inter has tribulationes jam ad consolationem nostram, audiamus capitis nostri voces. Jam incipiat lucescere caput nostrum in passione: ait ergo,

12. *Amici mei, et proximi mei, adversum me appropinquerunt et steterunt.* Quasi dicat: Quid conquereris? Vide me afflictum, crucifixum, peccata tua portantem, mundi miseras forentem, et adferentem.

Et hoc est quod dicit, *Amici mei*, id est, Judæi, qui se fixerunt amicos meos, et proximi mei secundum carnem (*Matth. 1 et 15.*), *adversum me appropinquaverunt*, cum gladijs et fustibus (*Matth. 26 et 27.*), ut me traderent: et steterunt rigidi in malitia sua perseverantes. Grave est peccare, sed gravius est in peccato pertinacem perinacere. Et notandum quod non ait, *Inimici*, aut *extranei*: sed *amici et proximi*. Graviora quidem sunt mala quæ ab amicis patimur, quam ea quæ patimur ab inimicis. Non solum enim poena illorum nos cruciat, sed etiam caritas amissa tormentat. *Et qui juxta me erant de longe steterunt*. Id est, discipuli: quia relicto eo omnes fugerunt (*Matth. 26.*). *Et vim faciebant qui querebant animam meam*. Trahentes eum ad iudicium et mortem. *Et qui inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates*. Dicebant enim adversus eum falsa testimonia (*Luc. 22 et 23.*). *Et dolos tota die meditabuntur*. Quibus ante Christi atum accusare possent (*Matth. 26.*). Sed jam patientiam nostri Redemptoris audiamus:

13. *Ego autem tanquam surdus non audiebam.*

176 Unde quidam eorum ait: Non audis quanta adversum te testificantur (*Luc. 22.*)? *Et sicut mutus non aperiens os suum*: Sicut scriptum est: Tanquam ovis ad victimam ductus est, et non aperuit os suum (*Isai. 53.*). Et hoc dictum est secundum actum. Cum haberet actum audiendi et loquendi, non eodem utebatur ad vindictam. Hæc autem pertinent ad potentiam, cum subiungitur:

14. *Et factus sum sicut homo non audiens*. Id est, non potens audire. *Et non habens in ore suo redargutiones*. Id est, quamvis haberem unde possem redarguere, tamen sui quasi non habens. Quid in hoc aliud, nisi nostra superbia confunditur? Quæ si exaginata vel leviter fuerit, acriores injurias reddit, quam acceperat: facit mala quæ potest, minatur quæ non potest. Ecce injuriam suscipiens Deus non irascitur, non contumeliosa verba respondet. Et tanquam si ei diceretur, Quare non aperuisti os tuum? Sequitur, et dicit:

15. *Quoniam in te, Domine, speravi, tu exaudies me, Domine Deus meus*. Unde et illi dixerunt: Confidit in Deo. Libaret nunc eum si vult (*Matth. 26.*). Facile adversa superas, si spes tua fixa sit in Deo. Et si tribularis ad tempus, in tempore opportuno exaudiet te Dominus Deus tuus. Sed unde exaudiet? sequitur:

16. *Quia dixi, Nequando supergaudeant mihi inimici mei*. Nos qui puri homines sumus, quando impetrate aliquid volumus, humiliter deprecamur Dominum. Mediator Dei et hominum homo Christus Jesus (*1. Tim. 2.*), quia Deus est de Deo, dicit ut fiat, et factum est. Orat quando vult, ex infirmitate carnis: imperat quando vult, ex potestate divinitatis. Sed quid dixit? Nequando supergaudeant mihi inimici mei, pro me devicto. Supergauderent enim, si ipse non resurgeret. *Et dum commorentur, et quasi labuntur pedes mei*: in passione super me magna loquuti sunt. Projicientes enim jugum ejus, atque illum contentui habentes superbe dixerunt: Non habemus regem nisi Cæsarem (*Joan. 19.*). Et multa alia loquuti sunt super eum. Quare?

17. *Quoniam ego in flagella paratus sum*. Aliquando (*Ex Augustino*) peccatores in hac vita aut non, aut minus flagellantur, quia jam desperata est intentio eorum. At vero illi, quibus paratur vita sempiterna, necesse est ut hic flagellentur: quia vera est illa sententia, *Fili, ne deficiatis a disciplina Domini, neque fatigeris dum ab eo argneris* (*Prov. 3.*). Quem enim dirigit Dominus, corripit, flagellat omnem filium quem recipit (*Hebr. 12. Apoc. 3.*). Ideo ergo non insultent inimici mei, non magna loquantur. Et si flagellat me Pater meus, in flagella paratus sum: quia mihi reparatur hæreditas. Non vis flagellum? non tibi datur hæreditas. Omnis enim filius necesse est ut flagellatur. Usque adeo omnis flagellatur, ut nec ipsi pepercit, qui peccatum non ha-

buit (*1. Petr. 2.*). *Et dolor meus in conspectu meo semper*. An de flagello dolebat? Absit. Unde ergo? sequitur:

18. *Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo*. Ecce (*Ex eod. m.*) unde dicitur. Non de flagello, non de vulnere, non de medicina: sed de peccato. Nam flagellum medicina est contra peccatum. Non securus sis, cum confessus fueris peccatum. Non hoc sufficit, nisi deinde cogites pro peccato tuo. Detexisti vulgus confitendo: sacerdos qui est medicus animæ tuæ, dedit tibi consilium medicinæ: 177 dixit tibi nunc abstinere, quid adhibeas vulneri tuo. Dabes ergo cogitare pro peccato, et semper memoriter retinere, et facere quæ audisti, curam gerere, et operam dare, ut saneris. Cogitabat ille pro peccato suo, qui dicebat: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper (*Psal. 50.*). Neque enim securus adhuc erat, quamvis audisset a propheta, *Transulit Dominus a te peccatum tuum* (*2. Reg. 12.*). Hæc autem verba in persona nostra dicta sunt, qui sumus peccatores.

19. *Inimici autem mei vivunt*. Bene est illis, gaudent in sæculi felicitate, ubi ego laboro, rugio a genuitu cordis mei. *Et confirmati sunt super me*, id est (*ex Augustino*), conglobati et corroborati ad opprimendum me. *Et multiplicati sunt qui oderunt me inique*. Multi enim apparuerunt in passione inimici, qui antea videbantur amici. Quia Christus dilexit eos, illi eum oderunt inique. Odium namque iniquum est, odio habere amicum. Odium iniquum est, odire hominem, non peccatum. Hic est omnis et magnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerunt persequendo voluntate non necessitate morientis? Sed ipsam odium est crimen maximum persequentis.

20. *Qui retribuunt mala pro bonis detrahebant mihi*. Et non alia de causa, nisi quoniam sequebar bonitatem. Debuerant quidem pro tantis beneficiis bona retribuere: quod non solum non fecerunt: verum etiam pro bono mala reddiderunt. Nec solum nocent factis, sed etiam detrahebant verbo. Propter hoc orat, et dicit:

21. *Ne derelinquas me, Domine Deus meus*. Id est, ne permittas me cadere in tentationem. *Ne discesseris a me*. Ne per absentiam gratiæ tuæ dimiseris me perire. Hoc dicitur in persona nostri.

22. *Attendite in adiutorium meum*. Id est, da te intantum, ut me adjuves ad bene operandum. *Domine Deus salutis mee*. Rector meus, Creator meus, et meæ salutis auctor.

TITULUS PSALMI XXXVIII.

1. *In finem pro Idithum Canticum ipsi David*. Cujusdam (*Ex Augustino*) qui vocatur Idithum, voces expectanda atque audiende sunt. Et si esse unusquisque nostrum poterit Idithum in eo quod cantat, invenit se, et audit se. Idithum, quippe *Transiens eos* interpretatur. Si quis transiens cantavit, gaudet se esse quod cantavit. Si quis adhuc terræ inhærens cantavit, et et studeat esse quod cantavit. Canticum ideo dicitur, quia spirituales continet jocunditates: docet enim nos mente de terrenis ad cælestia transilire. Mittit nos in finem, id est, in Christum. Materia est transiens et perfectus ille qui omni mundanorum voluptate positus, solis cælestibus inhæret, et talis qui a Deo perfectus est, ut etiam linguam suam a peccato omnino colibeat. Hanc per partes ita disquiri. In prima parte ostendit ille transiens, se tacere mundo, id est, hominibus pravis, qui deprimunt eum, et conantur reprehendere dicta ejus, et loqui de eo. In secunda parte comparat hæc mundana cum cælestibus, ostendens hæc esse vana, illa appetenda. In tercia ponit oratorem, ut a malis liberetur, et cælestia valeat obtinere. Intentio est, justis adinopere, ut mundanis postpositis, ad cælestia transirent.

PSALMUS XXXVIII.

1782. *Dixi, Custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea*. Viæ nostræ ad Dominum, sunt actiones et locutiones nostræ. Bene enim loquendo et recte agendo ad æterna proficiscimur. Et quia vir sanctus jam custodierat vias pravæ actionis, deliberavit etiam

custodire vias illicitæ loquutionis. Nam qui in verbo non offendit, ille perfectus est vir (*Jacob. 3.*). Hinc Salomon ait: Qui custodit linguam suam, custodit animam suam (*Prov. 21.*). Dixi, inquam, et feci. Nam sequitur: *Posui ori meo custodiam.* Quando? Cum consisteret aliquis pius, et religiosus, et sanctus? Absit. Hi sic audiunt (*ex Augustino*), ut quod probant, laudent: quod autem improbant, inter multa forte quæ laudant, veniam non laudatis dant, potius quam calumniam parent. Quando ergo? *Cum consisteret peccator adversum me.* Stat enim propria quadam notitia peccator superbus, quisquam invidus audit loquentem transilientem, captat verba, proponit laqueos. Difficile est, ut non inveniat aliquid non ita dictum, ut dici debuisset: nec audiendo ignoscit, sed calumniatur invidendo. Talibus quidem magis silendum est, quam aliquid dicendum. Nam quid dicas turbidis, calumniosis, litigiosis? Hinc Dominus dicit in Evangelio, Nolite dare sanctum canibus, neque margaritas spargere ante porcos (*Matth. 7.*). Quæ autem ori suo custodiam posuit, insinuat cum subjungit:

3. *Obmutui, et humiliatus sum, et siliu a bonis.* Recte cum dixisset, *Obmutui*, protinus adjungit, *Et humiliatus sum*: ut intelligamus virum justum obmutuissæ, non ex ira sive indignatione: sed solummodo ex humilitate. Siliu autem a bonis, ut non delinqueret in malis. *Et ex hoc, inquit, dolor meus renovatus est.* A dolore quippe quodam (*Ex eod.*), quem mihi inflexerant calumniantes et reprehensores, tanquam requieveram in silentio, et cessaverat dolor ille, qui factus fuerat a calumniantibus. Renovatus est autem dolor meus, quia cœpi plus dolere tacuisse quæ dicere deberem, quam dolueram dixisse quæ dicere non deberem. Et ideo:

4. *Concaluit cor meum intra me.* Cœpit esse inquietum cor meum: videbam insensatos, et tabescebam. Non arguebam, et me sic tacentem zelus domus tuæ comedeat (*Psal. 68. Joan. 2.*). Et ne putarem hunc calorem esse parvum, continuo adjungit: *Et in meditatione mea exardescet ignis.* In eo quod non ait: *Exarsit*, sed *Exardescet*: ostendit illum ignem crescere magis ac magis ex taciturnitate. Ac si diceret: Quandoquid silebo, tanto amplius ignis exardescet. Positus (*Ex eod.*) in hac fluctuatione dicendi et tacendi, inter eos qui calumniari parati sunt, et eos qui affectant instrui, periclitans ne projiciat margaritas porcis, periclitans ne non erogat cibaria conservis: in hoc aestu quæsitivum alium meliorem locum, et suspirans in finem quemdam, ubi ista non erit passurus, ait:

5. *Locutus sum in lingua mea.* Sed cur ei loquitur in lingua sua, cui nota esse cogitatio sua? Sed fortassis ideo in lingua loquitur, ut ejus locutione auditorum vita instruat. Ait ergo: *Natum fac mihi, Domine, finem meum.* Quia jam vias quibus gradi-batur, noverat et easdem, ne offenderet, prout poterat, custodiebat: 179 Vult etiam finem suum quo tendere debeat, scire: ne si currat in incertum, valeat aberrare. Finem viæ nostræ nobis ostendit Apostolus, ubi ait: Finis legis Christus, ad justitiam omni credenti (*Rom. 10.*). Christus est finis nostri operis, et merces laboris. Ad ipsum tendimus, ultra ipsum non est quo tendere valeamus. Ipse est enim summum bonum, summa beatitudo. Quisquis hunc finem nescit, ad ipsum non tendit. Etiam si recte vivere videatur, in vanum currit. Nec certum finem tantummodo, sed veram quoque vitam scire postulat, cum subjungit: *Et numerum dierum meorum quis est, notum fac mihi.* Quare? *Ut sciam quid dent mihi.* Isti dies non sunt. Ante abeunt pene quam veniant: et cum venerint, stare non possunt. Urgent se, sequuntur se, et non se tenent. Nihil de præterito revocatur, quod futurum transitarum expectatur: nondum habetur, dum non venit: non tenetur, dum venerit. Numerus ergo dierum qui est, ipsa est infinitas æternitatis, quæ verum esse habet: quia præ-

terre non valet. Nec ideo dicitur dierum numerus quod ita sit in re: sed quia nos longa spatia temporum designamus pluralitate dierum pro nostra capacitate, infinitum æternitatis spatium, numerum dierum qui est, improprie voluit appellare. Recte autem illa prius scire appetit, ut postmodum sciat quid ei desit. Non enim plene scire possumus quæ nois desit in temporalibus, nisi prius æterna bona, quæ amissimus, Domino revelante, cognoscamus. Idcirco reprobi quid eis desit, deprehendere non possunt, quia terrenis rebus ex amore succumbunt. Cumque ad perennitatem corda non sublevent, exitium patriam, tenebras lucem, cursum stabilitatem putant: quia qui majora nesciunt, judicare de minimis non possunt. Quo contra servus Dei cum ad superna elevat, defectum temporalitatis ex consideratione perennitatis melius pensat. Unde tanquam noto suo, et numero dierum qui est, attendit ad hæc quæ transeunt, et ait:

6. *Ecce mensurabiles posuisti dies meos.* Id est, non æternos, sed defectivos. Quisque enim sub certa mensura vivit. *Et substantia mea*: non renovatio quam fecit Christus, sed essentia corporalis, quam traximus ex Adam: *tamquam nihilum ante te.* Quidam videntur magni ante se, de quibus scriptum est: *Vas qui sapientes estis in oculis vestris (Isai. 3.)*: sed ante Deum nihil sunt, teste Apostolo, qui ait: *Qui putat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit (Galat. 5.)*. Nec iste ex hoc magnus est, nam inflatio et tumor imitatur magnitudinem, sed non habet aunitatem. Sic primus homo traditus fuit, ut per augmenta temporum tendi posset ejus vitam tantummodo, non evolvi. Sed quia sponte ad culpam decidit quo attingit vetitum, pertulit decursum. Ideo nunc iste vir sanctus dies suos transitorios conspicit, et se nihil nisi pulverem cognoscit. Unde cum sequitur adjungit: *Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.* Jam transiit mortalia omnia. Ascendi ad delectationem legis Dei. Desideravi finem (*Ex Augustino*), cuius non est finis, et numerum dierum qui est, et in eo quod restat sic inbio. Verumtamen quamdiu temporaliter vivo, quamdiu 180 tentatio est, vita hominis super terram (*Job. 7.*), quamdiu humana natura et secundum corpus et secundum animum, sub se habet delicere: *Universa vanitas est omnis homo vivens.* Universa enim quæ in homine sunt, tam interiorius quam exteriorius, diminutionem habent, sine mutabilitatem. Omnia, inquam, homo et manens et transiens, et ipse etiam Iditium, quamdiu hic vivit, universæ subjacet vanitati. Unde Salomon ait: *Vidi cuncta quæ sunt sub sole, et ecce universa vanitas (Ecl. 1.)*. Unde et subjicitur:

7. *Verumtamen in imagine pertransit homo, sed et frustra conturbatur.* Quamquam portet imaginem Dei, tamen non solum transit, sed pertransit. Cujus transire, est singulis momentis ad finem tendere. Pertransire vero vitam moriendo finire. Nec solum hæc patitur, sed et usibus terrenis frustra conturbatur. Unde et subjicitur: *Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea.* Hæc est adhuc magis lugenda vanitas, quia cum homo a sui Conditoris amore cecidit, protinus amore et studio mundanibus inhæsit, intantum, ut exitium suum libens perferat: invitus recedat, cæcæque cupiditate orbatus, thesauros colligat: sed cui congreget nescit. Unde cuidam dictum est: *Stulte, hæc nocte animam tuam tollent a te. Quæ præparasti, cujus erunt (Luc. 12.)? Habere vis quod Deus, et non perdere? Ostendam tibi utrum locum.* Audi Dominum in Evangelio: *Thesaurizate vobis thesauros in celo, ubi fures, non furantur, nec ærugo, aut tinea demolitur (Matth. 6.)*. Sed ergo, inquis, quomodo pono in celo? Pone in manibus pauperum (*Luc. 11.*): da indigentibus. Audi, et fac quod iste transiens addit:

8. *Et nunc, quæ est expectatio mea? Nonne Dominus?* Et quia cuncta hic transeunt, et nihil retinetur certum, aut securum nunc, id est, in hac vaivæ-

in hac peregrinatione, dum adhuc habere non possum : quid debeo, nisi Deum expectare? Et convertens se ad eum quem expectans diligit, ei familiari et antiqua locutione dicit : *Et substantia mea apud te est.* Apud Dominum habet substantiam suam, quisquis propter Deum cuncta quæ habet, distribuit : aut ea quæ retinet, ad honorem ipsius expendit : et nihil omnino præter Deum concupiscit. Post contemptum rerum, postulat remissionem peccatorum, cum subjungit :

9. *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.* Ab omnibus, inquam, tam cogitationis quam locutionis et operis. Tam ab occultis quam ab alienis, tam a venialibus quam a criminalibus. Et quia terrena contemno, quia lætari in transitoriis nolo, quia humilitatem et pauperitatem appeto, et sola invisibilia concupisco, *Opprobrium insipienti dedisti me.* Unde Apostolus ait : Spectaculum facti sumus mundo, et angelis, et hominibus (1. Cor. 4.). A dextris et a sinistris habemus arma quibus pugnamus, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam et bonam famam, ut seductores et veraces (2. Cor. 6.). Hinc alibi Psalmista dicit : Multum repleti sumus desperatione (Psal. 122.). Multum repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus, et despectio superbis. Inter hæc opprobria constitutus, patientiam suam vir sanctus nobis insinuat, cum subjungit :

10. *Obmutui, et non aperui os meum.* Non respondi eis verbum, nec murmuravi contra te. 181 Quia potuisset obmutire prius et postea loqui : ideo postquam dixit, *Obmutui*, continuo subjecit, *Et non aperui os meum* : ut sui silentii ostenderet longanimitatem. Deinde misericordiam et salutem postulat, causam præmittendo, cum subjungit :

11. *Quoniam tu fecisti : amove a me plagas tuas.* Quæ sunt istæ plagæ, quibus omnipotens Deus percussit hominem peccatorem, nisi corruptio, passibilitas, et mortalitas? Ab istis plagis sanari desiderat, et ad veram sanitatem reduci, id est, ad impassibilitatem et immortalitatem. Et debet, inquit, hoc facere, quoniam tu fecisti me, vel quoniam tu fecisti illas plagas, amovere eas debes a me. Sicut enim tuum est ferire peccatorem ex justitia, sic tuum est parcere ex misericordia. Neque enim tantum justus es, sed etiam misericors. Ostendit autem vehementer se afflictum, cum subdit :

12. *A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus.* Fortitudo manus Dei ipsa est percussio flagelli. Ipso flagellante a rigore defecimus nostræ superbix. Ipsius percussiones nobis sunt increpationes. In eo enim, quod flagellat, increpat nos : quia peccavimus. Unde (Ex Augustino) Domini justitiam commendans, et nostram culpam insinuans, adjungit : *Propter iniquitatem corripuisti homines.* Totum quod feci, quod infirmus sum, quod in imo clamo, totum pro iniquitate : et in hoc erudisti hominem. Audi hoc planius ex alio psalmo. Bonum mihi Deus, quod humiliasti me, ut discam justificationes tuas (Psal. 118.). Humiliatus sum, et bonum est mihi : et poena est, et gratia est. Hinc alibi dicitur : Qui singulis laborem in præcepto, id est, laborem formas, ut mihi præceptum sit. Dico, amove. Et opus est, ut amoveas, quia ego defeci, id est, sustinere non potui, a fortitudine manus tuæ, id est, a forti vindicta tua facta in increpationibus. Per hoc quod dicit, in increpationibus, notat Deum vindictam suam ad hoc facere, ut retrahat hominem a peccato. Cum dico plagas tuas, aut fortem manum tuam, non te accuso : sed confiteor me habere iniquitatem, propter quam disciplinis tuis corripuisti me hominem. Hic notatur iudicium et misericordia Dei. In hoc iudicium, quod propter iniquitatem flagellat. In hoc misericordia, quod correptione quasi pater castigat, ut ad viam veritatis reducat. Unde adhuc subjungit. *Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus.* Attende ipsum qui-

mal, quam tabidum est. Pone supra digitum, ruina est. Nihil omnino est tabidius. Talerum fecisti humanam animam, ad erudiendum eam pro iniquitate. Eruditio justii Dei hanc infirmitatem fecit. Fortitudo quædam erat vitium, fortitudine quædam superbia homo, ut erudiretur infirmitate, et quia superbia displicuit, eruditur humilitate, vel infirmitate. Iste versus applicari potest et ad bonos, et ad malos. Ad bonos hoc modo : Ita corripuisti hominem, ut penitus se mundo mortificaret, sicut aranea se mortificat in suo opere. Tabescit anima justii sicut aranea, quando a pinguedine carnalis voluptatis delinquit, cum carnem jejuniis et vigiliis inacerat, et mentem a desideriis illicitis castigat : cum studet se vitii et concupiscentiis mortificare, atque in virtutibus extenuare : texere, ut cum veste nuptiali cælesti sponso digna valeat apparere. Vel sicut aranea ad inutile opus faciendum interiora sua extrahit et consumit : a peccator interiora animæ suæ, in appetitu terrenorum inaniter expendit. Avarus enim etiam animam suam venalem habet. Hinc Dominus dicit in Evangelio :

Et quid prodest homini si lucratur totum mundum, animæ autem suæ detrimentum patiat (Math. 16.)? Et ideo subditur : *Veruntamen vane conturbatur omnis homo.* Omnis scilicet homo, qui carnaliter vivit, dum terrena appetere per cupiditatem nititur, inutiliter conturbatur. Quis (Ex Augustino) vel de ipso suo bono securus est? Quid in hac terra certum est, nisi mors? Considerate omnia, vel bona, vel mala vite hujus, vel in ipsa justitia, vel in ipsa iniquitate : omnia incerta sunt. Quid sis hodie scis : Quid futurus sis crastino, nescis. Pauper es? incertum est an ditescas. Indoctus? incertum est an erudiaris. Imbecillis? incertum est an convalescas. Natus es? certum est, quia morieris. Quocunque te videris, incerta sunt omnia. Sola mors certa : et sola multum cavetur, quæ nullo modo devitatur. Quisquis ergo conturbatur, jactet in Dominum curam suam, et dicat quod sequitur :

13. *Exaudi orationem meam.* Ut finem meum notum mihi facias. *Et deprecationem meam.* Ut ab omnibus iniquitatibus eruas me. Et debes exaudiri, quia cum affectu et lacrymis deprecor te. Et hoc est, quod dicit : *Auribus percipe lacrymas meas.* Quanto quisque sanctior est, tanto uberiores lacrymas habet in oratione : quas benignus Deus auribus percipit, quando miser corditer suscepit. Si vis a Domino exaudiri : ora cum lacrymis, contere cor tuum. Nullum majus sacrificium Deo offerri potest, quam cor contritum et humiliatum (Psal. 50.). Ubi sunt lacrymæ, ibi divinus ignis accenditur. Quæri solet quare orandum sit Deus, et quid opus sit oratione, cum ipse sciat antequam oremus, quid opus sit nobis (Math. 6.). Sed ideo orandum est, quia orationis intentio cor nostrum serenat et purgat, capaciusque efficit ad excipienda divina munera, quæ spiritualiter nobis infunduntur. Pius Dominus offert nobis gratiam suam, et semper paratus est dare. Nos vero non semper parati sumus accipere : cum inclinamur ad terrena, et rerum temporalium cupiditate tenebramur. Fit ergo in oratione conversio cordis ad Deum, et in ipsa conversione puriores et digniores efficitur. Unde adhuc subditur : *Ne sileas quoniam advena ego sum apud te.* Loquitur enim Deus secreta sua locutione in cordibus suorum fidelium, et aspirationem infundit gratiæ suæ. Ideo alibi postulat dicens, Dic animæ meæ, Salus tua ego sum (Psal. 31.). Et iterum. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, et cætera (Psal. 84.). Ideo autem non debes sileare a me : quoniam advena ego sum, translatus de civitate Babylonis, in qua natus fueram per originale peccatum (Psal. 50.) : manens apud te, serviens tibi, et de tua familia existens. Nec tamen adhuc in civitate tua sum. Propterea subdit : *Et peregrinus, sicut omnes patres mei fuerunt peregrini.* Sci-

* Augustiniana lectio est pro corripuisti

licet Abraham, Isaac, et Jacob, atque alii. Quamdiu enim in corpore sumus, peregrinamur a Domino (*Hebr.* 13.). Non enim habemus hic manentem civitatem, sed futuram in cælo requirimus. Quid ergo? Restat, ut petam, quia sine dubio migraturus sum. Sequitur et dicit:

183 14. *Remitte mihi, ut refrigerer.* In conscientia mea, ut exonerata sit æstu sollicitudinis peccatorum meorum. *Præquam abeam, ex hac vita: Et amplius non ero,* id est, non habeo verum esse, si ego non remissis prius peccatis meis hinc abiero.

TITULUS PSALMI XXXIX.

1. Titulus sequentis psalmi est, *In finem psalmus David.* Psalmus iste convenit David, id est Christo, scilicet capiti et membris. Materia est immutatio veteris sacrificii. In prima parte ponit testimonium hujus innovationis. In secunda parte inducit ipsum Christum legalia destituentem, et suam innovationem confirmantem. In ultima parte inducit sequaces Christi, id est, annuntiantes. Intendit persuadere legalia instituta jam finem habere, et per Christum ad Deum accedendum esse: ut scilicet postpositis superstitionibus Judæorum, et idololatria gentilium, accedamus ad idem Christi. Ait ergo:

PSALMUS XXXIX.

2. *Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi.* Ac si dicat, Ita expectavi Dominum, ut quotidie essem expectans: et quia perseveravi, intendit Dominus mihi, id est, ad utilitatem meam, scilicet præstando gratiam suam. Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Matth.* 24.). Hinc Prophetia nos admonet, dicens, Si moram fecerit, expecta tibi: quia veniens veniet (*Abac.* 2.). Quomodo autem interdicit ei Dominus, exponit cum subjungit:

3. *Et exaudivit preces meas.* In quo exaudivit? Audi quod sequitur. *Et eduxit me de luto miseriæ.* Id est, de certa profunditate erroris, quæ homines miseros facit. *Et de luto fœcis.* Id est, de concupiscentiis carnis, quæ animas reddunt lutulentas coram Domino, et in imo jacentes.

4. *Et statuit supra pedem meum, et direxit gressus meos.* [Vers. 5.] *In immissit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.* Notandum est ordo verborum. Prius enim de luto pravitatis educitur, ut ejus pedes per fidem in petra solidentur. Sed quia rectam fidem recta subsequi debet operatio, gressus ejus directi sunt, ut post directionem gressuum, id est, perfectionem boni operis, in ore acciperet etiam novum canticum prædicationis. Adhuc enim nobis in infirmitatis confusione jacentibus, præberi non debet auctoritas prædicationis. Sed cum jam in bono opere surgimus, cum jam recti stare cœperimus, dignum est, ut ad lucrandos alios in prædicationem mitti debeamus. Valde etiam notandum est, quod postquam dixit Canticum, continuo adjunxit Carmen, id est, hymnum Deo nostro. Sunt enim nonnulli quibus a Domino gratia doctrinæ datur, sed eandem in suam propriam gloriam reflectere conantur. Ili nimirum canticum in ore percipiunt, sed carmen, id est, laudem, Domino Deo nostro de percepta gratia reddere contemnunt. Sed quia iste vir sanctus prædicationis verbum de novo Testamento scilicet de Dominica incarnatone, passione, resurrectione, ascensione et de cæteris quæ ad novam vitam et ad novum **184** hominem pertinent, accepit: et hæc omnia ad laudem omnipotentis Dei expendit, non solum in ore suo immissum esse canticum novum, sed etiam carmen Deo nostro, recte testatus est. Esto novus homo, prædica Christum; et sic cantasti canticum novum. Noli querere laudem tuam, sed laudans invoca Dominum: et sic carmen Deo nostro dixisti. Fidem Domini prædicare, et insuper ipsum devote laudare, canticum et carmen Deo nostro cantare est. Et quia hoc canticum et carmine audito multos ad fidem conversuros vir sanctus vidit, ideo protinus addidit: *Videbunt multi, et timebunt, et sperabunt in Domino.* Qui cæci erant, et de Deo nihil in-

telligebant, attendentes et imitantes canticum novi cantatores, illuminati sunt. Videbunt ergo credentes, timebunt poenitentes, sperabunt cælestia appetentes. Postquam homo fide illuminatus est, primus gradus ad Deum est timor, sicut scriptum est, Principium sapientiæ timor Domini (*Psal.* 110.). Et quanto magis quisque in se humiliatur per timorem, tanto amplius in Deo erigitur per spem. Spe autem ad invisibilia bona erectus, incipit cælestia diligere et despiciere terrena (*1. Cor.* 13.). Ecce fides, spes, caritas, quibus colitur Deus, et efficitur homo beatus. Unde et subditur:

5. *Beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus.* Nomen Domini Jesus est, quod interpretatur *Salvator* (*Matth.* 1. *Luc.* 1.). Beatus ergo ille, qui se a Jesu salvari sperat. *Et non respexit in vanitates et insanias falsas.* Ut avaritiæ deserviret, aut idola adoraret. Terrena quippe concupiscere, in vanitates respicere est. Unde Dominus dicit in Evangelio, Nemo respiciens retro aptus est regno Dei (*Luc.* 9.). Ideo in alio psalmo orat, dicens, Averte oculos meos ne videant vanitatem (*Psal.* 118.). Idola vero colere, lapides adorare, creaturæ potius deservire quam Creatori (*Rom.* 1.), qui omnia fecit, omnia sapienti cogitatione disponit, magna et falsa inania est. Unde fide et devotione convertens se ad Dominum, ut corda similiter ad ipsum convertat aliorum, qui vanitates et insanias falsas respiciunt, ait:

6. *Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua.* Fecisti enim cælum et terram et omnia quæ in eis sunt: et hæc quidem tua, id est tibi subdita, tibi famulantia. *Et cogitationibus tuis,* Quibus omnia disponis, *Non est qui similis sit tibi.* Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit (*Rom.* 11.)? Hæc tua mirabilia opera tam visibilia quam invisibilia, et tua incomprehensibilis sapientia, prædicant te solum colendum esse, te solum amandum et appetendum: non istas vanitates et insanias falsas. *Annuntiavi, hæc nescientibus.* *Et locutus sum, scientibus.* Sapientibus enim et insipientibus debitor sum (*Rom.* 1.). Vel annuntiavi prius per patres, et novissime locutus sum per memetipsum. *Multiplicati sunt super numerum.* Multi enim audita prædicatione venerunt ad societatem credentium, qui non sunt in numero electorum, teste Veritate, quæ ait: Multi vocati, pauci vero electi (*Matth.* 20.). Super numerum ergo prædestinatorum ad vitam, multiplicati sunt credentes. Et quia in tempore quo fides prædicata est, vetus etiam sacrificium mutatum est (*Hebr.* 7.): ostenditur, cum subinfertur:

7. *Sacrificium et oblationem noluit, aures autem perfecisti mihi.* Ecce quomodo vir sanctus prævidebat mutandum esse sacrificium, et legem spiritualiter intelligendam. Nec factum est hoc temporibus suis, sed nostris. Ipse hoc Spiritu sancto revelante prævidebat. Nos autem sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini. Ecce sacrificium et oblationem, sicut prius consuetudo erat, noluit Dominus. Ipse factus est nobis sacerdos et sacrificium. Ipse est verus agnus Dei, qui immolatus est pro nobis, qui tollit peccata mundi. Transivit umbra, apparuit Veritas: vetera transierunt, et ecce facta sunt nova. Perfecit autem nobis aures, ut quæ de lege audimus, spiritualiter intelligamus. Has requirebat Christus, quando dicebat, Qui habet aures audiendi audiat (*Luc.* 8.). Aures perfecit suis Discipulis, quando aperuit illis sensum, ut intelligerent Scripturas (*Luc.* 24.). Vel aures nobis perficiuntur a Deo, quando ad obediendum et per omnia perfecti efficiuntur. Unde scriptum est, Melior est obedientia quam victimæ (*1. Reg.* 15.). Perfectas aures a Domino populus ille habuit, de quo alibi Dominus per Psalmistam ait, Populus quem non cognovi, servivit mihi (*Psal.* 17.): in auditu auris obedit mihi (*Ibid.*). *Holocautum et pro peccata non postulas* (*Hebr.* 10.). Hoc distat intra holocaustum et sacrificium: quod hostiæ pars aliqua oblata Deo, sacrificium dicebatur. Holocau-

stum autem totum incensum erat (*Levit. 4.*): videlicet quando tota hostia in sacrificio incendebatur. Sed Dominus nec minora nec majora veteris legis sacrificia requirit, cui non jam umbra, sed veritas grata existit: quandoquidem hæc non postulavit, quæ sunt, quæ postulavit? sequitur, et dicit:

8. *Tunc dixi, Ecce venio.* Vox Christi est in persona sua: *Tunc*, idest, e tempore, quo mihi opportunum videbatur, ut vetera in nova mutarentur: *Dixi, Ecce venio* (*Hebr. 10.*), idest, delibeavi ut in manifestatione fieret adventus meus. Hujus adventus testimoni-um de scriptura trahit, cum subdit convertendo se ad Patrem, et dicendo: *In capite libri scriptum est de me, [Vers. 9.] ut facerem voluntatem tuam: Deus meus volui: Et legem tuam in medio cordis mei.* In primo psalmo hujus libri scriptum est, ut faciam voluntatem tuam, idest, ut impleam obedientiam a te mihi injunctam. Et sic scriptum est: Ita volui, o Deus meus. Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me Patris. Attende, quid in capite hujus libri scriptum sit de Christo. Dicitur enim ibi, *Beatus vir qui non abiit, et cætera.* Ille autem ait, *Ecce venio.* Dicitur ibi: *Sed in lege Domini voluntas ejus: hic vero ait, Ut facerem voluntatem tuam.* Dicitur ibi: *Et in lege Domini meditabitur die ac nocte: hic autem dicit, Et legem tuam in medio cordis mei.* Hæc satis æquipollentia sunt. Quod medium est, non declinat magis ad aliquam partem. Ille ergo habet legem Dei in medio cordis sui, qui mandata ejus ita meditatur et servat, ut non declinet ad dexteram, neque ad sinistram (*Deut. 5.*). Ille habet legem Dei in medio cordis sui, qui diligit Dominum Deum ex toto corde suo, et ex tota anima sua, et ex totis viribus suis, et proximum suum sicut seipsum (*Luc. 10.*). Quisquis talis est, justum profecto est, ut justitiam, quam ipse habet, alii prædicare non cesset (*Galat. 3.*). Unde et subditur:

10. *Annuntiavi justitiam tuam in Ecclesia magna, 186* Toto orbe terrarum diffusa. Annuntiavi quod ex legalibus institutis justitia non fiat, sed ex te. *Ecce labia mea non prohibebo.* Si aliqui voluerint prohibere, non tacebo, Talia labia habebat Petrus, tam prompta ad prædicandam justitiam: quando prohibitum est a principibus, ne ultra loqueretur de Jesu: et ipse viriliter respondit, Obedire oportet Deo magis quam hominibus (*Act. 4. et 5.*). Et quia prompta sunt labia mea ad annuntiandam veritatem, *Domine, tu scisti.* Tu enim cognitor cordis, tu testis conscientiarum. Quicquid labia nostra loquuntur, Deus semper attendit cor nostrum, et secundum illud nos judicat. Tales ergo nos exhibere debemus, ut Domino Deo nostro corde et labiis placeamus, Corde, inquit Apostolus, creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem (*Rom. 10.*). Sana labiis, propinqua corde, ut testem cordis tui possis invocare Dominum, dicens, *Domine, tu scisti.* Gloria enim nostra hæc est, testimonium conscientiarum nostrarum (*2. Cor. 4.*). Unde et subditur:

11. *Justitiam tuam non abscondi in corde meo.* Sicut ille servus piger, qui tantum abscondit in terra (*Matth. 25.*). Illic Dominus Discipulis suis ait, Quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis (*Joan. 15.*). Ideo et Apostolis præcepit, ut neque sacculum portarent (*Luc. 9.*). Sacculum namque portat, qui verba divina in corde celat. Justitia in hoc loco intelligitur fides. Justus enim ex fide vivit (*Rom. 1.*). Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam (*Galat. 3.*). Hanc multi absconderunt in corde suo, timore mortis. Multi adhuc abscondunt Dei justitiam, aut propter penam timentes, aut propter damnum. Qui autem nec penam, nec damnum timeant, ad illos pertinent, de quibus dicitur, Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Matth. 5.*). *Veritatem tuam et salutare tuum dixi.* Idest, Christum prædicavi, qui de seipso ait, Ego sum Veritas (*Joan. 14.*). Et de quo Simæon dicit, Viderunt oculi tui salutare

A tuum (*Luc. 2.*). Et alibi Psalmista postulat dicens, Salutare tuum da nobis (*Psal. 81.*). *Non abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam a concilio multo.* In conciliis et synagogis ante reges et præsides cum magna auctoritate et audacia Apostoli sancti et martyres prædicaverunt (*Act. 5.*) misericordiam et veritatem Christi. Vis audire misericordiam Dei? Age penitentiam, et remittuntur tibi peccata (*Matth. 4.*). Vis audire veritatem? Tene justitiam, et dabitur tibi merces æterna (*Eccles. 18.*). Audi misericordiam simul et veritatem. Penitentiam agito, appropinquavi enim regnum cælorum (*Matth. 4.*). Penitentia pertinet ad misericordiam, regnum cælorum ad veritatem. Modo misericordia prædicatur, postea veritas exhibebitur. Rursus qui modo contemnit misericordiam: districte postea sentiet veritatem non quidem ad gloriam, sed ad penam. Deinde respexit ad membra sua, et pro illis orat, dicens:

12. *Tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me,* idest, a meis. Attende peccatores, et noli longe facere ab eis tuas miserationes. Quisquis se sentit elongari a Domino per pravam vitam, per malam voluntatem, dicat devote, dicat lacrymabiliter, *Tu autem, Domine, ne longe facias miserationes tuas a me.* Ego miser, Tu misericors. Multæ in me iniquitates, sed sperant tuæ miserationes. *Misericordia tua 187 et veritas tua semper susceperunt me.* Attendo, quia misericors es: attendo, quia verax es. Amo misericordem, timeo veracem. Et sic amor et timor ducunt me ad te: quia *misericordia et veritas tua semper susceperunt me.* Ideo oro, ne longe facias miserationes tuas.

13. *Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus.* Innumera sunt peccata mea, innumera sunt negligentia mea, quæ undique circumdant, undique impediunt. Dicamus hæc in medullis cordis. Oculumque nostro passiones nostras: humiliter deprecemur, ut nos suscipiat ad sanandum. Nemo se justum putet. Teste enim Apostolo, in multis offendimus omnes (*Jacob. 3.*). Pertinet ad nos clamare, genere; confiteri: non jactare, non de meritis gloriari. Quæ si ultra sunt, quid habes quod non accepisti (*1. Cor. 4.*)? Recte ergo subditur: *Comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui, ut viderem.* In quantum comprehendunt nos iniquitates nostræ, ut etiam si velimus evadere, sine adjutorio non valeamus. Hinc alibi Psalmista dicit: Funes peccatorum circumplexi sunt me (*Psal. 118.*). Unde et postulat dicens, *Converte Domine captivitatem nostram* (*Psal. 125.*). Amissa autem veritatis luce in tantam exercitationem venimus, ut nosmetipsos ignoremus. Perpetra-ramus mala, nec celeriterprehendimus, vel perpetrata. Exclusa ab interno lumine anima nil in se nisi tenebras invenit. Semetipsam videre perdidit, quia auctoris sui visionem contempsit. Ex amissione luminis crevit multiplicitas iniquitatis. Ideo adjungit: *Multiplicate sunt super capillos capitis mei. Capillos capitis ad numeri multitudinem revocat. Quis (Ex Augustino) numerat capillos? Multonibus peccata numerat, quæ excedunt numerum capillorum. Jam non occidis, non mœcharis, non facis furtum, non dicis falsum testimonium, et cætera hujusmodi grandia peccata: moles sunt istæ peccatorum. Magna præcavisti, de minutis quid agis? Projecisti molem, vide ne arena obruaris. Sed adhuc valde gravior est, quod subjungit: *Et cor meum dereliquit me.* Hoc est, virtus cordis mei defecit, et non est idoneum ad cognoscendum se. Quotiens mente vagamur foris, delectamur terrenis, propria nostra studia relinquimus: atque inania, vel agnoscimus, vel loquimur, vel cogitamus: totiens cor nostrum derelinquit nos. Quotiens non cogitamus Deum, vel eo, quæ ad utilitatem animarum pertinent: totiens amittimus cor nostrum. Unde, quidam sapiens ait, Quocumque tempore non cogitaveris Deum, puta illud amisisse. Congruè ergo sequitur hæc oratio quæ dicitur:*

14. *Complaceat tibi Deus, ut eruas me, Domine, ad*

adjuvamus me respice. Bene ait, *Complacent*: non enim ex meritis, sed solo benepacito suo (Tit. 3.), sola gratia, sola bonitate sua justificat Deus hominem. Miseratur nobis pius Dominus, quia ei sic placet, non quia nos meruimus. Ideo discipulis suis ait, Non vos me elegistis, sed ego elegi vos (Joan. 15.). Et Apostolus, gratia Dei sum id quod sum (1. Cor. 15.). Commendando ergo gratiam, humiliter Dominum deprecatur, ut eum eruat a tot et tantis, quae praemisit malis, ut misericorditer respiciendo adjuvet in bonis. Deinde contra persecutores deprecatur, dicens:

15. *Confundantur et reverentur simul, qui quaerunt animam meam.* Quid reverentur, vel **188** Dominum, vel poenam, qua ponendi sunt? Multi quaesierunt animam Christi, sed ille potestatem habebat ponendi animam suam et iterum sumendi eam. Illi autem gavisii sunt, cum posuit: confusi sunt, cum recepit. Multum adhuc quaerunt corpus Christi, et quaerunt animas perdere (Joan. 10.): qui profecto aut confunduntur inquit, ut erubescant de malis, et poenitentiam agant, et timentes reverentur: aut aeternam confusionem postmodum patientur, cum dicitur eis, Ite, maledicti, in ignem aeternum (Math. 25.). Unde et addidit: *Avertantur retrorsum, et reverentur, qui volunt mihi mala.* Retrorsum sicut per humilitatem, qui erant erecti male per superbiam, et qui praebant trahendo, occidendo; sequantur obediendo. Reverentur etiam, id est, timeant, et honorant Deum: qui prius blasphemabant: et sic convertantur a mala voluntate, quam persequebantur.

16. *Ferant confessionem confusionem suam.* Ut cito redeant ad poenitentiam: qui dicant mihi, *Euge, euge.* Id est, Bene. Bene: Irrisoria laus est. In istis tribus versibus nota tria genera persecutorum. Prius orat pro eis, qui quaerunt animam ejus, ut auferant eam: intelligendi sunt illi, qui aperta persecutione servos Dei conantur occidere. Tales fuerunt illi, qui cum gladiis et fustibus apprehenderunt Jesum, et qui posuerunt eum in cruce (Joan. 18.). Deinde orat pro eis, qui volunt ei mala (Math. 26.). Accipiendi sunt illi, qui nondum persequuntur aperto, sed odium et inimicitias gestant in corde: hi aliquando simulationibus et callidis utuntur argumentis, ad decipiendum eos quos oderunt: alii, utiq; effragantur in verba malitiae. Tales fuerunt Judaei adversus Dominum (Mat. 12 et 22.). Postmodum orat pro eis, qui dicunt ei, *Euge, Euge:* designantur illi, qui deridere solent relig. quem et simplicitatem justorum. Tales etiam fuerunt in passione Christi. Isti omnes in ipsius corpore perseverant. Sicut autem non se vindicavit de illis Dominus, sed pro illis oravit (Luc. 23. Hebr. 5.): sic nos non debemus de inimicis quaerere ultionem, sed humiliter proferre orationem, quemadmodum ipse praecipit, dicens: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos: et, Orate pro persecutoribus et calumniantibus vos (Math. 5.). Et quasi quis quaereret, quo fructu, qua mercede? proinus adungit, Ut sitis (inquit) sicut Filius Patris vestri, qui in caelis est. Et de seipso nobis tribuens exemplum subdit: Qui solem suum oriri facit super bonos et malos, et pluit super justos et injustos (Ibidem). Attende quantus honor est esse filium Dei, ut patienter feras injurias inimici. Deinde convertens se ad Dominum, consolatur nos et admonet, dicens:

17. *Exultent et latentur super te omnes quaerentes te.* Omnes per fidem et dilectionem, qui te quaerunt, exultent corpore, latentur spiri: u: non super se, sed super te: ut qui gloriatur in Domino gloriatur. Gemina merces nobis promissa est a Domino, scilicet immortalitas corporis, atque animae beatitudo (2. Cor. 10.). Propterea gemina exultatione praecipimur gaudere, cum dicitur, Exultent et latentur. Exultare enim ad corpus pertinet, Latere vero ad animam. Commendatur autem laus Domini, cum subinfertur, *Et dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligit*

salutare tuum. Quid enim tam laudare, tam praedicare, tam in gnificare debemus, quam Deum et patrem **189** luminum, a quo est omne datum optimum et omne donum perfectum (Jacob. 1.)? Ipse enim primos patres nostros expectantes eum, eduxit de luto faecis, et statuit supra firmam petram quae est Christus (Ephes. 4.): et dedit eis opera bona, docuit canticum novum, illuminavit per eos alios. Dedit eis timorem et spem, trahens eos a vanitatibus falsis. Auxit eos et numero, et virtute. Deinde misit Filium in carnem, qui faceret voluntatem suam et annuntiaret justitiam suam in Ecclesia magna, et misericordiam et veritatem et salutarem suam, ut liberaremur ab innumeris peccatis et inimicis, et exultarem et laetarem in Domino. Haec sunt causae iustorum, ut dicant semper, *Magnificetur Dominus.* Sed qui hoc dicant? Qui diligunt, inquit, salutare tuum, id est, Filium tuum, per quem nobis aeterna data est salvatio. Qui non diligit Dominum nostrum Jesum Christum (1. Cor. 16.), non est speciosa laus in ore ejus. Laudem nostram apud Dominum non commendat nisi affectio et caritas. Quid autem tam diligere debemus, quam eum a quo creati et salvati sumus? Rursus redit ad miseriam et inopiae considerationem, quam in hac peregrinatione patitur: et dicit,

18. *Ego autem mendicis sum et pauper.* Sed proinus redit consolatio, cum subdit, *Dominus sollicitus est mei.* Ecce mendicis Domini sumus: ad januam suae misericordiae sedemus: mendicamus, et clamamus, *Adveniat regnum tuum,* et, *Da nobis panem nostrum, et, Libera nos a malo (Math. 6.).* Pauperes enim sumus, nihil habemus a nobis. Ecce magna spes: Dominus sollicitus est mei. Dicit aliquis in servitio Domini constitutus, Mendicis sum, pauper sum, non habeo unde vivam, Nolite disfidere pauperes Domini. Omnem sollicitudinem vestram projicite in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et ne dicatis, Quid manducabimus? aut quo vestiemur? quoniam haec gentes cogitant. Quid ergo faciemus? Primam quaerite regnum Dei et justitiam ejus, et haec omnia addicientur vobis (Math. 6.). Dominus, inquit pauper, sollicitus est mei, Ergo si Dominus sollicitus est, et quis securi simus. Sed quia jamdiu expectans expectavit, Dominum postulat, cum subjungit, *Adjuvator meus, et protector meus tu es, Deus meus, ne tardaveris.* Expectans expectavi te Dominum meum: intenti mihi, multa beneficia largiendo: sollicitus es mei. In hac vita factus es adjuvator meus in bonis, et protector in adversis. Solus tuus mihi restat adventus, Deus meus, ne tardaveris. Quando te non video, non possideo, mendicis et pauper sum. Nihil extra te mihi sufficit. Tu expectatio mea: tu salus mea: noli morari. Una hora desideranti, restuanti longa mora est: Deus meus, ne tardaveris.

TITULUS PSALMI XL.

1. Titulus sequentis psalmi est, *In finem psalmus David,* quia jam saepe expositus est, non oportet replicari. Materia est Christus Deus et homo secundum humanitatem injuriatus, per delictum glorificatus. Facit tres partes in hoc psalmo. In prima parte admonet, cum bonis promissionibus, ut intelligatur Christus supra hominem Deus. **190** In secunda parte ponit causas, quare quidam eum simpliciter hominem putaverunt, quia injuriatum multis modis viderunt. In tertia parte nos reddi certos, eum plusquam hominem fuisse. Intentio est nos admonere, mediatorem Dei et hominem hominem simul (1. Tim. 2.) exitisse et Deum: propter gloriam passionis Christi, imperatoris martyrum, qui non sibi pepercit, militibus imperans pugnavit, sed prior pugnavit, prior vicit, ut pugnantes exemplo hortaretur, et maiestate adjuvaret, et promissione coronaret. Audiamus (Ex Augustino) aliquid in isto psalmo, quod pertinet ad ejus passionem. Commendamus autem sepius, quod nobis utile est retinere, Dominum Jesum Christum perunquam loqui ex se, id est, ex persona sua, quod est caput nostrum: plerumque ex persona corporis sui, quod minus nos et Ecclesia ejus: sed ita, quasi ex unius hominis persona sonare verba, ut intelligamus caput et corpus

* Minus apud Augustinum recte est ore pro persona, atque illa quidem vox abesse dicitur a Mss. ut persona subaudiatur.

in unitate integritatis consistere, nec separari ab invicem tanquam conjugium illud, de quo dictum est, Erunt duo in carne una (*Genes. 2. Math. 19.*). Si ergo agnoscimus duos in carne una, agnoscimus duos in voce una. Audiamus ergo quod dicitur.

PSALMUS XL.

2. *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem.* Id est, super Christum. Super egenum et pauperem intelligere, est super humanitatem et infirmitatem Christi aliud aliud cogitare. Hoc utique intelligendum est, quod Dominus et Redemptor noster, cum in forma Dei esset, semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo (*Philipp. 2.*). Dives apud Patrem, pauper apud nos. Sed tamen paupertas ejus divitiarum nostrarum sunt: quomodo infirmitas ejus nostra fortitudo est: quomodo stultum ejus nostra sapientia est. Intelligere etiam oportet, quia paupertas et infirmitas nostri Salvatoris exemplum nobis tribuit humilitatis, patientiarum, obedientiarum, mansuetudinis, caritatis. Hæc intelligere et cogitare, credere et imitari, vera beatitudo est. Et quasi quis quæreret, Quis fructus erit hujus intellectus? sequitur et dicit: *In die mala liberabit eum Dominus.* Id est, in die iudicii, quando puniendi sunt mali, liberabit eum Dominus ab omni malo, ab omni pœna, ab omni tribulatione et angustia hujus sæculi, atque a potestate et tormentis diaboli, et inferni: et transferet eum in libertatem gloriarum filiorum Dei (*Rom. 8.*). Narrat et alia beneficia, quæ Dominus largitur beato viro, qui intelligit, subdens:

3. *Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terra, et non tradat eum in animam inimicorum ejus.* Hæc orationis promissio est. Conservat enim Dominus hunc intelligentem. Intra pericula et tentationes hujus laboriosæ vitæ non sinit eum perire. Non permittit tentari supra, quam ferre potest (*1. Cor. 10.*). Quicquid agat, quocumque se vertat, semper in custodia Dei est. Vivificat eum spiritu suo magis ac magis secundum interiorem hominem (*Ephes. 3.*), ut quotidie justius et purius vivat in Deo. Et beatificat **191** eum non solum in cælo, sed etiam in terra, spirituales virtutes largiendo. Juxta quod scriptum est: *Beati, qui sperant in te, Domine (Psal. 38.), et beati qui diligunt nomen tuum. Et beati pauperes spiritu. Beati mites, beati misericordes, beati pacifici, beati mundo corde, et cætera (Math. 5.).* Promittit nobis Dominus beatitudinem in futura vita: sed si diligenter attendimus, etiam in hac terra jam partem præmii possidemus. Pars utique magnæ felicitatis est, seculum potuisse despiciere, et omnipotenti Deo servire cœpisse, evasisse vitiorum infelicissimum dominatum, liberum esse a misera servitute diaboli et peccati (*Joan. 8.*), vanarum rerum cupiditatibus non excruciari, sceleribus non immisceri, innocenter vivere, beatæ castitati operam dare, gloriosæ paupertatis sufficientiam possidere: nihil extra Deum quærere, in ipsius amore et contemplatione suaviter requiescere. Pensemus quantum nobis Dominus pia vocatione contulerit, de quantis fraudibus, adulteriis, rapinis, perjuriis, sacrilegiis, immundiciis, vitis et peccatis liberaverit: et tunc cognoscemus, quam verum sit, quod audimus in psalmo, quod dicitur: et beatum faciat eum in terra. Hunc autem intelligentem, etsi tradit aliquando Deus in manus inimicorum ejus, ut habeant potestatem occidendi corpus, nunquam tradit eum in animas (*Math. 10.*), id est, in voluntates inimicorum: ut scilicet possint eum facere suis iniquis voluntatibus obedire. Unde sancti Martyres etiam in suis passionibus victores exierunt, quia et si potuerunt corporaliter occidi, nunquam tamen animo potuerunt frangi. Illi vero qui occiderunt, victi sunt: quia quod voluerunt implere, minime potuerunt. Hinc est, quod in verbis Martyrum non ploramus, sed

A cantamus, quia videlicet de triumpho exultamus. Nec annuntiamus inortes, sed natalicia: quia martyrio feliciter renati, cœperunt beatè vivere in gloria. Diratur ergo recte, *Et non tradet eum in animam inimicorum ejus.* Sequitur aliud magnū donum.

4. *Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus.* Per lectum doloris, intelligitur caro nostra, quæ dolet infirma. Quomodo aliquis jacet et requiescit in lecto suo, ita animus infirmus jacet et requiescit in carne sua. In carnalibus enim delectatur voluptatibus. Humana quippe natura eo ipso quod creata est in infirmitate, semper habet deficere, atque indesinenter ad deteriora labitur: nisi ope divinæ gratiæ sustententur. Portabat te (*Ex Augustino*) lectus, non portabas lectum. Paralyticus intus eras: Adest qui dicat tibi, *Tolle grabatum tuum, et vade in domum tuam (Joan. 5.).* Et quasi quæreretur, Quare ergo cum opem ferat nobis Deus, tanta mala patimur in hac vita, tantos labores, tantam inquietudinem carnis et seculi? convertit se ad Dominum: et tanquam consilium nobis medicinarum exponens, adjunxit: *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.* Per stratum corpus cum mente vult intelligi. Universum dicit secundum omnes sensus, ut secundum carnem, et secundum mentem, tam interius, quam exterius intelligas hominem infirmatum. Lectus carnis infirmatur per famem, per sitim, per frigus, per calorem, per passionem, per dolorem, per corruptionem, **192** per mortalitatem, et innumeris aliis modis. Stratum mentis infirmatur per ignorantiam, per stultitiam, per hebetudinem, per timorem, per superbiam, per vanam gloriam, per invidiam, per iram, et modis aliis multis. Hæc autem infirmitas pœna est peccati. Quia homo noluit fortis esse in Deo, infirma est in seipso. Quia carne et spiritu delectatus est, carne et spiritu punitus est. Dicitur ergo, *Universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.* Propterea adhuc in hac infirmitate relinquitur, etiam si originale peccatum, propter quod punitus est, remittatur: ne iterum possit superbire, et culpam quam fecit, valeat oblivisci. Malus servus est: semper oportet teneri sub flagello. Sed jam flagellatus postulat misericordiam, postulat sanitatem, de superbia ad humilitatem redit. Constitit peccatum suum, dicens:

5. *Ego dixi, Deus, miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi.* Ego dixi, inquit. Non abscondi peccata mea, non tacui confessionem: sicut quidam tacuit, et ideo inveterata sunt ossa ejus (*Psal. 31.*). Quoniam qui malum, quod gesit, non aperit, eas etiam virtutes, quas habet, perdit. Veræ humilitatis indicium est, culpam suam recognoscere, atque eandem voce confessionis aperire. Ideo præcipit Dominus noster, ut peccata nostra sacerdotibus confiteamur (*Luc. 15.*): ut videlicet confitendo humiliemur, et per humilitatis meritum percipiamus remissionem peccatorum. Superbis enim resistit Deus, sed humilibus dat gratiam (*Jacob. 4.*). Magnus est confessionis fructus. Dicit quidam pœnitens in alio psalmo, Dixi, confitebor: et tu remisisti impietatem peccati mei (*Psal. 45.*). Attende quam velox est misericordia Dei homini confitenti. Nondum confitebitur, sed de liberatum habet in corde suo ut confiteatur, ideo a peccato mundatur. Hoc significat, quod Dominus leprosis præcipit dicens: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et cum ibent in via, sanati sunt (*Luc. 17.*). Publicanus quid ait? Deus propitius esto mihi peccatori. Descendit justificatus (*Luc. 18.*). O beata confessio! quanti per te mundantur, sanantur, justificantur? Igitur unusquisque nostrum dicat humiliter, dicat lacrymabiliter, dicat ex affectu, dicat ex corde: *Ego dixi, Deus, miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi.* Quid est, *Peccavi tibi?* peccavi coram te, vel contra te. Quid est peccavi tibi? rationem tibi redditurus pro peccato. Talia dicunt amici confitendo. Audiamus quid dixerunt inimici errando.

6. *Inimici mei dixerunt mala mihi.* Hæc verba proprie pertinent ad eum. Ac si dicat, Ego veni, me-

diator Dei et hominum (1. Tim. 2.). Sed inimici hoc non attendentes, et me hominem tantum non Deum esse credentes, dixerunt hæc mala mihi, id est, de me: *Quando morietur, et peribit nomen ejus?* Optabant enim, ut moreretur, et nomen ejus deleteretur de terra (Jerem. 11.). Mortuus est Christus, et admirabile factum est nomen ejus. Granum frumenti cadens in terra mortuum est, et inde amplius multiplicatum (Joan. 12.). Sic etiam corpus Christi crescere consuevit in tribulatione. Dicebant inimici Judæi: *Quando morietur?* Quando poterimus eum occidere? Et sic peribit nomen ejus, id est, fama ejus. Facit etiam mentionem de traditioe suo Juda, qui caput erat inimicorum, cum subjungit:

7. *Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, 193 cor ejus congregavit iniquitatem sibi.* Ingredebatur tamquam fraudulentus, tamquam explorator, tamquam insidiator: non ut imitaretur, sed ut videret quid posset reprehendere, quid accusare, quid calumniari. Cor ejus tractabat de morte Christi, et sic congregabat iniquitatem sibi. Melius enim erat ei, si natus non fuisset homo ille (Matth. 23.). Quod passum est caput, patiuntur et membra. Si me (inquit) persecuti sunt, et vos persequentur (Joan. 15.). Apostolus dicit, Propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram (Galat. 2.). Hi sunt hypocritæ, simulatores mali, adjunctes se ficta caritate, captantes omnes motus, omnia verba sanctorum, in omnibus laqueos inquentes. Tales multiveniuntur intra societatem fratrum, qui spiritualia studia relinquentes, torpentes otio, appetunt quotidie audire et videre et loqui vanitatem: totum diem expendunt in fabulis, in curiositate, in stultitiis. Pravis etiam concupiscentiis atque illicitis cogitationibus animum subjugantes, corde congregant iniquitatem sibi, id est, ad detrimentum suum. Sibi congregaverunt, non mihi, quomodo Judas sibi, non Christo. *Egredebatur foras, et loquebatur in idipsum.* Egredebatur ad Judæos (Matth. 16.), et loquebatur in idipsum, id est uno consilio, una conspiratione. De talibus dicit Apostolus: A nobis exierunt, sed non erant ex nobis (1. Joan. 2.). Sive intus sint, sive foris, semper hoc loquuntur, quod pertinet ad vanitatem, et semper congregant sibi iniquitatem et damnationem. Multi sunt intus corpore, et foris corde: sicut de quibusdam Israelitis dicitur, quia corde reversi sunt in Ægyptum (Exod. 16.). Et alibi dicit quidam in psalmo: Et cor meum dereliquit me (Psalm. 59.). Quisquis mente vagatur et inania cogitat, ipse foras egreditur. Si autem id quod inutile et vanum est, cor nostrum delectabiliter meditatur, id ipsum et lingua nostra libenter loquitur. Vis scire de fratre, quale cor habet? Attende unde libentius loquatur. Ex abundantia enim cordis os loquitur (Matth. 12.). Et bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bona, et malus homo de malo thesauro cordis sui profert mala (Ibid.). Custodiamus, fratres, introitum nostrum, maneamus intus, et magnam ex istis verbis attendamus ædificationem nostram. Prius dixit, *Ingredebatur*, nec dixit, ut ageret, sed videret: jam notatur vagatio oculorum et curiositas, quod vitium vehementer solet nocere conversis. Audi aliud vitium: *Vana loquebatur.* Audi tertium: *Cor ejus congregavit iniquitatem sibi.* Perversæ cogitationes separant a Deo (Sup. 1.). Hæc tria studia sunt otiosorum in claustro: vagatio oculorum, superfluitas verborum, perversitas cogitationum. Hæc tria vitia ejiciunt fratrem de claustro. Ad hoc autem foras libenter egreditur, ut vanitatem quam in corde gestat, extra licentius videat et loquatur. Egressus Judas loquutus est ad Judæos (Luc. 22.). Sed quid illi? *Adversum me susurrabunt omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi.* Quæ adversa mihi erant et nociva, secretis consiliis et cogitationibus exquirebant. Timebant enim, ne forte tumultus fieret in populo (Matth. 26.). Sciendum autem est, quia susurrare magnum peccatum est. Hinc per quemdam sapien-

tem dicitur: Susurro et biliagnis maledictus: 194 multos enim turbavit pacem habentes (Eccli. 28.).

9. *Verbum iniquum constituerunt adversum me.* Constituerunt enim, ut adversus Jesum falsum diceretur testimonium (Luc. 22.). Verbum etiam iniquum fuit, quando dixerunt, Crucifigatur. Et, Reus est mortis (Matth. 26. et 27.). Ipsi de me ita fecerunt. Sed, *Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat?* Ille qui tam facile potest resurgere a morte, quam facile potest dormiens excitari a somno, numquid non adjiciet morti suæ ut resurgat? Numquid non resurget ille, qui ait. Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam (Joan. 10.)? Et Adam dormivit (Ex Augustino), quando de latere ejus Eva formata est (Gen. 2.). Adam in figura Christi, Eva in figura Ecclesie. Dum dormisset Christus in cruce, de latere ejus sacramenta Ecclesie fluxerunt (Joan. 19.). Et unde dormivit? Ex illo qui ingressus est ut videret.

10. *Etenim homo pacis meæ, in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.* Non fuit mirum, si inimici mei cogitabant adversum me mala mihi: quia et homo pacis meæ, id est, Judas, cum quæ pacem habebam, et qui se pacificum simulabat: in quo speravi, quantum ad æstimationem hominum. Putabant enim quod ei multum crederem, et in eo multum considerem, qui edebat panes meos, id est, cui ego intinctum panem porrexi: vel panes meos spirituales edebat, quia quotidie prædicationem meam audiebat. Majorem supplantationem super me magnificavit, quam alii: quia etiam osculo tradidit. Nolite æstimare, fratres, ut illi qui ad conversationem veniunt, et habitum sanctæ religionis assumunt, omnes sint sancti, omnes sint religiosi. Et Judas inter Apostolos Apostolus erat: sperabatur quod sanctus esset: et ipse fur erat et latro (Joan. 12.). Sed quomodo eum Christus patienter sustinuit, ita si nos aliquos habemus simulatores, qui sedeant ad mensam nostram, qui sint nobis conjuncti: in osculo pacis æquanimiter exemplo Domini nostri tolerandi sunt: quia qui malum non tolerat, ipse per impatientiam suam sibi testis est, quia bonus non est. Quod si aliquis talis patienter a nobis toleratur: illi quidem detrimentum inagnum est, nobis autem propter virtutem patientiæ magna merces a Domino reddetur. Scire autem debemus quia si ut Iudabile valde est, et ad inagnum perfectionem pertinet bonum esse inter malos: ita e contrario valde detestabile est, et ad magnam perversitatem pertinet malum esse inter bonos. O quam gloriosum est et acceptabile Deo, si intra multos superbos unus est humilis, intra multos iracundos unus est mitis, intra multos luxuriosos unus est castus, intra multos inordinatos unus est religiosus! Ita nimis turpe est, et vehementer Deo displicet, cum intra multos humiles unus est superbus, intra multos castos unus est imundus, intra multos mansuetos unus est iracundus, intra multos religiosos unus est perversus. Tolerandus est, quia Dominus præcepit: sed ipse iram Dei non effugiet. Et sicut bonus pro sua laudabili perfectione inagnum quam cæteri homines recipiet a Domino retributionem: ita et cum Juda traditore majorem recepturus est damnationem. Magnificavit enim super Christum 195 supplantationem, quia membra ejus a bono proposito studuit perverso exemplo suo supplantare. Christus tamen non se modo vindicat, sed patienter tolerat et orat. In futuro tamen mala quæ faciunt, nisi modo resipuerint, malis est redditurus. Et ideo dicit:

11. *Tu autem, Domine, miserere mei, et resuscita me, et retribuam eis.* Ut hoc sit misereri, ut me a morte resuscites: et retribuam eis in futuro. Omnes ante tribunal Christi stabimus, rationem reddituri, et recepturi secundum quod unusquisque gessit in corpore, sive bonum sive malum (2. Cor. 5.). Scio autem quia resuscitabit me. Et ponit causam unde sciat, cum subjungit:

12. *In hoc cognovi quoniam voluisti me: quoniam* **A** *non gaudebit inimicus meus super me. Quasi (Ex Augustino) me superato. Quia gavisus sunt Judæi, quando viderunt Christum crucifixum. Implese se arbitrati sunt voluntatem notendi, effecto fructu sævitiæ. Viderunt Christum in cruce pendentem, moverunt caput, dicentes: Si Filius Dei es, descende de cruce (Math. 27.). Non descendebat, qui poterat. Non impotentiam demonstrabat, sed patientiam docebat. Si enim hæc illis dicentibus, de cruce descenderet, his quasi insultantibus cessasse videretur, et victus, opprobria tolerare non potuisse crederetur. Magis mansit in cruce illis insultantibus, fluxus illis nutantibus. Ideo enim caput agitabant, quia capiti non bærebant. Docuit nos plane patientiam. Nam quod est fortius, fecit, qui noluit facere quod Judæi provocabant. Multo est enim potentius de sepulcro surgere, quam de cruce descendere. Quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Gavisus sunt ergo, ^b sed resurrexit Christus, glorificatus est Christus. Vident modo in nomine ejus converti genus humanum: modo insultent, modo caput agitent, imò jam caput agant.*

13. *Me autem propter innocentiam suscepisti. Me flagellatum sine merito, occisum sine debito, propter innocentiam, propter integritatem, sine peccato, suscepisti sanandum, quemadmodum medicus ægrotum. Et confirmasti me, Dando immortalitatem et impassibilitatem. In conspectu tuo. In majestate et divinitate tua. In æternum. Quia Christus resurgens ex mortuis jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur (Rom. 6.). Ecce propter innocentiam Christus suscipitur, susceptus in æternum confirmatur. Attendite, fratres, via ad Dominum innocentia est. Hinc a quo psalmo quaesitum est: Quis ascendet in montem Domini? Et continuo adjunctum est: Innocens manibus et mundo corde (Psal. 23.). Ille innocens est, qui nec sibi nocet, nec alteri. Attendamus igitur caput nostrum in infirmitate nostrâ positum. Bæatus enim qui intelligit super egenum et pauperem: et discamus in illo virtutem innocentibus; qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: iradebat autem iudicanti se injuste (1. Petr. 2.). Tamquam ovis ad occisionem ductus est, et sicut agnus coram tondente se, non aperuit os suum (Isai. 53.). Recte ergo ait, *Me autem propter innocentiam suscepisti*, et ideo merito confirmatus est in æternum. Hoc fecit; hoc docuit, hanc ejus innocentiam prout possumus, **196** imitemur: ut non rogetur in nobis peccatum (Rom. 6.), ut cum capite nostro suscipi a Deo Patre et confirmari mereamur in æternum. Et ne ingrati simus, agamus ei gratias pro tantis suis beneficiis, et toto corde, tota devotione dicamus quod subditur: *Benedictus Dominus Deus Israel.* Inde sit benedictus et laudatus, tamquam dominator, creator Israel, id est videntium eum per fidem, et credentium videre eum per speciem: qui intelligunt Filium ejus Deum esse et hominem. Et ista benedictio incipit ab hoc sæculo, et duret usque in sæculum subsequitivum. *Fiat, fiat.* Illic habetur in Hebræo, *Amen, amen.* Quæ verbi replicatio indissolubilem significat confirmationem. Quæ verbi repetitione ipse Dominus usus est in Evangelio, ubi ait: Amen, amen dico vobis (Joan. 3.): ad confirmandam videlicet sententiam suam. In quo donat nobis intelligere, quia quod sic veritas duplicat, constanter affirmat.*

TITULUS PSALMI XLI.

1. Iste psalmus intitulatur hoc modo, *In finem; intellectus filii Chore.* Sic est titulus in psalmo, quomodo clavis in domo. Sicut enim per clavem reseratur domus, ut interiora videantur: ita per titulum aperitur psalmus, ut spir-

^a Vagatus Augustinus, effectum fructum sævitiæ suæ viderunt Christum, etc.

^b Ibidem tunc legitur pro sed, sub alia etiam interpunctione.

itualia quæ intus sunt, intelligantur. Magni sacramenti (Ex Augustino) res est ut Christiani appellentur filii Chore. Dicitur enim Christiani filii Crucifixi. Per Chore autem accipitur Christus, quia Chore interpretatur *calvaria*: et in loco Calvarie crucifixus est Christus (Math. 27. Marc. 15. Luc. 23. Joan. 19.). Locus vero ille, sicut quidam dicunt, ideo calvaria appellatus est; quia rei solebant ibi decalvari et decapitari. Igitur intellectus iste quem sequentis psalmi voces nobis generant, attribuitur filiis Chore, id est, filiis crucis: directis in finem, id est ad summam beatitudinem pervenire desiderantibus. Materla justus est secundum utramque vim animæ. Vel materia potest dici desiderium summi boni. In prima parte ostenditur justus secundum vim superiorem animæ Deum desiderare, coelestis solâ appetere, adversitates hujus vitæ non timere. In secunda parte per illam vim superiorem animalitatem confortare, quæ cito movetur a tribulatione. Vox est perfectiorum se in hoc psalmo spe futuræ beatitudinis consolationum, et tribulationem hujus vitæ patienter tolerantium. Attendunt enim, non esse condignas passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis (Rom. 8.). Horum intentio est nos hortari, ut in tribulationibus positi, exemplo suo nos ipsos consolentur, atque in pressurâ spe futuræ remunerationis non desiciamus. Desiderium suum in principio psalmi, qui in finem tendere desiderant, sic exponunt: Vox perfectorum:

PSALMUS XLI.

2. *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus.* Dicitur natura esse cervi, ut serpente statu suo extrahat, atque ipsum ad renovationem suam transglutiat. Quod absorpto, tanta siti propter venenum inardescit, quod non sufficit ei de uno fonte potasse, sed ad plures currit. Ad hunc modum se perhibet hæc anima **197** perfecta Deum desiderasse, dicens: *Quemadmodum*, id est, quam ardentem, desiderat et festinat cervus, absorpto serpente, non ad unum tantum, sed ad plures aquarum fontes: ita, ad illum modum, et ardore et fervore anima mea, absorptis vitiis, desiderat pervenire ad te. Quia sicut plures fontes sitim cervi refrigerant, ita tu eris mihi refrigerium multarum miseriarum: et per te deponam omnem vetustatem peccati, et in novitate reformer spirituum (Rom. 6: et 12.). Quoniam apud te est fons vitæ, ad quem tu ipse animas invitare dignatus es, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, et bibat (Joan. 7.). Et iterum, Qui bibit aquam quam ego do, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. 4.). Ideo,

3. *Sitit anima mea ad Deum, fontem vivum.* Ille sit conversio per-onæ ad auditores: ut admoneantur et ædificentur. Hoc enim habent justi proprium, ut in omne quod dicunt aut faciunt, non suum tantum, sed aliorum profectum querant. Deus est fons vivus; fons indeficiens. Vel fons et vivus; id est incorruptibilis et immortalis: Curte ad fontem, vel fortem vivum. Cursus tuus sit affectus tuus. Cursus tuus sit desiderium tuum. Sed noli utcumque, noli ut qualemcumque animal currere: et cervus curte. Cervus, interentis serpentibus, majore siti inardescit, ad fontes aerius currit. Serpentes vitæ tua sunt. Consume serpentes iniquitatis (Prov. 15.). tunc amplius desiderabis fontem veritatis. Sed audiamus, quid sit anima ista sitit. *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei? Quando veniam?* Quod citius est, tardum desidero est. Hoc enim autem quod sitit, venire et apparere: Apostolus ait, Filii Dei sumus, sed nondum apparet quod erimus. Scimus autem quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est (1. Joan. 3.). Hoc est (Ex Augustino) quod sitit. Sitio in peregrinatione: sitio in cursu, satior in adventu. Unde mihi dicit: *Satiabor cum apparuerit gloria tua (Psal. 16.).* Interim dum meditor, dum curro, dum in via sum, antequam veniam, antequam appaream:

4. *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte:*

^c Unum quod scio, fontem pro fortem Ambrosianum Psalterium legit: ceterum hæc quoque vox fontem a plerisque libris antiquis abest.

dum dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus? Fuerunt mihi, inquit, lacrymæ meæ non amaritudo sed panis. Suaves (Ex Augustino) erant ipsæ lacrymæ. Sitiens illum fontem, quia bibere nondum poteram, avidius meas lacrymas manducabam. Non enim dixit, factæ sunt mihi lacrymæ meæ potus, ne ipsas desiderasse videretur, sicut fontes aquarum: sed servata illa siti, qua inardesco ad fontes aquarum, panis mihi factæ sunt lacrymæ meæ; dum differor. Et utique manducando lacrymas meas, sihe dubio plus siti fontes. Die quippe et nocte factæ sunt lacrymæ meæ panis. Cibum istum qui panis dicitur, die comedunt homines. Nocte dormiunt. Panem lacrymarum die ac nocte comedunt, sive totum accipias diem et noctem, sive diem intelligas pro huius seculi prosperitate, noctem vero pro huius sæculi adversitate. Sive, inquit, in prosperis rebus sæculi, sive in adversis rebus sæculi, ego desiderii mei lacrymas fundo. Ego desiderii mei ariditatem non desero. Et cum in mundo bene est mihi, male est antequam apparebo ante faciem Dei. Quid ergo 198 dicit quasi gratulari me cogis? Si aliqua huius sæculi prosperitas arriserit, nonne deceptoriam est? nonne fluxa, caduca, mortalis, volatica, transitoria? Nonne plus habet deceptionis quam delectationis? Cur ergo non ob et ipse stant lacrymæ meæ panis? Si quidem et cum felicitas sæculi circumfulget, quamvis sumus in hoc corpore, peregrinamur a Domino (1. Cor. 5.). Et dicitur mihi quotidie, Ubi est Deus tuus? Quia paganus si mihi hoc dixerit, non illi et ego possum dicere, Ubi est Deus tuus? Deum quippe suum digito ostendit. Intendit enim digitem ad aliquem lapidem, et dicit, Ecce est Deus meus. Ubi est Deus tuus? Cum lapides irriserit, et erubuerit qui demonstravit, tollit se a lapide, suspicit cælum, et forte in solem digitem intendens, iterum dicit, Ecce Deus meus. Ubi est Deus tuus? Invenit ille quod ostendit oculis carnis. Ego autem non quasi non habeo quem ostendam; sed non habes ille oculos, quibus ostendam. Potuit enim ille oculis corporis mei ostendere Deum suum solem, quibus ego oculis ostendam solis creatorem? Veruntamen audiendo quotidie, Ubi est Deus tuus? et in lacrymis meis quotidianus pastus die ac nocte, meditations sunt quod audivi, Ubi est Deus tuus? Quæsi etiam ipse ego Dominum meum, ut si possem, non tantum crederem, sed aliquid et viderem. Video enim quæ fecerit Deus meus, non autem video ipsum Deum meum qui fecit hæc. Sed quoniam sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, et est apud Deum fons vitæ: et in intellectu scriptus est ipse psalmus illiis Chore, et invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur (Rom. 1.): quid agam, ut inveniam Deum meum? Considerabo terram? facta est terra. Est magna pulchritudo tetrarum, sed habet artificem. Magna miracula sunt seminum atque gignentium, sed habent ista omnia Creatorem. Attendo magnitudinem circumfusi maris: stupeo, miror, artificem quæro. Cælum suspicio: pulchritudinem siderum admiror, splendorem solis exserendo diei sufficientem, lamm nocturnas tenebras consolantem. Mira sunt hæc, laudanda sunt hæc, vel etiam stuenda sunt hæc. Neque enim terrena, sed etiam cælestia. Nondam tamen stat sitis mea: hæc miror, hæc laudo: sed eum qui fecit hæc, sitio. Redeo ad meipsum, et quis sim etiam ipse intra talia quæro, persequor: et invenio me habere corpus et animam: unum quod regat, alterum quod regatur. Corpus servire, animam imperare. Discerno aliquid melius esse animam quam corpus: ipsumque inquisitorem tallum

A rerum non corpus, sed animam video. Et tamen hæc omnia quæ collustravi, per corpus ea me collustrasse cognosco. Terram laudabam, oculis cognoveram. Cælum, sidera, solem, lunamque laudabam: oculis cognoveram. Oculi membra sunt carnis, fenestras sunt mentis. Interior est, qui per has videt, qui quando cogitatione aliqua abens est, frustra patet. Deus meus qui fecit hæc quæ oculis videre, non est istis oculis inquirendus. Aliquid etiam per seipsum animus ipse conspiciat, utrum sit aliquid quod non per oculos sentiat, quasi colores et lucem: 199 non per aures, quasi cantus et sonum: non per nares, quasi odorum suavitatem: non per palatum et linguam, quasi saporem: non per totum corpus, quasi duritiæ et molliem, rigorem atque fervorem, asperitatem lenitatemque pertractem: sed utrum sit aliquid quod intus videat. Quid est, intus videat? Quod neque color sit, neque sonus, neque odor, neque sapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut molliudo. Dicatur ergo mihi quem colorem habeat sapientia. Cogitamus iustitiam ejus, quia intus in ipsa cogitatione pulchritudine fruimur. Quid tam juan sonus ad aures? Quid tamquam vapor surgit ad nares? Quid ori inferitur? Quid manu tractatur? Et delectat, et intus est, et pulchra est, et videtur, et laudatur. Et si in tenebris sint oculi isti, animus illius lucem perfruitur. Quid est illud quod Tobias videbat, quando videnti filio cæcus vite consilium dabat (Tob. 4.)? Est ergo aliquid, quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videat, quod non per oculos corporis sentiat, non per aures, non per nares, non per palatum, non per corporis tactum: sed per seipsum. Et utique intus videt se, corporaliu oculorum quærit auxilium. Imo vero ab omnibus corporis sensibus, tanquam impeditibus et persipientibus abs raxit se ad se, ut videat se in se, ut noverit se apud se, collegit se. Sed numquid tale aliquid Deus ipsius est, qualis est animus? Non quidem videri Deus, nisi animo potest: nec tamen ut animus videri potest. Aliquid enim quærit animus iste, quod Deus est, de quo illi non insultet, quid dicit, Ubi est Deus tuus? Aliquam quærit incommutabilem veritatem, sine defectu substantiam. Non est talis ipse animus, deficit, proficit: movet, ignorat: meminit, obliviscitur: modo illud vult, modo non vult. Ista mutabilitas non cadit in Deum. Si dixerit, Mutabitur est Deus: inultabunt mihi qui dicunt, Ubi est Deus tuus? Quærens ergo Deum meum in rebus visibilibus, et non inveniens: quærens ejus substantiam in meipso, quasi aliquid sit, et qualis ego sum, neque inveniens: quæro aliquid super animam meam, et ecce sentio Deum meum. Ergo ut eum tangerem,

5. Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam. Quando (Ex Aug.) anima mea contingeret quod super eam quæritur, nisi anima mea super se ipsam effunderet se? Si enim in seipsa remaneret, nihil aliud quam se videret, et cum se videret, non utique dominum suum. Dicant jam insultatores mei, Ubi est Deus tuus? Dicam ego quændiu non video, quamdiu differor, Manducabo die ac nocte lacrymas meas. Dicant illi adhuc, Ubi est Deus tuus? Quæro ergo Deum meum in omni corpore, sive in terrestri, sive in cælesti: et non invenio. Meditatus sunt tamen inquisitionem Dei mei, et per ea quæ facta sunt, invisibilia Dei mei cupiens intellecta conspiceret

ab his inchoatur, Est prorsus, seipsum enim, etc. Mox verba collegit et, reticentur.

o Videtur ab his ipse restitui posse vulgatus Augustinus, apud quem tantum est, neque inveniens, aliquid super animam sentio esse Deum meum. Ergo, etc.

f Vitiose antea erat tempore, quod ex Aug. emendatur.

a Apud Augustinum, Ostendo.

b Rectius ibidem, qui pro intra; mox aliud quo regar.

c Apud Augustinum, Quid sonat ad aures, quid tanquam vaporem, etc. Levioris momenti variantes alias lectiones prætermittimus.

d Ibidem præposita τάλια στεγμῶν, aliud meumbrum

(Rom. 1.), effudi super me animam **200** meam. Et non jam restant quæ tangam, nisi Deum meum. Ibi enim domus Dei mei super animam meam. Ibi habet, inde me creavit, iude me gubernat, inde me consulit, inde me expectat, inde me vocat, inde me dirigit, inde me ducit, inde me perducit. Ille enim qui habet altissimam in seculo domum, habet etiam in terra tabernaculum. Tabernaculum ejus in terra, Ecclesia ejus est (2. Cor. 5.), adhuc peregrina. Sed inquirendus est qui in tabernaculo invenitur, via qua pervenitur ad domum. Etenim cum effunderem super me animam meam, ad attingendum Deum meum, quare hoc feci? *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi.* Nam extra locum tabernaculi errabo quærens Deum meum. *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.* Ecce quanta admiror in tabernaculo. Tabernaculum enim Dei mei in terra, homines sunt fideles. Admiror in eis ipsorum membrorum obsequium, quia in eis non regnat peccatum ad obediendum desideriis ejus, nec exhibent membra sua arma iniquitatis peccati (Rom. 6.): sed exhibent Deo vivo in operibus bonis: animæ servienti Deo vivo membra corporalia militare admiror. Respicio et ipsam animam obediens Deo, distribuentem Deo opera actus sui, frangentem cupiditates, patientem ignorantiam, extendentem se ad omnia dura et aspera toleranda. Justitiam et caritatem impendentem cæteris. Miror et istas virtutes in animo, sed adhuc in loco tabernaculi ambulo. Transeo et hæc, et quamvis admirabile sit tabernaculum, stupeo cum venio usque ad domum Dei. Dum miratur membra tabernaculi, ita perductus est ad domum Dei, quamdam dulcedinem sequendo interiorem, nescio quam occultam voluptatem: tamquam de domo Dei sonaret suaviter aliquod organum. Et cum ille ambularet in tabernaculo, audito quodam interiore sono, deductus dulcedine Dei, sequens quod sonabat, abstrahens se ab omni strepitu carnis et sanguinis, pervenit usque ad domum Dei. Nam viam suam, et ductum se sic ipse commemorat, quasi diceremus ei: Miraris tabernaculum in hac terra, et quomodo pervenisti ad secretum Dei? *In voce,* inquit, *exultationis et confessionis, sonus epulantis.* In domo Dei festivitas sempiterna est. Non enim ibi celebratur aliquid et transit: festum sempiternum, chorus angelorum, vultus præsens Dei, lætitia sine defectu, dies festus ibi ita est, ut nec aperitur initio, nec sine claudatur. De illa æterna et perpetua festivitate sonat nescio quid canorum et dulce muribus cordis. Sed si non perstrepat mundus ambulanti in hoc tabernaculo, et miracula Dei in redemptione fidelium consideranti, mulcet aurem sonus festivitatis illius, et rapit cervum ad fontes aquarum.

Sed quia (Ex. Aug.), fratres, quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino (2. Cor. 5.): et corpus quod corruptum, aggravat animam, et deprimit terrena inhabitatio sensuum multa cogitantem (Sap. 9.). Et si utcumque nebulis diffugatis, ambulando per desiderium ad hunc sonum pervenerimus, interdum aliquid de illa domo nitendo carpinus: **201** onere tamen quodam infirmitatis nostræ ad consueta recidimus, et ad solita ista dilabimur. Et quomodo ibi inveneramus unde gauderemus, sic hic non deerit unde geniamus. Etenim iste cervus manducans die ac nocte lacrymas suas, raptus desiderio ad fontes aquarum, interiorem scilicet ad dulcedinem Dei, effundens super se animam suam, ambulans in loco tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei, et ductus interioris et intelligibilis soni jocunditate, ut omnia exteriora contemneret, et ad interiora raperetur: adhuc tamen homo est, adhuc hic gemit, adhuc carnem fragilem portat, adhuc inter scandala hujus mundi periclitatur. Respexit et ad se, tamquam inde veniens, et ait sibi, constitutus inter has tristitias: comparans hæc illis, ad quæ vi-

A denda ingressus est, et quæ post visa egressus est: *Quare,* inquit, *tristis es anima mea, Et quare conturbas me?* Ecce jam quadam interiore dulcedine lætati sumus. Ecce acie mentis aliquid incommutabile (etsi strictim et raptim) perspicere potuimus: quare adhuc quoque tristis es, anima mea? Non enim dubitas de Deo tuo. Numquid enim non est quod tibi dicas contra illos qui dicunt, Ubi est Deus tuus? Jam aliquid incommutabile persensit: quare adhuc conturbas me? *Spera in Deo.* Et quasi responderet illi anima ejus in silentio: Quare conturbo te, nisi quia nondum ibi sum, ubi est dulce illud, quo sic raptum quasi per transitum? Numquid jam bibo de fonte illo, nisi metuens? Jam nullum scandalum pertimesco: Jam de cupiditatibus omnibus tanquam edomitis victisque secunda sum. Nonne adversus me diabolus vigilat? Hostis meus nonne laqueos mihi quotidie deceptionis intendit? Non vis conturbem te postea in sæculo, et peregrina adhuc a domo Dei mei? *Spera in Deo,* respondit conturbanti se animæ suæ, et quasi rationem reddenti perturbationis suæ propter mala, quibus abundat hic mundus: Interim, inquit, habita in spe. Spes enim quæ videtur, non est spes. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus (Rom. 8.).

Spera in Deo. Quare speras in Deo? [Vers. 7.] *Quoniam adhuc confitebor illi.* Quid ei confiteberis? *Salutare vultus mei et Deus meus.* A me mihi salus esse non potest. Propter hoc dicam hoc, *confitebor.* Salutare tuum, o Deus Pater, est vultus mei, videlicet est homo: sicut scriptum est, Formam servi accipiens et habitu inventus ut homo (Philip. 2.): et est etiam Deus. Recte autem Filium tuum dico salutare tuum: quia per eum hominem factum æternam nobis operatus es salutem. Et quasi diceret aliquis: Cur ita improperas, et videris irasci animæ tuæ dicens, *Quare tristis es anima mea?* et cætera. Respondit: *Ad meipsum anima mea,* idest, animalitas et sensualitas, scilicet illa pars animæ inferior, quæ animat et vivificat corpus, *Conturbata est,* propter tribulationes quæ mihi inferuntur: et non inde culpandus est auctor, sed ad meipsum ferendum, idest, meo vitio est retorquendum. Ergo (Ex. Aug.) quia ad me turbata est anima mea, et hanc perturbationem fecit superbia: *Propterea memor ero tui de terra Jordanis, 202 et Hermonim, a monte modico.* Unde sum memor tui? A monte parvo, et de terra Jordanis, idest, baptismo ubi est remissio peccatorum. Etenim nemo currit ad remissionem peccatorum, nisi qui displicet sibi. Nemo currit ad remissionem peccatorum, nisi qui se confitetur peccatorem. Nemo se confitetur peccatorem, nisi qui se humiliaverit Deo. Ergo de terra Jordanis memor ero tui, et de monte parvo, ut tu facias magnum. Quoniam qui se exaltat, humiliabitur: et qui se humiliat, exaltabit (Matth. 23. Luc. 14.). Si autem interpretationem nominum quaeramus, Jordanis est *descensio eorum.* Descende ergo, ut leveris. Noli extolli (Rom. 9.), ne elidaris. Et de Hermonim a monte parvo. Hermon a *anathematizatio* interpretatur. Anathematizatio teipsum, displicendo tibi. Displicebis enim Deo, si placueris tibi. Ergo quia Deus omnia bona nobis præstat, quia ipse bonus est, non quia nos digni sumus: quia ille misericors, non quia in aliquo promeruimus: *de terra Jordanis memor ero tui.* Propterea etiam memor ero tui: quia

8. *Abyssus abyssum invocat in voce cataractarum tuarum.* Abyssus profunditas quædam est impenetrabilis, incomprehensibilis. Putamus non cor hominis abyssus est? Quid enim profundius hac abyssus? Qui homines possunt, videri possunt per operationem membrorum, audiri in sermone: sed cujus cogitatio penetratur? Cujus cor inspicitur? quid intus gerat, quid intus possit, quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendit? *Abyssus abyssum invocat,* homo hominem

* Legi tamen malunt Benedictini, *anathematio,* et mox, *anathema.*

læcratur. Non tamen in voce sua, sed in voce cataractarum tuarum, id est, prædicatorum tuorum, qui per vocem suam regni cælestis nobis aperiunt claritatem. Cataractæ enim dicuntur fenestræ. Tamen secundum quosdam cataractæ dicuntur proprie aqueductus unde ebullit aqua. Tales sunt sancti prophætæ et Apostoli, a quibus nobis defluit vera doctrina. Vel in voce cataractarum, id est, prædicantium, invocatur abyssus abyssum : quia verba quæ prædicant, ex novo et veteri Testamento confirmant. Abyssus invocatur abyssum, quia duo testamenta quoddam sibi mutuo conferunt adjuvamentum : quia vetus est prophetia novi, et novum veteris est expositio Testamenti. Audita autem prædicatione, *Omnia excelsa tua*, id est, omnia judicia tua alta, investigabilia, et *fluctus tui*, id est, comminationes tuæ, terrentes et tundentes *super me transierunt*. Superaverunt me et in imo demerserunt : sed tamen transierunt. Recessit ira, venit misericordia. Transierunt fluctus, venit tranquillitas. Agitabatur navicula ventis, operiebatur fluctibus : exclamaverunt perclitantes Deo, *Salva nos* : Et ipse imperavit fluctibus et mari, et facta est tranquillitas magna (*Matth. 8. Marc. 6.*). Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia (*Rom. 5.*): quia in ira sua non continuit misericordias suas Deus. Unde et subditur :

9. *In die mandavit Dominus misericordiam suam.* Quid est *in die*, nisi in tempore gratiæ. Unde scriptum est, *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis* (*2. Cor. 6.*). Sed quia et dies habet noctem, et gratia tribulationem (Omnes enim, **203** qui pie volent vivere in Christo, persecutionem patiuntur [*2. Tim. 3.*]), ideo in nocte tribulationis mandavit canticum laudis. Et hoc est, quod subdit : *Et nocte canticum ejus.* Canticum in nocte, est laus Dei in tribulatione. In hac discernuntur filii iræ a filiis gratiæ, quia quando succedunt prospera, laudant Deum communiter boni et mali. Sed quando veniunt adversa, mali quidem murmurant, sed boni laudant. Hinc alibi dictum est in psalmo, *Benedicimus Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo* (*Psal. 33.*). Vel per diem fide illuminata Gentilitas, per noctem infidelitate cæcata Judæa potest intelligi. In die mandavit Dominus misericordiam suam, quia in Gentilitate credente prædicari præcepit peccatorum remissionem, et vitam æternam. In nocte vero canticum : quia Judæa orbata vetus tantummodo reliquit Testamentum. Hinc alibi dicitur, *In salicibus suspendimus organa nostra* (*Psal. 156.*). In Judæis tanquam in salicibus infructuosis, organa suspenduntur, quia legalia et prophetica verba apud illos sunt. Pendent quidem, sed non resonant : quia illi in quibus suspenduntur, artem intelligentiæ spiritualis ignorant. Diximus, quia canticum in nocte, est laus Dei in tribulatione. Sed quia dum tribulamur, perclitatur : non solum laudare Deum nos oportet, sed etiam orare. Ideo subditur :

10. *Apud me, oratio Deo vitæ meæ : dicam Deo, Susceptor meus es.* Cum Redemptor noster nos orare jubeat, et idem dicat : *Scit enim Pater vester, quid necesse sit vobis, antequam petatis eum* (*Matth. 6.*): quærendum videtur, quare a sciente quibus indigemus, petere præcipitur? Solent enim quidam hæretici objicere, quia scienti frustra loquimur. Quibus præter exemplum Domini, qui in monte Oliveti oravit Patrem : præter auctoritatem præcepti, quo nos orare præcepisse cognoscitur : breviter responderi potest, Nos nequaquam ideo orationi incumbere, ut scienti omnia, quibus indigemus, cupiamus indicare : sed ea quæ nobis sunt necessaria impetrare. Aliud est enim narrando te velle aliquid indicare, aliud orando te velle aliquid impetrare. In narratione quippe demonstrandum est studium, in oratione vero exaudiendi meritum. Et quoniam in sciente omnia, ita est misericordia, ut sit etiam in ipso justitia : hoc quod per misericordiam vult indigentibus benigne largiri, vult quoque eosdem indigentes apud

A justitiam suam orando promereri. Oratio quippe in sacris literis frequentius accipitur, utilis et honestarum rerum apud Deum vel apud sanctos ejus recta postulatio. Nihil est quod utilius possit facere servus Dei, quam orare et laudare Deum. Sed si veraciter volumus orare, valde attendendum et memoriæ commendandum est, quod dicitur, *Apud me oratio mea Deo vitæ meæ.* Sæpe quando oro, mens mea vagatur exterius, non intelligo quod dico. Tunc oratio mea non est apud me, neque ipse ego sum apud me. De talibus Dominus ait, *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* (*Isai. 26.*). Quomodo autem intendit Deus orationi meæ, cui non intendo? Quod si in intimo arcano cordis mei oro Deum meum, et ea quæ ad salutem animæ meæ pertinent, peto : tunc possum veraciter dicere, *Apud me oratio mea Deo vitæ meæ*, id est, Deo qui præstat **204** mihi vitam præsentem, et æternam. Et in ipsa oratione *Dicam Deo, Susceptor meus es*, id est, me infirmum suscepti ad curandum, vel susceptor meus es, ne in tribulatione succumbam. Magna nobis fiducia, frater, quia susceptor noster est Deus. Ergo post tantas iniquitates et negligentiam properæmus ad poenitentiam : curramus in fervore spiritus ad gratiam, quæ neminem vult perire, sed omnes salvare (*1. Tim. 2.*). Venite (inquit) ad me omnes qui laboratis, et ego vos relinam (*Matth. 11.*). Iterum infirma anima videas se peregrinari, atque inter molestias et tentationes tribulari, dolendo et gemendo conqueritur dicens : *Quare oblitus es mei? et quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?* Videtur oblivisci Dominus servos suos, quando eos permittit contristari, persecutionibus affligi, tentationibus concuti : nec res cito exaudit, non visibiliter adjuvat, non corporaliter eripit. Ideo autem dicit, *Quare?* quia nescit aliquis utrum hæc patiatur ad probationem, sive ad damnationem. Sed valde tremendum est, quod subdit :

11. *Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi, qui tribulant me inimici mei.* Ossa enim (*Ex Augustino*) fortes sunt : et aliquando ipsi fortes tentationibus cedunt. Hæc cum quisque considerat ex corpore Christi, ex voce corporis Christi nonne clamat, *Ut quid me repulisti? Ut quid tristis incedo, dum affligit me inimicus? Dum confringit ossa mea?* Non carnes meas, sed etiam ossa mea, ut in quibus putabatur esse aliqua fortitudo, videas cedere in tentationibus : ut cæteri infirmi desperent, quando fortes vident succumbere. Quanta ista pericula, fratres mei! *Exprobraverunt mihi, qui tribulant me.* Iterum vox illa, *Dum dicunt mihi per singulos dies, Ubi est Deus tuus?* Et maxime ista dicunt in tentationibus Ecclesiæ : *Ubi est Deus tuus?* Quantum hæc martyres audierunt, pro nomine Christi fortes et patientes! Et quantum illis dictum est, *Ubi est Deus vester?* Liberet vos, si potest. Tormenta enim ipsorum extrinsecus videbant, coronas extrinsecus non videbant. Et ego, quoniam propter hæc ad me turbata est anima mea, quid ei aliud dicam, quam illud, *Quare tristis es anima mea? et quare conturbas me?* Et quasi respondentem, *Non vis, ut conturbem te, hic posita in tantis malis? suspirans ad bona, sciens et laborans, non vis, ut conturbem te? Spera, inquit, in Deum, quoniam adhuc confitebor illi.* Dicit ipsam confessionem, et repetit spei confirmationem, *Salutare vultus mei, et Deus meus.*

TITULUS PSALMI XLII.

Titulus psalmi sequentis est, *Psalmus David.* Psalmus iste convenit alicui justo ex societate pravorum et miseris hujus vitæ afflicto : dirigens nos *in finem*, id est, ad Christum. Materia est in hoc psalmo separatio justi, hic in causa tantum, in futuro autem separatio et persona et loco. Qui enim a malis hic in causa discernitur, securus esse potest, quia in extremo judicio totus et corpus, et anima separabitur. In prima parte petit justus separari ab impiis. In secunda parte se affirmat intraturum in secretarium Dei. In tertia parte hortatur animalitatem suam,

ut speret in Domino. In quo patet intento. Seipsum enim confortando intendit **205** confortare et debiles, quoque suo exemplo. Vox fidelis :

PSALMUS XLII.

1. *Judica me Deus, et discerne causam meam de gente non sancta, ab homine iniquo et doloso erue me.* Non me judicet inimicus : non falsa hominum opinio, quæ bonum malum, et e converso malum bonum facit. Sed tu me judica, qui justus es atque misericors. *Et discerne causam meam*, quam si justam repereris, *Erue me a gente non sancta*, id est, ab infidelibus : *Et ab homine iniquo*, id est, a persecutore manifesto, et doloso, qui quærit me latenter decipere. Non timeo (Ex Augustino) judicium tuum, quia novi misericordiam tuam. Perfecta caritas foras mittit timorem (1. Joan. 4.). Non timeo te pœnaliter, quia amo te. Non interim in hac peregrinatione, nondum discernis locum meum, quia simul, cum zizaniis vivo, usque ad tempus messis (Matth. 13.) : nondum discernis lucem meam. Vel *discerne causam meam*. Distet inter eum, qui in te credit, et eum qui in te non credit. Par infirmitas, sed dispar a continentia. Par labor, sed dispar desiderium. Et debes hoc facere.

2. *Quia tu es Deus fortitudo mea.* Non præsumo de viribus meis, nec aliunde habere aliquam fortitudinem, nisi a te solo : et totam spem meam in te pono. In Deo faciemus virtutem (Psal. 59.), et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros. Aliquando facit homo in seipso fortitudinem. Appetit regnare, dominari, superior cæteris apparere. Non patitur injurias, vindicat illatas. Qualis fortitudo humana est, non divina : carnalis non spiritualis. Reddit malum pro malo, maledictum pro maledicto. Erubescit apparere victus. Sed dum vincit hominem, ipse deterius a vitio superatur. Talis fortitudo est superbiæ. Fortitudo autem, quæ a Deo est, non carnis est, sed animæ : non contra homines, sed contra vitia et diabolum. Ipsa est patientia, ipsa est humilitas, obedientia, caritas, et cæteræ virtutes animi, quæ a Deo sunt. Scriptum est, Qui confidunt in Domino, mutabunt fortitudinem (Isa. 40.). Ilinc Apostolus nos admonet dicens : Noli vinci a malo, sed vince in bono malum (Rom. 12). Deus ergo sit fortitudo nostra. In ipso capiuntur a tentationibus, per ipsum superabimus mundum et diabolum, vitia et peccata, ipsam carnem et desideria mala : ipsum etiam regnum cælorum vi capiemus. Juxta quod scriptum est, Et violenti rapiunt illud (Matth. 11.). Sed ad hæc, quæ dicta sunt, contraria videntur, quæ sequuntur, cum ait : *Quare me repulisti? et quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?* Si Deus est fortitudo ejus, quomodo est repulsus? quomodo contristatus affligitur ab inimico? Nunquid invalida manus Domini? Sed sciendum, quia pius Dominus, quadam dispensatoria misericordia sua plerumque electos suos et repellendo retinet, et retinendo repellit. Sicut cum diabolus beatum Job peteret ad tentandum, Ecce, inquit Dominus, in manu tua est (Job. 1.). Sed quia eum repellendo retinuit, ostenditur cum protinus aldit : Tantum animam ejus serva. Quantus autem vir iste fuerit, qui **206** a Deo relinquitur, et diabolo traditur, ipso Domino ad eundem diabolum dicente didicimus : ubi ait, Nonne considerasti servum meum Job, quod non sit ei similis in terra? vir simplex et rectus, ac timens Deum, et recedens a malo (Ibidem). Qui cum talis esset, poterat digne Domino dicere : *Quare ergo me repulisti? Et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Cui etiam dignius potuisset Dominus respondere, Ego quos amo, arguo et castigo : flagellat enim Dominus omnem filium, quem recipit (Prov. 1.). Et, Beatus qui suffert tentationem : quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ (Jacob. 1.).

^a Rectius in vulgato Augustino conscientia, pro continentia.

^b Alio sensu, atque alia apud Augustinum inter-

A *Ecce quare milititer repellit Dominus servos suos.* Sed quia sancti viri occulta Dei judicia nesciunt, et plebsque deseri, et tentari damnabiliter sciunt : quærunr (si fieri potest) scire consilium Dei : ut si in aliquo displicent ut deserantur, citius corrigere valeant ne reprobandur. Unde protinus adjuungit :

3. *Emitte lucem tuam et veritatem tuam.* Nisi enim nos illuminet, in tenebris sumus. Nisi nos doceat veritatem, errabimus. Quid autem (Ex Augustino) aliud lux Dei, nisi veritas Dei. Aut quid veritas Dei, nisi lux Dei. Aut quid utrunque nisi unus Christus? Ego (inquit) lux sum mundi. Ego via, veritas et vita (Joan. 8. et 14.). Recte ergo subjungitur, *Ipsa me deduxerunt et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua.* Ac si dicat, *Ipsa lux et veritas tua, deduxerunt me, de errore ad fidem tuam : et adduxerunt in montem sanctum tuum.* Id est, in perfectionem et eminentiam virtutum. *Et in tabernacula tua*, id est, in unitatem et societatem sanctorum. Ideo præsens Ecclesia tabernaculum dicitur, quia in ea Domino militatur. Tabernaculum autem habitatio est militantium : et militia est vita hominis super terram (Job. 7.). Bene autem non ait, tabernaculum, sed *tabernacula* : quia multæ sunt congregationes sanctorum, et in multis locis servit Domino militia Christiana. Nam alia sunt tabernacula conjugatorum fidelium, alia continentium, alia inchoantium, alia provectorum, alia perfectorum, alia auditorum et subditorum, alia prælatorum et prædicatorum. Omnia uni militant Regi. Et si diversa sunt studia, diversorum est intentio una. Cum audis hæc, munda oculos. Ita lux cordis mundum oculos requirit. Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt (Matth. 5.). Cum audis tabernaculum, bellum intellige, hostem cave. Sed jam ducti in tabernaculum, et positi in monte sancto ejus, quam spem gerimus? sequitur, et dicit :

4. *Inroibo ad altare Dei.* Quod est illud altare? Ad Deum, qui lætificat juventutem meam. Id est, qui me juvenem factum, deposita omni vetustate, lætificabit, dando immortalitatem et impassibilitatem. Altare Dei est ipse Filius Dei. Ad hoc altare introimus modo per fidem, postmodum introibimus per speciem. Et in hoc altari modo offerimus Deo Patri vota et sacrificia, cor contritum et humiliatum (Psal. 50.), orationes et preces : postmodum repulsa omni tristitia in eodem altari, in ipsa divinitate sacrificium tantummodo offeremus laudis, et non orationis. Lætificabitur juventus nostra in resurrectione, et postquam Deus erit omnia in omnibus (Philipp. 3.). Jam **207** nihil deerit, quod necessarium postulare sit : sed tantummodo laudibus divinis vacare. Sed ad illam laudem quisquis pervenire appetit, prius oportet, ut hic inchoet : ideò subdit, *Confitebor tibi in cythara, Deus Deus meus.* Ubi repetitio, affectus et devotionis indicium est. In hoc differt cythara a psalterio, quia psalterium a superiori parte, cythara ab inferiori reddit sonum. In his duobus organis in plerisque psalmodum locis præcipimur conlitteri Domino. Utraque (Ex Augustino) sunt placita Deo, et suavia auribus ejus. Quanto dicebat Apostolus predicare evangelium Dei, et illud non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum accepisse (Gal. 1.), desuper sonabant chordæ. Cum vero dicebat : Gloriamur in tribulationibus, scientes, quia tribulatio patientiam operatur, et cætera (Rom. 5.) : cythara sonabat, ex inferiori quidem, sed tamen dulciter. Omnis enim patientia dulcis est Deo. Dicit ergo, *Confitebor tibi in cythara* : propter illud, quod dixerat, Quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? Patiebar ex inferiori afflictione, et in eo ipso volebat placere Deo, et gestiebat gratias agere fortis in tribulationibus : et quia sine his esse non poterat ^b patientia, Deo dicebat.

punctione, quia sine tribulatione esse non poterat, patientiam Deo debebat : quæ antiquis Mss. varietas tribuenda est.

5. Inter hæc alloquitur animam suam, consolans, A et dicit: *Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me? Sed quis est, qui loquitur ad animam? Intellegimus habere nos aliquid, ubi imago Dei est: mentem scilicet atque rationem. Ipsa est, quæ invocat lucem et veritatem Dei. Ipsa est, quæ injustum capimus et justum, qua discernimus verum a falso. Ipsa vocatur intellectus, quo carent bestię. Intellectus ergo noster alloquitur animam nostram, superior pars animæ inferiorem. Ista in tribulationibus marcida est, fessa in languoribus, in tentationibus contracta, ægra in laboribus. Erigit eam mens desuper, capiens veritatem. Audit illam vocem Dei internam. Audit rationale carmen intrinsecus. Ita enim desuper in silentio sonat quiddam, non auribus, sed mentibus: ut quicumque illud audit melos, radio afficiatur ex strepitu corporali, et tota vita ista humana tumultus ei quidam sit, impediens auditum interni cujusdam soni nimium delectabilis et ineffabilis. Et cum ita contingit, et ex aliqua perturbatione vim patitur homo, alloquens animam suam dicit: *Quare tristis es, anima mea? Quædam sonat præsens allocutio, reliqua purgat fidelis confessio. Unde et subdit: Spera in Deo. Expecta Dominum remuneratorem, quia jam confessus, adhuc confitebor illi. Modo confiteor afflictus: futurum est, ut adhuc confitear renovatus et lætificatus. Et hæc est, et erit mea confessio; Salutare vultus mei, et Deus meus. Et hæc est, magna causa sperandi, quia Salvator meus est vultus mei, id est, habens vultum meum, formam meam, et pro me est homo factus (Philipp. 2.), et ipse est Deus meus.**

208 TITULUS PSALMI XLIII.

1. In finem filii Chore ad intellectum. Psalmus iste proponitur filiis Chore, id est, filiis passionis et crucis, ad intellectum habendum subaudis: ut intelligant per temporalia bona data antiquo populo, significata esse spiritualia bona, quæ jam dantur Christiano populo, et plenius dantur in futuro. Filiis Chore dico, directis in finem, per hunc intellectum. Materia sunt martyres, qui etiam loquuntur. In prima parte ponit distinctionem beneficiorum Dei, quæ facit Deus huic populo, et quæ fecit priori populo: ostendens hæc esse æterna, illa vero fuisse temporalia. In secunda parte ponit mala, quæ sustinent in hac vita, quamvis in futuro sint habituri multa bona. Quod autem justis in hac vita patiuntur mala temporalia: contra hoc est, quod priores populi liberabantur a corporalibus pœnis. In tertia parte orat liberari a malis hujus vitæ in tempore resurrectionis. Intentio est nos invitare ad patientiam, ne contristemur pro temporalibus pœnis. Vox martyrum, ostendentium, quæ bona fecit Deus antiquis patribus, cum dicit:

PSALMUS XLIII.

2. Deus auribus nostris audivimus. Notandum nobis est, quod non tantum dicit, *audivimus*: sed jungit, *auribus nostris*. Consonant verba prophetiæ, verbis quæ Dominus dicit in Evangelio: Qui habet aures audiendi, audiat (Luc. 8.). Multi habent aures carnis, non cordis, quia exterius audiunt, intus non recipiunt. Propterea dicitur, *auribus nostris*, ut quæ dicuntur, audiamus cum intentione et intelligentia, quæ aures sunt cordis. Et ut hæc auditu digna commendaret: non quilibet, inquit, homines, sed *Patres nostri*, Patriarchæ et prophetæ *annuntiaverunt nobis* per Scripturas suas, *opus quod operatus es in diebus eorum*. Quomodo liberasti eos de Ægypto, et per mare Rubrum eduxisti, custodisti in deserto (Exod. 13.), et cætera talia. *Et annuntiaverunt etiam nobis opus, quod operatus es. In diebus antiquis*: quod fecisti in exordio de creatione cæli et terræ, de his quæ contigerunt ante diluvium. Et hoc est opus, quod fecisti in diebus eorum, quod annuntiaverunt Patres nostri.

^a Pro *adjuvat*, legitur in vulgato Augustino *agit*.

^b Nullus dubito, quin sit reponendum *kenodoxia*,

3. *Manus tua*, id est, virtus et potentia tua, *gentes disperdidit*, videlicet Amorrhæum, Jebusæum, Pheræum, et plantasti eos, scilicet patres nostros. Dictum est a simili arboris plantatæ, quæ ad hoc plantatur, ut radiceatur et fructificet. Hoc modo disperdidit eos manus tua, quia prius *affixisti* eos per multa bella, et sic *expulisti* eos, de terra sua, ut istos introduceres et plantares, eorumque regnum tua misericordia confirmares. Sed forte illi adeo ista potuerunt, quia fortes erant, quia præliatores, quia invicti, quia exercitati. Non hoc nobis indicaverunt Patres nostri. Non hoc habet Scriptura. Sed quid habet, nisi quod sequitur? *Non enim in gladio suo*, id est, armatura sua, *possederunt terram, et brachium*, id est, robur, *eorum non salvavit eos*, ab inimicis. Si enim **211*** seipsos non potuerunt salvare ab illis gentibus: multominus constat ut propria virtute terram illorum potuissent possidere. Brachium, inquam, non salvavit eos: *Sed dextera tua*, id est, favor gratiæ tuæ, quia sæpe eos quibus favemus, ad dexteram nostram collocamus: *Et brachium tuum*, id est, fortitudo tua: quia in brachiis habet homo fortitudinem: *Et illuminatio vultus tui*, id est, prudens consilium, sive miracula, quæ erant eis demonstratio vultus tui, id est, gratiæ et benevolentię tuæ. Quid est quod talibus signis affusisti in eis, ut præsens intelligeris? Numquid enim quando nobis aliquo miraculo Deus adest, faciem ipsius oculis nostris videmus? Sed effectu miraculi suam præsentiam insinuat hominibus. Denique qui mirantur ad hujusmodi facta, dicunt: Vidimus Deum præsentem. Hæc autem ideo fecisti eis, *Quoniam complacuisti in eis*. Hoc est (Ex Augustino), sic cum eis gestisti, ut placeres in eis, ut quisquis eos attenderet qui modo cum eis ageretur, diceret: Quia vere Deus est cum illis, et Deus eos ^a adjuvat.

4. Sed quia hæc in figura contingebant illis (sicut dicit Apostolus), scripta sunt autem ad ædificationem nostram (1. Cor. 10.): etiam titulus ad intellectum est positus. Hoc opus Domini quod de dispersione gentium audivimus facta temporaliter in patribus antiquis, etiam nunc videmus adimpleri spiritualiter in spiritualibus viris. Harum gentium mentionem Moyses facit, ubi ait: Cum introduxerit te Dominus Deus tuus in terram quam possessurus ingredieris, et deleverit gentes multas coram te Hethæum et Gergesæum, Amorrhæum et Chananæum, Pheræum et Hevæum et Jebusæum: gentes septem multo majores numero quam tu es, et robustiores te: traderique eas Dominus tibi: percites eas usque ad internecionem (Deut. 7.). Septem istæ gentes, septem sunt spiritualia vitia, quæ per gratiam Dei unusquisque spiritualis miles exsuperans, exterminare penitus admonetur. Quod vero majoris numeri esse dicuntur, hæc est ratio: quia plura sunt vitia, quam virtutes. Et ideo in catalogo quidem dinumerantur septem nationes, in expugnatione vero earum sine numeri ascriptione ponuntur. Ita enim dicitur, *Et deleverit gentes multas coram te (Ibid.)*. Numerosior est enim quam Israel carnalium passionum populus, qui de hoc septenario fomite vitiorum ac radice procedit. De Gastrimargia namque nascuntur commensationes et ebrietates: de fornicatione turpiloquia, scurrilitas ludicra, atque stultitia. De Philargyria mendacium, fraudatio, furta, perjuria, turpis lucri appetitus, falsa testimonia, violentiæ, inhumanitas atque rapacitas. De ira homicidia, clamor et indignatio. De tristitia rancor, pusillanimitas, amaritudo, desperatio. De acedia ociositas, somnolentia, importunitas, inquietudo, prævaricatio, instabilitas mentis et corporis, verboritas et curiositas. De ^b xenodoxia contentiones, hæreses, jactantia ac præsumtio novi-

Græcis litteris *xeodoxia*, quod est, *inani gloria*. Verosimile est etiam, hanc quoque satis longam perico-

* Sic habet editio Vallarsiana, omissis foliorum numeris 209, 210, absque ulla textus intermissione. Edit.

tatum. De superbia contemptus, invidia, inobedientia, A blasphemia, murmuratione, detractio, aliaque plurima similia. Quæ cum sint multo majoris numeri **212** quam virtutes, devictis tamen illis septem principibus vitiis, ex quorum natura ista procedunt, omnes protinus conquiescunt, ac perpetua pariter internectione delentur. Quod autem hæc pestes etiam robustiores sint, manifeste naturæ ipsius impugnatione sentimus. Fortius enim militat in membris nostris (Rom. 7.) oblectatio carnalium passionum, quam studia virtutum, quæ non nisi summa contritione cordis et corporis acquirantur. Quod vero istarum perniciosarum gentium regiones salubriter possidere præcipimur, ita intelligitur. Habet enim unumquodque vitium in corde nostro propriam stationem: sed cum Israeli populo, id est, virtutibus contra se dimittantibus fuerint vitia superata, locum quem sibi in corde nostro concupiscentiæ vel fornicationis spiritus retinebat, deinceps castitas obtinebit. Quem furor cæperat, patientia vindicabit. Quem tristitia, mortem operando, occupaverat, salutaris et plena gaudii lætitia possidebit. Quem acedia vastabat, incipit excolere humilitas. Et ita singulis vitiis expulsi, eorum loca, id est affectus contrarios, possidebunt filii Israel, id est, animæ videntes Deum. Quia ergo omnipotens Deus quod corporaliter operatus est in antiquis patribus, etiam nunc operari spiritualiter non cessat in nobis: recte ei dicit Ecclesia quod subditur:

5. *Tu es ipse rex meus et Deus meus.* Tu es ipse (Ex Augustino) non mutatus. Tempora mutata sunt, Creator temporum non mutatur. Tu me soles ducere, ut Rex: tu mihi soles subvenire ut Deus. *Qui mandas salutes Jacob.* Quid est, *Qui mandas?* etiam si tu per tuam prorsus substantiam atque naturam, quæ es quicquid es, occultus es: nec per hoc videtur: tamen per quamlibet creaturam tu mandas salutes Jacob. Non solum per te ades, sed per quamcumque creaturam affueris, tu mandas, ut fiat hoc pro salute servorum tuorum, quod faciunt quibus mandas. *Tu es ipse,* inquit, per quem patres nostri inimicos suos destruxerunt, *rex meus,* regens me spiritualiter secundum bonos mores et virtutes, ut jam non dominetur mihi diabolus, nec vitia: neque regnet peccatum in meo mortali corpore (Rom. 6.). *Et Deus meus,* quia te adoro, te colo, *qui mandas salutes Jacob,* id est, qui per salutaria mandata tua salvas eos qui luctantur et vitia supplantant. Jacob enim *supplantator* interpretatur. Ista præterita sunt: de futuro quid erit?

6. *In te inimicos nostros ventilabimus cornu.* In te cornu nostro, id est, fortitudine et defensione nostra, *ventilabimus,* id est, projiciemus et dispergemus inimicos nostros, tam carnales quam spirituales: quod fiet in judicio, ubi sancti perfecti viri judicando separabunt malos a bonis, quomodo aliqui ventilando dividit paleas a granis (Matth. 13.). Hoc est quod Dominus discipulis suis promittit, dicens, In regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis et vos judicantes duodecim tribus Israel (Matth. 19.). Tunc implebitur quod modo subditur: *Et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.* Modò spernunt, **213** quia tuum nomen reclinamus, quia tibi vinicam relinquimus, quia humiles et pauperes propter nomen tuum sumus: sed in ipso nomine cui credidimus, eos qui modo insurgunt in nobis ad persequendum, in futuro tanquam victos, sicut viles et reprobos despiciemus. Et bene dico, in nomine tuo.

7. *Non enim in arcu meo sperabo,* id est, in calliditate mea. Arcus a longe trahit. Ideo per arcum providentia vel prudentia humana designatur. Quasi

A in arcu suo sperat, qui in sensu confidit, et prudentiæ suæ innititur. Unde scriptum est, *Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes (Isai. 5.).* Quo contra Salomon nos admonet, dicens: *Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, et ne innitaris prudentiæ tuæ (Prov. 3.).* Non sperat ergo in arcu suo, qui in sensu suo et in prudentia sua non confidit. *Et gladius meus,* id est, armatura mea, fortitudo mea, *non salvabit me.* Quemadmodum et patres nostri non sunt in gladio salvati. Hæc sunt duo, in quibus valde confidunt homines sæculi: in calliditate propria, et virtute. Sed iste totam salvationem suam in Deo constituit, cum subjungit:

8. *Salvati enim nos de affligentibus nos.* Præteritum ponit pro futuro. Usus enim prophetarum est, sic quædam præscire futura, et tam certa habere, ac si jam sint præterita. Ac si diceret: *Salvabis nos in futuro ab his qui modo propter te affligunt nos. Et odientes nos confundisti,* id est perseverantes in odio nostro confundes, et erubescere facies, ostendendo eis mala quæ fecerunt, damna honorum quæ amiserunt, pœnas æternas quibus puniendi sunt. O quam fera, quam dura confusio erit eis quibus dicitur: *Amen dico vobis, nescio vos. Et, Ite, maledicti, in ignem æternum (Matth. 25.).*

9. *Confusis inimicis, In Deo laudabimur tota die.* Tunc erit unus dies, una æternitas. Tunc laus erit unicuique a D. o. *Laudabimus et laudabimur:* nos in te, et tu in nobis. *Et in nomine tuo,* id est, ad honorem nominis tui, *Confitebimur tibi in sæculum:* quia scriptum est: *Beati qui habitant in domo tua, Deus, in sæculum sæculi laudabunt te (Psal. 83.).* Hæc futura sic certa sunt nobis, quomodo illa præterita quæ audivimus a patribus nostris. Sed quid modo?

10. *Nunc autem repulisti,* id est, vid-ris repulisse per hoc, quod in præsentis nos permittis affligi et confundisti nos, non in conscientia nostra, sed in facie hominum, et non egredieris in virtutibus nostris. Procellimus ad inimicos nostros, et tu nobiscum non procedis: prævalent illi, nos invalidi sumus. Ubi est illa virtus tua? ubi est dextera et potentia tua? ubi mare siccatum? ubi Ægyptii persequentes fluctibus involuti? ubi Amalech resistens in crucis signo superatum? *Et non ingredieris in virtutibus nostris.*

11. *Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros.* Ut quasi illi ante sint, nos retro: illi victores, nos victi deputemur. *Et qui oderunt nos,* diripiabant sibi: diripiabant nos tanquam in prædam sibi: alios trahentes, alios flagellantes, alios in carcere mittentes, alios occidentes (Matth. 24.).

12. *Dedisti nos tanquam oves escarum, et in gentibus dispersisti nos.* A nationibus (Ex Augustino) quidam ex nobis manducati sunt. Illi significantur qui **214** sic passi sunt, ut in corpus reverterentur gentium. Plangit eos Ecclesia, tanquam membra devorata. Vel in gentibus dispersi sunt, quando Petrus Romæ crucifigitur, Thomas in India moritur, et innumeri martyres per innumera loca occiduntur. Dispersionem etiam illorum Dominus Jesus pronuntiabat cum dicebat: *Si persequuti vos fuerint in unam civitatem, fugite in aliam (Matth. 10.).*

13. *Vendidisti populum tuum sine pretio.* Quasi sine pretio populus sanctorum martyrum vendebatur, quando tam pretiosus sanguis fundebatur, ut exemplo eorum nullus ad redemptionem et salutem converterebatur. Intantum aliquando sine pretio sancti martyres habiti sunt, intantum perditii esse putati sunt, ut qui eos occiderunt, etiam in hoc obsequium se præstare Deo assimarent (Joan. 6.). Quasi ergo sine pretio dabantur, quando occidebantur, et neminem lucrabantur. Et si aliqui erant qui converterentur, in comparatione martyrum pauci erant. Et hoc

pem Nostrum fuisse ab Augustino mutuatum, sed quando in Psalmorum Enarrationibus, quem sibi librum delibandum unice proposuisse videtur, non

occurrit, investigare eam alibi diligentius, non vacat.

est quod subdit : *Et non fuit multitudo in commutationibus eorum.* Martyrum scilicet, qui moriebantur propter nomen tuum ampliandum : vel in commutationibus eorum, quando occidebantur martyres, non fuit multitudo congregationum, qui simul Deo servirent in Ecclesiis, in monasteriis, in diversis ordinibus, sicut modo videmus in tempore pacis. Abscondebant enim propter persecutiones, et alii ab aliis dividebantur : ut melius latitarent, ne citius si simul multi essent, invenirentur, caperentur.

14. *Posuisti nos opprobrium vicinis nostris.* Tanta fuit persecutio nostra, quod vicinis nostris, id est, illis qui appropinquabant ad fidem et animum suum affectabant, essemus in opprobrium. Videntes enim mortem nostram ita probrosam, retrahebant se a fide. Et posuisti nos : *Subsannationem et derisum his qui sunt in circuitu nostro.* Qui nos circumdant, ut capiant et occidant. Subsannatio fit per nasum, derisio per os.

15. *Posuisti nos in similitudinem gentibus.* Hoc est in similitudinem ponere (*Ex Augustino*), quando maledicentes homines similitudinem dant de eo quem detestantur : Sic moriaris, sic puniaris, ut ille. Hodieque non desunt hostes Christi Judaei, contra quos quando defendimus Christum, dicunt nobis : Sic moriaris, quomodo et ille. Non enim illam mortem intulissent, si martyrii meritum intelligere potuissent. Posuisti etiam nos *commotionem capitis in populo.* Commotio capitis, signum est insultationis. Unde alibi dicitur : *Loquuti sunt labiis, et moverunt caput (Psal. 21.).* Hoc fecerunt Domino. Hoc sanctis ejus, quos persequi, quos tenere, quos illudere, quos tradere, affigere, occidere poterunt.

16. *Tota die, id est, assidue verecundia mea tantorum opprobriorum contra me est, id est, ante conspectum meum. Et confusio faciei meae cooperuit me.* Hoc a simili dicitur, quia quando confusi erubescimus, facies nostra rubore sanguinis cooperitur. Quae verecundia venit mihi,

17. *A voce exprobrantis, id est, a parte resistentis, et obloquentis, id est, occulte detrahentis, vel contra veritatem loquentis ; a facie inimici, id est, a praesentia sive instantia inimici in voluntate persequentis, in actu.* Quis hic (*Ex eodem*) intellectus ? Quae praeterita sunt, non in nobis fiunt. 215 Quae futura sunt et speramus, non apparent. Praeterita : in magna gloria tua eductus populus de Aegypto, liberatus a persequentibus, ductus per gentes, expulsis gentibus, collocatus in regno. Quid futura ? Educendus populus de ista Aegypto saeculi, duce Jesu Christo, et apparente in gloria sua, ponendi sunt sancti ad dexteram, iniqui ad sinistram, damnandi cum diabolo in aeterna poena (*Matth. 21.*) : accipiendum nobis est regnum a Christo in sempiternum cum sanctis. Haec futura et praeterita : in medio tribulatio. Quare ? ut appareat animus colens Deum, quantum colat Deum : ut videatur, utrum gratis colat Deum, a quo salutem gratis accepit. Ergo ut haec fides nostra, qua purgamur, ad invisibilia praeparatur, hoc est ad intellectum filii Chore facta sunt omnia ista, ut detraherentur sanctis ea, quae habebant, detraheretur et ipsa vita temporalis : ut non propter haec ipsa temporalia colerent ipsum aeternum, sed amore illius casu tolerarent haec omnia, quae pro tempore paterentur. Denique, quia intellexerunt hoc filii Chore, quid dicunt ?

18. *Haec omnia venerunt super nos, nec oblitus sumus te : et inique non esimus in testamento tuo.* Secundum praeccepta tua nos habuimus. Inter tot adversa, nec fide, nec operatione a te recessimus. Magna hic martyrum constantia et perfectio commendatur. Quid ad hoc de nobis dicturi sumus ? Qui si vel leve verbum injuriae nobis ab aliquo illatum fuerit, mox ad iracundiam inardescimus, mentem amittimus, phrenetici more loquimur, vindictam, si possumus, exquirimus : si non possumus, odium in corde (quod est venenum diaboli) portamus. Obliviscimur Deum : obliviscimur caritatem, patientiam : inique agimus, in testamento

A Dei, mandatorum ejus praevicariatores facti. Ad hoc igitur haec scripta legimus, ut quanta pro amore Dei martyres sancti pertulerunt, vigilanter attendamus, attendentes nostram fragilitatem et impatientiam deploremus, et corrigamus. Sed adhaec, quid dicant, audiamus.

19. *Et non recessit retro cor nostrum.* Sed semper ad ea, quae ante sunt, nos extendimus, ad promissum bravium festinantes. Quando cor erigitur in spe, fit patiens in tribulatione. Cogitando praemia aeterna, facile transitoria despiciuntur tormenta, et cum via vitae diligitur, via saeculi protinus declinatur. Unde et subditur : *Et declinasti, id est, declinare fecisti, semitas nostras ; semitas carnalium cogitationum, desideriorum, voluptatum ; a via tua arcta et angusta, quae ducit ad vitam (Matth. 7.).* Commendatio divinae gratiae est. Quisquis viam Domini ingreditur, ne tanquam de justitia sua glorietur, praeteritas vias suas ad memoriam debet reducere, et pensare de quantis concupiscentiis et desideriiis malis, de quantis negligentis et voluptatibus per gratiam suam liberavit eum misericors Dominus. Hinc Apostolus Paulus ait : Qui sui blasphemus et persecutor : nunc autem misericordiam consecutus (*1. Tim. 1.*). Semitas nostras Dominus declinat a via sua, quando, eo auxiliante, agimus, quod scriptum est : Declina a malo, et fac bonum (*Psal. 33.*). In hoc autem semitas nostras declinasti.

20. *Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, id est, in hoc saeculo, in tempore nostrae peregrinationis.* 216 Quia humiliavit nos Deus affligendo, ideo declinavit nos a superbia nostra : quatenus humiliati semitas nostras relinqueremus, et sequeremur vias Domini. *Et ex illa humiliatione cooperuit nos umbra mortis.* Non vera mors, sed umbra : non mors animae, sed mors carnis : *umbra mortis, carnalis mortalitas : vera mors, damnatio cum diabolo.* Dictum est superius, Quia non oblitus sumus te. Non enim esset nobis sanitas, nisi nos tu requireres. Et hoc est, quod subdit :

21. *Si oblitus sumus nomen, id est, honorificentiam Dei nostri, ut a fide recederemus : Et si expandimus manus nostras ad Deum alienum, venerandum et colendum, qui neque nos creavit, neque bonum nobis fecit : et si sumus idololatrae,*

22. *Nonne Deus requirit ista ? Sed non requirit a nobis. Ipse enim novit abscondita cordis.* Ipse novit, quia non oblitus sumus eum : quod ex hoc apparet, quia incesanter mortificamur propter eum. Et hoc est, quod subjungit. *Quoniam propter te mortificamur tota die.* Id est, assidue. Multi laborant in hoc saeculo, multi affliguntur, multi moriuntur propter aliud, non propter Deum. Ideo dicitur, *mortificamur, recte praemisit propter te : quia martyrem non facit poena, sed causa.* Hinc beatus Petrus ait : Quae enim gratia est, si peccatores et colaphizati sufferitis (*1. Petr. 2.*) ? Sed si bene facientes et patientes sustinetis, haec est gratia apud Deum. In hoc enim vocati estis. Quia Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit nec inventus est dolus in ore ejus. Qui cum malediceretur, non remaledicebat : cum pateretur, non comminabatur (*Isa. 53.*). Apte ergo subjunctum est : *Estimati sumus sicut oves occisionis, scilicet, ut nullatenus reputemur esse idonei, nisi ad occasionem.* Bene sancti viri ovibus comparantur, quia sunt simplices, innocentes, morsum malitiae non habentes. Hinc est, quod Dominus discipulos suos instruit, ubi ait : Oves meae vocem meam audiant (*Joan. 10.*). Et iterum : Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luporum (*Matth. 10.*). Moyses dicit ad Pharaonem : Abominabiles Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostro (*Exod. 8.*). Oves Aegyptii edere dedignantur. Sed quod abominantur Aegyptii, hoc Israelitae Deo offerunt : quia simplicitatem continentur, quam injusti quique velut infima abjectaque despiciunt, hanc justi in virtutis sacrificium vertunt. : et.

excolentes recti puritatem ac mansuetudinem, Deo immolant, quam alominantes reprobi fatuitatem putant. Duo sunt martyrii genera : unum mentis, aliud corporis ; unum manifestum, aliud occultum. Manifestum est, quando propter Deum corpus occiditur : occultum est, quando pro amore Dei vitia resecantur. Unde Apostolus nos admonet, dicens : Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram : fornicationem, immunditiam, luxuriam, etc. (*Coloss. 3.*). Quia ergo viri sancti dum Deo vivere, et mundo mori appetunt, sese incessanter affligunt, carnem jejuniis macerando, culpas lacrymis lavando, vitia extinguendo : recte voce eorum nunc dicitur : *Quoniam propter te mortificamur tota die. Estimati sumus sicut oves occisionis.* Sed in his tribulationibus constituti, quia in suis viribus non confidunt, Domini adiutorium petunt, cum subditur : **217** *Exsurge, quare obdormis Deus? exsurge, et ne repelias in finem.* Dormire quiescentis est, exurgere pugnantis, vel adjuvantis. Dormiebat Christus, et navicula operiebatur fluctibus. Excitatus est, deprecatur eum discipuli, imperat ventis et mari, et facta est tranquillitas magna (*Math. 8.*). Sic et nunc laborat Ecclesia in mundi hujus periculis tanquam in fluctibus maris. Quasi dormit Dominus, quando non eripit. Excitatur deprecationibus, et adjuvat laborantibus. Propterea querit, Quare obdormis? quia quando quisque permittitur laborare, et Dominus non vult adjuvare, incertum est utrum hoc sit ex ira, aut ex misericordia : utrum eum velit ad tempus probare et corrigere, an ex toto relinquere. Propter hoc fit deprecatio, cum subinfertur : *Exsurge, et ne repelias in finem, id est, ex toto. Si deseris, non repellas. Si vis ut tribulemur, non velis, ut frangamur. Si permittis ut tentemur, non sinas ut pereamus.*

23. *Quare faciem tuam avertis?* Quasi iratus, quasi non adsis, quasi oblitus sis nostri. *Oblivisceris inopie nostræ,* quod propter te reliquimus terrena, et modo sumus quasi sine ope, sine solatio. *Et oblivisceris tribulationis nostræ?* quod pro amore tuo tribulamur, et non eripimur.

24. *Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra.* Afflicta est per eos, qui sunt instabiles et infructuosi, tanquam pulvis : de quibus alibi dicitur, Non sic impii, non sic (*Psal. 1.*) : sed tanquam pulvis : quem projecti ventus a facie terræ. Intantum autem humiliata est in pulvere anima nostra, quod etiam *conglutinatus est in terra venter noster.* Pœnam (*Ex Augustino*) nimis humilitatis videtur expressisse, quia quisquis quando prosternitur, hæret in terra venter ejus : ultra quo humilietur non habet. Jam pervenit usque ad summum humiliatio. Veniat et miseratio. Venter Ecclesiæ in terra conglutinatur, quando molliores et infirmi terrenis rebus ex desiderio inhærent. Tales vero luget, et pro eis orat, cum subjungit :

25 *Exsurge, Deus, adjuva nos : et libera nos propter nomen tuum.* Adjuva laborantes, libera oppresos : adjuva in nobis, libera nos a malis : et hoc non propter meritum nostrum, sed propter nomen tuum dilatandum et glorificandum, ut cognoscaris et lauderis, qui es benedictus in secula. Amen.

TITULUS PSALMI XLIV.

1. *In finem, pro his, qui conturbantur, filiis Chore ad intellectum, canticum pro dilecto.* Hoc epithalamium, id est, carmen nuptiale, est canticum, id est, auditoribus ad delectandum propositum. Habitam *pro dilecto,* id est, pro Christi commendatione, qui est sponsus Ecclesiæ, dilectus Patris, secundum illud : Hic est filius meus dilectus (*Math. 3 et 17. Luc. 5.*) Et quare sponsus commendetur, causa præmissa est, *pro his, qui commutabuntur in finem filiis Chore.* Id est, pro his qui transformabuntur de corpore humilitatis hujus in configuratione corporis claritatis Christi (*Philip. 3.*) : qui primitus in hac vita fuerunt filii Chore, id est imitatores passionum crucifixi : quod canticum est propositum fidelibus ad intellectum, **218** id est, ad hoc,

A ut intelligant eminentiam divinitatis et humanitatis Christi, qui Christus commendatur in hoc psalmo, et secundum humanitatem et secundum divinitatem. Materia est in hoc psalmo sponsus et sponsa, subaudis Christus et Ecclesia. Hanc hoc modo exequitur. In prima parte ponit commendationem sponsi, id est, Christi. In secunda Ecclesiæ. Intentio est prophetæ in hoc psalmo Deum Patrem loquentem introducentis, fideles exhortari, ut taliter vivere studeant, quatenus se uni viro (subaudis Christo) virginem castam exhibeant (*1. Cor. 11.*) : ut in nuptiis a dextris sponsi sui sedeant.

PSALMUS XLIV.

2. *Eructavit cor meum verbum bonum : dico ego opera mea regi.* Cor Dei Patris verbum eructavit, quia ejus secreta et divina essentia Filium generavit, qui vere et singulariter bonus, quia sicut ipse ait, Nemo bonus, nisi solus Deus (*Marc. 10.*). Quæcumque enim alia bona, aliunde sunt bona : et nihil per se est bonum, nisi ipse solus, qui summum est bonum. Ex his verbis ostenditur, quia Verbum consubstantiale est Patri. Et ipse Pater opera sua regi dicit, quia cum Filio suo omnia disponit : et per hoc quod omnipotens cum Patre intelligitur Filius. Per cor ideo Patris divinitatem accipimus, quia sicut per verbum alicui intimamus secreta cordis, sic per Filium manifestata est divinitas Patris. Nemo enim novit Filium, nisi per Patrem. Ne putares aliquo conjugio indiguisse Deum, unde Filium generaret : *Eructavit* (inquit) *cor meum verbum bonum,* id est, ex meipso æternaliter genui Filium. Hæc e cor tuum, homo, generat consilium : nec queris uxorem. Per consilium natum in corde tuo ædifica aliquid, et antequam stet illa fabrica, stat consilium, et inest jam quod facturus es, in eo per quod facturus es. Laudes fabricam nondum existentem : sed in probatione consilii. Ergo si per Verbum omnia, et Verbum de Deo : inspicere fabricam factam per Verbum, et in isto ædificio mirare consilium. *Dico* (inquit) *opera mea regi.* Miraris quia ita dicit Deus? Sic dicere Dei æternum est. Legitur (*Ex August.*) in alio psalmo : Semel locutus est Deus (*Psal. 64.*). Totiens locutus est Deus per prophetas, per Apostolos, per doctores (*Hebr. 1.*) : hodieque loquitur per sanctos. Unde ergo semel locutus est Deus, nisi propter a verbum bonum? Et quare, *Opera mea dico regi?* Quia in ipso omnia opera Dei (*Rom. 11.*). Quicquid enim facturus erat in creatura, jam in Verbo erat : sicut in Evangelio dicitur, Quod factum est in ipso, vita erat. Non tantum cum rege dispono omnia, sed etiam per eum omnia facio. Et hoc est, quod subdit : *Lingua mea calamus scribæ.* Lingua mea, id est, ipsum verbum (ponitur enim causa pro effectu) est calamus mei scribæ. Sicut enim scriba per calamum imprimit figuras, sic ego per Verbum meum operor creaturas. Est autem ipsa creatura quædam nobis Scriptura, in qua legimus et cognoscimus Deum, teste Apostolo, qui ait : Invisibilia enim ipsius per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus et divinitas (*Rom. 1.*). Et bene ait, *Velociter scribentis.*

D Quoniam ipse dixit, et facta sunt (*Psal. 148.*). *Velociter* (*Ex eodem*) **219** Dei tale est, ut velocius nihil sit. In scripturis enim scribitur litera post literam, syllaba post syllabam, verbum post verbum, nec ad secundum transitur, donec primum finiatur. Ibi autem nihil velocius, ubi non sunt mutata verba : nec tamen aliquid præmissum est, cum in uno sint omnia. Commendavit Filium secundum divinitatem, ostendendo eum consubstantialem et comotentialem Patri : modo commendat eum secundum humanitatem, ita :

3. *Speciosus forma præ filiis hominum.* Quare non (*Ex August.*) et apud angelos? Quid voluit dicere præ filiis hominum, nisi quia homo? Ideo præ filiis hominum speciosus, quia immunis a peccato, quod alius nullus extitit homo. Quod ait *Speciosus forma,* ad

* Apud Augustinum, propter verbum unum.

exaggerationem dicit : sicut dicitur, Vita vivet (Joan. 8.). Judæorum personam gerebat Propheta, cum diceret, Vidimus eum et non habebat speciem neque decorem (Isai. 53.). Quare? Quia non intellectum. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (1. Cor. 2.). Intelligentibus autem, et Verbum caro factum, est magna pulchritudo. Mihi autem absit gloriari (dixit unus amicorum sponsi) nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (Galat. 6.). Parum est ut non inde erubescas, nisi etiam glorie. Quare ergo non habuit speciem, neque decorem? Quia Christus crucifixus Judæis scandalum, Gentibus autem stultitia est (1. Cor. 1.). Quare autem in cruce habuit decorem? Quia quod stultum est Dei, sapientius est quam homines : et quod infirmum est Dei, fortius est quam homines (Ibid.). Nobis ergo jam credentibus ubique sponsus occurrat pulcher. Pulcher Deus Verbum erat apud Deum, Pulcher in utero Virginis, ubi non amisit divinitatem, et sumisit humanitatem. Pulcher natus infans Verbum, quia cum esset infans, cum suggeret, cum manibus portaretur, cæli loquuti sunt, angeli laudes dixerunt, Magos stella direxit. Adoratus est in præsepio cibaria mansuetorum. Pulcher erat in cælo, pulcher in terra, pulcher in utero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher invitans ad vitam, pulcher non curans mortem, pulcher deponens animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in sepulcro, pulcher in cælo. In intellectu audite canticum, neque oculos vestros a splendore pulchritudinis illius avertat carnis infirmitas. Summa et vera pulchritudo gratia est, vox Prophetæ convertentis se ad Christum. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* Lex per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum facta est (Joan. 1.). Venit nobiscum, verbo gratiæ prædicans pœnitentiam in remissionem peccatorum. Tanta gratia diffusa est in labiis Christi, ut ad vocem ejus viderent cæci, sanarentur leprosi, claudi ambularent, mortui resurgerent. De diffusionem hujus gratiæ dicit Paulus : Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia (Rom. 5.). Et Joannes : Nos, inquit, de plenitudine ejus accepimus (Joan. 1.), gratiam pro gratia. Et quia talis es : *Propterea benedixit te, Deus, in æternum.* Primum testamentum terram promiserat. Et aliud (Ex August.) fuit promissum sub lege, aliud sub gratia : Terra Chananzorum Judæis sub lege posita, regnum cælorum Christianis sub gratia constitutis. **220** Itaque id quod pertinebat ad eos qui sub lege erant, transit; regnum cælorum quod pertinet sub gratia positus, non transit. Propterea hic *Benedixit te, Deus*, non ad tempus, sed in æternum : et hic enim et in futuro semper benedicetur Christus. Et tu talis rex,

4. *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime.* Idest, fortiter utere verbo prædicationis tuæ, de quo Apostolus ait : Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. 6.). Per femur corpus Domini cum intelligimus : quia in femoribus generationis est locus. Accinxit gladium super femur, quia in carne assumpta Evangelium prædicavit. Hinc Veritas ait : Non veni pacem mittere, sed gladium (Matth. 10.). Gladius iste separat filium a patre, filium a matre, nurum a socro. Litigat Pater (Ex August.) cum filio, quia vult filius servire Deo. Ille promittit terrenam hæreditatem, iste appetit cælestem. Ille pugnat, iste repugnat. Sed fortior est gladius spiritualis separans, quam natura carnalis copulans. Bene autem ait, *Super femur tuum potentissime* : quia quod infirmum est Dei, fortius est quam homines. Potentissime usus est hoc gladium in carne, quia non solum vicit homines, sed etiam aereas potestates : non solum vitia destruxit, sed etiam infernum spoliavit. Gladius iste carnem donat, vitia resecat, spiritum roborat, virtutes nutrit, desideria mala consumit. Ecce accinctus

A est rex noster gladio suo. Audiamus jam quomodo pugnet, quomodo regnet, cum quibus armis procedat :

5. *Specie tua et pulchritudine tua intende, prospere procede, et regna.* Species potest referri ad innocentiam et morum sanctitatem : pulchritudo ad divinitatis decorem. Per hæc intendit Christus, idest, intentus factus est, ne remisse ageret, sed prospere procederet ad bellum, et vincendo regnaret. Vel dici potest : *Prospere procede* de una gente ad aliam, et *regna* in acquisitis secundum bonos mores et virtutes. Potest etiam intelligi hoc modo : *Intende* in specie et pulchritudine tua, ut imaginem et similitudinem, quam primo nostro parenti dedisti, in filiis eam renovare et reformare digneris. *Prospere procede*, prospere ex utero virginali progredere : prospere de sepulcro consurge : prospere ab inferis ad Patrem revertere ; hæc enim omnia nobis prospera et felicia sunt : et *regna* totius mundi imperio, precioso sanguine tuo Redemptor *Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam.* Hæc enim omnia decent regem. Tu igitur regna, qui verus es et mansuetus et justus. *Et deducet te mirabiliter dextera tua*, idest, fortitudo, virtus, et potentia tua. Sed quod deducet? Ad Patrem (Joan. 12.). Quare mirabiliter? Quia mortuus diabolus superasti. Vel regnare dicitur Christus, propter veritatem Evangelii, et mansuetudinem qua passus est, et justitiam qua bonos et malos judicaturus. Et deducet (Ex Ang.) eum mirabiliter dextra ejus, faciens divina, patiens humana. Multas hominum sternens bonitate sua : adhuc deducit eum, et ubi nondum dictum est de gladio, dicatur nunc de sagittis. Multiplex est enim armata regis nostri.

6. *Sagittæ tuæ acutæ.* Verba tua cor transfigentia, **221** amorem excitantia. Unde dicitur in Canticis : *Vulnera caritate ego sum* (Cant. 2.). Secundum hoc verba Dei vocantur sagittæ, quod occulte alliciunt homines ad timorem et amorem Dei. Secundum hoc gladius, quod manifesta et cogenti ratione homines Deo faciunt adhærere. Et per hoc, quod ita instructus es ad pugandum, *Populi sub te cadent.* Te adorabunt, tibi humiliabuntur. Et ubi cadent? *In corde inimicorum regis*, idest, in eodem corde, in quo prius inimicabantur tibi regi : ubi se erigebant adversus Christum. Ubi cadent? ante Christum (Ex Augustino), blasphemabant Christum, modo supplicant Christo : ipsum appellant regem. Acceperunt sagittas tuas. Ceciderunt ante te. In corde ubi tu vides, ex inimicis amici facti sunt. Occisi sunt inimici, vivunt amici. Prostrati sunt superbi, surgunt humiles.

7. *Et facti sunt Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi.* Tu in illis resides in æternum : juxta quod scriptum est, Anima justi sedes est sapientiæ (Prov. 14.). *Virga directionis virga regni tui.* Virga hæc est justitia. Tali virga rex noster gubernat regnum suum, quod sumus nos. Non autem regit (Ex eodem), qui non corrigit. Quomodo sacerdos est ad sanctificandos nos, ita rex ad regendos nos. Curvi erant homines regni sui, distorti erant, sibi regnare cupiebant, se amabant, non voluntatem suam Deo subdebant sed ejus voluntatem ad suas concupiscentias flectere cupiebant. Venit Rex cum directionis virga. Direxit nos in justitia, emendavit nostram tortitudinem secundam regulæ suæ rectitudinem. De hac virga alibi dicitur, Reges eos in virga ferrea (Psal. 2.). Ideo ferrea, quia dura. Inflexibilis est justitia. Alios regit, alios conterit. Regit spirituales, conterit carnales. Bene dico virgam tuam esse directionis, quia tu

8. *Dilexisti justitiam.* Et in te et in al. *Et Intantum quod etiam Odisti iniquitatem.* Et ut talis posses esse, *Propterea unxit te spiritaliter, o Deus, Deus tuus*, idest, tibi consubstantialis, oleo lætitiæ, idest, Spiritu sancto, *præ consortibus tuis.* Plusquam ceteros homines quos tui regni esse tecum voluisti consortes. Recte Spiritus sanctus oleo lætitiæ compara-

* Videtur supplendus sensus his de Augustiniano exemplari verbis, *est, dextera ejus deducit eum.* Tum adposita τάλισα στραγῆ, *Dictum est*, etc.

inr. quia sicut oleum et carnem nutrit, et dolorem repellit: ita sancti Spiritus unctio mentem quam repleverit, et suaviter fovet, et hilarem facit. Hoc autem oleo spirituali præ consortibus suis unctus est Christus, quia cæteris datus est Spiritus sanctus per partes: in ipso vero fuit omnis plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. 2.*). Et notandum quod non ait, *fecisti justitiam, sed, Dilixisti.* Neque dixit, *Reliquisti iniquitatem, sed odisti.* Multi enim bona faciunt plus timore pœnæ, quam amore justitiæ: in quibus etsi actio videtur bona, voluntas tamen tenetur rea. Qui etsi ex opere apparent justus, in eo tamen injusti sunt, quo peccare velent, si impune possent. Relinquunt iniqua opera, sed adhuc retinent desideria prava. Profectus aliquis est in eo, quod opera justitiæ faciunt: sed adhuc ad consequendum regnum Dei non est hoc sufficiens, quia virtutem justitiæ nondum in corde habent. Duo ergo sunt quæ veraciter faciunt justum: Amor boni, et odium mali. Quisquis **222** hæc duo habere potest, unctioe sancti Spiritus dignus est, quæ sanitatem et lætitiæ præstat animæ. Unctus est Deus a Deo. Unctum audis? Christum intellige. Christus enim dictus est a chrismate. Hoc nomen (*Ex Augustino*) quod appellatur Christus, unctionis est. Nec in alio alibi ungebantur reges et sacerdotes, nisi in illo regno, ubi Christus prop' etabatur. Unctus est ergo Deus a Deo, quo oleo, nisi spirituali? Oleum enim visibile^a signum, est in sacramento. Oleum spirituale, virtus est. Deus igitur homo, et ideo unctus est Deus, quia homo Deus, et factus est Christus. Audivimus qualis in se fuerit, dicatur nobis qualis fuerit in suis.

9. *Myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis, a domibus eburneis.* Tu es unctus oleo præ consortibus, et etiam a vestimentis tuis, idest, ab humanitate tua, vel Apostolis tuis, qui ornant te et decorant, sicut vestis ornat Dominum, procedit myrrha et gutta et casia, idest, boni odores, et bona fama. Myrrha est species valde amara, de qua ungiatur corpus mortui, ut non putrescat, et pellit vermes. Per hanc significatur mortificatio carnis, quæ valde amara est, et pellit vermes, idest, tentationes diaboli, et servat corpus et animam a putredine vitiorum. Gutta iterum species quæ pellit tumores pulmonis, humilitas est, quæ pellit inflationem et omnem motum superbiæ. Casia herba est quæ crescit in aquoso loco, et crescit in magnam altitudinem, et reddit magnum odorem. Fides est, quæ oritur in aquis baptismi, et crescit in justis multum, et bonam famam dat aliis. Hæc omnia nobis processerunt ex humanitate Christi: vel adsunt Apostolis, qui hæc omnia nobis in semetipsis proposuerunt in exemplo. Et hæc eadem processerunt nobis a domibus eburneis, idest, ab ipsis sanctis Apostolis: quæ dicuntur domus, quia Dominus habitat in eis: eburnei vel propter fortitudinem, vel propter simplicitatis candorem: sive quia diversis tormentis incisi, sculpti, rasi, et elimati fuerunt. *Ex quibus delectaverunt te filia regum in honore tuo.* Ac si diceret, propter hæc odora menta placuerunt tibi Ecclesiæ singulæ, quarum patres et rectores fuerunt Apostoli, qui eas genuerunt fonte baptismatis in honore non suo, sed tuo. Ad hoc sacramentum (*Ex August.*) pertinet quod scriptum est in lege: Si mortuus fuerit frater, accipiat uxorem fratris ejus, et suscitet semen fratri suo (*Math. 8. Deut. 25.*). Mortuus est Christus: absentavit se corpore: susceperunt fratres ejus uxorem ejus Ecclesiam, prædicatione Evangelii filios generaturi, non per seipsos, sed per Evangelium propter nomen fratris. In Christo Jesu (inquit Paulus) per Evangelium ego vos genui (*1. Cor. 4.*). Itaque suscitantes propter nomen fratris semen fratri suo, quotquot genuerunt, non Paulinos, non Petrinos: sed Christianos nominaverunt. Hoc est in honore tuo,

^a Atque hinc restituenda Augustiniana lectio videtur, quæ et obscurior est, et interpolatoris manum tam in editis, quam in Mss. codicibus redolet: *Oleum*

A quia non quæsierunt honorem suum, sed tuum. Ex his omnibus facta est una sponsa regi una regina, de qua subditur:

10. *Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate.* Regina ideo dicitur Ecclesia, quia bene regit filios suos. *Astitit parata servire a dextris tuis*, idest, in bonis tuis potioribus: *in vestitu deaurato*, in ornato virtutum, **223** ubi maxime refulcet sapientia, quæ per aurum significatur, sicut scriptum est: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis.* *Vestitus (Ex Augustino)* reginæ hujus et pretiosus est, et varius in linguis variis. Alia lingua Afræ, alia Syra, alia Græca, alia Hebræa, et alia illa et illa. Faciunt quinque istæ linguæ varietatem vestis reginæ hujus. Quomodo autem omnis varietas vestis in unitate concordat, sic et omnes linguæ ad unam fidem. In veste ista varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diversitate linguarum, et vestem intelleximus propter unitatem in ipsa varietate. Aurum quid est? Ipsa sapientia. Quælibet sit varietas linguarum, unum aurum prædicatur, non diversum aurum, sed veritas de auro: eandem quippe sapientiam: eandem doctrinam et disciplinam omnes linguæ prædicant. Varietas in linguis, aurum in sententiis. Alloquitur propheta reginam istam, libenter enim illi cantat, et unusquisque nostrum; si tamen noverimus ubi sumus, et ad illud corpus pertinere conemur, et fide et spe pertineamus, uniti membris Christi. Nos enim alloquitur.

11. *Audi, filia, et vide.* Alloquitur eam (*Ex eodem*) tanquam unus de patribus, quia filiæ regnum sunt: etsi alloquitur propheta, etsi alloquitur Apostolos tanquam filiam. (Sic enim dicimus: Patres nostri propheta: patres nostri Apostoli. Sic nos illos, ut patres, illi nos ut filios.) Et vox una paterna alloquitur unam filiam. *Audi, filia, et vide.* Prius audi, postea vide. Ventum est ad nos, cum Evangelio, et prædicatum est nobis, quod nondum videmus: et audiendum credimus, et credendo^b vidimus. Audi, ut credas: munda cor fide. Et cum cor mundaveris, quid videbo? Beati mundo eum, quoniam ipsi Deum videntur (*Math. 5.*). *Et inclina aurem tuam.* Id est, humiliter audi. *Et obliviscere populum tuum.* Scilicet sectas Judæorum, vel Gentium: ritus legales in Judaismo, et idololatriam in Gentilitate. *Et domum patris tui.* Id est, conversationem diaboli. Vel domum patris tui, hoc est hujus mundi vanitates, in quo quasi in propria domo usque modo diabolus regnavit (*Joan. 14.*). Cujus filia pro malorum operum imitatione fuisti.

12. *Et concupiscet rex decorem tuum.* Id est, te decoram, postquam ea, quæ dicta sunt, oblita fueris. Et ideo debes libenter audire, quæ præcepta sunt tibi. *Quoniam* ille qui concupiscit te, non solum est rex et sponsus tuus, sed *Ipsæ est Dominus Deus tuus.* Id est, creator, et dominator tui. Regi nubis Deo, ab illo dotata, ab illo decorata, sanata, et redempta. Quicquid habes unde illi places, ab illo habes. Hæc quæ de Ecclesia dicta sunt, unusquisque nostrum ad se referre potest. Anima, quæ, errore relicto, recte credit, de alienigena Deo adoptatur in filiam. Adoptata ergo inclinet aurem suam, et totam se tradat doctrinæ et intelligentiæ eorum quæ dicuntur. Obliviscatur primum populum suum: et cum Abraham de Chaldæa egrediens, relinquat terram nativitatis et cognationis suæ (*Genes. 12.*). Nemo dubitat patrem nostrum antequam adoptaremur a Deo, fuisse de quo Salvator ait: Vos de patre diabolo estis (*Joan. 8.*). Cum ergo, inquit, antiqui patris fueris oblita, et per baptismum, sive per poenitentiam renovata: tunc concupiscet **224** rex decorem tuum. Talem ergo se præbeat anima, ut ametur a rege. *Ipsæ etenim Domini*

enim visibile in signo est, oleum invisibile in Sacramento est, oleum spiritale intus est.

^b Verius apud Augustinum, *videbimus.*

nus Deus ejus, cui flectere debet genu et deposita superbia jugum humilitatis assumere (Phil. 2.). Et adorabant eum eilam,

13. Et filiae Tyri in muneribus. Filiae Tyri, filiae sunt Gentium, a parte significans totum. Tyrus vicina huic terræ, ubi propheta erat, Gentes credituras in Christum significabat: quæ adoraverunt Dominum cum muneribus, juxta quod scriptum est: Thesaurizate vobis thesauros in cælo (Math. 6.). Et date eleemosynam, et omnia munda sunt vobis (Luc. 11.). Tyrus interpretatur angustia, et significat peccatores, quos diabolus conprimebat. Adorant igitur Dominum filiae Tyri, siquidem peccatores, quos arcibus vinculis diabolus angebat. Et hoc in muneribus, quia seipsos Domino offerunt. Vultum tuum deprecabuntur. Id est devote precabuntur Deum, ut det eis posse pervenire ad tuam conformitatem. Omnes divites plebis, id est, omnimodi divites, sive consules, sive duces, sive reges, sive imperatores. De talibus divitibus discipulum suum admonet Paulus, dicens (1. Tim. 6.): Præcipe divitibus hujus seculi non superbe sapere, nec sperare in incerto divitiarum: sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Divites sint in operibus bonis: facile tribuant, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum. Postquam ostendit dignitates Ecclesie, commendat eam esse laudabilem secundum interiora, dicens:

14. Omnis gloria ejus filiae regis ab intus. Hinc Paulus ait: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientie nostræ (2. Cor. 1.). Fatuæ virgines oleum secum non sumserunt (Math. 23.), quia gloriam intra conscientiam non habuerunt, dum hanc ab ore proximorum quæsierunt. Et notandum quod omnes lampades, sed non omnes oleum habere dicuntur: quia plerumque bona opera in se cum electis et reprobis ostendunt, sed soli ad sponsum veniunt cum oleo, qui de his quæ foris egerunt, non foris, sed intus gloriam requirunt. Non solum ergo bona agere, sed eadem cum cautela magna custodire necesse est: ut qui gloriatur, in Domino glorietur (1. Cor. 10.). Et illa filia regis est, In fimbriis aureis circumamicta varietatibus. Varietatibus quidem circumamicta est, quia fides, spes, caritas, prudentia, justitia, fortitudo, temperantia, eam undique circumdant. Hæc autem virtutes cum fimbriis aureis sunt in Ecclesia, quoniam sapientia, et scientia, et miraculorum fulgor ab his pendet. Fimbriæ ad ornamentum ponuntur in vestimentis. Quasi ergo ex varietatibus vestimenti fimbriæ aureæ procedunt, quando ex virtutibus miracula clarescunt.

15. Adducentur regi virgines post eam. Apostolicam et primitivam Ecclesiam præcedentem multæ aliæ sequuntur: virgines, id est, integri et anima et corpore, adducentur regi, ad serviendum. Et in hoc notat, quod per se ad illam dignitatem venire nequeunt, nisi adducantur prædicatione, et gratia adjuvante. Hinc ipse sponsus ait. Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum (Joan. 6.). Hic fit conversio ad ipsum regem, cum subditur, Proximæ ejus afferentur tibi. Non enim (Ex Augustino) quæ afferentur alienæ sunt, 225 sed proximæ ejus, ad eam pertinentes. Per virgines possumus intelligere illas animas, quæ semper integritatem carnis servantes, in virginitate sua cælesti sponso servierunt: et ipsæ in primo gradu sunt. Sunt aliæ, si non virgines, tamen continentes, quæ quamvis in eodem gradu non sint, tamen sunt proximæ: quia post lapsum carnis continentiam studuerunt servare mentis. Inter has proximæ conjugatorum ordi, qui ab aliena conjunctione se custodivit, continentur. Hæc ergo, quæ sequuntur Ecclesiam, et in primo ponuntur gradu, quæ in virginitate corporis et animæ perseverant, et proximæ, id est, viduæ, et in matrimonio continentur: omnes,

16. Afferentur in lætitia et exultatione, quia in præsentem quoque Ecclesia valde lætantur sancti de

puritate suæ conscientie. Et de hac deinde, Adducentur in templum regia, id est in supernam Jerusalem. In templum adducentur, quasi sacerdotes Dei, in thalamum quasi sponsæ regis, et sponsi. Vel adducentur in templum, id est, ad hoc, ut sint templum regis: ut tanquam in templo Dominus habitet in eis. Juxta quod Paulus ait: Templum Dei sanctum est, quod estis vos (1. Cor. 3. 6.). In unitate est templum regis. Lapides vivi sunt fideles Dei. Non est hoc templum ruinosum, non discissum, non divisum. Junctura lapidum viventium, caritas est. Duce ergo gratia, adducentur in templum regis, in unitatem perfectæ caritatis: ubi possint in æternum laudare Deum. Deinde alloquitur Ecclesiam, dicens:

17. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Genuerunt te Apostoli. Ipsi missi sunt, ipsi prædicaverunt, ipsi sunt patres, ipsi sunt recepti in gloria: et loco illorum nati sunt filii: constituti sunt episcopi. Non te ergo putes desertam, quia non vides Paulum, quia non vides eos per quos nata es. De prole tua tibi crevit paternitas. Nati sunt filii tibi ad opus tuum. Constitues eos, id est, stables facies in fide et opere. Principes magistros et doctores. Super omnem terram. Id est, Ecclesiam per omnes partes terræ diffusam. Et quia ita est ordinata Ecclesia, et confirmata, ideo

18. Memor ero nominis tui, Domine. Id est, famæ et gloriæ tuæ memoriam agam in omni generatione, diffusa in omni terra: et deinde in generatione, succedentem. Propterea etiam Populi, qui futuri sunt, videntes tantam gloriam Ecclesie tuæ, confitebuntur tibi, id est, laudabunt te, tanquam auctorem et gubernatorem, in æternum, per totam hanc præsentem vitam. Non quia hæc vita sit æterna, sed secundum eorum intentionem et devotionem: quia si semper viverent, hic semper laudarent. Et in seculum subsequitivum hujus sæculi. O felices illi, qui Dominum laudare merebuntur in sæculum sæculi!

TITULUS PSALMI XLV.

1. In finem filiis Chore pro arcanis psalmus David. Psalmus iste attribuitur filiis Chore, id est, imitatoribus crucifixi, Apostolis scilicet invitatis futuros filios Chore, ut in finem tendant, id est, in perfectionem: Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Math. 24.). Et agunt pro arcanis manifestandis. In hoc psalmo manifestatus adventus Christi, qui multum occultus erat, 226 et conversio Apostolorum a Judæis ad Gentes, et salvatio Judæorum in novissimis temporibus, et pax in ejus tempore natiuitatis inter Deum et hominem. Materia est adventus Christi, de quo cuncta arcana, quæ dicta sunt, processerunt. In prima parte ostendit omnem spem in adventu Christi, et in transitu Apostolorum ad Gentes. In secunda parte ostendit Ecclesiam esse fundatam in Christo, cui subiciuntur gentes et regna. In tertia admonet nos Deus, ut attendamus opera istius Domini. Intentio est, ut homines spem suæ liberationis constituent in adventu Dei: vel certificare nos de ipso adventu, et de salvatione Gentium. Proponit se primitiva Ecclesia in hoc psalmo posteris exemplum patientiæ, videlicet, ut non deficiant sub tribulationum pondere, cum eos audiant, qui salutem omnium quærebant, tot et tanta pertulisse patienter.

PSALMUS XLV.

2. Deus noster refugium et virtus. Ille qui est, Deus omnium potestate, noster autem voluntate et gratia, est nobis refugium, id est, et securitas. Et quia multa sunt refugia, quæ non sunt tuta: ideo subjungit, Et virtus, virtuosum, inexpugnabile refugium. Sunt (Ex Augustino) quædam refugia, ubi non est virtus, quo quisque cum fugerit, magis infirmatur, quam confirmatur. Cum fugis (verbi gratia) ad aliquem in seculo magnum, ut facias tibi potentem amicum, refugium videtur. Tanta tamen hujus seculi incerta sunt, et ita mala potentium quotidie crebrescunt, ut cum an tale refugium confugeris, plus ibi timere incipias. Antea enim causæ tuæ tantum timebas: cum ad talem refugeris, et de illo timebis. Multi enim cum ad talia refugia confugissent, cadentibus illis, ad quos confugerunt, et ipsi quæsitii sunt, quos nemo quære-

ret, nisi ad talia confugissent. Non autem refugium nostrum est tale, sed refugium nostrum virtus est. Cum illuc confugerimus, tuti erimus. Et non tantum defendit nos ab inimicis, sed etiam est, *adjutor noster*, ut non solum non vincamus, sed ut alios vincere possimus: *in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis*. Quoniam tribularemur supra quam ferre posset fragilitas carnis (1. Cor. 10.), nisi juvaremur auxilio divinitatis. Aliud est invenire tribulationes, aliud a tribulationibus inveniri. Tribulationes invenimus, quando jam præmeditatas sustinemus. Ipsæ vero inveniunt nos, quando inopinatas intercipiunt. Gravius autem ferunt tela, quæ prævisa non sunt. Quia ergo martyres sancti tanta aliquando tormenta passi sunt, quanta nec cogitare ante potuerunt, nimis a tribulationibus inveniri se asserunt. Nimis est, quod cogitari, vel ferri non potest. Sed quoniam ab omnipotenti Deo auxilium et virtutem percipiunt, inter ipsa nimia tormenta invicti atque intrepidi persistentes dicunt:

3. *Propterea non timebinus, dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris.* Paulo ante solliciti, et subito securi ex tribulationibus nimis [Ant. nimis], in magna tranquillitate positi. Nihil timere, magna tranquillitas est in mente. Turbetur terra, turbetur mare, turbentur omnia elementa: Dei servus intrepidus manet. Mare autem (Ex Augustino) significat hoc seculum, in cuius 227 maris comparatione, tanquam terra videbatur gens Judæorum. Non enim idololatriæ amaritudine tegebatur, sed erat tanquam arida, ipsa amaritudine Gentium tanquam mari circumdata. Futurum erit, ut turbaretur terra, id est illa ipsa gens Judæa, et transferentur montes in cor maris (Isai. 2.). Et primo ipse mons magnus paratus in cacumine montium. Deseruit enim gentem Judæorum, et factus est in gentibus, translatus de terra ad mare, transferentibus Apostolis, quibus dixerat: Si habueritis fidem in vobis tanquam in granum synapis, dicetis monti huic, Tolle et mitte in mare, et fiet (Math. 17.). Id est, per vestram fidelissimam prædicationem fiet ut mons iste, hoc est, ut ego ipse glorificer in Gentibus, agnoscat in Gentibus, prædicet in Gentibus: et fiat quod de me prædictum est. Populus quem non cognovi, servivit mihi (Psal. 17.). Quando autem et illi montes translati sunt, et hoc indicet nobis Scriptura Dei. Quando Apostolus prædicabat, Judæi respuerunt verbum, et ait Apostolus Paulus: Ad vos missi eramus: sed quia respuestis verbum Dei, imus ad Gentes (Act. 13.). Sic translati sunt montes in corde maris. Vere autem Gentes crediderunt montibus, ut in corde maris essent montes illi, non sicut Judæi, de quibus dictum est, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (Isai. 26.). Hoc enim in novo Testamento promittit Dominus per Prophetam, dicens, Dabo leges meas in cordibus eorum (Jerem. 31.). Hæc leges, hæc præcepta per Apostolos a indita omnium Gentium fidei et credulitati, montes dicti sunt translati, a montibus in corde maris. Tunc non timebimus nos qui compuncti sumus corde, ne fieremus de numero reproborum Judæorum, tanquam ramorum fractorum. Crediderunt enim et accesserunt Apostolis. Timeant ergo illi, quos deserunt montes. Nos a montibus non recessimus: et quando translati sunt in corde maris, sequuti sumus.

Quid jam (Ex eodem) sequitur ex eo, quod translati sunt montes in corde maris? Attendite et videte veritatem. Hæc enim quando dicebantur, obscura erant, quia nondum conigerant: nunc autem quis jam non facta cognoscat? Liber sit tibi pagina divi-

^a Hæc magis placuit Augustiniana lectio, pro qua erat indicta, ut et paulo post, *ne fieremus pro fuerimus*. Cætera sunt, et quibus ipse restituit Augustinus possit.

^b Ita et Augustiniani septem Mss. habent: vulga-

na, ut hæc audias. Liber sit tibi orbis terrarum, ut hæc videas. In istis codicibus ea non legunt, nisi qui literas norunt. In toto mundo legant et idiotæ. Quid ergo factum est, dum translati sunt montes in corde maris? [Vers. 4.]. *Sonnerunt, et turbata sunt aquæ eorum*. Quando prædicabatur Evangelium [Subaud. dixerunt]: Quid est hoc? Peregrinorum demoniorum videtur iste annuntiator esse. Hoc Athenienses (Act. 17.). Ephesii autem quo tumultu occidere Apolos voluerunt, quando in theatro pro Diana sua tantum strepitum fecerunt, ut clamarent, Magna Diana Ephesiorum (Act. 19.). Inter quos fluctus et sonitus maris non timebant, qui ad refugium illud confugerant. Denique Apostolus Paulus volebat intrare in theatrum, et a discipulis revocatus est: quia necessarium erat adhuc in carne manere propter ipsos (Philip. 1.). Sed tamen *sonnerunt et turbata sunt aquæ eorum. Conturbati sunt montes in fortitudine ejus*. Cujus? Numquidnam maris, 228 an potius Dei, de quo dictum est, Refugium et virtus, adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis? Turbati sunt enim montes, id est, potentes hujus sæculi. Alii enim sunt montes Dei, alii sunt montes sæculi. Quibus caput est diabolus, montes sæculi: montes Dei, quibus caput est Christus. Sed per istos montes turbati sunt illi montes. Tunc dederunt ^b leges contra Christianos, quando turbati sunt montes. Sonantibus fluctibus et montes turbati sunt, et factus est terra motus magnus (Math. 28.) commotis aquis. Sed cui hæc? Civitati illi fundatæ supra petram (Math. 7.). Sonent aquæ, turbentur montes annuntiato Evangelio. Quid tu, civitas Dei? Audi quod sequitur:

5. *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei.* Cum turbantur montes (Ex August.), cum sevit mare, non deserit Deus civitatem suam per impetus fluminis. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa Spiritus sancti, de qua Dominus dicebat: Qui sinit, veniat et bibat. Qui credit in me, flumina aquæ vivæ fluent de ventre ejus (Joan. 7.). Ergo hæc flumina fluebant de ventre Petri, Pauli, Joannis, aliorum Apostolorum, aliorum Evangelistarum fidelium. Hæc flumina cum fluerent ab uno lumine, multi impetus fluminis lætificabant civitatem Dei. Nam ut noveritis hoc de Spiritu sancto dictum, in eodem Evangelio consequenter Evangelista dicit: Hoc autem dicebat de Spiritu sancto (Joan. 7.), quem accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, quia Jesus nondum erat clarificatus. Glorificato Jesu post resurrectionem (Marc. 16.): glorificato post ascensionem die Pentecostes venit Spiritus sanctus, implevit credentes, loquuti sunt linguis (Act. 2.): prædicare Evangelium coeperunt Gentibus (Math. 28.). Hinc civitas Dei lætificabatur, dum mare turbaretur sonitu aquarum suarum, dum montes turbarentur, quærentes quid agerent, quomodo novam doctrinam pererent, quomodo genus Christianorum de terra eradicarent. Contra quem? Contra fluminis impetus lætificantes civitatem Dei.

^D Et sequitur: *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus*. Si ergo sequitur sanctificationi nomen, manifestum est fluminis illos impetus de Spiritu sancto intelligendos, quo sanctificatur omnis pia anima credens in Christum, ut fiat ^d civitas Dei. Unum flumen unus spiritus est, qui in septem cornu dividitur, quæ sunt spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et spiritus timoris Domini (Isai. 11.). Ideo Spiritus sanctus dicitur flumen: quia concupiscentias et ardores carnis extinguit. Impetuosum autem, quia aëno ei resistit. Ecclesia dicitur civitas, vel propter

tum tamen est voces.

^c Erat uno verbo *Conturbantur*; leviora alia inferius emendamus.

^d Apud Augustinum, *ut fiat civis civitatis Dei*.

concordiam habitantium, vel propter munitionem virtutum, vel quia legem habet et regem. Hanc instantem lætificat spiritus, ut gloriatur etiam in tribulationibus (*Ephes. 4.*). Dicitur et tabernaculum (*Rom. 5.*), quia in ea Domino militatur. Et hoc tabernaculum sanctificatur per spiritum. Omnis enim qui habet Spiritum sanctum, sanctus est: et qui hunc non habet, sanctus esse non valet. Non solum lætificat et sanctificat Deus Ecclesiam suam, sed etiam in medio ejus est, ne moveatur de bono **229** ad malum. Et hoc est quod subdit:

6. *Deus in medio ejus non commovebitur.* Ergo (*Ex Augustino*) ambitur loco Deus? Et lata sunt quæ circumdant, in angusto est qui circumdatur. Absit: nihil tale cogitatis de Deo, qui nullo capitur loco: cui sedes est conscientia piorum. Et ita sedes Dei est in cordibus hominum, ut si homo ceciderit a Deo, Deus in se maneat: non quasi cadat, non inveniendi tibi sit. Magis enim te sublevat, ut in illo sis, quando incumbit: ut si se subduxerit, cadas tu. Tu te si subduxeris, non cadet ille. Quid ergo est, *Deus in medio ejus*? Hoc significat quod æquus est omnibus Deus, et personam non accipit. Quomodo enim illud quod in medio est, paria habet spatia ad omnes fines: ita Deus in medio esse dicitur, æqualiter omnibus consulens. In medio est, idest, in communi: quia omnibus æqualiter propositus est. Vel ideo, quia est columna, quæ sustentat omnes partes domus. Et non solum sustentat ne corruat, sed etiam *Adjuvabit eam Deus* ad bene operandum: *mane*, idest, in principio conversionis, *diluculo*, hoc est, illuminatione Spiritus sancti. Mane dicitur proprie ante lucem. Diluculum est, quando primo ortur dies. Quando pro peccatis quæ fecimus, ad poenitentiam sive ad conversionem properamus: relictis tenebris ad lucem propinquamus: hoc est mane nostrum. Sed post mane, fit diluculum: quia per initium conversionis venit ad originem et lumen virtutis. Sed quia hoc non fit viribus nostris, sed divino adjutorio, recte nunc dicitur: *Adjuvabit eam Deus mane diluculo*. Et non solum Ecclesia firma est, quia Deus in medio ejus est: sed per ejus prædicationem venerunt alii ad conversionem. Unde et subditur:

7. *Conturbatae sunt gentes.* Bona conturbatione ad poenitentiam, et *inclinatae sunt regna*. Et principes vel regiones humiliati. Juxta quod scriptum est: Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes servient ei (*Psal. 71.*). Et unde hoc contigit? sequitur et dicit: *Dedit vocem*, idest, prædicationem suam, et *mota est terra*, idest, terreni ad conversionem. Hæc est illa vox de qua idem Psalmista alibi dicit: Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia (*Psal. 28.*). Hanc vocem dedit per apostolos, et mota est terra de infidelitate ad fidem, de vitii ad virtutes, de diabolo ad Deum. Quis est qui dedit vocem suam? Dicant Apostoli, dicat Ecclesia, dicat populus innovatus:

8. *Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Jacob.* Quis non movetur hac voce? Quis non contremiscit gaudio? Quis non de tanta gratia miratur? Dominus virtutum, Dominus angelorum, ipse est nobiscum in carne. Susceptor est a nobis, et suscepit nos. Accepit nostram humanitatem, suscepit nos in eam divinitatem (*Philip. 2.*). Factus est particeps nostræ mortalitatis, ut nos faceret participes suæ immortalitatis (*Rom. 8.*). Dicant ergo Christiani quod non possunt dicere Judæi, aut Pagani, aut Hæretici: Dominus virtutum nobiscum. Hoc et ipse promiserat per Prophetam suum, dicens: Et inhabitabo et inambulabo in eis, et ero illorum Deus, **230** et ipsi mihi populus (*Jerem. 31.*). Hinc ipsa Veritas Discipulis suis ait: Ecce ego vobiscum sum

usque ad consummationem sæculi (*Matth. 28.*). Ipse Dominus virtutum, et Deus Jacob, ipse dat virtutes eis qui spiritualiter sunt Jacob, idest, qui luctantur cum carne, et qui vitia supplantant. Jacob enim dicitur *supplantator*. Et quia admirabilis et salubris est ista gratia, omnes invitando et admonendo subjungit:

9. *Venite, et videte*, idest, crederite, et intelligite opera Domini, quæ operatus est propter nos. Eamus, inquit Ecclesia, obliviscamur ea quæ retro sunt. Transeamus de terrenis ad spiritualia: et oculis cordis videamus quæ posuit prodigia, idest, in signum. Prodigia enim dicuntur, in quibus aliud significatur quam videtur: *super terram*, idest, super terrenos. Quæ sunt illa?

10. *Auferens bella usque ad finem terræ.* Pacem enim fecit inter Deum, et hominem: et idololatriam, et cultum veteris legis abstulit, per quæ discordabant Judæi et Gentes, et fecit utrumque unum (*Coloss. 1.*). Et illa pax Dei ad homines non fuit in una sola terra, sed usque ad fines terræ. A solis enim ortu usque ad occasum laudabile nomen Domini (*Psal. 121.*). Aufert etiam in nobis Dominus bella, quando extinguit repugnantia vitia. Unde et subditur: *Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburent igni.* Arcum (*Ex Augustino*), arma, scuta, ignis. Arcus, est insidiæ. Arma, publica impugatio: scutum, vana præsumtionis protectio. Ignis quo ista comburuntur, est ille de quo Dominus ait: Ignem veni mittere in terram (*Luc. 12.*). Et de quo igne dicit in psalmo: Non est qui se abscondat a calore ejus (*Psal. 18.*). Fervente igne isto, nulla in nobis impietatis arma remanebunt. Necesse est ut omnia confringantur, conterantur, comburantur. Remaneas inermis, nullum habens adjutorium tuum, et quo magis infirmus es, nulla tua arma habens, tanto magis te suscipit, de quo dictum est: Susceptor noster Deus Jacob. Valebas enim quasi per te: ^b conturbaris in te. Perde arma quibus præsumebas. Ad Dominum, dicentem: Sufficit tibi gratia mea. Dic et tu: Quando infirmor, tunc potens sum, Apostoli vox est (*2. Cor. 12.*). Omnia arma perdidit tamquam fortitudinis suæ, qui dicebat: Ego autem non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis (*Ibidem.*). Quando autem Dominus suscipit, nunquid inermes dimittit? Armatus nos, sed illis armis Evangelisticæ veritatis, continentis et salutis, fidei, spei, caritatis (*2. Cor. 10.*). Hæc arma habemus, sed non a nobis. Arma autem quæ a nobis habuimus, arserunt: sed tamen igne illo sancto accensi sumus. Prius invitati sumus ad videnda opera Domini. Jam ipse Dominus nos invitavit ad videndum se, dicens:

11. *Vacate, et videte, quoniam ego sum Deus.* Vidistis opera mea. Jam præparate vos ad videndum artificem ipsum. Et ut ad hoc idonei sitis: Cessate a terrenis: vacuate vos a malis. Nullus tumultus in mente sit. Omnia sint pacata, omnia mundata. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. 5.*). Ad hoc jam relinquimus impedimenta mundi et curas sæculi, atque ^c ad monasterii accessimus secretum: ut liberius vacare possimus Deo, non his rebus, **231** quibus noster delectetur adversarius. Certum est enim, quod quando ociosi et negligentes sumus, quando cælestibus desideris animum non attollimus, quando ab amore Dei refrigeramus, quando diem expendimus in fabulis, in cogitationibus pravis: magis tunc vacamus diabolo, quam Deo. Hoc significat, quod scriptum est: Viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus (*Thren. 1.*). Sabbatum requies dicitur. Et sabbata nostra hostes derident, quando nos maligni spiritus otiositatibus et vanitatibus vacare vident. Illud ergo habere studeamus, quod in nobis maxime Dominus desiderat, id est,

gelasticæ præfert.

^c Monachum se prodit manifesto. Confer quæ de ejus professione vitæ in Prælatione diximus.

^a Malim quod in vulgato Augustino est, quam in te incumbit.

^b Antea comburaris legebatur; emendamus ex Augustiniana lectione, quæ et mox evangelii pro evan-

mentem ab omni malitia liberam et devitatis his quibus Spiritus sanctus offenditur, humilitati, quieti, caritati operam demus; ut impleatur a nobis, quod dicitur: Vacate et videte quoniam ego sum Deus. Sic enim Deum videre merebimur, si prius ab illicitis cessare, et mente tranquillii esse studeamus. Paulo ante (*Ex Augustino*) dixeram, terræ nomine significari gentem Judæorum. Maris nomine cæteras gentes. Translati sunt montes in corde maris. Conurbatae sunt gentes, inclinata sunt regna, dedit vocem suam Altissimus, et mota est terra. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor Deus Jacob*. Facta sunt miracula in gentibus, impletur fides in gentibus, ardent arma præsumptionis humanæ, vacatur in tranquillitate cordis, ut cognoscatur Deus auctor omnium munerum suorum. Et post ipsorum clarificationem nunquid deserit et plebem Judæorum? De qua dicit Apostolus: Dico enim vobis, ut non sitis vobis sapientes: quia cæcitas ex parte in Israel facta est, donec plenitudo gentium intraret, id est, montes huc transferrentur, ut nubes hic pluerent, hic Dominus tonitruo suo regna inclinaret, donec plenitudo Gentium intraret. Et quid possea? Et sic omnis Israel salvus fiet. Ideo et hic ipsum ordinem servans, *Exaltabor*, inquit, in gentibus et exaltabor in terra. Id est, in mari, et in terra: ut jam omnes dicant, quod sequitur:

12. *Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster Deus Jacob*. Dominus Deus noster fidem in qua vivimus, et ex qua vivimus, per libros suos, Scripturas suas multipliciter nobis varieque diffudit. Sacramenta quidem verborum varians, fidem tamen unam commendans. Una enim eademque res ideo multis modis dicitur, non ut modo ipso dicendi propter fastidium varietur, sed propter concordiam una teneatur. Itaque in hoc psalmo, quem cantatum audivimus, cui cantando respondimus, ea sumus dicturi, quæ nostis. Et tamen fortassis aliquam adjuvante et donante Deo survivalitatem allaturi sumus vobis, quando ea, quæ alibi et alibi noveratis, etiam commoniti ruminatis. Nam et in ipsa ruminacione, in qua significat Deus munda animalia, hoc voluit insinuare, quia omnis homo, qui audit, sic debet in cor mittere, ut non piger sit ea cogitare: ut quando audit, similis sit manducanti. Cum autem audita in memoriam revocat, et cogitatione dulcissima recollit: fiat similis ruminanti. Alio vero modo eadem dicuntur, et faciunt nos dulciter cogitare, quæ novimus: et eadem ipsa libenter audire: quia modus dicendi variatur, et res antiqua ipso modo dicendi renovatur.

232 TITULUS PSALMI XLVI.

1. Titulus psalmi sic habet: *In finem, pro filiis Chore, psalmus ipsi David*. Psalmus iste convenit David prophetae, qui hic loquitur in persona Apostolorum. Psalmus dico propositus filiis Chore, directis per hoc in finem. Materia est: Christus ascendens. Vel materiae sunt Gentes conversæ scilicet ipsi filii Chore, qui sunt filii Christi. In prima parte monet nos omnes ad laudem Dei. In secunda describit regnum Christi per ascensionem ejus. Intendit autem invitare ad laudes Dei. Pro filiis Chore psalmus cantatur. Ergo pro Christianis cantatus est. Audiamus enim tanquam filii sponsi illius, quem pueri insensum in calvarie loco crucifixerunt (*Joan. 19.*). Illi vero meruerunt a bestis devorari: nos ab angelis coronari. Agnoscimus enim humilitatem Domini nostri, et non de illa erubescimus. Non erubescimus de illo appellato mystice calvo, propter calvarie locum. Ipsa enim crux, in qua illi insultatum est, non permissit calvum esse frontem nostram, quam suo signo signavit. Denique, ut noveritis, quia nobis dicuntur hæc, videte quid dicitur.

PSALMUS XLVI.

2. *Omnes gentes plaudite manibus*. Nunquid populus Judæorum omnes gentes erant (*Ex Augustino*)? sed cæcitas ex parte in Israel facta est, ut pueri insensati clamarent, Calve, Calve (*4. Reg. 2.*): atque ita

A Dominus crucifigeretur in Calvarie loco, et sanguine suo fuso redimeret, et impleatur quod ait Apostolus: Cæcitas ex parte contingit in Israel, donec plenitudo gentium intraret (*Rom. 11.*): insultent ergo vani, et hebetes, et insensati: et dicant, Calve, Calve. Vos autem sanguine illo redempti (*1. Petr. 1.*), qui factus est in Calvarie loco; *Omnes gentes plaudite manibus*, pervenisse ad vos gratiam. Quid est *Plaudite*? Gaudete. Sed quare *manibus*? Quia bonis operibus. Si tantum voce, non bene: quia piger sunt manus. Si tantum manibus, nec hoc bene, quia muta est lingua. Concordent manus et lingua. Illa confiteatur, illæ operentur. *Jubilatæ Deo*, id est, tantam laudem Dei mente concipite, quæ non possit exprimi voce: et ita quod jubilatio illa sit in voce *exultationis*. Id est, non solum Deum laudate corde, sed etiam exultanti voce. Illum aliis annuntiate. Et subjungit causam quare laudandus sit, dicens:

3. *Quoniam Dominus*, quia dominatur omni creaturæ: *excelsus*, quia potens et efficax suæ voluntatis. Et ne in ejus bonitate confidatis si mala feceritis, quia ipse est *terribilis* futurus iudex: punit impios, et rex quia suos spiritualiter regit per potentiam. *Magnus super omnem terram*: quia nulla pars est terræ, ubi ipse non dominetur. Ille qui videbatur parvus et despectus, factus est *terribilis* et *excelsus*: et qui erat tantum in regno Judæorum, jam regnat super omnem terram. Non illi sufficit unam tantam gentem habere sub se: ideo tantum pretium ex latere dedit, ut emeret orbem terrarum. Ideo voce prædicatorum subditur:

4. *Subjecti populos*, id est, Judæos, *nobis, et gentes sub pedibus nostris*. Ideo dicit, *Sub pedibus*, 233 ut omnimodam subditorum humilitatem intelligamus. Sic enim Dominus ordinavit Ecclesiam, ut alios vellet esse prælatos, alios subditos. Unde et in alio psalmo dicunt subjecti: Posuisti homines super capita nostra (*Psal. 65.*). Prælatorum officium est prædicare, monere, corrigere, et in Ecclesiis Christi vices tenere (*1. Tim. 3.*). Subjectorum officium est audire, obedire, omnem subjectionem prælati suis tanquam ipsi Domino Christo exhibere (*Hebr. 13.*). Neque enim quod dicunt: *Subjecti populos nobis*, ex sua persona hoc dicunt: sed ex ejus persona, cujus ministerium agunt. Hinc Petrus quosdam admonet dicens: Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Dominum (*1. Petr. 2.*). Illa utique quæ propter Deum fit subiectio, non tam hominibus exhibetur quam Deo. In eo ergo quod prædicatores sancti dicunt, *Subjecti populos nobis, et gentes sub pedibus nostris*: nequaquam ita intelligendum est, ut sibi vellet hoc adscribere: cum Apostolus Paulus quosdam volentes ei subijci tanquam homini, redarguat, dicens: Numquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in nomine Pauli baptizati estis (*1. Cor. 1.*)? Non ergo in hoc verbo seipsum appetunt commendare, sed illum potius, cujus auctoritas erat in ipsis: cui magis obediebatur per ipsos, quam ipsis. Quorum adhauc voce subjungitur:

5. *Elegit nobis hæreditatem suam*. Id est, gentes elegit nobis in hæreditatem sociandas. Vel elegit nobis, ut nos subsistentes loco ipsis, in hæreditate exclamamus eam, spinas vitiorum auferendo: vomere disciplinæ arando: semina virtutum mittendo. In eo quod dicitur, *Elegit*, gratia divina commendatur. Juxta quod ipse auctor gratiæ suis dicit: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos (*Joan. 15.*). Quæ gratia magis declaratur, cum subditur: *Speciem Jacob quem dilexit*. Duo fratres erant, Jacob et Esau (*Gen. 25.*): et antequam aliquid egissent boni vel mali, ait Dominus: Jacob dilexi, Esau autem odii habui (*Malach. 1. Rom. 9.*). Per Jacob ergo intelliguntur gratia electi. Elegit itaque Dominus speciem Jacob quem dilexit: non quia tunc esset speciosus, quando est electus, aut propter speciem quam ante

* Fortasse cantato rescribendum est, singuli enim de monachis singulos præcinebant Psalmos ex ordine.

haberet, esset dilectus : sed illam speciem jam diligebat in Jacob, quam per gratiam postmodum erat daturus. Sic elegit sibi Ecclesiam non habentem maculam aut rugam (*Ephes. 5.*), non quia esset immaculata, quando est electa : sed ad hoc elegit scdam, ut faceret pulchram. Deinde ostendit quo ordine gentes electæ sint, cum subjungit :

6. *Ascendit Deus in júbilo.* Nam post ascensionem missus est Spiritus sanctus in Apostolos (*Act. 2.*), et prædicatum est gentibus Evangelium (*Matth. 28.*), et sic electæ sunt. Quid est (*Ex Augustino*) jubilati, nisi admiratio gaudii, quæ verbis non potest explicari? Quomodo admirati sunt gaudentes, videntes ire in cælum (*Marc. 16.*) quem planxerant mortuum? Revera huic gaudio verba non sufficerent. Restabat jubulare quod nemo poterat explicare. Ibi erat et vox tubæ, vox illa angelorum. Dictum est enim, Sicut tuba exalta vocem tuam (*Isai. 58.*). Prædicaverunt Angeli ascensionem Domini. Viderunt Discipuli ascendentem Dominum, hærentes, **234** admirantes, stupentes, nihil dicentes, sed corde jubilantes. Et vox jam tubæ in clara voce Angelorum? Viri Galilæi quid statim aspicientes in cælum? hic Jesus est (*Act. 1.*). Quasi illi non scirent, quia ipse est Jesus. Antequam paulo ante eum non videbant? secum loquentem non audiebant (*Joan. 20. Luc. 24.*)? Nempe non solum speciem viderunt præsentis, sed membra contrectaverunt. Ipsi ergo neciebant quod ille esset Jesus? Sed admiratione præ gaudio jubilationis, tanquam mente alienata, loquuntur Angeli, Ipse est Jesus. Ille, quo crucifixus, nutaverunt vobis pedes. Quo occiso et sepulto, spem vobis perdidisse putabatis (*Matth. 26.*). Ecce ipse est Jesus. Ascendit ante vos : sic veniet, quemadmodum vidistis eum e ntem in cælum (*Act. 1.*). Tollitur quippe corpus ab oculis vestris, sed non separatur Deus a cordibus vestris. Ergo vos filii Chore, jam si intellexistis vos, et inspicitis hic vos, et gaudetis quia videtis, hic vos

7. *Psallite bene operando Deo nostro*, id est, ad honorem Dei nostri : psallite mente. Et non solum psallendum est ei, in eo quod Deus est : sed etiam in eo quod homo est. Nec qualicumque homo, sed rex. Et ideo subjungit : *Psallite regi nostro, psallite.* Psallendum est Deo, quia nos creavit. Psallendum est, quia nos redemit. Iste rex est Deus, est homo : Deus ante carnem, Deus in carne. Cui etiam ideo psallendum est :

8. *Quoniam rex omnis terræ Deus.* Quid enim (*Ex Augustino*)? Et ante non omnis terræ Deus? Nonne et cæli et terræ Deus? Cum per illum facta sint omnia, quid posset dicere non esse Deum suum? Sed non omnes homines agnoverant Deum suum, et ubi agnoscebatur, quasi ibi tantum Deus erat. Notus in Judæa Deus (*Psal. 75.*). Nondum e filii Chore dicebant, Omnes gentes plaudite manibus. Jam ab omnibus agnoscitur, quia impletum est quod dicit Isaias, Ipse Deus tuus, qui eruit te, universæ terræ Deus vocabitur. Ideo subdit : *Psallite sapienter*, id est, bene operamini, non pro terrenis, ne sitis comparabiles fatuis virginibus, quæ accipientes lampades suas non sumserunt oleum secum in vasis suis (*Matth. 25.*). Per eas enim designantur animæ quæ continenter vivunt, et bona opera quæ per lampades designantur, faciunt. Sed dum inde hominibus appetunt placere, oleum in vasis, id est, nitorem gloriæ in conscientia negligunt habere. Tales videntur Deo psallere, in eo quod bona agunt : sed insipienter psallunt, quia eadem bona dum iuanem gloriam amittunt. Sapienter ergo psallere, est recta agere, et de ipsis rectis operibus soli Deo velle placere. Non est autem otiosum,

* Emendandus iterum vulgatus Augustinus, qui præfert alio sensu, *discipulos ascendente Domino.* Concinit Auctori nostro et novem Mss. quos ipsi Benedictini Editores laudant. Inferius Nostrum ex illo restituumus adposita interrogandi pro affirmandi

A quod totiens dictum est *Psallite.* Repetens inculcat, ut tardos excitet : frequens quoque repetitio ejusdem vocis, nimis inculcatio est jocunditatis. Vel quinquies *psallite* ad quinque sensus corporis possumus referre : ut videlicet visum, auditum, gustum, odoratum et tactum verbanus in bonum usum. Deinde ostendit quomodo sit rex omnis terræ, cum subdit :

9. *Regnavit Deus super gentes.* Et ne aliquis intellexeret, ut etiam in inanis regnaret, **235** determinat ita, *Deus sedet super sedem sanctam suam.* Id est, ita regnat in gentibus, ut tamen in sanctis maneat. Inde scriptum est, Anima justis sedes est sapientiæ (*Sap. 7.*). Ubi ergo regnabat diabolus, modo regnat Christus. Ille regnabat per superbiam, per luxuriam, per iram, et per vitia. Iste regnat per humilitatem, per castitatem, per mansuetudinem, et per cæteras virtutes : ut jam non simus servi peccati, sed liberi justitiæ (*Rom. 6.*). Si hæc agimus, erimus regnum Dei, et sedes Dei. Exponit quomodo tactum sit, ut regnet super gentes.

10. *Principes populorum congregati sunt, cum Deo Abraham.* Ac sic diceret, Reges et alia potentates, qui prius Deo adversabantur, congregati sunt per fidem, cum Deo cui credidit Abraham (*Hebr. 11.*). Ex illis principibus erat ille Centurio, cujus fides commendatur in Evangelio (*Matth. 8.*). Ecce quomodo impletum est, quod Joannes ait, Potens est Deus de lapidibus suscitare filios Abraham (*Matth. 3.*). Nonne lapides erant gentes, quando lapides colebant, sicut de illis alibi dicitur in psalmo : Similes illis flant, qui faciunt ea (*Psal. 115.*)? Et ideo accesserunt ad fidem, *Quoniam Dii fortes terræ*, id est, Apostoli et prædicatores sancti : Dii gratiam, fortes per fidem, *vehementer elevati sunt* : in signis et virtutibus. Et ita factum est, ut multi generentur ad fidem.

TITULUS PSALMI XLVII.

C 1. *Psalmus cantici filiis Chore in secunda sabbati.* Psalmus iste proponitur filiis Chore, id est, filiis Christi, qui crucifixus est in loco Calvariæ. Chore eadem (ut sæpe dictum est) Calvaria interpretatur. Qui psalmus dicitur *cantici*, quia de re agit, unde maxime nobis exultandum est : quoniam magnam exponit Ecclesiæ dignitatem. Psalmus, dico, habitus in *secunda sabbati*, id est, de foundatione Ecclesiæ, quæ significatur pro foundatione terræ, quæ facta fuit in secunda die (*Genes. 1.*). Prima enim die discreta est lux a tenebris (*Ibid.*) : in qua significatur resurrectio Christi, de qua lux immortalitatis a mortalitate discreta est. In secunda die factum est firmamentum, in quo significatur tempus post resurrectionem, quo fundata est sancta Ecclesia. In prima parte describit eam, et multis modis commendat : modo per fundatorem, modo per positum loci, modo per dilatationem. Laudat etiam eam a muneribus. Per hoc quoque, quod quidam volentes eam destruere, cognoscentes ejus dignitatem, conversi sunt ad eam. Deinde commendat quoddam jusigne donum ipsius, scilicet quod misericordia Dei habitat in ea. In secunda parte agit de ordinibus ipsius Ecclesiæ. Intentio est hortari, ut omnes istam civitatem amplificent. Vox perfectorum.

D

PSALMUS XLVII.

2. *Magnus Dominus et laudabilis nimis.* Idest, magni imperii et magnæ potentia, Et inde dignus laude nimis super quam lingua possit explicare. Et hoc quod magnus et laudabilis sit, maxime perpenditur, *In civitate Dei nostri*, id est, in constructione Ecclesiæ, quæ est munita virtutibus, ampla caritate, collecti per fidem **236** ad jure vivendum. Nec talis civitas est Babylonis, id est, *confusorum*, aut hæreticorum : sed est Dei nostri. Illic commendat Ecclesiam per artificem Deum. Civitate dico posita, *in monte sancto ejus.* Id est, in Christo, sive in monte

nota.

b Penes Augustinum, *sed admiratione ipsa præ gaudio jubilationis, tanquam mente alienatis, etc.*

c Idem, *nondum filiis Chore dicebatur.*

virtutum, vel constantis. Hæc civitas a tali domino est possessa. De hujusmodi lapidibus est constructa, id est, de Judæis et Gentibus. Et hoc est, quod subdit :

3. *Fundatur exultatione universæ terræ.* Id est, firmiter ædificata est de habitatoribus universæ terræ exultantibus de peccatorum remissione : vel fundatur exultatione universæ terræ, id est, ad exultationem omnium credentium. Et hoc exequitur per partes, cum subjungit : *Mons Sion latera Aquilonis civitatis regis magni.* Mons Sion, in quo caput regni Judæorum erat, ipsos Judæos significat. Per latera Aquilonis Gentes designantur, quæ torpentes frigore infidelitatis a diabolo possidebantur. Pro eo, quod ventus Aquilo constringit in frigore, non incongrue Aquilonis nomine torpor maligni spiritus accipitur. Quod Isaias quoque testatur, qui dixisse diabolum denuntiat dicens : *Sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis (Isa. 14.).* Malignus spiritus montem testamenti tenet, quia Judaicum populum, qui legem acceperat, sibi in perfidiam subjugavit. Adhuc monti testamenti præsidet, quando corda doctorum tenet : qui etiam in lateribus Aquilonis sedit, quia mentes Gentilium frigiditas possedit. Unde et sponsi voce in Cantibus dicitur, *Surge Aquilo et veni Auster, perfusa hortum meum, et fluent aromata illius (Cant. 4.).* Recedente enim Aquilone, id est, maligno spiritu, Spiritus Sanctus mentes quasi Auster replet. Qui dum calefaciendo flaverit, statim de cordibus fidelium aromata fluunt virtutum Tales (Ex Augustino) fiunt civitas regis magni, liberati homines ab infidelitate et superstitione dæmoniorum, credentes in Christum collinati sunt illi civitati. Occurrerunt in angulo parietis de circumcissione venientis (Rom. 15.). Et facti sunt civitas regis magni, qui fuerant latera Aquilonis. Quicumque adherent diabolo, latera Aquilonis sunt. Adhæreant Christo, et erunt de civitate regis magni. In his magna gloria et honor omnipotentis est. Magna enim medici gloria est, quando ex desperatione convalescit ægrotus. C

Sequitur alia commendatio :

4. *Deus in domibus ejus cognoscetur, cum suscipiet eam.* In domibus ejus civitatis, id est, in singulis fidelibus, qui dicuntur domus, quia in eis habitat Dominus, cognoscetur Deus : quia ipsi cognitionem habebunt de Deo, cum suscipiet eam tuendam et protegendam ab inimicis. Vel in domibus dictum est, propter duos parietes Judæorum et Gentium (Ephes. 2.). Commendatur autem gratia, ubi dicitur, *Cum suscipiet eam.* Nam quid esset civitas ista, nisi ille suscepisset eam? Nonne statim caderet, nisi tale fundamentum haberet? Nemo ergo de suis meritis gloriatur. Sed qui gloriatur, in Domino gloriatur (2. Cor. 10.). Jam ecce illa latera Aquilonis quomodo veniant videte.

5. *Quoniam ecce reges terræ congregati sunt.* Ecce reges et potestates hujus seculi congregati sunt de multis locis, de multis populis : *convenerunt in unum* : lapidem angularem, qui de multis facit unum (Ephes. 2.).

237 6. *Ipsi videntes sic,* intelligentes civitatem Dei sic fundatam, sic constructam, sic decoram, sic firmam : *admirati sunt.* Post admirationem miraculorum Ecclesiæ Christi. *Conturbati sunt,* de peccatis suis : *commoti sunt* ad pœnitentiam. *Tremor apprehendit eos.* Pro timore futuræ iræ. Notandus est ordo verborum. Prius vident, et videndo admirantur : deinde ad se reversi, conturbantur et contremiscunt.

^a Apud Augustinum, *collinati.*

^b Haud suo tamen sensu, sed Eusebii Cæsariensis, cujus librum de Locis Latine interpretabatur S. Pater. *Tharsis, unde aurum Salomoni deferrebatur..... juxta Jesechiel Prophetam Carthago sentitur. siquidem in eo loco, ubi apud LXX. Interpretes legimus Carthaginem, in Hebræo scriptum habet Tharsis.* Quid sentiret ipse, statim subdit, edisseruisse se, in libro Epistola-

A Et tu fac similiter. Aperiantur oculi cordis tui. Et vide et admirare gloriam hujus civitatis Dei. Perpende quantis virtutibus polleat, quibus miraculis coruscet, quomodo terrena despiciat : quantis desideris ad caelestia aubelet, quanta in futuro sit ejus merces et beatitudo. Talia pensans atque admirans, revertere ad temetipsum, plange peccata tua. Pertimesce districtum judicium Dei, contremisce in teipso, ut possis cœniri huic beato populo, de quo subditur : *Ibi dolores, ut parturientis.* In illa conturbatione et tremore fuerunt dolores fructuosi, ut parturientis. Vetus enim homo peperit novum (Rom. 6.). Mulier cum parit, tristitiam habet. Cum autem peperit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum (Joa. 16.). Sic peccatrix anima quando pœnitet, maximum dolorem patitur, magis intra se sentit angustias. Sed postquam fructum pœnitentiæ, id est, absolutionem et remissionem peccatorum perceperit, jam non meminit pressuræ pœnitentiæ propter gaudium salutis. A timore (inquit Isaias) concepimus et parturivimus et peperimus spiritum salutis (Isai. 26.). Sic ergo reges conceperunt de timore Christi, ut parturiendo parerent salutem. Et hoc, quod dolores illi fuerunt fructuosi, non ex suis fuit meritis, sed ex gratia Dei. Et ideo subditur :

8. *In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.* Secundum Hieronymum, Tharsis idem est, quod Carthago. Præordia autem (Ex Augustino) regni in Carthaginis navibus floruerunt, intantum, ut inter cæteras gentes excelleret negotiationibus et navigationibus. Atque hinc nimium superbia facta est illa civitas, ut digne per ejus naves intelligatur superbia gentium, præsumens in incertis tanquam in flatibus ventorum. Sed in vehementi spiritu conterentur naves Tharsis, quia in virtute Spiritus Sancti destruantur omnes elationes hujus mundi. Iste vehemens spiritus omnes auras tentationum expellit, omnes nebulas cogitationum dividit. Omnia in mente serenat, ubi vult spirat (Joan. 3.), et quem vult, immutat : Vitiis conterit, virtutes nutrit. Hæc autem constitutio Ecclesiæ non est impræmeditare facta, sed diu ante prophetizata, et modo completa. Et ideo subditur :

9. *Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum.* Recte Dominus virtutum dicitur, quia Angelis, Archangelis, Thronis, Dominationibus, et cunctis cælorum agminibus dominatur. Et tantus Dominus, qui regnat in Angelis, non dignatur regnare in nobis. Propterea 238 protinus additur : *In civitate Dei nostri.* Ipse qui Dominus est virtutum, ipse est, et Deus noster, id est, Dominus et Deus angelorum et hominum. Omnis una civitas, omnium unus Dominus et Deus (Ephes. 4.). Quid est, quod audivimus, et vidimus? sequitur et dicit : *Deus fundavit eam* : non ad tempus sicut Synagogam, sed in æternum. Fundare Dei, est incommutabiliter stabilire. O beata Ecclesia! quodam tempore audivit, quodam tempore vidit. Audivit in promissione, vidit in exhibitione. Audivit in Prophetia, vidit in Evangelio. Omnia quæ modo complentur, antea prophetizata sunt. Fundavit autem civitatem suam, mittendo Filium suum, ut omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et ipse Salvator factus est misericordia nostra. De quo eidem Domino ad laudem ipsius Ecclesia dicit :

10. *Suscipimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.* Bene misericordia Dei dicitur Filius, quia

rum ad Marcellam et in libris Hebraicarum Quæstionum. Revera his locis, sive Epist. 37. ad Marcellam, et Quæstionum in Genes. cap. 10. in alia omnia abiit, quæ recitare non vacat. In Commentariis quoque in Isaiam lib. et cap. II. itemque lib. XVIII. cap. 66. Tharsis nomine mare ἀπλως significari, ex Hebræorum sententia, vel Iudææ regionem juxta alios, tradit.

per eum misertus est nobis Deus. De quo etiam dicitur in alio psalmo : Deus meus misericordia mea (Psal. 58.). Si tanquam peccata dimitteret, misericors Christus dici potuisset. Sed quia et culpas dimisit, et insuper æternam vitam immeritis dedit : non solum misericordem, sed ipsam misericordiam digne appellavit. Qui recte in medio dicitur positus, quia ad omnes æqualiter se habet, tam ad nobiles, quam ad ignobiles : tam ad idiotas, quam ad sapientes : sicut scriptum est, Quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit (Joel. 2.). Et iterum : Quoi quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1.). Bene ergo subjunctum est :

11. *Secundum nomen tuum Deus, sic et laus tua in fines terræ.* Quomodo nomen tuum Deus ubique terrarum diffusum est, sic et laus tua usque ad fines terræ universæ procedit et crescit. Nulla enim terra est, in qua Christi nomen non sit auditum. Et vere multi erunt iusti, qui te laudabunt ; quia *justitia plena est dextera tua.* Quia per omnipotentiam tuam multos justos jam convertisti. Multi sunt illi, qui stabunt ad dexteram tuam (Math. 25.). Non solum multi erunt qui stabunt ad sinistram : sed ibi erit plenitudo massæ ad dexteram constitutæ : Et ideo

12. *Lætetur mons Sion, et exultent filii Judæ.* Id est, uterque populus, Judæa et Gentilitas. Unde propter *judicia tua, Domine.* Tu enim iudicaturus es vivos et mortuos, et separaturus paleas agranis (Math. 13. 46. et 25.) : et si modo electi tui patientiam multas molestias, adhuc inter malos positi, quia non discernuntur adhuc iudicia tua : tunc profecto erit plenum gaudium, et perfecta exultatio, quando post iudicia data audituri sunt : Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (Math. 25.). Per Sion montem ideo intelliguntur Judæi, quia sicut iam supra dictum est, ibi est caput regni. Filii Judæ non immerito accipiuntur Gentiles : sed propter confessionem 239 fidei. Judas enim confessio est : et omnes filii confessionis, filii Judæ sunt. Hinc (Ex Augustino) Apostolus ait : Non enim qui in manifesto Judæus est, neque, quæ in manifesto et in carne est circumcisio : sed qui in abscondito Judæus est, et circumcisio cordis in spiritu non litera : cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est (Rom. 2.). Talis Judæus esto : Gloriare de circumcisi one cordis. Admonentur alii, ut convertantur, cum subditur :

13. *Circumdare Sion, et complectimini eam.* Circumdate eam per fidem, per operationem, per bonos mores, et complectimini eam dulcissimis amplexibus caritatis. Nolie (Ex eodem) scandalis circumdare, sed caritate, ut qui bene vivunt in medio vestri, eos imitemini : et eorum imitatione Christo, cuius membra sunt, incorporemini (Rom. 12.). *Narrate in turribus ejus.* Id est, in altitudine munitionum ejus constituti, prædicare laudes ejus. Hinc alius propheta admonet dicens : Super montem excelsum ascende, tu qui evangelizas Sion (Isai. 40.). Non enim verbum Dei prædicare debet, qui adhuc prave vivendo in imis jacet. Unde scriptum est in alio psalmo : Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum (Psal. 49.)? Tu vero odisti disciplinam, etc. Ergo in turribus et in monte excelso narrandus est divinus sermo. Justum est, ut alte vivat, qui alta prædicat : ut cum doctrinis concordet vita. Apte itaque subjunctum est :

14. *Ponite corda vestra in virtute ejus.* Virtus hujus civitatis, ipsa est vis caritatis. Nihil est fortius hac virtute, de qua Salomon ait : Fortis est, ut mors dilectio (Cant. 8.). Quomodo enim quando venit mors, resisti ei non valet quibuslibet artibus, quibuslibet me-

A dicinis ; sic contra violentiam caritatis mundus nihil potest. Hinc Paulus ait : Quis nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, neque creatura aliqua poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro (Rom. 8.). Ubi regnat caritas, non regnat cupiditas, non superbia, non ira, non invidia, non luxuria, non cætera vitia. Caritas vitia extinguit (1. Cor. 13.), virtutes nutrit. Ipsa est virtutum virtus, et (ut ita dicam) anima virtutum. Quomodo caro sine anima vivere non potest, sic reliquæ virtutes, sine caritate figuram habere possunt, veritatem habere non possunt. Et quomodo anima corpus animat, ita caritas cæteras virtutes vivificat. Nam per caritatem viget humilitas, splendet castitas : per caritatem obedientia servit, patientia vincit. Sic unaquæque virtus totam speciem suam, totam fortitudinem suam non trahit aliunde, nisi a caritate. *Ponite ergo corda vestra in virtute ejus : et distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.* Domus dux intelligenda sunt : una ex præputio, alia ex circumcissione. Constitutum est (Ex Augustino), ut Apostoli distribuerent, hoc est discernent, domos istas. Cum vocatus esset Saulus, et factus esset Paulus (Act. 9.), conveniens in unitate coapostolorum suorum, 240 sic cum eis habuit placuit, ut illi irent in circumcissionem : iste in præputium (Act. 11.). Ista dispensatione Apostolatus sui distribuerunt domos civitatis magni regis, et concordantes in angulo, Evangelium dispensatione dividerent, caritate vincerent. Distribuantur etiam domus istius per diversas regiones, per diversas congregationes, per diversos ordines, per diversa merita. Quæ distributio domorum habet in cælo distinctionem præmiorum. Unde Salvator ait, In domo patris mei mansiones multæ sunt (Joan. 14.). Sicut modo diversæ domus gratiæ in una civitate, ita tunc diversæ erunt mansiones gloriae in eadem æternitate (1. Cor. 15.). Sed quid est, quod præcipitur vobis, o sancti Apostoli, ut enarretis in progenie altera? Sequitur et dicit :

15. *Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, et in seculum seculi : ipse reget nos in secula.* Nos sumus progenies altera. Re vera altera, quia nova. Prophetata sunt hæc in progenie carnali, prædicata et impleta in progenie spirituali : narratur ergo nobis, quoniam hic Deus, qui tam magnus est, et tam laudabilis, Deus noster est : non ad tempus, sed in æternum. O dulce gaudium ! ineffabile donum ! habuerunt Judæi Deum cæli, sed non in æternum : quia repulerunt eum. Habuerunt gentes Deos multos æreos, ligneos, lapideos, aureos : sed non in æternum, quia de corruptibili materia fuerunt : de quibus scriptum est, Diu qui cælum et terram non fecerunt, pereant de terra, et de his, quæ sub cælo sunt (Jerem. 10.). Quoniam omnes dii gentium dæmonia : Dominus autem cælos fecit (Psal. 95.). Ipse est Dominus Deus noster in æternum, regnaturus, et in hoc seculo et in futuro. Ipse et non alius, regit nos in secula. Si Deus noster est, et rex noster est. Protegit nos, quia Deus est, ne moriamur. Regit nos, quia rex est, ne cadamus. Regendo autem nos non frangit nos. Nam quos non regit, frangit. De his, quos regit, scriptum est : Reges eos in virga ferrea (Psal. 2.). De his, quos non regit, proinus subditur : Et tanquam vas figuli confringes eos. Ab illo ergo optemus regi et liberari hic, in æternum, in secula seculorum.

* Murmuran (Ex Augustino) homines plerumque, qui propterea volunt Deum colere, ut hic illis bene

* Ad insequentem proxime Psalmum pericopa hæc pertinet, et facile Prologo, sive ut Noster vocat, Titulo subnectenda est. Re etiam vera Augustinus, a quo eam Noster descripsit, Præatiunculæ in Psal-

mum insequentem intexit. Nos satius duximus eam a præcedenti contextu aliquot spatium versusum sejungeri, eaque de re montium Lectorem facere.

sit, quando viderint eos, qui Deum non colunt, pol-
lere atque florere felicitate terrena : se autem Deum
colentes laborare in angustiis, a jejuniis, cæterisque
difficultatibus mortalitatis humanæ. Contra hunc
morbum sermo divinus loquitur nobis in hoc psalmo.

TITULUS PSALMI XLVIII.

1. Titulus talis est, *In finem filiis Chore psalmus David.*
Psalmus iste convenit David prophætæ, qui hic loquitur,
propositus filiis Chore ad intelligendum. Materia Christus
est, non malorum, sed justorum Redemptor. Vel materia
est **241** contemptus mundi. In prima parte ponit prolo-
gum, ad commendationem rei quam dicturus est. In secun-
da parte proponit Christum Redemptorem, non malorum
et sæculi amatorum, sed justorum, et in eadem parte re-
prehendens stultitiam eorum, notat vanitates, quibus ama-
tores istius sæculi sunt intenti. In tertia parte admonet
justos pauperes, ne curent istos divites : quia cito peribunt
eorum divitiæ. Intendunt autem Apostoli vel Propheta in
hoc psalmo, omnes in fide existentes, tam ex Judæis quam
ex Gentilibus, tam liberos quam servos cujuscumque condi-
tionis sint, dehortari ab appetitu terrenorum ad amorem
coelestium. Et sic non erit in die iudicii timendum. In pri-
mis autem multis faciunt eos attentos, tum quia prudenter,
id est moraliter eis loquatur : tum quia parabolice : tum
etiam quia illud a magistro interius præsentem addiscunt,
et quod aliis voce prædicabunt, opere complebunt.

PSALMUS XLVIII.

2. *Audite hæc omnes gentes, auribus percipite omnes
qui habitatis orbem.* Quod dico, *Auribus percipite*, hoc
est, nolite transirenter audire. Sicut est ergo aliqua
distinctio inter *Audite*, et *Auribus percipite* : ita est
distinctio aliqua inter *omnes gentes*, et habitatores
orbis. Significantes enim vult nos intelligere quod ait,
Omnes qui habitatis orbem : ut gentes intelli-
gamus, omnes iniquos : habitatores autem orbis,
omnes justos. Nam qui habitat non tenetur. Qui autem
(*Ex Augustino*) tenetur, non habitat : sed ha-
bitatur. Ista verba audituri erant non solum peccato-
res et impij, sed et justj. Permixte modo audiunt
omnes, sed cum ventum fuerit ad reddendam ratio-
nem, separabuntur qui sine causa audierunt, ab
illis qui auribus perceperunt. Audiant ergo peccato-
res. Hoc est quod ait, *Audite hæc omnes gentes.* Au-
diant et justj, qui non sine causa audierunt, et re-
gunt potius terram, quam regantur a terra. Et hoc
est quod subjungit, *Auribus percipite omnes qui ha-
bitatis orbem.* Et iterum dicit :

3. *Quique terrigenæ, et filij hominum.* Quod ait (*Ex
eodem*) *Terrigenæ*, ad peccatores retulit. Quod ait, *Et
filij hominum*, ad fideles et justos. Videtis ergo quia
servatur ista distinctio. Qui sunt ergo *terrigenæ*, nisi
filij terræ? Qui sunt filij terræ? Qui hæreditates ter-
renas requirunt? Qui sunt *filij hominum*? Qui perti-
nent ad filium hominis. Aliquando ^b jam ista distin-
ximus sanctitati vestræ. Et invenimus quia Adam
homo erat, filius hominis non erat. Et Deus non erat
ipse Adam : Christus autem et filius hominis erat,
et Deus erat. Quicumque pertinent ad Adam, *terri-
genæ* : quicumque pertinent ad Christum, *filij homi-
num*. Omnes tamen audiant. Ego nullis subtraham ser-
monem meum. Terrigena est? Audiat propter iudi-
cium. Filij hominis est? Audiat propter regnum.
Simil in anum dives et pauper. Iterum ipsa sunt repe-
rita. Quod ait, *Dives*, ad terrigenas pertinet. Quod
autem *Pauper*, ad filios hominum. Divites intellige
superbos : pauperes humiles. Habeat **242** multas
facultates pecuniarum, si in eis non extollitur, pau-
per est. Non habeat aliquid, cupiat et inpletur, Inter
divites reprobos deputat eum Deus. Et divites et
pauperes in corde interrogat Dominus. Non parva se
Propheta dictorum insinuat, cum tantam omnium
faciat advocacionem. Et ponit cau-sam, quare de-
beat audiri cum subdit :

^a Penes Augustinum, in necessitatibus.

^b In expositione Psalmi VIII. Item ex Augustino.
Paulo autem post videtur Noster verba, *Et Deus non*

4. *Os meum non loquatur sapientiam, et meditatio
cordis mei prudentiam.* Sapientia est cognitio divino-
rum. Prudentia est de instructione morum. Et pro-
pheta vel Apostoli hic annuntiant sapientiam, ubi
Christum Filium Dei omnium Redemptorem justor-
um annuntiant. Mores informant, cum docent hæc
terrena non esse appetenda, et divitum divitias ne-
gligendas. Hæc autem non puris labijs se dixisse
pronuntiant, sed meditate, ut auditores magis atten-
tos reddant. Hæc etiam non a seipsis, sed interiore
magistro, videlicet Spiritu Sancto, audire et loqui se
asserunt, cum subjungit,

5. *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in
psalterio propositionem meam.* In parabolam aurem
inclinare, est eandem parabolam humiliter audire
(*Math. 25.*). Quam non audiunt, qui non faciunt
quod dicunt : quales erant Pharisæi, quos dicit Do-
minus sedere super cathedram Moysi (*Math. 5.*).
Qui vero doctor est (*Ex Augustino*) et non auditor,
alteri prodest, sibi non prodest. Qui autem facit,
et sic dicunt : audiunt quod dicunt. Et ideo fru-
ctuose dicunt quod audiunt. Talis erat iste vir sanc-
ctus. Qui prius parabolam humiliter audit, quatenus
instructus interiore magistro, deinde aperit propo-
sitionem suam in psalterio. Parabolæ sunt similitu-
dines rerum, quæ comparantur rebus de quibus agi-
tur. Propositiones sunt questiones, in quibus aliquid
est quod disputatione solvendum sit. Quare audit
parabolam? Quia videmus nunc per speculum in æni-
gmate, sicut dicit Apostolus. Quandiu hic peregrina-
mur a Domino, nondum est illa visio nostra facie ad
faciem, ubi jam non sunt parabolæ neque ænigmata,
neque similitudines. Ænigma est obscura parabola.
quæ difficile intelligitur. Si ergo in ænigmate viden-
mus, inclinemus in parabolam aurem nostram. Et
sic aperiamus in psalterio propositionem nostram.
Audiamus quod dicitur, faciamus quod præcipitur.

Aperiam (inquit) *propositionem meam in psalterio*,
quia quod propono manifestandum in psalmo hoc,
faciam non solum verbo, sed etiam exemplo : ut
quod doceo ore, compleam opere. Psalterium enim,
in quo manibus feriuntur chordæ, ut audiat melos,
id est psalmus, bonam operationem significare sæpe
jam diximus. In psalterio ergo propositionem aperi-
re, est verba quæ ponuntur operibus demonstrare.
Inclinabo in parabolam aurem meam. Ac si dicat,
audiam in me Spiritum sanctum loquentem, et ea quæ
futura sunt, in parabolis et propositionibus denun-
tiantem. Inclinabo ergo et humiliabo in hanc para-
bolam aurem meam, neque de illis ero, de quibus
dicitur : *Væ prophetæ, qui prophetat de corde suo*
(*Ezech. 13.*). Postea vero aperiam in psalterio propo-
sitionem **243** meam. Audivit enim propheta, et
quid audisset in hoc psalterio psalmi manifestat, dicens :

6. *Cur timebo in die mala?* id est, in die iudicii. Di-
cit aliquis, Quia fecisti furtum, homicidium, vel
aliud grave peccatum. Non ideo, inquit, *timebo*. Cur
igitur *timebo*? sequitur et dicit, *Iniquitas calcanei
mei*, id est, finalis iniquitas *circumdabit me*. Id est, ex
omni parte ostendit me damnabilem. Non ergo tam
iniquitas, quam finis iniquitatis timenda est. Non
enim qui male vixerit, sed qui mala vita finierit,
periturus est. Si ergo vitei iniquitatem calcanei sui,
et ambulet in viis Dei, non timebit, ut perveniat ad
diem malam. Cur ergo timebimus in die mala? Aut
quare non nos emendabimus, antequam veniat dies
mala? Præceptum est Evæ, ut observet caput dia-
boli : quia diabolus calcaneum ipsius observat (*Gen.
3.*). Eva est caro nostra. Per carnem facilius labitur
homo. Si igitur iniquitas calcanei circumdabit nos,
cur timebimus in die mala? Habemus enim in po-
testate (*Ex Augustino*) auxiliante Domino, ut non
faciamus iniquitatem : aut si fecimus, ut emende-

erat ipse Adam, de suo intexuisse, nisi si ab Augustini
codicibus postmodum exciderunt.

^c Pressius sacro textui Augustiniana lectio, *dictor*.

mus. Et sic non erit qui nos circumdet. Et in die **A** novissima non timebimus, sed gaudebimus.

7. Qui sunt ergo quos circumdabit iniquitas calvaranei sui? *Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur.* Væ vobis, Judei, qui non in Christo, sed in vestra justitia confiditis. Væ vobis, divites, qui in vestris divitiis gloriamini. Vobis timendum est, quod subditur in psalmo :

8. *Frater non redimit, redimet homo?* Quis est iste frater, nisi Christus, qui ceteros fratres salvavit? Cujus typum Joseph ille tenuit, qui fratres suos de fame liberavit (*Gen. 42. 43.*). Frater iste post resurrectionem suam cuidam dixit: Vade, dic fratribus meis (*Joan. 20.*). Frater noster voluit esse Dominus noster, assumendo nostram naturam. Christus enim qui dicitur Filius Dei, et est, dicitur frater noster (*Hebr. 2.*). Ergo si Christus non redimet, homo redemturus est? Si ille non redimet qui Deus est et homo, redimet alius qui sit purus homo? Non utique. Unde *Non dabit Deo placationem suam.* Non poterit Deum placare malus, neque per oblationem, **B** neque per orationem, neque per sacrificium. Hinc Paulus ait: Voluntarie nobis peccantibus jam non relinquitur hostia pro peccato (*Hebr. 10.*). Quamdiu enim homo est in voluntate peccandi, nullis Deum potest placare muneribus, nullis sacrificiis, nullis operibus bonis. Et ideo subdit:

9. *Et pretium retentionis animæ suæ: non poterit dare.* Non est enim ejus Deo beneplacita elemosyna, ejus adhuc voluntas retinetur in culpa. *Et laborabit in æternum* [Vers. 10.], *et vivet adhuc in finem.* Qui ad tempus delectatus est in divitiis, in æternum laborabit in tormentis (*Apoc. 9.*). Desiderabit mori, sed non poterit. Ad hoc tantum vivet, ut semper latere. Væ tibi, mala cupiditas, quam male tuos decipis amatores.

11. *Non videbit interitum, cum viderit sapientes morientes.* Vident sapientes mori. Attendunt temporalem mortem, sed futurum damnationis interitum non provident. Talia plerumque solet dicere: Nonne mortuus est **244** ille sapiens? Si aliquid posset, qui aliquid sapuit, non moreretur. Faciam ergo mihi bene, dum vivo. Hi sunt qui voluptatem summum bonum esse putantes, cunctis corporis delectationibus inhærent. Hi sunt qui dicunt, *Comedamus et bibamus, cras enim moriemur* (*Eccles. 7.*). Viderunt (*Ex Augustino*) Judæi Christum pendentem in cruce, et contempserunt illum dicentes: Hic si Filius Dei esset, descenderet de cruce (*Matth. 27.*): non videntes quid sit interitus. Ille moriebatur temporaliter, ut revivisceret in æternum. Hi vivebant temporaliter, morituri in æternum. De quibus mox subinfertur: *Simul insipientes et stultus peribunt.* Insipientes est, qui non credit in futuram poenam. Stultus qui licet credat, tamen non cavet. Cave ergo insipientiam: cave stultitiam: provide futurum interitum. Fac tibi amicos de mammona iniquitatis (*Matth. 6.*). Vade ad fornicam (*Prov. 6.*), et discce sapientiam (quæ æstate congregat, unde vivat in hyeme) et non peribis in æternum. Hi autem simul peribunt, **D** *Et relinquunt alienis divitias suas.* Omnes iniqui relinquunt alienis divitias suas: sive filii sint, sive parentes, sive vicini, quibus relinquunt. Tamen in hoc alieni sunt, omnia illis de suis divitiis subvenire non possunt.

12. *Et sepulcra eorum, id est, pyramides et mausolea, quæ quasi magnas ædificant domos, quasi illa sepulcra debeant esse domus illorum in æternum.* Excipiuntur sepulcris pretiosis, et involvuntur pretiosis vestibus: sepeliuntur unguentis et aromatibus. Deinde memoriam qualem habent? *Tabernacula eorum in progenie et progenie, vocaverunt nomina sua in terris suis.* Bonus et familiæ eorum usque in tertiam et quartam generationem eos laudant, eisque sacrificant. Tangit consuetudinem Gentilium, qui

constitutis diebus aliquos conducebant, ut invocarent nomina mortuorum circa sepulturam eorum. In quo propheta magnam eorum notat stultitiam, quia cum ipsi per hæc memoriam æternam habere putarent, tamen in solis terris suis hoc faciebant. Vel aliter: tabernacula eorum, id est domus lapideæ, quas de divitiis construxerunt, in quibus ad horam habitaverunt: manentia in progenie filiorum et progenie nepotum: *vocaverunt nomina sua, id est, fuerunt causa quare nomina eorum haberentur in memoria.* Et non ubique, sed in terris suis, id est, in vicino suo. Hoc totum pertinet ad redarguendam inanem divitum extollentiam, ut in amplis ædificiis operam non insumant: cum tandem præter sepulcrum nihil eorum possideant. Hoc autem ideo faciunt, quia intellectum suum amiserunt. Et hoc est quod subdit:

13. *Homo cum in honore esset, non intellexit.* Quis major honor homini dari potuit, quam ratio et intellectus, Deique similitudo? In tanto honore positus non intellexit, id est, non intelligenter egit: **B** sed *Comparatus est jumentis insipientibus.* Non secundum aliud nisi secundum insipientiam, et in actu *Similis factus est illis.* Quia sicut jumenta prona sunt terræ, et tantum ventri obedientia, ita amatores mundi terrenis rebus tantum sunt dediti:

14. *Hæc via illorum scandalum ipsis.* Hæc via **245** secundum quod ipsi fuerunt in honore, et non intellexerunt, terrena tantum appetendo, erit scandalum ipsis, id est, offensio, quæ duret eos ad interitum. *ipsis sit scandalum* (*Ex Augustino*), non tibi. Quando erit tibi? Si putes, quod beati sint tales. Si vero intelligas, quia non sunt beati, ipsis erit scandalum via ipsorum, non Christo, non membris ejus. *Et postea in ore suo complacent.* Cum facti fuerint tales, ut non querant nisi bona temporalia, laudabunt se placentes sibi. Vel postea in ore suo complacent, quando dicent in judicio, Domine Deus aperi nobis (*Matth. 25.*). Sed tunc fiet, quod sequitur: *Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos.* Quia grege facti divitis tonsi, et exspoliati a magna nigrorum spirituum multitudine in tenebras deducuntur. Et merito, qui Christum pastorem habere noluerunt, a morte depascuntur, et a lupo rapace devorabuntur.

15. *Et dominabuntur eorum justi in matutino.* Quia judices eorum erunt in judicio. *Et auxilium eorum, quod habent in hoc seculo, veterascet,* id est, deficiet, *in inferno a gloria eorum,* id est, propter hoc quod gloriati sunt in divitiis suis. Recte dicitur, *Auxilium eorum a gloria eorum veterascere,* quia gloria et divitiæ eorum in inferno nullum eis auxilium poterunt præstare.

16. *Verumtamen Deus redimet animam meam, de manu, id est, de potestate, inferi, cum acceperit me.* Id est, meam humanitatem. Modo justis est labor, pressura, tribulatio: in spe futura est verum gaudium. Modo qui ad lætitiæ secularium oculos aperiant, et cor claudunt, transit eorum felicitas, et venit poena. Quo contra transit justorum poena temporalis, et venit æterna felicitas. Excitat nos ergo spiritus Dei cum subjungit:

17. *Ne timueris, cum dives factus fuerit homo.* Et non tantum, cum ipse dives factus fuerit: sed, *cum multiplicata fuerit gloria domus ejus.* Id est, honor divitiarum ejus. Non desperes, neque putes eum a Deo diligi, quia abundavit divitiis: et te, quia pauper es, a Deo derelictum.

18. *Quoniam cum interierit, non sumet omnia.* Vides viventem? Cogita morientem. Quid hic habeat attendis? an secum tollat attende. Multum auri habet, multum argenti, multum prædiorum, mancipiorum, et cætera alia. *Cum interierit, non sumet omnia.* *Neque descendet cum eo gloria ejus.* Quid habebit caro put. escens in sepulcro? Quid habebit anima perdita

* Quæ heic apud Augustinum interseruntur, *Si viderent quid sit interitus, si viderent, redolent glossatoris*

in inferno? Ideo non descendet cum eo gloria ejus, quia in vita sua quæsitivit gloriam temporalem. Hoc est, quod subjungit:

19. *Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur.* Illi enim, qui ista temporalia pro magno habent, quando aliquis in hoc mundo honoribus et divitiis florere vident, solent eos laudare et beatificare: sicut alibi dicitur in psalmo: Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ (Psal. 9.), et iniquus benedicetur. Et iterum, Beatum dixerunt populum cui hæc sunt (Psal. 143.). Anima ergo ejus in vita ipsius benedicetur, sed in morte torquetur, et sentiet æternam pœnam, qui transitorium secutus est gloriam, *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei.* Perfectorum est, Dominum laudare in adversis. Reprobis autem tantum laudat in prosperis. Venit illi lucrum? *Confiteatur.* Venit hæreditas? *confiteatur.* Venit **246** damnum? blasphemiat. Et ideo subditur:

20. *Introibit usque in progenies patrum suorum.* Qui sunt patres eorum, nisi diabolus, et angeli ejus? Unde Dominus quibusdam ait: Vos ex patre diaboli estis (Joan. 8.). Progenies vero diaboli sunt omnes reprobi. Hinc per Joannem dicitur: Progenies viperarum, quis ostendet vobis fugere a ventura ira (Matth. 3.)? Ergo in progenies patrum introibit, quia simul cum reprobis in æterno igne peribit. *Et usque in æternum non videbit lumen.* Mittetur enim in tenebras exteriores, ubi erit fletus et stridor dentium (Matth. 8. et 13.). Omnis qui male agit, odit lucem (Joan. 3.). Quia ergo dum viveret, tenebras dilexit, ideo nunquam lucem videbit. Et quod lumen amiserit cordis, ostendit cum subinfertur:

21. *Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.* Sententiæ repetitio confirmatio est: vel ideo repetit, quia in hoc versu maxime pendet intentio psalmi, et uti itas. Defende, o homo, honorem tuum. Noli deserere eum quem tibi dedit Deus intellectum, ad hoc, ut divina percipias, æterna diligas, terrena contempnas. Utere intellectu, utere ratione, despice temporalia, ut pervenire merearis ad cælestia.

TITULUS PSALMI XLIX.

Agitur in sequenti psalmo de vocatione omnium gentium: de manifesto adventu Christi, de mutatione veteris sacrificii in novum, de damnando peccatore indisciplinato: et quod iter ad Dominum sit laudis sacrificium. Titulus est, *Psalmus Asaph.* Interpretatur *Asaph congregatio.* Attribuendus est ergo psalmus iste Asaph, id est, congregationi fidelium ante adventum Christi existentium, credentium esse venturum Christum in carnem, et pro nobis: quod nos credimus esse completum. Materia psalmi hujus est ipse Christus, modo nos per prædicationem vocans: deinde districte judicans. Intendant autem prænominati fideles, introducendo ipsius Domini Christi personam, et majori pondere loquantur, suadere auditoribus suis, ut a carnalibus observantiis desistant, et ab umbra ad veritatem se transferant: nec ita voce prædicent, ut opere non impleant. Cur autem præceptis Christi talia suadentis obtemperandum sit, causæ præmissæ sunt in principio psalmi, usque ad eum locum ubi dicitur: Audi populus meus. In principio vero fit prædicationis ejus talis commendatio. Vox est synagoga.

PSALMUS XLIX.

1. *Deus deorum Dominus locutus est, et vocavit terram, a solis ortu usque ad occasum.* Non quicumque homo, aut quicumque angelus loquutus est, sed ipse deorum Deus, scilicet Dominus noster Jesus Christus, qui est operator et edificator sanctorum, sicut ipse alibi ait quibusdam sanctis diis per gratiam factis: Ego dixi, dii estis et filii excelsi omnes (Psal. 81.). Hinc Apostolus ait, Dedit eis potestatem filios Dei fieri (Joan. 1.). Et iterum: Filii Dei sumus, sed nondum apparet, quod erimus (1. Joan. 3.). Iste tantus ac talis locutus est per angelos, per prophetas per semetipsum (Hebr. 1.), per fideles suos, et vocavit terram, id est, homines habitantes in terra. Et non in una terra tantum, sed a solis ortu usque ad occasum.

A Datus est enim Apostolis Spiritus sanctus, **247** et dictum est eis, Ite, prædicate Evangelium omni creaturæ (Marc. 16.). Et quia prædicationis inceptus ab Jerusalem, recte subjunctum est:

2. *Ex Sion species decoris ejus.* Hinc alius propheta dicit: De Sion exibit lex, et verbum Domini de Jerusalem (Isai. 2.). Inde cœpit prædicari species decoris, id est, pulchritudo divinitatis Christi. Ipse est spe ius forma præ filiis hominum (Psal. 41.), de quo et subditur:

3. *Deus manifestus venit: Deus noster, et non silebit.* Prius occultus venit, infirmus in carne apparuit. Erat gloriæ species in divinitate, sed hæc latebat in humanitate. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (1. Cor. 2.). Occultus ergo venit, ut judicaretur. Manifeste venit, ut judicet (Matth. 16.). Et hoc est (Ex Augustino), quod ait, *Et non silebit.* Silet modo a iudicio, occultus in cælo. Patiens est super peccatores, non exercens iram, sed expectans pœnitentiam. Tacuit, inquit: nunquid semper tacebo? Et notandum, quod ait Deus noster. Non enim est Deus, qui non est Deus noster. Quoniam omnes dii gentium dæmonia (Psal. 95.), Deus autem Christianorum est verus Deus. Quia vero ad iudicium venit, sequentia docent, cum dicitur: *Ignis in conspectu ejus exardescet.* Veniet enim iudicare seculum per ignem. Hinc Apostolus ait: Unusquisque opus quale sit, ignis probabit (1. Cor. 3.). Qui dulcedinem Dei nondum gustaverunt, si nondum desiderant Dei faciem, timeant vel ignem. Supplicia timeant (Ex eod.), quem pœnia non invitant. Vile tibi est, quod Deus pollicetur? Contemisce, quod minatur. Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur (Matth. 7.). Aliter: Christus venit ad iudicium, et tunc ignis præva cupiscentiæ exardescet, et exuret reprobos, qui erunt in conspectu ejus: quia videbunt in quem transfixerunt (Zach. 12. Joan. 19.). *Et in circuitu ejus tempestas valida.* Id est, angeli, quia sicut valida tempestas sufflat paleas ad ignem, sic malos sufflabunt ad inferos (Matth. 13.).

Valida tempestas ventilatura est tam magnam aream. Hac tempestate (Ex eod.) erit illa ventilatio, qua separabitur a sanctis omne immundum: a fidelibus omnis simulatio, a piis et trementibus verbum Dei omnis contentor et superbus. Veniens itaque Dominus ad iudicium, quid facturus est?

4. *Advocabit cælum de sursum.* Per cælum (Ex eod.) vult intelligi omnes sanctos et perfectos, quos advocabit sursum sessuros, secum iudicatuos. Vocabit et terram discernere populum suum. Cælum vocabit, ut iudicet eum eo. Terram vocabit, ut discernat populum suum a populo malo. Audi vocationem terræ, et populi sui discretionem: Venite benedicti Patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi (Matth. 25.). Percipite dico. Quare? Esurivi enim, et dedisti mihi manducare, etc. Ecce quare dicuntur terra: videlicet propter boni operis fertilitatem. Hi si non potuerunt cælum esse, omnia contemnendo, vel bona terra fuerunt, fructum misericordie faciendo (Matth. 5. et 25.). Deinde propheta videns futura, tanquam præsentia, exhortatur angelos congregantes. Mittet enim Dominus angelos suos, et congregabuntur ante eum omnes gentes (Matth. 13. et 20.).

5. *Congregate illi de diversis partibus orbis, sanctos ejus.* Et non tales sanctos, qui instant **248** carnalibus observantiis, sed tales, qui ordinant, et proponunt novum testamentum ejus super sacrificia legalia. Illa enim sacrificia veteris Testamenti, umbra, et prophetia fuerunt veritatis. Testamentum ergo super sacrificia ordinare, est seipsum in sacrificium Domino offerre, et quod litera præcipit, spiritualiter adimplere. Vel super sacrificia testamentum ordinatur, quando veteribus nova præponuntur: quando animalium sacrificiis destructis, Melchisedech ordo ubique prædicatur (Hebr. 5. 7. et 10.). Ad cuius novitatis ordinem pertinet, quod subditur.

6. *Et annuntiabunt cæli justitiam ejus : quoniam Deus judex est.* Cæli justitiam Dei annuntiant, quando spirituales viri fidem Domini nostri Jesu Christi, et bona opera prædicant. Unde alibi dicitur : Cæli enarrant gloriam Dei (*Psal.* 18.). Quæ profecto justitia ideo nobis prædicatur, quatenus illam exequentes iram judicis evitare mereamur. Quoniam Deus judex est, qui judicabit vivos et mortuos (*Matth.* 16.): quia secundum opera unicuique retribuet merita. Hoc incessanter mentis oculis attendentes sancti viri, quoniam Deus judex est, vitam suam inquirere, peccata sua desistere, sese semper ad meliora promovere non cessant : ut postmodum ante districtum iudicem injudicabiles apparere valeant. Iluc usque Synagoga commendavit Christum, vel ex onendo ordinem prædicationis ejus, vel secundum adventum commendando : amodo introducit eum loquentem sic :

7. *Audi, populus meus, et loquar Israel :* Israel nomen electionis est. Non vocaberis Jacob, sed vocaberis Israel (*Genes.* 32.). Ergo audi sicut Israel, sicut videns Deum (Et si nondum spe, sed jam fide), hoc enim interpretatur Israel, videns Deum. Qui habet aures audiendi, audiat (*Luc.* 8.). Captat autem ejus benevolentiam, cum ait : *Populus meus.* Ac si diceret : Populus electus, populus peculi-ris (1. *Petr.* 2.). *Et testificabor tibi.* Id est, testimoniis Scripturarum approbabo. Quid? *Deus, Deus tuus ego sum.* Id est ego Deus sum, Deus tuus. Quicunque enim Apostolorum et Prophetarum Scripturas intelligit, Dominum Jesum esse Deum non trum agnoscit. *Deus tuus,* et proprie dicitur, quem familiarius habet Deus tanquam in mancipio suo, tanquam ex peculio suo. Quid vis amplius? Primum quæris a Deo? Ecce Deus, ipse Deus tuus est. Quid Deo dicimus? dona tibi quærebas, ipsum donaturum habes. Et quid exigit a nobis Dominus Deus noster? Audiamus quid adjungat :

8. *Non in sacrificiis tuis arguam te.* Non tibi dicam (*Ex Augustino*), Quare non mihi pinguem taurum ma-tasti? Quare non de grege tuo hircum optimum obtulisti? Quare aries ille ambulat in ovibus tuis, et in ara mea non imponitur? *Holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.* Holon, totum est : caustum, incensum. Holocaustum autem totum igne absumtum. Sunt quædam holocausta, quæ non recipit Deus, de quibus in alio psalmo dicitur : Utique holocaustis non delectaberis (*Psal.* 50.). Hæc sunt holocausta brutorum animalium, quibus Deus non delectatur. Quæ sunt ergo illa, quæ in conspectu meo sunt semper? *Benigne fac,* inquit Deus, in bona voluntate tua Sion. Tunc acceptabis sacrificium justitiæ oblationes, et holocausta. Est ignis flagrantissimæ caritatis. Animus inflammetur caritate, 249 arripiat eadem a caritate membra in usum suum. Non ea permittat militare cupiditati, ut totus exardescat igne amoris divini. Talia holocausta dicit Deus, in conspectu meo sunt semper. Adhuc forte Israel cogitat de bobus, de ovibus, de hircis. Ideo subjunctum est :

9. *Non accipiam de domo tua vitulos : neque de gregibus tuis hircos.* *Præ-nuntiati* (*Ex Aug.*) Testamentum novum, ubi omnia illa vetera sacrificia cessaverunt. Erat enim tunc præ-nuntiati futurum, quoddam sacrificium, cujus sanguine mundaremur. Quare non accipiam de domo tua vitulos, hircos, et cætera talia?

10. *Quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum.* Ac si diceret : Qui omnes feræ possides, illo qui in domo tua est, vitulo, vel hirci non indigeo. Sed forte (*Ex eod.*) ait Israel, Bestiæ Dei sunt illæ bestie feræ, quas non includo in corte meæ, quas non alligo ad præsepe meum. Ea vero, quæ apud me sunt, non Dei, sed mea sunt. Ideo Dominus adjungit : *Juncta in montibus et boves,* mea sunt. Et illa, quæ possides,

et illa, quæ non possides, mea sunt omnia. Si enim servus meus es tu, totum peculium tuum meum est.

11. *Cognovi omnia volatilia cæli.* Id est, appendi omnia et numeravi. Alia est notitia Dei, alia hominis. Sicut (*Ex eod.*) aliud est possidere Dei, aliud est possidere hominis. Non enim tu, quod possides, totum habes in potestate : ut quando vivat bos tuus, in potestate tua est. Hæc volatilia cæli de aqua nata sunt a verbo Domini dicentis : Producant aquæ volatilia cæli (*Genes.* 1.). Ubi noverat, quæ imperaverat, ut aquæ proferrent? Jam certe noverat, quod creaverat et antequam crearet, noverat. Tanta ergo notitia Dei : ut apud ipsum essent quodam ineffabili modo, antequam creata essent. Et a te expectat, ut accipiat, quod antequam crearetur habebat. *Et pulchritudo agri mecum est.* Id est, ubertas omnium in terra gignentium mecum est. Cum illo ager, cum illo species terræ, cum illo species cæli, cum illo omnia volatilia cæli et omnis creatura (*Jerem.* 23.), quoniam ipse ubique est (*Joan.* 1.).

12. *Si esuriero, non dicam tibi.* Non esuriet neque sit et, non laborabit, neque dormitabit, qui custodit Israel (*Ps.* 120.). Sed hæc secundum carnalitatem tuam dicta sunt : quia tu antequam manduces, famem pateris, forte putas, et Deum esurire, ut manducet. Etiam si esse posset, ut esuriret, non diceret tibi. Omnia quæ ante illum sunt, unde vult, tollit. Nihil illi necesse arium est. Et ideo subdit : *Meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus.* Noli ergo laborare, quod mihi des : sine labore habeo, quod volo.

13. *Nunquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?* Quia ista non quæris, dic ergo : Domine Deus noster, quid velis, ut offerat tibi populus tuus Israel. Sequitur et dicit :

14. *Immola Deo sacrificium laudis.* Interiora sacrificia semper plus diligit Deus. Magis enim attendit affectum, quam censum. Ideo protinus addit. *Et redde altissimo vota tua.* Sit ara tua conscientia tua. Ignis tuus amor divinus. 250 Sacrificium tuum laudes Dei. Sic ergo Deum lauda in corde tuo, ut in ipsa oblatione laudis spirituali igne accensus te ipsum immoles et mortifices, et sacrifices Deo. Et bene cum sacrificio præcipimus votum reddere altissimo. Nam secundum vota pensat Deus sacrificia. Tanto apud Deum majus erit sacrificium tuum, quanto majorem in ipso sacrificio habueris devotionem. Unde scriptum est : Fide plurimum hostiam Abel, quam Cain obtulit Deo, per quam testimonium consecutus est esse justus (*Hebr.* 11.). Cor namque et non substantiam pensat Deus. Nec perpendit, quantum in ejus sacrificio, sed ex quanto proferatur. Hinc alibi dicitur in psalmo : In me sunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi (*Psal.* 55.). Ac si aperte dicat : Et si exterius munera offerenda non habeo, intra memetipsum tamen invenio, quod in aram tuæ laudis impono. Quia qui nostra datione non pascere, oblatione cordis melius placaris. *Immola,* inquam, *Deo sacrificium laudis,* ut sic habeam eum placatum et propitium. Et quid deinde?

15. *Et invoca me in die tribulationis : et eruam te, et honorificabis me.* Quando tribularis noli desperare, nec velis in tuis viribus confidere. *Invoca me, et eruam te.* Ad hoc enim permissus est dies tribulationis fieri, quia forte si non tribulareris, non invocares me. Cum tribularis autem, invocas me : et quia voces, eruam te. Cum fueris erutus, honorificabis me, ut jam non discedas a me. Valent ergo nobis tribulationes, quia nos excitant ad honorandum Deum. Tribulati propriam infirmitatem cognoscimus, eruti divinam gratiam sentimus. Tanto magis autem eum honoramus, quo liberationem nostram non a nobis, sed ab ipso procedere scimus. Et sciendum, quod

^a Apud Augustinum in recto, eadem caritas.

^b Antea erat *Pronuntiati*, quod ex vulgato Augustino emendamus, ut et vox *præ-nuntiati*, pro eo

quod erat *præ-nuntiati*.

^c Augustinus, *curte*.

^d Idem, *ecce*; magis pasceret hæcce.

tota vita ista mortalis tribulatio est (*Job. 7.*) sanctis viris. Nam præter innumerabiles mundi hujus anxietates, in eo quod a Deo separantur, quod adhuc in mundo peregrinantur (*2. Cor. 5.*), quod corpus quod corrumpitur aggravat animam (*Sap. 9.*), vehementer tribulantur. Et quanto crebriores tribulationes sunt apud nos, tanto frequentiores debent orationes esse apud Deum. Sed cavendum est, ne vivamus male, dum cantamus bene. Nam sequitur:

16. *Peccatori autem dixit Deus, Quare in enarras justitias meas? Id est præcepta mea justificantia prædicas? De talibus dicit Apostolus (Rom. 2.): Qui prædicas non furandum, furaris: qui doces non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrificium facis. Et assumis testamentum meum per os tuum? Id est corpus Christi et calicem novi Testamenti, qui pro multis effusus est, in remissionem peccatorum (Matth. 26; Marc. 15; Luc. 22; 1. Cor. 11.). Vel assumis testamentum meum per os tuum, id est, Evangelium meum, tam pollutis labiis prædicare præsumis?*

17. *Tu vero odisti disciplinam. Id est corruptionem: Et projecisti sermones meos retrorsum. Quia eos negligens non custodisti. In odendo disciplinam, redarguit voluntas mala. In projiciendo sermones Dei retrorsum, reprehenditur negligens et prava vita. Sermones Dei projicere, est, illis contemptis, perversa agere. 251 Ecce quomodo projecisti sermones meos:*

18. *Si ridebas, irremberis cum eo: et cum adulteris portionem tuam ponebas. Ne forte (Ex Augustino) non diceres, Non feci furtum. Non feci adulterium. Quid si placuit tibi qui fecit? nonne ipso placito cucurristi? Nonne portionem tuam cum illo qui fecit, laudando posuisti? Et si non facis malu, si tamen laudas malum, si ex voto consentis, curris cum malo, et portionem mali recipis.*

19. *Os tuum abundavit malitia, et lingua tua concinnabat dolos. Malitiam et dolum quorundam hominum insinuat, qui quanvis sciant mala esse quæ audiunt, minime reprehendunt. Et parum est quia non dicunt, Mala fecisti; sed adulando dicunt, Bene fecisti. Et norunt mala esse, sed abundant malitia, et lingua eorum concinnat, id est, adornat dolos. Dolus autem est fraus quædam in verbis, quando aliud promittitur, aliud sentitur. Parum est quod facis malum, insuper laudas adulando, et irrides et fallis peccantem. Vel os peccatoris malitia abundat, quando imaledictis et conviciis alios exasperat. Dolos vero labia concinnant, quando auditu placida verbis pronuntiant. Unde adhuc subiungitur:*

20. *Sedens, adversus fratrem tuum loquebaris. Hoc fit quando aliquis quasi firmus, aut alicujus jam momenti doctor detrahit fratri suo forte bene agentem et recte viventem. In eo autem quod ait Sedens, mora vel studium designatur. Est alius infirmus et imperfectus, adversus quem ponit scandalum similiter prave loquendo. Ideo infirmus ille dicitur est matris filius, nondum patris, adhuc lacte indigens et uberibus adhærens. Portatur adhuc sinibus matris Ecclesie, nondum valens ad solidum cibum mensæ Patris sui accedere. Scandalizatur autem, quia adhuc perfectus non est. Si enim perfectus esset, scandalizari nullatenus potuisset. Nam pax multa est diligentibus legem Dei, et non est illis scandalum (*Psal. 118.*). Et Dominus in Evangelio: Qui scandalizaverit (inquit) unum de pusillis meis (*Matth. 18.*). Non ait de majoribus, sed de pusillis: quia pusillorum est tantum scandalizari. Pravorum autem usus est, perfectis derogare, imperfectis scandalum ponere, et semper discordias seminare.*

21. *Hoc fecisti (inquit Dominus) et tacui, id est, non reprehendi, non vindicavi. Modo enim tempus est misericordie, quo nos pius Dominus patienter*

^a Malum utique rescribi promittitur: nam et apud Augustinum promendi est.

A expectat, ut convertamur. Non enim irascitur per singulos dies (*Psal. 7.*), sed sicut dicitur in alio psalmo: Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit (*Psal. 17.*). Hinc est quod subjungit: *Existimasti inique quod ero tui similis.* Parum est (*Ex August.*) quia mala facta tua placent tibi. Placere putas et mihi. Deum, qui non pateris ultorem, vis tenere participem. *Arguam te, et statuum contra faciem tuam.* Quanto modo patientius misericors Dominus peccatores sustinet, tanto eos districtius in judicio arguet. Et quia (*Ex eodem*) hic seipsum attendere et emendare negligunt, statuet eos ibi ante faciem suam, ut videant sceleritatem suam. Nec tamen ad hoc, ut corrigant: sed ut magis erubescant. Modo ergo tu fac quisquis talis es, quod tibi minatur 252 facere Deus. Tolle te a tergo tuo, ubi te videre non vis dissimulans a factis tuis, et constitue te ante te. Ascende tribunal mentis tuæ. Esto tibi iudex. Torquet te timor. Erumpat confessio. Et dic Domino tuo: Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper (*Psal. 50.*). Si enim (ut Paulus ait) nosmetipsos didicimus, non utique judicemur (*1. Cor. 11.*). Propterea admonendo subdit:

22. *Intelligite hæc qui obliviscimini Deum. Vos qui Deum oblitii estis, dum mala agitis, ex ratione perpendite quæ dicta sunt: ut vosmetipsos corrigatis. Attende in hoc versu viscera divine misericordie. Etiam obliviscentes se non obliviscitur, non repellit, imo revocat ad intellectum, ut respiciant, et non pereant. Non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat (*Ezech. 18.*). Et quare, o misericors Domine, admoves obliviscentes te, ut intelligant? Audi causam: Ne quando rapiat adversarius ille diabolus, qui tamquam leo rugiens circumit, querens quem devoret (*1. Petr. 5.*), et non sit qui eripiat. Si vos intelligere non vultis. Non enim eripit Dominus eos, qui obliviscuntur eum: qui ea quæ ad salutem animarum suarum pertinet, intelligere contemnant. Unde scriptum est: Omnis ignorans ignorabitur (*1. Cor. 14.*). Quo contra de intelligentibus et laudantibus Deum quid subjungat, audiamus:*

23. *Sacrificium laudis honorificabit me: et illiciter, quo ostendam illi salutare Dei. Quod Latine salutare, hoc Hebraice Jesus dicitur. In sacrificio igitur laudis fit Jesu iter ostensionis, quia dum per psalmodiam compunctio effunditur, via nobis in corde fit, per quam ad Jesum in fine pervenitur. Sicut ipse de sua ostensione loquitur dicens: Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum (*Joan. 14.*).*

TITULUS PSALMI L.

1. *In finem psalmus David, [Vers. 2.] cum venit ad eum Nathan propheta, quando intravit ad Beth-sabee (2. Reg. 12.).* Psalmus iste ait intravit David propheta in finem respicienti, id est, Christum, a quo per peccatum recesserat, qui est illis legis et prophetarum. Vel finis, id est, perfectio omnium honorum operum. Psalmus, dico, compositus pro eo negotio, pro quo venit ad eum arguendum Nathan propheta. Et quia Nathan multoties venerat ad eum, ut sciretur in quo adventu ipse fuit causa hujus psalmi, determinat sic: eo scilicet tempore, quando intravit ad Beth-sabee. Hujus mulieris, uxoris alienæ, pulchritudine captus est rex et propheta David. Hoc in isto psalmo non legitur, sed in titulo ejus apparet. In libris autem Regum (*Ex Augustino*) plenius legitur. Hujus maritum in bello curavit occidendum. Et post hoc factum missus est ad eum Nathan propheta a Domino, qui eum argueret de tanto commisso (*2. Reg. 11.*). Multi volunt cadere cum David, et nolunt resurgere cum David. Non cadendi exemplum propositum est: sed si cecideris, resurgendi. Attende ne cadas. Non sit ^b delectatio minorum, casus majorum: sed sit casus majorum, tremor minorum. Audiant qui non ceciderunt, ne cadant. Audiant qui ceciderunt, ut surgant. Admonet etiam tale exemplum, 253 non se quemquam extollere debere in prosperis rebus. Multi enim res ad-

^b Atque heic rescripsimus delectatio ex Augustino, pro quo antea erat dilectio.

versas timent, prosperas non timent. Periculosior est autem res prospera animæ, quam adversa corpori. Hoc peccatum non fecit, cum persecutor Saullem pateretur. Semper vero adversus felicitatem vigilandum est. Materia hujus psalmi est David, sive quilibet alius pœnitens. Intendit autem propheta in hoc psalmo principaliter orare pro triplici reatu hujus criminis supradicti, scilicet pro adulterio, homicidio, et fraude. Deinde etiam pro omnibus aliis delictis, ut Deus hanc noxam et omnes alias sibi indulgeat, et gratiam sancti Spiritus restituat: ita ut illum nunquam amplius amittat. Proponitur autem David in hoc psalmo omnibus justis exemplar, non peccandi: sed si ceciderint, resurgendi. Et ne in virtute sua præsumant cum scriptum sit, Qui stat, videat ne cadat (1. Cor. 10.). Injustis ad hoc proponitur, ut de magnitudine delicti sui aliqui non desperent, respicientes David, tanti delicti per condignam satisfactionem consequutum veniam. Dicit ergo sic David:

PSALMUS L.

3. *Miserere mei, Deus.* Dictum est a simili alicujus in causa deprehensi, cujus crimen, quia jam manifestum est iudicibus, non jam studeat illud defendere: sed solam veniam nititur deprecando impetrare, suam pœnitentiam ostendens, et merita præterita prætendens: et sic facturum bona in futuro promittens. Prius orat pro peccato: deinde crimen suum sponte confitetur. Ac si diceret, *Deus, id est, Creator meus, quem magna et multiplex iniquitas mea non latet, Miserere mei, secundum magnam misericordiam tuam.* Idest, ad modum misericordiæ tuæ, quæ magna est, dimitte magnum peccatum meum. Et secundum multitudinem miserationum tuarum. Idest, ad modum miserationum tuarum, quæ multe sunt in effectis, dele iniquitatem meam: quæ multiplex est. Idest, dele homicidium, fraudem, et adulterium. Ille ostendit et peccatum suum magnum esse (erat enim adulterium [1. Reg. 11.]) et multiplex. Ibi namque homicidium et fraus, et multa alia denotari possunt. Ille distat inter misericordiam et miserationem: quia Deus naturaliter semper est misericors in se, actualiter autem miserator in nobis. C

Misericordiæ virtus inseparabiliter in Deo est. Cum autem ex hac misericordia nobis aliqua beneficia tribuantur, miserationes dicuntur. Et notandum quod qui magnam misericordiam deprecatur, magnam misericordiam confitetur. Opponitur ergo magna misericordia magno peccato. Opponitur multitudini miserationum multiplici culpæ. Propterea adhuc subiungit:

4. *Amplius, quam ego te deprecari valeam, lava me ab iniquitate mea:* ut ^a dimittas quæ conscientia metuit, et adjicias quod oratio non præsumit. Et a peccato meo munda me. Quamvis inter iniquitatem et peccatum nihil distare perhibeat Joannes Apostolus, qui ait, Iniquitas peccatum est (1. Joan. 1.): ipso tamen usu loquendi plus iniquitas quam peccatum sonat. Et omnis **254** se homo libere peccatorem fatetur, iniquum vero dicere, nunquam erubescit. Cum ergo pœnitens iste orat, ut ab iniquitate lavetur, et a peccato mundetur: tam a graviore, quam a leviori culpa curationem postulare videtur. Et supponit causam, quare sibi dimitti postulat quod deliquit, dicens:

5. *Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, secundum pœnitentiam et satisfactionem:* et hoc non ad horam, sed continue. Ideo subdit: *Et peccatum meum contra me est semper. Contra me, id est, ante oculos meos.* Non est oblitus peccati sui et iniquitatis, quamvis jam a propheta audisset: Transtulit a te Deus peccatum tuum (2. Reg. 12.). In conscientia sua tanquam in imagine, adulterium et homicidium depictum habebat: per singulos dies videbat putredinem: et ideo dicebat, *Et peccatum meum contra me est semper.* Ego illud video. Tu id ne consideres. At-

tende quid facit Deus. Si memor sis peccati tui, ille non erit memor. Si tu ejus oblitus fueris, Deus ejus memorabitur. Ego sum (inquit Dominus) qui deleo iniquitates tuas (Isai. 43.). Tu vero memor carum esto. Sed forte dicit aliquis, Ut quid ego memor sum? Ut sit gravior, inquit, misericordia mea, ut sentias quid tibi concesserim. Si enim fueris memor cumuli peccatorum tuorum, eris memor et magnitudinis beneficentiæ Dei. Tales erant sancti: virtutes suas non emittebant, sed peccatorum suorum memoriam revocabant: non sicut nunc homines, qui peccatorum suorum obliviscuntur, et celare cupiunt: si quippiam autem boni fecerunt, in medio proferunt, et omnibus propalare festinant. Fecisti aliquid boni? Cela illud, ut Dominus tuus videat, et laudet. Fecisti mala? agnosce et emenda, et ignoscit Deus. Confitere Deo, et dic quod sequitur:

6. *Tibi soli peccavi.* Cui soli reddenda est ratio de peccato, qui solus est sine peccato (Joan. 8.). Et malum coram te feci. Quid est hoc (Ex Augustino): Coram hominibus non est ^b adulteri uxor aliena, et maritus occisus. Sed in hoc soli Deo peccat omnis homo, quod solus Deus potest curare hominem a peccato. Ac si egregio medico dicat ægrotus: Tibi soli ægrotus: passionem meam nullus sanare potest, nisi tu solus. Hinc in alio psalmo de hoc cælesti medico animæ peccati dicitur, Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis (Psal. 102.). Qui sanat omnes infirmitates tuas. Recte autem coram Deo malum fecisse se dicit, quia solus Deus quale et quantum sit malum ejusque cognoscit. Homo enim videt in facie, Deus videt in corde (Job. 35.). Homo videt peccatum operis, Deus inspicit etiam radicem intentionis. Vel, tibi soli sine peccato, peccavi et malum coram te feci, quem nullum latet secretum. Ille justus punitor est, qui in se non habet quod puniatur. Et ideo oro, munda me. Quare? *Ut justificeris in sermonibus tuis.* Sermo tuus est, Convertimini ad me et salvi eritis (Isai. 45.). Sermo tuus est, Venite ad me omnes qui laboratis, et onerati estis, et ego vos reficiam (Matth. 11.). Sermo tuus est, Quicumque hora peccator conversus fuerit, vita vivet, et non morietur (Ezech. 18.). Et ego quidem conversus sum, et ad te veniens misericordiam peto. Dimitte ergo quæ commisi, **255** ut in sermonibus tuis justus et verax inveniariis. Et vincas cum judicaris. Idest, cum quidam prave intelligentes judicent te non miserè criminaliter lapsis. Vince illos, et sententiam eorum destitue, mihi parcendo criminaliter lapsos. Alii: Ideo tibi soli peccata mea confiteor: ideo coram te mala mea detego, ut te justificem in sermonibus tuis, et me inculpem in operibus meis: et tanquam iudicio constituto, vincas tu, vincar ego. Sæpe enim dum causam Dei erga nos, et nostram erga Deum diligenter discutimus, ipsum Deum apud nos ex ratione judicamus. Ascendit homo tribunal mentis suæ: fit accusatrix cogitatio, testis conscientia: fit iudex ratio, carnifex timor: et cum se injustum et convictum deprehendit, humilior factus gratiorem se Domino reddit. Vel, vincas cum judicaris, id est, in iudicio Filii tui, quo condemnatus est mortis, victor appareas, secundum clarificationem resurrectionis et ascensionis. Superas enim omnes iudices: et qui se putat justum coram te, injustus est. Nec (Ex Augustino) sufficit David tantum sua criminalia peccata confiteri: etiam ipsam ad medicum ducit originem peccati. Omnia confitetur, in omnibus se humiliat: ut omnium peccatorum veniam mereatur. Unde unice tam sua, quam totius humani generis voce subiungit, dicens:

7. *Ecce enim, in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.* Mater mea me conceptum delectatione peccati. Ego conceptus contraxi mecum

^a Ecclesiæ verba sunt, quibus Deum precatur in Orat. Dominicæ XI. post Pentecost.

^b Adridet magis Augustini lectio sub interrogandi

nota, non est adulterata uxor aliena et maritus occisus?

iniquitatem originalis delicti. Numquid de adulterio David, natus erat de Jesse justo viro et conjuge ejus? Quid est ergo (*Ex eod.*) quod se dicit in iniquitatibus conceptum esse, nisi quia detrahitur iniquitas ex Adam (*Rom. 5. et 15.*)? Nemo nascitur, nisi trahens culpam, et culpæ pœnam. Quod dicit, *Ecce*: signifi- ca. In manifesto. Omnes enim hoc vident. Omnes hoc sentiunt. Homo enim in corruptibili carne vivens, habet tentationum immunditias impressas in semetipso: quia nimirum eas traxit ab origine ipsa: quippe propter delectationem carnis, ejus conceptio immunditia est. Hinc est quod plerumque tentatur, et volens. Hinc est quod immunda quædam in mente patitur, quamvis ex judicio reluctetur: quia conceptus de immunditia dum ad munditiam tendit, hoc conatur vincere quod est. Qui ergo ad munditiæ locum jam per- venit, conceptionis suæ viam respiciat per quam venit: atque colligat, quia ex sua virtute non habet munditiam vivendi, cui de immunditia factum est initium sui sistendi.

8. *Ecce enim veritatem dilexisti.* Ideo cognosce peccatum secundum pœnitentiam, quia, *Ecce*, idest, patens est, quod tu *dilexisti veritatem*: idest, veram confessionem: vel *veritatem dilexisti*, impunita etiam (*Ex eod.*) illorum peccata, quibus ignoscis non reliquisti. Sic misericordiam prærogasti, ut servares et veritatem. Ignoscis confidenti, sed seipsum punienti. *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Ita me dilexisti, ita me honorasti, ut occulta mysteria sapientiæ tuæ, idest, Filii tui, prophetico spiritu revelares mihi: videlicet incarnationem, passionem, resurrectionem, ascensionem, et alia plurima. *Incerta* dicit, propter Judæos, qui ea legebant, et dubitabant. *Occulta* propter Gentes, quæ hæc omnino nesciebant. Dic nobis, 256 o sancte David, de adventu Christi si quid tibi fuerit revelatum. Descendet, inquit, sicut pluvia in vellus (*Psal. 71.*). Dic conventum persecutorum. Astiterunt reges terræ et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus (*Psal. 2.*). Dic passionem crucis. Foderunt manus meas et pedes meos (*Psal. 21.*). Dic cibum et potum. Dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto (*Psal. 68.*). Dic sepul- turam. Posuerunt me in lacu inferiori (*Psal. 87.*). Dic resurrectionem. Non derelinquas animam meam in inferno (*Psal. 15.*). Dic ascensionem. Ascendit Deus in júbilo (*Psal. 46.*). Dic gloriam Ecclesiæ. Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato (*Psal. 44.*). Longum esset enarrare, quot et quanta revelata sunt ei secreta. Cum ergo tantus vir ceciderit, quis est, qui de se securus esse possit? Et tamen si contingat aliquem cecidisse, attendat hunc pœnituisse, et non solum percepisse veniam, sed etiam in ordine pristino restitutum esse. Unde et subdit:

9. *Asperges me hyssopo et mundabor.* Hyssopum (*Ex Augustino*) herbam novimus humilem, sed medicinalem, quæ saxo hæere radicibus dicitur. Apprehende et tu radice dilectionis petram tuam, idest, Christum (*1. Cor. 10.*) Esto humilis Deus tuus, ut sis excelsus in glorificato Deo tuo. Noli herbam contemnere, vim medicamenti attende. Hyssopus pulmonis deponit tumorem. In pulmone solet notari superbia. Illic enim inflatio, illic anhelitus. Talem autem passionem curat humilitas. Hyssopo in veteri lege sanguis spar- gebatur vitulæ ad mundandos filios Israel (*Levit. 14.*), Aspergamus et nos hyssopo, imitemur humilitatem passionis Christi, et mundabimur a peccatis. Sed parum est mundari nos a sordibus peccatorum, nisi contingat decorari candore virtutum. Ideo sub- jungit: *Lavabis me, sanguine sacro: Et super nivem dealbabor.* In qua nulla nigredinis vestigia cerni possunt. Bene dicit se super nivem dealbari, quia candor justificatæ animæ candorem omnem superat visibilis creaturæ. Vestis Christi in monte tamquam nix deal- bora effulsit (*Matth. 17.*), quæ Ecclesiam omnium ma-

culata peccatorum mundandam significavit. Sic me mundato et dealbato:

10. *Audivi meo dabis gaudium et lætitiã.* Valde delectat veritas intus audita. Et vehementer gaudet servus Dei et lætatur, cum de remissione peccatorum, sive de promissione salutis æternæ, sive de aliquibus divinis conditionibus intus instruitur. Inde de Joanne dicitur: Amicus autem sponsi stat et audit, et gaudio gaudet propter vocem sponsi (*Joan. 3.*). Gaudium ad præsentem gratiam referri potest. Lætitia ad futuram gloriam. Et, propter gaudium mihi redditum, *exultabunt ossa humiliata.* Idest, virtutes quæ per peccatum fuerunt depressæ, erunt mihi exultationis causa. Vel perfecti viri possunt intelligi, quoniam humiliati sunt, exultabunt: juxta quod scriptum est: Omnis qui se humiliat, exaltabitur (*Luc. 18; Matth. 23.*). Et ut hoc fiat, sequitur adjungit:

11. *Averte faciem tuam a peccatis meis.* Hoc facit Deus, quando dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam. Quasi avertit a peccatis faciem, quasi non reminiscitur, quando non punit. Merito rogas, et benedixisti, ut Deus avertat faciem suam a peccatis tuis, si tu faciem tuam non inde avertis. Hinc est quod superius dicit, *Et peccatum meum contra me est semper.* 257 Nec solum rogo pro his peccatis, sed etiam pro omnibus aliis. Et hoc est, quod dicit: *Et omnes iniquitates meas dele.* Quas, cum deleveris,

12. *Cor mundum crea in me Deus.* Crea, ut Deus, novum aliquid: munda cor meum: aufer malas cogitationes. *Et spiritum rectum innova in visceribus meis.* Bene dixit, *Innova*: denuo namque domus ædificata est, quam inveteraverat peccatum; rogo ut innovet gratia. Per factum meum curvata erat rectitudo spiritus mei: per gratiam tuam dirigatur: ut sicut prius recte, et in veritate in conspectu tuo ambulem.

13. *Ne projicias me a facie tua.* Id est, a præsentia tua. Projiciantur a te peccata mea, non ego. Hactenus, inquit, ante faciem tuam steti, secreta tua intellexi. Te deprecor, Domine, ne me repellas a tanta tua cognitione. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas a me.*

14. *Redde mihi lætitiã salutaris tui.* Ut sicut olim, ita et nunc Filii tui adventus, incarnatio, passio, resurrectio, ascensio mihi sint manifesta: *et spiritu principali confirma me.* In quo (*Ex Augustino*) confirma? quia ignovisti mihi: quia certus sum non mihi imputari, quod donasti. Et ex hoc factus securus, atque ita gratia confirmatus, non ero ingratus. Quid dabis pro hoc munere?

15. *Docebo iniquos vias tuas.* Hoc enim habent sancti viri proprium, ut bona spiritualia, quæ a Deo percipiunt, aliis ex caritate impartire studeant: et sicut ipsi suam, ita aliorum salutem querant. Unde et subdit: *et impii ad te convertentur.* Non enim ad hoc doceant alios, ut se velint commendare, aut ex sua doctrina lucrum aliquod temporale querere: sed hæc tantum intentione, ut impius ad conversionem possint trahere. Magna est divina misericordiæ commendatio, et peccantium consolatio, cum dicitur, *Et impii ad te convertentur.* Ita (*Ex eod.*) plenus est Deus adipe misericordiæ, ut non solum conversis, sed etiam ipsis impiis promittatur solus. Hinc Paulus ait, Ut credentes in eum, qui justificat impium, deputetur fides eorum ad justitiam (*Rom. 4.*). Attendens autem multas suas iniquitates, et eas tribuens corruptioni carnis et sanguinis, adjungit:

16. *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ.* Tu Deus, qui es Deus, et auctor salutis meæ, libera me de sanguinibus, id est, corruptionibus carnis. Expressit (*Ex eod.*) Latinus interpres verbo minus Latino proprietatem tamen ex Græco. Nam omnes novimus Latine non dici sanguines: tamen quia ita Græcus posuit plurali numero, non sine causa, quia hoc invenit in prima lingua Hebræa, maluit potius interpres minus Latine aliquid dicere, quam

• Ita et plerique Mss. Augustiniani habent: impressum tamen in i est pius. Potest iterum ex subse-

minus proprietatem designare. Quare ergo pluraliter dixit, *De sanguinibus*? In multis sanguinibus, tanquam in origine carnis peccati, peccata multa intelligi voluit: ad ipsa peccata respiciens, quæ veniunt de corruptione carnis et sanguinis. Unde Apostolus ait: Caro et sanguis regnum Dei non possidebunt (1. Cor. 15.). *Libera me de sanguinibus*, id est, de iniquitatibus. *Et exultabit*, id est, exultando annuntiabit *lingua mea 258 justitiam tuam*. Si potero justitiam tuam enarrare: Si tu me prius liberaveris ab iniquitate. Et quia dixit, *Labia mea exultabunt justitiam tuam*, ne videretur hoc viribus suis attribuire, tanquam in potestate habens sermonem: commendans gratiam Dei subjungit:

17. *Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam*. Labia mea idonea facies ad prædicandum, quæ prius clausa fuerant propter peccatum. Non est enim speciosa laus in ore peccatoris (*Eccles. 15.*). Unde peccatori dixit Deus, Quare tu enarras justitiam meam (*Psal. 49.*)? Quo contra rectos decet laudatio (*Psal. 32.*). Tuum est ergo aperire labia mea: meum est deinde annuntiare laudem tuam: quod tibi magis acceptabile est, quam legalia sacrificia offerre.

18. *Quoniam si voluisses sacrificium*, legale magis, quam oblationem laudis, dedissem illud. Sed ideo magis decrevi offerre sacrificium laudis, quia *utique holocaustis veteribus non delectaberis*. Quid ergo? Nunquid non offerbat Deo sanctus David sacrificia et holocausta vitulorum et taurorum, sicut in lege præcipiebatur? Offerebat plane: sed in ipsa oblatione plus novum, quam vetus exhibebat sacrificium. Cum enim animalia mactabat, seipsum intus in contritione cordis Deo immolabat, ibique Deo offerebat vota et laudes, quæ magis acceptabilia Deo sciebat, quam offerre animalium carnes. Et hoc est verum, quod nobis insinuat sacrificium, cum subjungit:

19. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus*. Carnale tantum sacrificium non placet Deo, sed spiritus contribulatus, id est, pro peccatis plurimum anxius, est Deo placens sacrificium. Et hoc probat ex verbis sequentibus, dicens: *Cor contritum et humiliatum Deus non despicies*. Ex hoc apparet, quia contribulatus spiritus sit tibi gratum sacrificium: quia o Deus, non despicies, imo gratanter accipies *cor contritum*, per compunctionem et humiliatum. Commendato novo sacrificio, orat, ut constituat Ecclesiam ex utroque pariete, quæ exhibeat hujusmodi sacrificium. Ait ergo:

20. *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion*. Tu Domine, cui tale placet sacrificium, benigne fac Sion, id est, largam benedictionem et misericordiam impende tuæ futuræ Ecclesiæ, et non ex meritis suis, sed *In bona voluntate tua*, id est, cum gratuita gratia tua. Et ex v. vis lapidibus, videlicet fidelibus animabus, *ædificentur muri Jerusalem*, id est, uterque paries Ecclesiæ, scilicet Judaicus et Gentilis, in fide, spe et caritate construantur (*Ephes. 2.*). Interpretatur Sion *speculatio*, et Jerusalem *visio pacis*. Agnoscitis ergo vos in Sion, et Jerusalem, si certam expectatis spem futuram: et si pacem habetis cum Deo.

21. *Tunc acceptabis sacrificium justitiæ*. Modo sacrificium pro iniquitate (quod est spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum) Deus non despicies. Tunc, id est, in futuro seculo, gratanter accipies sacrificium justitiæ tantum, et laudis: sicut scriptum est: *Beati, qui habitant in domo tua Deus, in secula seculorum laudabunt te (Psal. 85.)*. Acceptabis etiam *Oblationes et holocausta*. Quando totum pecus imponebatur 259 aræ igne consumendum, hoc dicebatur holocaustum. Totus nos divinus ignis absumet. Non enim tantum absumetur anima nostra divino igne

quenti apud Nostrum contextu vulgatus Augustinus restituit.

^a Emendavimus *absumet*, ut et mox *absumetur*, Augustino suppetias ferente, pro *assumet* et *assumetur*.

A sapientiæ, sed corpus nostrum illi merebitur immortalitatem. *Tunc imponeat super altare tuum*, id est, super memoriam venerandæ tuæ passionis et resurrectioni, ritulos, significatos, id est, seipsum, innocentes, novos, a jugo Legis liberos.

TITULUS PSALMI LI.

1. Agitur in hoc psalmo de duobus generibus hominum: unum terrenum, aliud celeste: unum persequitur, aliud patitur: unum gloriatur in malitia, quod eradicabitur: aliud gloriatur in Deo, et permanebit. De perverso genere in prima parte psalmi agitur, et malitia ejus per partes describitur. Genus vero electorum in fine demonstratur. Titulus talis est, *In finem, intellectus David*, [vers. 2.] *cum venisset Doeg Idumæus, et annuntiavit Sauli, et dixit ei: Venit David in domum Achimelech*. Legitur in historia, quod eo tempore quo Saul persequebatur David, ipse David fame et ab hostibus compulsus, cum non haberet quo fugeret, intravit in domum Achimelech sacerdotis, et apud eum comedit de panibus Propositionis. Quod cum vidisset Doeg Idumæus quidam servus Saulis, invidia motus nuntiavit Sauli dicens: Venit David in domum Achimelech (1. Reg. 21. et 22.). Hæc persecutio et Doeg accusatio impleta est, et quotidie impletur in Ecclesia. Doeg interpretatur motus. Idumæus interpretatur terrenus: Saul appetitio, Achimelech ^b patris mei regnum. Expositio tituli hæc est: Intellectus iste, quem voces hujus psalmi pariunt, non in hac vita compleendus est, sed in finem, id est, in futuro: vel in finem, Christum. Quo intellectu impii per hanc præsentem licentiam, quam habent malum faciendi, subituri creduntur damnationem æterni supplicii. Boni vero per hoc, quod ab eis illa mala patiuntur, in futuro remunerandi. Intellectus autem iste attribuendus est David, id est, cuilibet fidei. Intellectus, dico, habitus de eonegocio, quod significatum fuit, cum venisset Doeg Idumæus, id est, terrenus aliquis malitia motus, et annuntiavit Sauli, qui interpretatur appetitio, per quem significatur mors: et dixit ei, instigando eum ad persecutionem: Venit David, id est, quilibet fidelis, in domum Achimelech, id est, in consortium Ecclesiæ, quæ recte Achimelech designatur, qui patris mei regnum interpretatur: quia in ipsa regnat Deus pater. Nec immerito per Saul intelligimus mortem: quia sicut hunc peccator populus a Deo petit regem, ita nos per illicitum appetitum acquisivimus mortem. Saul enim (ut diximus) interpretatur appetitio. Appetitus malus animæ mors est. Iste rex dominatur in filiis dissidentiae (*Ephes. 5.*). Persequitur autem nos, et per se, et per ministros suos. Sed ab hoc rege triumphabimus, quando mortale hoc induerit immortalitatem, cum fiet sermo, qui scriptus est: Ubi est mors contentio tua? ubi aculeus tuus (1. Cor. 15; Osee 13.)? Interim, ut patientes simus ne delictamus in via, relicimus panibus sanctitatis in domo Achimelech, id est, verbo Dei et celestibus sacramentis in domo Ecclesiæ. Materiam hujus psalmi est, utrumque genus hominum, 260 persecutorum et patientium. Fidelis anima habens hunc intellectum, quod ii, qui modo in malitia gloriantur, postmodum damnabuntur, et qui modo patiuntur propter justitiam, postea gloriam sempiternam percipient (*Matth. 5.*): loquitur hic contra ipsos perversos, intendens eos a perversitate revocare, et viam veritatis ostendere, ita dicens:

PSALMUS LI.

3. *Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?* Tu persecutor et amator mundi, cui licentia et potentia iniquitatem operandi est concessa, pro quo fructu? pro qua utilitate gloriaris in malitia? Vel hoc certe te revocare deberet, quod in hac gloria fructus aliquis invenire non valet. Plus profecto est gloriari in iniquitate, quam iniquitatem opere exercere. Nam sunt nonnulli, qui iniqua quidem faciunt, sed remordet eos conscientia de peccato, atque in semetipsis contremescunt. Et solet contingere, quod si nondum ex omnibus possunt, a quibusdam tamen operibus pravis student seipsum refrænare. Et sunt qui lætantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis (*Prov. 2.*). Ili sunt qui habent laxam ad

^b Compertum est, pro *Achimelech*, ut etymologiæ ratio constet, *Abimelech* legendum esse. Ac se quoque testatur S. Augustinus, in *codicibus Psalmorum magis Abimelech, quam Achimelech*, invenisse. Eam porro ipse lectionem præfert. Eum videsis.

universum se precipitant malum. Tales redarguntur in hoc psalmo. Quoniam in malitia gloriantur, et potentes sunt in iniquitate: reprehenditur in eis, et voluntas prava, et actio perversa. Malitiam autem exequitur per partes, cum subiungit:

4. *Tota die, id est, assidue, iniquitiam cogitavit lingua tua.* Aut facies malum, aut dum non potes facere, dicis malum: aut quando nec hoc potes, vis et cogitas malum. Linguam eordis commendat in hoc loco, non oris: habet enim cor nostrum linguam suam. Quale officium foris habet lingua in loquendo, tale officium lingua cordis intus habet in cogitando. Hinc est, quod sine verborum strepitu sæpe nobis-ipsis loquimur in corde. Nec solum cogitasti iniquitiam, sed et dolum fecisti. Hoc est, quod subdit: *Sicut novacula acuta fecisti dolum.* Dolus tuus officium habet novaculae. Sicut novacula acuta sordes et pilos abradit pellium, ita dolus tuus, quando auferis fidelibus terrenas facultates, aut corpora cædis, vel occidis: superflua tantum tollis, damna nulla animæ facis. Imo candidiorem et perfectiorem reddis. Ecce quid faciunt sanctis mali: pilos radunt. Ergo acuat novacula suam malus, acuat dolum quantum potest: superflua temporalia ablaturus est, non necessaria sempiterna. Vitam temporalem tollit, ad æternam mittit. Auferit temporalia, impellit ad æterna. Et notandum, quod in hoc versu cogitatio, et actus continetur malitiæ: in sequenti vero etiam affectus designatur, cum dicitur:

5. *Dilexisti malitiam super benignitatem.* Non solum cogitasti et fecisti, sed etiam dilexisti malum. Nec hoc tantum dilexisti ad faciendum, sed etiam ad loquendum. Et ideo subdit: *Iniquitatem magis, quam loqui aequitatem.* Subaudis dilexisti. Hoc profecto semper concepit reprobus, 261 ut magis diligant malum cogitare, agere, loqui, quam bonum. Et in hoc est duplex iniquitas et damnatio, quia quod reprobandum erat, eligunt: et quod eligendum fuerat, contemnuunt. Væ iniquo cordi. Avertit se, ne videat quod videre debuerat. De tali (*Ex Augustino*) dicitur in alio psalmo: Noluit intelligere, ut bene age et (*Psal. 35.*). Propter hoc recte subinfertur:

6. *Dilexisti omnia verba precipitationis, lingua dolosa.* Jam non curat quid dicat, quid mentiatur, qualiter fallat. Ad omnem falsitatem, dolositatem, vanitatem se precipitem derelinquit. Lingua dolosa ministra fallaciæ est. Lingua dolosa (*Ex Eod.*) aliud in corde gestantium, aliud ore promentium. Sed in his precipitatio et submissio est.

7. *Propterea Deus destruet te in finem.* Et si modo videris stare, et florere quasi fœnum in agro, in finem evellet te Deus, quando dicit: *Ite in ignem æternum (Matth. 25.).* Et quavis fixeris in amore mundi radicem cordis: *Evellet te, et emigrabit te,* id est, emigrare faciet de tabernaculo tuo, id est, de hoc mundo, vel de corpore, sive de Ecclesia, in qua stare debuisti. *Et radicem tuam de terra viventium.* Habent et reprobi aliquando radicem boni. Quod significatur in grano quod cecidit super petram. M. sit enim radicem, sed natum aruit: quia non habebat humorem. Hi sunt (inquit Dominus) qui ad tempus credunt, sed in tempore tentationis recedunt (*Luc. 8.*). Credendo ergo mittunt radicem, sed non perseverando de terra viventium, id est, de societate sanctorum eradicantur, quia gratiæ divinæ non habuerunt humorem.

8. *Videbunt iusti et timebunt, et super eum ridebunt.* Intelligamus et discernamus duo ista tempora, timendi et ridendi (*Eccles. 3.*). Legimus quid servetur in finem malis. Et quia intelligimus et credimus: videmus et tememus. Apostolus dicit, in timore et tremore vestram ipsorum salutem operamini (*1. Cor. 2.*). Et Psalmista: *Servite Domino in timore (Psal. 2.).* Ergo iusti qui sunt modo, qui vivunt ex fide, intelligunt quod damnandi sunt mali. Propterea timeunt et sibi. Quod enim sunt hodie, sciunt. Quod eras futuri sunt, nesciunt. Cum autem venerit dies noster, cum Christus

apparuerit vita nostra, et nos apparebimus cum ipso in gloria (*Coloss. 3.*). Tunc super eum ridebunt iusti, quia jam non erit locus compatiendi aut condolendi. Non quomodo nunc, quando vides hominem iniuste viventem, vis cum illo laborare, et ad viam veritatis errantem reducere. Unde (*Ex Aug.*) et doles de illo, et oras pro illo. Tum vero cum venerit iudicii tempus, jam non erit correctionis locus, sed tantum damnationis. Erit ibi pœnitentia, sed infructuosa, quia sera. Tunc iniquum videbunt iusti, et super eum ridebunt (*Sap. 5.*), id est, superiores apparentes, eum irrisione dignum indicabant. *Et dicent, interiori locutione sua:*

9. *Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum.* Vigilanter nobis inveniendum est, quid in hoc iniquo damnet Scriptura. Non enim dixit, *Ecce qui fuit dives: sed Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum.* *Sec speravit in multitudine divitiarum suarum,* id est, in copia auri vel argenti, et potentia, et gloriæ et aliarum rerum. Non quia habuit divitias sed quia in ipsis speravit, ideo damnatur, ideo de tabernaculo movetur, ideo extirpatur radix ejus de terra 262 viventium *Et prævaluit in vanitate sua.* Quid enim vanius eo qui plus putat valere nummum quam Deum? Ergo isto damnato, quid dicis de te, o David? Quid dicis de te, o corpus Christi?

10. *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei.* Ego manens in Ecclesia, quæ est domus Dei, sicut oliva fructifera in pinguedine caritatis et fructificatione bonorum operum, *Speravi non in divitiis, sive honoribus, sed in misericordia Dei:* Ego (dico) perducendus in æternam. Et hoc exponit cum subdit: *et in sæculum subsequativum huius sæculi.* Sicut oliva neque in hyeme neque in æstate suam amittit viriditatem, sic sancti viri neque in prosperis neque in adversis amittunt virtutum decorem.

11. *Confitebor tibi in sæculum, quia fecisti.* Ergo quia me talem fecisti, ideo laudabo te in æternum. Magna confessio, magna gratiæ commendatio est, dicere Deo, *Quia fecisti.* Quid est quod fecisti? Uti que hoc quod ego sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei. Nam quid ego feci, nisi malum? Deus autem est qui operatur in nobis et velle et operari pro bona voluntate (*Philip. 2.*). Et ideo cum patientia expectabo nomen tuum, id est, gloriam et deificationem nominis tui: vel nomen tuum Jesum, id est, Salvatorem: *quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.* Non dicit in conspectu impiorum, sed in conspectu sanctorum bonum esse nomen Domini. Non enim habent oculum aut palatum cordis, ut videre aut gustare valeant quam bonus et quam suavis est Dominus. Homo nesciens quid sit mel, nisi gustaverit, nescit quid dicat. Ideo magis ad experimentum invitans Psalmus, *Gustate, inquit, et videte quoniam suavis est Dominus.* Ac si dicat: Tunc videbitis si gustaveritis. Si nihil dulce amaritudines æquo animo tolerarent. Bonum est nomen tuum in conspectu sanctorum tuorum. Bonum est mihi, quando audio Deus. Bonum est mihi, quando audio Jesus. Hoc nomen audire possunt et boni et mali: non autem gustare nisi sancti. Et quanto quisque sanctior est, tanto dulcius et suavius sapit nomen Domini in corde ejus. Tanto etiam patientius et desiderabilius expectat, ut tandem videre mereatur quod amat.

TITULUS PSALMI LII.

1. *In finem pro Mahalath intellectus David.* Isti intellectus attribuitur David, id est, Christo invitanti nos, id est, in conformitatem sui ipsius qui est finis legis. Proponitur nobis idem Christus in hoc Psalmo, ad intelligendum, ut in ipsum qui finis legis est, transformemur: ut credamus eum esse salutem Israel. Christum, dico, agens pro Mahalath, id est, vice parturientis vel dolentis. Mahalath enim interpretatur *dolens* sive *parturiens*: sed habet effectum dolentis vel parturientis, scilicet arguendo, increpando Judæicam perfidiam, de vetustate in novitatem transformare satagentis. Filius enim, quos iterum parturio (hoc est pro Mahalath) docet formetur Christus in vobis (*Ca-*

lat. 4.), hoc est in finem. Materia est hujus psalmi insipiens populus, non cognoscens Deum. Intendit autem ipsum caput nostrum in hoc psalmo conflare eos qui Christum Dominum esse negabant: ostendens eos consummare et esse corruptos, 263 et ita ab minabiles esse Deo, ut nullus illorum faciat bonum, donec convertantur ad unum, scilicet ad Deum. Ostendit etiam propter quorundam iniquitates, rationes et eorum arbitrium a Deo dissipandum, et ipsos etiam in aeternum puniendos: justos vero salutem consequuturos. Sic ergo incipit:

PSALMUS LII.

2. Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus. Iste Psalms, quia jam superius expositus est (Psal. 13.), expositione non indiget, præter hunc unum versum, qui non est in superiori psalmo. [Vers. 6.] Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent. Voluerunt hominibus Judæi placere magis quam Deo, quando dixerunt, Non habemus regem nisi Cæsarem. Et iterum: Si dimittis eum, non es amicus Cæsaris (Joan. 19.). Apostolus dicit: Si hominibus placerem, Christi servus non essem (Galat. 1.). Quia ergo hominibus placere appetentes, noluerunt esse servi Christi: propterea Deus ossa eorum dissipavit, id est, virtutes animæ: et interiores sensus, scilicet rationem et intellectum, memoriam et alia hujusmodi in eis destruxit: quæ ideo ossa dicuntur, quia sicut ossibus caro, ita virtutibus anima sustentatur. Confusi sunt autem amisso loco et gente, atque per omnes terras in captivitatem dispersi. Et hoc ideo contingit eis, Quoniam Deus sprevit eos. Ipsi enim prius eum spreverant, sicut ipse per Prophetam suum dixit: Filius enutriti et exaltavi, ipsi autem spreverunt me (Isai. 1.). Quia ergo spreverunt Deum, justo omnipotentis Dei judicio spretri sunt.

TITULUS PSALMI LIII.

1. et 2. In finem, in carminibus intellectus David, [Vers. 2.] cum venissent Ziphæi, et dixissent Sauli, Nonne David absconditus est apud nos (1. Reg. 23.)? Intellectus hujus psalmi attribuendus est David, id est, Christo tendenti in fluxum, id est, in perfectionem suæ obedientiæ. Et hoc in carminibus, id est, in juvenitate: quia vita Domini nostri disciplina fuit morum: quia quod ipse intellexit, et nobis intelligendum proposuit. Quid autem intellexit? Perseverandum in laudibus, usque in finem. Quando hoc intellexit? Quando Judæi in hoc seculo tantum florentes prodiderunt eum morti, et Deum in homine latentem credere noluerunt. Quæ proditio fuit præfigurata, cum venissent Ziphæi, et dixissent Sauli, Nonne David absconditus est apud nos (1. Reg. 23.)? Vicus quidam erat Ziph: cujus habitatores Ziphæi: in cujus regione se absconderat David, cum eum vellet Saul invenire et occidere. Isti ergo Ziphæi eum hoc cognovissent, prodiderunt eum regi persecutori, dicentes: Nonne ecce David absconditus est apud nos? Nihil quidem profuit illis proditio eorum: et ipsi David nihil obtulit. Namque animus eorum malignus demonstratus est. Ziph interpretatur flos. Inde dicuntur Ziphæi, id est, florentes: per quos designantur Judæi: qui florebant temporalibus bonis. Per Saul intelligitur mors. Ziphæi ergo prodiderunt David Sauli, quia Judæi tradiderunt Christum morti (Math. 25.). Per Ziphæos etiam intelliguntur amatores hujus mundi, qui adhuc persequuntur corpus Christi. Materia hujus psalmi est caput et corpus, inter iniquos constitutum et afflictum. In prima parte psalmi orat se ab alienis, a quibus affligitur, liberari. 264 In ultima parte ostendit eos dispersos, se autem ex omni tribulatione eripi, et super inimicos suos exaltari. Hoc ergo nobis in hoc psalmo intelligendum proponitur, ut quemadmodum Filius voluntarie se Patri obtulit (Hebr. 9.), et non pro salute præsentis, sed pro futura Patrem postulavit (Joan. 17.): ita si florentes in mundo contra nos se erigant, illata incommoda læto animo percurramus, et ea nobis ad futuram vitam prodesse postulemus. Orat itaque in hoc psalmo ipsum caput, et se orandi (ut diximus) et perseverandi exemplar proponit: prævidens se passurum pro redemptione humani generis, ut a morte resuscitetur, et secundum virtutem et omnipotentiam Dei digne tandem exaltetur. Sic ergo dixit:

PSALMUS LIII.

3. Deus in nomine tuo saluum me fac. Vox Christi ad Patrem: ac si aperte dicat, In nomine tuo glori-

fica, Saluum me fac, resuscitando. Et in virtute tua judica me, id est, secundum tuam virtutis excellentiam crescat judicium meum: ut omnes discernant et cognoscant, quia tu me misisti (Joan. 11.). Et erit (inquit Propheta) quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit (Rom. 10; Johel. 2.). Invoceamus ergo nomen Domini, ut salvemur (Act. 2.). Deus, in nomine tuo, id est, per invocationem sancti nominis tui, saluum me fac a peccatis: Et in virtute, id est, in potentia tua, qua judicaturus es vivos et mortuos, judica me, id est, discerne a malis. Notandum quod prius petit salvari in nomine, deinde judicari in virtute. Nam quem in nomine præcedente salvaverit, in virtute subsequente salubriter judicabit. Securus esto: judicium ihud non tibi erit punitio, sed discretio. Et hanc orationem quam ad Patrem mittit, e audiri postulat, cum subjungit:

4. Deus, exaudi orationem meam. Hanc videlicet quam præmisit de salute et judicio. Auribus percipe verba oris mei, id est, ipsam orationem habitam corde, et prolata voce. Dominus non habet alias aures, nisi gratiam et misericordiam suam. Et cum dicitur, Auribus percipe, non intelligitur aliud nisi, Attende et memoriter ac misericorditer audi. Si enim aure percipiat, ut misericorditer audiat, securi sumus quod orationem nostram exaudiet Dominus. In primo ergo versu fit oratio pro salute, in secundo vero versu fit oratio ad commendandam orationem factam, et ad captandam benevolentiam Dei. Deinde ponit causam quare sit orandum, dicens:

5. Quoniam alieni insurrexerunt adversum me. Insurrexerunt enim Judæi, ut adversarentur Christo (Joan. 10.). Alieni quidem, si non genere et natura; moribus tamen et vita. Et non tantum minor populus, sed et fortes quaesierunt animam meam. Sicut scriptum est: Reges terræ et principes convenerunt in unum et adversus Dominum et adversus Christum ejus (Psal. 2.). Fortes ergo secundum superbiam et potentiam seculi. Et non proposuerunt Deum ante conspectum suum. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent (1. Cor. 2.). Fuit itaque causa tanti peccati cæcitas cordis et infidelitas. Cæcitas vero causa fuit superbia. Væ homini illi, qui non ponit Deum ante conspectum suum. Nam Dominus est illuminatio nostra. 265 Quando enim homo intelligit, illuminatur. Quando intelligere negligit, tenebratur: et sic incidit in errorem omnem et iniquitatem. Isti sunt alieni, qui persequuntur corpus Christi. Non enim sunt a Deo, sed a patre diabolo (Joan. 8.). Ipsi me non intellexerunt Deum; sed ecce in manifesto apparuit, quia revera sum Deus.

6. Ecce enim Deus, Pater secundum quod ego homo sum, adjuvat me, in passione, ne deficiam: et Dominus, Filius ejus, susceptor est animæ meæ. Suscipiens eam sibi in unitate personæ. Vel susceptor animæ meæ, quia post passionem in qua me audivit, animam meam in gloria suscepit. Hoc adiutorium promittit et membris suis, ubi ait: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem seculi (Math. 28.). Et in psalmo alibi ait: Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, et glorificabo eum (Psal. 90.). Noli ergo timere persecutores tuos, quia Deus tecum est in tribulatione. Noli timere eos, qui occidunt corpus (Math. 10.), quia Dominus susceptor est animæ tuæ. Fortassis ideo convertit ad nos vocem suam. Nam huc usque ad Patrem orando locutus est. Nunc autem volens ostendere nobis se esse exauditum et adjutum a Patre, non jam ad Patrem, sed ad nos dicit: Ecce enim Deus adjuvat me et cætera. Non enim opus erat, ut diceret Patri, quod sciebat, et quod ipso præstabat: sed nobis utique erat hoc audire necessarium, ut patientiæ Christi disceremus exemplum. Ex his enim verbis instraimur, quia cum ab inimicis mala nobis irrogantur, non debemus irasci, aut maledicere, aut vindictam exquirere: sed orare, et Dei adiutorium expectare. Mili vindictam, et ego retribuam, dicit Dominus (Deut. 32; Rom. 12; Hebr.

18.). Unde non tam orando, quam prophetando sub-
fugit :

7. *Averte mala inimicis meis.* Ecce qualem vindictam facit Deus. Mala quæ mali irrogant bonis, avertit a nobis Deus, et retorquet in malos. Quid enim persecutio et tribulatio nocet martyribus? Imo prodest ad salutem. Illis vero nocet ad damnationem. Unde alibi dicitur: Convertetur doctus ejus in caput ejus, et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet (*Psal.* 7.). Recte ergo subditur: *In virtute tua*, id est, justo judicio tuo, *disperde illos.* Bene autem non ait: *Perle*, sed *disperde*: quia Judæi in diversis partibus perditii, et dispersi sunt per regiones propter malum, quod fecerunt in Jesum. Disperdet etiam Deus in veritate sua malos, quando in extremo judicio diversis pœnis et tormentis tradet cruciandos, dicens,

8. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Omne opus bonum oblatum Deo, sacrificium dici potest. Et bene præmisit *Voluntarie.* Voluntatem enim et affectum pensat Deus in omni sacrificio. atque offerentis bonam intentionem, et non domi magnitudinem considerat. Et quanta est devotio, et voluntas offerentis, tantum est apud Deum ipsius sacrificium. Hinc Moyses ait: *Respexit Dominus ad Abel et ad munera ejus* (*Genes.* 4.). Non prius ad munera, sed ad Abel prius respexisse Dominus perhibetur: quia non pensat voluntatem ex munere, sed munus ex voluntate. Ad Cain vero et munera ejus non respexit (*Ibid.*), quia videlicet

266 bonam in eo voluntatem non vidit. Seipsum obtulit Patri Filius in sacrificium pro nobis voluntarie quidem, quia non ex necessitate, sed ex caritate. Non enim coacta dona, et coacta servitia diligit Deus. *Et confitebor nomini tuo, Deus, quoniam bonum est.* Vere bonum est, et salubre animabus nostris, ut cuncta, quæ agimus ad laudem et gloriam nominis tui faciamus, ut tota voluntate sacrificemus Deo, toto corde confiteamur nomini Domini. Hoc dulce, hoc bonum, hoc suave est. Et ponit causam, quare hoc faciendum sit, cum subdit:

9. *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me.* Ideo dixi (*Ex Augustino*), quia bonum nomen tuum. Nam si hoc possem ante tribulationes agnoscere, forte mihi necessaria non fuissent. Sed adhibita est tribulatio ad admonitionem, admonitio facta est ad tuam laudationem. Non enim intelligerem, ubi essem, nisi de infirmitate mea admonitus essem. Ex omnibus ergo tribulationibus eripuisti me. *Et super inimicos meos desepxit oculus meus.* Super illos Ziphæos desepxit oculus meus. Florem quippe eorum transii, altitudinem cordis ad te levavi, et perveniens inde desepxi super illos. Et vidi, quia omnis caro scœnum, et claritas hominis, ut nos scœni (*Isai.* 40.). Hoc agite ergo, fratres, cum inimis vestris. Erigite corda vestra. Expolite aciem mentis vestræ. Discite gratis diligere Deum. Discite præsens contemnere seculum. Discite voluntarie sacrificare hostiam laudis. Discite etiam nomen Domini admirabile ac magnum laudare et invocare, ut transcendentem florem scœni, respiciatis super inimicos vestros.

TITULUS PSALMI LIV.

1. *In finem, in carminibus intellectus David:* Intellectus hujus psalmi attribuendus est David, id est, Christo perseveranti in finem, id est, in consummationem suæ obedientiæ. Et hoc *in carminibus*, id est, mentis hilaritate. Materia hujus psalmi est Christus totus, scilicet secundum caput et corpus ab iniquis affectu. Sed liberatum. Propōnit autem nobis membris suis Christus in hoc psalmo intelligendum, id est, non segniter memoriæ commendandum, ut exemplo suo inter adversa positi, a spe nunquam delinquamus: sed fiducialiter tormenta percurrentes, æternam a Deo speremus remunerationem, et inrevocabilem persequentium damnationem credamus. Hoc est, quod circa finem psalmi breviter continetur, ubi dicitur: *Jacta super dominum curam tuam.* Et post pauca: *Ego autem speravi*

^a Augustinus, *respexit*, cum antiquis aliis Psalterii codicibus legit. Noster, cui Vulgatæ versionis, quæ Gallicana audit, lectio placuit, etiam in enarratione

in te Deus. Inter quæ autem adversa speravit, et quid de sua liberatione, et de adversariorum damnatione speravit obtinuerit, in prioribus partibus psalmi manifeste promittit. Et orat pro se, ne deficiat in passione: et pro resurrectione sua, et glorificatione. Agit etiam de repulsionem Judæorum præsentem, et de damnatione æterna, et de assumptione Gentium, et de glorificatione fidelium in æternum: sic dicens:

PSALMUS LIV.

267 2. *Exaudi Deus orationem meam, et ne despexeris deprecationem meam:* [Vers. 3.] *Intende mihi, et exaudi me.* Quasi dicat: O vos fideles mei in tribulationibus positi, nolite desistere: sed in Domino sperantes, et remunerationem ab eo expectantes, meo exemplo orate: quia ego in passione positus, sic oravi ad Dominum: O Deus Pater, exaudi propter dignitatem Filii tui orationem meam, resuscitando me a morte, et clarificando in passione. Ac si diceret: Pater clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te (*Joan.* 17.). Et ne despexeris deprecationem meam, id est, propter humanitatem assumptam ne habeas vilem deprecationem meam, quam facio pro evitandis malis: sed potius intende mihi, id est, ipsam humanitatem fac intensam, id est, perseverantem in oratione, vel in virtutibus, et in augmento bonorum operum. *Et sic exaudi me.* Quando in divina pagina oratio, et deprecatio simul ponitur, a se invicem differunt: quia oratio est, quando aliquid honestum petimus, scilicet de his, quæ volumus assequi. Deprecatio vero pro evitandis malis, de his scilicet, quæ a nobis volumus repelli. Sciendum quoque est, quod plerumque quorundam deprecationem omnipotens Deus et exaudit et despicit. Hinc est, quod Israeliticis carnes, quas male petierunt, iratus tribuit (*Exod.* 16.): sed quantum eorum postulatio sibi displicuerit, etiam puniendo monstravit. Unde scriptum est: *Adhuc exæ eorum erant in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos* (*Num.* 11; *Psal.* 77.). Sic etiam, quando more cæterarum gentium, quæ erant in circuito, regem a Deo petierunt: eis regem habere permisit quidem: sed quantum eorum petitio sibi displiceret, Samueli significavit dicens: *Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos* (1. *Reg.* 8.). Quod etiam testatur est Samuel dicens: *Vos autem projecistis Dominum Deum vestrum qui solus salvavit vos de universis malis, et tribulationibus vestris* (1. *Reg.* 10.). Sic ergo suam orationem exaudiri postulat, ut ejus deprecationem Deus non despiciat: sed exauditio ipsius gratiam simul contineat, et utilitatem. Cui sententiæ verba videntur congruere, quæ sequuntur.

3. *Intende mihi, et exaudi me.* Tunc enim mihi intendit Dominus, et non solum orationem meam, sed me exaudit: quando id quod ego postulo, ad utilitatem animæ meæ tribuit. Et quasi quæreret: *Quæ tibi necessitas, ut sic te postules exaudiri? Contristatus sum* (inqui) *in exercitatione mea, et conturbatus sum* [Vers. 4.] *a voce inimici, et a tribulatione peccatoris.* Dominum nostrum Jesum Christum in exercitatione passionis suæ inimici Judæi maledicendo et tribulando contristaverunt, et conturbaverunt. Unde ipse ait: *Tristis est anima mea usque ad mortem* (*Matth.* 26.). Adhuc Ecclesiæ inimici non cessant membris, aut mala facere, si possunt, aut si non possunt, vel detrahere et derogare. Hinc in alio psalmo dicitur, *Qui retribuunt malis pro bonis detrahebant mihi* (*Psal.* 57.). Et alibi: *In idipsum adversum me susurrabant omnes inimici mei: adversum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum constituerunt adversum me, etc.* (*Psal.* 40.). De quibus 268 adhuc subditur: *Quoniam declinaverunt in me iniquitates.* Accusando et criminando, sicut scriptum

subnexa Augustinianam lectionem in *despexit* mutat, quin et sensui suo aptat in consequentibus.

^b Fortasse promit, idest, narrat.

est: Nonne bene dicimus, quia Samaritanus es, et dæmonium habes (Joan. 8.)? Et in ira molesti erant mihi. Verberando, colaphizando: et non juste, sed in ira, id est, propter iram suam. Scriptum est quippe: Fili accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, et præpara animam tuam ad tentationem (Eccles. 2.). Non ait ad quietem et securitatem, sed ad timorem et ad tentationem. Omnes enim, qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur (2. Tim. 3.). De justis etiam alibi sic Sapiens loquitur: Æstimata est afflictio, exitus illorum: et ab itinere justo abierunt in exterminium (Sap. 5.). Similiter et Apostolus: Lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladii mortui sunt, circumierunt in melotibus, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti (Hebr. 12.). Insuper, et ipse Salvator de se ipso loquens ait: Nonne hæc oportuit pati Christum, et ita intrare in gloriam suam (Luc. 24.)? Ad hoc pertinet, quod subjunctum est:

5. *Cor meum conturbatum est in me, et formido mortis cecidit super me.* Hinc scriptum est in Evangelio: Cœpit pavere, tædere et tristis esse Jesus, et angelus Domini confortabat eum (Luc. 22.). Nec tamen nobis credendum est, ut Redemptor noster, qui potestatem habebat ponendi animam suam, et iterum sumendi eam (Joan. 10.), quantum ad personam suam ullam mortis habuisset formidinem. Sed secundum membra sua hoc dictum accipimus: quæ quavis in spiritu fortia sint, tamen quia caro est infirma (Math. 26.), turbantur aliquando inter se propter pœnam, et mortis amaritudinem timent. Propter hoc subdit:

6. *Timor et tremor venerunt super me.* Timor ad animam: tremor ad corpus referri potest. Hinc est, quod ipse ait: Mi Pater, si possibile est, transfer calicem istum a me (Math. 26.). Atque ut se maxime timore percitum fuisse ostenderet, non semel tantum, sed ter oravit, eundem sermonem dicens (Math. 26.): et etiam in agonia factus prolixius orabat: et factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram (Luc. 22.). Hæc etiam verba plus pertinent ad membra, quam ad caput. Et contexerunt me tenebræ. Id est, Judæi tenebrosi et cæci. Nisi enim cæci fuissent, et diabolicis tenebris obumbrati, saltem ex tantis virtutibus et miraculis Christum cognoscere potuissent (Joan. 10.). Vel in eo, quod ait, Cor meum conturbatum est intra me, potest ira intelligi, de qua dicitur alibi: Turbatus est præ ira oculus meus (Psal. 6.). Et si oculus turbatus est, quid sequitur? Et formido mortis cecidit super me: vita nostra dilectio, mors odium est. Cum cœperit homo timere ne oderit quem diligebat, mortem timet, et acriorem mortem et interiorum, qua occidit anima non corpus. Inde timor, et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ. Quoniam qui odit fratrem suum, in tenebris est (1. Joan. 2.). Et quid sibi ait in illa exercitatione, et infirmitate positus?

7. *Et dixi, Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ, et volabo, et requiescam?* In hac tribulatione non desperavi, sed dixi, id est, ita Patrem meum oravi: Resuscita me Pater apud temetipsum. Nam quis alius præter te, mihi existenti sicut columbæ, id est, innocenti et sine telle amaritudinis, dabit pennas, id est, agilitatem et possibilitatem, et volabo, id est, 269 transibo de hoc mundo ad Patrem (Joan. 13.), de Judaico populo ad Gentilem, et ibi requiescam? Et non frustrabitur oratio mea.

8. *Nam Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.* In manifesto est, quod ego fugiens, id est, celeriter a morte resurgens, elongavi mundum vel Judaicum populum, et mansi in solitudine, id est, in celo, vel in Gentilitate. Desiderant sancti viri pennas sicut columbæ, id est, spirituales virtutes, ut mente relicta terrenis volare possint per cælestem contemplatio-

nem, atque in amore Dei requiescere. Et frequenter pius Dominus implet desiderium eorum, ut elongent fugientes tumultus carnalium cogitationum, atque in solitudine maneat, id est, in quiete mentis suæ delectabiliter requiescant. Et ut hoc mihi coningeret, non confidam in viribus meis.

9. *Expectabam eum, qui salvum me fecit a pusillanimitate spiritus, et tempestate,* id est, spem meam ponebam in Domino, qui salvavit me, ne fierem pusillo animo. Et a tempestate, id est, ab omni commotione. Pusillanimitatem spiritus habuit Petrus, quando ventum validum et maris tempestatem videns expavit. Et cum cæpisset mergi, adjutorium sui Salvatoris expectabat. Unde et clamabat: Domine, salvum me fac. Et extendens Jesus manum apprehendit eum atque a pusillanimitate spiritus et tempestate salvavit eum. Et tamen reprehendit dicens: Modicæ fidei quare dubitasti (Math. 14.)? Sic plerumque electi cum validas tentationum impulsiones vident, ex infirmitate animi tempestatem et periculum salutis timent, et sic mergi incipiunt: sed tamen non pereunt, quia expectantes et petentes auxilium divinum, salvi fiunt. Sed sicut ipsi salvantur, ita econtrario reprobi demerguntur. De quibus propheta protinus, et oratio subjungit:

10. *Præcipia, Domine, et divide linguas eorum.* Qui se male extulerunt. Expedit eis (Ex Augustino) ut præcipitentur: qui male conspiraverunt, expedit ut linguæ eorum dividantur. Quidam per superbiam construxerunt altam turrim, et Dominus divisit linguas eorum (Gen. 11.). Tunc se cœperunt non intelligere. Hinc facta est origo linguarum multarum. Antea enim una lingua erat. Sed lingua una a cordibus humilibus proderat. At ubi illa collectio inter conspirationem superbiæ præcipitata est, pepercit illis Deus, ut divideret linguas eorum, ne sese intelligendo, perniciosam facerent unitatem. Per superbos homines divisæ sunt linguæ. Per humiles Apostolos congregatæ sunt linguæ. Spiritus superbiæ dispersit linguam. Spiritus sanctus congregavit linguas (Act. 2.). Qui voluit unam linguam, veniant ad Ecclesiam: quia in diversitate linguarum carnis, una est lingua in fide cordis. Præcipia et divide linguas eorum. Quare? Quoniam vidi iniquitatem et contradictionem in civitate: Iniquitatem in actu: contradictionem in verbis, in civitate, id est, in societate pravorum vidi. Est quædam civitas turbulenta. Ipsa erat quæ turrim ædificaverat. Ipsa confusa est, et appellata est Babylonia: ipsa per innumeras gentes dispersa (Gen. 11.). Inde congregatur Ecclesia in desertum bonæ conscientiæ. Venit Christus: contradixit ei civitas iniqua. Extendebat ille manus 270 ad populum non credentem et contradicentem. Quod ergo hic ait, *Iniquitatem*, perfidia illorum potest intelligi. Si enim justus est qui ex fide vivit, iniquus est qui non habet fidem. Igitur infidelitas est iniquitas. Nec solus iniquus est qui non credit, sed etiam is, qui male vivit. De talibus enim loquitur Apostolus, Qui continentur se nosse Deum, factis autem negant (Rom. 1.). Adhuc sane illius civitatis reliquæ sæviunt et contradicunt: de qua adhuc subjungitur:

11. *Die ac nocte, id est, assidue circumdabit eam super muros, id est, super majores ejus iniquitas.* Plerumque dicunt homines: Nemo remaneret paganus, si illi fierent Christiani. Qui ergo nondum sunt Christiani, quasi muri sunt illius civitatis, et non credentis et contradicentis. Quicumque alium defendit in peccato, murus est civitatis iniquæ. Et labor in medio ejus, et injustitia. Ideo labor ibi, quia iniquitas ibi, quia injustitia ibi. Ubicumque videris iniquitatem, ibi intellige laborem. Qui iniquus est, numquam pacem habebit. Torquet enim eum conscientia sua, et ipse est hostis suus. Semper in superbia labor est, sicut econtrario quies in humili-

* Apud Augustinum, una lingua concordibus proderat, una lingua humilibus proderat.

tate. Hinc Salvator nos admonet dicens: Discite a me quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (*Math. 11.*). Unde enim illi laborant, nisi quia non sunt miles et humiles corde?

12. *Et non defecit de plateis ejus usura et dolus.* Attende populum Judaeorum, et vide quomodo semper in eis regnent hæc duo vitia, scilicet dolus et usura. Plateæ hujus civitatis sunt superbia, luxuria, cupiditas, avaritia, et cætera talia. Via civitatis hujus lata et spaciosa est, quæ ducit ad mortem (*Math. 7.*). Usura est quando plus exigitur quam commodatur. Est alia peior usura, quando non dimittis quod tibi debetur: et oculus cordis tui turbatur in eo versu, quo dicitur: Dimitte nobis debita nostra, etc. (*Math. 6.*). Verbum contumeliosum audisti? Vis exigere damnationis supplicium: senerator injuriarum es. Pugno percussus es? Intesectionem quaris: usura mala est. Tales usura: abundant in illa civitate. Dolus est, quando aliud corde legitur, aliud ore pronuntiat. Iniqui autem semper volunt occultare quod sunt, et demonstrare quod non sunt. Deinde populum illum ostendit in eo esse merito puniendum, quia prius familiaris exitiit, et postmodum Dominum suo maledixit. Graviora autem sunt mala, quæ ab amicis inferuntur.

13. *Quoniam si inimicus meus, idest, Gentilis populus maledixisset mihi, sicut Judaicus maledixit: sustinuissem atique, tolerabilis et ratius judicarem. Et si is qui oderat me, quando idola adorabat, super me magna loquutus fuisset, idest, per superbiam insultasset: magnificaret se super me, atque minaretur mihi quicquid posset: Abscondissem, idest, subtraxissem me forsitan ab eo.* Hæc autem verba de Juda traditore specialius intelligi possunt, quia a Judæis se abscondit Jesus: a Juda autem minime se abscondit. Sed quid est quod ait *Forsitan*? Numquid apud Deum aliquid esse potest incertum? Sed hæc ambiguitas sermonis secundum usum posita est humanæ locutionis. Sic enim 271 solemus loqui: Forsitan illic ibi, forsitan hoc factum. De inimicis, inquam, tolerabilis agendum esset.

14. *Tu vero, o Juda, homo secundum carnalitatem, unanimis, per simulationem, Dux meus, per prædicationem, et notus, per fidem: qui simul conversans mecum, dulces capiebas cibos, tam corporales quam spirituales.* Tu, inquam, o Juda, o popule perverse, cum in tanto malo perseveres, numquid tolerandus es? Judas et populus ejus significat falsos fratres intra sanctam Ecclesiam, qui cum simulatè vivunt, tanto gravius, quanto interiorius sunt, electos premunt. Quos tamen exemplo suo Dominus sustinere docet: et ipsi pœnam æternam non evadent. Qui tales sunt, audiant mortis sententiam, qua subditur:

15. *Veniat mors super illos, et descendant in infernum viventes.* Mors super illos veniet, quando eos damnatio æterna operiet. Viventes (*Ex Augustino*) in infernum descendant, qui malum esse intelligunt quod faciunt, nec tamen ab ipso desistunt. Quid est viventes? Scientes quia pereunt. Talibus multo gravior damnatio quam cæteris incumbit, sicut scriptum est: Servus qui scit voluntatem domini sui, et non facit, plagia vapulabit multis (*Luc. 12.*). Timeant ergo falsi fratres, simulatores, detractores, religionem habitu ostentantes, in religione tamen non viventes. Ad illos enim pertinet hæc sententia, qua dicitur: *Veniat mors super illos et descendant in infernum viventes.* Quare?

16. *Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum.* Et non solum in angulis, sed etiam in medio eorum. Ac si dicat: Usquequaque pleni sunt nequitiæ: vel in habitaculis, idest, in corporibus eorum, in quibus temporaliter peregrinantur et militant (*2. Cor. 5.*), sunt nequitiæ. *Et in medio eorum, idest, in corde, nequitiæ quas faciunt, ex toto corde faciunt.* Illi qui tales sunt, pereunt. *Ego autem ad Dominum clamavi, et Dominus salvavit me.* Si te afflixerit inimicus, cla-

ma ad Deum: et salvabit te. Hinc in alio psalmo ait: *Invoca me in die tribulationis, et eruum te (Psal. 80.)*.

18. *Vespere et mane, et meridie narrabo et annuntiabo, et exaudiet vocem meam.* Vespere (*Ex August.*) Dominus in morte: mane in resurrectione: meridie in ascensione. Narrabo vespere patientiam mortis. Annuntiabo mane vitam resurrectionis. Oro ut exaudiat meridie, ad dextram Patris. Exaudiet me qui interpellat pro nobis. Itaque fratres quos in ipsa congregatione parietum horum videtis turbulentos, elatos, perversos: ipsa est palea dominica aræ. Cum ille in ultimo ventilabit, tota palea volabit (*Math. 3.*). Sed nos quid, nisi cum isto cantemus, et oremus, et plangamus in psalmo? Et tamen dicamus securi quod sequitur, *Vere exaudiet vocem meam:* quia,

19. *Redimet in pace animam meam.* Ipse est enim pax vera. In pace anima redimitur, quando de vitis ad virtutes, sive de hoc mundo ad Patrem per omnipotentis Dei gratiam transfertur. A quibus redimet? **B** *Ab his qui appropinquant mihi.* Nam ab his qui longe sunt a me, facilis causa est. Non me (*Ex August.*) tam cito fallit, qui dicit: *Veni, idolum adora.* Multum longe est a me, quia paganus est. Periculosius est mihi de Christiano, qui mecum habitat in domo: et sub imagine religionis laqueum mihi 272 parat deceptionis. Bene dico, *Qui appropinquant mihi: Quoniam inter multos erant mecum.* Multa est palea et pauca grana. Multi sunt vocati, pauci vero electi (*Math. 22.*). Isti autem non erant de paucis salvandis, sed inter multos, idest inter illos, qui pertinent ad paleam et ad perditionem, erant mecum. In tritico non erant mecum, sed in palea erant mecum: quia appropinquat palea tritico. In sacramentis erant mecum, in caritate non erant mecum.

20. *Exaudiet Deus, et humiliabit illos qui est ante sæcula.* Quia (*Ex August.*) etsi ex tempore Christus Deus noster ex Maria Virgine, tamen in principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. 1.*). Exaudiet humiles in aternitate: humiliabit illos in damnatione, qui erecti sunt in dissensione. Et merito: *Non enim est illis commutatio.* Quia non mutantur in melius, sed descendant in pejus. *Et non timuerunt Deum.* Sicut timor Domini initium sapientiæ (*Psal. 110; Prov. 1 et 9.*): ita non timere Deum mortis initium est. Beatus homo qui semper est pavidus. Qui vero mentis est duræ, corruet in malum (*Prov. 28.*). Unde et subditur:

21. *Extendet manum suam in retribuendo.* Hoc in judicio erit, quando Deus ultricem manum suam amplificabit in vindictam. Hinc alibi minatur, dicens, *Levabo a cælum manum meam.* Si acvero ut fulgur gladium meum, et arripuerit iudicium manus mea, reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderant me, retribuam (*Deut. 32.*). Et vere digni sunt ut puniantur: *Contaminaverunt enim testamentum ejus.* Quia illum qui testamentum legis ad salutem pronuntiatus est, contemserunt. Ideo,

22. *Divisi sunt ab ira vultus ejus.* Ira enim et veritas Dei, propter hoc peccatum, divisit eos per diversas partes mundi. Ista etiam verba videntur ad hæreticos pertinere. Ipsi enim contaminare testamentum Dei non desistunt, dum Scripturas sanctas prave intelligunt et exponunt, Dei testamentum contaminant: quia ex ipso mendacium et errorem approbare non cessant. Et ideo *divisi sunt ab ira vultus ejus.* Ab ira severitatis Dei sunt divisi. Non enim quod dicit Donatus, dicit Sabellianus. Neque quod dicit Sabellianus, dicit Arianus. Ab unitate catholicæ Ecclesiæ separati, per multos errores divisi sunt. *Et appropinquant cor illius.* Ut intelligamus voluntatem illius. Multum valet nobis ad intelligendum Deum, hæreticorum divisio. Multa enim (*Ex August.*) latebant in Scripturis, et cum præcis essent hæretici quæstionibus agitaverunt Ecclesiam Dei. Aperta sunt quæ latebant, et intellecta est voluntas Dei. Numquid enim de Trinitate perfectè

tractatum est, antequam obsisterent Ariani? Nec de ipsa unitate Christi enucleate dicta erant quæ dicta sunt, nisi postea quam separatio illa urgere cepit infirmos fratres. Idcirco illi qui noverant hæc tractare atque dissolvere, ne perirent infirmi, sollicitati quæstionibus, impiorum sermonibus et disputationibus suis, obscura legis deduxerunt in publicum. Ergo illi divisi sunt ab ira vultus ejus: et nobis ad intelligendum appropinquavit cor illius. Oportet (inquit Apostolus) hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos (1. Cor. 11.). *Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula.* Quædam enim in Scripturis dura videbantur: exposita emollita sunt. Et **273** bene *super oleum*, quia oleum fovet carnem, suavitas vero sermonum Dei fovet animam. *Et ipsi sunt jacula.* Armaverunt enim (*Ex August.*) prædicatores. Et ipsi sermones diriguntur in pectora audientium ab instantibus opportune importune. Quod sermones Dei sunt jacula, testatur Apostolus ubi ait: Sermo Dei vivus et efficax, et penetrabilior omni gladio accipiti, etc. (*Hebr. 4.*). Sed tu forte nondum idoneus es, qui armeris his jaculis.

23. *Jacta super Dominum curam tuam.* Id est omnia ab ipso expecta, et a te nihil. Curam hominis Salomon vermem dicit, qua homo corroditur sicut pannus a thea (*Prov. 26.*). Curam ergo tuam super Dominum jacta. Ipsum cogita, quatenus apud te maneat tranquillus. *Et ipse te enutrit, in fide et moribus, in doctrina, et virtutibus.* Et licet hic habeat modo tentationem, non dabit in æternum fluctuationem justo, id est, commotionem, vel conturbationem: sed quietum eum faciet in vita æterna. *Non dabit in æternum fluctuationem justo.* Quia etsi ad tempus fluctuamus, et tentamur, et affligimur, anchoram nostram in cælo fixam habemus. Justo igitur fluctuationem in æternum non dabit, quia post tentationem fluctuum, portum quietis in æternum illi præparabit. Quis est ille portus? Venite benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis præparatum est ab origine mundi (*Math. 25.*).

24. *Tu vero, Deus, deduces eos in puteum interitus.* Unde dicturus est: Ite maledicti, in ignem æternum (*Ibid.*). Puteum dicit infernum, propter profunditatem et obscuritatem. Iste locus iniquis præparatus est, ut in eo, tanquam in profundo puteo cadant et intereant. Deducet Deus in puteum interitus, non quod ipse sit auctor culpa: eorum, sed quod ipse iudex iniquitatis eorum. Quam iniquitatem ostendit, cum subjungit, *Viri sanguinum*, id est, persecutores et sanguinis effusores: *Et dolosi*, qui per simulationem et fraudem incautas decipiunt animas: *Non dimidiabunt dies suos*, ut revertantur ad penitentiam: sed continuabunt eos in malitia, usque in finem. Non de omnibus intelligendum est. Multi enim post effusionem sanguinis et dolositatem conversi sunt ad penitentiam et salutem. Sed de illis tantum, qui divisi sunt ab ira vultus ejus. Sancti viri dies suos dimidiabant, quia quod in cæteris diebus delinquent, in quadraginta aliisque penitentialibus diebus jræniis et orationibus persolvunt. Sive quia alii in pueritia, alii in adolescentia, alii vero in senectute ad Deum convertuntur. Recte ergo subjunctum est: *Ego autem sperabo in te, Deus.* Id est, non in mundo, non in homine spem meam constituam: sed in te.

TITULUS PSALMI LV.

1. Titulus sequentis psalmi talis est: *In finem pro populo, qui a sanctis longe factus est, David in tituli inscriptione, cum tenuerunt eum Allophylus in Geth* (2. Reg. 1. et 21.). Psalmus iste attribuitur David, scilicet Ecclesiæ, dirigens in finem Psalmus, dico, habitus pro populo, scilicet, ut ipse liberetur a populo, qui longe factus est a sanctis, in tituli inscriptione: quia cum sancti confiteantur Christum regem Judæorum, sicut titulus dicit (*Joan. 19.*), populus iste contradicit, sive dicit, ut Judæi et pagani, sive facti, ut mali Christiani: *cum tenuerunt eum* **274** *Allophylus in Geth.* Geth civitas erat Allophylorum, id est, alienigenarum,

utique populi longe a sanctis. Geth interpretatur *torcular*. Fugit ad istam civitatem David, sed ibi retentum esse juxta historiam non legimus. Ergo David nostrum Jesum (hæc istum non solum tenuerunt, sed adhuc tenent Allophylus, id est alienigenæ, in Geth, id est, in torculari, videlicet in pressura hujus vitæ. Materia est Christus et Ecclesia. Et ipsa loquitur de se. In prima parte petit liberari a dæmonibus et a membris suis, ponens in Deo fiduciam suæ liberationis. In secunda, quæ incipit ubi dicit: *Tota die verba mea*, etc., enumerat illa mala, quæ sibi facit populus ille. In tertia, quæ incipit, ubi dicit, *In me sunt Deus vota tua*, dicit se in æternum laudatorem Deum. Intentio est, nos admonere, ut cum patientia sustineamus mala hujus vitæ, attendentes etiam illos, qui nobis mala inferunt ad nos converti. Et licet in Deo confidat Ecclesia de sua liberari ne, tamen suam attendens infirmitatem, sic incipit orare.

PSALMUS LV.

2. *Miserere mei Deus.* Præsta auxilium de malorum persecutione. Et necesse est: *Quoniam conculcavit me homo.* Et diabolus in Evangelio vocatus est homo, ubi de zizaniis dicitur: *Inimicus homo hoc fecit* (*Math. 13.*). Iste inimicus homo, et per se et per membra non cessat persequi, et opprimere servos Dei. Cum cæperis in Christo pie vivere, ingressus es torcular. Præpara te ad pressuras. Noli timere, quia te conculcat homo. Uva factus es, ut calcetis. In torculari fructuosa pressura est. Uva in vite pressuram non sentit. Integra videtur, sed nihil inde manat. Mittitur in torculari: calcatur, premitur: injuria videtur fieri uvæ: sed ista injuria sterilis non est, imo si nulla injuria fieret, sterilis remaneret. Attendamus ergo duos hostes, quem videmus, et quem non videmus, hominem et diabolum. Illum diligamus, istum caveamus. Pro homine oremus, contra diabolum oremus, et dicamus Deo: *Miserere mei Deus, quoniam conculcavit me homo.* *Tota die*, id est, assidue *impugnans* verbis et suggestionibus *tribulavit me*, manifestis impugnationibus. Contra tales iste psalmus confirmat nos. Necesse est enim, ut tales patiamur usque in finem, quos non pateremur nisi nobis expediret. Omnis namque tentatio probatio est: et omnis probationis effectus habet fructum suum. Et ostendit per quos facit diabolus hujusmodi impugnationem Ecclesiæ, cum subjungit:

3. *Conculcaverunt me inimici mei tota die.* Ad modum uvæ, quæ premitur in torculari, oppresserunt me membra diaboli: et potuerunt facere, *Quoniam multi bellantes adversum me.* Quod præmisit de uno, nunc dicit de pluribus: quia omnium reproborum caput est diabolus, qui modo per se, modo per membra sua conculcat et impugnat Christi corpus, sicut prius fecit et caput. Sed inter adversa fortis, qui subjungat, audiamus.

4. *Ab altitudine diei*, id est, a superbia temporali *timebo*? Absit: vel timebo ab altitudine, id est, potentia, quæ quidem timenda non est, quia diei est, id est, ad tempus concessa. Hanc non timebo, sed potius spem meam **275** *constituam in te.* Et hoc est, quod subdit: *Ego vero in te sperabo.* Cum transierint dies, qui alti sunt, etenim ad tempus alti sunt, finito tempore altitudinis suæ timebunt. *Ego vero in te sperabo.* In diei judicii timebunt quidem mali (*Sap. 5.*), sed securi erunt justi. Illud enim veniet tunc, quod sperabant, quod desiderabant, quod venire orabant. Jam se validum et constantem ostendit, cum subdit:

5. *In Deo laudabo sermones meos.* Sermones suos in Deo laudat, qui in his, quæ dicit, non se, sed Deum commendat. Illic ipsa Veritas ait: *Mea doctrina non est mea, sed ejus qui misit me Patria* (*Joan. 7.*). Aliquis liber laudatur, cum ab aliquo nominato Philosopho, sive a perfecto Grammatico compositus dicitur. Quanto magis illi sermones laudandi sunt, qui a Deo sunt. Sed quod in te Dei est, honoratur a te: et tu factus in Deo, honoraberis a Deo. Si autem, quod in te Dei est, honoraveris tanquam tuum, non Dei, quomodo populus ille longe factus

est a sanctis, sic tu longe a sancto. Ergo in Deo laudabo sermones meos. Si in Deo, quare meos? Sed in Deo et meos. In Deo, quia ab ipso: meos, quia accepi. In Deo speravi. Paulo ante dixerat, Spero. Jam dixit speravi, tanquam non timens, tanquam confirmatus. Non timebo, quid faciat mihi caro. Id est, quilibet carnalis. Spes fixa in Deo omnem expellit timorem. Ipsa etiam transitoria contemnit tormenta. General enim caritatem. General patientiam, quibus calcatur mundus, superatur diabolus. Dicis, Non timebo, quid faciat mihi caro: et quid tibi facit?

6. *Tota die verba mea execrabantur.* Id est, meam prædicationem judicabant execrabilem. *Adversum me omnes cogitationes eorum, in malum.* Reprobi enim adversus justos non cogitant nisi malum (*Psal. 7.*): quomodo eos, et sermonem eorum possint destruere et adnihilare. Nec solum extranei persequuntur, sed etiam domestici et privati. Ideo subjungit:

7. *Inhabitabunt et abscondent: ipsi calcaneum meum observabunt.* Habitant mecum in una domo, in una Ecclesia. Abscondunt se sub vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces (*Matth. 10.*). Abscondunt se tanquam insidiatores, exploratores, parant laqueos: si non statim possunt malum facere, quod cogitant, calcaneum observant, ut vel in fine cogitata valeant adimplere. Mos iste diabolicus est, vel eorum, qui ministri ejus sunt, ut calcaneum, id est, ultima nostra insidiosa calliditate observent. Hinc serpenti a Domino de muliere dictum est: Illa tuum observabit caput, et tu insidiaberis calcaneo ejus (*Gen. 3.*). Semper ergo servus Dei debet esse vigilans, et circumspectus contra hujus callidi serpentis caput: atque vitam et mores suos auxiliante Domino ita disponere, ut inhabitantes, et abscondentes, qui calcaneum observant, neque in principio, neque in fine inveniunt, quid reprehendant. Ita autem observaverunt calcaneum meum: *Sicut sustinuerunt animum meam.* Mali enim, quasi grave pondus ferunt vitam justorum: unde Judæi de Damonio [*Leg. Domino*] dixerunt: Gravis est nobis etiam ad videndum. Dissimilis est enim operibus nostri. (*Sap. 2.*). Docuit tamen, et pro talibus orare psalmus. Quantumlibet enim homo peccator sit, potens est benignus Deus salvare illum. Unde et subjungit:

276 8. *Pro nihilo, id est, pro nullis præcedentibus meritis, salvos facies illos.* Vel sic illos salvos facies, ut nullus tibi labor sit. Non laborabis in sanando, quamvis nos stupeamus in inspicendo. In ira populos confringes. Ira videtur sed paterna. Irascitur pater filio præceptorum suorum contemtori. Iratus colaphizat, caedit, ducit ad scholam: frangit eum, a superbia deprimit in disciplina. Quam multi impleverunt domum Dei, in ira ejus contracti, id est, tribulationibus triti. Tu confringes eos, et ego ponam partem meam ad eorum conversionem. Annuntiabo eis me fecisse multa mala, et illa mihi per confessionem esse condonata: ut ipsi audientes non desperent de peccatis suis, sed exemplo meo per confessionem medicinam consequantur salutis. Et ideo dicit:

9. *Deus, vitam meam annuntiavi tibi.* Quomodo annuntiavit Paulus vitam suam, dicens: Qui prius sui blasphemus, et persecutor, et injuriosus: sed misericordiam consecutus sum (*1. Tim. 1.*). Annuntiavit vitam suam non sibi, sed illi: quia sic annuntiavit, ut illi crederetur, non ad sua lucra tantum, sed illius. Si propterea annuntias vitam tuam, ut alios exemplo tuo invites ad confessionem, et ad accipiendam vitam, quam tu accepisti: annuntias vitam tuam Deo, a quo gratiam accepisti, et habebis mercedem amphorem, quia ex eo, quod accepisti, non ingratus exististi. *Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo.* Illas lacrymas, quas ego fudi, peccata mea annuntiando, posuisti in conspectu tuo, id est,

A acceptabiles habuisti, et me exaudisti. *Sicut, et in promissione tua.* Quia (*Ex Augustino*) sicut promiseras, hoc egisti. Dixisti te exauditurum flentem. Credidi, flevi, exauditus sum. Inveni te misericordem in promittendo, veracem in reddendo.

10. *Tunc, id est, per tuam contractionem, et per meam annuntiationem, convertentur inimici mei,* a sua vita mala, ita ut sint retrorsum, id est, sequantur te. Præcedendo non corrigi: ut homo. Bonum est illi, ut retrorsum convertatur, et quem præcedere volebat, sequatur. Præcedit homo per superbiam. Convertitur retrorsum per humilitatem. Præcedere appetit, qui voluntatem suam vult facere. Retrorsum fit, qui semper paratus est obedire. Retrorsum ergo convertantur inimici, ut fiant humiles qui fuerant superbi. Et sic erunt amici, qui fuerant inimici. Deinde ostendit, quam velox sit misericordia Dei, cum subjungit: *In quacunque die invocavero te, ecce cognovi, quoniam Deus meus es.* Id est, meus exauditor. Simile est illud, quod alibi dicitur: *Quacunque hora peccator conversus fuerit (Ezech. 18.), et inemerit: omnia peccata ejus remittentur.* Neque enim tardat per dies et annos, sed, Convertimini ad me (ait) et ego revertar ad vos: sequimini retrorsum, et ego ducam vos (*Zach. 1.*). Ecclesia igitur tantam attendens divinam misericordiam, ideo non dicit, *Ecce cognovi*, id est, manifeste intellexi, quoniam Deus meus es. Magna cognitio. Non ait cognovi, quoniam Deus es: sed, *quoniam Deus meus es.* Tuus est enim, cum tibi subvenit. Tuus est, cum tu ab illo alienus non es. Unde dicitur: *Beatus populus cujus Dominus Deus ejus (Psal. 143.).* Cujus enim non est? Omnium quidem Deus est, sed eorum proprie, qui eum diligunt, timent, possident, colunt. Jam unum, cum eis factus per 277 conversionem et participationem gratiæ Dei, repetit versum quem jam dixerat, ut et ipsi cum eo et ipsius exemplo dicant:

11. *In Deo laudabo verbum, et in Domino laudabo sermones, etc.* Verbum est prædicatio de fide: quomodo trinum et unum Deum debemus credere, sicut dicit Apostolus: prope est verbum in ore tuo, et in corde tuo, hoc est verbum fidei quod prædicamus (*Rom. 10.*). Sermo est de moribus, quando prædicatur nobis qualiter debemus vivere, quam caste, quam sobrie, quam juste, quam pie. Et hæc omnia debemus ad Deum referre, quatenus in eo quod bene credimus, aut juste vivimus, aut recte loquimur (*Tit. 2.*): et nos in Deo, et Deus in nobis laudet et honoretur. Et quia fidei sermonem subsequi debet fortitudo spei, recte adjunctum est: *In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.* Fides dicitur, quia fit in Deo. Spes autem quasi pes, quia in eo innititur. Fides valet nobis ad justitiam, quia justus ex fide vivit (*Rom. 1.*). Credendo in Deum declinas a malo, et facis bonum (*Psal. 33.*). Hæc est justitia. Spes nobis valet ad patientiam et contemptum mundi. Sperando æterna, facile contemnimus terrena, et fortiter toleramus adversa (*Hebr. 6.*). Est autem quasi anchora nostra spes in Deo. Nauta cum timet tempestatem, ligat anchoram suam. Si nos anchoram spei fixam in Deo habuerimus, nullam hujus mundi tempestatem formidabimus. Non timebo (ait) quid faciat mihi homo: quia etsi auert temporalia, habeo tamen quæ tibi offeram spiritualia.

12. *In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam, laudationes tibi.* Hæc sunt vera dona et grata sacrificia quæ a nobis exigit Deus, scilicet pia vota, sancta desideria, fides recta, spes certa, caritas perfecta. Quisquis talia vota persolvit, laudes omnipotentis Domini reddit. Istæ sunt veræ divitiæ, quas non timet homo perdere, nisi ipse velit auferre. Quisquis vult Domino Deo votare et reddere gratuitum votum, seipsum voveat et reddat. Hoc enim exigitur, hoc debetur. Imago Cæsaris reddatur Cæ-

* Negandi | articula videtur expungenda, aut supplendum, *cognovi, sed,* aut quid simile.

sari, imago Dei reddatur Deo (*Math. 22.*). Et hoc A quidem justum est. Quare?

13. *Quoniam eripuisti animam meam de morte.* Præteritum ponit pro futuro. Qui enim æternitatem mente considerat, quicquid transire potest, jam tamquam præteritum pensat. Ac si diceret: Quoniam in alia vita eripies animam meam a morte æterna. *Et pedes meos a lapsu.* Quia ibi nullo modo movebitur ad malum mea affectio. Ibi nullus lapsus erit, ubi tentatio non erit: ibi nullus lapsus erit, ubi beata Trinitas erit. Bene ergo subditur: *ut placeam coram Deo in lumine viventium.* Coram Deo in lumine viventium placebimus, quando immortales et sine peccato illi apparebimus. Similes enim ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (*1. Joan. 3.*). Ibi lumen verum et æterna vita. Ibi fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris eorum (*Sap. 3.*). Ergo nobis valeant hæc omnia, ut Deum gratis diligamus, in illo speremus: nec hominem, nec diabolum timeamus. Toleremus malos, simus boni: de nemine despere- B mus. Pro omnibus (*Ex Augustino*) quos patimur, oremus: ut et hic in lumine fidei, et ibi in lumine speciei tamquam in lumine viventium in conspectu Dei placeamus. Amen.

278 TITULUS PSALMI LVI.

1. *In finem ne disperdas, David in tituli inscriptione, cum fugeret a facie Saul in speluncam* (*1. Reg. 22. et 24.*). Psalmus iste tendit in finem, id est, in Christum, adveniens te, quicumque es, ne disperdas David, id est, ne dehonores Christum in tituli inscriptione mutata a te, id est, subtrahendo teipsum a regno Christi, scilicet negando Christum regem esse Judæorum: inscriptione tituli mutata a quibusdam tunc, cum fugeret David, id est, Christus, a facie, id est, a cognitione Saul, id est, diaboli, vel Judæorum, in speluncam, id est, in humanitatem vel sepulcrum. Propter hoc enim quod solam humanitatem Christi cognoverunt, et in sepulcro mortuum viderunt, nullo modo attendentes esse Deum: quidam tituli inscriptionem mutaverunt, negantes Christum esse regem Judæorum (*Joan. 19.*). Materia est Christus. In prima parte sicut in aliis psalmis ubi de passione agit, præmittit orationem. In secunda parte quæ incipit, *Misit de cælo et liberavit me*: tangit breviter de passione sua et glorificatione. In tertia quæ incipit, *Paratum cor meum Deus*: ostendit, se magnam laudem Deo ex sua glorificatione facere. Ostendit Christus in hoc psalmo per mysterium suæ incarnationis, passionis et resurrectionis, atque ascensionis totum mundum Christianæ fidei subjiciendum. Per hoc videlicet intendens omnes admonere, ut nullus sit qui velit se ab ejus regno per infidelitatem subtrahere. Et hoc facit proponendo vobis incarnationem suam, passionem, resurrectionem, ascensionem suam. Sic ergo incipit:

PSALMUS LVI.

2. *Miserere mei, Deus, miserere mei.* Audis magistrum orantem: discere orare. Ad hoc enim oravit, ut doceret orare. Ad hoc passus est, ut doceret pati. Ad hoc resurrexit ut doceret sperare resurrectionem. Geminando orationem, magnam nobis insinuat necessitatem. Potest etiam hæc orationis geminatio ad diversa referri, hoc modo: *Miserere mei Deus*, dando D mihi constantiam in passione, *Miserere mei*, faciendo me resurgere. Et debes misereri, *Quoniam in te*, non in alio, *confidit anima mea*. Ac si dicat, Non tantum confido in te in præsentem, sed etiam in futuro. Non secundum corpus tantum, sed secundum animam. Et ideo adhuc subdit, *et in umbra alarum tuarum sperabo*. A simili dictum est hoc: sicut in Evangelio Dominus Jerusalem ait: Quotiens volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat filios suos sub alas, et noluisti (*Math. 23.*)? Divina quidem bonitas quodam quasi materno affectu alis suæ misericordiarum et potentiarum protegit, atque ab æstu vitiorum defendit sperantes in se. Bene autem subjunctum est: *Donec transeat iniquitas*. Modo in hoc sæculo quamdiu durat iniquitas, unicuique justo spes necessaria est, ut sperando æterna bona patienter mala sustineant temporalia. Hinc Paulus admonet dicens: Spe gaudentes, in tribulatione pa-

tientes (*Rom. 12.*). Et iterum: Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus (*Rom. 8.*). Modo ergo abundat iniquitas premens, cui resistit justitia patiens, et spes indeliciens. In morte justus, sive in fine sæculi iniquitas transibit et 279 jam spes non erit, quia jam possidere incipit quod patienter expectavit. Hinc est quod Apostolus ait: Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ (*Jacob. 1.*). Interim in tribulatione constitutus quid subjungat, audiamus:

3. *Clamabo ad Deum Altissimum.* Commendat nobis Deum nostrum, cum dicit Altissimum, quatenus exemplo suo nos excitet ad clamandum, scilicet quia Altissimus est, quia potentissimus est, quia super omnes est. Clamor autem ad Deum est desiderium nostrum. Quanto plus quisque desiderat, tanto amplius clamat. Dicit Altissimum, dicit et benignum, cum subdit: *Deum qui benefecit mihi.* Audi quanta beneficia, ut amplius diligas Deum, et devotius clame-

4. *Misit de cælo, id est, de excelso vel de secreto suo. Et liberavit me, dedit in opprobrium conculcantes me.* Dispersi sunt per omnes gentes (*Ex Augustino*), nusquam habentes stabilitatem, nusquam certam sedem. Propterea autem adhuc Judæi sunt, ut libros portent ad confusionem suam. In quali libro sunt, attende: Codicem portat Judæus, unde cretat Christianus. Librarii nostri facti sunt. Deinde quid miserit de cælo Deus, aut a cælo eum liberavit, evidenter insinuat, cum subjungit: *Misit Deus misericordiam suam et veritatem suam.* De hac missione dicit Paulus: Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum in terris, etc. (*Galat. 4.*). Christus est ergo Dei misericordia, quia peccata dimittit. Christus est veritas (*Joan. 1.*), quia implet quod promisit. Attendemisericordiam ad te missam, et convertere a peccatis. Attende veritatem, et securus esto de promissis.

5. *Et eripuit animam meam de medio catulorum leonum.* Qui sunt catuli leonum? Populus male seductus a principibus sacerdotum. Illi leones, isti leonum catuli. Omnes fremuerunt. Omnes circumdederunt eum, de quorum medio anima erepta est, sed corpus occisum. Unde et subdit: *Dormivi conturbatus*: Nolite (inquit Dominus) timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere (*Math. 10.*). Quid enim nocere possunt bonis, tantummodo corpus occidendo? Imo adjuvant, dum citius mittunt ad regnum. Aperte autem dicit, *Dormivi*. Mors enim ei somnus fuit: quia quam facile quisque potest excitari a somno, tam facile fuit Domino nostro a morte resurgere. Unde ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam (*Joan. 10.*). *Dormivi* (inquit) rursus in passione conturbatus. Turbaverunt illi, dormivit ille. Magna humilitas turbati. Magna potestas dormientis. Nec poterant turbare illi, nisi quantum volebat ille. Qui fuerunt illi conturbatores? *Fili hominum*, id est, Judæi qui debuerunt esse imitatores patriarcharum et prophetarum rationabiliter viventium. Quomodo occiderunt, qui ferrum non habuerunt? *Dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum, gladius acutus.* Dentes significant mordentes locutiones, quibus tamquam armis et sagittis modo cominus, modo de longe, modo manifeste, modo occulte vulnerare moliti sunt. Noli attendere inermes manus, sed os armatum. Inde gladius processit, unde Christus occideretur, quomodo et de ore Christi, unde Judæi occiderentur. Nam habet 280 ille gladium bis acutum, et resurgens percussit eos, ut faceret fideles suos. Illi malum gladium, ille bonum: illi sagittas malas, ille bonas, scilicet verba bona, unde sagittæ cori fidele, ut ametur. Quando ergo percusserunt, nisi quando clamaverunt: Crucifige, crucifige (*Math. 27; Joan. 19.*)? Et quid tibi fecerunt, o Domine? Exultat hic Propheta: Vidit in spiritu Dominum humiliatum;

flagellatum, spinis coronatum, ligno suspensum. Illos scævientes, illum vero tolerantein. Illos exultantes, illum quasi victum. Et post tantam humiliationem cognovit eum resurrecturum, et omnia illa quæ fecerunt Judæi scævientes, facta esse inania: elatus gaudio tamquam videret fieri, exclamat et dicit:

6. *Exaltare super cælos, Deus.* Homo in cruce, Deus super cælos. Remaneant in terra scævientes: tu in cælo esto judicans. *Et in omni terra gloria tua.* Domino enim residente in cælo ad dexteram Patris, ubique terrarum prædicata est gloria resurrectionis ejus, et divinitatis (Marc. 16.). Exaltatum in cælo Dominum non videmus, sed credimus. In omni autem terra gloriam ejus non tantum credimus, sed etiam videmus. Deinde ad verba passionis redit, atque in persona Domini dicit:

7. *Laqueum paraverunt pedibus meis,* idest, deceptionem actibus meis prætulerunt: a similitudine avis, quæ in laqueo pedibus reinetur. *Et incurvaverunt animam meam.* Quantum ad opinionem suam. Ita enim putaverunt eam incurvasse, ut amplius non posset ad corpus redire et resurgere. Hoc autem quod de nostro Redemptore dicitur, quotidie a malignis spiritibus contra nos agitur. Laqueum enim pedibus nostris parant, quia occultis tentamenta bonis nostris actibus prætendant, ut impediant. Anima vero incurvat, cum de bono ad malum reflectitur. Anima incurvat, quotiens terrenis desideriis implicatur. Hinc Propheta de immundis spiritibus ait: Qui dixerunt animæ tuæ: Incurvare, ut transeamus (Isai. 51.). Recta quippe stat anima, cum superna desiderat, et nequaquam flecitur ad ima. Sed maligni spiritus, cum hanc in sua rectitudine stare conspiciunt, per eam transire non possunt. Transire namque eorum est immunda illi desideria spargere. Dicunt ergo, Incurvare, ut transeamus: quia si ipsa se ad ima appetenda non dejicit, contra hanc illorum perversitatem nullatenus convalescit, et transire per eam nequeunt, quam contra se rigidam in superni intentione peritescunt. Nos ergo, fratres carissimi, nos viam malignis in nobis spiritibus damus, cum terrena concupiscimus, cum ad temporalia appetenda curvamus. Pudeat ergo terrena concupiscere, et dorsa mentium ascendentibus adversariis præbere. *Foderunt ante faciem meam foveam: et inciderunt in eam.* Paraverunt mihi mortem, sed seipsos interius occiderunt. Nemo prius peccat in alterum, quam in seipsum. Fovea peccatoris est mala conscientia. Ibi necesse est omnes malos cadere. Putas eum in foveam non cecidisse, qui lucem Christi perdidit, et cæcitate percussus est? Si non caderet in foveam, videret ante se. Nescit quo eat. Quomodo qui ambulat in via, cum ceciderit in foveam, perdit viam. Affligit te malus? Parat tibi foveam, ut intereas. Tu in pressura es: ille gaudet. Lætitia iniqua facientis, **281** ipsa est fovea. Illic quicumque ceciderit, oculus perdit: perdit et vitam per malam conscientiam. Et bene ait, *ante faciem meam:* quia non eum latuit. Sciens est traditus, volens occisus. Ex quibus verbis vera nobis insinuat Domini nostri patientia. Unde et subditur:

8. *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.* Illi paraverunt mortem, et cor meum paratum est ad omnia libenti animo sustinenda. Ideo repetit, ut perseverantiam notet in patientia. Posset enim ad horam sustinere, et postea delicere. Verbi itaque repetitio, confirmatio est. Bonorum autem patientia præparatione cordis excipit voluntatem Dei, et gloriatur in tribulationibus dicens: *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum.* Illi (Ex Augustino) paraverunt foveam ad opprimendum, ego autem parabo cor ad tolerandum. Propterea illi inciderunt in eam: Ego autem *Cantabo et psalmum dicam.* Cantus refertur ad animi jocunditatem. Psalmus ad bonam operationem. Ad omnipotentis Dei laudem cantus cum psalmo debet concordare, ut quod ore præfertur,

A commendetur et opere. Deinde expleta passione, carnem suam denuntiat suscitandam, cum subjungit:

9. *Exsurge gloria mea, exsurge psalterium et cythara.* Imperando dicit, *Exsurge,* tamquam habens potentiam ponendi animam suam, et iterum sumendi eam (Joan. 10.). Gloriam autem dicit carnem suam, propter immortalitatem et divinitatem. Magna enim gloria fuit Christo exsurgere, atque ad dexteram Patri sedere. Declarat etiam suæ resurrectionis horam, cum subdit: *Exsurge diluculo.* Mane enim prima sabbati resurrexit Dominus Jesus (Marc. 16.). Et unde una caro resurrexit, inde surrexerunt duo organa: Psalterium videlicet et Cythara. Psalterium sonat a superiori parte, Cythara ab inferiori. Per carnem suam Dominus duo genera factorum operatus est, scilicet miracula et passione. Miracula de super fuerunt, passionis ab inferiori. Illa quæ fecit miracula divini erant, sed per carnem fecit. Caro ergo divina operans psalterium est. Caro humana patiens cythara est: illuminentur cæci, sanentur ægroti, resurgant mortui, sonus psalterii est. Esuriant, sitiât, dormiat, flagelletur, occidatur, sepiatur, sonus cytharæ est. Habes ergo in una carne psalterium et cytharam. Et ista duo genera factorum impleverunt Evangelium, et prædicantur Gentibus. Et hic fructus passionis et resurrectionis.

10. *Confitebor tibi in populis,* idest, acquiram tibi confessores in Judæis, et *Psalmum dicam tibi in Gentibus,* idest, tales acquiram in Gentibus, qui psalmum dicent, idest, bene operabuntur. Vel tibi, idest, ad honorem tuum, *confitebor et psalmum dicam,* idest, laudem et bonam operationem prædicabo, non solum in Judæis, sed etiam in Gentibus. Attende quod ipse Filius Dei ex tanta justitiæ actione non querit gloriam suam, sed ejus qui misit eum: ut non gloriatur in se omnis caro, sed qui gloriatur, in Domino gloriatur (2. Cor. 10.). Et merito confitebor tibi? et psallam?

11. *Quoniam magnificata est usque ad cælos misericordia tua, et usque ad nubes veritas tua.* Per cælos in hoc loco intelligimus angelos, archangelos et cælestes alias virtutes. Per nubes autem prædicatores veritatis, homines portantes **282** istam carnem caliginosam: unde Deus tonat præceptis, et coruscet miraculis. In cælo angeli laudant Deum, vident ipsam speciem veritatis, sine ulla caligine visionis. Ibi veritas: et non est opus misericordia sursum, ubi nullus est miser. Hic autem in nostra miseria utique misericordia necessaria est. Videretur ergo congruentius dici potuisse, *Quoniam magnificata est usque ad cælos veritas tua, et usque ad nubes misericordia tua.* Sed si subtiliter attendatur, valde præstantius et mirabilius est quod dicitur, *Et misericordia usque ad cælos, et usque ad nubes veritas exaltata.* Omnipotens enim Deus per misericordiam suam peccatores homines levavit usque ad angelos. Unde nunc dicitur: *Quoniam magnificata est misericordia usque ad cælos.* Et quia veritas quæ in augeis pollet, venit ad homines: recte subjungitur, *Et veritas tua usque ad nubes.* Gloria Deo nostro, quia ne deseruit nos misericordia facere beatos, nec fraudavit veritatem: sed sanavit oculus cordis nostri, ut eum postea facie ad faciem videre valeamus (1. Cor. 13.). Pro tanto gaudio et utilitate repetit Psalmista versum, quem jam dixit:

12. *Exultare super cælos Deus, et super omnem terram gloria tua.* Qui fortassis ideo repetitur, quia circa hunc versum maxime intentio et utilitas psalmi versatur.

TITULUS PSALMI LVII.

1. *In finem ne disperdas, David in tituli inscriptione.* Psalmus iste intendit in finem, id est, Christum. Monens ne tu disperdas David, id est, dehonores Christum in tituli inscriptione iniuncta a quibusdam, scilicet ne minus regnum Christi, teipsum subtrahenda regno ejus: sed per regnum Judæorum concilietis Christum. Et hæc est inter-

tio, sicut in alio psalmo : ne disperdas Christum. Materiam autem Judæi per oppositum, quia Christus debet esse principalis. Admonetur in hoc psalmo, i.e. subtrahatur a Christi regno, id est, a sanctorum consortio. Et hoc facit Christus, nobis proponendo Judæorum excitationem, et eorum localem dispersionem, et futuram eorum damnationem : ut visa malorum facta damnatione terramur ab eorum imitatione. Proponit etiam nobis lætitiarum iustorum, quam habent spe futuræ gloriæ : ut visa eorum lætitia, nos ad eorum imitationem alliciat. Vox prophætæ :

PSALMUS LVII.

2. Si vere utique justitiam loquimini, recte judicate filii hominum. Ac si dicat : Vos Judæi, qui estis filii hominum, qui debetis esse imitatores patrum vestrorum prophetarum rationabiliter viventium : si vere loquimini justitiam in lege et prophetis (quod utique facitis) recte judicate, id est, discernite et credite, quia Christus Dominus noster ipse est Deus. Hunc enim vobis commendat et prophetat justitia vestræ legis. Vel, Recte judicate, id est, vivite, discernentes bonum a malo, secundum justitiam quam loquimini. Nam bona loqui, et mala agere, iudicium damnationis est. Unde et ipsa Veritas Pharisæis ait : Hypocritæ, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali (Matth. 12.) ?

3. Etenim in corde iniquitates operamini, in terra. **283** Iniquitates in corde operari, est malam gerere voluntatem. Voluntas enim prava apud Deum pro facto reputatur. Et beatus ait, In terra, id est, terrenis inherentes. Nam, cum in terra cor ligitur, inde iniquitas in corde generatur. Injustitias manus vestræ concinnant. Id est, pravus voluntatibus pravæ actiones vestræ concordant. Vel injustitias manus concinnare, est injustas actiones injustis aggregare. Juxta quod alibi per Psalmistam dicitur, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, et non intrent in justitiam tuam (Psal. 68.). Et juxta Joannem : Qui sordidus est, sordescat adhuc (Apoc. 22). Deinde convertit se ad auditores, atque eorum errorem et duritiam cordis ostendit, ut auditor quisque caveat, ne similiter errans similiter pereat. Ait ergo :

4. Alienati sunt peccatores a vulva, id est, ab ipsa egressione : erraverunt ab utero, hoc est ab ipsa conceptione. Locuti sunt falsa. Relicta veritate. Non hoc ita accipiendum est, ut eos in utero matris suæ errasse intelligamus : neque enim tunc potest esse puer capax sensus, aut intellectus. Sed ita sentiendum est, quod omnipotens Deus ab ipso utero antequam nascerentur, præcognoscit, qui peccaturi sunt, atque in errore et falsitate permansuri. Hinc est, quod cum adhuc prægnans esset Rebecca, et geminos utero portaret, dictum est : Jacob dilexi, Esau autem odio habui (Gen. 25 ; Rom. 9.). Occultum ibi iudicium Dei, et ideo magis timendum. Aliter nascuntur inter viscera Ecclesiæ parvuli : Bonum est, ut formati exeant, ne ab ortu labantur. Generet te mater, non abortiat. Patiens esto, ut nequo formis. Teneant te materna viscera, usquequo certa sit in te doctrina veritatis. Si autem impatientia tu concusseris viscera matris, cum dolore quidem te excutit foras, sed tuo magis malo, quam suo. Qui eruditus est in doctrina, et non credit, aut male vivit, a vulva egreditur tanquam formatus, sed repeditur tanquam alienus. Qui incipit erudiri, et nondum ad plenum edoctus a societate sanctorum egreditur : hic tanquam abortivus ab utero matris Ecclesiæ ejicitur. Quia ergo Judæi, ex quo Legem cognoverunt, a fide et justitia ipsius maternæ Legis recesserunt : recte de eis nunc dicitur : Erraverunt peccatores a vulva. Quia vero minus capaces quidam ex eodem populo erudiri contemserunt : dictum est de illis, Erraverunt ab utero. Et quia alienati sunt et erraverunt, ideo locuti sunt falsa. Qui enim relinquit veritatem, necesse est ut loquatur falsitatem. Ecce ad quantum vesaniam devenerunt errantes.

5. Furor illis secundum similitudinem serpentis. Error eorum versus est in furorem, non humanum,

sed serpentinum et venenosum. Erat enim invidia venenum in furore eorum. Audi cujus serpentis furor in illis erat. Sicut aspidis surdæ, et obturatis auribus. Ilio surdæ, quia obturat aures suas.

6. Quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter. Hic data est quædam similitudo de Marso. Qui incantat, ut educat aspidem de tenebrosa caverna, utique in lucem vult educere. Illa autem amando cavernas suas, quibus se involutam occultat, dicitur, quod cum exire noluerit, recusans audire illas voces, quibus se cogi sentit, allidit unam **284** aurem terræ, et de cauda obturat alteram. Atque ita voces illas, quantum potest evitans, non exit ad incantantem. Huic similes dixit Spiritus Dei quosdam non audientes verbum Dei (Matth. 23 ; Luc. 11.), et non solum non facientes, sed omnino ne faciant, audire nolentes. Ita isti, cum prædicatore volunt eos de fovea, id est, de profunditate vitrorum suorum extrahere, et hoc, quod peccatores sunt, mactare (unde dicitur est Petro : Macta et manduca [Act. 10.]) et venenum, id est, peccata inde extrahere : ipsi nolentes veritatem obaudire, sed in fovea sua permanentes, ad veram lucem aspirare nolentes, alteram aurem cordis terræ, id est, præsentis delectationi apponunt : altam vero cauda obturant, id est, memoria præteritarum delectationum. Non ideo (Ex Augustino) dicit Sapienter, ut incantationem laudet, sed ad similitudinem valet. Factum est hoc, et in primis temporibus fidei. Stephanus martyr prædicabat veritatem (Act. 6.), et tanquam tenebrosi mentibus, ut ea in lucem educeret, incantabat. Ubi venit ad commemorationem Christi, quem illi omnino audire nolent, quid de eis Scriptura dicit? Clauserunt (inquit) aures suas. Quid autem postea fecerunt? Passio Stephani narrata declarat (Act. 7.). Non erant surdi, sed surdos se fecerunt. Illi, inquam, locuti sunt falsa, sed quid faciet Deus? Audi sequentia.

7. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum. Id est, destruet mordaces quæstiones in responsione eorum : sicut scriptum est, de tributo Cæsaris (Matth. 22.). Quid est in ore ipsorum? Ut ore suo contra se pronuntiarent. Coegit enim illos, ore suo sententiam dare, unde dentes eorum contererentur. Cum enim dicerent, in nummo esse imaginem Cæsaris, et Dominus quæ Cæsaris sunt, Cæsari, et quæ Dei sunt, Deo persolvere præcepisset : non habuerunt quid responderent (Ibi.), unde morderent, quia contriti erant dentes eorum in ore ipsorum. Sic et de Joannis baptismate inquisiti, nescierunt quid responderent (Matth. 21.). Aspides ergo erant Judæi, quando insidiabantur Christo, insibilare et venena immittere molientes : sed contriti sunt dentes eorum in ore ipsorum. Postea clamaverunt, Crucifige, crucifige (Joan. 19.). Jam non est lingua aspidis, sed fremitus leonis. Sed molas leonum confringet Dominus. Sicut per dentes accipimus mordentes quæstiones : ita per molas intelligimus fortiores et aciores decipere tanquam aspides tentabant, postmodum ceperunt in mortem Christi aperte frendere, ut leones. Crucifixus est, resurrexit, ascendit in cælum, glorificatus est, adoratus ab hominibus, a regibus. Molas ergo leonum contractæ sunt, id est, accusationes et falsa testimonia, quæ jam adversus Christum proferre non possunt. De quibus adhuc subditur :

8. Ad nihilum devenient, tanquam aqua decurrens. Omnes superbi et impii sonantes ad saxa superbiæ suæ tanquam aqua decurrunt, et ad nihilum deveniunt. Attende persecutores martyrum : sonaverunt ad tempus velut torrens : Cucurrerunt in rivis, quantum potuerunt : siccati sunt rivus, vix eorum remanet memoria. Et non solum ipsi, sed totum hoc seculum ad tempus perstrisepit, currit tanquam aqua. Fluit in vitis et concupiscentiis, quærens quem trahat. Non timeantur ergo mali : non possunt **285** permanere. Necesse est (Ex Augustino) decurrant ad

locum suum, ad finem suum. Et tamen de isto torrente bibit Deus (Ps. 109.). Et quia bibit, propterea exaltavit caput: quia passus est, propterea resurrexit. Si nollet bibere in via de torrente, non moreretur, non resurgeret, non glorificaretur. Ergo de torrente in via bibit, propterea exaltavit caput. Exaltatum est jam caput nostrum: sequantur cum membra sua, bibendo de torrente. Non timeant aquas perstreptentes, populo minantes, persequentes: quia Deus: *Intendit arcum suum donec infirmetur.* Arcus Dei sunt minae Dei, quae non cessant. Intenditur arcus, nondum ferit. Multi infirmati sunt, ipsius arcus intensione terrii. Nam hinc infirmatus est ille, qui dixit: Quid me iubes facere? Ego sum (inquit) Jesus Nazarenus, quem tu persequeris (Act. 9.). Qui clamabat de caelo, arcum tendebat. Multi ergo, qui fuerunt inimici, infirmati et conversi sunt. Noluerunt diu erigere cervices suas adversus perseverantiam extenti arcus. Nam et infirmatus est ille, qui dixit: Quando infirmor, tunc potens sum (1. Cor. 12.). Et cum oraret a se tolli stimulum carnis, ei responsum est: Virtus in infirmitate perficitur. Vel intendere arcum, est vindictam preparare; donec infirmetur, id est, penitus a suis viribus debilitentur, ut ulterius non valeant nocere bonis. Tantum enim permittit Deus malis in bonis deservire, quantum hoc bonis novit prodesse, vel ad correctionem morum, vel augmentum virtutum, sicut scriptum est: Fidelis Deus, qui non permittit vos tentari supra quam terre possitis, sed facit etiam ex tentatione provenitum (1. Cor. 10.). Unde adhuc de reprobis subditur:

9. *Sicut cera, quae fluit, auferentur.* Non ait convertentur, sed auferentur enim. Consumit enim eos aëstus vitiorum, sicut ignis ceram. Solvuntur ab omni constantia virtutis, eunt in libidines suas soluti et fluxi. De talibus dicit Apostolus: Tradidit eos Dominus in concupiscentias cordis eorum, in immunditiam, ut faciant quae non conveniunt (Rom. 1.). Deinde enumerat multa mala in quae desunt dissoluti tanquam cera: et postea subdit, Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte (Ibid.). Unde hoc sequitur, et dicit: *Supercecidit ignis, et non viderunt solem.* Alius (Ex Augusto) ignis est avaritiae, alius luxuriae, alius superbiae, alius invidiae, alius iracundiae. Talis ignis fumosus est, et tenebrosus: super quem ceciderit, non videbit solem. Non dico illum, quem fecit Dominus oriri super bonos et malos (Matth. 5.): sed illum dico, de quo illi dicturi sunt in iudicio: Et sol non ortus est nobis (Sap. 5.). Transierunt omnia illa tanquam umbra: erravimus a via veritatis, et iustitiae lumen non luit nobis. Ergo, fratres, ignem concupiscentiae timeate, si non vultis liquefieri sicut cera a facie Dei. Et notandum est, quia poena impiorum duas species habet: unam in presenti, alteram in futuro. Una ignis concupiscentiae, altera ignis aëternus. Hanc poenam concupiscentiae commendat nobis Spiritus Dei, usque in finem psalmi. Hanc caveamus, et in illam terribilem non incidemus. Delectatio quidem (Ex eodem) carnalis, cum homine nascitur, sed qui bene cruditur, cito videt hostem suum, et aggreditur, et luctatur et cito vincit. Qui autem illam concupiscentiam, cum qua de peccati propagine natus est, negligit vitare, et multas adhuc excitat, exeritque libidines, difficulter **286** eas superat, et adversus se ipse divisus, igne proprio concrematur. Et ne illi intelligerent hoc tantum fieri in futuro, convertentes se ad eos, ut attentiores reddat, determinat sic: Super vos cecidit ignis, o Judaei,

10. *Priusquam intelligerent spinae vestrae rhamnum.* Id est, priusquam intelligere vos tacerent peccata vestra rhamnum esse similia. Rhamnus est: herba prius mollis, deinde quando maturescit, acuti simos aculeos habet. Sic sunt peccata: prius quidem mollia et delectabilia sunt, sed deinde gravissime pungunt. Temporalem enim delectationem dolores et compunctiones sequuntur tormentorum. Tunc erit et

A compunctio poenitentiae, sed serae et infructuosae, sicut spinarum sterilitas. Poenitentia hujus temporis dolor medicinalis est. Poenitentia illius temporis dolor poenalis est. Hoc non intelligunt, qui amant hanc transitoriam voluptatem: quia Supercecidit ignis, et non viderunt solem. Ignis iste, *Sicut riventes, sicut in ira absorbet eos.* Id est, deglutiet et vastabit. Quare non dicitur viventes, sed *dicitur viventes*, nisi quia falsa est vita impiorum? Non enim vere vivit, qui a Domino separatur. Et quare non ira, sed *sicut in ira*: nisi quia tranquillitas hoc facit Deus? Sicut scriptum est: Tu averti, Domine virtutum, cum tranquillitate iudicas (Sap. 5.). Vel *sicut in ira*, et non dicenda vere ira ad comparationem ejus, quae ventura est in iudicio. Unde autem puniuntur mali, inde ad iustitiam proficiunt boni. Nam subditur:

11. *Lætabitur justus, cum viderit vindictam.* Non ideo lætabitur, ut pravorum vindicta sit iusto causa laetitiae. Sed ideo lætabitur, quia ipse non erit particeps eorum poenae. Attende poenam malorum etiam in hoc seculo, etiam inter suas voluptates. Ecce dum quidam desiderata possident, quaedam alia desiderant, ad quae pervenire non valent. Pro his, quae non habent, cruciantur desiderio: pro his, quae habent, aut tedio cruciantur, aut timore. Ecce ille aëstuat avaritia, alius fervet luxuria, alius iracundia accenditur, alius invidiae facibus inflammatur. Sic se omnipotens Deus in presenti a malis vindicat, eosque ipsis suis desideris, et vitis flagellat. Hanc vindictam, cum viderit justus, lætabitur: quoniam adjutus per piam Domini gratiam, talibus non implicatur. Hoc quoque vivendo, *Manus suas lavabit in sanguine peccatorum*, id est, actiones suas maculabit ex consideratione vindictae reproborum. Quando videt peccatoris poenam, proficit ipse, et mors alterius valet ad vitam ipsius. Attende ergo impium perentem, et purga te a peccatis. Ita lavabis quodammodo manus tuas in sanguine peccatoris.

12. *Et dicit homo, Si utique est fructus iusto: utique est Deus iudicans eos in terra.* Ille veraciter homo dicitur, qui sua utitur ratione. Ille dicit, *Utique est fructus iusto.* Etiam in hac vita, antequam veniat aeterna. In fide est fructus, in tentatione et tribulatione est fructus, in patientia est fructus, in caritate est fructus iusto. Quod si ita est, *utique est Deus iudicans*, id est, damnatione dignos reputans eos malos, nondum in extremo die, nondum in igne aeterno, nondum apud interos: sed hic in terra. Probat ab opposito, ac si breviter dicat: Si iusto est fructus salutis in hac terra, in eo quod **287** iustus est, utique et impius est iudicium damnationis similiter in hac terra, in eo quod impius est. Contraria enim contrariis conveniunt. Attendant igitur homo discretus et iudicet. Sic enim admonet psalmus: Recte iudicate, filii hominum. Discernat bonos a malis et eorum exemplo fugiat eos, qui pereunt, ne et ipse simul pereat. Eos autem qui salvi fiunt, imitari studeat, ut et ipse, auxiliante Domino, eandem salutem consequi valeat.

TITULUS PSALMI LVIII.

1. et 2. Sicut (Ex Augustino) solent Scripturae psalmodum mysteria in titulis ponere, et frontem psalmi sublimitate sacrae decorare: ut sciamus qui intraturi sumus, cum tanquam super postem quid intus agatur legerimus, vel cuius domus sit, vel quisnam sit illius praedit possessor: Ita et in hoc psalmo scriptus est titulus de titulo. Habet enim, [Vers. 1.] *In finem, ne disperdas David in tituli inscriptione, quando misit Saul, et custodiit domum ejus, ut interficeret eum* (1. Reg. 18. et 19.). Psalmus iste tendit in finem, id est, in Christum. Admonens, ne tu quicumque es, disperdas David, id est, Christum in tituli inscriptione, hoc est quod dixi, titulus de titulo. Quoniam enim sit tituli huius inscriptio, quam corrupti vetat, Evangelium indicat. Nam cum Dominus crucifigeretur, titulus inscriptus est a Pilato, et positus, Rex Judaeorum (Matth. 27.), tribus linguis Hebraea, Graeca, et Latina: quae huiusmodi toto orbe maxime excellunt. Igitur si Rex Judaeorum crucifixus est, et Iulius

regem suum crucifixerunt, crucifigendo enim etiam regem gentium fecerunt magis quam occiderunt. Et quidem quantum in illis fuit, perdidit Christum, sed sibi, non nobis. Et mortuus est ille pro nobis, et sanguine suo redemit nos, et non est corruptus titulus: quia ille est rex et non solum Gentium, sed etiam ipsorum Judæorum. Ergo ne *corrumpas* optime et propheticè: quandoquidem et illi Judæi suggererunt tunc Pilato, et dixerunt: Noli scribere rex Judæorum, sed scribe, quia ipse dixit se regem esse Judæorum. Nam iste (inquunt) titulus confirmabit nobis illum regem. Et Pilatus, Quod scripsi, scripsi (*Joan. 19.*). It impletum est, *Ne corrumpas*. Tituli dico confirmati tunc, cum Saul, id est, Judæicus populus misit custodes, et custodivit domum, id est sepulcrum ejus. Sed quid est quod subdit, Ut interficeret eum? Numquid non erat interfectus Jesus, quando positus est in sepulcro? Sed aliud erat quod quærebant interficere in eo, videlicet nomen et famam ejus. Ideo et sepulcrum custodierunt, ne Discipuli corpus ejus furarentur, et dicerent, Surrexit a mortuis (*Math. 27.*). Custodivit ergo Judæicus populus sepulcrum Christi, ut interficeret eum, id est, ut extirperet famam ejus. Hoc est vere Christum velle interficere, nomen resurrectionis ejus extinguere, ut mendacium Evangelio præferretur. Sed quomodo illud non effecit Saul, ut interficeret David, si nec hoc potuit regnum Judæorum efficere, ut plus valeret testimonium custodum dormientium quam Apostolorum vigilantium. Materia est Christus, de qua sic agit. In prima parte, petit liberationem et exaltationem. In secunda ostendit conversionem Gentium, quæ ex illa Christi exaltatione et liberatione procedit: et incipit ibi: Convertentur ad vespem. In tertia conversionem Judæorum, quæ incipit ibi: Et de execratione et mendacio. In quarta ponit laudem quam totus Christus de eo facit, pro sua scilicet liberatione et Judæorum **288** et Gentium conversione, quæ ibi incipit, Ego autem cantabo. Intentio est, *ne disperdas David*, sicut in cæteris. Ostendit Christus in hoc psalmo passionem suam: illes gratiam conversionis a seculis, et eorum exemplo Judæos in finem convertendos. Eos vero qui in infidelitate persistunt, sine misericordia puniendos: his videlicet exemplis non admonere intendens, ut eorum peritiam devitantes, conversorum vero fidem in nobis confirmantes, nos a regno ejus non subtrahamus: sed subjici studeamus. Vox Christi:

PSALMUS LVIII.

3. *Eripe me de inimicis meis, Deus meus: et ab insurgentibus in me libera me* [Vers. 3.]. *Eripe me de operantibus iniquitatem: et de vitis sanguinum salva me.* In his duobus versibus quatuor persecutorum Christi genera designantur. Alii enim sic inimicabantur Christo, ut odium in corde tegerent (*Math. 23. et 27.*). Alii sic, ut adversus eum insurgent, atque aperta voce veritati resisterent. Ideo in primo versu et ab inimicis eripi, et ab insurgentibus in eum postulat liberari. Quidam insuper et prava opera commiserunt, tantum ut Salvatorem ipsum manibus raperent, traherent, et flagellarent (*Joan. 18. et 19.*): quidam tantum deservierunt, ut in cruce suspendentur, clavos in manibus et pedibus ejus figerent, latus lancea perforaret et, fuso sanguine, occiderent auctorem vite (*Marc. 15; Luc. 23.*). Propterea orat in secundo versu, ut et ab operantibus iniquitatem eruat, et a vitis sanguinum salvetur. Et necesse est ut eripias:

4. *Quia ecce, id est, in manifesto ceperunt animam meam. Partem posuit pro toto. Neque enim animam Jesu sine corpore tenere potuissent. Ceperunt (inquit) animam meam: et hæc quodam avido et inordinato atque ruinoso impetu ceperunt.* Unde et subdit: *Irruerunt in me fortes.* Dil genter intuentium est qui sint isti fortes. Primo ipsum diabolum Dominum fortem dixit. Nemo, inquit, intare potest in domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem (*Math. 12.*). Alligavit enim fortem vinculis damnationis, et vasa ejus, id est animas, diripuit, suaque fecit. Sunt et in hominibus quidam fortes reprehensibili fortitudine, qui præsumunt de temporali felicitate. Talem redarguit Spiritus Dei in alio psalmo dicens: Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate (*Psal. 51.*)? Rursus fortes alii sunt, qui non de vitis, sed de justitia sua præsumunt. Talis (*Ex Augustino*) fortitudo impedivit Ju-

daeos. Cum enim iusti sibi et sani viderentur, medicinam recusaverunt, medicum occiderunt. Fortitudo ista non sanitas est, sed insaniam. Ad hoc ergo venit magister humilitatis, factus particeps nostræ fragilitatis, ut nos doceret infirmari, et peccata nostra confiteri: ut fortes simus non in nobis, sed in Deo. Ostensa necessitate suæ liberationis ostendit, quia dignus sit, ut debeat liberari, cum subjungit:

5. *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Deus.* Iniquitas quantum ad proximum, Peccatum quantum ad me. Vel iniquitas in gravioribus, peccatum in levioribus. Intelligi potest fortes, id est, superbi in me irruerunt: sed culpam non invenerunt, sed potius: *Sine 289 iniquitate cucurri*, id est, bene operatus sum: et direxi alios ad bene operandum prædicatione, et exemplo. Sine iniquitate currere et dirigere, est sine admixtione mali perfecte vivere, et bonum exemplum aliis demonstrare. Non enim bona Deo placere possunt, quæ malis admixta sunt. Et notandum quod non ait, Ambulavi, sed *Cucurri*: quia non solum bene operandum est, sed et ipso gressu boni operis festinandum. Juxta quod scriptum est: Quodcumque potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio sunt apud inferos, quo tu properas (*Eccles. 10.*). Et Apostolus: Sic currite (inquit) ut comprehendatis (*1. Cor. 9.*). Vel currere ademptoris nostri, est obedientiam Patris libere et sine ullo impedimento peragere: sicut alibi scriptum est: Exultavit, ut gigas ad currendam viam (*Psal. 18.*). Et iterum: Omnia quæcumque faciet prosperabuntur (*Psal. 1.*). Et ne hoc videretur suis viribus attribuere, ideo deprecans adjungit:

6. *Exsurge in occursum meum.* Ac si dicat: Adjuvame in profectu virtutum, dando mihi resurrectionem: et vide. Id est, fac me videri æqualem tibi. Ex illa figura hoc dictum est, quia et illud ad Abraham: Nunc cognovi, quia times Deum (*Gen. 22.*), hoc est, nunc te feci cognoscere. Ignotus enim quisque est ante interrogatum mentis. *Exsurge ergo, et vide*, id est, fac alios videre et cognoscere meam exaltationem: ut qui me viderint depressum, videant excelsum. *Et tu, Domine Deus virtutum, Deus Israel, intende ad visitandas omnes gentes.* Ut quæ infirmæ sunt, et peccatis onerate, visitare eas digneris, dando gratiam sanitatis, et mittendo tuos prædicatores: ut sicut tu es Deus virtutum, id est, angelorum, et Deus Israel, id est, Israeliticæ populi: ita esse digneris et Deus Gentium, quatenus eas consortes facias, et angelorum et Israeliticorum fidelium. Sed valde tremendum est, quod subditur: *Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem.* Quis enim sine iniquitate (*Prov. 20.*)? Sed hoc de his vult intelligi, qui in iniquitate perseverant. Ergo puniamus peccata nostra, si Dei misericordiam quaerimus. Nam si nos non punimus, ille non miseretur, sed punit. Quia iniquitas omnis, sive magna, sive parva sit, necesse est, puniatur, vel ab ipso Deo judicante, vel ab ipso homine penitente. Et vere intendes ad visitandas omnes gentes: quia, te aspirante, convertentur. Hoc est quod subdit:

7. *Convertentur ad vespem: et famem patientur, ut canes, et circuibunt civitatem.* Hoc jam factum est, et continue fit. Relicta autem idololatria ad vespem in hac ultima ætate ad cultum Dei convertuntur, atque esuriendo, et sitiendo justitiam, famem patientur, ut canes, sicut peccatores. Canes non nomine merito designantur gentes propter immunditiam peccati. Ex his erat illa Chanaanæ, cui Dominus ait: *Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus.* Quod illa recognoscens, humiliter respondit: *Etiam Domine.* Sed quia famem patiebatur, ut canis, protinus adjunxit: *Sed et catelli elunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.* Intendit ergo Dominus ad visitandam eam, propter fidem et humilitatem ejus, et ait illi: *O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis* (*Math. 15.*). Tales canes non cessant civitatem Dei circuire, sagaci

mēte investigando **290** vitam et mores sanctorum patrum, ex quibus civitas Dei constructa est. Vel canes posuerunt accipi sancti prae dicatores, qui in assertionem veritatis contra lures et latrones, magnos (ut ita dicam) dedere lairatus. Famem passi sunt, omnes sibi incorporari et uniri per fidem desiderantes, et circumierunt civitatem, id est, mundam, ubique evangelizantes. Unde et subdit:

8. *Ecce loquentur*, id est, manifeste practicabant in ore suo, id est, more sibi convenienti. Quia quod loquentur verbo, confirmabunt opere, et exemplo. Sive in ore suo, id est, libere, audacter, cum auctoritate. *Et gladius in labiis eorum*. Gladius bis acutus, de quo dixit Apostolus: Et gladium spiritus, quod est verbum Dei (*Ephes. 6.*). Quare bis acutus? Ex utroque testamento feriens. Ille gladio mactabantur, de quibus Petro dicebatur: Macta et manduca (*Act. 10.*). Indignabuntur autem, quoniam multi erunt, qui non audient aures audire. Et hoc est, quod subditur: *Quoniam quis audivit?* Hinc est quod propheta ait: Quis credidit auditui nostro, et brachium Domini cui revelatum est (*Isai. 53.*)? Prædicamus (inquit Apostolus) sapientiam in mysterio absconditam (*1. Cor. 2.*), quam mundus non cognovit. Tempore quoque martyrum raro inveniebatur qui audirent verbum Dei. Dixi non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem: et ita erit. Unde et subiungit:

9. *Et tu, Domine, deridebis eos*, id est, dignos derisionem ostendes eos. Hoc in iudicio erit, cum dicet ei: Ite in ignem æternum (*Math. 25.*). Ex hoc etiam apparet, quia Gentes convertentur: quoniam ad nihilum deduces omnes gentes. Omnis, qui ad Deum convertitur, necesse est prius ad nihilum deducatur. Hinc Veritas ait: Qui vult post me venire, abneget semetipsum (*Luc. 9.*). Semetipsum abneget, qui se mutando in melius, desinit esse quod erat, et incipit esse quod non erat. Ad nihilum deductus erat Paulus, cum diceret: Vivo ego, jam non ego, vivit autem in me Christus (*Galat. 2.*). Hinc etiam ait: Qui se putat aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit (*Gal. 6.*). Ad nihilum deductus erit Abraham, cum diceret: Loquar ad Dominum meum, cum sim cinis et pulvis (*Gen. 18.*). Sic quisque prius deficiens in seipso, incipit esse fortis in Deo. Talem se agnoscit, cum protinus addit:

10. *Fortitudinem meam a te custodiam*. Illi enim fortes, qui in me irruerunt, ideo ceciderunt: quia fortitudinem suam a te non custodierunt, sed de se præsumperunt. Ego autem *fortitudinem meam a te custodiam*: quia si recedo, cado: si accedo, fortior fio. Videte quid est in anima humana. Non habet ex se lumen: non habet ex se vires: totum autem, quod pulchrum est in anima, virtus et sapientia est. Sed nec ipsa sibi lux est, nec ipsa sibi virtus est. Est quædam origo fonsque virtutis et sapientie Deus, a quo recedens anima tenebratur, accedens illuminatur. Ergo fortitudinem meam a te custodiam, non a te recedam, non de me præsumam: et merito, *Quia Deus susceptor meus es*. Suscepisti humanitatem meam, conjungens eam tuæ divinitati: suscepisti me ad sanandum, quemadmodum medicus ægrotum, Deus meus qui creasti me.

11. *Misericordia eius prævenit me*. Ubi jacebam? Quo erectus sum? Ecce quare non deo **291** de me præsumere, quia non præcesserunt merita mea, sed prævenit me divina misericordia, ut justus essem. Non movere nos debet, quod frequenter personas mutat. Talis est enim usus prophetiæ. Modo convertit se ad familiarem Dominum locutionem, a quo accipit prophetie revelationem: modo se ad auditores convertit, ut eos ædificet ex his quæ Domino revelante agnovit: modo autem in persona sua loquitur: modo in persona membrorum: modo in persona Christi. Unde nunc subditur: *Deus ostendit mihi super inimicos meos*. Quantam (*Ex Augustino*) circa me habuit misericordiam, in illis mihi

A monstravit, in quibus non habuit. Nisi enim delicta suspendatur, minus agit gratias cui debitum relaxatur. De ipsis inimicis quid? *Ne occidas eos, nequando obliviscantur populi mei*. Ipsos inimicos qui me occiderunt, noli tu occidere. Non sine causa Cain cum fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret (*Gen. 4.*). Hoc est signum quod habent Judæi. Tenent reliquias legis suæ, circumcidentur, sabbatum observant, azyma comedunt. Sunt ergo Judæi, non sunt occisi. Necessarii sunt credentibus, ut demonstraret nobis Deus super inimicos nostros in misericordiam suam. In ramis superbie præcis inserto misericordiam suam ostendit oleastro. Ecce ubi jacent qui superbi erant, ecce ibi insertus es, qui jacebas. Et tu noli superbire, ne præcidi merearis. Ergo ne obliviscantur populi fideles gratiam Dei, vivunt ante oculos eorum excecati Judæi, ut ex eorum cæcitate semper recolligant quantas omnipotenti Deo de sua illuminatione gratias agere debeant. *Disperge illos in virtute tua*. Hoc impletum

B est a Thio et Vespasiano, qui populum Judæorum captiverunt. Nec tamen hoc virtuti eorum adscribendum est: sed Dei, qui præstitit eis, ut hoc facere potuissent. Omnis enim potestas a Deo (*Rom. 13.*). Propterea non dictum est, *Disperge illos in virtute hostium, sed, in virtute tua*: quia (ut dictum est) omnis virtus a Deo est. Et non solum d. s. ergo, sed, o Domine, qui me protegis et defendis, depone eos a timore superbiae. Hoc est quod subiungit: *Et depone eos, protector meus, Domine*. Deinde ostendit quid in eis deponi velit.

13. *Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum*. Sermo ianitorum et delictum oris fuit, quando de Christo dixerunt: Daemonium habet: Reus est mortis, et alia hujusmodi (*Joan. 7. et 10.*). Hoc autem delictum, ite dicit: *Sermonem labiorum*, quia talia impropria aperte dixerunt, palam prædicaverunt. Tale delictum, talem sermonem deponere et destrue, et de ore et labiis orum tolle. In hoc volo deponas eos, non secundum iustitiam, sed secundum culpam. Illi me interimere tentaverunt. Tu autem (*Ex Augustino*) resuscitando Christum, quem perdere voluerunt, occidisti delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum. Quippe quem perdendum clamaverunt, vivere expaverunt: et quem in terra contemserunt, in cælo adorari ab omnibus gentibus mirati sunt. Sic deliantur delicta: *Et comprehendantur in superbia sua*. Et vere comprehensi sunt. Ille enim, quem superbiendo occiderunt, surrexit: et factum eorum in irritum venit, peccatum remansit. Quia ergo factum evacuatum est, peccatum autem mansit **292** super facientes: *Comprehensi sunt in superbia sua*, convicti sunt male se et superbe egisse. Restabat ergo ut confiterentur peccatum, et ille ignosceret qui venerat solvere peccata (*Joan. 3.*). Factum est hoc jam a quibusdam. Postmodum fiet in pluribus. Ideo subjunctum est: *Et de execratione et mendacio annuntiabuntur in consummatione*. De eo quod Dominum execraverunt, et corpus eius furatum mentiti sunt (*Math. 28.*), per penitentiam et confessionem inde educti, annuntiabuntur in consummatione, id est, prædicabuntur esse perfecti. De ipsa magnitudine peccati plus humiliabuntur, et majori humilitate erigi merebuntur, et eo magis perfecti erunt, quia tam execrabile peccatum se commisisse dolent. Et hoc fiet,

14. *In ira consummationis, et non erunt*. Omnis vindicta Dei ira dicitur. Sed plerumque ad hoc vindicat Deus, ut perficiat sicut scriptum est: Flagellat omnem filium quem recipit (*Prov. 3. Hebr. 12*). Plerumque ad hoc vindicat, ut damnet, sicut dicitur est reprobis: Ite in ignem æternum (*Math. 25.*). Ira igitur consummationis, est ira correctio, quando paterna ira vindicat Deus culpas in hoc sæculo, ut emendet et perficiat. Annuntiabuntur itaque consummationes in ira consummationis, id est, in tali ira, quæ consummet eos, et perficiat. *Et non*

erunt (subaudis) tales quales ante existerant : scilicet A superbi, execrantes, mendaces. Tali modo dic tur alibi : Verte impius, et non erunt (*Prov. 12.*) *Et scient, quia Dominus dominabitur Jacob*, id est, Judaici populi : *Et finium terræ*, id est, Gentium per omnes terras. Tunc agnoscent eundem Deum et Judæorum esse et Gentium. Antea: justi sibi videbantur, quod legem acceperant, quod Dei præcepta servaverant. Demonstratum est eis quod non servaverunt : quia in eis Christum non intellexerunt. Videbunt quod Gentes non debeant contemnere. Omnes enim peccaverunt et egent gratia Dei (*Rom. 5.*). Deponunt superbiam, et saluti Gentium non invident : quia parem suam et illorum cognoscent infirmitatem : et in angulari lapide copulati (*Ephes. 2.*) simul Deum adorabunt. Dicitur ergo de Judæis quod supra dictum est de Gentibus :

15. *Convertentur ad vespem*, id est, in finem sæculi. Reliquiæ enim salvæ fient. *Et fames* verbi Dei patientur ut canes, id est, tanquam peccatores. *Et circuibunt civitatem*, id est, Ecclesiam sanctorum, vitam et mores investigando : vel civitatem, id est mundum circuibunt evangelizando. Unde aperte subjungitur :

16. *Ipsi dispergentur ad manducandum*, id est, ad alios incorporandum sibi in fide Domini Jesu Christi. *Si vero non fuerint saturati*, id est, si prædicatio ad votum eorum non fructificaverit, et ipsi sicut et gentes murmurabunt : quomodo superius dictum est : Domine, quis audivit? Sed jam concludatur psalmus. Videte (*Ex Augustino*) angulum exultantem, jam de utroque pariete gaudentem. Superbiebant Judæi, humiliati sunt. Desperabant Gentes, erectæ sunt. Veniant ad angulum. Ibi conveniant : illi de circumcissione, isti de præputio. In angulo autem te neant se. Et tota jam Ecclesiam a quid subjungat audiamus. *Ego autem cantabo fortitudinem tuam, et exultabo mane misericordiam tuam*. Sancta electorum Ecclesia fortitudinem, qua diabolum vicit, qua mortem superavit, qua infernum spoliavit : atque 293 ejus misericordiam, qua humanum genus redemit, et peccata dimisit, ista omnia Ecclesia cantabit et exultabit : et hoc mane, id est, in resurrectione, quando transactis hujus sæculi tenebris, apparebit sol, uti-tate (*Mal. 4.*), et justi fulgebunt ut sol, in regno patris eorum (*Sap. 3; Matth. 13.*). Non enim perfecte potest modo cantare canticum Domini in terra aliena (*Psal. 136.*), quandiu sedet, et flet super fluctus Babylonis, inter hos decursum præsentis vitæ. Sed quando transibit in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei, tunc fiet cantus in voce exultationis et laudis (*Psal. 41.*). Unde alibi dicitur : Beati qui habitant in domo tua, Deus, in secula seculorum laudabunt te (*Psal. 85.*). Et reddit causam quare cantare, et exultare debeat, cum subjungit :

17. *Quia factus es susceptor meus, et refugium meum in die tribulationis meæ*. In præsentia vita, in qua tribulatur omnis, qui juste vivit, factus es ab ipsa tribulatione meus susceptor, atque ab instantibus periculis tutum refugium. Nisi enim tu suscepisses et salvasses, nemo esset qui inter tot et tanta mala subsistere potuisset. Ideo adhuc subdit :

18. *Adjutor meus, tibi psallam*. Bona opera qua te aspirante et auxiliante gessi, tibi ascribam. Et merito. *Quia Deus susceptor meus es*. Non susceptor homo, sed susceptor Deus, qui etiam susceptum deificat. *Deus meus* (*Ex Augustino*), qui me creasti. *Misericordia mea*, qui me salvasti. Attendens omnia bona, quæcunque habere possumus, sive in natura, sive in conversione, in fide, in spe, in caritate, in bonis moribus, in justitia, in timore Domini, totum non esse nisi ex illius bonis : ita conclusit, *Deus meus, misericordia mea*. Non invenit impletus bonis, quid appellaret Deum suum, nisi misericordiam suam. O dulce nomen, sub quo nemini desperandum est, omnes consolans, omnes ad con-

versionem invitans ! Si utique peccata nostra nobis tantum dimisisset, misericors recte dici potuisset. Nunc quia et peccata dimisit, et insuper dona addidit, et (quod incredibile erat) etiam celestem gloriam inmeritis peccatoribus donavit, non solum jam misericors dicitur, sed ipsa misericordia digne appellatur. Dicat ergo voce, et corde Ecclesia. Dicat unaquæque fidelis anima, *Deus meus, misericordia mea*.

TITULUS PSALMI LIX.

1. et 2. *Deus repulisti*. [Vers. 1.] *In finem, pro his, qui commutabuntur inscriptione tituli ipsi David in doctrinam*. [Vers. 2.] *cum succendit Mesopotamiam Syriæ, et Syriam Sobal, et convertit Joab, et percussit Edom in valle Salinarum duodecim millia* (2 Reg. 8. et 10; 1 Paral. 18.). Mortuo Saule postquam David obtinuit regnum, succendit Mesopotamiam, scilicet partem Syriæ, et Syriam Sobal aliam partem Syriæ, et convertit ad se Joab inimicum suum, et percussit Edom, id est, Idumæum populum, quia erat populus ille de terra Idumæa (*Genes. 25.*), quæ sic vocata fuit ab Esau habitatore, qui vocatus fuit Edom propterea, quia dilexit terrena. Per has autem victorias intellexit David victorias Christi, quas facturus erat in Judæos et in Gentes. Titulus sic est : iste psalmus habitus est pro his, id est, ad honorem illorum, qui commutabuntur in finem, id est, in Christum, 294 vel in perseverantiam. Ostendit duas commutationes justi : unam in hac vita, quæ fit de peccato ad justitiam : secundam in alia vita, quæ est de mortalitate ad immortalitatem. Quæ commutatio fiet inscriptione tituli suscepta per fidem, scilicet, quia credunt Christum regem Judæorum. Inscriptione dico facta ipsi David, id est, Christo, eundo in doctrinam, id est, in præcepta ejus, subjungendo se legi ipsius Christi, ut secundum eam legem operentur. Quia fides sine operibus mortua est (*Jacob. 2.*). Commutabuntur dico, cum succendit, id est, per hoc quod succendit igne Dei, Mesopotamiam Syriæ, id est, Judæos, quos vocando elevarit in altam dignitatem, qui prius erant sublimis, id est, singulariter superbi de cognitione Dei : Mesopotamia enim alia vocatio, Syria vero sublimis interpretatur. Et idem Christus succendit Syriam Sobal, id est, ipsos Judæos sublimis, et superbos de vana vetustate, id est, de carnalibus observantiis legis. Sobal namque tara velustas interpretatur. Et convertit ab Idololatria ad fidem suam Joab, id est, inimicum, scilicet gentem populum, qui nullam cognitionem de Deo habebat. Et percussit, id est, commovit de infidelitate ad fidem Edom, id est, gentium populum terrenis deditum, vel in peccati sanguine. Edom namque terrenus, vel sanguineus interpretatur. Percussit terrenitatem gentium, quod jam terrena non quærent. Per hoc convertit Joab, id est, gentilem populum : et ita percussit eos, ut essent in valle Salinarum. In valle fuerunt, id est, in humilitate, quæ est mater virtutum et condimentum omnium, sicut sal ciborum. Quia qui sine humilitate virtutes congregat, pulverem in ventum portat. Percussit dico duodecim millia, id est, omnes in quatuor mundi partibus fidem sanctæ Trinitatis continentis. Per mille perfectio intelligitur. Materia sunt ipsi commutandi Judæi, et Gentiles ad fidem conversi per Christi percussiones. Modus : In prima parte ostendit per multas rationes et per auctoritatem ipsius Dei esse commutandos de peccato ad justitiam. In secunda, quæ incipit, Salvum fac de terra tua, ostendit eos per eandem commutationem pervenire ad aliam commutationem, scilicet de mortalitate ad immortalitatem. Intentio est, ut nemo contemnat istas percussiones, sed patienter ferant adversa hujus mundi, quia per eas habebunt utranque commutationem. Vox ad fidem conversorum per victorias Christi. Et quia dicturi erant se commutandos, ostenditur prius, unde commutentur, cum dicitur :

PSALMUS LIX.

3. *Deus repulisti nos*, a paradisi gaudiis, a contemplatione intime visionis. *Et destruxisti nos*. Corruptione passibilitatis et mortalitatis. *Iratus es*, propter peccata nostra : sed propter bonitatem tuam *misertus es nobis*. Hinc alibi dicitur : Cum iratus fueris, misericordiam recordaberis (*Psal. 39.*). Magnus accessus ad Deum est cognitio infelicitatis suæ. Valde utile est animæ pensare unde cecidit, videre ubi jacet : plangere destructionem suam ex amissione justitiæ : atque in his iram formidare judicis. Qui hoc facit, misericordiam Domini consequetur. Iratus es (inquit) et misertus es nobis. Ac si dicat :

* Apud Augustinum, *donis*.

Ad hoc irasceris, ut mierearis : irasceris **295** in presenti, ut miserearis in futuro. Ipsa ira tua, misericordia est. Et exponit quomodo sit misertus, ita :

4. *Commoristi terram*, id est, terrenis vomere prædicationis : *Et conturbasti eam*, ad penitentiam. Et sicut cepisti, Domine, ita perfice. *Sana contritiones ejus*, id est, remove ab ea miseras, quas sustinet, vel peccata, pro quibus cor contritum habet. Et dignum est, ut sanes : *quia commota est*. Et gratiæ tuæ commoventi per liberum consensus arbitrium. Talibus quidem gradibus peccatrix anima, Deo aspirante, ad salutem incipit accedere. Prius commovetur a timore Domini. Deinde conturbatur a dolore peccati. Timet ne preat, dolet quia deliquit. Sic inter timorem et dolorem constituta, dum conscientia accusat, culpa terret, incipit peniteere, atque anxietate dura cor contereere, et cruciare : et sic per contitionem redit ad sanitatem. Prædictum est nobis, Agite penitentiam : appropinquavit enim regnum celorum (*Math. 4.*). Ecce unde commota, et conturbata est terra. Audivit peccatrix anima, forte non movetur, non est digna sanari. Audivit (*Ex Augustino*) alia, movetur, stimulat, peccus tundit, lachrymas fundit. *Sana*, Domine, *contritiones ejus, quia commota est*. Sic percusso terreno, succensa vetustate, mutato in melius homine, jam dura et aspera subsequuntur : unde et subditur :

5. *Ostendisti populo tuo dura*. Non solum per visionem, sed etiam per experientiam, unde scriptum est : Omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur (*2. Tim. 3.*). Per multas enim tribulationes nos oportet intrare in regnum Dei (*Act. 14.*). Hinc Dominus discipulis ait : In mundo pressuram habebitis (*Joan. 16.*). *Potasti nos vino compunctionis*. Delectari nos fecisti poculo passionis. Quomodo enim delectat vinum, cum potatur : et hoc ipsum, quod pungit, ad delectationem potantis est : sic passiones et tribulationes hujus seculi ad delectationem sunt servorum Dei. Hinc est quod Paulus gloriatur in tribulationibus (*Rom. 5.*). Et Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii, quia digni (*Supp. habiti*) sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (*Act. 5.*). Hunc potum propinabat Dominus filiis Zebedæi, cum dicebat : Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum (*Math. 20.*)? Vel potasti nos vino compunctionis, id est, suavitate lachrymarum et penitentiae, et confessionis. Primus ergo labor est, ut displiceat homo sibi, ut peccata expugnet, ut mutetur in melius. Secundus labor est, pro eo, quod mutatus est, ferre tribulationes et tentationes hujus seculi, atque inter illas perseverare usque in finem. Et notandum quod non ait, Peremptionis : sed *compunctionis*. Iste enim passionis potus non perdens est, sed medicina urens. Unde adhuc subjungitur :

6. *Dedisti meluentibus te significationem*. Ista videntur tribulationes indicantes et significantes, *Ut fugiant a facie arcus*. Id est, a præsentia futuri et imminantis iudicii. Per tribulationes (inquit) temporales significasti tuis fugere ab ira ignis sempiterni. Hinc unusquisque consideret, quæ peccantes postmodum mereant, si etiam justos tam valida hinc flagella castigant. Hinc Petrus ait : Tempus est, ut incipiat iudicium de domo Domini ; et, Si justus vix salvabitur, **296** impius et peccator, ubi parebunt (*1. Petr. 4.*)? Quomodo terret eos quibus irascitur, si sic affligitur eos in quibus lætatur? Recte autem per arcum designatur iudicium : quia sicut ex arcu mittitur sagitta, sic ex iudicio produciuntur sententia. Nervus retro tenditur, quando illa mittenda est : et quanto plus est ejus extensio retrorsum, tanto majore impetu illa volat in priora. Sic quanto magis differitur iudicium, tanto majori impetu venturum est. Ergo de temporibus Domino gratias agamus, quia dedit plebi suæ significationem, ut fugiant a facie arcus. Quare hoc?

7. *Ut liberentur dilecti tui*. Ad hoc quippe signifi-

cationes præsentium malorum dantur, ut ab æternis malis Domini dilectores liberentur. Et ut hoc fiat, suppliciter exorat, dicens : *Salvum fac dextera tua*. Id est, in potioribus bonis tuis, in beatitudine perpetua. Ita salvum me fac, ut ad dexteram stent. Non salutem temporalem peto, de hac fiat voluntas tua : æterna peto, quæ tu præcipis petere. *Et ideo exaudi me*. Hinc convertit se ad auditores suos, ut confirmet eos, dicens :

8. *Deus locutus est in sancto suo*. Ex hoc scio quia salvabit dextera sua : quoniam Deus Pater locutus est in sancto, id est, in Filio suo. Hinc Paulus ait : Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi (*2. Cor. 5.*). Et iterum, Novissime diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit hæredem universorum (*Hebr. 1.*), in quo promisit hanc salvationem. De qua locutione ego fideiis populus *Lætabor et partior Sichimam, et convallam tabernaculorum metibor*. Cum (*Ex Aug.*) Jacob rediret a Laban socero suo, cum omnibus suis, abscondit Itachel idola in Sichima, quæ habuerat pater ejus in Syria. Tabernacula autem fecit ibi Jacob propter oves suas et armenta, et appellavit locum illum Tabernacula (*Gen. 31.*). Et hæc * metibor, inquit Ecclesia. Quid per Sichimam, ubi idola absconduntur, nisi Gentiles idolorum cultores designantur? *Partior Sichimam*, id est, dividam gentes. Non enim omnium est fides. Alii credunt, alii non credunt. Et eorum etiam, qui credunt, alii bene vivunt, alii male. Ipsorum quoque bene viventium, alii sunt perseveraturi, alii casuri, et perituri. Non ergo timeant, qui credunt inter eos, qui non credunt, et hi qui recte vivunt inter eos, qui pravis moribus resistunt. Dividuntur nunc fide et moribus, dividuntur in iudicio oves ad dexteram, hædi ad sinistram (*Math. 25.*). Sichima autem interpretatur *humeras*. Secundum nominis interpretationem dividuntur humeri, ut alios gravent peccata sua, alii tollant sarcinam Christi : sicut ipse nos admonet, dicens : Tollite jugum meum super vos. Jugum enim meum suave est et onus meum leve (*Math. 11.*). *Convallam*, inquit, *tabernaculorum metibor*. Forte propter oves Jacob, convallis tabernaculorum intelligitur gens Judæorum : et ipsa dividitur. Nam transierunt inde, qui crederunt, foris reliquæ remanserunt. Hæc jam divisio demonstratur, cum subinfertur :

9. *Meus est Galaad, meus est Manasses, Ephraim fortitudo capitis mei*. Galaad interpretatur *acervus testimonii*. Sic vocatus est cumulus lapidum, quem fecerunt Jacob et Laban, in signum **297** fœderis. Per acervum testimonii multitudo martyrum designatur. Martyres enim Græce, *testes* dicti sunt Latine. *Meus est Galaad*, meus est acervus testimonii, meus est numerus martyrum, id est, meæ societatis est. *Manasses interpretatur oblitio*. Qui obliviscitur prioris status, ille similiter est meus. Unde alibi dicitur : Obliviscere populum tuum et domum patris tui, et sic concupiscet rex decorem tuum (*Isai. 144.*). Ephraim dicitur *fructificatio*. Hi qui bonos fructus faciunt, capius, id est, Christi sunt fortitudo. Per hos maxime intelliguntur doctores Ecclesiæ, qui in seipsis fructus faciunt et in aliis. Talibus dicit Dominus in Evangelio : Ego vos elegi, ut eatis, et fructum afferatis (*Joan. 15.*). Isti sunt fortitudo capitis, quia Christi membra infirmiora sustentant.

10. *Juda Rex meus*. Peccata sua consistentes et seipsos spiritualiter regentes, mei sunt. Judas enim interpretatur *confessio*. Vel Christus, qui est de tribu Juda (*Math. 1.*), nasciturus erit Rex meus. *Moab olla spæ meæ*. Moab interpretatur *ex patre* : quia fuit ex patre et Bitha. Per Moab intelligitur Gentium populus natus de peccato, de filiabus Loth, quæ cum pauper inebriatus concubnerunt, male utentes patre (*Gen. 19.*). In hoc illi significantur qui male utuntur lege. Porro Apostolus dicit : Bona est lex (*1. Tim. 1.*), si quis ea legitime utatur. Hæc autem filia Loth non

* Ane partior? Apud Augustinum, et hæc dividam, inquit Ecclesia.

legitime usæ sunt patre. Quomodo autem nascuntur opera bona, cum quisque bene lege utitur : sic nascuntur opera mala, cum quisque male lege utitur. Proinde illæ male utentes patre, idest, male utentes lege, generaverunt Moabitas, per quos significantur opera mala. Inde (Ex Augustino) tribulatio Ecclesiæ, inde olla bulliens. De hac olla dicitur alibi per Prophetam, Olla succensa in Aquilone (Jerem. 1.). Unde nisi a parte diaboli qui dixit : Ponam selem meam ad Aquilonem (Isai. 14.)? Tribulationes ergo maxime non oriuntur adversus Ecclesiam, nisi ab eis qui male lege utuntur. Sicut autem in olla cibi, sic in tribulatione excocti sunt sancti. Aperte vero dicitur, *Olla spei meæ* : quia spes sanctorum venit a tribulatione, Apostolo testante, qui ait : Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem (Rom. 5.). Ardet olla iniquitatis, sed major est flamma caritatis. Noli timere Moabitas, idest, opera mala eorum qui lege male utuntur. Juda rex tuus præcessit. Nescis Judæos male utentes lege, regem tuum occidisse? Ergo spera, et qui rex tuus præcessit, sequere. In hac olla tribulationum constituta, quantum spem habeat Ecclesia audiamus. Sequitur enim : *In Idumæam extendam calcamentum meum.* Idumæa interpretatur *terrena*, sive *sanguinea*. Per calcamentum intelligitur Evangelium. Unde scriptum est : Quam speciosi pedes eorum qui annuntiant pacem, qui annuntiant bona (Isai. 52.)! Et calcati pedes in præparatione Evangelii pacis (Ephes. 15.). Nulliat olla quantum potest, sæviat mundus quantum valet. Ego in Idumæam, idest, usque ad terrenos et sanguineos *extendam calcamentum meum*, idest, prædicationem meam. Vel usque in Idumæam calcamentum extenditur, cum Dei humanitas Gentibus prædicatur. Carne enim nostra mortali calcata (ut ita dicam) divinitas fuit. *Mihi alienigenæ subditi sunt.* Etiam illi qui non pertinent ad genus meum, ad hæreditatem meam, mihi sunt subditi. Multi enim 298 veniunt ad fidem, qui non pertinent ad hæreditatem, sicut scriptum est : Multi enim sunt vocati, pauci vero electi (Math. 20.). Quam multi adorant Christum, qui non sunt regnaturi cum Christo. Et ne hoc videretur viribus suis attribuire, commendat gratiam Dei deducentem se, cum subjungit :

41. *Quis deducet me in civitatem munitam* sanctis, idest, caelestem Jerusalem? *Quis deducet me usque in Idumæam?* idest, in Gentilitatem, ut multi ex Gentibus mihi incorporentur, et societate membrorum civitas ampliatur. Vel civitas hæc Judæa intelligitur, quæ munita recte dicitur, videlicet patriarchis et prophetis, legibus quoque, variisque institutionibus. Ad hanc primum missus est Christus. Ad hanc primum ducti sunt Apostoli. Ad hanc primum prædicatum est Evangelium. Dicat ergo primitiva Ecclesia : dicat vox apostolica : *Quis deducet me in civitatem munitam*, idest, in Idumæam? *Quis deducet me usque in Idumæam*, idest, in universam Gentilitatem.

42. *Nonne tu, Deus, qui repulisti nos?* Tu ipse qui repulisti, deduces. Tu ipse, qui iratus es, misereberis. Non enim continebis in ira tua misericordias tuas. *Et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris?* Serviturus est mundus, futurus est acervus testimonii effuso martyrum sanguine, dicturi sunt pagani : Ubi est Deus eorum (Psal. 41.)? et tunc non egredieris, Deus, in virtutibus nostris, non contra eos apparebis. Non ostendes potentiam tuam qualem ostendisti in Moyse, in Jesu Nave, in David, et in cæteris, quando eorum fortitudini cesserunt gentes, et strage lacta, in terram quam promisisti, p ebeim tuam induxisti. Certe quando catenati martyres ducebantur, quando ferro occidebantur, igne cremabantur, diversis tormentis cruciabantur, contemnebantur tanquam deserti, tamquam sine adiutore. Numquid ergo quia non egrediebatur Deus in virtutibus eorum, ideo deserbat? Nonne magis non egrediendo, in virtutibus eorum deduxit Ecclesiam usque in Idumæam? Si bellare enim vellet Ecclesia, et gladio uti, videretur

A pro vita pugnare præcanti. Quia ergo contemnebat vitam presentem, ideo factus est acervus testimoniorum de vita futura. Tu ergo, Deus, qui non egredieris in virtutibus nostris, quia non dabis temporale auxilium, da sempiternum. Et hoc est quod subdit :

43. *Ita nobis auxilium sempiternum de tribulatione.* idest, propter tribulationem, quam hæc sustinemus. Et ideo non petimus hanc salutem humanam, quia vana est et transitoria. Unde protinus adjungit : *Et vana salus hominis.* Hinc Salomon ait : Vanitas vanitatum, et omnia vanitas (Eccles. 1.). Et iterum dicit : Vidi cuncta que fiunt sub sole, et ecce universa vanitas, et afflictio spiritus (Ibid.). Merito ergo subdit Ecclesia :

44. *In Deo faciemus virtutem.* Non in gladio, non in cavis, non in loriceis, non in potentato exercitum : *Et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.* Factum est (Ex Augustino) hoc : conculcati sunt martyres patienti, perseverando, in Deo fecerunt virtutem. Et ipse fecit quod sequitur. Ad nihilum deduxit tribulantes nos. Ubi sunt persecutores? Ubi sunt qui fremebant, traherent, occidebant? Quis eorum vel reminebatur? Admihilata est sævitia persecutorum : floret virtus et gloria sanctorum. Faciemus et nos virtutem 299 in Domino, ut ab omni tribulatione et tentatione liberi esse mereamur. Nam si Deus pro nobis, quis contra nos (Rom. 8.)? Sit ergo in Deo fortitudo nostra : et nulla nocere prævalebunt adversa.

TITULUS PSALMI LX.

1. Sequens Psalmus intitulatur hoc modo : *In finem, in hymnis David.* Psalmus iste dirigit nos in finem, habitus in hymnis David, id est, in laudibus Christi. Ostenditur in hoc psalmo totus populus a cunctis partibus mundi et omnes successiones, ad Christum clamare. Ostenditur etiam quod per Christum ad eandem hæreditatem, quam ipse Christus habet, populus ille perveniet. Materia est fidelis populus, qui hic loquitur. Et ostendit se in prima parte psalmi ad Christum, ut dictum est, clamare. In secunda parte, quæ incipit : Quoniam tu, Deus meus, exaltasti orationem meam, ostenditur Christi hæreditatem possidere. Intentio est exhortari nos, ut suo exemplo orantes, et per adaptionem presentium bonorum futura bona sperantes, perseveremus in laudibus usque in finem. Et hæc intentio penditur in fine psalmi, ubi dicitur : Sic psalmum dicam nomini tuo, etc. Proponit autem nobis orandi formam, sic dicens :

PSALMUS LX.

2. *Exaudi, Deus, deprecationem meam* : intende orationi meæ. Orationi nostræ intendit Deus, cum gratanter suscipit quod oramus. Nonnullis attingendo exaudit iratus, non tam ad salutem, quam ad damnationem. Et ideo postquam dixit, *Exaudi*, protinus addidit, *Intende* : ut videbatur gratanter et utiliter dignetur exaudire. Potest etiam ita distingui : *Exaudi deprecationem meam*, in cavendis malis : *Intende orationi meæ*, in appetendis bonis. Quidam enim hanc distinctionem faciunt inter deprecationem et orationem, ut hoc sit deprecari Deum, quando ut avertat a nobis mala, quærimus. Et hoc sit orare, quando ut bona tribuat, postulamus. Et quia Ecclesia toto orbis terrarum diffusa est, undique se clauare insinuat, cum subjungit :

3. *A finibus terræ ad te clamavi.* Clamor noster ad Deum, est nostrum desiderium. Quanto quisque plus desiderat, tanto plus clamat. Et subdit causam quare. *Dum anxietaretur cor meum.* Ostendit se esse per omnes gentes in magna gloria, nec tamen sine aliqua tentatione. Omnes enim qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur (2. Tim. 3.). Profectus autem noster per tentationem lit, nec sibi quisquam, nisi tentetur, innotescit : nec potest coronari, nisi vicerit (2. Tim. 2.) : nec potest vincere, nisi certaverit : nec potest certare, nisi inimicum et tentationem haberit. Anxiatur ergo iste a finibus terræ clamans, sed non relinquitur : quia subditur : *In petra exaltasti me.* Petra autem erat Christus (1. Cor. 10.). Ille ipse Veritas ait : Super

hanc pertram edificatione Ecclesiam meam (*Math. 16.*). In peira exaltatur, qui in fide Domini nostri Jesu Christi fundatus est (*Rom. 4.*). Et bene ait, *Exaltasti*: quia justus qui ex fide vivit (*Philip. 3.*), cuncta temporalia transcendit: atque in caelis conversatio **300** ejus est. Et quia ille qui donat fidem, promovet nos ad operationem et spem, atque in eo ipso confirmat, ne tentatus quisque deficiat, recte subditur: *Deduxisti me*, de virtute in virtutem, de bono in melius:

A. *Quia factus es spes mea, turris fortitudinis a facie inimici.* Ille (*Ex Augustino*) si nostra spes factus non fuisset, non nos deduceret. Deducit tamquam dux, et in se ducit tamquam via, et ad se perducit tamquam patria. Unde est spes nostra? Quia passus est, quia surrexit. Quid enim nos dicimus, quando haec legimus? Non perdit nos Deus, pro quibus misit Filium suum t. Mari, crucifigi, mori, resurgere. Non nos despicit Deus, propter quos et Filio suo non peperit: sed pro nobis tradidit illum (*Rom. 8.*). Sic ergo factus est spes nostra. In illo vides laborem tuum et mercedem tuam. Laborem in passione, mercedem in resurrectione. Habemus duas vitas, unam in qua sumus, alteram quam speramus. In qua sumus, nobis nota est. Quam speramus, ignota nobis est. Tolerabis in qua es, et habebis quam nondum habes. Quomodo tolerabis? Non vincaris a tentatore * laboribus ullis. Tentationibus suis, morte sua demonstravit tibi vitam in qua es: resurrectione sua demonstravit vitam in qua eris. Ideo factus est dux tuus. Ipse creator tuus passus est, ne tu timeas pati. Mortuus est, ne tu timeas mori. Resurrexit in tua carne, ut et tu speres resurgere. Spe enim salvi facti sumus (*Rom. 8.*). Ipse etiam qui est spes nostra, factus est nobis *turris fortitudinis a facie*, id est, a praesentia inimici. Talis munitio est nobis Deus, in qua et ab inimico securi esse possumus, et in ipsum jaculari inimicum. Ante te (*Ex Aug.*) est Christus. Recordare Christum, et intra in turrim. Quicquid pateris, cogita quia ille prior passus est: et cogita quo sine passus est, scilicet ut moreretur et resurgeret. Talem sine spera, qualis in illo praecessit: et intrasti in turrim, non consentiendo inimico. Si enim consenseris inimico, ad te pervenit oppugnantis jaculum. Tu potius in illum jaculare tela, qui us feriat et vincatur. Quae sunt ista tela? Verba Dei, fides tua, spes tua, opera bona. Nunc dico tibi, esto in ista turri ut vaces tibi, et sufficiat tibi, quia hostis tela ad te non perveniunt. Age tibi aliquid, non cessent manus. Opera tua bona, gladii sunt interficentis inimicum. Tali ergo munitione confortatus, perseverare se promittit, cum subjungit:

5. *Inhabitabo in tabernaculo tuo in saecula.* Quia hic erit Ecclesia usque in finem saeculi Deo militatura, in concordia permanebit, in unitate fidei pugnabo usque in finem. Non enim qui ceperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (*Math. 24.*). Sed unde perseverabis? Quae sunt vires tuae inter tot scandala, inter tantas pugnas? Sequitur et dicit: *Protegar in velamento alarum tuarum*, id est, in protectione virtutum. Unde beatae Virgini ab Angelo dicitur: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi (*Luc. 1.*). Ecce quare securi sumus inter tantas tentationes, donec veniat finis saeculi, et suscipiant nos saecula aeterna: quia protegimur in velamento alarum ipsius. Magnus est (*Ex eod.*) aestus vitiorum, sed **301** magna est umbra sub alis Dei. Et ideo certus sum de protectione,

6. *Quoniam tu, Deus, exaudisti orationem meam*, de percipiendis bonis. *Dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.* Beneficia autem collata, argumentum sunt futurorum. Admonemur hic non cessare orando, quando tempus est tentationum. Orate (inquit Dominus) ut non intretis in tentationem. Oratio frequens diaboli jacula submovet. Haec prima est virtus adversus tentationum incursus. Nihil utilius potest

A facere servus Dei in hoc seculo, quam orare Deum. Oratio serenat cor, abstrahit a terrenis, mundat a vitiis, sublevat ad caelestia, reddit capacius et dignius ad accipienda bona spiritualia. Perseveremus ergo in oratione et timore nominis Dei, quatenus caelestem promereri possimus hereditatem. Deinde exponit, quam hereditatem daturus est Deus, dicens:

7. *Dies super dies regis adjicies: annos ejus usque in diem generationis et generationis.* Tu adjicies (*Ex Augustino*) dies aeternus super temporales regis nostri Christi, ut non solum diebus istis transeuntibus regnet Christus in Ecclesia sua, sed regnent cum illo sancti in diebus illis, qui non habent finem. Aeternitas Dei, et dies et anni nominatur (*Dan. 7.*): improprie tamen. Unde in alio psalmo dicitur: Et anni tui non deficiunt (*Psal. 101.*). Quomodo anni, sic dies, sic unus dies. Quicquid vis dicas, de aeternitate minus dicis. Sed ideo aliqua necesse est dicis, ut sit unde cogites, quod non potest dici. Et quia posses adjicere duos, vel tres dies, vel annos: *adjicies*, inquit, *usque in diem generationis praesentis, et generationis futurae*, vel generationis carnae, et spiritualis: temporalis, et aeternae. Et ipse rex, cum generatione sua, *Permanet in aeternum in conspectu Dei.* Haec est autem merces sanctorum gloria visionis Dei. Ille ne Apostolus ait: Similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (*1. Joan. 5.*). Et quia tanta est Dei remuneratio, et tanta est beatitudo: *Misericordiam et veritatem ejus quis requirit?* Misericordia dicitur, quia non merita nostra attendit Deus, sed honestatem suam: ut peccata nostra nobis dimitteret, et vitam aeternam promitteret. Veritas autem, quia non fallit reddere, quod promisit. Agnoscamus hic eam et nos, et faciamus ut quomodo nobis exhibuit misericordiam, dimittendo peccata: veritatem, dando promissa: sic et nos faciamus hic misericordiam circa egentes, circa infirmos, circa etiam inimicos nostros: veritatem vero non peccando, nec adjiciendo peccatum super peccatum. Ideo autem sub interrogatione, quasi invitando dicit, *Quis requirit?* Quia quamvis hoc ineffabile bonum sit, pauci sunt tamen, qui requirant, aut requirentes perseverent. Tanta est humana miseria, in tantum abundavit iniquitas, ut in inquirenda veritate et mendacio sint multi, in requirenda veritate sint pauci. Nos autem de paucis his esse studeamus, ut cum electis dicere possimus, quod subditur:

8. *Sic psalmum dicam nomini tuo in saeculum saeculi: ut reddam vo. a mea de die in diem.* Sub hac spe positus, quia spero te daturum mihi hereditatem in futuro, et mansurum in aeternum in conspectu tuo. Sic psalmum dicam nomini tuo, id est, sic bene operabor ad honorem nominis tui, tendens in saeculum subsecutivum hujus saeculi, ut reddam vota mea, id est, **302** meipsum, quem devovi, de die in diem, id est, continue: vel de die in diem, id est, de virtute in virtutem. Vol sic psalmum dicam, ut vota reddam, id est, sic psallam voce, ut vox oris, cum animi concordet devotione. Psallentium enim Deo vox concordare debet cum corde, ut impleatur illud Apostoli: Psallam et mente (*2. Cor. 14.*). Non enim placet Deo laus illorum, de quibus dicitur: Hic populus labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me (*Isai. 29.* *Math. 15.*). Tunc est autem Deo acceptabilis nostra psalmodia, quando sic ore psallimus, ut corde accendamus: quando in laude Dei simul conveniunt lingua, vita et conscientia. Talem laudem, talia vota studeamus Domino Deo solvere in saeculum saeculi, de die in diem.

TITULUS PSALMI LXI.

4. *In finem, pro Iddithum (1. Par. 25.), psalmus David.* Psalmus convenit David, et ceteris justis, habitus pro Iddithum, id est pro transiensibus: dicitur, eius in finem, id est, in Christum. Materia sunt transientes, tales quia nulla tribulatione, vel persuasione possunt impedi, quin

* Apud Augustinum, ut non vincaris a tentatore. Laboribus suis, tentationibus, passionibus, morte, etc.

terrenis dimissis ad sola cœlestia tendant. In prima parte ostendit se non posse impediri, quia saltem suum perficiat: increpando malos, qui volunt eum impedire, sive persuasionibus, sive tribulationibus. In secunda (quæ incipit: Veruntamen Deo admonet seipsum, et alios, ut Deo subjecti sint. In tertia (quæ incipit: Veruntamen vani) increpat malos de nequitia sua, et dicit non esse confidentium in terrenis. Intentio est nos admonere, ut nulla tribulatione impediamur, quin a terrenis ad cœlestia transeamus. Unde nunc voce conjuncti perfecti contra invidios dicitur:

PSALMUS LXI.

2. *Nonne Deo subjecta erit anima mea?* Noverat enim (Ex Augustino), quoniam qui se exultat humiliabitur: et trepidus, ne transiliendo superbiat, non elatus ex his, quæ infra essent: sed humilis ex Deo, qui supra esset, tanquam minantibus ei ruinam invidiis, qui eum transiluisse doluerant, respondit: Nonne Deo erit anima subjecta, id est, obediens et mandata ejus observans? Anima, dico, mea, id est, meæ potestatis: quia licet corpus vestræ potestatis sit, tamen anima nunquam nisi mea erit. Quantumcumque accedam, quantumcumque ascendam, quantumcumque transiliam, sub Deo ero, non contra Deum. Securus ero transcendendo cætera, quando ille me sub se tenet, qui est super omnia. Et justum est, ut ei subijciat, *Ab ipso enim, id est, a Deo Patre est salutare meum*, id est, mea salvatio. Et hoc probatur:

3. *Nam et ipse Deus meus, qui me creavit, et salutaris meus, qui me salvavit. Susceptor meus, qui me de morte ad vitam, de poena ad gloriam suscepit.* Ideoque, *Non movebor amplius.* Licet aliquando motus fuerim, nunc susceptus, et sanatus sum ab auctore et Redemptore meo. Jam ulterius non movebor. Et notandum, quod inter Salutaris, et Salutare est differentia. Nomine enim salutaris Christus accipitur. Salutare autem, quia per eum salvatio facta intelligitur. Et quando quidem tantum habeo Salvatorem, a quo amplius non movebor: igitur o stulti,

303 4. *Quousque irruitis, id est, quandiu irrationabiliter impetum facitis, in hominem? exterio-rem.* Quia licet corpus positum affligere, utque ad animam pertingere non potestis (Matth. 10.). Nobis quidem nullum est detrimentum. Sed vos in eo, quod agitis, vestrum cogitate interitum. Quia *Interficitis universi vos.* Quicumque bonus a suo proposito vitimini removere, sive dissuadendo, sive persequendo, vos ipsos in hoc intus occiditis. Animas vestras damnatis: irruitis autem tanquam parieti inclinato. Id est, sicut inclinatus paries pronus est ad ruinam, sic nos ad cadendum æstimatis faciles, tanquam omni desituamur auxilio. *Et maceris depulsi?* Id est, sicut maceria sine cemento est fragilis, et si depellatur, facile ruit: sic nos putatis sine colligatione esse, et pronos ad ruinam: sed non est ita.

5. *Veruntamen non ideo cessant mali, sed Pretium meum contaverunt repellere a me.* Id est, Deum meum et gloriam, quam spero futuram, mecumque laboris auferre mihi. *Id o Cucurri in siti.* Non ut piger et fastidiosus, sed tanquam sitiens, et pro justitia mori desiderans. Ad passionem enim alacer fui. Beati enim, qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. 5.). Inter hunc cursum et sitim, *Ore suo benedicebant.* Ut adulationis me verbis deciperent. *Et corde suo maledicebant.* Iniquitatem et mortem machinantes. Hoc faciunt iniqui, et dolosi, quando aperte bonos non audent persequi. Ore doloso loquuntur bonum, sed intus in corde latet venenum. Sed quamvis hoc faciant, hæc cogitent, quamvis impellant, invidentur, persequantur, calumniantur: ego tamen fixus in Deo permanebo. Ideo animam suam inter tot pericula exhortans subdit:

6. *Veruntamen Deo subjecta est anima mea.* Sicut cepisti, recognosce te ab eo accepisse bona, quæ habes. Humilia te illi quantum pote. Et re vera ita facies: *Quoniam ab ipso patientia mea.* Vel quia ipse Christus exemplum factus est patientiæ, sicut dicit Apostolus: Christus passus est pro nobis, vobis re-

linquens exemplum ut sequamini vestigia ejus (1. Petr. 2.). Vel quia ipse fortem et patientem facit in tribulationibus. Nemo enim tanta, vel aperta bella, vel occultas insidias inter apertos hostes et falsos fratres tolerare posset, nisi omnipotens Iesus vires patendi tribueret. Perum reddidit aliam causam, quare anima Deo debeat esse subjecta, dicens: *Quia ipse Deus meus, qui vocat me. Et salvator meus, qui redemit me. Adjutor meus.* Ad bene operandum: et ideo, *Non emigrabo.* Versum hunc jam superius præmisit. Sed quia ibi in hoc auditores suos monuit, nunc eundem ad sui ipsius exhortationem repetiit. Est autem utile consilium, in omnibus Deum nostrum salvatorem atque adiutorem meminisci: quatenus ab eo nullis tentationibus valeamus emigrare. Unde adhuc subdit:

8. *In Deo salutare meum.* Id est, per Deum habeo salvationem. Tota namque salus justorum ad eum referenda est, qui justificat impium. *Et gloria mea:* ut (secundum Apostolum) qui gloriatur, in Domino gloriatur (1. Cor. 10.). Vel quia per ipsum gloria æternæ vitæ tribuitur, interim nunc inter tentationes et scandala, inter apertas oppugnationes et subtilas locutiones, *Deus auxilii mei.* Dat enim auxilium certantibus. *Et spes mea in Deo est.* Spes (Ex Augustino) quandiu nondum est, quod promissum est, et creditur, quod non videtur. Cum autem venerit, erit salvatio et glorificatio. Non tamen dum illa differunt, deserimur. *Deus enim auxilii mei, et spes mea in Deo est.* Jam cæteros exemplo suo exhortatur, tanquam currens in siti, desiderans omnes salvos fieri. Justum est enim, ut qui bene vivendo ad Deum currunt, secum ad eum trahere festinent, quos possunt. Ait ergo:

9. *Sperate in eo omnis congregatio populi.* Omnes qui congregati estis in unitate fidei. Et ut digne in illo possitis sperare, *Effundite coram illo corda vestra.* Id est, evacuate ab omni sorde, ut sint coram illo, id est, in beneplacito ipsius: quia qui non habet cor vacuum a malo, si speret, non est spes, sed præsumptio. Nolite ergo (Ex eod.) corda vestra retinere intra corda vestra, coram illo effundite plangendo, confitendo, deprecando. *Quia Deus adjutor noster in æternum.* Non est talis adjutor Deus, ut homo. Adjuvant enim homines temporaliter. Adjuvat Deus etiam ad æternitatem præstandam. *Deus (inquam) adjutor noster in æternum.*

10. *Veruntamen vani filii hominum.* Hæc non attendunt, sed sunt vani, id est, dediti vanitatibus. Filios dicit hominum imitatores carnaliter viventium. Sunt etiam mendaces filii hominum in stateris, id est, in libra justitiæ, in boni malique deliberatione, dum bono malo præponderant. Dictum est hoc a similibus corum qui in stateris, in quibus videtur esse justitia, emptores decipiunt. Unde et subdit: *ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum:* hoc quod ait, *In idipsum,* significat, quia etsi sunt diversæ fraudes, diversi errores, diversa dogmata: omnia tendunt ad unam vanitatem, ad unum regnum destructionis et perditionis. Ab hujusmodi vanitate ergo nititur eos dehortari, cum subiungit:

11. *Nolite sperare in iniquitate.* Et hinc iniquitatem per partes exequitur, cum subiungitur: *Et rapinas nolite concupiscere.* Dictum est propter hoc, fortassis aliquid de necessitate rapturis. Audiant et divites: *Divitiæ si affluant, si exierint, tanquam de fonte currant, Nolite cor apponere.* Ne in divitiis (Ex eod.) confidatis. Ne præsumatis: ne speretis. Ne dicatur: Ecce homo, qui non posuit Deum adiutorem suum (Psal. 51.): sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaldidit in vanitate sua. Beatus autem ejus est Dominus Deus spes ejus, et non respexit in vanitates et insanias falsas (Psal. 58.). Ecce ille non habet, iste habet. Ille non querat rapere, quod non habet. Iste in eo quod habet, non apponat cor: non ibi ligat, sed magis timeat. Præci- (quit Paulus) divitibus hujus seculi, non su-

perbe sapere, nec sperare in incerto divi iaram (1. Tim. 6.). Ergo non fraudem, non rapinam concupiscatis. Non in his quæ habetis, spem ponatis. Et ut magis eos a vanitate disuadeat, proponit duo : quorum alterum deterret, alterum demulcet, dicens :

12. *Semel locutus est Deus, duo hæc audivi, quia potestas Dei est, [Vers. 13.] et tibi, Domine, misericordia : quia tu reddes unicuique juxta opera sua.* Si vocem hominis contemnis, attende quia locutus est ipse Deus : et hoc *semel*, id est, incommutabiliter : vel *semel*, id est, in unico Verbo suo. **305** Habet enim Deus Pater unum Verbum, unigenitum Deum (Hebr. 1.). In illo sunt omnia : quia per Verbum facta sunt omnia (Joan. 1.). Ibi omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi sunt (Colos. 2.). Unum Verbum habet : semel locutus est Deus. Duo hæc quæ vobis dicturus sum, ibi audivi. Non ex me loquor. Adivit forte alia multa, sed non opus est dici nobis. At enim ipse Dominus : Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo (Joan. 16.). Transilendo universam creaturam, pervenit ad Verbum unigenitum Dei, quo revelante, duo hæc valde nobis necessaria audivit, *quia potestas Dei est.* Omnis enim potestas a Deo (Rom. 13.); *et tibi Domine misericordia.* His duobus continentur prope omnes Scripturæ. Propter hæc duo Patriarchæ, Prophete, Lex, Dominus noster Jesus Christus, Apostoli. Propter hæc annuntiatio omnis, et celebratio verbi in Ecclesia. Potestatem ejus timeate : Misericordiam ejus amate. Nec sic de misericordia ejus præsumatis, ut potestatem contemnatis. Nec sic potestatem timeatis, ut de misericordia desperetis. Ad ejus potestatem pertinet, malis pro pravo opere punire. Ad ejus misericordiam pertinet, justos pro bono opere remunerare. Ideo ait, *Quia tu reddes unicuique juxta opera sua* : bonis videlicet bona, et malis mala. Ergo antiquam hoc fiat, studeamus declinare a malo, et facere bonum. Studeamus transire de hoc mundo ad Deum, de vitio ad virtutem. Hic est fructus hujus psalmi, et intentio transilientis.

TITULUS PSALMI LXII.

1. *In finem, psalmus David, cum esset in deserto Idumææ* (2. Reg. 24.). David historialiter fugiens Saulem, venit in deserto Idumææ. Intellexitque in hac figura Ecclesiam positam in deserto hujus vitæ : de quo significato cantat in hoc psalmo. Psalmus iste convenit David prophete, cum omnibus justis, cum ipsa Ecclesia in deserto est Idumææ, id est, hujus vitæ, ubi nihil est, nisi terrenitas. Materia est Ecclesia posita in deserto hujus vitæ. In prima parte ostendit se admonitum per desertum hujus vitæ, ad Deum omni desiderio festinare. In parte secunda (quæ incipit, Si memor fui tui) ostendit se habere securitatem in hoc deserto, per ipsum Deum. Intentio est admonere, ut solum Deum eligant sibi : et docere, quomodo converteantur in medio nationis prave. Vox totius Ecclesiæ.

PSALMUS LXII.

2. *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.* O Deus omnium creatione, Deus meus secundum præcipuam et singularem directionem, *vigilo*, id est, diligenter studens, et curiosus sum ad te promerendum, atque ad voluntates tuas exequendas. Et hoc *de luce*, id est, per puritatem bonæ conscientiæ. De hac vigilatione dictum est in Evangelio : Beatus ille servus, quem cum venerit Dominus, invenerit vigilantem (Matth. 24.). Puram conscientiam vocat lucem. Sic econtra conscientiam malam dicimus tenebras juxta Apostolum, Fuitis aliquando tenebræ : nunc autem lux in Domino (Ephes. 5.). Vel *vigilo* ad te de luce, id est, ex quo habui cognitionem tui, quæ est causa meæ vigiliæ. Somnus animæ, **306** est oblivisci Deum. Talem excitat Paulus dicens : Surge, qui dormis, et exsurge a mortuis, et illuminabit te Christus (Ibid.). Christus illuminat animam, et facit eas vigilare. Vita ergo nostra et mores nostri debent per Christum vigilare ad Deum. Hujus autem vigiliæ

A caussam ostendit, cum subiungit : *Sitivi in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea.* Orans qui sibi vult aliquid præstari in ardore desiderii, ipsum desiderium sitis animæ est. Sit autem diversa desideria in cordibus hominum. Alius sitit aurum, alius argentum, alius possessionem, alius hæreditatem, alius hoc, alius illud. Vix invenitur, qui sitit Deum. Sed anima, quæ sancta est, omnia, quæ mundi hujus sunt, tanquam amara respuit : atque ad illam ineffabilem dulcedinem, quæ in Deo est, totis desiderijs inardescit. Inebriari desiderat ab ubertate domus Dei, ubi est fons vitæ, et origo sapientiæ. Et caro mea, inquit, sitivit tibi (Psal. 55.), ut videat in ea resurrectionem atque immortalitatem tibi appareat, quam promisisti. Et hoc quam multipliciter, id est, multo amplioribus causis, quam anima : subiacet enim amplioribus miseriis. Nam spiritus promptus est, caro autem infirma (Matth. 26.). Et quamvis anima multas tentationes, multas perturbationes sentiat : tamen non ita deficit, ut caro. Modo enim (Ex Augustino) ex corruptione carnis, si non manumus, delinquimus, et esurimus. Si non bibamus, deficimus et animus. Si diu manducemus et bibamus, ipsa diuturna refectio defectio est. Si diu dormiamus, deficimus, et ideo vigiliamus. Si diu vigilemus, deficimus : et ideo dormimus. Si diu stemus, fatigamur : et ideo sedemus. Si diu sedemus, et ibi fatigamur : et ideo surgimus. Nullus ergo nostræ carnis status est. Modo de infantia transit ad pueritiam, de pueritia ad adolescentiam, de adolescentia, ad juventutem, de juventute ad senectutem, de senectute ad senium, de senio ad mortem. Non sicut ætas nostra : ubique fatigatio, ubique corruptio. Caro itaque, quam multipliciter fatigatur, tam multipliciter sitit a Deo infatigabilem incorruptionem. Ubi sitit ?

3. *In terra deserta, in via et in aquosa.* Id est, in hoc seculo, quod est terra deserta, quantum in se est, ab omni bono non habens vitam veritatis, nec refrigerium veræ salutis. Misericors est autem Dominus nostri in hoc deserto. Veritas de terra orta est, et terra nostra dedit fructum suum. Factus est via Dominus noster Jesus Christus. Dedit nobis aquam in deserto, prædicatores suos implens Spiritu Sancto, ut fiat in eis fons aquæ salientis in vitam æternam. Hæc habemus hic. Sed non sumus de deserto. Ideo proprietatem deserti prius commendavit psalmus, ut et tu cum audis es in quo mundo esses, si quæ habere hic posses consolationes, fructus, vel viam, vel aquam, non tribueres deserto, sed illi qui te visitare dignatus est in deserto. Nisi primo quis sitiit in isto mundo in quo est, nunquam pervenit ad bonum, quod Deus est. Sic in sancto apparuit tibi, id est, talem me patiar, quem tu debes respicere : per hoc scilicet, quod sunt in sancto desiderio, sive proposito : ut *viderem virtutem tuam et gloriam tuam.* Id est, ut intelligerem futurum tuum in quo est omnipotentis virtus (quia per ipsum facta sunt omnia [Joan. 1.]) et gloria divinitatis. Hanc virtutem, et gloriam modo vident per fidem, hi qui habent **307** sanctificatum cor : postmodum visuri sunt per speciem. Adhuc reddidit aliam caussam, quare vigilaverit et sitierit dicens :

4. *Quoniam melior est misericordia tua super vitas.* Multæ (Ex Augustino) sunt vitæ humanæ, sed Deus unam vitam promittit. Et non illam dat nobis propter merita nostra, sed propter misericordiam suam. Alius sibi eligit vitam negotiandi, alius fœnerandi, alius rusticandi, alius militandi, alius illam, alius illam. Diversæ sunt vitæ, sed melior est misericordia tua super vitas nostras. Melius est quod das correctis, quam quod diligunt perversi. Unam vitam donas, quæ præponatur omnibus nostris, quascunque in mundo eligere poterimus. Vel aliter : Multæ sunt sanctorum vitæ in hoc seculo. Alius Deo servit in conjugio, alius per continentiam, alius per communem vitam, alius per solitariam, alius per activam, alius per contemplativam : diversi diversi

modo, secundum mensuram gratiæ quæ unicuique data est a Deo (Rom. 12.). Quantumcumque quisque perfecte vivat, quam sancte et pure Deo serviat; tamen ad cælestem regnum non perducitur, nisi divina misericordia cum bonis operibus adjungatur. Dicitur ergo recte: *Quoniam melior est misericordia tua super vitas*; ideo *Labia mea laudabunt te*, id est, laudabilem te aliis prædicabo. De tanta enim pietatis Domini misericordia ne ingrati simus, laudes et gratias quas possumus referre debemus. Unde adhuc subiungit:

5. *Sic benedicam te in vita mea, et in nomine tuo levabo manus meas.* Quid est sic? Ut misericordiæ tuæ tribuam vitam meam, in qua te laudo, non meritis meis. Vel sic laudabo te labia mea, ut etiam benedicam te in vita mea, id est, per totam vitam meam. Sic enim digne Deum quisque laudat, quando cum labiis vitæ concordat. Manus autem levare, est respectu supernæ patriæ bona opera exercere. *In nomine* (inquit) *tuo*, id est, ad honorem et gloriam nominis tui. Juxta quod alibi dicitur, Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam (Psal. 113.). Et ut labiis digne laudare, et recte vivendo ac bene operando Deum benedicere valeat; impinguari dono suæ gratiæ postulat, cum subiungit:

6. *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea: et labiis exultationis laudabit os meum.* Adeps proprie vocatur pinguedo illa, quæ est interior circa vitæ. Significat caritatem Dei diffusam in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. 5.). Pinguedo quæ est in membris exterioribus, designat alacritatem animæ ipsius, quæ facit corpus alacriter bene operari. Non enim placet Deo macra anima, sicut nec dicebatur placere in sacrificio veteri macra hostia. Ideo autem positum est, scilicet, ut intelligamus hoc significative dictum, videlicet non carnalem pinguedinem postulare, sed spirituales. Non eam quæ in carne est, sed quæ in anima. Sicut adipe ergo et pinguedine anima repletur, quando et caritas est in mente, et foris affectus; atque hilaritas spiritualis apparet in actione. Hilaritatem enim datorem diligit Deus (2. Cor. 13.). Unde et labiis exultationis laudare se Deum perhibet, quia in Domini servitute, atque in ipsius laude non tristitia, sed gaudium haberi debet. Hinc nos alibi Spiritus sanctus admonet in psalmo: Servite Domino in lætitia (Psal. 99.). **308** Nec solum laus Dei debet in ore esse, sed etiam in meditatione et opere, unde et subditur:

7. *Si memor fui tui super stratum meum in matutinis meditabor in te.* Stratum sum quietem dicit. Saepe quando quieti sunt homines, per quietem dissolvuntur et obliviscuntur Deum: hæc sancta anima in quiete sua Deum reminiscitur. Unde constat quia et in actionibus suis in Deo meditabor. *Si memor fui tui super stratum meum*, id est, quando quietus fui, *meditabor in te*, id est, in operibus tuis. Digna enim debemus operari, tamquam in luce: quia non sumus noctus ac tenebrarum, sed Filii Dei ac lucis (1. Thess. 5.). Hinc nos Apostolus admonet, ut in die honeste ambulemus (Rom. 13.). Et Dominus in Evangelio; Luceat (inquit) lux vestra coram hominibus, ut videntes opera vestra bona, glorificent patrem vestrum qui in cælis est (Math. 5.). Commendat autem gratiam Dei, cum subiungit:

8. *Quia fuisti adjutor meus.* Etenim nisi Dominus adjuvet bona opera nostra, impleri a nobis non possunt. Ecce jam ostendit Ecclesia se esse securam in deserto, per adjutorium gratiæ Dei. Unde exultans dicit: *Et in vultu alarum tuarum exultabo.* Hilaritatem in bonis operibus: quia supra me est velamen alarum tuarum, id est, refrigerium et protectio virtutum. Nec solum exultabo, sed jam affectu et desiderio.

9. *Adhæsit anima mea post te.* Non ita ut præcedat, reluti Petrus, cum dixit Domino: Propitius tibi esto

A ne fiat istud. Propterea repletus audivit: *Vade retro, sathana.* Non enim sapiis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum (Math. 16.); sed ita adhæsit, ut sit post te, id est, ut te sequatur assidue, et obediat tibi. Et quia sic adhæsit, *Me suscepit dextera tua*, id est, virtus et gratia tua in magnam dignitatem a dejectione in qua eram propter peccatum, me sustulit; vel suscepit me gratia tua ad dexteram tuam collocandum. Aut potest hoc specialiter accipi de nostro capite, qui post resurrectionem et ascensionem ad dexteram patris collocatus est. In persona cujus adhuc subditur:

10. *Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam.* Judæi quæsierunt perdere animam Christi (Joan. 11.), sed in vanum: quia non potuerunt implere quod voluerunt. Unde hæc pœna prædicatur eis ventura, quæ subinfertur: *Introibunt in inferiora terræ: [vers. 11.] tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.* Ducti enim sunt in captivitatem usque ad inferiores terras, expugnati sunt ab hostibus, et traditi in potestatem pugnatorum: divisi scilicet per partes a regibus et principibus sæcularibus, qui propter calliditatem et astutiam dicti sunt vulpes. Hinc est quod Herodem regem ipse Dominus appellat vulpem. Ite, dicite (inquit) vulpi illi (Math. 23.). Sed his ita dispersis, de rege nostro quid subiungat, audiamus:

12. *Rex vero lætabitur in Deo.* Ille qui a salute rex dicendus est, qui est rex regum et dominus dominantium, qui nos regit secundum bonos mores et virtutes, cujus regni non erit finis (Apoc. 1. et 19.). Talis rex lætabitur, in illa vero incommutabilitate quæ est in Deo, scilicet in divinitate paternæ. *Laudabuntur etiam omnes qui jurant in eo*, id est, laudabiles apparebunt per ipsum omnes, qui fidem Dei promittunt, et servant: quia animas suas illi vovent, et reddunt. **309** Magna quidem laus erit sanctis, quando ab ipso Domino audient in judicio; Esurivi, et dedistis mihi manducare. Sitivi, et dedistis mihi bibere, et alia hujusmodi. Et iterum: *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi* (Math. 25.). Rege itaque cum militibus suis in magno gaudio constituto, pars adversa confundetur, de qua et subditur: *Quia obstructum est os loquentium iniqua.* Quanta (Ex Augustino) iniqua locuti sunt Judæi! Quanta mala dixerunt Paganis, qui propter idola Christianos sunt persecuti! Cum putant quod possunt finire Christiani, creverunt, et ipsi finiti sunt. *Obstructum est os eorum.* Jam non audent loqui adversus Christum. Quod tamen in judicio perfectius adimplebitur, quando regem nostrum regnare videbunt. Et Deum negare non poterunt, quando aspicient sanctos stare in magna constantia adversus eos qui se angustiaverunt: quando eos quos aliquando habuerunt in derisum, computari videbunt inter filios Dei (Sap. 5.). Tunc quippe iniquorum os obstructum erit, quando jam quid dicere valeat, non habebit. Studeamus ergo de luce vigilare ad Deum, atque in hoc arido deserto sitire fontem vitæ. Sit in sancto desiderio cor nostrum. Laudent et benedicant Deum labia nostra, vita nostra, opera nostra. Sit pinguedo caritatis in corde, hilaritas in actione. Memores simus Dei vespere et mane. Sit gaudium nostrum in ipso. Adhæreat illi anima nostra toto desiderio: caveamus exemplum pravorum, qui perierunt: quatenus cum rege nostro Jesu Christo in cælesti regno gaudeamus et regnare possimus. Hæc est utilitas psalmi.

TITULUS PSALMI LXIII.

1. Titulus psalmi sequentis est: *In finem, psalmus David.* Iste psalmus convenit David, id est, Christo, qui hic loquitur, dirigens in finem. Christus est materia, passus et glorificatus. Breviter enim de passu ne sua tangit et glorificatione. In prima parte describit malitiam Judæorum, et orat liberari ab eis. Et affirmat quod dicitur. In

secunda (quæ incipit, *Sagittæ parvulorum*) pont irrisio-
nem stultitiæ eorum. Ostemdit in hoc psalmo constantiam
suam in passione : nos vellelicet suo exemplo intendens
instruere, qualiter inter inimicos nos debeamus habere,
et qualiter orantes debemus in tribulationibus perseve-
rare: hoc videlicet attendentes, quia quanto fuerit asperior
et iniquior tribulatio nostra, tanto in futuro majorem ha-
bebitis profectum, illi vero majorem defectum. Orat au-
tem hic Christus, ne cedat inimicis in passione, quamvis
certissima se sciret numquam delirere : sed hoc facit ad
instructionem fidelium, ut si ipse qui præcius erat futuri,
orare voluit, multo magis qui incertus sunt, sedule dent
operam orationi. Sic itaque suscipit :

PSALMUS LXII.

2. *Exaudi, Deus, orationem meam cum deprecor.*
Nunc te, pater, deprecor. Nunc exaudi orationem
meam. Quod autem se exaudiri Christus postulat, hoc
non secundum divinitatem, verum secundum huma-
nitatem intelligi debet. Ea enim ex parte qua homo
310 erat infirmus atque mortalis et passibilis erat.
Hac igitur ex parte misericordiam petebat, qua mi-
sericordia indigebat. Quæ autem ista sit oratio in se-
quentibus declaratur. Ait enim: *A timore inimici*
eripe animam meam. Hoc orat in psalmo servus, quod
in Evangelio præcipit Dominus: Nolite (inquit) time-
re eos qui occidunt corpus, animam autem non pos-
sunt occidere (*Math. 10.*). Oretur ergo, ut præstet
quod jubet. Nec orat ut non occidatur, sed ut occi-
dentem non timeat, ne forte timendo succumbat.
Nec hoc ideo postulat Dominus Christus, ut timore
aliquo frangi valeat, sed ut infirmantibus membris
orandi formam atque in passione constantiam tri-
buat. Et quod de exauditione securus sit, ex verbis
sequentibus ostendit. Ait enim :

3. *Protexi me a conventu malignantium, id est, a*
collectione male de me cogitantium, et etiam a mul-
titudine operantium iniquitatem, id est, a multis qui
illam singularem iniquitatem, videlicet crucifixio-
nem in me operati sunt. Protectus est enim (*Ex*
Augustino), protegens se Deo, protegens carnem
suam ipso Filio. Quid enim potuerunt facere inimi-
ci? Occiderunt corpus, animam autem occidere non
potuerunt. Parum erat Domino martyres suos hor-
tari verbo, nisi firmaret exemplo. Exaudi, inquit, et
necesse est, ut exaudias. Quare?

4. *Quia exacerant ut gladium linguas suas, inten-*
derunt arcum rem amarum: ut sagitent in oculis
immaculatum. Sicut gladius acuitur, ut magis inci-
dat: ita ipsi acutissime excogitabant quid in eum
pejus dicere poterant. Ipsum fuit acumen Judæo-
rum. Hoc pro magno quæsierunt, ut si occiderent,
ut interfectores non apparerent. Ideo arcum inten-
derunt, id est insidias paraverunt. Simul pugnave-
runt, et gladio et arcu. Gladio linguæ, ac cu de-
ceptionis. Gladio cominus pugnatur. Qui sagittam
mittit, fallit, ut feriat. Et bene hunc arcum, hanc
fraudem dicit rem amaram. Quid enim tam amarum,
quam occidere Christum? Ad hoc scilicet intende-
runt ut sagitent immaculatum, id est, interficiant
innocentem. Et hoc in oculis, id est, latenter. Ad
hoc quæsierunt quomodo a discipulo traderetur
(*Math. 26.*), a iudice Romano damnaretur, ab ipsis
Romanis crucifigeretur (*Luc. 22.*). Hoc fuit acumen
linguæ, hoc arcus, hoc sagitta. Sic per alios sagit-
taverunt Christum. Sic gladio propriæ linguæ oc-
ciderunt. Unde et subditur :

5. *Subito sagitabunt eum, et non timebunt: firma-*
verunt sibi sermonem nequam. Subito dicit, quasi ex
improvi-o. Tria autem ex hoc versu commen-
dantur ex perversitate Judæorum. Primo crudelitas
operis, ubi ait, *Sagitabunt eum.* Secundo perversi-
tatis mentis, ubi dicit: *Et non timeverunt.* Tertio
pertinacia insanæ locutionis, ubi subdit: *Firmave-*
runt sibi sermonem nequam. Quæ nobis verba insi-
nuant, quia in omnibus, id est, in verbo, opere, cogi-
tatione corrupti erant. O cor durum et impœnitens!
Traditus est ille iudici. Trepidat iudex, et non tre-

pidant qui iudici tradiderunt. Contremiscit potestas,
et non contremiscit inhumanitas. Vult ille lavare ma-
nus, et illi inquinant linguas suas. Sed quare? Fir-
maverunt sibi sermonem nequam, Crucifige, crucifige
(*Math. 27; Luc. 22.*). Vere utique nequam: quo
nequior nullus esse potest. Repetitio confirmatio est
311 sermonis maligni. Firmaverunt autem hoc,
non Domino, sed sibi, id est, ad damnationem suam.
Quomodo enim non sibi, cum dicant: Sanguis ejus
super nos, et super filios nostros (*Math. 27.*)? Et
quia qui peccat in absconso, appetit peccare non in
publico, recte subditur :

6. *Narraverunt ut absconderent laqueos, id est, qua-*
liter absconse Christum caperent et occiderent, tra-
dendo eum per discipulum, iudicando per principem
Romanum, interficiendo per milites ejus (Math. 26.).
Talis fuit absconso laqueorum, de quibus etiam, *Di-*
xerunt? Quis videbit eos? Neque enim hoc ab aliquo
deprehendi posse putaverunt, sed non profuit illis.
Nam sequitur :

7. *Scrutati sunt iniquitates: quibus Christum in*
sermonibus redarguere possent, sive quia falsos tes-
tes super eum constituerunt (Ibid.). Sed defecerunt
scrutantes scrutinia, id est, in ea subtili, et frequenti
inquisitione nihil potuerunt proficere. Quod patenter
ostenditur, cum subinfertur :

8. *Accedet homo ad cor altum: et exaltabitur Deus.*
Ad cor altum, id est, ad cor secretum, ad cor Divi-
num, non ostendens quid nosset, non ostendens
quid esset. Illi putantes hoc totum esse, quod vide-
batur, occidunt hominem in corde alto. Exaltabitur
Deus, in corde divino. Unde humiliatur, inde amplius
exaltatur. Mortuus est enim Christus, resurrexit a
mortuis, ascendit in cælum, misit prædicatores suos
in mundum. Creditus est Deus. Magnificatus est, et
exaltatus, non quod quantum ad seipsum possit un-
quam exaltari: sed quantum ad eum, apud quem
major de Deo cognitio habetur. Audi quomodo exal-
tatus sit Deus, et hi qui persequebantur, humiliati:

9. *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum: [Vers.*
9.] infirmatæ sunt contra eos lingue eorum. Conturbati
sunt omnes, qui videbant eos. [Vers. 10.] Et timuit
omnis homo. Illi qui sagittabant, et non timebant,
jam sagittis parvulorum feriuntur, conturbatique
pertimescunt. Et qui firmaverunt sibi sermonem
nequam, jam contra eos lingue eorum infirmatæ
sunt. Cessaverunt minæ, atque blasphemix. Cogo-
verunt sui scrutinia non valere, atque a tanto ver-
borum strepitu siluerunt. Talis est mutatio dextere
excelsi (Psal. 76.). Non enim potentibus armis
fortium pugnatorum, sed humilibus sagittis simpli-
cium puerorum, tantos, tam feroces omnipotens
Deus prostravit hostes. Infirma enim mundi elogit
Deus, ut confundat fortia (1. Cor. 1.). Nam qui sunt
isti parvuli, nisi quibus dictum est in Evangelio:
Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvulus
iste, non intrabitis in regnum cælorum (Math. 18.
Marc. 10.)? Conturbati sunt ergo ad pœnitentiam
omnes, id est, ex omni genere homines. Et timuit
omnis homo, id est, omnis utens ratione, ad intelli-
genda, quæ facta erant. Timor Domini se subdidit:
Annuntiaverunt opera Dei. Videlicet nativitatem, pas-
sionem, resurrectionem, humanitatem, et divinita-
tem, virtutesque et miracula. Et facta ejus intelle-
verunt. Factam videlicet esse nostrum per Deum re-
demtionem et salutem. Et ideo sequitur :

10. *Lætabitur iustus, non in seipso, non in mundo,*
sed in Domino, et sperabit in eo, vitam æternam. Et
laudabuntur omnes recti corde. Id est, laudabiles appa-
rebunt omnes, qui recte credunt, 312 et bene
vivunt. Illi recti sunt corde, qui propria voluntate
relicta voluntati penitus se subjiciunt divine. Nos
ergo Deum oremus, ut det nobis constantiam, ne
conventum malignantium timeamus, non linguarum
gladios, non deceptionum arcus. Accedamus ad
Deum in corde humili, et ideo alto: ut in ipso exal-
tari mereamur. Timeamus cum timore casto, ammu-

temus opera ejus, quatenus per eum justificati, in ipso semper lætari valeamus. Hæc est psalmi utilitas.

TITULUS PSALMI LXIV.

1. Titulus sequentis psalmi hic est: *In finem psalmus David, Canticum Jeremiae: et Aggæi de verbo peregrinationis, quando incipiunt proficisci (Jerem. 5. 50. 52; Agg. 1. et 2.). Captivatus est (Ex Augustino) populus Israel: Ex civitate Jerusalem ductus est in servitutem Babyloniam. Prophetavit autem sanctus Jeremias post septuaginta annos redituro populum de captivitate, et instaurationem civitatem ipsam Jerusalem, quam devotam ab hostibus planxerat. Aggæus vero non prophetavit captivitatem, sed successit Jeremiæ, qui mortuus fuit dum essent Judæi in captivitate. Et ipse Aggæus prophetavit reditum, et fuit in reditu: quia mortuo Nabuchodonosor successit alius rex, qui timens Deum dimisit populum Dei. Sed quoniam (sicut Apostolus) hæc in figura contingebant illis, scripta autem sunt propter nos, in quos finis seculorum obvenit (1. Cor. 10.): debemus et nos nosse prius captivitatem nostram, deinde liberationem nostram. Debemus nosse Babyloniam in qua captivi sumus, et Jerusalem ad cuius reditum suspiramus. Duas istas civitates faciunt duo amores. Jerusalem facit amor Dei: Babyloniam facit amor seculi. Interrogat ergo unusquisque, quid amet, et inveniet unde sit civis. Si se invenerit civem Babyloniam, extirpet cupiditatem, plantet caritatem. Si se invenerit civem Jerusalem, toleret captivitatem, speret libertatem. Quidam tituli loco Aggæi ponunt Ezechiel, qui fuit in captivitate Babyloniam. Et ubi hic dicitur de verbo peregrinationis, quidam dicunt, *Ex populo transmigrationis*. Ubi etsi verba discrepant, sententia non discordat. Sed jam expositionem tituli videamus. Psalmus iste convenit David prophætæ et aliis redeuntibus. Qui psalmus est canticum Jeremiæ et Aggæi. Quia exponit nobis illud, unde exultaverunt Jeremias et Aggæus, sive Zacharias, sive Ezechiel, qui fuerunt ex populo transmigrationis. Canticum, dico, habitum de verbo peregrinationis, id est, de revelatione, quæ facta est eis a Deo pro captivorum peregrinatione: quando incipiebant proficisci, id est reverti de Babylonia in Jerusalem. Horum exultatio præfiguravit nostram, quam habemus, cum spiritualiter proficisci de hac peregrinatione incipimus. Et hinc Babylonia non intendentes, Deum amare intendimus. Est enim conceptio amoris initium prolescenti. Incipit esse, qui incipit amare. Exeuntium pedes sunt cordis affectus. Etsi corpore adhuc permixti sunt cum filiis Babyloniam, desiderio tamen sancto discernuntur. Matera sunt ipsi revertentes, qui hic loquuntur. In prima parte Deum laude dignum prædicant. Orant, ut de captivitate redeant, misericordiam suam denuntiant, Deum propitiū esse, et beatum, quem elegerit, narrant. Domum et habitationem et bona ipsius commendant. In secunda 313 parte (ubi dicitur: Spes omnium finium terræ) agitur de potentia Salvatoris, de virtute et gratia prædicatorum, de timore et mutatione conversorum, de dono sancti Spiritus, de multiplicatione fidelium, de fructu ipsorum. In tertia (ubi dicitur: Benedices coronæ anni) commendatur benedictio et beatitudo, quam sanctis suis, unicuique secundum merita sua, Deus per gratiam suam daturus est in futuro. Pro his omnibus in fine, sicut in capite, hymnum Deo cavendum denuntiat. Vox Ecclesiæ ad Christum:*

PSALMUS LXIV.

2. *Te decet hymnus Deus in Sion.* O Deus, qui noster Redemptor es, *Te decet hymnus*, non in Babylone, non in confusione peccatorum: sed in Sion, id est, in speculatione virtutum. Non est enim speciosus laus in ore peccatoris (Eccles. 15.), sed recto: decet laudatio (Psal. 32.). Cum ceperit quisque innovari, et mente ad cælestia erigi: tunc primum dicit, ut Deum laudet. Et quia sic Deum laudare debemus, ut nos ipsos eiroveamus, incipientes hoc in novitate vitæ (Rom. 6.), sed complentes in æterna pace: recte subditur: *Et tibi reddetur votum in Jerusalem*, id est, in visione pacis. Hic in ista Sion, ubi videmus per speculum et in ænigmate, nondum autem facie ad faciem (1. Cor. 13.), votum Deo incipimus agere: sed illud non possumus ex toto adimplere; quamdiu in nobis est, quod Apostolus dicit: Velle adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio (Rom. 7.). Bona quippe opera nostra tunc perficiuntur, quando ita spiritui caro consenserit, ut adversus eam illa concupiscere non possit (Galat. 5.). Hoc volumus quotiens

perfectionem justitiæ desideramus. Ideo dictum est: Velle adjacet mihi. Sed quia hoc in ista corruptione nullatenus adimpletur, propterea mox subditur: Perficere autem bonum non invenio. Est enim perfectio boni, ubi nulla est concupiscentia mali. Tunc ergo reddetur in illa cælesti pace, quando jam nullum malum erit, sed summum bonum. Ibi erimus totum, id est, integri, non solum anima, sed caro ipsa in resurrectione justorum. Vincet pax, et finietur bellum: destruetur mors et vita erit in perpetuum. Tunc nostrum desiderium adimplebitur. Tunc fiet, quod modo prophetatur. Et tibi reddetur votum in Jerusalem. Ad hoc suspirat Ecclesia: unde et suppliciter orat, dicens:

3. *Exaudi Deus orationem meam.* Ut in illa cælesti Jerusalem votum meum persolvam. Scio enim, quia non solum animæ, sed ad te omnis caro veniet. Hæc aperte propheta resurrectionem annuntiat. Unde Apostolus: Omnes (inquit) sive boni, sive mali, adstabimus ante tribunal Christi (Rom. 14.). Et alibi: Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi curvabitur omne genu, et constabitur omnis lingua (2. Cor. 5; Isai. 45.). Et subdit causam, quare necesse est, ut exultetur, cum ait:

4. *Verba iniquorum*, id est, diaboli et Evæ qui persuaserunt Adæ, *prævaluerunt super nos*. Quia nos in peccatum demerserunt. Et tamen tu Domine propitiaberis impietatibus nostris. Condonando eas. Primum peccatum per verbum factum est: et per verbum mala multa quotidie sunt. Hinc apostolus, malum linguæ describens ait: Lingua inquietum malum, plena veneno 314 mortifero (Jacob. 3.). Et alibi dicitur: In manibus linguæ vita et mors (Prov. 29.). Cavendum est igitur malum linguæ, ne loquamur, quod noccat, nec a verbis impiorum depravemur. Et si in hoc delinquimus, corrigamur. Advocatum enim habemus apud Patrem Jesum Christum justum. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris (1. Joan. 2.). Cujus propitiatione l' omnem cæcum, et C salvatum commendat, cum subjungit:

5. *Beatus, quem elegisti*, id est, de massa perditorum segregasti, convertendo ad fidem. Et assumptisti ad dignitatem. Ideo beatus, quia habitabit in atria tuis, id est, in cælesti Jerusalem, quam dicit atria propter amplitudinem. In se Christus assumpsit, quandam beatum, et cum multis assumeret, non de pluribus dicitur, sed de uno. Commendat ergo unitatem, quam assumpsit. Nam hæreses et schismata reprobat. Qui autem manent in compage Christi, et membra sunt ejus. Facit quodammodo unum virum, de quo dicit Apostolus: Nec occurramus omnes in agnitionem Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi (Ephes. 4.). Et quia iste unum consistit ex pluribus, rursus de singulari numero ad pluralem redit, causamque aliam beatitudinis ostendit, dicens: *Replebimur in bonis domus tuæ*. Quæ sunt bona domus Dei? Mira et ineffabilia. Nam quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, præparavit Deus diligentibus se (Isai. 64; 1. Cor. 2.). Oportet igitur ea nunc esurire, et sitire, ut tantis postmodum bonis repleri mereamur. Ecce magna sunt bona domus Dei, et beatum est bonis illius adimpleri. Jam audiamus, quæ sit hæc domus.

6. *Sanctum est*, inquit, *templum tuum, mirabile in æquitate*. Sancta electorum Ecclesia domus dicitur, quia a Deo inhabitatur. Templum, quia sanctificatur per Deum. Hinc Apostolus ait: Templum Dei sanctum est, quod estis vos (1. Cor. 3. et 6.). Hoc sanctum Dei templum dicitur mirabile, non in columnis, non in marmoribus, non in tectis deauratis, sed in æquitate. Quæ est æquitas? Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris. Et quæ vultis, ut faciant vobis homines, et vos facite illis (Luc. 6.). In his duobus præceptis est æquitas atque justitia. Quando hæc observant justii viri, qui sunt domus et templum Dei, mirabiles apparent in æquitate, in justitia, in sanctitate,

in moribus, in actionibus, in virtutibus. Ad hanc ergo impetrandam æquitatem humiliter exorat dicens: *Exaudi nos Deus salutaris noster.* Cum dixit *Deus*, continuo adiunxit, *Salutaris*, ut quem Deum diceret, apertius declararet. Salutaris enim proprie dicitur Jesus Christus, per cuius incarnationem salvati sumus. Ipse mediator Dei et hominum interpellat pro nobis (1. Tim. 2.), ut homo, et exaudiat nos, ut Deus. In Deo est salus nostra et spes nostra. Non unius anguli non solum Judææ, non Orientis tantummodo, aut Occidentis: sed *Spes omnium finium terræ.* In illo enim sperant etiam illi, qui in ultimis terrarum partibus habitant. Nec tantum hi sperant in eo, qui non solida terra sunt, sed et illi, qui in remotissimis insulis consistunt. Hoc est, quod subdit: *Et in mari longe.* Quomodo autem tam longe sit factus, spes ostenditur, cum subinfertur:

7. *Præparans montes in virtute tua.* Montes dicit Apostolus et prædicatoris altitudine 315 vitæ terrena omnia transcendentis. Quo Deus omnipotens præparavit, et præparat vocando, justificando, gratia, doctrina et moribus informando. Et hec potes eos præparare, quia tu es accinctus potentia. Dominus ac Redemptor noster secundum humanitatem *Accinctus potentia* dicitur. Unde illi Psalmista alibi ait: *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime (Psal. 44.).* Et iterum: *Indutus est Dominus fortitudinem et præcinxit se (Psal. 92.).* In eo autem quod Verbum est apud Patrem, neque induitur fortitudinis, neque accingitur potentia. Imo ipse est fortitudo et virtus et sapientia (1. Cor. 1.). Incarnatus ergo Dominus quia divinitate sua undique circumdatur, undique munitur, non immerito accinctus potentia perhibetur. Accinctus autem, tanquam paratus ad pugnam contra diabolum et mundum. Unde protinus addit:

8. *Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus.* Fundus maris (Ex Augustino), est cor impiorum. Sicut enim a fundo vehementer omnia moventur, et fundus continet omnia: sic quidquid processit per linguam, per manus ad persecutionem Ecclesiæ de profundo processit. Si enim non esset radix iniquitatis in corde, non illa omnia procederent adversus Christum. Fundum conturbavit, forte ut fundum exhauriret: nam in malis quibusdam exansit mare a fundo, et posuit mare in deserto. Dicit illud alius psalmus: *Qui convertit mare in aridam (Psal. 65.).* Omnes impii ut pagani qui crediderunt, mare erant: terra facti sunt: a salsis fructibus primo steriles, postea iustitia fructu fecundi. Conturbat sonum fluctuum, quando minus dissipat superborum. Vel sonum fluctuum conturbat, quando tumultus cogitationum in cordibus impiorum Deus excitat. Ascendunt in corde cogitationes, quando suas ad memoriam reducant privitates. Conturbatur mare, quia contremiscit amaritudo poenitentia: et quod in imo est, ad summum reducit, quando malum quod in corde jacebat, ore confessionis aperitur. Quis hoc agit in corde peccatoris, nisi pia potentia Redemptoris. De qua adhuc subditur:

9. *Turbabuntur gentes, et timebunt qui habitant terminos, a signis tuis.* Ideo enim Dominus et Discipuli ejus tanta signa et prodigia faciunt (Marc. 16.), ut cum viderent gentes quæ fidem non habebant, urbarentur pro peccatis, et timebant Deum, et credentes salvi fierent. Et quia in via Dei incipitur a timore (Prov. 1. et 9.), sed in caritate consummatur, recte adhuc subjungitur: *Exitus matutini et vesperi delectabiles.* Matutinum (Ex August.) significat prosperitatem, vesperum tribulationem: quia mane lætum est, transacta velut tristitia noctis. Tristes autem sunt tenebræ, vespere veniente. Delectat ergo Deus, id est, servos suos delectare facit, *exitus matutini et vesperi*, id est, ut exeat de prosperitate et adversitate ejus sæculi. Non extolluntur prosperis, non

Afranguntur adversis, Cuncta forti mente pertranscunt, læti et alacres ad finem tendunt. Talis erat Paulus, cum diceret: *Cupio dissolvi et esse cum Christo (Philip. 1.).* Notandum est autem ordo verborum: Prius ponitur perurbatio timoris, deinde delectatio a moris. Timor excludit vitia: caritas contemnit terrena. Magnifice ergo posuit, *Delectabit exitus.* Si enim 316 non delectat te, non laboras exire. Delectare in Domino, et fastidio erit tibi mundus. Ad hoc autem quod præmissum est, *Præparans montes in virtute tua, respere videtur versus iste, qui subjungitur:*

10. *Visitasti terram et inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.* Misisti nubes tuas, ut pluerent prædicationem veritatis. Inebriata est terra. Id est, repleta sunt corda terrena caelesti iudre sapientiæ, ad proferendum multipliciter fructum vitæ. Omnipotens Deus terram visitat, quotiens peccatorem per suam gratiam aspirat. Inebriat vero, cum tanto ejus amore repletur, ut vita et moribus ad meliora immutetur. Solet enim per ebrietatem sensus bibentium mutari. Hinc est quod de electis alibi dicitur: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ (Psal. 35.).* quia tanto omnipotentis Dei amore repleti sunt, ut mente mutata sibi metipsis extranei esse videantur. Quorundam enim quasi ebrietas videtur, contentis divitiis paupertatem amare, sibi ipsum contentum habere, tribulationibus gaudere, mortem magis quam vitam diligere, ad ea quæ non apparent, tibi desideris anhelare. Hoc modo inebriata terra non potest sterilis esse. Multipliciter locupletatur a Deo spiritualibus donis: Hinc Paulus ait: *Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii genera linguarum, alii gratia curationum. Et quibusdam aliis enumeratis: Hæc (inquit) omnia operatur unus atque idem spiritus divinus singulis prout vult (1. Cor. 12.).* Et quia sic dicit Deus terram suam dicitur recte: *Multiplicasti locupletare eam.* Hunc autem multiforum gratiæ spiritum declarat, cum subjungit: *Flumen Dei repletum est aquis.* Quid per Dei flumen intelligi debet, ipse Dominus nobis insinuat, ubi ait: *Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. 7.).* Hoc (inquit Evangelista) dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum (Ibid.). Et sicut in uno flumine multe aquæ convolvunt: ita in uno spiritu multe gratiarum divisiones consistunt. Ideo dicitur Spiritus sanctus flumen, quia cum impetu venit, aquæ a sordibus peccatorum mundat mentem quam infundit. Ideo aqua, quia mentem potat, eamque ab æstu desideriorum carnalium refrigerat. Sed quia de potu audivimus, nunc de cibo animæ quid subjungat, audiamus: *Parasti cibum illorum quoniam ita est præparatio ejus.* Quem cibum? Unique de quo ipse ait: *Ego sum panis vivus, qui de caelo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum (Joan. 6.).* Quomodo hunc cibum paravit nobis? Quia verbum caro factum est, et habitavit in nobis (Joan. 1.). Bene autem dicitur, *Parasti, qui multo studio egit, et multo labore, quotiens electorum mentes de seipso posset reficere.* Unde convenienter ait: *Quoniam ita, id est, per te est præparatio ejus.* Neque enim tantum cibum præparare et potuisset aut Apostolos, aut propheta, aut angelus, nisi solummodo mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus (1. Tim. 2.). Est etiam Scriptura sacra: *Cibus nobis paratus a Domino, quo quotidie reficimus, ne deficiamus in hujus peregrinationis deserto.* Unde scriptum est: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei (Math. 4.).* Ecce paratus est cibus, 317 ecce paratum est flumen: sed hæc fragilis homo non valet suscipere, nisi superna bonitas dignetur adjuvare. Ideo exorat dicens:

11. *Rivos ejus inebrians, multiplica geminina ejus.*

• Vitiose apud Augustinum falsis.

Rivos ejus fluminis Apostolos et doctores dicit, per A quos Spiritus sanctus ad audien- tium corda decurrit. Unde scriptum est: Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus sanctus qui loquitur in vobis (Math. 10.). Hunc Spiritum a Patre de celo missum quando Apostoli receperunt, tanta ejus plenitudine imbuti sunt, ut cum linguis variis Dei magna loquerentur, a quibusdam ebrii putarentur (Act. 2.). Et re vera erant ebrii, sed spiritualiter, non carnaliter. Sed unde prædicantes Deus inebriat, inde fideles multiplicat. *Multiplica* (inquit) *genimina ejus*. Genimina dicuntur hi, qui ex aqua et Spiritu sancto regenerantur. Et non dicit Genimina eorum, sed ejus: quia sicut quidam inebriatus rivus ait: Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus (1. Cor. 3.). Et quia intra sanctam Ecclesiam fructificat Deo non solum exuberans sapientia, sed ipsa etiam tenuis et parva doctrina, recte subditur: *In stillicidiis ejus letabitur germinans*. Parvulus (Ex Augustino) et adhuc infirmis stillantur quædam de sacramentis, quia non possunt capere plenitudinem veritatis. Audi quomodo stillat Paulus quibusdam minus capacibus: Non potui (inquit) vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam parvulus in Christo (Ibid.). In stillicidiis ergo germinans lætatur, quando is qui in fide noviter exhortatus est, magna adhuc capere non potest: sed tamen pauca quæ audit, gratanter suscipit: atque eos quos prævaleat, fructus bonorum operum et virtutum proferre studet. In hoc præsentibus beneficiis quæ dicta sunt, dabis: in futuro quid? sequitur et dicit:

12. *Benedices coronæ anni benignitatis tuæ*. Idest, sanctos tuos remunerabis, qui ut corona palmæ atque victoria circa te stabunt, et tibi victoria signum erunt. Vel aliter: Coronam ubi audis, gloria victoria designatur. Vince diabolum, et habebis coronam. Annus vero quia perfectum tempus est, spatium vitæ significat æternæ. Corona ergo anni est perfecta gloria, pertiens ad æternam vitam, quam daturus est Deus sanctis suis post hujus vitæ certamina: non ex meritis eorum, sed ex benedictione et gratia sua. Unde et dicitur est: Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi (Math. 25.). Et ideo posuit *benignitatis*, ut gratia Dei commendetur, ut nemo de suis meritis gloriatur. Hanc autem benedictionem coronæ, quam præmisit, exequitur per partes, cum subjungit: *Et campi tui replentur ubertate*.

13. *Pinguescent speciosa deserti: et exultatione colles accingentur*. [Vers. 14.] *Induti sunt arietes ovium, et valles abundabunt frumento*. Quid per campos, nisi fructificantes justos? Quid per desertum, nisi steriles peccatores voluit designare? Quosdam justos insinuat, quasi campos esse Paulus, ubi ait: Dei agricultura estis (1. Cor. 3.). Attende quanta sunt viscera divinæ misericordiæ. Propter campos enim non deserit desertum. Propter justos non respuit peccatores. Illos replebit ubertate, id est, æterna refectione, sicut jam præmissum est: Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ. Istos pinguescere faciet dulcedine gratiæ suæ, ut ibi abundavit peccatum, superabundet gratia (Rom. 5.). Et notandum, quod non a. 1. Pinguescet desertum, sed *speciosa deserti*: quia non totam massam peccatricem salvabit Deus, sed eos tantum qui a sordibus exeunt vitorum; et speciosi fiant fide, morum honestate, et decore virtutum. Vel per speciosa deserti Ecclesiæ gentium possunt figurari, quæ tunc pinguescent, quando omnia perfecte habebunt. Erit enim Deus omnia in omnibus (Ephes. 1.), nec sancti Spiritus dona dividuntur. Per colles autem accipi possunt sancti martyres, qui campis, id est, justis virtute præminent passionibus, qui venerunt ex magna tribulatione (Apo. 7.). Ideo merito accingentur, id est, ex omni parte, tam in anima, quam in corpore circumdabuntur exultatione. Quasi quoddam cingulum erit eis sempiter-

num gaudium, undique circumdans eos, undique circumnens, inseparabiliter adherens. Hinc quibusdam Dominus ait: Iterum videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Joan. 16.). Tunc quoque accingentur exultatione, quando circumdati et repleti fuerint ipsa divinitate. Tunc quoque induet Dominus stola jocunditatis et veste immortalitatis arietes ovium, id est, duces animarum. Vel induti erunt exultatione, quia simul cum grege suo gaudebunt in æterna pace. Quasi quoddam indumentum illis exultatio erit, quando jam nulla pars molestiæ neque in anima, neque in corpore remanebit. Absterget enim Dominus omnem lacrymam ab oculis sanctorum: et mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, sed nec ullus dolor: quoniam priora transierunt (Apo. 21.). *Et valles abundabunt frumento*, quia obedientes, et humiles animæ cælesti resicientur alimento. Ipse Dominus erit frumentum eorum. Ipse est enim verus cibus animarum (Joan. 12. et 6.). Et ibi omnes non tam voce, quam mente: non tam verborum strepitu, quam cordis affectu, in lætitia inoffabili, *Clamabunt*. Et eorum clamor non nisi laus Dei erit. Ideo subdit: *Etenim hymnum dicent*. Unde alibi dicitur: Beati qui habitant in domo tua, Domine, in secula seculorum laudabunt te (Psal. 85.). Ergo incipiamus hic hymnum dicere Domino nostro, quatenus perfecte illum laudare mereamur in futuro. Qui enim modo non incipit, nec postmodum laudabit.

TITULUS PSALMI LXV.

1. Hoc modo psalmus, qui sequitur, intulatur: *In finem, Canticum psalmi resurrectiois*. In hoc psalmo proponitur nobis canticum, ad exultationem de nostra resurrectione, quam Deus omnibus in finem, id est, in Christum tendentibus operabitur (Rom. 8; Phil. 3.). Quæ resurrectio materia hujus psalmi est. In prima parte admonet omnes gentes, ut corde, voce et opere Deum terribilem laudent, prædicent, glorificent et adorent. In secunda parte (quæ incipit, *Venite et videte*) commendat Dei opera esse terribilia: ubi vocatio eorum gentium, et reprobatioem Judæorum designat. In tertia parte (quæ incipit, *Benedicite, gentes*) admonet, ut benedicant gentes Deum suum pro tot et tantis sibi collatis beneficiis: tum quia animas a morte liberat, atque in bono perseverare facit: tum quia post tentationes, et probationes multas, in æternum refrigerium perducit, ubi semper gaudent: et vota sua, **319** quæ hic inceperunt, Deo suo ibi perfecte solvant. In quarta parte (ubi dicitur, *Venite, audite*) proponit seipsum in exemplum, prædicans bona, quæ animæ suæ fecit Dominus. Et quia ad illum ore et corde clamavit sine iniquitate, propterea exaudivit Deus. In quo nos hortatur, ut similes faciamus: quatenus ab ipso exaudiri atque ejus misericordiam consequi mereamur. Hæc est intentio et utilitas hujus psalmi. Unde sub voce primitivæ Ecclesiæ, sive cujuslibet perfecti nunc dicitur:

PSALMUS LXV.

2. *Jubilate Deo omnis terra*. Id est, de omni terræ gentes converte, jubilate Deo mentis exultatione. Videte, quemadmodum commendatur universas Ecclesiæ toto orbe diffusæ, cum dicitur, *Omnis terra*. Sed (Ex Augustino) quid est, *Jubilate*? In voce erumpite gaudiorum si non potestis verborum. Non enim verbum jubilat, sed solus gaudentium sonitus redditur, quasi patientibus et patientis cordis. *Jubilate*, inquit, id est, in voce relictam concipite, quæ verbis explicari non possit. *Psalmum dicite nomini ejus: date gloriam laudi ejus*. Psallere est organum etiam assumere, quod psalterium dicitur, et pulsu atque opere innumum vocibus concordare. Si ergo jubilate, quod Deus auferat, psallite etiam quod homines videant, et audiant: sed non nomine vestro. Cavete enim tacere justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis (Math. 6.). Quid est psalmum dicite? Exponit nobis Evangelium, ubi ait: Luceat lux vestra coram hominibus (Math. 5.). Quod autem hic subditur, *date gloriam laudi ejus*, hoc ibi manifestius declaratur, cum subinfertur: Ut videntes opera vestra bona, glorificent patrem vestrum, qui in cælis est (Ibid.). Ille laudi Dei glo-

riam dat, cujus bona vita cum recta prædicatione concordat. Nominis Domini psallit, cum in bono opere, quod agit, non suam, sed Domini laudem requirit. Psallite ergo nomini ejus, non vestro. Vos psallite, ille laudetur. Vos bene vivite, ille glorificetur. Tantam intentionem nostram in laudem Dei mittit. Nihil nobis unde laudetur, reliquit. Non vult Deus, ut gloriamur in vobis, ne sit gloria vana: sed vult, ut gloriamur in nobis, ut sit gloria sana. Unde et subditur:

3. *Dicite Deo, Quam terribilia sunt opera tua Domine! Unde terribilia?* Quia cæcitas ex parte in Israel facta est, ut plenitudo Gentium intraret (Rom. 11.). Magis ergo terreamini, quia videtis ramos naturales amputari. Judæi enim, qui per Patriarchas venerunt, de carne Abraham nati sunt. Et quid ait Apostolus? Sed dicis, Fracti sunt rami, ut ego inserar: Bene. Propter incredulitatem fracti sunt: tu autem (inquit) fide stas. Noli altum sapere, sed time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi parcat (ibid.). Attendendo ergo ramos fractos et te insertum, noli extolli super ramos tractos, sed magis: *Dicite Deo, Quam terribilia sunt opera tua, Domine.* Time illum in terribilibus operibus suis, et noli superbiere, quia te in altum vocavit: ne tibi non parcat, qui ramos naturales abscidit. Quorum abscisio demonstratur, cum subditur: *In multitud. ne virtutis tuæ, idest, in multis virtutibus et miraculis. Mentientur tibi 320 inimici tui,* idest Judæi, qui prærogative dicendi sunt inimici. Et ex hoc magis digni reprobatione fuerunt, quia inter tot virtutes et miracula cum credere debuissent, in reduli remanserunt. Mentiti sunt autem, falsum testimonium de Christo dicentes: corpus ejus de sepulcro juratum affirmantes (Math. 28.): resurrectionem negantes. Et valde notandum est, quod cum diceret, *Mentientur,* continuo addidit *tibi,* idest, ad profectionem tuam. Mendacium enim Judæorum ad commendandam multam potentiam tuam valebat. Quare solent inimici nostri mentiri? Ut potentiam ejusque minuant, de quo mentiuntur. Tibi, inquit, contra accidit. Nam minus appareret potentia tua, si tibi illi non mentirentur. Mentiti sunt illi, et occisus est Christus: resurrexit a mortuis, et ubique est prædicatus (Marc. 15. et 16.). Crevit potentia ejus in terra, et impletum est quod subditur:

4. *Omnia terra adorat te, Deus, et psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo.* Idest omnis generis homo habitans in terra, te qui verus Deus es, adorando colat. Adorare enim ad divinam proprie pertinet culturam: in quo etiam fides commendatur. Sed quia eadem fides sine operibus mortua est (Jacob. 2.), recte subditur: *Et psallat tibi,* idest, bene operetur ad honorem tuum. *Psalmum dicat,* idest bonam operationem prædicet: et hoc non sibi, sed *nomini tuo,* hoc est ad laudem et gloriam nominis tui. Tunc quippe ut liter Deum adoramus, quando culturæ fidei bonum opus, in quo Deus honoretur, adjungimus, atque alios nobiscum quos possumus, ad servitatem Dei verbo et exemplo trahimus. Quod videtur hic facere, cum protinus adjungit:

5. *Venite et videte opera Dei.* O gentes (Ex Augustino), o ultimæ nationes, relinquite Judæos mentientes. Venite confitentes: accedite passibus mentis, affectibus amoris. Venite ad Dominum, properate ad fidem, currite ad Ecclesiam. Videte, idest, credite et intelligite opera quæ fecit Dominus, qui est *Terribilis in consiliis super filios hominum.* Machinati sunt (Ex eod.) filii hominum consilium ad cruciandum Christum (Joan. 11.). Crucifixus excæcavit crucifigentes. Vos machinati estis consilia perdendi, ille excæcandi et salvandi: excæcandi superbos, salvandi humiles. Ad hoc autem superbos ipsos excæcavit, ut cæcati humiliarentur, humiliati confiterentur, confessi illuminarentur. *Terribilis ergo in consiliis*

A super filios hominum. Et vere terribilis. Ecce enim cæcitas ex parte in Israel facta est. Ecce Judæi ex quibus natus est Christus, foris sunt. Ecce Gentes, quæ contra Judæam erant, in Christo intus sunt. Propterea quid fecit terrore consilii sui? sequitur et dicit:

6. *Qui convertit mare in aridam.* Mare erat mundus, Amarus salinitate [Ant. falsitate], turbulentus tempestate, sævius fluctibus persecutionum. Mare erat, in aridam conversus est. Modo sitit aquam dulcem mundus, qui salsa plenus erat. Unde dicit alibi: Anima mea sicut terra sine aqua tibi (Psal. 142.). Illi ipsi qui in aridam sunt conversi, cum essent antea amari, *In flumine pertransibunt pede.* Flumen est (Ex Aug.) omnis mortalitas sæculi. Mors enim fluminis alia ve nit et transit, alia transitura succedit. Quid in terra nascitur, et a manat? Omnis qui natus est, cedat 321 oportet nascituro. Ergo omnis iste ordo rerum labentium quasi fluvius est. In isum fluvium si se mittit anima cupida, perit. Quomodo ergo transiet delectationes rerum periturarum? Credit in Christum, et illo duce in flumine pertransibit pede. Quid est pede transire? Facile transire. Non quatit equum, ut transeat. Non erigit superbia ad transcendendum flumen. Humilis transit, et ^b cæcius transit. Hoc etiam juxta literam et in veteri populo Dominus fecit: sed sicut Apostolus dicit, omnia in figura continebant illis (1. Cor. 10.). Et notandum quod non ait *Transibunt,* sed *Pertransibunt.* In flumine enim pede transire, est in hac mortalitate humiliter et simpliciter vivendo ad cælestia festinare. Pertransire vero, est cursum recte vivendi bene moriendo finire. Pertransibat quoque Paulus, cum diceret: Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. De cætero reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus iudex (2. Tim. 4.). Unde nunc apte subditur: *Ibi latabitur in ipso.* Hic enim super flumina Babyloniam sedemus et ploramus (Psal. 136.), et sunt nobis lacrymarum pars, dum dicitur quotidie, *Ubi est Deus tuus (Psal. 41.)? Ibi vero flumine jam transacto, finita mortalitate, recepta in corruptione: ibi latabitur in ipso,* idest, in Deo nostro (1. Cor. 15.). Tunc erit vera et perfecta nostra lætitia, quando similes ei erimus, et videbimus eum sicut est (1. Joan. 3.).

7. *Qui dominatur omnibus: et hoc, in virtute sua,* idest, propria, *in æternum:* quod vere omnipotentia est, et ad solum pertinet Deum. Quia qui dominatur in hoc mundo, neque in virtute sua, sed Dei, neque in æternum, sed temporaliter dominantur. Si enim æterna esset virtus nostra, non lapsi essemus in peccatum, nec per alem meruissemus mortem. Per nos ergo infirmati, sed per eum fortes facti, qui dominatur in virtute sua in æternum: erimus participes virtutis ejus per ipsum. Quod non nostris meritis, sed misericordia ejus actum ostenditur, cum subinfertur: *Oculi ejus super gentes respiciunt.* Quod e in gentilitas credidit, divinæ misericordiæ respectus egit, quæ cum eligitur, Juda reprobatur. Unde et subdit: *Qui exasperant non exaltentur in semetipsis.* Exasperatas Judæorum fuit ipa infidelitas, fuit superbia, ira quoque et invidia: fuerunt pravi mores, et verba increpationis et blasphemiarum adversus Christum et Ecclesiam. Qui quoniam in semetipsis elati fuerunt, non exaltari, sed duci a Domino meruerunt. Quasi maledixisse videtur, cum ait, *Non exaltentur.* Imo (Ex Augustino) exaltentur, sed non in semetipsis, humiliantur in seipsis, exaltentur in Deo. Quoniam qui se humiliat, exaltabitur: et qui se exaltat, humiliabitur (Luc. 18.). Cognitis istis operibus atque acceptis tantis beneficiis admonet ad Deum benedicendum, et dicit,

8. *Benedicite, gentes, Deum nostrum.* Jam (Ex eod.) venit semen Abraham, in quo benedicentur omnes

^a Reposuimus manat ex Augustino pro manet.

^b Apud Augustinum *transit*.

Genetis (Gen. 22.). Benedicite ergo in quo benedimini. Nam qui ei benedixerit, erit et ille benedictus. Neque enim ideo jubemur benedicere Deum, ut nostra benedictio quidquam conferat Deo, qui bonorum nostrorum non indiget (Psal. 15.); sed ideo benedicere præcipimur, ut ex affectu **322** benedicendi gratiam ejus quem benedicimus, mereamur: et sic ipsa benedictio in nos retorqueatur. Pertinet quoque ad religionem nostram et fideli culturam toto corde, toto affectu Deum nostrum benedicere, prædicare, laudare. Ideo adhuc subdit: *Et auditam facite vocem laudis ejus.* Non solum apud vos ipsam laudate, sed etiam vocem laudis ejus aliis auditam facite et prædicate. Sic benedicite Deum in vobis, ut et aliis prædicando annuntietis.

9. Ipse est enim qui posuit animam meam ad vitam. Deus ad vitam animas nostras posuit, quia a morte redemptas per fidem vivificavit. Mors in nobis, vita in Deo. Quomodo quibusdam creditibus ait Apostolus: Fuiſtis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino (Ephes. 5.). Sed quid deinde opus est, nisi ut perseveremus usque in finem (Math. 24.)? et hoc ipse dedit, de quo consequenter ait: *Qui non dedit in commotionem pedes meos. Qui posuit animam meam ad vitam, ipse regit pedes meos, ne nutent, ne a bono cepto boni moveantur affectus. Quare dicis, Quia non dedit in motum pedes tuos? Multa enim (inquit) passi sumus.*

10. Quoniam probasti nos, Deus, id est, nobis ipsis et aliis probatos ostendisti. Igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Vel materiali igne, sicut Laurentium: vel igne, id est, quacumque tribulatione non cremasti nos, sicut ferrum: sed purgasti, sicut argentum. Adhibendo nobis (Ex Aug.) ignem, non in cinerem convertisti sed sordes abtulisti. Probat Dominus sanctos suos, et tribulationum igne examinat: ut ab omni terrena sorde et carnis delectatione mudentur. Carnis autem oblectamina multum in adversis deficiunt. Et exponit per partes ipsas examinationes, cum subjungit:

11. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: [Vers. 12.] imposuisti homines super capita nostra. Laqueum dicit vincula, carceres, sive quasilibet tentationes. Non autem intelligendum est, ut inducat quemquam Deus in laqueum (quia ipse est intentator malorum [Jacob. 1.]), sed quasi inducit, cum induci permittit. Unde in oratione dicimus: Et ne nos inducas in tentationem (Math. 6.), id est, ne nos induci permittas. Uirum autem super sanctorum dorsum tribulationes imponantur, Paulum interroga. Non enim quinquies quadragenas unam minus se a Judæis accepisse celabit (2. Cor. 11.). Homines autem super eorum capita impositi erant, qui eis dominabantur, in tantum ut capitales possent dare sententias. Hæc autem omnia (Ex Augustino) passa est Ecclesia variis et diversis persecutionibus. Hoc et singillatim etiam modo patitur. Non enim quisquam est, qui se in hac vita ab his tentationibus possit dicere immunem. Ergo imponantur et homines super capita nostra. Toleramus quos nolumus. Patimur superiores aliquando, quos novimus peiores. Erecti enim male superbi eramus. Male erecti, curvati sumus, ut curvati bene erigeremur. Et bonum est ut consideremus nos peccatores esse, et sic toeremus impositos super capita nostra: ut et nos confiteamur Deo, quia digne patimur. Quid enim indigne pateris, quod fecit qui justus est? *Posuisti tribulationes in dorso nostro: Imposuisti homines super capita nostra. 323* Sævire videtur Deus, cum ista facit. Ne metuas, pater est. Nunquam sic sævit, ut perdat. Quando male vivis, si pareat, plus irascitur. Omnino istæ tribulationes flagella sunt corrigentis, ne sit sententia punitis. Unde et subditur:

12. Transivimus per ignem, et aquam: et eduxisti

nos in refrigerium. Ignis (Ex eod.), et aqua utrumque periculosum in hac vita. Certe videtur aqua ignem extinguere, et ignis videtur aquam siccare. Istæ ipsæ tentationes sunt, quibus abundat hæc vita. Ignis urit, aqua corrumpit. Utrumque metuendum est, et ustio tribulationis, et aqua corruptionis. Quando sunt res angustæ, et aliqua, quæ infelicitatis dicitur in hoc mundo, quasi ignis est. Quando res sunt prosperæ, et abundantia secularis circumfluit, quasi aqua est. Vide ne te ignis exurat, ne te aqua corrumpat. Firmus esto adversus ignem, roqui te oportet: tanquam vas factum [fictum] mitteris in fornacem, ut firmetur, quod formatum est. Vas ergo igne firmatum aquam non timet. Vas ergo si solidatum igne non fuerit, tanquam lutum aqua solvetur. Prima igitur vice ignis. Postea ablato timore, metuendum est ne felicitas corrumpat. Cum autem te ignis crepare non fecerit, et in aquam non mergeris, sed enataveris per disciplinam, transiens ad requiem, et transiens per ignem et aquam, educeris in refrigerium sempiternum. *Eduxisti* (inquit), id est, educes: præteritum enim posuit pro futuro. Spiritus enim prophetiæ sic novit futura, ut præterita. Deinde tractatis tribulationibus, quid fiet? sequitur:

13. Introibo in domum tuam, non manu factam, id est, celestem. In holocaustis, id est, omni corruptibilitate consumpta. Tunc enim fiet perfecte holocaustum, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, et mortale hoc induerit immortalitatem (1. Cor. 15.). Tunc fiet sermo, qui scriptus est: Absorpta est mors in victoria (Ossee. 13.). Victoria quasi ignis divinus est, cum absorbet mortem nostram. Totum meum consumat ignis tuus. Nihil enim remaneat mihi: totum sit tibi. Tale holocaustum offeret Christi corpus, id est (Ex Aug.), Ecclesia, quæ hic loquitur. Holocaustum autem totum incensum dicitur, quando totum ardet atque igne divino totum assumitur. Non remanebit aliquid mortale in carne, neque aliquid culpabile in spiritu. In illa domo:

14. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt labii mea. Id est, præ omnibus aliis elegerunt, meipsum scilicet, quod votum præferetur omnibus. Distinctio quoque in votis est, ut te accuses, et illum laudes. Te intelligas creaturam, illum creatorem: te tenebras, illum illuminatorem. Quicquid hic distinguimus labiis, in promissione, vel ordinatione, vel voto, quando in domum illam intrabimus, totum Domino Deo nostro persolvemus. Vel vota labiis distinguere, est ea, quæ Deo offeruntur, mente et ratione discernere. Unde scriptum est: Si recte offeras, recte autem non divides, peccasti (Genes. 4.). Qui bonum opus offert Deo, recte quidem offert, sed recte non dividit: si inde mundi gloriam, aut lucrum aliquod præter Deum requirit. Sancta ergo Ecclesia interioribus labiis vota sua distinguit, quia vota, **324** quæ offert Deo, ab omni laude humana, et terreno commodo disjungit. Nec solum vota voti in prospectu: sed et confessionem tenui in adversis. Unde et subdit: *Et locutum est os meum in tribulatione mea.* Sancti enim martyres confitebantur Christum in tormentis. Christi (inquiunt) servi sumus: Christi fidem tenemus: pro Christo morti desideramus. Hinc Paulus ait: Corde creditur ad justitiam, ore autem fit confessio ad salutem (Rom. 10.). Corde ergo tenenda est fides: ore propalanda est veritas. Deinde ostendit, quomodo in domum Dei introeat in holocaustis: et ipse holocausta exponit, dicens:

15. Holocausta medullata offeram tibi, cum incenso arietum. Quid est medullata? Pinguia, suavia, plena caritate et dulcedine. Meipsum tibi offeram, pingue sacrificium, cum incenso arietum, id est, cum incensa et consumpta omni altitudinis et rigore supera

* Penes Augustin., *ablusti.*

b Rectus apud Augustin., *ita et ipsa tentationes, etc.*

hæc, in medullis meis erit, quod te diligo. Nihil enim interius medullis nostris. Ossa interiora sunt carne, medulla interiora sunt ipsi ossibus. Quisquis ergo in superficie colit Deum, magis placere vult hominibus. Aliud autem intus sentiens non offert holocausta medullata. Cujus autem medullam inspicit, ipsum totum accipit. Totum corpus Christi loquitur hoc. Est quod offert Deo, scilicet incensum arietum. Arietes sunt duces Ecclesiarum. Incensum est oratio sanctorum. Maxime autem ar eies o. nat pro gregibus. Et bene per incensum oratio accipitur, quia ibi electorum cor divino igne accenditur. Et sicut incensum fumus suaviter redolet hominibus, sic orationis devotio suaviter flagrat Deo. *Offeram tibi boves cum hircis.* Bovæ invenimus trituras, et ipsi offeruntur Deo. Apostolus de annuntiatoribus Evangelii dixit intelligendum, quod scriptum est: *Bovæ trituras os non infranabis (1. Cor. 9; Deut. 25.).* Ergo magni illi arietes, magni illi boves. Quid illi, qui forte consocii sunt aliquorum peccatorum? Nunquid ipsi remanebunt, et ad holocaustum non pertinebunt? Ideo ne ipsi timeant, addidit et hircos. Hirci per se non salvantur, adjuncti bobus accipiuntur. Fecerunt sibi amicos de mammona iniquitatis, ut et ipsi recipiant eos in æterna tabernacula (Luc. 16.). Ergo tales hirci ad sinistram non erunt (Matth. 25.), quoniam, elemosinis peccata sua releverunt (Dan. 4.). Possunt ergo per boves figurari electorum virtutes, quibus duritia mentis exaratur, ut habilis ad ferendos fructus spirituales habeatur. Bovæ ergo Deo offerunt, qui virtutes quas habent gratiæ ipsius humiliter ascribunt. Hircos quoque offerre, est immundos, et lascivios motus animi Domino suppliciter confiteri. Hircos Deo offerimus, quando in nobis omnem luxuriam et petulantiam immolamus. Rursus ad alia beneficia intelligenda gentes invitat, dicens:

16. *Venite, passibus mentis: audite, auribus cordis, et narrabo (omnes qui timetis Deum).* Si Deum non timetis, non narrabo. Non est quibus narretur, ubi timor Dei non est. Dei timor aperiet aures, ut sit, qua intret, quod narraturus sum. Scilicet *quanta beneficia, præter illa, quæ dicta sunt, fecit animæ meæ, si vultis et vestræ.* Dedit enim, ut ad eum clamarem, et clamando in corde exultarem, etc. Et hoc est, quod dicit:

325 17. *Ad ipsum ore meo clamavi, et exultavi sub lingua mea.* Hoc ipsum factum dicit animæ suæ, ut ad Deum ore suo clamaret. Prius enim Ecclesia de Gentibus lapides adorabat atque ad simulacra muta clamabat. Jam imago Dei conversa est ad creatorem suum. Et qui dicebat lapidi, Pater meus es tu: nunc dicit Deo, Pater noster, qui es in caelis (Matth. 6.). *Ore meo (inquit) clamavi, non ore alieno.* Nam quando ad lapides clamabant, ore alieno clamabant. Quando ad Deum clamavi, quod ipse inspiravit, *ad ipsum ore meo clamavi.* Sub lingua vero exultare, est ex clamore vocis gaudium in corde concipere. Ipse est verus clamor ad Deum, scilicet affectus cordis. Ipsum publice prædicavi: ipsum in secreto confessus sum. Parum est exaltare Deum lingua, sed et sub lingua: ut quod certus loqueris, tacitus hoc cogites. Hæc clamat exultanter sub lingua, quem non remordet conscientia. Cujus autem conscientia peccatrix est, ejus quoque oratio inutilis est (Joan. 9.). Quod manifeste declaratur, cum subditur:

18. *Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.* Quasi aspiciat in corde iniquitas, quando ea mentis oculis placet, quando delectat, quando eam ipsa ratio approbat, et amat. Ea enim, quæ diligimus, libenter aspicere solemus. Sed quia (sicut scriptum est) immundis et peccatoribus nihil est mundum (Tit. 1.): quicquid ab immundo corde derivatur, sive sit oratio, sive prædicatio, sive operatio, totum a Deo immundum et infructuosum reputatur. Ergo non exaudiet Deus precem, cujus ex iniquitate corruptam conspiciat mentem. Noli igitur

A (Ex Augustino) illum in corde tuo aspicere, id est, intra te deligere. Quicquid lætum promiserit, ut illicit ad peccandum: quicquid triste minata fuerit, ut impellat ad male faciendum, despici dignum est, ut calcetur: non conspici, ut accipietur.

19. *Propterea exaudicit Deus, et attendit voci deprecationis meæ. Quid est propterea?* Quia iniquitatem non aspexit in corde meo. Hinc Apostolus ait (1. Joan. 3.): Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus, quia quicquid postulaverimus, accipiemus. Et hoc non ex nostris meritis, sed ex gratia ipsius. Propterea hoc subiunxit:

20. *Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, et misericordiam suam a me.* Sic enim pervenit ad resurrectionem iste, qui loquitur, ubi jam et nos esse sumus, et vox nostra ista est. Quamdiu ergo hic sumus, hoc oramus Deum, ut non amoveat a nobis orationem nostram, et misericordiam suam, id est, ut perseveranter creemus nos, et perseveranter miseretur ipse. Multi tamen languescunt in orando, et cum in novitate suæ conversionis ferventes sint, postea frigide et negligenter securi fiunt. Pigrescit animus, interruptur oratio. Dormis tu, vigilat hostis, tentationes exercescunt. Propterea præcepit Dominus, quia oportet semper orare, et nunquam deficere (Luc. 18.). Ergo non deficiamus in orando, securi de promissione: quia si differt, non aufert. Et pio affectu dicamus: *Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, et misericordiam suam a me.* Cum videris (Ex Aug.) non a te amotam orationem tuam, securus est, quia non a te amota misericordia ipsius.

326 TITULUS PSALMI LXVI.

1. Titulus sequentis psalmi est: *In finem, in hymnis psalmus canticum David.* Psalmus iste convenit David prophetae, sive calibet Jesse: qui ideo dicitur psalmus, quia animet ad confessionem. Et dicitur canticum, quia nobis proposuit maximam exultationem de illuminatione utriusque populi, scilicet Iudæorum et Gentium, quæ futura erat per Christum. Psalmus, dico, habitus in hymnis, id est, in laudibus Dei: vel in hymnis, id est, inter illos, qui per excellentiam vocantur hymni. Intellexit enim propheta Deum esse laudandum de illuminatione, quam daturus erat mundo: de qua omnes debemus eum summo studio laudare. Hoc enim intendit admonere psalmus, qui nos dirigit in finem, id est, Christum. Materia est Christus illuminator. In prima parte precatur illuminationem. In secunda parte (quæ incipit, *Confitemur tibi populi, Deus*) hortatur ad utramque confessionem, id est, peccati et laudis. Et ponit causam Deum judicem æquum: In tertia parte, qua repetit eundem versum, admonet ad eandem confessionem: sed alia de causa, scilicet, quia terra prius sterilis, modo in adventu Filii dedit fructum suum. Et quis vidit esse omnia bona ex misericordia Dei, antequam dedit de illuminatione, misericordiam precatur dicens:

PSALMUS LXVI.

2. *Deus misereatur nostri.* Dimittendo peccata. Et benedical nobis, id est, multiplicet nos et numero et virtute: hoc videlicet ordine, ut *illuminet vultum suum super nos.* Id est, in superiori parte nosri, in mente nostra splendere faciat Filium suum, sapientiam suam, qui est vultus, et imago ejus. Per Filium enim representatur Pater, sicut ipse ait: Qui videt me, videt et Patrem (Joan. 14.). Deinde subiungit, quod præmiserat: *Et misereatur nostri.* Utrumque est enim nobis necessarium, et utrumque legimus scriptum: Et misericordia ejus præveniet me (Psalm. 18.): Et misericordia ejus subsequetur me (Psalm. 12.). Prima ergo misericordia est, de remissione peccatorum, de multitudine virtutum, de illuminatione sapientiæ. Secunda misericordia est, vel bona, quæ largitur Deus, ut jam in nobis conservare dignetur. Utrumque hortantur psalmi, ut nos benedical Deus, et ut nos benedicamus Deum. Cum benedici nos Deus, nos crescimus. Et cum benedicimus Deum, nos crescimus. Utrumque nobis prodest. Prior est in nobis benedictio Domini, et consequens est, ut et

nos benedicamus Domnum. Illa pluvia, iste fructus A est : *illuminet* (inquit) *vultum suum super nos* : lumen suum nobis impressum, per nos obscuratum, et sero extinctum est per peccatum. Ipse ergo peccatum tollit et illuminet. Mittat radium sapientiae suae. *Tenebras nostras expellat*, ut, in nobis imago ejus fulgeat. *Quare convertit se ad Dei familiarem locutionem, et dicit* :

3. *Ut cognoscamus in terra viam tuam*. In qua terra? *In omnibus gentibus*. *Quam viam?* *Salutare tuum*, id est, Filium tuum, quo *salvemur*. Ipse enim ait : Ego sum via, veritas et vita (*Joan. 14.*). Ad hoc ergo miserere, ad hoc illumina, ut viam cognoscamus, per quam ad te pertingere **327** valeamus. Attende quomodo factus est nobis Christus via. Evangelista dicit : Verbum caro factum est, et habitavit in nobis (*Joan. 1.*). In eo ergo, quod Deus factus est homo, data est nobis fiducia, ut homo possit fieri Deus. Et quia nostram carnem fecit immortalam, dedit nobis certitudinem, mortalem posse pertingere ad immortalitatem. Haec est via, quam ostendit nobis Deus in terra, qua gradiamur ad caelestia. Et haec est fides nostra.

4. *Confiteantur ergo tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes*. Quia cognoverunt viam tuam. Confiteantur jam peccata sua. Confiteantur et laudem tuam. Et non unus populus tantum, sed *populi omnes* : quia ad gratiam invitantur omnes. Prius se accensent : prius se condemnent, ut sic postmodum digne te laudent. Quid times confiteri, o homo, qui non confitendo esse non potes occultus? *Diminueris tacitus, qui passus liberari confessus*. Ad hoc exigit Deus confessionem, ut liberet humilem. Et quia ista confessio non ad supplicium ducit, sed ad gaudium : sequitur et dicit :

5. *Lætentur et exultent gentes*. Lætitia refertur ad animam : exultatio ad corpus. Cum ergo salventur corpore et anima, lætentur, et exultent gentes. Et dicit quare : *quia iudicatus populos in æquitate*. Reddendo singulis secundum merita sua. Et quia propter hoc non multum laudaretur (quia nisi misericorditer in hac vita etiam homines visitaret, omnes damnarentur), ideo adjecit : *Et gentes in terra dirigit* : subaudi, ut recte vivendo ambulent. Distortæ erant gentes : venit manus Dei : extenta est misericorditer, Dixit per justitiam, quos tortuosos invenit per culpam. Directæ sunt gentes : ambulantes in fide, gaudentes in Deo suo, pia opera facientes. Repetit ergo eundem versum in exhortatione, quam præiubuit : sed aliam causam subdit.

6. *Confiteantur tibi populi, Deus : confiteantur tibi populi omnes*. Audi causam : *Terra dedit fructum suum*. Terra, quæ prius maledicta erat, et proferebat spinas et tribulos (in maledictione, quam dixit Deus Adæ : Maledicta terra in opere tuo [*Genes. 3.*]) facta est (*Ex Augustino*) fructificans dando fructum suum, id est, convenientia opera sua. Omnis terra erat spinis plena. Accessit eradicantis manus : accessit vocatio majestatis ejus, et misericordiae. Cæpit terra confiteri. Jam dat terra fructum suum. Fecit enim Deus, quod subjunctum est :

7. *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus : et metuant eum omnes fines terræ*. Etiam (*Ex eod.*) atque multipliciter benedicendo. Benedictio enim in multiplicatione solet maxime et proprie intelligi : quod in Genesi manifestum est. Nam quod fecit Deus lucem, et divisit a tenebris : et fecit firmamentum, et discretit mare ab arida : nusquam ibi dictum est : Benedixit Deus. Ventum est ad ea, quæ fecunditatis habitura erant semen : et benedixit, dicens eis : Crescite et multiplicamini, et replete aquas maris : avesque multiplicentur super terram. Similiter et homini benedicens ait : Crescite et multiplicamini, et replete faciem terræ (*Gen. 1.*). Patet itaque, quia in benedictione multiplicatio intelligitur.

^a Augustin. typhum.

Et notandum quod cum tertio diceret Deus, non ait, *Metuunt eum, sed eum*. In quo evidenter Trinitas est declarata, quæ trina **328** in personis, et una creditur in substantia. *Et metuant* (inquit) *eum omnes fines terræ*. Sic abundanter in nomine Christi benedicat nos Deus, ut filiis suis impleat universam faciem terræ, adoptatis in regnum suum cohæredibus unigeniti Filii sui (*Galat. 4.*). Bene autem ait : *Et metuant eum*, quia nulla in hoc mundo vera securitas. beatus homo, qui semper est pavulus (*Prov. 28.*). Nescit homo diem, neque horam, quando transeat (*Matth. 25.*). Nescit utrum odio an amore dignus sit (*Eccles. 9.*). Timeamus ergo Deum. Timeamus iudicium ejus : ut postea securi esse valeamus.

TITULUS PSALMI LXVII.

1. Sequitur titulus psalmi sequentis : *In finem, psalmus David*. Psalmus iste, qui est designatus cantici et maximæ exultationis, attribuitur David prophætæ, qui hic loquitur ascendenti in finem, id est, in Christum : vel consideranti ea, quæ in fine temporum erant ventura. Psalmus iste ideo est cantici, quia tale, quid unde nobis exultandum est, proponit : quia repræsentat mysterium nostræ reparationis. Est namque psalmus iste referens Evangelicis sacramentis. Loquitur enim de passione, ubi dicitur : Domini Domini exitus mortis. De resurrectione, ubi dicitur : Exurgat Deus. De ascensione, ubi dicitur : Ascendisti in altum. De emissionem Spiritus Sancti, ubi dicitur : Confirma Deus hoc quod operatus es in nobis. De incarnatione, ubi dicitur : Manda Deus virtuti tue. Quæ omnia debent nobis esse cantica et exultatio. Materiam est Christus exaltatus, et exaltans Ecclesiam. Intentio est nos admonere ad Christi exultationem, et cantemus Christo, et exaltemus eum. Hæc quidem intentio notatur in psalmo in pluribus locis. Invitat propheta omnes futuros filios Ecclesie, ut attendentes beneficia, quæ eis attribuentur per Christi passionem et resurrectionem, etc., ne in vacuum gratiam Dei recipiant (*2. Cor. 8.*), ne ingrati sint. Sed gratiam, quæ eis per hæc mysteria data est, quam maxime celebrent voce et opere, et in eadem gratiam (sicut versus finem psalmi subiungitur : *Regna terræ cantate Deo*) omnimodâ jocunditate in Domino exultent. Et notandum quod, sicut sæpe dictum est, ut magis affectum suum more prophetico exprimat, loquitur in psalmi principio sub figura optantis : tamen juxta sententiam enunciativæ orationis, sic inclupens.

PSALMUS LXVII.

2. *Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus*. Jam (*Ex Augustino*) factum est. Resurrexit Christus, et dissipati sunt inimici ejus per omnes gentes. Judæi in eò ipso loco, ubi inimicitias exercuerunt, debellati sunt, atque inde per cuncta dispersi. Et nunc oderunt, sed metuunt : et ipso metu faciunt, quod sequitur. *Et fugiant, qui oderunt eum a facie ejus*. Fuga quippe animi est timor. Nam carnali fuga, quo fugiunt a facie ejus, qui ubique est præsens? Quo ibi (inquit) a spiritu tuo? Et quo a facie tua fugiam (*Psal. 138.*)? Animo ergo, non corpore fugiunt : timendo potius, quam latendo. Nec ab ea facie, quam non vident, sed ab ea, quam coguntur, ut videant. Facies quippe ejus appellata est præsentia ejus per Ecclesiam ejus. Fugiant ergo a facie ejus. Timeant a præsentia sanctorum et fidelium ejus. **329** Sive a facie ejus fugiant, sicut scriptum est : Tollatur impius, ne videat gloriam Dei (*Psalmi. 26.*). De quibus adhuc subditur :

3. *Sicut deficiit fuitus, deficiant*. Extulerunt enim (*Ex Augustino*) se ab ignibus odiorum suorum, in superbæ et cumulum : et ponentes in caelum os suum, atque clamantes Cruellis crucifige eum (*Joan. 19.*), quasi victores tumuerunt : sed mox victi evanuerunt. Est autem proprium superborum, ut deficiant sicut fumus. Sicut enim fumus procedit ab igne : sic exaltatio eorum procedit ab ardore concupiscentiæ. Et sicut fumus quanto magis ascendit, tanto magis evanescit : sic superbus quo plus exaltatur in elatione, eo amplius deficit a veritate. Adhuc quoque penam eorum exaggerat, cum subjar-

git : *Stetit sicut cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Domini.* Quamvis fortasse eos hoc loco significaverit (*Ex eod.*), quorum duritia et impenitentia lacrymæ solvitur : tamen etiam aliud intelligi potest, ut futurum iudicium comminetur. Nam quia in hoc sæculo, sicut fumus se extollendo defecerunt : veniet illis in fine extrema damnatio, ut a Dei facie, idest, præsentia pereant in æternum, cum ipse præsentatus fuerit in sua claritate, velut ignis ad penam malorum, lumenque honorum. Peribunt quippe peccatores : non ut prorsus deficiant a substantia, sed sicut a facie ignis sicut cera, sic a terrore districti iudicis dissolventur in conscientia. Postquam ostendit de Christi exaltatione quid contingat malis, consequenter insinuat quid de eadem proveniat bonis, dicens :

4. *Et iusti epulentur*, idest, reficiantur ipso scilicet Deo, qui erit omnia in omnibus (*Ephes. 1.*). *Et exultent in conspectu Dei.* Non enim erit exultationis huius tamquam coram hominibus ulla iocunditatis, sed in conspectu eius qui sine errore inspicit quod donavit. Vel exultabunt iusti in conspectu Dei, quia ipsum facie ad faciem videbunt (*1. Cor. 15.*). Unde adhuc recte subditur : *Et delectentur in lætitia.* Tunc quidem lætitia delectabilis erit, quando timor et sollicitudo omnis exclusa fuerit, quando æterna permanebit securitas et secunda æternitas. Deinde (*Ex Aug.*) se ad ipsos convertit, quibus tantam spem dedit. Et hic viventes alloquitur et hortatur :

5. *Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus.* Admonet ut ea quæ dicuntur, opere compleantur. Discreverunt quidam inter canticum et psalmum, ut quoniam canticum ore profertur, psalmus autem adhibito visibili organo, idest, psalterio canitur, per canticum significari videantur intelligentiæ mentis, per psalmum vero opera corporis. Ita ergo quidam discreverunt, ut Cantate Deo, dictum videatur, quia quæ in seipsa mens agit, Deo nota sunt, sed ab hominibus non videntur. Opera vero bona quoniam ideo videnda sunt ab hominibus, ut glorificent Patrem nostrum qui in cælis est (*Matth. 6.*) : merito dictum sit : *Psallite nomini, idest, diffamationi ejus, ut laudabiliter nominetur.* Cantat Deo qui vivit Deo. Psallit nomini ejus, qui operatur in gloriam ejus. Ita cantate Deo : ita psallite Deo, idest, sic vivendo, sic operando. Et etiam *iter facite ei*, idest, corda auditorum prædicando ei aperite. *Qui*, idest, ipse cui viam parare debetis, *Ascendit super occasum.* Vicit **330** mortem, sicut per prophetam suum ait : *Ero mors tua, o mors* (*Ose. 13. 1. Cor. 15; Hebr. 2.*). *Iter facite Christo* (*Ex Aug.*), ut per speciosos pedes evangelizantium, pervia sint ei corda credentium. Ipse enim ascendit super occasum, cum resurgendo vicit corporis casum. Illi etiam iter faciunt Christo, qui a pravis cogitationibus corda mundant, et ea fide et bonis moribus atque virtutibus ornant. Quod ubi factum fuit domus pudici pectoris templum repente sit Dei. Et debetis ei iter facere, quia *Domini nomen est illi.* Hoc nomen quod est Dominus, specialiter ei congruit : quia ipse per se dominatur : et nemo potest dominari, nisi per ipsum. Et quia opus bonum et prædicatio Dei etiam cum alacritate debet fieri, recte subjunctum est : *Exultate in conspectu ejus.* Dum enim lætitiis iter ei, dum præparatis qua veniat, gentesque possideat, multam passuri estis in conspectu hominum tristitiam. Sed vos (*Ex eod.*) non solum nolite desistere, sed etiam exultate, non in conspectu hominum, sed in conspectu Dei : Spe gaudentes, in tribulatione patientes (*Rom. 12.*). Illi autem qui vos modo turbant, postmodum turbabuntur a facie ejus. Audituri enim sunt in iudicio : *lie in ignem æternum* (*Matth. 25.*). *Turbabuntur a facie ejus.* Cujus ejus ?

6. *Patris orphanorum, et iudicis viduarum.* A facie iusti et veri Dei, qui turbat impios, ut severa potes-

tas : colligit viduas et orphanos, ut pius pater. Beati orphani et viduae, qui talem Patrem habent et Iudicem. Illi autem sunt illi orphani et viduæ, quibus diabolus pater et maritus mortuus est. Ipsi sunt qui dicunt : Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me (*Psal. 26.*). De his (*Ex Aug.*) orphanis et viduis, idest, spei secularis societate destitutis, Dominus sibi templum fabricat, de quo consequenter dicit : *Deus in loco sancto suo.* Quem locum evidentius ostendit, cum subdit :

7. *Deus qui inhabitare facit*, plures homines, *Unius moris in domo*, idest, unius voluntatis secundum fidem et caritatem in una Ecclesia. Illi sunt, de quibus legitur : *Erat eis cor unum et anima una* (*Act. 4.*). Unius quidem moris sunt, quorum propositum non mutatur in diversa. In talibus est Deus, tanquam in loco sancto suo. Nam sicut in magna hominis domo, non in qualicumque loco requiescit dominus ejus, sed aliquo utique secretiore et honoratiore loco : sic Deus non in omnibus habitat, sed in his tantum-

8. *Deus qui inhabitare facit unius moris in domo* : sic Deus non in omnibus habitat, sed in his tantum- qui unius moris sunt, qui unanimiter et concorditer vivunt. Nec hoc suis viribus debent adscribere, quia non sunt ipsi qui faciunt : sed Deus hoc per eos facit, qui inhabitare facit unius moris in domo : cuius adhuc gratia magis commendatur, cum subinfertur : *Qui educit victos in fortitudine.* Vincunt enim tenebat hostis antiquus genus humanum, quod sunt quidem fortitudine Dominus liberavit. Victi in inferno et Patriarchæ et Prophetæ detinebantur, quos magna secum virtute eduxit. Vincit erat Petrus, quem ex Herodis carceribus extraxit (*Act. 12.*). Solvit et gravia vincula peccatorum quibus impediabantur ne ambularent in via præceptorum. *Similiter eos qui exasperant*, idest, ita fortiter et potenter educit alios, qui resistendo justitiæ Deum ad iram provocant. *Qui habitant in sepulcris*, idest, consentiunt voluptatibus carnis : **331** quæ caro est sepulcrum animæ, quia ibi anima carni consentiens putrescit, sicut caro in sepulcro. Illi (*Ex Augustino*) compediti forsitan volunt, nec ambulare possunt ; Deumque deprecantur, ut possint ; eique dicunt : De necessitatibus meis erue me (*Psal. 24.*). A quo exaudiri gratias agunt, dicentes : *Dirupisti vincula mea* (*Psal. 115.*). Isti autem exasperantes, qui habitant in sepulcris, in eo genere sunt, quod alio loco Scriptura significat, dicens : *A mortuo veluti qui non sit, perit confessio* (*Ecclesi. 17.*). Unde est et illud : *Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit* (*Prov. 18.*). Aliud est enim desiderare, aliud oppugnavere justitiam, aliud a malo velle liberari, aliud mala sua defendere, potius quam fateri : utroque tamen gratia Christi educit in fortitudine. Qua fortitudine, nisi ut adversus peccatum usque ad sanguinem certent ? Ex utroque enim genere sunt idonei, quibus constituitur locus sanctus ejus. Illi soluti, illi resuscitati. Et hoc quod modo spiritualiter adimpletur, prius figuratiter ostendebatur. Quomodo ? sequitur et dicit :

8. *Deus, cum egredieris in conspectu populi tui*, per columnam nubis in die, et per splendorem ignis in nocte (*Exod. 13.*). *Cum pertansires in deserto.* Ducendo populum tuum per desertum.

9. *Terra mota est.* Moveri enim videbatur mons Sina. *Etenim cæli distillaverunt manna* (*Exod. 16.*). *A facie Dei Sinai*, idest, Dei habitantis in illo monte. *A facie Dei Israel*, idest, Dei cujus erat populus Israel. Tu qui tanta miracula tunc fecisti, facies quoque quod subjunctum est :

10. *Pluviam voluntariam segregabis, Deus, hæretitati tuæ, et infirmata est. Tu vero perfecisti eam.* Sed jam mysteriorum secreta, Domino revelante, videamus. Egressus ejus intelligitur, cum apparet in operibus suis. Apparet autem non omnibus, sed eis qui noverunt opera ejus intueri. Non enim ea opera nunc dico, quæ conspicua sunt omnibus, hoc est, cælum, terram, mare, et universa quæ in eis sunt. Sed

* Alio et veriore sensu penes Augustin., in penitentia lacrymas.

o, era quibus edneit in fortitudine compeditos : similiter exasperantes, qui habitant in sepulchris : et facit eos unus moris in domo. Sic egredietur coram populo suo, idest, coram eis, qui istam gratiam ejus intelligunt. Denique sequitur, *Dum transires in deserto, terra mota est.* Desertum erant Gentes, quæ ignorabant Deum. Desertum erat, ubi lex nulla ab ipso Deo data erat, ubi nulli Prophetæ habitaverant, qui Dominum venturum esse prædixerant. *Cum ergo transires in deserto.* Cum prædicareris in Gentibus, *terra mota est :* terreni homines ad fidem excitati sunt. Sed unde mota est? *Etenim cæli distillaverunt a facie Dei Sinai.* Etenim ut terra mota esset ad fidem, cum in deserto Gentium transiret Evangelium, cæli distillaverunt a facie Dei. Hi sunt cæli de quibus in alio psalmo cantatur : Cæli enarrant gloriam Dei (*Psal. 18.*). De his quippe paulo post ibi dicitur, non sunt loquelæ neque sermones quorum non audiantur voces eorum. Non antem cæli a seipsis distillaverunt : sed a facie Dei Sinai, idest, Dei inhabitantis eos, sicut habitat in monte Sina. Ipsi sunt montes de quibus dicitur : Levavi oculos meos in montes (*Psal. 120.*). Et iterum : Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis (*Psal. 75.*). Et ipse est Deus Israel, idest, populi videntis Deum. Et sicut cæli distillaverunt manna (*Exod. 16.*), sic tu Deus pluviam voluntariam, idest, gratiam gratiam, segregabis **332** hereditati tuæ, idest, segregatim dabis Ecclesiæ tuæ. Pluvia voluntaria merito gratia Dei intelligitur, quia nullis præcedentibus meritis, gratis datur. Si enim gratia (*Ex Augustino*), jam non ex operibus : alioquin gratia jam non est gratia (*Rom. 11.*). Hæc pluvia voluntaria genuit nos verbo veritatis. Hanc pluviam segregavit Deus hereditati suæ. *Et infirmata est.* Agnovit enim non se esse aliquid per seipsam, non viribus suis, sed gratiæ Dei tribuendum esse quod est. Agnovit quod dictum est : In firmitatibus meis gloriabor (*2. Cor. 12.*). Et iterum : Noli altum sapere, sed time (*Rom. 11.*). Ipsa infirmata est. *Tu vero perfecti eam,* quia virtus in infirmitate perficitur (*2. Cor. 12.*). Infirmata est in se, ut perficeretur in te.

11. *Animalia tua habitabunt in ea.* In hac hereditate animalia inhabitant, quia inter sanctam Ecclesiam mites et mansueti (quibus jugum Dei suave est, et onus ejus leve [*Matth. 11.*]) humiliter vivendo perseverant. Sive *animalia Dei* Doctores et prælati Ecclesiæ possunt intelligi, qui in hac hereditate inhabitant : atque super se aliorum onera compatiendo portant. Ibi Scripturis sacris tanquam læno quodam spirituali nutriuntur, et cælesti fonte sanctoque Spiritu imbuuntur, Et bene cum ait, *Animalia*, subjunxit, *Tua*, idest, tibi subdita, non sibi libera. Et hanc pluviam *Parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.* Gratiam tuam humili contulisti, non ex tuis meritis, sed ex sola dulcedine tuæ caritatis. Quia dilexisti pauperes, ideo eos tua gratia distasti. Et apte ait, In dulcedine tua. Quid enim (*Ex Arg.*) dulcius caritate? Opus autem gratiæ non ex timore pœnæ perficitur, sed ex amore justitiæ. Deinde ostendit parationes quas pauperi suo Deus fecit. Ait enim :

12. *Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa.* Ego (inquit) dabo vobis os et sapientiam, cui non poterunt resistere omnes adversarii vestri (*Luc. 21.*). Et iterum : Aperi os tuum, et implebo illud (*Psal. 80.*). Hæc sunt cibaria quæ suis animalibus in sua hereditate largitur Deus. Quæ quantum dulcedinis habeant, unum ex his animalibus insinuat, ubi ait : Quam dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo (*Psal. 118.*). *Evangelizantibus* (inquit) *virtute multa*, hoc est, in constantia magna. Occidi enim possunt, sed flecti nequeunt. Audi virtutem evangelizantium. Quis (inquiunt) nos separabit a caritate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Scimus quia neque mors, neque vita, neque creatura aliqua poterit nos separare a caritate Dei,

quæ est in Christo Jesu (*Rom. 8.*). Quia Dominus dabit verbum evangelizantibus.

13. *Rex virtutum dilecti dilecti*, id est, Deus Pater, qui est Rex virtutum. Quæ virtutes sunt *dilecti dilecti*, idest, Filii sui. Dilectus enim quando non ponitur quis dilectus, antonomastice Filius unicus intelligitur. Quod autem dicit *Dilecti dilecti*, ipsum nomen replicat loco pronominis : ac si dicat dilecti sui. Talis locutio in Scriptura divina frequenter invenitur, ut est illud : Fecit Moyses sicut præcepit Dominus Moysi (*Exod. 25.*), idest, sibi : vel ita potest legi : Tu dicis *virtutum dilecti* : Cujus dilecti? omnino, inquit, et super omnia semperque dilecti. De quo dicit ipse Pater : Illic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hujus quidem dilecti sunt virtutes omnes (*Matth. 3. et 17; Luc. 3.*). Et ipse est Dei virtus et sapientia (*1. Cor. 1.*). **333** Et qui quis fortis est, per Christum est fortis. Sed quia Filius nihil habet a se, nisi a Patre (*Joan. 8. 13. et 16.*), merito Deus Pater rex dicitur virtutum dilecti Filii sui. Cui dicit ipse dilectus : Omnia mea tua sunt (*Luc. 15.*). Et iterum : ego a me facio nihil. Pater meus usque modo operatur, et ego operor (*Joan. 6.*). Cum itaque dixisset, Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multa : quia ipsa virtus ab eo regitur, eique militat a quo datur. Ipse (inquit) Dominus est *rex virtutum dilecti*, deinde sequitur : *Et speciei domus dividere spolia.* Ac si (*Ex Augustino*) diceretur : Dilecti etiam Christi, dividendo spolia. Speciosam quippe domum, id est, Ecclesiam Christus fecit dividendo illi spolia, sicut speciosum est corpus distributione membrorum. Spolia porro dicuntur, quæ victis hostibus detrahuntur. Hoc quid sit, Evangelium nos admonet, ubi legimus : Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma auferet in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet (*Luc. 11.*). Fortis armatus diabolus est, qui hunc mundum possidebat. Sed Christus eo fortior superveniens ipsum devicit : arma abstulit, spolia distribuit. Hæc vasa Dominus mundans remissionem peccatorum. Hæc spolia sanctificans hosti erepta prostrato, atque alligato, divisit ea speciei domus suæ, alios constituens Apostolos, alios prophetas, alios pastores et doctores, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi (*Ephes. 4.*). Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa : omnia autem corporis membra, cum sint multa, unum corpus est. Sic et Christus (*Rom. 12.*). Nunquid omnes Apostoli? Nunquid omnes prophetæ? Nunquid omnes virtutes? Nunquid omnes dona habent curationum? Nunquid omnes linguæ loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Omnia autem hæc operatur unus atque idem spiritus, dividens propria unicuique prout vult (*1. Cor. 12.*). Hæc est species domus, cui dividuntur spolia : ut amator ejus hæc pulchritudine æcensus, exclamet : Domine, dilexi decorem domus tuæ (*Psal. 25.*). Jam in eo quod sequitur, se ad ipsa membra, de quibus sit species domus alloquendo convertit, dicens :

14. *Si dormiatis inter medios cleroæ.* O vos (*Ex Aug.*) qui tanquam spolia speciei domus dividimini, si dormiatis, id est, si a stultitiam seculari remoti quiescatis inter duo Testamenta, quæ media, id est, communia habendo utriusque parentis, scilicet, ut hoc, quod per figuram dictum est in priori, in secundo spiritualiter impletum esse intelligatis : eritis, *Pennæ columbæ deargentatæ.* Id est, ornamentum et exaltatio Ecclesiæ. Quia sicut columba per pennas sublimatur : ita Ecclesia per vestras prædicationes ad caelestia exaltabitur. Sancta Ecclesia merito dicitur columba, quia fel amaritudinis non habet : et quia virtute simplicitatis pollet, de qua alibi dictum est : Una est columba mea (*Cant. 6.*). Deargentatæ est autem, quia divinis eloquiis erudita. Eloquia namque Domini in alio loco dicuntur argentum igne examinatum, terræ purgatum septuplum (*Psal. 10.*). Si

ergo istis cleris duo Testamenta significantur : quid aliud admonemur, nisi ut ea Testamenta inter se consentire, non repugnare noverimus, sed intelligendo acquiescamus? nosque simul eorum concordie signum atque documentum, cum alterum **334** adversus alterum nihil dixisse sentimus, et cum pacifica admiratione quasi extasis sapore monstravimus. Per clericos ideo divinam Scripturam intelligimus, quia clericos Græce interpretatur *sora* Latine. Divinam autem Scripturam nullo humano habuimus arbitrio, sed sola sorte, id est, sola Dei electione. Alius hic (*Ex Augustino*) occurrit sensus forte anteponendus, ut clericos multo probabilius ipsas hereditates intelligamus : ut quoniam hereditas veteris Testamenti est terrena felicitas, hereditas vero novi Testamenti est terrena immortalitas : dormire sit inter medios clericos, nec illam querere ardentem, et adhuc istam expectare patienter. Nam qui Deo propterea servant, vel potius servire volunt : dum quærent in hac vita felicitatem, ablati sunt somnus ab eis, et non dormiunt. Flammantibus [Inflammantibus] enim cupiditatibus agitati in flagitia et facinora propelluntur : nec omnino requiescunt desiderando ut acquirant : metuendo ne amittant. Qui autem inquit (*sic Sapientia [Prov. 1.]*) habitabit in spe, et requiescet sine timore ab omni vanitate. Hoc est (quantum mihi videtur) dormire inter medios clericos, inest, inter medias hereditates, nondum in re, sed tamen in celestis hereditatis spe habitare : et a terrene felicitatis jam cupiditate conquiescere. Cum autem venerit, quod speramus : non jam inter duas hereditates requiescimus, sed in nova et vera, cuius vetus erat umbra, regnabimus. Et quia tam bene dormierant Apostoli, eis vellet pennæ nunc volitat, et laudibus exaltatur Ecclesia. Quorum exemplo dum sic etiam cæteri dormiunt, addunt pennæ, quibus usque in finem seculi sublimiter prædicatur ; *Et posteriora dorsi ejus in pallore auri erunt*, id est, in nitore sapientiæ. Per quem nitorem intelligimus caritatem. Calor enim sapientiæ divinæ est caritas. Sed quare a dorso, et non a pectore? An quia ibi sunt quomodo radices alarum? Caritas autem omnia suffert (1. Cor. 13.). Et (*Ex Augustino*) scriptum est : Alter alterius onera portat, et sic adimplet legis legem Christi (*Galat. 6.*). Vel aliter : Quid sunt ipsæ alæ, nisi duo præcepta caritatis, in quibus tanta lex prædet, et prophetæ (*Matth. 22.*)? Quid ipsa sarcina levis, nisi ipsa caritas, quæ in istis duobus præceptis impletur? Quicquid enim difficile est in præcepto, leve est amantem. Nec ob aliud intelligitur recte dictum, Onus meum leve est (*Matth. 11.*) : nisi quia dat Spiritum sanctum, per quem datur caritas in cordibus nostris (*Rom. 5.*) : ut amando liberaliter, faciamus, quod timendo, qui facit, serviliter facit. *Posteriora ergo dorsi ejus in pallore auri sunt*, quia quicquid portat Ecclesia, quicquid tolerat : totum in amore facit, totum in sapientia, totum in hilaritate. Corde est simplex, verba lucida, opere præclara. Quamdiu hoc facit, determinat tempus, dicens :

15. Dum discernit celestis reges super eam. Id est, quamdiu Filius Dei ordinat et constituit sanctos et prælatos, qui bene regnant et se et alios super eam, videlicet columbam. Quis est iste celestis, nisi ille qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia (*Ephes. 4.*)? Et quid est, aliud reges discernere super eam, nisi in opus ministerii, in adificationem corporis Christi præparare (1. Cor. 12.)? Licentur etiam (*Ex Aug.*) illi reges utique a regendo, et quid magis, quam carnis concupiscentias? ne regnent peccatum in eorum mortali corpore ad obediendum desideriis ejus : nec exhibeant **335** membra sua arma iniquitatis peccato, sed exhibeant se Deo tanquam ex mortuis viventes : et membra sua arma justitiæ Deo (*Rom. 6.*). Sic enim erunt reges primitus discreti ab alienigenis, quia non sunt jugum ducentes cum infidelibus. Leinde discreti inter se concorditer muneribus pro-

priis : ut autem discernantur, *Nive dealbabitur in Selmon.* Accipient remissionem peccatorum ab illo, qui ait : Si fuerint peccata vestra sicut cocerinum, tanquam nix dealbabitur (*Isai. 1.*). Bene ergo ait, *In Selmon*, quod interpretatur *umbra*, id est, in Christo. Constat autem umbra ex lumine et corpore. Illud lumen verum, quod verbum erat in principio apud Deum (*Joan. 1.*), ut quasi umbra fieret nobis, Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Deo scilicet homo tanquam lumini corpus accessit, et in eum credentes umbra protectionis operuit. Nive igitur in Selmon dealbantur, qui per gratiam quæ in Christo est, a peccatorum maculis mundantur. Selmon dico,

16. Mons Dei, mons pinguis. Christus enim prærogative dicitur, Mons Dei Patris, per eminentiam Deitatis. Intantum autem pinguis, ut in eo corporaliter habitaret omnium plenitudo divinitatis (*Coloss. 2.*). Nec solum in se pinguis extitit, sed et de se alios pinguavit. Unde et subditur : *Mons coagulatus* : secundum illos, quos lacte nutrit. *Mons pinguis* : secundum majores, quos per uberiorem dulcedinem suæ sapientiæ refecit. Nam et ipsum lac unde fit caseus, nigro modo significat gratiam. Manat quippe ex abundantia viscerum maternorum, et misericordia delectabili parvulis infunditur gratis. Et quia nonnulli de Christo dubitaverunt, et quodam sanctos illi coæquales in gratia crederunt : redarguit eos de errore, cum subiungit :

17. Ut quid suspicantini montes coagulatos? Nam et cæteri Sancti montes Dei dicti sunt. Nec desuerunt, qui eum dicerent, alii Joannem Baptistam, alii autem Heliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex prophetis (*Matth. 16.*). Ad quorum errorem compescendum, aliam excellentiam adhuc insinuat, in quo hunc sanctum montem ab aliis montibus sanctis differre probat. Ait ergo : *Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo.* Deo patri placuit habitare in isto monte, qui paratus est in cacumine montium, cui dicit : Tu es Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (*Matth. 3. et 17; Luc. 3.*). Nec habitat Deus in eo per particularem gratiam, sicut in cæteris Sanctis, sive ad tempus. Et hoc probat, cum subdit : *Etenim Dominus habitabit in finem.* Id est, in perfectionem habitationis. Intantum habitat in eo, ut plus habitare non possit : scilicet in unitate personæ, et æqualitate potentie. Non quia (*Ex Augustino*) in aliis non habitat, sed quia in aliis per ipsum. In ipso quippe habitat omnis plenitudo divinitatis : non umbraliter, sicut in templo a Salomone ficto, sed corporaliter (*Coloss. 2.*) et solide atque veraciter : quoniam Deus erat in Christi mundum reconcilians sibi (2. Cor. 5.). Vel ideo dicit, *Dominus habitabit in finem* : quia hoc melius manifestabitur in fine, quando in sua apparebit maiestate (*Matth. 25.*), et æqualitate. Vel Dominus Jesus Christus habitabit in Sanctis suis, perducens in finem, hoc est in seipsum. Finis enim legis Christus ad justitiam omni credenti (*Rom. 10.*). Postquam ostendit altitudinem Christi, consequenter insinuat, quid inde suæ Ecclesiæ proviniat. Ac si dicatur : Ecce **336** mons magnus atque incomparabilis Dominus Jesus : quid erunt illi, qui putantur montes coagulati?

18. Carrus Dei, inquit, erunt. Et ne pauci aestimentur, adiungit, *Decem milibus multiplex millia lætantium.* Quis enim auriga? *Dominus in eis, inquit. Ubi in Sinai in sancto.* Ingentem itaque multitudinem sanctorum, atque dilectum, qui portando Deum sunt quodammodo carrus Dei, significavit hoc nomine, ponens finitum pro infinito. Itaque inhabitando et regendo sicut bonus auriga perducit in finem, tanquam currum suum, velut in locum aliquem destinatum. In eo autem, quod multiplex in decem millibus dicitur, perfecto doctrinæ commendatur : quia decem propter Decalogum significat doctrinam : mille, quia perfectus est numerus, designat perfectio-

nem. Currus ergo Dei multiplex in decem millibus existit : quia numerus sanctorum aequandum decem præcepta legis multipliciter et perfecte vivit. Mirifice autem, cum dixisset. *Millia lætantium*, continuo subiecit : *Dominus in illis*. Ne miremur, quod lætentur : Dominus enim in illis. Ideo etsi sunt quasi tristes, semper tamen gaudentes (2. Cor. 6.). Nec jam ipso fine, quo nondum venerunt : sed spe sunt gaudentes, in tribulatione patientes (Rom. 12.). Quoniam *Dominus in illis in Sinai in sancto*. Id est, in mandato. Sina enim interpretatur *mandatum*. Et Apostolus dicit : Quia lex quidem sancta, et mandatum bonum et sanctum (Rom. 7.). Sed quid prodesset mandatum, nisi Dominus ibi esset? de quo dicitur : Deus est enim, qui operatur in vobis, et velle et operari pro bona voluntate (Philip. 1.). Itaque Dominus in eis, in mandato adjuvans eos, ut faciant mandatum. Quomodo in eis? Caritas enim Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis (Rom. 5.): et hæc est, qua mandatum impletur, et ideo millia lætantur. Quomodo hoc factum est? Converterit ad ipsum, qui fecit, et quomodo sit factum, nobis ostendit, dicens :

19. *Ascendisti in altum*, id est, in cælum resurgendo. *Carpsisti captivitatem*. Id est, genus humanum, quod diabolus captivaverat per peccatum, redemisti. *Accepisti dona in hominibus* : sicut alibi dicitur : et dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ (Psal. 2.). A Domino Deo nostro capta est nostra captivitas, ut fieret libertas. Hinc Petro dictum est : Ex hoc jam homines eris capiens (Luc. 5.). Capti ergo sumus, quia subjugati : sub leve illud jugum missi, liberati a peccato, ejus servi eramus (Rom. 6.), et justitiæ servi facti, ejus liberi fuimus. Unde et ipse in illis est, qui dedit dona hominibus, et *Accepit dona in hominibus* : ideoque in ista captivatione, in isto cursu, sub isto jugo non sunt millia plorantium, sed millia lætantium. Dominus quippe in illis in Sinai, in sancto. Et vere erant captivitas, quos tu accepisti : *Etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum*. Non credentes ipsi sunt captivitas. Non credendo enim possidebantur a diabolo, qui operatur in filiis diffidentiae (Ephes. 4.). In quibus et vos (inquit) fuistis aliquando, cum viveretis in eis (Ephes. 5.). Fides eos inde liberavit, ut jam credentes inhabitentur a Deo, facti domus Dei, et currus Dei millium lætantium. Unde qui hæc canebat, in spiritu ea prævidens, impletus et ipse lætita eructavit hymnum, dicens :

337. 20. *Benedictus Dominus die quotidie*. Id est, assidue usque in finem. Et quoniam currum illum duci vidit in æternum : sequitur et dicit : *Prosperrum iter faciet nobis, Deus salutarium nostrorum*. Omnia enim cooperantur in bonum his, qui secundum propositum vocati sunt sancti (Rom. 8.): et non perimit eos tentari supra, quam ferre possunt, sed facit etiam ex tentatione proventum (2. Cor. 10.). Propterea enim recte dicitur salutarium Deus, quia iter nostrum dirigit ad salutem, atque intantum prosperum facit, ut de hoc mundo faciat transire ad Patrem, et hinc, quod ipse Dominus ait : Volo : ut ubi ego sum, et ipsi sint mecum (Joan. 17.). Quis est iste Deus? Sequitur et dicit :

21. *Deus noster, Deus salvos faciendi*. Multum (Ex Augustino) gratia commendatur. Quis enim salvus es et, nisi ipse sanaret? Sed ut occurreret cogitationi : cur ergo morimur, si per ejus gratiam salvi facti sumus? continuo subiecit : *et Damini, Domini exitus mortis*. Tanquam diceret : Quid indignaris humana conditio, te habere exitum mortis? et Domini tui exitus non alius, quam mortis fuit. Potius ergo consolare, quam indignaris. Patienter ergo etiam ipsam mortem feramus, illius exemplo, qui licet peccato nullo esset debitor mortis, et Dominus esset, a quo nemo animam tolleret, sed eam ipse a semetipso poveret, etiam ipsius fuit exitus in pritis. Sed quamvis

humilis moreretur, tamen condemnabit superbos. Et hoc est, quod subdit :

22. *Veruntamen Deus confringet capita inimicorum suorum*. Capita confringere, est superbas mentes humiliare. Juxta, quod scriptum est : Omnis qui se exaltat humiliabitur (Matth. 23; Luc. 17.). Confringet etiam *verticem capilli*, id est, elationem cogitationis, *perambulantium in delictis suis* : id est, perseverantium in peccatis. Confracta sunt etiam inimicorum capita, id est, dominationes et imperium infidelium, et quotièe frangitur : ut uni capiti Christo totus mundus subjiciatur. Vel per capita possunt intelligi capitalia, id est, criminalia peccata. Per verticem vero capilli minuta et venialia valent designari. In quibus quisquis delectando ita perambulat, ut corrigendo dum vivit, non finiat : ipse Deus post mortem non minutus in deitate, confringet et destructum eum districti judicii sui animadversione. Per capillos ideo cogitationes accipimus, quia sicut capilli adhærent capiti, sic cogitationes menti. Bonæ autem cogitationes ornant mentem : malæ deturpant. Quosdam confringet, quosdam ad se converteret : ita quod alios faciat martyres, alios vero prædicatores. Et ad hoc confirmandum introducit Dominum loquentem sic :

23. *Dixit Dominus, id est, firmiter disposuit : Ex Basan convertam in profundum maris*. Basan interpretatur *confusio*. Et ex confusione peccati (Ex Augustino) fit conversio ad Deum. Inde est, quod Publicanus nec audebat oculos ad cælum levare. Ita se considerans confundebar, sed descendit justificatus (Luc. 18.). Item Basan interpretatur *siccitas*. Talis erat anima, quæ dicebat : Anima mea sicut terra sine aqua tibi (Psal. 42.). Et beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur (Matth. 5.). Deinde quid profundum maris, nisi profundam malitiam significat peccatoris? Unde scriptum est : Peccator cum venerit in profundum malorum, **338** contemnit (Prov. 18.). In profundum maris peccator convertitur, quando ad propriam conscientiam, Domino impellente, retruditur, ut mala, quæ gessit, recogitet, atque ea poenitendo deploret. Hinc est, quod Deus dicitur a quodam poenitente : Recogitabo tibi annos meos in amaritudine animæ meæ (Isai. 38.). Tunc quippe est vera conversio, quando animæ sit amarum, hoc quod ante fuerat dulce peccatum. Converterit ergo Deus in profundum ad eos quosque liberandos, qui erant desperatissimi peccatores. Quæ conversio, quam perfecta sit, insinuat, cum subjungit :

24. *Ut intingatur pes tuus in sanguine*. Unusquisque prædicator dum deambulando, verbum Dei annuntiat, in membris Christi pedis officium servat. Unde scriptum est : Quam speciosi pedes eorum, qui annuntiant pacem, qui annuntiant bona (Isai. 52.)! Talis pes erat Paulus, cum diceret : Non solum alligari, sed et morti paratus sum pro nomine Jesu (Act. 21.). Pes ergo Dei in sanguine intingitur, quando prædicator Christi pro fide Evangelica coloratur martyrio. Deinde adjungit : *Lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso*. Eos ipsos (Ex Augustino), qui usque ad sanguinem fuerant certaturi, etiam canes vocat : non detestabiles, sed laudabiles : Domino suo fidem servantes, et pro ejus domo contra inimicos latrantes. Non enim tantummodo canum dixit, sed *Canum tuorum* : nec eorum dentes, sed lingua laudata est. Quos propheta ex inimicis futuros esse prædixit, per illam scilicet conversionem, de qua superius loquebatur. Ex inimicis ergo fecit misericors Deus amicos suos : ut qui erant blasphemantes, postmodum fierent prædicantes, et qui Christum persequiebantur, deinde pro Christo morerentur (1. Tim. 1.). Et veluti quaereretur, unde hoc illis tantum bonum? continuo responsum est : *Ab ipso*, subaudis Deo. Nam quando id possent a seipsis? Etenim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem ipsius (Rom. 5.). Unde et subditur :

25. *Viderunt ingressus tuos, Deus.* Qualiter ingressus es in hunc mundum, quater incarnatus, qualiter humanatus, qualiter occisus, qualiter exaltatus, et glorificatus. Viderunt, crediderunt, atque eosdem ingressus prout potuerunt, imitando secuti sunt. Cujus ingressus? Non angeli, non patriarchæ, non prophetae, non cujuslibet justi: sed *Ingressus Dei mei*. Quia ad utilitatem meam carnem assumes, qui es Deus genitus a Patre *Regis mei*. Qui eris rex meus in humanitate. Hoc est, Tui ingressus non sunt vilipendendi, quia eris Deus et homo, reparans homines et regens. De quo recte subditur: *Qui est in sancto*. Non enim habitat Deus in corpore subdito peccatis (*Sap. 1.*), sed in eo, cuius conscientia sancta est et pura.

26. Ad hos ingressus insinuandos: *Prævenierunt principes*, id est, primitivi prædicatores Apostoli, quibus super Ecclesiam datus est principatus. Prævenierunt ergo cæteros, sicut principes et magistri; et non soli, sed *conjuncti psallentibus*. De quorum bonis operibus, tanquam visibilibus organis, glorificaretur Deus. Qui principes tanquam ministri et præpositi, erunt, *In medio juvenularum*, id est, Ecclesiarum, quæ adhuc erant novellæ, sicut primitivæ Ecclesiæ. Ipsarum dico, *tympanistrarum*, id est, carne mortificata. Deum laudantium. Tympana enim (*Ex Augustino*) **339** siccat corio sunt et extenso. Propter hæc omnia bona, o fideles,

27. *In Eccle. iis benedicite Deo.* Ubi est locus benedicendi. Quia qui extra Ecclesiam sunt, Deum digne laudare non possunt. Deo dico, *Domino*, qui nos creavit et regit. Illi (inquam) benedicite *de fontibus*, id est, propter fontes: propter sanctos Apostolos, qui vos spiritali doctrina reficiunt. Fontibus dico, *Israel*. Id est, procedentibus ex Judæa. Inde quippe (*Ex Aug.*) prius elegit, quos fontes faceret. Nam in te sunt electi Apostoli, et hi primitus audierunt: Qui biberit de aqua ista, quam ego dabo, non sitiet unquam: sed siet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (*Juan. 4.*).

28. *Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu.* Ibi (*Ex eod.*) Paulus novissimus Apostolorum, qui dicit: Nam et ego I-raelita sum, ex semine Abraham, de tribu Benjamin (*Rom. 12.*): qui factus est in excessu mentis, cum usque ad tertium cælum raperetur, et audiret ineffabilia verba, quæ non liceret homini loqui. Sive (inquit) in corpore, sive extra corpus, ego nescio, Deus scit (*1. Cor. 12.*). Et unde sunt principes, qui prævenierunt? sequitur, et dicit: *Principes Juda, duces eorum principes Zabulon, principes Nephthali.* Hebræa sunt quippe (*Ex eod.*) ista nomina, quorum *Juda, confessio* dicitur interpretari: *Zabulon habitaculum fortitudinis*: *Nephthali dilatatio mea*. Quæ omnia verissimos nobis insinuunt principes Ecclesiarum, dignos ducatu, dignos imitatione, dignos honoribus: Martyres namque in Ecclesiis locum suum tenent, atque apice sanctæ dignitatis excellunt. Jam vero in martyrio prima confessio est: et pro illa quidquid acciderit, tolerandi, sequens assumitur fortitudo. Deinde post omnia tolerata, finitibus angustiis, latitudo sequitur in præmiis. Potest et sic intelligi: ut (quoniam tria hæc præcipue commendat Apostolus, fidem, spem, et caritatem [*1. Cor. 13.*]) confessio sit in fide, fortitudo in spe, latitudo in caritate. Fidei quippe res est, ut corde credatur ad justitiam: ore autem confessio fiat ad salutem (*Rom. 10.*). In passionibus autem tribulationum tristis est: sed spes fortis est. Si enim, quod non videmus speramus: per patientiam expectamus (*Rom. 8.*). Latitudinem vero præstat caritatis in corde diffusio. Nam consummata caritas foras mittit timorem (*Rom. 5.*). Qui timor tormentum habet per animæ angustias. *Principes ergo Juda duces eorum*, qui in Ecclesiis benedicunt Dominum. *Principes Zabulon, principes Nephtholim.* Principes confessionis, fortitudi-

^a Vulgatus Augustinus, locum summum tenent.

^b Idem plenius, res tristis est. Mox autem vitiose

A dinis, latitudinis: principes fidei, spei, caritatis. Tantis principibus adjunctis tibi,

29. *Manda Deus, præcipe virtuti tuæ, Filio tuo*, per quem virtuose operaris. Ipse enim principum imperator: ipse est virtus et sapientia tua (*Hebr. 1.*), per quem facis, quidquid facis. Jussio tua, voluntas tua. *Manda virtuti tuæ*: tua voluntas impleatur: tua potentia declaratur. *Confirma, Deus, hoc quod operatus es in nobis.* Manda Verbo, ut fiat. Manda, per Verbum. Confirma, per Spiritum sanctum. Manda, ^c dicendo: confirma, adjuvando. Jube quod vis, fac quod jubes. Quod si feceris, fiet quod sequitur:

30. *A templo tuo in Jerusalem*, quæ est libera mater nostra. Et ipsa est templum sanctum tuum.

340 *Ab hoc templo tuo, Tibi offerent reges munera.* Scilicet seipsos, sive laudis sacrificia. Vel manda, sicut dictum est, a templo tuo in Jerusalem. Ibi enim incepit Apostolorum prædicatio. Unde cum Dominus Apostolis prædicare præciperet Evangelium omni creaturæ (*Math. 28; Marc. 16.*): Incipientes (inquit) ab Jerusalem (*Luc. 24.*). Quod alius propheta longe ante præviderat, cum dicebat: De Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem (*Isai. 2.*). Prævidens autem in Ecclesia Dei futuros hæreticos, adjuvit:

31. *Increpa feras arundinis.* Fera non immerito appellantur hæretici, quia ipsi dilaniant animas simplices, quemadmodum fera oves. Et recte dicuntur *arundinis*, quia mobilis et instabilis sunt sermonis. Eo dicit Apostolus Petrus indoctos et instabiles esse (*2. Petr. 3.*): atque ad suum proprium iteritum pervertere Scripturas. Qui quoniam duræ et indomitæ cervicis sunt, iugo disciplinæ pacifico lenique non subditi, impatientes aratri atque doctrinæ: ideo taurorum etiam nomine designantur, cum subditur: *Congregatio taurorum in vaccis populorum.* Non enim universos populos seducunt, in quibus sunt graves et stabiles. Unde scriptum est: In populo gravi laudabo te (*Psal. 34.*). Sed in his populis congregantur, quos inveniunt quasi vacas, scilicet simplices et lascivas animas, quæ facile audiendo sequuntur. Ad hoc autem sit ea congregatio: *Ut excludant eos, qui probati sunt argento.* Hanc enim intentionem habent hæretici doctores, ut ab auribus animarum, quas seducere moluntur, separent eos, quia argento sunt probati, id est, divino eloquio eruditi. Unde Apostolus: Necesse est (inquit) ut veniant hæreses, ut qui probati sunt, manifesti fiant (*1. Cor. 11.*). De quibus hæreticis ne prævaleant, postulat, dicens: *Dissipa gentes, quæ bellu volunt.* Non enim (*Ex August.*) correptioni student, sed contentioni. Et contradicendo veritati, discordias inferre student catholicæ fidei. Ipsi ergo potius disperguntur, si corrigi recusant, qui gregem Christi dispergere affectant. Gentes autem appellavit, non propter generationes familiarium, sed propter generationes sectarum: ubi series successione confirmat errorem. Et vere dissipabis. Quia:

32. *Venient legati ex Aegypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Per hos legatos (*Ex eod.*) dissipabis hæreticos. *Ægypti*, vel *Æthiopiæ* nomine omnium gentium fidem significavit, a parte totum. Legatos appellat reconciliationis prædicatores. Unde Paulus, Pro Christo inquit (*2. Cor. 5.*), legatione fungor, tanquam Deo exhortante per nos, obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Non ergo (*Ex eod.*) de solis Israelitis, unde Apostoli electi sunt, sed etiam de cæteris gentibus futuros prædicatores Christianæ pacis hoc modo mystice prophetatum est. *Æthiopia quoque*, id est, anima peccatis denigrata *præveniet manus ejus*, id est, antecedit vindictam ejus, credens Deo, ut peccata dimittantur: ne peccata remanens puniatur. Vel quia, ut bona opera sequantur, præcedit fides: nec ulsa sunt bona opera, nisi quæ sequantur præcedentem fidem: nihil aliud videtur

diffuso pro diffusio.

^c Idem, accendo.

dictum, *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, nisi *Æthiopia* credet Deo. Sic enim præveniet manus ejus, id est, opera ejus. Cujus **341** ejus, nisi ipsius *Æthiopiæ*? Hoc in Græco ambiguum non est: quia ibi, *Ejus*, aptissime feminino genere positum est. Datur ergo *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, id est, credendo in Deum, præveniet opera sua. Existimo enim (ait Apostolus) justificari hominem per fidem, sine operibus legis (*Rom. 3.*). Hinc jam veluti decursis rebus omnibus, quas impletas esse jam certum est: hortatur propheta ad laudem Christi, ac deinde futurum ejus denuntiat adventum, dicens:

33. *Regna terræ*, id est, homines de omni genere terræ, *cantate Deo*, voce et corde; *psallite Domino*, bona operatione. Non unum regnum, non unam gentem tantum invitat ad laudem Dei. Neminem enim vult perire misericors Deus, sed omnes venire ad cogni ionem nominis sui (*1. Tim. 2.*). Unde et subdit: *Psallite Deo*, Et quasi quæreretur, Quis est iste Deus? sequitur et ait:

34. *Qui ascendit super caelum cæli ad Orientem*. Ad hoc replicat, ut ad laudandum Deum excitet, et quatenus sit ille, qui laudatur, commendat. Hinc Apostolus dicit: Ipse est, qui ascendit super omnes cælos (*Ephes. 4.*). In hoc quod *Orientem* addidit, etiam ipsum locum expressit, quoniam in partibus orientis est, ubi resurrexit, et unde ascendit. Et quoniam inde venturus ad judicandum vivos et mortuos, ostendit quod sequitur: *Ecce dabit voci suæ, vocem virtutis*. Ille qui fuit sine voce, sicut agnus coram tondente se (*Isai. 53.*); ecce vocem dabit suam. Nec vocem infirmitatis tanquam judicandus, sed *voce[m] virtutis* tanquam judicandus. Non enim Deus occultus sicut prius, sed Deus manifeste venit, Deus noster, et non silebit. Et ideo:

35. *Date gloriam Deo super Israel*. Id est, voce et corde ostendite, Deum esse gloriosum, super eos, qui sunt spiritualiter Israel. De quibus veraciter dici potest: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est (*Joan. 1.*). Tunc erit *Magnificentiâ ejus, et virtus ejus in nubibus*. Quando videbitur Filius hominis venientem in nubibus cum potestate magna et majestate, et virtutes caelorum movebit (*Matth. 24; Luc. 12.*).

36. *Mirabilis Deus in sanctis suis*, subaudis, erit. Quando per Sanctum suum mundum judicabit, quando justî fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum (*Matth. 13.*), quando ipse Deus erit omnia in omnibus (*Ephes. 1.*). Bene autem subditur: *Deus Israel*. Quia tunc nomen ipsum verissime ac plenissime implebitur, Israel, quod interpretatur *videns Deum*, quoniam videbimus eum sicuti est (*1. Joan. 3.*). Non autem quilibet alius, sed, *Ipse dabit virtutem*: quam in sua carne prius ostendit, scilicet immortalitatem et impassibilitatem. Et dabit *fortitudinem*: quia inimica destruetur mors (*Usee 13.*). *Plebi suæ*, id est, sibi usque in finem famulanti. Vel dabit plebi suæ virtutem quantum ad animam, faciens eam divinam et beatam. Et dabit fortitudinem, quantum ad corpus, faciens illud incorruptum (*1. Cor. 15.*) et æternum. Pro tantis ergo beneficiis suis *Benedictus sit Deus, etc.*

TITULUS PSALMI LXVIII.

1. Sequens Psalmus intitulatur hoc modo: *In finem, pro his qui commulabuntur, psalmus David*. Psalmus iste convenit significato David, **342** id est, Christo, qui hic loquitur. Et dirigit nos in finem, id est, in seipsum. Psalmus, dico, habitus pro his exhortandis, qui *commulabuntur*, de infidelitate ad fidem, de vetustate ad novitatem, de corruptione ad incorruptionem. Materia psalmi est Christus passus, secundum fragilitatem humanæ naturæ. Et exequitur suam passionem per multas partes psalmi, usque ad consummationem. Unde et dicit: *Dederunt in escam meam fel*, etc. Intentio Christi est, in hoc opere nos ad suam patientiam invitare. De passione autem sua sicut mos propheticus est, orando incipit dicere: et se Patris auxilium manifestat in omnibus postulare: ut nos quibus viam de-

monstravit, in tribulationibus, et quibus præsertim necessarium est, exemplo doceat orare. Dicit ergo:

PSALMUS LXVIII.

2. *Salvum me fac Deus*. Et dicit causam quare: *Quoniam intraverunt aquæ*, id est, Judaici populi more aquæ, cum sonitu et impetu extulerunt se, et magis mala inferendo, accesserunt, *usque ad animam meam*, tollendam. Quasi aquæ ad animam intraverunt, quando insensata turbæ usque ad occidendum Christum prævaluerunt (*Joan. 10 et 19.*). Sed nunquid hoc possent, nisi ab illo permissi essent? Unde ergo tanquam aliquid invitus patitur, sic clamat, nisi quia caput membra sua præfigurat? Passus est quippe ille, quia voluit. Passi sunt martyres, et si noluerunt. Unde Petro dictum est: Alius te cinget, et ducet, quo non vis (*Joan. 21.*). Quamvis enim a malis ad bona transeamus, tamen ipse transitus aliquantum amarus est, et habet fel, quod dederunt Domino in passione Judæi. Habet etiam quiddam tollerandum, quo ostenduntur, qui cum aceto potaverunt. Hinc ergo, ut liberemur, clamemus; ne forte in pressuris iniquitati consentiamus, et irreparabiliter vere absorbeamur. Denique quantum eorum malitia in Christum deservit, ipse insinuat, cum subiungit:

3. *Infixus sum in limo profundî, et non est substantia*. Terreni homines dum vana appetunt, atque alios sibi ad consentiendum trahere cupiunt, limus sunt: inter quos sunt nonnulli sceleratissimi et desperati. Ii non solum limus sunt, sed etiam profundî. Tales erant illi, in quibus Dominus noster infixus erat, id est, hæserat, ut ab illis teneretur et occideretur. Venit ergo Filius Dei ad limum profundî, et non erat substantia in qua infixus est: quia iniquitate illorum infixus est. Vitia ex nobis et ex nostra voluntate habemus: et vitia non sunt substantia. In his infixus est Dominus, quando persecutionem passus est, non in substantia hominum, quæ per ipsum facta est, sed in vitio Judæorum, quod per ipsos factum est. Nec ideo infixus sum, quin possem præcavere mihi. Sponte enim me ipsum obtuli. Et hoc est, *Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me*. Mare dicit eos propter amaritudinem vitæ, altitudinem, elationem. Venit ergo Christus nulla coactione, sed spontanea voluntate inter superbos homines et amarus: et seditiosa commotio eorum, tanquam tempestas vehemens, demersit, et extinxit eum. Et in hoc eos esse inexcusabiles ostendit, cum subdit:

343 **4.** *Laboravi clamans: rauce factæ sunt fauces meæ*. Quid clamat Christus? Væ vobis, Scribæ et Pharisei (*Matth. 23.*). Væ mundo absconditis (*Matth. 18.*). Quotidie etiam erat docens in templo et synagoga (*Luc. 19.*): sed quia parum in eis fructificabat, propterea laborabat. Hinc est quod per Prophetam ait: Laboravi sustinens (*Isai. 1.*). Ideo etiam rauce fauces ejus dicuntur, non quantum ad se, sed quantum ad illos, a quibus non intelligebatur, non credebatur. Tanta autem fuit ejus persecutio, ut non solum isti non crederent, sed illi qui jam crediderant, dubitarent. Et hoc est quod subdit: *Defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum*. Dum enim in passione perseverat, atque in Dominum suum tendens, sperat ut a mortuis resurgat: oculi ejus defecerunt, quia etiam ipsi Apostoli (qui tanquam lucernæ præcinebant in corpore) dubitaverunt. Et ne pauci viderentur illi qui persequebantur, subjunctum est:

5. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis*. Ac si aperte dicat: Sine numero creverunt, qui sine causa me odio habuerunt. Eum qui nocet, odire quodammodo humanum est. Unde Dominus in lege tanquam carnalibus loquens, atque eorum infirmitati condescendens, amicos diligere præcepit, atque inimicos odire permisit (*Levit. 19.*). Eum autem qui non nocet, odio habere, non solum humanum non est, sed etiam diabolicum. Odium de

Inimicus videtur quasi natura'e, quod tamen ex corruptione contingit naturæ. Odium vero de innocente contra naturam est. Multum ergo distat in'er odium et odium. Nam aliud est, quod facit infirmitas: aliud est, quod sola instigat malitia. In qua tantum exarserunt Judæi, ut in odio Christi et numerum excessissent, et naturam, et modum. Quorum adhuc exageratur malitia, cum subinfertur: *Confortati sunt qui persequuntur me inimici mei injuste*. Prius multiplicati sunt qui eum gratis, idest, sine causa oderunt. Et hi deinde confortati atque animati, ad hoc ut odium quod conceperant in corde, etiam persequendo adimplerent in opere. Et hoc similiter injuste fecerunt, quia videlicet causam, qua me persequi aut inimici fieri debuissent, non invenerunt. Sed in'er tantam malitiam suam nobis insinuat innocentiam Dominus noster, cum subdit: *Quæ non rapui, tunc exsolvebam*. Quis enim (*Ex Augustino*) rapuit? Adam. Et quid rapuit? Pomum vetitum. Gustate (inquit) et eritis sicut Dii (*Gen. 3.*). Rapere voluerunt divini autem, et amiserunt felicitatem. Usurpaverunt sibi quod suum non erat, et hæc est rapina. Ideo commissi sunt exactori diabolo, ut pœnam mortis exsolvent pro peccato. Christus vero nihil rapuit, quia non peccavit: et tamen peccati debitum, idest, mortem exsolvit. Venit ad mortem sicut quilibet homo, sed non ea via qua [*Ant. quia*] quilibet homo. Nam omnes alii per culpam, ille solus ad mortem venit per justitiam. Uterque igitur exsolvit mortem, quæ est debitum peccati, Adam, et Christus. Sed quia peccavit Adam, mors ejus fuit pœna peccati. Qui vero non peccavit Christus, mors ejus facta est hoc in pro peccato. Sed hunc fructum mortis Christi mundus non intellexit: ideo hanc pro stultitia reputavit (*Hebr. 9. et 10.*). Prædicamus (inquit Apostolus) Jesum Christum, et hunc crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam (*1. Cor. 1.*). **344** Sed quod non novit mundus, agnovit Deus. Et hoc est quod dicit:

6. *Deus, tu scis insipientiam meam*. Utilitas passionis meæ, quæ pro insipientia reputatur a quibusdam, a te Deo creatore est præstita, approbata, et ordinata. Tu scis quod illi neacerunt. Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent (*1. Cor. 2.*). Et quid tam simile insipientiæ, quam cum haberet in potestate persecutores suos una voce prosternere, pateretur se teneri, flagellari, conspui, colaphizari, spinis coronari, ligno affigi? Sed quod stultum est Dei et infirmum, hoc sapientius et fortius est hominibus (*1. Cor. 1.*). Nam unde Deus est humiliatus et passus, inde homo erectus est et sanatus. Simili modo, *Et delicta mea*, idest, opera quæ pro delictis sunt reputata (ut est illud: Non est homo hic a Deo, qui sabbata non custodit [*Joan. 9.*], et alia hujusmodi) a te non sunt abscondita. Quod illi putaverunt insipientiam, ut ego paterer: Et delicta, ut languoribus mederer; hoc tu scisti sapientiam esse et virtutem. Et notandum quod ex his verbis instruumur, ut in cunctis quæ agimus, semper plus Dei voluntatem quam hominum attendamus. Et ea sit nostra actio, quam Deus approbat: etiamsi non approbet homo. Hinc est quod Paulus nos admonet, ut stultissimus ante homines, ut ante Deum mereamur esse sapientes (*1. Cor. 1.*). Vel delicta ejus non sunt abscondita, quia membra ejus sua quotidie non cessant cogiteri peccata. Et quia futurum erat ut tanquam pro stultitia improperaretur Christianis, quia in hominem crederent mortuum et crucifixum, ostendat pro eis, dicens:

7. *Non erubescant in me qui expectant te, Domine: Domine virtutum*. Multi enim ignominiam crucis Christi audientes, erubuerunt, atque a fide et spe, quam in Deo habere ceperant, recesserunt. Propter hoc Paulus ad confirmandas infirmorum mentes, non se erubescere Evangelium Dei, perhibet. In tantum enim non erubuit, ut vinctus et catenatus magis exultaret (*Rom. 1. et 5; Ephes. 3. et 4.*). *Non erubes-*

cant ergo in hominem humilem et crucifixum, qui expectant Deum et Dominum virtutum: quia qui despectus apparet in carne, virtuosus et gloriosus apparebit in divinitate (Philip. 2.). Ideo adhuc subditur: *Non confundantur super me qui quærant te, Deus Israel*. Super me oclao non confundantur mente, nec erubescant vultu, qui te ut venias expectant: et insuper bene vivendo et amando quærere non cessant. Et hoc debet eos a confusione et erubescencia defendere, quia tu qui me misisti, et humiliari voluisti, es Dominus virtutum, et Deus Israel, idest, idem Dominus et Deus es angelorum et hominum. Virtutum enim nomine angelos designavit. Per Israel vero eos, qui per fidem et caritatem Deum spiritaliter vident, figuravit. Et ostendit aliam causam quare non debeant erubescere, cum subjungit:

8. *Quoniam propter te sustinui opprobrium: operui confusio faciem meam*. Opprobrium est quod objicit inimicus. Non esset magnum quod ait *Sustinui*, nisi adjungeret *Propter te*. Si enim sustines, quia peccasti, propter te sustines, non propter Deum. Quia autem gloria est (ait Petrus) si peccantes punimini et suffertis (*1. Per. 4.*)? Si autem sustines, quia mandatum Dei servasti, **345** merces tibi manet in æternum: quoniam sustinuiti opprobria propter Deum. Quia ergo Christus in passione sua multa opprobria audiebat: et tacens omnia propter Deum tolerabat: quasi verecundus in facie apparebat. Virtutem mansuetudinis pro signo habebant confusions. Quid toleraret propter Deum, dixit. Nunc a quibus toleravit, ostendit.

9. *Extraneus, inquit, factus sum fratribus meis, et peregrinus filius matris meæ*. Quamvis idem de similibus verbis repetere videatur, tamen plus aliquid sonat peregrinus, quam extraneus. Nam eum qui non est domesticus, aut facie notus, etsi de eadem terra sit, tamen extraneum dicitur. Hominem vero alterius patriæ peregrinum solemus appellare. Fratribus suis Christus extraneus fuerat, quia carnalibus parentibus suis vita et moribus dissimilis apparebat. C Fuit etiam peregrinus, secundum quod ait: Regnum meum non est de hoc mundo (*Joan. 18.*). Possumus etiam per fratres, Apostolos intelligere: per filios matris suæ, filios synagogæ. Extraneus ergo fratribus suis erat, quando jam ab ipis non credebatur Apostolis. Extraneus erat Petra, cum cepisset affirmare et jurare, quia non novisset hominem (*Math. 26; Luc. 22.*). Fuit quoque peregrinus filiis synagogæ, unde et dicebant: Hunc autem nascimus unde sit (*Joan. 9.*). Quare hæc illi contigerunt?

10. *Quoniam zelus domus tuæ comedit me*. Zelo Dei comedebatur, idest, interius urebatur, cum vendentes et ementes [*Ant. mentes*] de templo ejeceret, et nummulariorum effunderet æs (*Math. 21.*). Nullum omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum. Ibi ignis Dei accenditur. Ibi meus munda zeli sancti ardore crematur. Hinc est quod sanctus Spiritus in columba et igne apparuit (*Math. 3; Act. 2.*): quia eos quos repleverit, simplices pariter et ardenes facit. Et propter hunc zelum opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Quia enim corripbat eos, inde magis indignati contra eum machinati sunt ei mortem. Majora autem opprobria Deo inferre non poterant, quam quod Christum Filium ejus denegabant. Nemo autem exprobravit Christo, nisi Deo exprobrans. Et nemo honorat Patrem, nisi qui honorat et Filium. Illa vero (*Ex August.*) opprobria super Christum ceciderunt, quando hi qui exprobrabant, eum occiderunt. Sed inter hæc pius Dominus mansuetudinem suam commendat cum subjungit:

11. *Et operui in jejuniis animam meam*. Jejunium Christi spiritualiter jam in alio psalmo [XXXIV] commendatum est. Jejunium ejus erat, quando (*Ex eod.*) defecerunt omnes qui in eum crediderunt. Et sitis ejus erat, quando dixit mulieri: Sitio, da mihi bibere (*Joan. 4.*). Fidem quippe illius sitiabat: et de cruce, cum diceret Sitio (*Joan. 19.*), fidem illorum

querebat. Denique respuit fel quod illi obtulerunt (Ibid.). Elegit magis jejunare, quam amaritudinem accipere. Non enim in corpus ejus intrant amaritates. Et in hoc jejunio operui, idest, humiliavi animam meam. Humilitas erat Christi operimentum. Nam quia humiliabatur, non agnoscebatur. Et hoc ipsum factum est opprobrium illi. Quanto enim erat humilior, tanto apud reprobos despectior habebatur.

12. *Et posui vestimentum meum cilicium.* Opposui illis in qua sævirent carnem meam. **346** (Occultavi divinitatem meam. Cilicio peccatores pœnitentes vestiuntur.) Et quodammodo facta est vestimentum peccati, quia de peccato damnavit peccatum in carne (Rom. 8.). Non quod caro Christi peccatrix fuerit, sed quia similitudinem carnis peccati habuit. Et ex hoc etiam factus sum illis in parabola. Parabola (Ex August.) dicitur quæ datur similitudo de aliquo, quando illi maledicitur. Sic ille (verbi gratia) pereat, quomodo ille. Hæc est parabola, idest, comparatio et similitudo maledicti :

13. *Adversum me loquebantur qui sedebant in porta.* Hoc est in publico. Ubi otiositas, ibi loquacitas. Publice de me loquebantur. Publice adversabantur. Comune omnibus diffamabant, *Et in me psallebant qui bibebant vinum.* Etiam ipsi peccatores deridebant me. Attende, o homo, quid pro te sustinuit Deus. Attende in capite tuo regulam disciplinæ, formam virtutis. Discite (inquit) a me, quia mitis sum et humilis corde, et invenietis requiem animabus vestris (Math. 11.). Inter tot scandala et opprobria, inter tantas persecutiones et tribulationes, quid tu agebas, mihiissime Jesu ?

14. *Ego vero orationem meam ad te, Deus.* Illi deridebant, ille orabat (Luc. 23.). Illi infestabant, ille amabat. Non reddentes (inquit) malum pro malo, vel maledictum pro maledicto : sed e contrario benedictes (Rom. 12 ; 1. Thess. 5.). Hæc est enim perfectio caritatis, diligere inimicos, et orare pro illis (Math. 5.). Quando malediceris, et quid agas non habes : quando tibi jactantur opprobria, et corrigere non vales : nihil tibi restat, nisi ut ores. Hæc justorum arma sunt, ut orando vincant. Et quia nunc tempus est orandi et placandi Deum (Eccl. 3.), ideo subdit : *Tempus beneplaciti Deus.* Ecce, inquit Propheta, nunc tempus acceptabile : ecce nunc dies salutis (Isai. 49 ; 2. Cor. 6.). Venit enim plenitudo temporis, in quo misit Deus Filium suum in terris, in quo beneplacitum est Deo (Galat. 4.), et per quem gratiam suam generi dedit humano. Unde et dicit : *In multitudine misericordiarum tuarum exaudi me, in veritate salutis tuæ.* Nam si non esset multitudo misericordiarum tuarum, quid nos faceremus de multitudine iniquitatis nostræ ? Ergo quia dixi orationem meam ad te, Deus : quia tempus complendi beneplacitum tuum, per me redimi hominem, quem formasti : propter hoc exaudi me, non in meritis hominum, sed in multitudine misericordiarum tuarum, et etiam in veritate salutis tuæ : ut per hoc verax appareas, scilicet dando salutem quam promisisti. Duo hic posita sunt, veritas, et in misericordia : in quibus se postulat exaudiri : in quibus sunt etiam universæ viæ Domini (Psal. 24.). Misericordia, dimittendo peccata. Veritas, reddendo promissa. Sed jam in quo velit exaudiri, audiamus :

15. *Eripe me de luto, ut non infingar.* Hinc se postulat liberandum, ubi se ante dixit infixum. Et quos per luto accipiat, exponit, cum subjungit : *Libera me ab his qui oderunt me, et de profundis aquarum.* Reprobis homines et luto sunt, dum terram diligunt : et profundum aquarum, dum in voragine resolvuntur carnalium voluptatum. Ergo hæserat carne (Ex Augustino), sed non hæserat spiritu. Dicit hoc ex infirmitate membrorum suorum. Quando forte caperis ab eo qui te premit ad iniquitatem, tenetur quidem corpus tuum : secundum corpus, infixus es in luto profundi. Sed quamdiu non consentis, **347** non hæsisisti. Si autem consentis, hæsisisti : Ora igitur ergo

tua tibi sit, ut quoniam jam tenetur corpus tuum, non teneatur anima tua. Unde adhuc subditur :

16. *Nam me demergat tempestas aquæ.* Demersit (Ex cod.) secundum carnem. Non demergat secundum animam. *Neque absorbeat me profundum.* idest, neque involvat me iniquitas. *Neque urgeat super me puteus os suum.* Tunc enim super hominem coarctat puteus os suum, idest, profunditas iniquitatis, quando non solum mersus in peccatis jacet, sed etiam perdit auditum confessionis. Unde scriptum est : Peccator cum in profundum venerit malorum, contemnit (Prov. 18.). Quando autem dicit homo, Peccator sum : radiatur aliquo lumine etiam profunditas putei. Deinde ponit causam quare debeat exaudiri, cum subjungit :

17. *Exaudi me, Deus, quoniam benigna est misericordia tua.* Ea quæ tibi naturaliter inest misericordia, benevolentia et gratia plena est. Nec secundum illam tantum postulo exaudiri, sed etiam secundum multitudinem miserationum tuarum, quam exhibuisti patribus antiquis : sicut Noe in diluvio, sicut Danieli in lacu, et aliis multis : propter misericordiam tuam et miserationes tuas exaudi me : et respice in me. Quorum una est naturaliter in te, alia in beneficiorum exhibitione. Respice, inquam,

18. *Et ne avertas, tamquam iratus, faciem tuam a puero tuo, idest, a parvo tuo.* Ad commendandum hoc dicit. Talium est enim amator Deus. Sinite (inquit) parvulos venire ad me, qui talium est regnum cælorum (Març. 10.). Dominus noster dicitur esse puer a puritate, a simplicitate, ab innocentia. Tales etiam vult nos esse. Unde et dicit : Nisi conversi fueritis, et efficiamini sicut parvulus iste, non intrabitis in regnum cælorum (Math. 18.). Ponit et aliam causam, dicens : *quoniam tribulor, velociter exaudi me.* Moveat te misericordia tua : moveat miseria mea. Instat tribulatio. Propter hoc opus est, ut velox veniat tua consolatio. *Velociter ergo exaudi me.* Quando Dominus permittit aut facit ut in tribulatione aliquis simus, etiam tunc misericors est. Non enim alimentum subtrahit, sed desiderium movet. Jam ergo ultra non est quod differas. Pervenit tribulatio mea ad mensuram certam calamitatis. Veniat misericordia tua ad faciendum opus bonitatis. Dixi ne avertas faciem tuam, sed potius

19. *Intende animam meam, et libera eam, idest, intus diligenter inspicere, quæ sit in anima mea virtus mansuetudinis, quæ puritas intentionis : ut hoc sit meritum meæ liberationis.* Et non propter me tantum, sed etiam propter inimicos meos eripe me. Nam indignum valde esset, si tamquam victores de me gauderent passione. Vel propter inimicorum meorum salutem eripe me, ut cum meam viderint liberationem et glorificationem, convertantur ab errore et salventur. Et debes eripere : tu enim nosti quantum pro tuo amore sustinui.

20. *Tu scis improperium meum, idest, quam turpia verba mihi intulerunt. Et confusionem meam, quam mihi imputaverunt. Et reverentiam meam, quam ignominiose me tractaverunt. De falsi criminis objectione erubescere, non est crimen. Aut etsi civitas est non est illius cui obijcitur. Sed tamen infirmitas humani animi plerumque **348** verecundatur etiam, cum falsum obijcitur : non quia obiectum est, sed quia creditum. Omnia hæc sunt in corpore Domini. Me vides afflictum, et eos etiam qui affligunt vides.*

21. *In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me.* Illi tribulant : ego tribulor. Inter utrumque tu inspector et arbiter (Math. 16.). Attende in illis injustitiam, in me innocentiam : et unicuique juxta veritatem sua retribue. Et ne videretur tribulari tamquam non præsciens et ignarus, continuo adjevit : *Improperium exspectavit cor meum, et miseriam. Cor meum exspectavit, idest, voluntas mea prævidit improperium dictis, miseriam in factis. Nisi enim hoc ipse prævidisset et voluisset, non utique nasceretur, non pato-*

retur, non moreretur. Sed cuius miseriam prævidit Dominus? Ipsorum profecto tribulantium atque crucifigentium. In ipsis miseria, in ipso misericordia. Unde et pendens in cruce, dixit: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt (*Luc. 23.*). Timeant igitur omnes qui alios tribulant, quoniam in conspectu Dei sunt. Cujus vindictam evadere non possunt. Et ipsi qui mala ingerunt, remanent miseri. Nam qui patiuntur propter justitiam, beati (*Math. 5.*). Dixisti nobis, pie Domine, quid patereris foris: manifesta etiam quid intus anxietatis habueris. *Et sustinui* (inquit) *qui simul contristaretur, et non fuit: et qui consolareretur, et non inveni.* Quid est hoc? Nonne Apostoli de Domini morte sunt contristati? Nonne Maria ad monumentum sedet et plorat? Nonne duobus Discipulis ipse Dominus dicit in via: Quid est quod confertis ad invicem ambulantes, et estis tristes (*Luc. 24.*)? Sed contristati erant de morte carnis. Solus vero Dominus contristatus est de morte animæ: ex hoc videlicet, quod omnes permanebant in infidelitate. Ideo non ait, Qui contristaretur, sed qui simul (inquit) *contristaretur, sustinui, id est, expectavi, et non fuit.* Multi enim contristati sunt carnaliter: nullus autem spiritaliter, nisi ipse solus. Magna quoque illi esset consolatio, si quos in se credentes inveniret. Quod quia non invenit, quasi conquerendo ingemiscit. Unde et adhuc subjungit:

22. *Et dederunt in escam meam fel, et in siti mea potaverunt me aceto.* Non dederunt mihi alium cibum vel potum, nisi acetum cum felle mixtum. Et hoc figura fuit. Dominus sitiabat eorum salutem, et ipsi propinabant ei amaritudinem et vetustatem. Fel et acetum (*Ex Augustino*) adhuc offerunt Christo, qui male vivendo, scandalum inferunt Ecclesiæ. Minus enim peccaverunt Judæi crucifigentes in terra ambulantes, quam qui contemnunt in cælo residentem. Obtulerunt potandum fel, gustavit Dominus et noluit bibere (*Marc. 15.*). Si non eos pateremur, nec omnino gustaremus. Quia vero necesse est eos pati, necesse est eos gustare. Sed quia in membris Christiani tales esse non possunt, gustari possunt, in corpus recipi non possunt. Et quia malam escam dederunt, merito in esca puniti sunt. Unde et deditur:

23. *Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum.* Mensam eorum dicit Scripturam sacram, quam ad animarum refectionem paraverat eis Deus. Hæc mensa facta est illis in laqueum, quia ex ipsa sua lege capiuntur a Christianis, et convincuntur errare. Quare coram ipsis? Sunt enim tales, qui iniquitatem suam intelligunt, **349** et tamen in ea pertinacissime perseverant: et laqueum norunt, et tenenda colla subjiciunt. *Fiat Et in retributionem eis, ut mala recipiant, pro malis, et qui per legem peccaverunt, puniatur per legem.* *Fiat et in scandalum.* Quod enim majus scandalum Judæis fieri potuit, quam quod Deum et salvatorem suum, quem lex et prophetæ prænunderunt, postmodum cæcæi malitia crucifixerunt? Hinc Paulus ait: Prædicamus Christum crucifixum, Judæis, quidem scandalum (*1. Cor. 1.*). Hoc autem quod ait, *Fiat, et qui non optando dicit: sed prophetando: non ut fiat, sed quia fiet.* Nec potest aliter nisi, ut talibus ista eveniant. Cum audimus dici per spiritum Dei talia eventura malis, ad hoc in illis hæc intelligamus, ut nos talia devitemus. Malitia inquam illos excæcavit: et ideo subjungit:

24. *Obscurentur oculi eorum ne videant.* Si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent (*1. Cor. 2.*). Primum peccatum, superbia (*Eccles. 10.*). Primi pœna peccati, obscuritas cordis. Quia superbi erant, cæci facti sunt. Unde protinus subjungit: *Et dorsum eorum semper incurva.* Hoc enim semper subsequens est, ut si oculus mentis a superno lumine privetur, statim animus ad ea, quæ retro sunt appetenda, inclinatur. Et hoc est dorsum curvum habere, statim mentis in inferioribus flectere. Sequitur alia pœna.

25. *Effunde super eos iram tuam: et furor iræ tuæ*

comprehendat eos. Ira effunditur, quando super eos omnipotentis Dei vindicta multipliciter exercetur. Furor iræ Dei, est futuræ animadversio vindictæ. Ita autem ad præsentem percussionem pertinet: furor ad futuram damnationem. Ideo furor, quia nullum ibi remedium, nulla ibi misericordia. *Comprehendat, inquit, eos, tamquam fugitivos.* Jam enim non erit evadendi locus, quando eos æternus absorberit cruciatus. Nec tamen in Deo ulla æstimanda est iræ aut furoris commotio: sed humano usu, quasi iratus aut furens dicitur, quando ab ipso tam acriter et districte peccatorum culpa serbiuntur. Unde adhuc subjungitur:

26. *Fiat habitatio eorum deserta, et in tabernaculis eorum non sit, qui inhabitet.* Habitationem dicit ipsam civitatem Jerusalem, in qua communiter habitabant. Tabernacula vero singulas cujusque domus designant, ubi potuerunt adversus Dominum clamare. Ibi (*Ex August.*) a Domino non permittuntur habitare. Loca illa omnia et hominibus plena sunt, et Judæis inania. Quare hoc?

27. *Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt: et super dolorem vulnerum neorum addiderunt.* Nos percussi sumus a Deo, quia peccavimus: et vulnera sunt peccata nostra. Dolor vulnerum, afflictio contra peccatum. Percussio est mortalitas et corruptio. Hanc percussionem suscepit ipse Filius Dei, quamvis non peccaverit. Vere (inquit Propheta) langiores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit (*Isai. 53.*). Sed Judæi addiderunt, qui quem Deus Pater plagis mortalitatis et corruptionis vulneraverat, ipsi insuper occiderunt. Mortales homines hic, cum pœna nascuntur, et hæc pœna percussio est Domini. Et huic pœnæ addunt quicumque alios fuerint persecuti. Et quia ipsi apposuerunt dolorem super dolorem, vide apertam justitiam, quæ sequitur.

28. *Appone, inquit, iniquitatem super iniquitatem eorum.* Ut sicut alibi dicitur: Qui nocet, **350** nocet adhuc: et qui in sordibus est, sordescat adhuc (*Apoc. 22.*). *Etsic non intrent in justitiam tuam.* Culpa enim excitat culpam: et cum una non corrigitur, exinde altera generatur. Et quanto plus refrigescit caritas, tanto amplius abundat iniquitas. Vel super iniquitatem patrum oppone iniquitatem filiorum, ut extendatur de progenie in progeniem iniquitas eorum, sicut ipsi dixerunt: Sanguis ejus super nos et super filios nostros (*Math. 27.*). Quod autem dicit, *Appone: non sic accipiendum est, ut Deus ponat, vel addat iniquitatem in aliquo: sed quasi hoc agat, quando fieri permittit.* Neque enim humanam mentem debellando destruit, sed recedendo: quia ad perditionem suam sufficit sibi dimissa. Hinc Salomon ait: Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere, quem ille despexerit (*Eccles. 7.*). Propterea adhuc subjungit:

29. *Deleantur de libro viventium.* Libri nomine prædestinatio Dei accipitur: quia sicut hoc quod in libro scriptum est, fixum manet: sic incommutabile est, quicquid a Deo prædestinatur. Quomodo ergo dicit *Deleantur, si hi qui scripti sunt, deleri non possunt?* Sed hoc dictum est secundum spem illorum, qui ibi se scriptos putabant. Quid (*Ex Augustino*) est *deleantur de libro vitæ?* Et ipsis constat non illos ibi esse. Illi qui se sperabant, tanquam merito justitiæ suæ in libro scriptos Dei, quibus dicitur: Scrutamini Scripturas, in quibus putatis vos vitam æternam habere (*Jonn. 5.*): cum perducta fuerit damnatio eorum, etiam ad cognitionem ipsorum, delebuntur de libro vitæ, id est, non ibi se cognoscent. Dixi *deleantur, secundum spem eorum.* Quid secundum æquitatem tuam? *Et cum justis non scribantur.* Confirmat in fine versus, quod præmissum est in capite. Audivimus, quid nobis cavendum sit in malis: audivimus nunc quid sit imitandum in Christo. Illi tales fuerunt, et sic perierunt. Tu benigne Domine, quid dicis de te ipso?

30. *Ego sum pauper et dolens: salus tua, Deus*

suscipit me. Exemplo Domini nostri discamus pauperes esse et dolentes. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Et beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (*Matth.* 5.). Hoc ipsum prius in se nobis ostendit, propterea dicit, *Ego sum.* Totum corpus ejus hoc dicit. Corpus Christi in hac terra pauper et dolens est. Sed sint divites Christiani, prorsus si Christiani sunt, pauperes sunt. In comparatione namque caelestium divitiarum, quas sperant, quicquid hic habent, pro nihilo reputant. Nec sunt deserti tales pauperes, quoniam salus Dei suscepit eos. Ad quam rem: Ut jam non sint pauperes et dolentes, sed potius letantes et beati faciant quod subjunctum est:

31. *Laudabo nomen Dei, cum cantico.* Id est, cum jocunditate et exultans in meipso, *magnificabo eum in laude.* Haec sunt divitiæ meæ, ut scilicet, cum gaudio et hilaritate non cessem Deum meum laudare et magnificare.

32. *Et laus illa placebit Deo, super omne legale sacrificium.* Et hoc (*Ex Augustino*) ostendit per partem, cum subjungit: *Super vitulum novellum cornua producentem et unguilas.* Talis enim quærebatur vitulus in sacrificio, qui et novellus esset, et tam magnus tamen, ut cornua mitteret, atque unguilas fortes haberet. Et hoc ex significatione factum est. Qui bene instructus est, et ad laudem 351 Dei opulentus, cornua debet habere, quibus adversarium ventilet: et unguilas, quibus terram excitet: novellus propter novam vitam. Aliquis hæreticus forte contradicit, cornibus novi et veteris Testamenti ventiletur. Alius terrena sapit, unguilis discretionis et robore virtutis excitetur. Super hunc vitulum tibi placebit laudatio mea, in illa æternitate ubi perfecte laudabunt de Sancti, sine ulla contradictione.

33. *Videant pauperes, et latentur.* Credant hæc, et spe gaudeant: et magis pauperes sint, ut ditari mereantur. Et convertit se ad eos admonendos dicens: *Querite Deum, et vivet anima vestra.* Deus est vita animæ. Queritis panem, ut vivat caro vestra? Deum querite, et vivet anima vestra. Unde hoc probas?

34. *Quoniam exaudivit pauperes Dominus.* Nec exaudivit, nisi pauperes. Si vis exaudiri, pauper esto. Noli (*Ex August.*) de te presumere, nec aliquid querere, præter Deum tuum. Si peccator es, non ideo desperes. *Et vinclos suos, in peccatis, per quæ viderentur repudiari a Deo, Non desepit.* Illos vinclos non despicit Deus, qui sui sunt, id est, qui per poenitentiam et satisfactionem eum requirunt.

35. *Quapropter Laudent illum cæli et terra, et mare, et omnia reptilia in eis.* Homo, rationalis creatura, laudet Deum, et per hominem omnis creatura: quoniam ipsæ species et materiæ rerum sunt homini causa, ut ipse laudet auctorem et Salvatorem suum. Quare laudent?

36. *Quoniam Deus salvam faciet Sion, id est, Ecclesiam Deum speculantem, modo per fidem, deinde contemplantem per speciem (1. Cor. 13.). Et edificabuntur civitates Judæ, id est, animæ sua peccata confitentis.* Initium bonorum est confessio peccatorum. Et justus in principio accusator est sui (*Prov.* 18.). Primum ergo debent homines mala sua confiteri, atque moribus in melius commutari: et sic edificabuntur in civitate Dei, unde psalmus iniuriatur pro his, scilicet, qui commutabuntur. *Et inhabitabunt ibi, id est, in illa beata civitate, in illa excelsa Sion.* Et non ad horam, sed *hereditate acquirunt eam.* Ut possideant illam in æternum: et non una sola generatio justorum, sed per omnes successiones.

37. *Et semen servorum ejus, id est, fidei imitatores, possidebit eam.* Et quia fides sine dilectione non valet (*Jacob.* 2.), continuo adjecit: *Et qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.* Qui non ex timore, sed ex amore serviunt Deo. Ipsi sunt semen, et ipsi inhabitabunt in ea, tanquam in hereditate sua. Nullus ibi hereditabit, nisi per dilectionem. Deus est di-

lectio. Et qui manet in dilectione, in Deo manet, et Deus in eo (1. *Joan.* 4.). Hic est finis, hæc est hereditas.

TITULUS PSALMI LXIX.

1. Sequitur titulus in alio psalmo, *In finem, Psalmus David, in remembrance eo quod salvum me fecit Dominus.* In finem, id est, in Christum nos mittit iste psalmus, qui attribuitur David, id est, eidem Christo, sive cuilibet justo in tribulatione posito, in remembrance, id est, in consideratione rememorationis, eo quod (inquit) *salvum me fecit Dominus.* Memor enim salvationis et etiam beneficiorum, quæ Deus contulit mundo (sicut in alio psalmo monstratum est)? securus petit liberari, licet multis malis urgeatur. Est ergo 352 in hoc psalmo vox tribulaturum inter passiones periclitantium, sed de suo capite præsumantium. Ipsi sunt materia psalmi. In prima parte postulanti a Deo suam liberationem, deinde persequentium conversionem. In secunda exultant in Domino, et magnificant eum. Ad ultimum paupertatem et egestatem suam commendant, ad exemplum caeterorum: et exinde adjuvos a Deo se insinuant, et liberatos. Intendunt autem exhortari, quosque, ut convertantur ad Deum, et securos reddere de æterno bono, et urgeantur a malis, atque in his non dilidere, sed omnipotentis Dei adiutorum invocare. Audiamus eos, atque affecta cordis uniusquisque nostrum dicat, quod sequitur.

PSALMUS LXIX.

2. *Deus, in adjutorium meum intende. Domine, ad adjuvandum me festina.* Tu qui es Deus et Dominus meus, creator et gubernator meus in adjutorium meum intende misericorditer: adjuva festinanter. Primum inspice in tantam necessitatem: deinde accelera auxilii consolationem. Cum dicit, *In adjutorium meum,* ostendit se aliquid operari pro liberum arbitrium, et petit divinum auxilium ad cooperandum. Contra omnes adversitates et tentationes dicendus est iste versiculus. Et cum tribulamur, et cum operamur, divino adjutorio semper opus habemus. Deinde orat etiam pro persecutoribus, cum subjungit:

3. *Confundantur de peccatis, et revertantur, id est, timeant te iudicem, qui querunt animam meam,* subaudi ad perdendum eam. Hæc vox proprie ad martyres pertinet, qui ad hoc quærebantur, ut occiderentur. Et cum orant pro suis inimicis, perfectionem nobis insinuant caritatis. Diligite (inquit Dominus) inimicos vestros. Benefacite his, qui oderunt vos: et orate pro persequentibus et calumniantibus vos (*Marc.* 5.). Ideo adhuc subditur:

4. *Avertantur retrorsum et erubescant, qui voluit mihi mala.* Primo fuit (*Ex Augustino*) impetus persequentium: modo remansit malevolentia cogitantium. Tempora sunt in Ecclesia persecutione distincta. Factus est impetus in Ecclesiam, quando reges et principes persequerentur eam. Crediderunt illi: data est pax Ecclesie, sed non deest fremitus persecutorum: impetus tamen suos ad cogitationem verterunt. Dictum est de his temporibus Ecclesia: Peccator videbit et irascetur, dentibus suis fremet et tabescet (*Psal.* 111.). Pro his orat martyr, quomodo et pro illis, ut retrorsum avertantur, id est, credant in Christum et sequantur. *Erubescant etiam de commissis peccatis.* Peccator enim et poenitens, quo plus deserti verecundia de recordatione delicti, eo uberiori a Domino meretur gratiam. Nonne hæc prætulit Publicanus, qui nec audebat oculos ad cælum levare? Ideo justificatur magis Domini iudicio, quam ille Phariseus, quem deformavit præsumptio (*Luc.* 18.). *Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi, Eug, Eug.* Id est, Bene, bene. Similiter avertantur illi erubescentes de malis suis, qui adnan ur mihi. Et hoc statim, ut eorum conversio non moretur. Facile enim emendatur culpa, quæ cito corrigitur. His tribus versibus tria genera persecutorum commendantur, id est, malefactores, malevoli, adulatores: quorum primum fit opere, alterum cogitatione, 353 tertium locutione. His tribus modis affligitur corpus Christi. Reprobi enim mala quæ possunt, bonis inferre non desistunt. Et cum non possunt malum quod volunt agere, non cessant illud cogitando tractare. Et cum nocere non valent, aut non audent in aperto,

faciant quod possunt, simlndo, adulando, laudando, atrahendo. Isit sunt qui dicunt, *Euge, euge*: qui quos possunt, falsis laudibus seducunt. Pro his tamen orat Ecclesia, ut convertantur, et fiat quod subjunctum est:

5. *Exsultent, secundum corpus, et latentur, secundum animam non in se gloriantes, sed in te, a quo habent lætari et exultare. omnes qui querunt te. Quia alii non habent in te lætari vel exultare. Et dicant semper, magnificetur Dominus. Peccator es (Ex Augustino)? magnificetur, ut vocet. Conlteris? magnificetur, ut ignoscat. Jam juste vivis? magnificetur, ut regat. Perseveras usque in finem? magnificetur, ut glorificet. Semper ergo magnificetur Dominus. Hoc dicant justi: hoc dicant, qui querunt eum. Quisquis hoc non dicit, non querit eum. Dicant hoc, Qui diligunt salutare tuum, id est, Filium tuum. Ab illo est enim illis salus, non a se. Nec digne possunt laudare Deum Patrem, qui non diligunt Deum Filium, per quem salvati sunt. Dicant, Magnificus est Dominus, qui nos tam potenter salvavit. De se autem dicat unusquisque quod subditur:*

6. *Ego vero egenus, mendicans meam salutem, vel aliorum: et pauper sum, id est, insufficiens per me ad eam inquirendam. Nec tamen ideo dislido: nam Deus adjuvat me: ut possim quam desidero salutem possidere. Sic utique nos Deum laudare decet, ut cum illum prout possumus magnificamus, nosmetipsos infirmos et inutiles judicemus. Ille enim abundans, nos egeni: ille dives, nos pauperes. Quando hæc recognoscimus, et de nobis dislidentes, in ipso solo confidimus: tunc nos tanquam pauperes et egenos adjuvat Deus. Unde ad ipsum, ejus habet adjutorium, familiarem se convertens locutionem subjungit: *Adjutor meus, in bonis, et liberator meus, a malis, es tu*: et non alius. Et hoc tantum mihi restat petere: *Domine, ne moreris*: sed fac quod facturus es, ducendo me in gloriam tuam. Et hic aperte innuit, se memorem beneficiorum Dei, sicut titulus prænotavit. Impotremus et nos Domini Dei nostri adjutorium, et liberationem, et gloriam: atque ex toto corde dicamus illi, *Domine, ne moreris.**

TITULUS PSALMI LXX.

1. Psalmus qui sequitur, hoc modo intitolatur: *In finem psalmus David, filiorum Jonadab, et priorum captivorum.* Hic titulus tangit historiam, quomodo filii Jonadab in prima captivitate in Babyloniâ ducti sunt (*Jerem. 33*). Quibus pater Jonadab præcepit ut non biberent vinum, et in tabernaculis norarentur. Jonadab qui interpretatur *spontaneus*, Dominum Christum figuravit: qui filius et imitatoribus suis præcepit, ut non bibant vinum (*Luc. 21*); id est, terrenæ voluptati non inhaerant: et in tabernaculis, id est, in militia Domini habitare consuescant. Spontaneus Domini fuit Christus, qui Domino Patri usque ad mortem factus est obediens (*Philip. 2*). Exponitur autem sic titulus: Psalmus iste attribuitur **354** *ipsi David*, id est, Christo, quia Christus loquitur in hoc psalmo. Psalmus, dico, *filiorum Jonadab*, id est, imitatorum Christi; quia ad utilitatem eorum agit: et *minorum captivorum*, qui a nunc filii Christi, prius filii Adam in captivitate a diabolo captivi sunt ducti. Nam non fuit prius (ut ait Apostolus) quod spirituale est, sed quod animale (*1. Cor. 15*). Animales quippe in Adam fuimus, in carne viventes: in Christo vero spirituales, id est, spiritu viventes. Materia est justus omnis sperans in Domino. Et describuntur multa beneficia Dei, circa sperantem in eum. In prima parte petit liberari a malis, ut possit Deum laudare. In secunda (quæ incipit, *Ne projecis me in tempore senectutis*) petit, ut sicut Deus ei obtulit beneficia sua in juventute, sic faciat in senectute, tibi maximum opus est. In tertia (quæ incipit, *Quoniam fecisti magna Deus, quis similis tibi?*) ponit gratiarum actionem de collatis beneficiis. Invitat nos verus Jonadab utrosque ad sui conformitatem, ut non bibamus vinum, et in tabernaculis moremur, sicut superius expositum est. Et ut, sicut ipse per obedientiam suæ humilitatem sublimatus est (*Philip. 2*), per ejus humilitatis vestigia sublimari mereamur. Et hæc est intentio. Per totum autem psalmum gratia Dei commendatur. Ait ergo:

PSALMUS LXX.

2. *In te, Domine, speravi, et si modo confundor:*

A *vel non confundar in æternum. Recedendo a Deo, cadit homo in peccatum, et confunditur. Accedendo ad Dominum, corrigit se, et non confundetur in æternum. Et ne confundi valeat, petit, dicens:*

In justitia tua libera me, et eripe me. Duo sunt, quæ in servitute nos redigunt: peccatum scilicet, et pœna peccati. Unde nunc postulat liberari a peccato per justitiam, atque eripi a pœna peccati, transeundo a morte ad gloriam. Et bene ait, *In justitia tua*, hoc est a te data. Deus est enim qui per gratiam suam operatur justitiam in homine, sine meritis. Ipse enim dat fidem suam, quæ reputatur nobis ad justitiam (*Rom. 4*): quæ operante gratia, facit hominem liberum, qui servus fuerat per peccatum (*Joan. 8*). Et quia merita mea digna non essent, ut ad tuam altitudinem pervenirent: ideo, *Inclina ad me aurem tuam*, id est, condescende mihi per tuam clementiam, et salva me. Et hæc (*Ex Augustino*) est confessio humilitatis. Qui enim dicit *Inclina ad me*, confitetur quia jacet, tamquam medico stanti ager prostratus. *Salva me*, inquit. Quomodo?

3. *Esto mihi in Deum protectorem.* Ne ad me jactula perveniant inimici. Ego enim protegere me non possum. Et parum est in protectorem, ideo addidit: *Et in locum munitum, ut salvum me facias.* Et hoc erit in alia vita. Ibi enim in securitate erimus, ubi nos aggredi nullus valebit inimicus. Prius ergo oportet ut hic protegatur a Deo, ubi bellum est: quatenus deinde sit locus munitus in quo salvemur, ubi æterna requies est. Quid enim munitus, cum ad illum locum confugeris? Quos ibi adversarios formidabimus? Et ideo salvum me debes facere, quoniam non habeo fortitudinem nisi a te. Et hoc est quod subdit: *Quoniam firmamentum meum, et refugium meum es tu.* Ex te **355** et per te sum firmus: et sicubi fuero infirmatus in me, refugium ad te. Firmum et immobile te facit gratia Christi, adversus omnes tentationes inimici. Sed ibi est, et humana fragilitas: ibi est adhuc prima captivitas: ibi est lex in membris, repugnans legi mentis (*Rom. 7*). Et adhuc corpus; quod corrumpitur, aggravat animam (*Sap. 9*). Ideo quantumlibet et gratia Dei firmus sis, tamen adhuc surdandum est ex corruptione carnis. Ergo *firmamentum meum es tu*, ut sim firmus in isto sæculo contra tentationes. Sed si multæ sunt, et turbant me: *refugium meum es tu.* Et quia superius dixit *Eripe me*: nunc determinat a quibus, cum subjungit:

4. *Deus meus eripe me de manu peccatoris*, id est, de potestate diaboli: qui specialiter dicens peccator, quia ipse est persuasor omnis peccati. Et potes eripere me, qui Deus es. Et etiam debes, quia per gratiam visibilis fieri dignatus es. Et non solum de manu invisibilis inimici eripe me, sed et de manu contra legem agentis et iniqui: illic (*Ex Augustino*) notatur omne genus peccatorum, scilicet aut legis transgressor, si accepit legem: aut tantummodo iniquus sine lege, si legem non accepit. De utroque genere loquitur Apostolus dicens: Qui sine lege peccaverunt, sine lege peribunt: et qui in lege peccaverunt, per legem judicabuntur (*Rom. 2*). Inter utrumque gemit corpus Christi, atque ab utroque affligitur. Nec se vindicat, sed patienter tolerat, et orat: unde adhuc subjungitur:

5. *Quoniam tu es patientia mea Deus, Deus spes mea a juventute mea.* Ideo me debes eripere, quia tu es causa, et fructus patientiæ meæ: Propter te graviter assidigor: propter te æquanimiter patior. Nec solum patientia mea, sed et spes, id est, certitudo mea. Bene autem post patientiam posuit spem, quia de patientiæ virtute certitudo spei generatur. Illic Paulus ait: Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem: spes autem non confundit (*Rom. 5*). Quanto hic graviora propter Deum sustinemus; tanto majora in futuro præmia a Domino speramus. *Spes dico a juventute mea*, id est, a tempore fortitudinis meæ. Non enim (*Ex August.*) dicit juventutem, quantum ad ætatem: sed quan-

tum ad animi virtutem. A juventute mea cepi in te sperare, ex quo me adversus diabolum armasti: ut munitus fide, spe et caritate, cæterisque spiritualibus armis, contra adversarios tam visibiles quam invisibiles dimicarem. Nec a juventute tantum, sed etiam.

6. *In te confirmatus sum ex utero: de ventre matris meæ tu es protector meus.* Uterum Ecclesiæ parationem illam dicit, qua instruitur homo, cum credere incipit: et ante in eo utero formatur spiritualiter, ut deinde in lucem veræ cognitionis pariatur. Et tu etiam es protector meus de ventre matris meæ, Ecclesiæ, id est, ex quo fui renatus de baptisate. To.um est commendatio gratiæ divinæ, quæ operatur in nobis et velle, et operari, pro bona voluntate (Philipp. 2.). Justum est ergo, ut gratiæ suæ beneficiis laudetur: unde et recte nunc subditur: *In te cantatio mea semper.* Id est, omni tempore, et in prosperis et in adversis laudabo te. Propter hoc,

7. *Tanquam prodigium factus sum multis.* Multi enim amatores seculi putant me insanum et prodigiosum, cum vident me invisibilia, quæ **356** ipsi contemnunt, laudare et appetere: visibilia vero, quæ ipsi appetunt, contemnendo vitare. Et tu contra omnia opprobria factus es mihi *adorator fortis.* Tu enim ministras spirituale fortitudinem ad contemnendam hominum insultationem.

8. *Ideo Repleatur os meum laude, antequam essem, quia fecisti: cum essem, quia salvasti: cum peccassem, quia ignovisti: cum conversus essem, quia adjuvisti: cum perseverassem, quia coronasti.* Ita plane *repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam.* Ut (Ex August.) exultando annuntiem, quam gloriosus sis, et quam magnus. Et hoc *tota die*, id est, sine intermissione: tam in prosperis, quibus consolaris, quam in adversis, quibus corrigis. Deo quia tu es spes mea a juventute mea. Et sicut in juventute non deseris, sic

9. *Ne projicias me in tempore senectutis.* Et quid per senectutem accipiat, determinat, dicens: *Cum deficiet virtus mea, ne derelinquas me: Defectum virtutis nominat senectutem, sicut superius juventutis nomine designavit fortitudinem. Ac si dicat: Ne projicias me a te: non permittas me peccare ex infirmitate. Quod si per fragilitatem peccare contigerit, ne derelinquas me ex toto, ut deliciens viribus perseverem in peccato. Proiecit Deus Petrum, cum permisit peccare: sed non dereliquit, quia fecit pœnitere (Luc. 22.). Non potest legi versus iste in persona Christi, ut a Patre postulet ne illum deserat in tempore suæ passionis, quando visa est defecisse virtus ejus in miraculis. Et opus est (inquit) ut non derelinquas,*

10. *Quia dixerunt inimici mei mihi, et qui custodiebant animam meam. Non ut imitarentur, sed ut perderent eam. Consilium fecerunt in unum. Id est, in unam voluntatem nocendi. D. centes, Deus dereliquit eum.* Unde est illud in Evangelio: Non est hic homo a Deo: et, Dæmonium habet (Joan. 9. et 10.).

11. *Ideo Persequimini et comprehendite eum. Et occide potestis facere. Quia non est qui eripiat.* Dicitur est hoc de Christo. Ille enim, qui potentia divinitatis resuscitaverit mortuos, subito inter manus inimicorum infirmus factus est, et quasi nihil valens comprehensus. Quando autem apprehenderetur, nisi primo illi corde suo dicerent, Deus dereliquit eum (Jean. 18.)? Quo contra postulat, dicens:

12. *Deus, ne elongeris a me: Deus meus, in auxilium meum respice.* Ita fit. Non elongatus est a Filio suo Deus Pater: sed semper est ei coæternus. Non elongatur etiam ab eis, imo prope est, qui tribulato sunt corde (Psal. 55.). Prope est, ut audiatur. Prope est, ut misericorditer respiciatur. Prope est, ut auxilietur. Oculi Domini super justos (Ibid.): vultus autem Domini super facientes mala (Ibid.). Tamen pro talibus orat, cum subjungit:

13. *Confundantur et deficiant detrahentes animam*

meam. Hoc illis expe lit, ut peccata sua recognoscant; unde confundantur et deficiant in se, qui male de se præsumebant. *Operiantur multa confusione, interius: et pudore, exterius: qui quærunt mala mihi.*

14. *Ego autem semper sperabo.* Quicquid illi facient, quantumcumque persequentur: ego non frangar ulla adversitate, sed semper firmam spem habebō in te: *Et adjiciam super omnem laudem tuam.* Quid est hoc? Quid potest (Ex August.) adjicere

357 homo super omnem laudem Dei? Sed laudatus erat Deus in omni creatura sua, in regimine seculorum, in ordinatione temporum, in eminentia cæli, in fecunditate terræ, in circumfusione maris, in ipsis illis hominum, in danda lege, et cæteris omnibus mirabilibus suis: Nondum erat laudatus in eo, quod suscitavit carnem in vitam æternam. Laus ergo Dei super omnem laudem antehabitam adjicitur, cum Unigeniti ejus incarnatio, passio, resurrectio, et ascensio in cælum prædicatur: Unde adhuc subjungit:

15. *Os meum annuntiabit justitiam tuam.* Et subdit, quid vocet justitiam, scilicet *salvare tuum*, id est, Filium tuum, qui et salvat sperantes in se, et justificat. Et hoc *tota die*, id est toto tempore. Hæc est laus, quæ superat omnem laudem; Dei scilicet justitiam prædicare, qua justificatur impius: et salvare, quo salvatur damnatus. Et propter hoc annuntiavi justitiam tuam: *Quoniam non e novi, id est, non approbavi literaturam.* De qua Paulus dicit: *Litera occidit, spiritus vivificat (2. Cor. 3.)*

Quidam enim non de gratia, sed de litera gloriantur, eo quod legem acceperint (Matth. 5.), *Lex autem sine gratia, sola litera est, et manet ad convincendam iniquitatem, non ad dandam justitiam.* Si enim data esset lex, quæ posset vivere, omnino ex lege esset justitia. Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato (Galat. 3.), et *promissio* ex fide Je-u Christi daretur credentibus. *In ipsa gratia (Ex Augustino) glorians, literaturam non cognovi, id est, homines de litera præsumentes, et a gratia resiliens: est toto corde reprobavi. Unde merito subditur:*

16. *Introibo in potentias Domini.* Spiritualis enim homo dum non ~~adheret~~ literæ, meretur per intellectum ad interiora spiritus introire, ut potentias Domini sciat, id est, gratiam et virtutes, quibus jam non infirmatus per carnem mandata divina poterit impleat. In hoc etiam commendat gratiam Dei, non justitiam suam, cum protinus addit: *Domine, memorabor justitiæ tuæ solius.* Quidam enim ignorant Dei justitiam, et suam volentes constituere, justitiæ Dei non sunt subjecti (Rom. 10.). Nullam meam agnosco, solius tuæ memorabor justitiæ. Justitia tua sola me liberat: mea sola non est nisi peccata. Non gloriabor de viribus meis, ne in literatura maneam: sed de gratia tua per quam literam operando adimpleam. Nec solum facere, sed et ipsum scire Deo attribuit, cum subjungit:

17. *Deus, docuisti me a juventute mea, et usque nunc.* Ex ipso (Ex August.) in tuo fidei quo me innovasti usque modo, docuisti me, quia tuæ solius justitiæ memorari debet. Considerans enim vitam præteritam meam, video quid mihi debebatur, et quid acceperim pro eo, quod mihi debebatur. Debebatur pœna, reddita est gratia. Debebatur gehenna, data est vita æterna. Ex quo conversus sum, didici merita mea nulla præcessisse, sed gratiam tuam mihi gratis venisse. Taliter eruditus, *Pronuntiabo mirabilia tua*, id est, ea quæ tu mirabiliter operatus es, aliis prædicabo. Quid mirabilis inter Dei mirabilia, quam quod ipse creator factus est creatura? Deus humanam naturam suscepit. Sanguine suo perdidit hominem redeiit, de morte ad vitam, de mundo ad gloriam reduxit. Hæc sunt, quæ pronuntiabo mirabilia, quæ me docuisti a juventute mea. Et sicut hucusque cepisti misericors, Domine,

358 sic usque in finem non cesses agere. Et hoc est quod subdi:

18. *Et usque in senectam, et senium, Deus, ne derelinquas me.* Adjuvisti fortem, non deseras debilem. Tempore Apostolorum et martyrum erat juvenis Ecclesia, fortis in virtute, patiens in tribulatione, perfecta in sapientia. Jam quia caritas refrigescit, minuitur sapientia, virtus deficit: quasi in senectute venire cepit. Tempore Antichristi cadet in senium, quando ejus virtus adeo diminuta erit, ut si fieri possit, seducantur etiam electi (*Matth. 24.*). Postulat ergo Christi Ecclesia, ut sicut a juventute per omnipotentis Dei gratiam regitur: sic usque in finem per eandem gratiam gubernetur. *Usque in senectam, et senium meum,* id est, usque ad diem ultimum meum, usque in finem seculi gratia tua perseveret mecum. *Donec annuntiet brachium tuum,* id est, Filium tuum, *generationi omni, quæ ventura est.* Hinc alibi dicitur: Et brachium Domini cui revelatum est (*Isai. 53*; *Joun. 12*; *Rom. 10.*)? Ideo Christus brachium Domini dicitur, quia ipse est virtus et fortitudo Dei per quem omnia facta sunt: et a quo diaboli virtus superatur. Omni generationi annuntiat hoc brachium, ut credendo in Dominum Jesum Christum fortes permaneant, atque in tanta virtute confidendo, diabolum et vitia potenter vincant.

19. *Annuntiabo (inquit) non vires aut justitias meas, sed, Potentiam tuam et justitiam tuam, Deus, quæ extenduntur, usque in altissima, quæ fecisti magna:* id est, usque ad ipsas cælestes virtutes, quas tu longe mirabilius quam cætera opera tua creasti. Dei magna sunt Angeli, Sedes, Dinationes, Principatus, Potestates. Illic ipsa magna tibi debent, quod sunt, quod juste vivunt, quod beate vivunt. Non solum homines gratia Dei gubernantur, sed et ipsæ altissima et æternæ potestates. Unde admirando exclamat, dicens: *Deus, quis similis tibi,* subaudis, in magnalibus faciendis? Voluit primus angelus tibi esse similis, et cecidit (*Isai. 14.*). Voluit primus homo, cui serpens dixit: Et eris sicut dii (*Gen. 3.*), et dignitatem amisit. Et tamen ad similitudinem Dei factus legitur homo (*Gen. 2.*): et ipse Dominus ad similitudinem suam nos invitat, dicens in Evangelio: Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos, ut sitis filii Patris vestri (*Matth. 5.*). Et Apostolus: Similes (inquit) ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est (*1. Joan. 3.*). In quo ergo peccavit homo, si esse voluit, quod Deus in illo fecit? Sed voluit hoc perverse, ut quomodo Deus non habet a quo formatus est, non habet a quo regatur: sic ipse voluit in sua potestate esse sine domino, sine rectore, ut propria uteretur voluntate. Posset autem et hoc velle sine peccato, scilicet ut similis esset Deo. Quisquis enim vult ita esse similis Deo, ut ad illum stet, et ab illo fortitudinem suam custodiat, etque coherendo signetur tanquam cera ex annulo: habet imaginem ejus, faciens quod dictum est, *Mihi autem adhærere Deo bonum est (Psal. 72.).* Illic custodit similitudinem et imaginem ad quam factus est, et non peccat. Quod quia homo prius agere contempsit, nunc captivus clamat: *Deus, qui similis tibi?* Perverse volui esse tibi similis, et factus sum similis pecori. Sub tua dominatione, sub tuo præcepto vere **359** similis eram. Sed homo in honore positus non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (*Psal. 48.*). Et quia tetigit vetitum, invenit supplicium. Unde nunc gemens subdit:

20. *Quantas ostendis mihi tribulationes malas et multas!* Ostensum est enim malum homini per experientum. Unde scriptum est: Et aperti sunt oculi eorum (*Gen. 3.*). Cognoverunt enim se peccasse. Clausi sunt oculi interiores quibus videbant spirituale bonum: et aperti sunt oculi exteriores ad experiendum malum. Quis autem potest dicere aut excogitare, quantas et quam multas tribulationes et anxietates videat et sentiat miser homo, in hac mortalitate et corruptione? Quæ ideo malæ sunt, quia sine culpa esse non possunt. Disciplina tamen fiunt,

et admonitio est, non desertio. Nam propterea addit: *Et conversus vivificasti me.* Quasi post iram conversus ad misericordiam, vivificasti genus humanum in primo parente mortuum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita et in Christo omnes vivificabuntur (*1. Cor. 15.*). *Et de abyssis terræ,* id est, de profunditate et submersione peccati, iterum reduxisti me. Quid est, quod dicit *Iterum*? Non enim semel reducit Deus a peccatis: sed modo per baptismum, modo per poenitentiam, modo per conversionem: et sic multis et diversis modis reducitur ad salutem. Nos iteramus culpam, prout Dominus iterat erga nos suam misericordiam. Vel *de abyssis terræ,* id est, de peccatis, quæ nos mergunt in interitum, reduxit Deus genus humanum. Primum per fidem, iterum per spem: nunc recte vivendo, iterum æterna beatitudine perfuendo. Surreximus morte, fide, spe, caritate. Restat, ut surgamus et corpore. Et quia hoc jam spe tenemus, dicatur recte, *Et de abyssis terræ iterum reduxisti me.* Mihi vero sic reducto,

21. *Multiplicasti magnificentiam tuam,* id est, multis modis magna, et multiplicia virtutum dona contulisti. *Et conversus,* per mediatorem Christum (*1. Tim. 2.*), ab ira, quam habebas pro peccato contra genus humanum, *consolatus es me,* securum faciendo de æterna promissione. Et quia (*Ex Augustino*) duas dixerat reductiones, unam secundum spiritum in re, alteram secundum corpus in spe, eas duas commendat, cum subjungit:

22. *Nam et ego confitebor tibi in rasis psalmi veritatem tuam, Deus.* Hoc est secundum spiritum. A superiori enim sonat psalterium quod est, quasi hoc quoddam spirituale, in quo psalmi continentur, in quo etiam Domini veritas ad ipsius honorem prædicatur. Vasa psalmi, instrumenta sunt, ubi psalmodia fiat; et significant vivificationem spiritus. Quid de corpore? *Psallam tibi in cithara, sanctus Israel.* Cithara enim ab inferiori parte sonitum reddit. *Psallam tibi in cithara,* id est, in mortificatione carnis. **C** *Tibi,* inquam, qui es sanctus Israel, id est, qui sanctificas eos, qui sunt spiritualiter Israel, id est, videntes Deum. Et ideo

23. *Exultabant labia mea, cum cantavero tibi, et anima mea quam redemisti:* Tam certus erat Sanctus David de redemptione animæ suæ, ut jam diceret factum, quod in spiritu prævidebat futurum. Non ait: Et animam, quam redemturus es: sed *Anima mea quam redemisti.* **360** Quapropter dum Domino cantat, non solum exterioribus labiis, sed intus in anima exultat. Sic enim Deum laudare decet, ut mens concordet cum voce, ut impleatur illud Apostoli: *Psallam spiritu, psallam et mente (1. Cor. 14.).* Nec solum labia dea decantabant,

24. *Sed et lingua mea meditabitur justitiam tuam.* Id est, qualiter anima mea per te redempta sit, et justificata, nullis meis præcedentibus meritis, sed sola tua gratuita misericordia. Quando hoc meditabitur? In fine, *Cum confusi et reveriti fuerint, qui quærunt mala mihi.* Duobus modis (*Ex August.*) confundentur et erubescunt: aut cum credent in Christum, aut cum venerit Christus. Resurgent enim omnes mortui (*1. Cor. 15.*); quisque cum causa sua: separabuntur boni ad dexteram, mali vero ad sinistram. Et tunc confundentur, qui ante exultabant: erubescunt, qui garriabant, cum dicitur eis: *Ite in ignem æternum (Matth. 25.).* Et notandum, quod non ait, *Et lingua mea loquetur: sed meditabitur.* Tunc enim linguæ cessabunt (*1. Cor. 13.*), quoniam in illa beata vita omnium voluntates et cogitationes omnibus invicem apparebunt.

TITULUS PSALMI LXXI.

1. *Psalmus David, in Salomonem.* Tractatus iste tendit in Christum, qui est verus Salomon, id est, *pacificus,* qui pacem posuit inter Deum et genus humanum (*Ephes. 2.*). In hoc psalmo Christus materia est secundum utramque naturam, divinam scilicet et humanam. In prima, arte per-

ut ei dari iudicium, et affirmat quod habebit. In secunda (quæ incipit, Orietur in diebus ejus justitia) loquitur de regno, ipsum regnum commendando multis modis. In tertia (quæ incipit, Sit nomen ejus benedictum) commendatio est ipsius regis. Intendit nos admonere, ut subiciamur ipsi Salomoni. Vox Prophete prævidentis Christum futurum regem, qui orando prophetat, ut detur ei regnum, dicens :

PSALMUS LXXI.

2. *Deus, iudicium tuum regi da : et justitiam tuam filio regis.* Hoc confirmat in se Dominus, ubi sit in Evangelio : Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio (Joan. 5.). Qui rex etiam filius regis est, quia et Deus Pater utique rex est : et ipse Filium suum incarnatum constituit regem super populum suum, ut eum secundum justitiam et iudicium, secundum bonos mores et virtutes spiritualiter regeret, atque in suo caelesti regno perenniter collocaret. Ac si dicat : O Deus Pater, da regi Christo super homines iudicium tuum, ut sicut tu habes iudicare, ita habeat et ille. Atque eidem *filio regis*, idest, tui, qui solus rex es, et in veritate tuos regis, da *justitiam tuam*, idest, iustum iudicium : quia rex ille semper justa iudicia iudicabit. ^a *Endiadis est*, quia per diversa idem dicit. Idem est enim in hoc loco justitia et iudicium. Nec aliud designant, nisi iudicium iustum. Da ei *iudicare populum tuum in justitia*, idest, ut iuste iudicet universos : videlicet bonos et malos. Nec movere debet, quod dicit, *Tuum*. Sui enim sunt etiam perversi, ³⁶¹ nec quicquam possunt facere, nisi permissu Dei. Similiter *et pauperes tuos in iudicio*, subaudis da eis iudicare. Iudicat Christus in hac vita bonos et malos. Iudicabit etiam postmodum, quando malos a bonis separabit (Matth. 25.). Et notandum quod cum diceret : *Pauperes*, mox addidit, *Tuos* : ut per hoc designaret pauperes veros. Non enim omnes pauperes sunt pauperes Dei, sed divites tui : quia non humiles sunt, sed superbi. Et sunt quidam divites qui facilius omnia sua pauperibus tribuant, quam ipsi pauperes faciant. Propterea ad designandos pauperes suos, dicit Dominus in Evangelio : Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum (Matth. 5.). Non ait pauperes rebus, sed spiritu : quoniam hæc beata et Deo acceptabilis paupertas est, ubi presumptio spiritus non est. Tales pauperes in futuro iudicio iudicabit, et salvabit Christus : quoniam sicut alibi dicitur : Patientia pauperum non peribit in finem (Psal. 9.). Nec solum da ei iudicium, sed fac illum per prædicatores tuos divulgari per totum mundum. Et hoc est quod subdit :

3. *Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam.* Eminentes excellenti sanctitate montes in Ecclesia sunt, qui idonei sunt et alios docere (2. Cor. 3.). *Suscipiunt isti montes pacem* predicandam populo, sicut illis præceptum est a Domino. In quacumque domum intraveritis, primum dicitis, Pax huic domui (Luc. 10.). Colles sunt minores. Ipsi suscipiant justitiam, idest, obedientiam, quæ est in hominibus, et in omni rationali creatura omnis justitiæ origo atque perfectio. Vel per montes et colles possunt intelligi Evangelicæ pacis utriusque prædicatores, sive præcedentes, sive subsequentes. Ipsi suscipiant pacem et justitiam, idest, Christum, qui nos pacificat Deo, et iustificat per fidem (Coloss. 1.) : eumque notificent populo. Primum postulatur, deinde affirmatur quod vera iudicium habebit Christus. Unde et dicit :

4. *Judicabit pauperes populi*, idest, veros et spirituales pauperes, segregando eos a populo, sicut Dominus Discipulis suis ait : Ego vos elegi de hoc mundo. *Et salvos faciet filios pauperum*, idest, imitatores Apostolorum : *Et humiliabit calumniatorem*, idest, opprimit diabolum, qui est injustus accusator fratrum nostrorum. Humiliatus est enim, quia quem occiderat resurrexit, regnumque mortis abstulit. Cu-

A *jus (Ex August.) ille potestatem ita gerebat, ut per unum hominem quem deciperat, omnes per mortem traheret ad damnationem. Sed humiliatus est : quoniam si per unius delictum mors intravit in mundum (Rom. 5.), multo magis qui abundantiam gratiæ accipiunt in vita, regnabunt per Christum, qui humiliavit calumniatorem.*

5. *Et permanebit cum sole*, idest, cum deitate : quæ ideo dicitur sol, quia vera cognitione justitiæ illuminat animam, humiliato calumniatore : cum sole permanet, quia victo diabolo per resurrectionem ad dexteram Patris sedet, ubi jam non moritur, et mors ei ultra non dominabitur (Rom. 6.). *Et hoc ante lunam.* Tamquam primogenitus a mortuis præcedens Ecclesiam, quæ variando deficit et crescit. *In generationem et generationem.* Aut generationem dicit, qua generamur mortaliter. Deinde incarnationem divinitatis annuntiat, cum subjungit :

6. *Descendet sicut pluvia in vellus.* Quid ³⁶² *enim tam silenter et sine strepitu sit, quam cum imber in vellere descendit (Judic. 6.)? Nullius aures sono verberat. Nullius corpus humore repercussis roris aspergit : sed sine inquietudine omnium totum imbrum per multiplices effusum partes : toto corpore unius meatus, scissuram nesciens, solida mollicie meatus plures præbet : et quod clausum videtur per densitatem, est patulum per tenuitatem. Recte ergo Mariam vellere comparamus : quæ ita concepti Dominum, ut toto eum hauriret corpore, nec ejusdem corporis scissuram pateretur : sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam. Recte ergo Maria vellere comparatur : de cuius fructu salutaria populis vestimenta texuntur. Vellus plane Maria est. Siquidem de molli sinu ejus Agnus egressus est, qui et ipse matris lanicium, idest, carnem gestans, molli vellere cunctorum operit vulnera populorum. Omne enim peccati vulnus Christi lana suffunditur, Christi sanguine fovetur : et ut sanitatem recipiat, Christi indumento vestitur. Et quia de plenitudine ejus nos omnes accepimus (Joan. 1.), apte subiunctum est, *Et sicut stillicidia stillantia super terram.* Quoniam tota se divinitas infudit in Mariam, descendit sicut pluvia in vellus : quoniam per divisiones gratiarum perfudit Ecclesiam, descendit sicut *stillicidia stillantia super terram.* Gedeon in prælium iurus, belli exitus signum a Domino petiit (Judic. 6.). Posuit igitur super terram vellus, quod prius madidum, postea vero siccum apparuit. Terra autem prius sicca, postea vero madida fuit. Pluvia Christus, vellus Judæa, terra vero Gentium multitudo intelligitur. Prius pluvia in vellus, primitus Christus in Judæam descendit. Erat autem terra sicca, quoniam Gentium populus indoctus adhuc et imbapuzatus erat. Sed numquid semper sicca erit? Non ut que semper vellere excusso, in omnes terras Christi nomen diffunditur. De vellere ergo in terram, de Judæa in Gentes Christi nomen rorisque superni fluxit doctrina. Et quæ utilitas erit in adventu Christi?*

D 7. *Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis.* Hoc etiam secundum literam impetum est. In tempore enim quo natus est Dominus, sub unius regionis imperio totus mundus quiescebat. Spiritualiiter autem et pax et justitia in diebus ejus exortæ sunt. Peccatores facti iusti, et discordes pacifici. In diebus ejus justitia exorta est, idest, gratia fidei qua iustificantur electi. Bene autem dicitur, *Et abundantia pacis* : quoniam per totum mundum erit abundans reconciliatio, et de omni parte erunt homines reconciliati Deo. Hæc autem pax perseverabit in sanctis, *Donec auferatur luna*, idest, donec fiat immortalis et impassibilis præsens Ecclesia. Quid est enim *donec auferatur luna*, nisi donec efficiatur, ut non sit? Videlicet ut pacis abundantia usque ad hoc perdatatur, ut contradictio ac rebellatio penitus destruat, et fiat pax intantum crescens, ut morte om-

^a Ex Græco, *Ἐν δὲα δὲς*.

nino devicta, inter carnem et spiritum, inter hominem et Deum inconcussa concordia atque unitas indivisa perpetuo habeatur. Deinde ostendit amplitudinem regni, cum subjungit :

8. *Et dominabitur a mari orientali, usque ad mare occidentale; et a flumine Jordane, usque ad terminos orbis terrarum, in circuitu totius orbis.* Per flumen Jordanem in quo Christus **363** baptizatus est, accipimus baptismum, per quem Christus dilatatur per totum mundum.

9. *Coram illo procedent Æthiopes: et inimici ejus terram lingent.* Per Æthiopes (Ex Augustino), a parte totum significavit omnes gentes: eam eligens gentem quam potissimum nominaret, quæ in finibus terræ est. *Procedent* (inquit) *coram illo*, idest, adorabunt illum: et inimici Dei terram lingent, si quando Judæi, hæretici et pagani in Apostolorum doctrina delectantur. Sunt enim Apostoli sal terræ (Matth. 5.). Lingent etiam terram inimici Dei, quando fallaciæ blandimentis verbisque adulatoriis sanctos decipere nituntur.

10. *Reges Tharsis et insulæ munera offerent: reges Arabum et Saba dona adducent.* Hoc Magi, stella duce (Matth. 2.), etiam corporaliter impleverunt, quos universæ terræ reges et principes adhuc quotidie spiritualiter imitari non desistunt. Tharsis interpretatur *exploratio gaudii, vel contemplatio*. Aliqui enim venientes de exploratione gaudii, experta et despecta inanitate hujus mundi, seipso facientes reges, carnalitatem suam rationabiliter regendo, semetipsos offerunt in munera regi Domino. Per insulæ (quæ sunt terra sicca et circumdata mari) accipimus eos, qui sicci sunt a fluctibus hujus mundi: cujus tempestatibus nequaquam demerguntur, licet procellis eus circumquaque tundantur. Tales insulæ munera offerunt, quia bona quæ operantur, Domino ascribunt. Arabia interpretatur *humilitas*. Saba *succensio*. Humiles, et illi qui in se vitia succendunt, nihilominus facti reges, semetipsos donâ gratuita Domino adducent. Ea quippe adduci solent, quæ ambulare valent. Numquid de immolandis victimis hoc dictum est? Absit ut talis oriatur in diebus ejus justitia! Sed per hæc dona quæ Domino adducenda prædicantur, homines fideles designantur, quos in societatem Ecclesiæ Christi regum adducit auctoritas.

11. *Et adorabunt eum omnes reges, qui prius solebant adorari, idest, aliqui de omni genere regum: et omnes servos, quæ prius solebant servire terrenis regibus, servient ei, nostro videlicet cælesti regi. Et merito,*

12. *Quia liberabit pauperem a potente.* Ille hic (Ex August.) dicitur potens, qui superior calumniator est appellatus. Quem potentem ad homines sibi subjiciendos atque in servitute retinendos, non virtus ejus fecit, sed humana peccata. Sed qui humiliavit calumniatorem, et intravit in domum fortis, ut eo alligato, vasa ejus eriperet (Luc. 11.), ipse liberavit pauperem a potente, et tam desolatum et miserum pauperem, cui non erat adjutor. Non enim hoc efficere potuit vel quisquam homo justus, vel aliquis angelus. Non poterant etiam per liberum arbitrium liberari, nisi tantummodo per Christum. Et quomodo liberabit?

13. *Parcet pauperi et inopi.* Pauper est, qui nihil habet. Inops, qui alterius opere indiget. Hunc pauperem virtutibus et bonis operibus vacuum et desertum, non damnabit rex pius juxta proprium meritum, sed parcat, relaxando penam, dimittendo culpam. Et sic: *Animas pauperum salvas faciet, Divitum animabus dæmoniiis traditis.* Et quomodo salvas faciet animas pauperum?

14. *Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum.* Quoniam neque usuras neque iniquitates **364** amplius exercebunt. Sive ex usuris et iniquitate diaboli. Ille enim pessimus fenerator alius luxuriam, alius avaritiam, alius vero superbiam commodat: in quibus postquam peccatorum exercitati fuerunt, animam pro usura dia-

bolo reddunt. Pecunia diaboli est iniquitas, quam nos ab ipso suscepimus. Super hanc pecuniam exigit a nobis usuras, idest, pœnas, quas non suscepimus et solvimus. Ab his usuris et iniquitate redimuntur animæ pauperum, sanguine illo qui effusus est in remissionem peccatorum. Et sic factam est honorabile nomen eorum coram illo. Jam enim (Ex August.) non memor est nominum eorum per labia sua, quibus antea vocabantur idololatræ, sive adulteri, sive homicidæ: quoniam relictiis vitiis, pro quibus signabantur talibus vocabulis, conversi ad Christum susceperunt novum vocabulum, ut a Christo dicerentur Christiani (Act. 11.). Quod utique nomen coram illo est honorabile, etsi coram inimicis habeatur despiciabile. Audi et aliud honorabile nomen, atque omni jocunditate plenum, quod ipse pius Dominus Discipulis suis imponere dignatus est, dicens: Jam non dicam vos servos, sed amicos meos (Joan. 15.). Sequitur commendatio ipsius regis de quo ait:

15. *Et vivet.* Non enim in morte remanebit, sicut Judæi putaverunt: sed resurget a mortuis, *Et vivet* in æternum, teste Apostolo, qui ait: Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ult a non dominabitur (Rom. 6.). *Et dabitur ei de auro Arabia.* Multi enim ex sapientibus Gentium convertentur ad ipsum. Vel aurum Arabiæ significat sapientiam in humilitate. Arabiam enim interpretari diximus *humilitatem*. Hoc thesauro nihil carius, nihil pretiosius aut haberi, aut offerri Deo potest. *Et adorabunt de ipso semper, idest, summa et singulari reneratione colent eum.* Et hoc quod eum adorabunt, procedet de ipso, idest, de munere ipsius. Nos enim quomodo oremus, nescimus; sed Spiritus sanctus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus (Rom. 8.). De ipso habent, si qui bene orant. Ab ipso trahunt quicquid boni possident. Merito ergo *tota die, idest, assidue benedicent ei, gratias referendo, et bona sua non sibi, sed Domino ascribendo.* Ostenditur et alia causa ut benefici debeat, cum subditur:

16. *Erit firmamentum in terra.* Omnes enim promissiones Dei in illo firmatæ sunt (Galat. 3.). Et quicquid prophetatum est pro salute nostra, totum in illo est, vel erit adimpletum. Fideles quoque animæ in hac terra positæ, non habent aliud firmamentum, nisi Christum. Firmamentum est timentibus eum. Ecce est firmamentum. Numquid altum? Erit utique. Nam *In summis montium superextollatur, idest, inter illos montes, qui sunt alii altiores, cum Christus venerit, solus omnibus eminentior apparebit* (Matth. 24.). Hinc alius Propheta dicit: Erit in novissimis diebus preparatus mons domus Domini in vertice montium (Isai. 2.). Nam si alii montes extolluntur sanctitate, Dominus noster superextollitur divinitate. Ecce firmamentum est, et altum: numquid fructuosum? Etiam: *Super Libanum fructus ejus.* Libanum (Ex August.) solemus accipere veluti hujus sæculi dignitatem: quoniam mons est Libanus excelas arbores habens, et nomen ipsum interpretatur *Candidatio*. Et quid mirum **365** si super hujus sæculi præclarum omne fastigium fructus superextollatur Christi, cujus fructus dilectores omnia sæcularia cacumina contemserunt? Si autem in bono accipiamus Libanum, propter cedros Libani quas plantavit: quis alius fructus intelligendus est, qui super Libanum extollitur, nisi de quo Apostolus de caritate locutus dicit: Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro? Hoc enim et in primo ponitur munus divinarum, ubi ait: Fructus autem spiritus est caritas. Atque inde cætera consequenter contextuntur. Aptè autem adjunctum est, *Et florebit de civitate sicut fenum terræ.* Civitas in hoc loco designatur sæculi hujus societas. Exaltatur itaque fructus Christi super Libanum, idest, super arbores diuturnas, et ligna imputribilia (quia ille fructus æternus est) omnis claritas hominis secundum temporalem sæculi celsitudinem sœno comparatur, quoniam a credentibus et vitam æternam jam sperantibus

bus, spernitur felicitas temporalis, ut impleatur quod scriptum est: Omnis caro fœnum (*Isai. 40.*), et omnis gloria ejus ut flos fœni. Fœnum aruit, et flos decidit: verbum autem Domini manet in æternum. Et propter hæc omnia beneficia

17. *Sit nomen ejus benedictum in sæcula*, id est, fama et gloria nominis ejus quantum ad homines, accipiat incrementum, et semper magis ac magis divulgetur et magnificetur hic et in æternum. Merito autem benedicendum est, quoniam etiam *Ante solem*, id est, ante omnia tempora *permanet nomen ejus*. Non dicit *nomen*, illam vocem quæ transit: sed substantia divina hic intelligitur, quæ per nomen significatur: et est consequens, ut qui Deum benedicit, benedicatur a Deo. Quod sanctus Isaac ostendit, quando in figura Christi Filio suo benedicens dixit: Qui benedixerit tibi, erit et ille benedictus (*Genes. 27.*). Hinc Abraham dicitur, In semine tuo benedicentur omnes gentes (*Genes. 22.*). Unde nunc recte dicitur: *Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ*. Tribus dicuntur quasi curiæ, improprie tamen. Et Dominus Deus populum suum per diversas tribus dividi præcepit (*Num. 31; Josue 13. et 14.*): et sanctus Jacob secundum diversa tribus filiis suis benedixit (*Genes. 30.*). Diversæ tribus in Ecclesia Dei electas animas secundum diversa merita designant, propter quod et in domo Patris mansiones multæ sunt (*Joan. 14.*). Ac si dicat: Non solum ipse benedictus erit, sed omnes sui per eum. Unde merito *Omnes gentes magnificabunt eum*: Non ipsi faciendo ut magnus sit, qui per se magnus est: sed laudando et magnam faciendo. Unde ex parte sua Deum benedixit dicens:

18. *Benedictus Dominus Deus Israel qui facit mirabilia solus*. Quoniam quicumque facit, non ipse per se, sed Dominus per ipsum facit.

19. *Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum*. Nominis majestatis intelligitur gloria divinitatis. Quare autem cum diceret Deus Israel, non potius dixit Deus omnium hominum, aut Deus totius creaturæ? Quia intendit ibi Deum commendare secundum gratiam. Nam secundum potentiam postmodum commendavit, ubi nomen sæe majestatis apposuit: propter quod et protinus addidit: *Et replebitur majestate ejus omnis terra*. Qua in re notandum est, quia cum omnipotens Deus cuncta repleat per divinitatis suæ potentiam, quædam tamen **366** specialiter replet per suæ inhabitationis gratiam. Unde sicut præmisimus, ad commendandam gratiam suam dicitur est Deus Israel, quoniam hanc gentem sibi specialiter elegit: de qua per Prophetam alium dicit: Et inhabitabo et inambulabo in eis, et ero illorum Deus, et ipsi erunt mihi populus (*Levit. 26.*). Quatuor ergo benedictiones in his quatuor versibus posuit. Primam de æternitate Dei. Secundam de benedictione Gentium in ipso. Tertiam de gratia spiritali Israeli collata, in qua etiam solum Deum mirabilem prædicavit, quia in hoc solo opere gratiæ longe mirabilior quam in cæteris operibus extitit. Quartam gloriam suæ majestatis, in qua consistit nostra beatitudo et suis. Hac enim majestate replebitur omnis terra, repletur tota Ecclesia. Et ex his omnibus benedictus sit Deus. *Fiat Fiat*. Quia valde desiderat, ideo ingeminat.

TITULUS PSALMI LXXII.

Sicut per clavem, vel ostium ingrederimur in domum, ita per sensum tui uloris intelligeamus intramus psalmodum. Titulus hujus psalmi est: *Defecerunt hymni David filii Jesse*, *Psalmus Asaph*. Hymni sunt cantus continentes laudem Dei. Si sit laus, et non sit Dei, non est hymnus. Si sit laus, et Dei, et non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo ut, si sit hymnus, habeat hæc tria: et laudem, et Dei, et canticum. Cum ergo dixit, *Defecerunt*, molestam rem videtur nuntiare. Nam qui cantat laudem, non solum laudat, sed etiam hilariter laudat. Qui cantat laudem, non solum laudat, sed etiam amat eum, quem cantat. In laude

contentis est prædicatio, in canticis affectio. *Asaph* interpretatur *synagoga*, sive congregatio. Vox est in hoc psalmo *synagoga*, deficientibus hymnis David, non filii Dei, sed filii Jesse. Ideo addidit filii Jesse, ne in hoc loco sicut in cæteris psalmis, per David intelligeretur Christus: sed per David acciperetur carnalis Judæicus populus, cui præerat rex et propheta David. Hujus David, id est, carnalis populi laudes defecerunt, deficientibus temporalibus rebus, per quas solebat a carnali populo laudari Deus. Quare autem illæ defecerunt, nisi ut aliæ quærerentur meliores, quæ deficere non possunt. Materia est ipsa fidelis synagoga. In prima parte jam tanquam confirmata Deum laudat, quæ ante dubitans pene erraverat. In secunda parte (qua dicitur, *Convertetur populus meus hic*) conversio ab eo, quod dubitaverat commendatur. In tertia (quæ incipit, *Veni tamen propter dolos*) ostendit hanc prosperitatem fallacem, atque amatoris ejus ad mortem trahentem. In quarta (quæ incipit, *Quid enim mihi est in celo?*) ostendit se verum habere intellectum, nec jam temporalia quærere, sed solum Deum. Intentio est conspescere simplices, ne de prosperitate bonorum, aut adversitate inorum murmurent adversus Deum, quem constat in omnibus bonum esse, et justum. Ideo ait:

PSALMUS LXXII.

1. *Quam bonus Israel Deus*. Mire quidem et ineffabiliter bonus est. Sed tamen summa ejus bonitas non omnibus nota est, nisi tantummodo, *illis qui recto sunt corde*, id est, qui nec extolluntur prosperis nec franguntur adversis: **367** et in utroque bonum et rectum intelligunt Deum. Deinde incipit dubitationem suam quam prius habuit ad aliorum confirmationem declarare, cum subdit:

2. *Mei autem pene moti sunt pedes*, id est, animi affectiones pene motæ sunt a Deo. *Pene effusi sunt gressus mei*, id est, opera mea. Gressus nostri effunduntur, quando pro diversis et terrenis rebus appetendis operamur. Quando autem pro solis æternis laboramus, jam non effunduntur bonæ actionis gressus, sed ad unum potius tendunt, scilicet ad Deum. Moti sunt (*Ex Augustino*) pedes, ad errandum: fusi gressus, ad lapsum: non omnino tamen, sed pene. Ac si apertius dicat: Pene recessi a Deo, et secundum voluntatem, et secundum actum. Ideo dicit: *Pene*, quia respicit. Nam si non respicisset, a Deo penitus recessisset. Sed quare hoc?

3. *Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videntis*. Vidi illos pacem habere, divitiis florere, qui Deum contemnebant. Ego vero, qui cultor Dei eram, iis omnibus carebam. Propterea zelavi super illos. Ideo indignabar, ideo videbam. Sed jam video, quare hanc habebant pacem. Quare?

4. *Quia non est respectus morti eorum*. Non est in eis respectus divinæ misericordiæ, ut liberentur ab æterna morte. Ideo hac temporali pace hic fruuntur, quatenus in futuro damnatione perpetua puniantur. *Et firmamentum in plaga eorum, subaudiis non est*. Plagam eorum dicit culpam, in qua non est firmamentum, id est, aliquod poenitentiae, vel salutis medicamentum.

5. *In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur*. Id est, non laborant sicut cæteri homines, neque affliguntur. Non sunt enim ex filiis Dei, quos flagellat misericors pater, ut recipiat (*Prov. 3.*). Nunquam autem hic omnipotens Deus magis irasci potest peccatori homini, quam cum in hac vita permitat eum prosperari.

6. *Ideo tenuit eos superbia*. Quia enim flagella non sentiunt, propterea elate vivunt. Nam si flagellarentur, fortassis humiliarentur. Ergo superbia tenuit eos, alligavit, astrinxit, subdidit tanquam captivos, tanquam orvos. Ex hac retentione, *Operiti*, id est, ex toto pleni sunt iniquitate, quantum ad proximum: et impietate sua, quantum ad Deum: O infelices illi, quos tanquam victos superbia tenet, tanquam submersos iniquitas operit. Quæ unde processerit, ostenditur cum subinfertur:

* In Vulgate Editione hæc verba Psalmum LXXI claudunt, versique 20 continentur; tum titulus Psalmi LXXII hæc tantum habet, *Psalmus Asaph*. Ed. r.

7. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.* Id est, A catores sunt, et abundantes divitias in seculo obtulerunt. ex copia divitiarum, ex tumore superbix, ex voluntate et delectatione. Ex quo notandum est, quia non ab una semper origine procedit iniquitas. Nam aliquando ex necessitate derivatur, aliquando ex abundantia. Sunt quidam (*Ex Augustino*) mali quasi ex macie, quia exiles, exigui, pauperes et egentes, tabe quadam necessitatis affecti. Pauper furtum facit: ex macie processit iniquitas. Dives abundans aliena rapit: *quasi ex adipe iniquitas prodiit.* Cum dicis macro: Quare hoc fecisti? Humiliter afflictus, et abiecius respondet: Egestas compulsi. Si dicas diviti: Quare hoc facis? Vix dignatur audire, etiam contemnit te. Aliud est ergo ex necessitate peccare, aliud ex abundantia. Ecce hi a superbia inceperunt: quo pervenerunt? *Transierunt* (inquit) **368** *in affectum cordis*, id est, usque ad pravas voluntates suas adimplendas.

8. Et hoc quod ipsi transierunt, non impræmeditate fecerunt, sed quasi ex mora et lima, quia cogitaverunt, prius diu inter se: et postea locuti sunt ad alios docendos *nequitiam* suam. Et hoc non in abscondito, sed in manifesto. Unde et subdit: *Iniquitatem in excelso locuti sunt.* Non cum timore, sed cum audacia, clare et aperte, audientibus omnibus. Nec solum contra homines tumide et perverse locuti sunt malum, sed etiam in Deum.

9. *Posuerunt enim in cælum os suum,* blasphemantes Deum, ipsis cælestibus detrahentes. *Et lingua eorum transit in terra.* Prius in cælum, deinde in terram linguam transtulerunt: quia prius contra Christum, postea vero contra Ecclesiam locuti sunt. Vel linguam eorum in terra transire, est contento cælesti Domino seipsum in hac vita laudare, magnificare, sicut alibi dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra a nobis sunt. Quis noster Dominus est (*Psalm. 11.*)? Et vere in hoc lingua eorum transit in terra, quia loquacitas eorum metas humanitatis et modum excessit in natura, cum se intantum extollerent, ut Deum esse supra se contemnerent. Et quia intantum erraverunt, atque ad tantam malitiam ex pace, et prosperitate sua pervenerunt, eorum damnatio, fuit aliis occasio conversionis. Propterea subdit:

10. *Ideo convertetur populus meus hic.* Hic (inquit) in tanta eorum cecitate, in tanta perditione, quam incurrerunt, qui divitias amaverunt. Populus meus hoc ex ratione considerato, ex zelo et invidia, quam prius inde habuit, convertetur, ne simili damnatione, cum amatoribus divitiarum puniatur. *Convertetur* (inquit) *populus meus hic*, id est, considerata perditione pravorum. Vel hic, id est, in hoc seculo, dum tempus est acceptabile convertendi, et dies salutis (*2. Cor. 6.*). De quibus protinus addit: *Et dies pleni inveniuntur in eis,* scilicet pleni ad indulgentiam, ad misericordiam et ad gratiam. Venit enim plenitudo temporis, in quo misit Deus Filium suum in terris (*Galat. 4.*). Vel in his, qui hic ad Deum convertentur, in futuro dies inveniuntur pleni beatitudine, pleni æternitate. Vere ibi dies pleni sunt, ubi lucet sol justitiæ, ubi divina splendet claritas et æterna (*Sap. 5; Mat. 4.*). Deinde narrat qualiter primum erraverunt, et quomodo postmodum conversi sunt. Ait enim:

11. *Et dixerunt, videlicet cogitando intra se ante conversionem: Quomodo scit Deus?* Id est, quomodo possumus scire, quod ipse sciat, quod boni ita tribulantur et mali prosperantur? *et si est scientia in excelso?* Si est, quod ipse sciat, quomodo patitur? Aposiopesis est, id est, defectio, ubi additur ut oratio plene intelligatur. Talis erat error eorum. Putabant enim Deum res humanas, aut nescire, aut non curare, cum tribularentur boni, et florent mali. Unde et subsequenter dicunt:

12. *Ecce ipsi peccatores et abundantes in seculo, obtulerunt divitias.* Ego qui Deo servio, ego: ipsi pec-

catores sunt, et abundantes divitias in seculo obtulerunt.

13. *Et ideo ego quoque junctus illis ante conversionem, similiter dixi: Ergo sine causa justificari cor meum, ut mundus essem in cogitatione: et lavi inter innocentes manus meas,* id est, **369** *cum innocentibus actiones meas mundavi, et hinc sine causa feci.* Ubi est merces puræ conscientix? ubi præmium innocentis vitæ? Bene vivo, et ego: ille peccat, et abundat.

14. *Et sui flagellatus tota die.* A me non recedunt flagella Dei. Bene servio, et flagellor: ille non servit, et requiescit. Periculosa sunt hæc verba, et pene blasphema. Non dixit, Nescivit Deus: sed quasi quærens hæsit et nutat. Non (*Ex Augustino*) dixit, Non est scientia in excelso. Hoc est, quod ait paulo ante: Mei autem pene moti sunt pedes. Non confirmat, sed ipsa dubitatio periculosa est. Per periculum tamen transit ad sanitatem, unde et subditur: *Et castigatio mea in matutinis,* id est, sine dilatione. Castigatur autem cum ab errore sanatur. Impiorum differtur castigatio, mea non differtur. Illa sera, vel nulla est: mea in matutinis. Audi jam vocem castigati. Reprimit enim se ab eo, quod dixerat, atque errorem suum recognoscens ait:

15. *Si dicebam, Narrabo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobovi.* Hoc ut planius intelligatur, opus est, ut distinguatur sic: Dicebam cogitando intra me, Si narrabo sic, sicut videlicet superius narravi: vel sicut narraverunt illi, qui dixerunt, Quomodo scit Deus? etc. *Ecce manifestum est et certum, quod nationem filiorum,* id est, justorum *tuorum reprobovi.* Aliud (*Ex eod.*) dicturus sum, quam dixit Abraham, quam Isaac, quam Jacob, quam dixerunt prophetae. Illi enim omnes dixerunt, quia curat Deus res humanas. Ego dicturus sum, quia non curat. An major in me prudentia, sive intellectus, quam in illis? Saluberrima auctoritas revocavit cogitationes ab impietate. Ne ergo justos Dei reproberet, imo, ut unum cum eis salubriter sentire: jam errorem suum tenaciter non defendit: sed quæ nesciat, humiliter dicit. Non enim parvus profectus scientiæ est, vel suam ignorantiam non ignorare. Unde quidam ait: Hoc unum scio, quod nescio. Et hoc est quod subdit:

16. *Existimabam, ut cognoscerem hoc: labor est ante me.* Putabam me scire veritatem, quare florent mali: quare doleant boni; et jam conversus, jam castigatus recognovi, quia hoc labor est ante me. Quid est ante me? dum apud me maneo, dum in sensu carnali persisto, dum sola visibilia attendo, non possum facile de terrenis rebus vera sentire. Quandiu erit iste labor?

17. *Donec intrem in sanctuarium Dei.* Donec mente transeam ad spiritualem intelligentiam: et intelligam, id est, intellectum meum figam, in novissimis eorum. Ergo ad habendam rerum temporalium veram scientiam duo sunt nobis necessaria. Primum, ut æterna bono animo perpendamus. Deinde, ut eorum quæ transeam, finem sollicite cogitemus. Quo utroque perfecto, facile colligitur, quia vanitas est (*Eccl. 1.*), quicquid temporaliter amatur. Nihil sanctuarium Dei, nisi divinum iudicium valet intelligi, quo qui ratione intrat, indubitanter intelligendo considerat, quia omnipotens et justus Deus ad hoc permittit florere malos in hoc seculo, ut puniantur gravius in futuro. Ad hoc bonos vult tribulari temporaliter, quatenus purgati, postmodum gaudeant æternaliter. Jam vero tanquam Dei sanctuarium ingressus, atque ibi spiritualiter eruditus, non solum de novissimis, quæ sentienda sunt, agnoscit: sed etiam propter **370** quod data sunt malis bona, intelligens insinuat, cum subjungit:

18. *Verumtamen propter dolos posuisti eis, subaudis, divitias, in quibus confidunt, quas fallacis dolisque adepti sunt.* Non hoc ita accipiendum est, ut omnipotens Deus (qui justus est, et bonus) hæc

temporalia bona malis propter dolos ponat, ut ponendo hæc sic eos decipere intendat: sed in his bonis, quæ bene ipse qui bonus est, malis ponendo tribuit, ipsa eorum voluntas prona, et perversus usus seipso corrumpunt. Nam acceptis a bono Deo terrenis bonis, unde meliores bene dispensando et misericorditer largiendo esse debuerunt, iade proprio vitio suæ cupiditatis et superbiam corrupti, fallacias, dolos, invidias, et cætera mala exercucunt. *Verumtamen* (inquit) *propter dolos posuisti eis.* Quamquam dicam in novissimis eorum, tamen hic jam quodammodo punis eos occulto iudicio. Unde et subdit: *Dejecisti eos dum allevarentur.* Non dicit, *Dejecisti eos*, quia elati sunt: sed in eo ipso, quo sunt elati, sunt dejecti. Sic enim efferri, jam cadere est: et quanto magis exaltantur, et superbiunt exterius, tanto magis excæcantur interius. Quo plus ascendunt, eo amplius quemadmodum fumus evanescent. Unde et admirando adjungit:

19. *Quomodo facti sunt in desolationem?* Ubi enim superbia, ibi desolatio. Nam dum mens extollitur ab omni virtute, ab omni fructu boni operis vacatur. Magna quoque desolatio est, ubi Deus non est. Propter quod et *Subito defecerunt.* Subito amittuntur honores: cito amittitur potentia: subito venit damnum, quicquid temporaliter possidetur, subito evacuat. Inde de quodam invenitur in Evangelio: *Stulte, hac nocte anima tua tolletur a te (Luc. 21).* Et postquam defecerunt, *Perierunt propter iniquitatem suam.* Hoc jam sæpe contingit, et quotidie contingit. Talis est fructus divitiarum. Hæc sunt novissima, quæ intelligit, qui in Dei sanctuarium intravit. Propter iniquitatem suam pereunt, qui terrena cupierunt, qui in superbia evanuerunt, qui in voluptatibus suis tanquam semper victuri, radicati sunt. Ubi gloria illorum? ubi potentia? ubi pax, ubi divitiarum abundantia?

20. *Velut somnium surgentium.* Sic omnia defecerunt. Fac hominem (*Ex August.*) in somnis se invenire thesauros. Pauper dormierat: in somnis dives est, sed donec evigilet. Evigilavit, invenit ærumnam suam, quam dimiserat dormiens. Et isti miseriam suam, quam sibi comparaverant, invenient cum evigilaverint. Quasi enim modo dormiunt in peccato, dum tranquille vivunt, dum venturam miseriam non attendunt. Compellentur post mortem evigilare, cum de seipsis incipient rationem reddere. Et tunc veraciter deficient et peribunt, quando implebitur, quod subinfertur: *Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.* Nonne digni sunt hæc pati, ut Deus in civitate sua imagines ipsorum ad nihilum redigat, quia et ipsi in civitate sua terrena imaginem Dei ad nihilum redegerunt? Vel transitoria bona et terrenam gloriam dici eorum imaginem, quia etsi non dant, tamen promittunt beatitudinem. Quæ in civitate Dei ad nihilum rediguntur, quia in sanctorum cordibus, qui sunt Dei civitas, tota hæc terrena gloria et divitiæ pro nihilo reputantur. **371** Et quasi quis diceret: O tu Asaph, unde tibi, quod ita loqueris? unde tibi tantus rerum temporalium contemptus? ait:

21. *Quia inflammatum est cor meum.* Nam quoniam igne sancti Spiritus sanctorum corda accensa sunt, nihil nisi spiritalia desiderare possunt. Hinc Paulus admonet, dicens: Spiritu ferventes, Domino servientes (*Rom. 12.*). Et quoniam Dei amor carnalem consumit voluptatem, recte subjungit: *Et res mei commutatae sunt*, id est, carnales delectationes commutatae et ablate.

22. *Et ego ad nihilum redactus sum*, abnegans me metipsum: *Et nescivi*, id est, pro nesciente et stulto me habui. Hinc Paulus: Si quis videtur esse aliquid, cum nihil sit: ipse se seducit (*Galat. 6.*). Divinus quippe amor, cum perfecte mentem occupat, voluptuosa desideria prolixius devastat: et quicquid carnale invenit, totam adnihilat et occidit. Fortis est dilectio, ut mors (*Cant. 8.*). Tria nobis in hoc versu

A demonstrantur valde utilia. Primo fervor caritatis: deinde mortificatio carnis: postmodum perfectio humilitatis. In versu vero qui sequitur, duo, id est, obedientia, et perseverantia, commendantur. Ait enim:

23. *Ut jumentum factus sum apud te; et ego semper tecum.* Fœlix anima, quæ potest esse jumentum Dei, ut pro ejus amore mansueta, et mitis omnia libenter ferat, omnia patienter sustineat (*1. Cor. 13.*): et sicut bene cœpit, ita semper proficiat, in proposito sancto semper cum Deo permaneat: ita, ut ab eo nullis tentationibus separetur, nullis adversitatibus moveatur: quatenus veraciter possit dicere, *et ego semper tecum.* Talis erat Paulus, cum se affirmaret nullis tribulationibus, nullis angustiis, nulla demum creatura separari posse a caritate Dei, quæ est in Christo Jesu (*Rom. 8.*). Et ne hoc suis viribus ascribere videretur, gratiam Dei commendat dicens:

24. *Tenuisti manum dexteram meam; et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me.* Manum suam dicit opera sua. Dexteram, propter æternam vitam. Non enim pro terrenis operatur, sed pro æternis. Juxta quod scriptum est: Nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua (*Matth. 6.*). Nec hoc faciebat viribus suis, sed tenebat et gubernabat ille qui ait, Sine me nihil potestis facere (*Joan. 15.*). Quadam hic similitudine loquitur. Sicut enim aliquis puer, vel infirmus per se ire non valet, nisi manu teneatur: sic tanta est imbecillitas nostra, ut in bono per se proficere minime valeat, nisi eam divina virtus semper teneat et trahat. Me quoque (inquit) posuisti in voluntate tua implenda, ut nunquam non faciam nisi quod tu volueris, deduxisti de virtute in virtutem: et tandem, *cum gloria suscepisti me*, id est, suscipies me. Fœlix est illa anima, quæ voluntati Dei semper est subdita, ut illud velit, quod vult Deus: et illud reprobet, quod reprobat Deus: et se totam ita sine ulla contradictione divine committat voluntati, ut quicquid voluerit, tanquam de jumento suo faciat: quo voluerit, ducat. Ducturus est enim Deus talem animam in gloriam suam. Hæc gloria sanctis præparatur in cælo, quæ vere mira et ineffabilis est. Unde admirans ait:

25. *Quid enim mihi est in cælo?* Et cœpit cogitare fœlicitatem ipsam cælestem, et arguere se, quia terrena desideraverit, dicens: *Et a te quid volui super terram?* Comparavit (*Ex August.*) voluntati suæ terrenæ præmium, quod accepturum est cæleste.

372 Vidit, quid ibi servaretur sibi, et cogitans et æstuans in cogitatione cujusdam rei ineffabilis, quam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (*1. Cor. 2.*): non dixit, *Illud et illud mihi est in cælo: sed quid mihi est in cælo?* Quid illud est? Quantum est? Quale est? Et cum tantum sit, quod habeo in cælo, *a te quid volui super terram?* Cur unquam terrena volui? Cur unquam transitoria concupi? Servas (inquit) mihi tu in cælo divitias immortales, teipsum: et ego volui a te in terra, quod habent et impii, scilicet aurum et argentum. Sic dicitur in cælestia admiratur iste Asaph, et terrena despiciat, inter utrumque versans animum, semetipsum poenitendo graviter affligit, totumque se, contemptis inferioribus, ad superiora rapit. Unde et dicit:

26. *Defecit caro mea, et cor meum.* Totum se spirituale sanctique spiritus igne flagrantem insinuat, dum carnis concupiscentias et pristinas cogitationes in se defecisse pronuntiat. Caro nostra deficit, quando sic per rigorem disciplinæ constringitur, ut jam spiritui reluctari non possit. Cor etiam nostrum defectum patitur, cum voluntas propria omnisque præsumptio interius resecatur, et sic factus est (inquit) *Deus cordis mei* possessor, dum temporaliter vivo. Erit postmodum et pars mea Deus in æternum. Homines in hoc seculo eligunt sibi paries: alii divitias, alii honores, alii militiam, alii negotiationem: diversi diversa sibi eligunt. Inter hos clamat populus Dei: *Pars mea Deus*, non ad tempus, sed in æternum.

Talis hæreditas bona est et vera, quæ in æternum permanere potest. Et quare elegisti hanc hæreditatem tibi?

27. *Quia ecce, id est, manifestum est: qui elongant se a te, peribunt, id est, damnabuntur, et verum esse perdent, et vere peribunt: quia tu perdidisti, id est, perdes: vel in præfinitione tua perdidisti omnes qui fornicantur abs te.* Omnis illicita conjunctio dici potest fornicatio. Unde scriptum est: Israel cum diis gentium fornicatus est (*Judic. 8.*). Et bene dixit, *Abs te: quia qui peccat, longe est a Deo (1. Par. 5.).* Quando homo incipit deficere ab amore Dei, incipit a Deo elongari. Quod si rebus temporalibus illicito amore conjungitur, jam utique fornicatur. Proprium enim virum, id est, auctorem suum anima deseruit, et ei qui non erat suus, se læcivo amore copulavit. Propter hoc jure incurrit perditionis poenam, quia sponte deseruit salutem suam. Illi ergo quia deseruerunt Deum, perierunt. Tu vero quid?

28. *Mihi autem adhaerere Deo bonum est.* Hoc est totum bonum meum, Deo meo adhaerere voluntate, fide, caritate. Et quando in peregrinatione sum, ponere volo in Domino Deo spem meam. Quia nondum adhaerere possum Deo meo per speciem, interim vel adhaerebo ei per spem. Et merito: quia (*Ex August.*) ipse Dominus meus, qui me regit: et Deus meus, qui me creavit. Hoc bonum est mihi, hoc dulce, hoc suave est mihi. Et quid hic agis, ponens in Deo spem tuam? Quod erit negotium tuum, nisi ut laudes, quem diligis, et facias tecum coamatores ejus? Et hoc est quod sequitur: *Ut annuntiem omnes laudationes tuas, id est, ut prædicem quicquid prædicandum tuas de te, In portis filiarum Sion, id est, in auditu filiorum Ecclesie.* 273 Aurea enim portæ sunt, per quas cordis interiora sanctorum penetrant prædicationes. Vel portæ sunt virtutes animæ, per quas itur ad cælestem Jerusalem. Laudes ergo Dei prædicantur in portis quando voces doctorum sunt in apertione virtutum. In porta prædicat, cujus sermonem vita commendat.

TITULUS PSALMI LXXIII

Psalmi hujus titulus est: *Intellectus Aasaph, id est, intellectus iste, quem pariunt nobis voces hujus psalmi, est Aasaph, id est, Synagoga, non secundum ramos præcisos, sed secundum confirmatos.* In hoc psalmo loquitur Synagoga conversa omnibus Judæis, sive in præsentem, sive in fine mundi convertendis: proponens intelligendam quod intelligi, scilicet ut Christum credant venisse, quemadmodum ipsa credit. Et hoc facit per hanc materiam, scilicet proponendo eam duplicem Judæorum dispersionem, quæ a Prophetis dicta fuerat post adventum Christi futura. Merito ergo per hanc materiam eos hortatur, ut cum videant signa ista completa esse, Christum credant jam venisse. Et modo prius exponit localem dispersionem: post interiorem, Judæorum scilicet præsentem cæcitatem. Vox Synagoga.

PSALMUS LXXIII.

1. *Ut quid, Deus, repulisti in finem, iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?* Non reprehendit, sed querit. Ac si dicat: O Deus, qui eo ipso quod Deus es, æterna dispositione gubernas omnia, qui non modum in aliquo excedis, sed cuncta cum summa discretionem disponis (*Sap. 8. 9. et 12.*), ut quid populum tuum repulisti in finem: ut nunquam amplius reducas in Jerusalem? Quasi dicat: Non sine causa hoc fecisti, nec qualicunque modo iratus es, sed in tantum, quod ira tua devenit in furorem, quantum ad visum hominum. Iratus es, dico, non super quoslibet, sed super oves pascuæ tuæ, id est, super Judæos, quos velut bonus pastor per desertum duxisti, et quos manna pavisti: ac deinde in terra lacte et melle manante collocasti (*Exod. 13.*). Ut quid (*Ex August.*) hoc fecisti, nisi quia terrenis inhærebamus, et te non cognoscebamus? Ne irascaris, queso, Domine, sed fac quod sequitur.

2. *Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.* Reduc ad memoriam, quod nos ex multis gentibus et locis in unum congregasti, atque ut pro-

priam hæreditatem ab initio possedisti, id est, a tempore Patriarcharum quos primitus elegisti. A tempore Patriarcharum possessi sunt, videlicet quia erant in lumbis eorum. Ab ipsis possedit Dominus populum Israeliiticum, a quibus et nomen sumis et originem. Semper enim custodivit eum, donec ab eis exacerbatus, eos propter peccatum suum affligi permisit. Memorare quod nos congregaveris atque possederis: et hoc sit causa tuæ miserationis. Et ideo etiam memor esto, quia tu redemisti virgam hæreditatis tuæ. Quid per virgam, nisi sceptrum, imperium et dominationem? Quid vero per hæreditatem, nisi eundem populum intelligimus? Redemit igitur Dominus virgam hæreditatis suæ, quia Judæorum 374 regnum de Pharaonis servitute liberavit (*Exod. 12.*). Vel ipsa hæreditas per intransitivam grammaticam dicitur virga, quæ per virgam Moysi est figurata. Primo enim quando voluit Deus possidere illam hæreditatem, liberans eam de Ægypto, signum dedit Moysi. Dixerat enim Moyses: Quod signum dabo eis, ut credant mihi, quia tu me misisti? Et Dominus ad illum: Quid in manu tua portas? Virgam, ait. Projice (inquit) illam in terram. Et dimisit virgam, et serpens factus est, et expavit Moyses, et fugit ab eo. Et ait illi Dominus: Apprehende caudam ejus. Et apprehendit, et reversa est in statum suum (*Exod. 4.*). Quid significat? Primum a serpente mors. Ergo (*Ex Aug.*) virga in serpente, Christus in morte. Ideo cum a serpentibus in deserto morderentur et necarentur, præcepit Deus serpentem æreum exaltari, quem intuentes mors a serpentibus sanabantur (*Num. 21.*). Quid est intuendo serpentem, sanari a serpente? Credendo in mortuum, sanari a morte. Et tamen expavit Moyses, et fugit. Mortuus est Christus, et expaverunt Discipuli, atque ab illa spe in qua fuerant, recesserunt. Tamen apprehenderunt eandem, quia postmodum crediderunt. Hoc significat et illud: Posteriora nea videbis (*Exod. 33.*). Et serpens rediit in virgam, quia Christus resurrexit de morte ad vitam (*Rom. 6.*). In fine quoque sæculi tamquam cauda redimus ad manum Dei, atque ejus regnum stabilium efflicimur, quatenus jam in nobis impleatur, *Redemisti virgam hæreditatis tuæ.* Sed quia synagoga hæc loquitur, ex verbis sequentibus determinatur, cum dicitur *Mons Sion in quo habitasti in eo.* Hanc dico hæreditatem quæ est mons Sion. Ibi enim erat civitas eorum Jerusalem, ibi caput regni, ibi templum et sacrificium, in quo et Deum dicit habitasse. Et ut ejus habitationem expressius commemoret, protinus adiecit, in eo. Nam cum in omnibus habitet ut Deus, in eo tamen specialius. In omnibus per potentiam, in eo per gratiam. Post postulata de se a Deo misericordiam, deinde de hostibus a quibus devastatur, postulat vindictam, cum subjungit:

3. *Leva manus tuas in superbias eorum in finem, id est, exerce virtutem et potentiam tuam ad superbias eorum penitus destruendas. Quomodo nos repellas in finem, sic eorum superbias opprime in finem.* Et bene elevata est manus ejus in superbias eorum in finem, quia divina virtute operante, jam gentes humiliatæ Christum cognoverunt, quæ prius superbe populum ejus vastaverunt. Et bene ait, *In finem: quia finis Legis Christus, ad justitiam omni credenti, quam bene illis optat.* Admiratur autem Romani principis in ejus devastatione malignitatem, dicens: *Quanta malignatus est inimicus in sancto?* id est (*Ex August.*), in templo, in sacerdotio, in illis omnibus sacramentis. Et revera inimicus. Rex enim ille et exercitus suus qui hoc faciebat, deos falsos colebat, simulacra adorabat, dæmonibus serviebat. Ipsi multa mala operati sunt in sanctis Dei. Et hoc est quod subdit:

4. *Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solennitatis tuæ, id est, in communi Judæorum, qui ex omnibus partibus convenerant ad diem festum (*Exod. 23.*). Diligenter hoc notandum est (*Ex eod.*). Dicit enim, tunc eversam esse Jerusalem, cum ipsa 375 solu-*

uitas ageretur, in qua solennitate Dominum crucifixerunt (Matth. 26.). Congregati sævierunt. Congregati perierunt. Et ostendit quomodo gloriati sunt.

5. Posuerunt signa, non Domini (Ex August.), sed sua signa, vexilla sua, aquilas suas, dracones suos, statuas suas: aut forte signa quæ audierunt a vobis dæmonum suorum. Et non cognoverunt sicut in exitu super summum. Non cognoverunt esse super summum, idest, apud summum Deum, sicut in exitu fiebat, idest, sicut a divina dispositione exhibat. Nisi enim potestas a summo Deo exiret, hæc malitia eorum exercere non potuisset. Sicut ergo exhibat a summo Deo, sic fiebat ab exercitu illo. Nam omnis potestas non ab homine, sed a Deo (Rom. 13.). Deus quippe est dator omnium potestatum, sed non est dator omnium voluntatum. Ideo omnis potestas iusta. Voluntas autem alia iusta, alia iniusta. Si igitur potestas bona, quare actio mala? Affectus tuus imponit nomen operi tuo. Quapropter quod iustus Deus iuste fieri volebat, quia ipsi iniuste volebant, malum erat quod faciebant. Exhibat ergo a summo quod fecerunt, sed ipsi non cognoverunt. Exsequitur adhuc malignitatem eorum, dicens:

6. Quasi in silva lignorum securibus exciderunt januas ejus in idipsam. Hoc totum secundum litteram factum est. Sicut enim in silva lignaria exciduntur ligna: ita viliter sine omni reverentia temporali, januas exciderunt securibus, omnes tendentes in idipsum: quia uno corde et una voluntate simul omnes conveniebant in malum. In securi et ascia dejecerunt eam. Securis ad excidendum, Ascia ad comminandum. Non enim tantum exciderunt, sed etiam dejecerunt.

7. Incenderunt igni sanctorum tuum, in terra polluerunt tabernaculum nominis tui. Etiam ipsum tabernaculum, quod fuerat sancto nomini tuo dedicatum, ipsum polluerunt. Aras, mensas, libros, vestes et similia proiecervnt, pedibusque conculcaverunt.

8. Dixerunt in corde suo, quod utique plus est, quam si dixissent in ore suo. Nam in hoc quod in corde dixisse perhibentur, voluntas, affectus et intentio denotatur. Dixerunt autem non quatuor aut quinque, sed tota cognatio eorum, nec divisa per partes, sed simul. Quid dixerunt? Quiescere faciamus omnes dies festos Dei a terra. Ita dispergamus omnia, quod nunquam amplius possint convenire, aut festum facere in terra. Huc usque ostensum est, quanta malignatus est inimicus in sancto. Ostensum est quanta ab hostibus illata sint mala. Deinde insinuat quæ ab ipso Deo subtracta sint eis beneficia, dicens:

9. Signa nostra non vidimus. Nostræ (inquit) civitatis destructionem vidimus. Signum tamen a Deo nullum accepimus, sicut olim Gedéon (Judic. 7.) cæterique patres nostri. Jam non est propheta. Qui bona malave pronuntiet. Et nos non cognoscat amplius, idest, omnino nostri oblitus est Deus. Tantis ergo afflictus malis, Domino ingemiscens, ait:

10. Usquequo, Deus, improperabit inimicus, irritat adversarius nomen tuum in finem? Usquequo, usque ad quem finem improperat et irritat inimicus adversarius? An ad hoc irritat, ut iratus corripias, corripens cognoscas? Et eo usque, 376 donec veniat in te finem? Attendat hæc verba quisquis pro peccato suo affligitur, quisquis a Deo tanquam irato deseritur. Non desperet, gemat, miseriam suam medico ostendat. Ad hoc enim ferit, ut pareat: ad hoc irascitur, ne irascatur. Unde iste Assaph adhuc subjungit:

11. Ut quid avertis manum tuam, idest, Judæam, per manum Moysi designatam; et dexteram tuam; idest, prædiciam Judæam, cui magis favere solebas quam Genti, eam educendo prius per mare Rubrum (Exod. 12.), quam etiam manna pavisti (Exod. 16.): ut quid avertis de medio sinu tuo, idest, de communi sanctorum consortio, qui ideo dicitur sicut tui, quia spiritualibus sacramentis sunt repleti.

A Facis hoc in finem, vel ad quem finem tendis per noc? Tangit hic historiam de manu Moysi, quæ quamdiu fuit in sinu suo, munda fuit: cum abstraxit eam, invenit leprosam. Deinde in sinu remisit, et sic priorem munditiam recepit (Exod. 4.): in hoc præfigurans Judaicum populum, qui quamdiu in sinu et custodia Domini fuit, mundus extitit: quando vero egressus est, immundus et plenus peccatis effectus est. Iterum in fine mundi ad Dominicum sinum rediit, atque in pristina sanitate permanebit. Ut quid (ait) avertis dexteram manum tuam a sinu tuo, ut foris (Ex August.) immunda remaneat? revoca eam, quæso, ad sinum tuum. Redeat ad colorem suum, agnoscat Salvatorem suum. Quærebat ut quid, et jam intellexit: sicut inutilitatum est, intellectus Assaph. Et ideo subdit:

12. Deus autem rex noster ante sæcula, qui est in principio Verbum, per quod facta sunt omnia (Joan. 1.): ipse rex homo factus, operatus est salutem in medio terræ. Ad hoc enim ad tempus avertit manum suam a sinu suo, idest, gentem Judaicam a protectione sua: ad hoc cæcitas ex parte contigit in Israel, ut plenitudo Gentium intraret (Rom. 11.), ut sic rex Deus operaretur salutem in medio terræ, id est, in medio Gentium. Vel in medio terræ, idest, in assumpta carne: vel in civitate Jerusalem, quæ in medio terræ sita est, ubi Dominus pro totius mundi salute est crucifixus. Deinde ostendit qualiter salutem operatus sit, convertendo se ad ipsum operatorem Deum, et dicendo:

13. Tu confirmasti in virtute tua mare. Per mare significat Gentes, propter virtutum affluentiam, et morum amaritudinem. Christus autem est Dei virtus, et Dei sapientia. In virtute hæc confirmatæ sunt Gentes per fidem, spem, et caritatem. In tantum autem confirmavit Deus hoc mare, ut faceret terram, sicut alibi dicitur: Qui convertit mare in aridam (Psal. 65.). Et quo ordine factum sit, sequitur adjungit: Contribulasti capita draconum in aquis. Comminuisti vitia et peccata, quæ a draconibus suggeruntur, idest, a malignis spiritibus, qui sanctis insidiantur animabus. Ipsum quoque principem diabolum, atque universas ejus altitudines et pompas pariter omnipotentem Deum destruxisse ostendit, cum subjungit:

14. Tu confregisti capita draconis. Capita draconis dici possunt pravæ suggestiones, quæ a diabolo procedunt. Multa capita habet iste inimicus draco. Capita ejus sunt octo principalia vitia. Sed primum horum caput est superbix vitium, de quo oriuntur cætera. Nam initium omnis peccati superbia (Ecccl. 10.). Hinc præceptum est 377 ut semen Evæ caput serpentis debeat observare (Gen. 3.). Admonita est enim Ecclesia peccati initium devitare. Confracta sunt ergo capita draconis, destructa sunt diabolica vitia. Nam ubi regnat Deus, non potest regnare superbia, non vana gloria, non invidia, non ira, non tristitia, non acedia, non ventris ingluvies, non luxuria. Talia sunt capita hujus versuti draconis, quæ in virtute sua confregit rex noster. Et sic ea confringendo operatus est salutem in medio terræ, quæ prius corrupta erat, et elanguerat talium hostium invasione. Et quid de illo fecit, ejus capita confregit? Dediti eum escam populis Æthiopum. Ipsi vocantur ad fidem, qui nigri fuerunt. Diciturque eis: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino (Ephes. 5.). De his enim sit Ecclesia, cui dicitur: Quæ est ista quæ ascendit dealbata (Cant. 6.)? Nigra sum (inquit) sed formosa, filie Jerusalem (Cant. 1.). Isti sunt Æthiopum populi, quibus draco iste in escam datus est. Hoc significat vitulus ille, quem adoravit populus infidelis, quem communiuit Moyses, missumque in aqua populo bibere dedit (Exod. 25.). Quid est hoc, nisi quia adoratores diaboli corpus facti sunt Christi? Hinc (Ex August.) Petro dictum est de Gentibus: Macta et manduca (Act. 10.), idest, occide quod sunt, et fac quod es. Ac si

dicatur: *Comminue et bibe. Oportebat utique, ut corpus quod erat diabŉlli, credendo transiret in corpus Christi: et sic draco comminueretur, amissis membris suis. Hoc etiam figuratum est in serpente Moysi. Nam fecerunt magi similiter, projectisque virgis, exhibuerunt dracones. Sed draco Moysi omnium magorum virgas absorbit (Exod. 7.). Intelligatur ergo corpus diaboli a credentibus absorberi. Et dicatur recte, *Dedisti eum escam populis Ethiopum.* Vel hoc modo: *Dedisti escam, quia modo omnes mordent eum, redarguendo, accusando, maledicendo. Et quo ordine hoc factum sit, sequutus ostendit:**

15. *Tu dirupisti fontes et torrentes, ut manarent (Ex August.)* Nigrescentes sapientie et fidei, ut irrigarent salubritatem Gentium, ut sua dulcedine atque irrigatione ceteros converterent. Et notandum quod in aliis sit verbum Dei fons, in aliis torrentes. Torrentes proprie dicuntur fluvii, qui aestate defluunt, aquis autem hiemalibus inundantur et currunt. Vides hominem fidelem perseverantium usque in finem, non relicturum Deum in omni tentatione, cunctasque molestias sustinentem. Hic unde viget, nisi quia verbum Dei factum est in eo fons aque salientis in vitam eternam (Joan. 4.)? Alius accepit verbum, pradicat, non tacet et currit. Aliqua fortassis tentatione tangitur: non potest ferre aestum, desiccit, exsiccatur. Aestus ergo probat fontes et torrentes. Tamen ex utroque rigetur terra, ab eo qui operatus est salutem in medio terrae. *Tu siccasti fluvios Ethan.* Alibi rumpit Deus fontes, ut currant: alibi siccat fluvios, ut non fluant: sed *fluvios* (inquit) *Ethan*, quod interpretatur *robustus*. Quasi robusti sunt, qui de virtute sua præsument. Siccentur lumina eorum: non proficiant doctrinae gentium: non artes philosophorum: arescat omnis inanis et tumens doctrina. Inundentur dulci et suavi fonte, Evangelio veritatis.

16. *Tuus est dies, et tua est nox.* Quis 378 hoc ignorat, quia ipse fecit hæc omnia? Sed aliquid (Ex eod.) intelligere debemus, quod pertineat ad salutem, quam operatus est in medio terrae. Qui sunt dies, nisi spirituales? Qui sunt nox, nisi carnales? Non potui (inquit) vobis loqui tamquam spiritualibus, sed tamquam carnalibus. Quando spirituales spiritualia loquuntur, dies diei eructat verbum (Psal. 18.). Cum vero et ipsi carnales non tacent fidem, nox nocti indicat scientiam. Ergo *tuus est dies, et tua est nox.* Tui sunt spirituales, tui sunt carnales. Illos illustras, incommutabilis sapientie veritate: istos consolaris, carnis manifestatione. *Tu fabricasti es auroram et solem*, id est, tu fecisti gratiam et sapientiam. Quomodo enim post noctem aurora, sic post culpam gratia. Et sicut post auroram sol inardescit, ita et per effectum gratiae Dei sapientia in cordibus electorum per caritatem fervescit. Et sicut non est dies nisi per illuminationem solis: sic non est justus, nisi sit illuminatus luce divinitatis.

17. *Tu fecisti omnes terminos terrae.* Terminat enim Deus gratiam suam, quam dat Ecclesiae suae ad mensuram (Rom. 12.). Non enim proficit in virtute et gratia unusquisque quantum cupit, sed quantum placet ei dividere terrae suae, qui terminos ponit. Volo (inquit Apostolus) omnes tamquam me esse, sed unusquisque proprium habet donum a Deo: alius sic, et alius sic (1. Cor. 7.). *Aestatem et ver tu plasmasti ea*, id est, maturos moribus: quia in aestate sunt maturi fructus, et florentes, scilicet primordia virtutum emittentes, quia in vere nascuntur flores. *Tu plasmasti ea*, neutraliter dictum est: ac si diceretur: Et perfectos et novellos omnes tu fecisti. Tu es qui das terram, et tu eam terminas, et quantum vis et quomodo vis, tu eam fructificare facis. Non ergo gloriantur, quasi non acceperint: *tu plasmasti ea.* Magna commendatio gratiae Dei est in Ecclesia Christi. Deinde et pro suis orat, dicens:

• Rescribi ex Augustino malim, *deficiunt.*

18. *Memor esto Anjus, videlicet congregationis tuae, pro qua oravi superius.* Ponit etiam caecitatem ejus, tamquam intelligens et gemens, cum subdit: *Inimicus improperabit Domino.* Populus enim Judaeus iniquitate et inimicitia plenus dixit Christo, Samaritanus es, et daemonium habes (Joan. 8.): et alia multa opprobria illi intulit. Unde adhuc subditur: *Et populus insipiens incitavit nomen tuum*, id est, a te. Vere insipiens, vere stultus, vere duræ cervicis (Exod. 23.), qui tot miracula vidit, et non credidit: insuper quem adorare debebat, occidit. Sed quia quidam ex illis qui Christum erant occisuri, et postmodum ad confessionem et poenitentiam de tanto peccato fuerant redituri, postulat pro eis, et dicit:

19. *Ne tradas bestiis animam confitentem tibi.* Quibus bestiis (Ex eod.), nisi quorum capita contrita sunt in aquis? Nam dictus est bestia, leo, serpens, draco, ipse diabolus. Noli malignis spiritibus dare animam confitentem tibi. Locutus est enim Petrus Israelitis, quoniam ipsi occidissent Christum. Qui compuncti corde dixerunt: Quid faciemus? Agite (inquit) poenitentiam, et baptizetur unusquisque in nomine Christi: et dimittentur vobis peccata vestra (Act. 2.). Dicatur ergo: *Ne tradas bestiis animam confitentem tibi.* Nam serpenti illi in paradiso (Gen. 3.) concessa est 379 peccatrix terra, non contentus anima. *Et animas pauperum tuorum*, id est, contentorum mundi, *ne obliviscaris in finem.* Modo enim quibus oblitus a te videntur, dum esuriunt, dum sitiunt, dum consolationem terrenam a te non accipiunt, dum tribulantur, dum despiciuntur: sed in finem non oblivisceris, quando aeternaliter remunerabuntur.

20. *Respice in testamentum tuum.* Redde, quod promissisti. Tabulas tenemus, hæreditatem expectamus. Et necesse est ut respicias: *Quia repleti sunt, qui obscurati sunt terrae domibus iniquitatum.* Domus nostrae (Ex Aug.), corda nostra. Ibi libenter habitant beati mundo corde. Respice ergo in testamentum tuum, ut reliquiae salvæ stant, quia multi qui attondunt ad terram, obscurati sunt et repleti terra. Intravit in oculos eorum pulvis, et excecavit eos. Et factum est, quod alibi dicitur, Obscurentur oculi eorum, ne videant (Psal. 68.). Quare hoc? Quia repleti sunt domibus iniquitatum, id est, cordibus malis, illi qui obscurati sunt, adhærendo terrae. Et ideo dico Respice,

21. *Ne accertatur humilis factus confusus.* De illo hoc dicit, de quo paulo ante ait, Ne tradas bestiis animam confitentem tibi. Postulat ut ille, qui peccata sua condens, humilis factus est, non avertatur a misericordia Dei, a respectu suae clementiae: quia si averteretur, confunderetur, et bestiis traderetur. Deinde de paupere illo, de quo ibidem subdidit, hic etiam mentionem facit, subdens: *Pauper et inops laudabunt nomen tuum.* Pauper Dei est, qui nihil in hoc mundo appetit, qui de seipso non præsument, qui bona caelestia ardentem concupiscit. Inops est, qui omni ope humana destitutus, non querit aliunde opem, nisi a Deo solo, in quo totam spem suam constituit. Tales (inquit) pauperes et inopes laudabunt nomen tuum. Tales enim idonei sunt ad laudandum Deum, quos cupiditas non angustat, quos caritas dilatat, quos vita commendat. Et sicut pro confitentibus postulavit veniam, ita nunc pro perseverantibus peccato Deum excitat ad vindictam. Unde non tam orando, quam prophetando subjungit:

22. *Exsurge, Deus, judica causam tuam.* Causam quam nos suscepimus defendendam, fac eis apparere justam, scilicet quia sic oportuit poti Christum et resurgere a mortuis, et sic intrare in gloriam suam (Luc. 24.). *Exsurge, ut judices.* Nisi enim prius resurgas a mortuis, minime judicabis. Nam (Ex Aug.) non venturus esset ad iudicium, nisi quia surrexit a mortuis. Christus venturus prænuntiabatur, venit

sicut Scriptura prædixit. Implevit justitiam, prædicavit vitam æternam. Et tamen contemptus est in terris, et adhuc contemnitur in cælis. Hoc est propter quod venturus est ad judicium omnipotens Deus, ibique causam suam demonstraturus et judicaturus, ostendet quam justam causam habuit, quam injustam poenam sustinuit: et in quibus culpam inveniet, districtè judicabit. Unde et subjunctum est: *Memor esto improperorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die.* Insipiens est quidam, non cognovit, aut cognoscens, perverse vivit. Tales improperant Domino Deo et membris ejus, modo blasphemando, modo deridendo, modo minando, modo adulando. Et talium memor erit Deus judicio, **380** ut judicet et damnet: non omnium tamen, nisi eorum tantum, qui in hoc peccato sunt tota die, id est, assidue. Eorum enim Deus non remittitur, quæ ante finem per poenitentiam emendantur. Valde autem notandum est quod subditur:

23. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum. Voces quidem eorum erant illa impropria, quæ Deo inferebant. Quare ergo repetit? quia iudex in causa utrunque diligenter debet attendere: eum scilicet, cui improprium infertur, et eum similiter a quo infertur. Nam quia insipientes illi non homini, sed ipsi Deo, ipsi creatori suo illa impropria intulerunt, magis proculdubio damnandi fuerunt. Rursus etiam in hoc culpa gravior extitit, quia non solum ab insipientibus, sed etiam ab inimicis illata sunt. Longe enim culpabilius est per inimicitiam peccare, quam per ignorantiam: tamen utrumque peccatum eos obligavit. Valde etiam dignum reprobatione est, quod subditur: *Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.* Nolunt respicere, sed magis ac magis proficiunt in malum.

TITULUS PSALMI LXXIV.

1. Psalmus iste, qui sequitur, hoc modo intitulatur: In finem, ne corrumpas, Psalmus cantici Asaph. Psalmus iste, qui est nobis causa cantici, id est, magne jocunditatis et delectationis (quia humilibus remunerationem beatitudinis æternæ promittit) proponitur Asaph, id est, in illius Synagoga, ad hoc, ut tendat in finem, id est, in Christi conformitatem. Proponitur, dico, Asaph, Christo eam Synagoga sui exhortante, *ne corrumpas te*, id est, superbias. Sicut enim humilitas custos est omnium virtutum, ita e contrario superbia corruptio. Materia est in hoc psalmo ipse Christus, et ea, quam hic exhortatur, Synagoga. Loquuntur autem modo per se, modo in persona membrorum, super eos exhortans ad humilitatem. Et hoc facit proponendo eis damnationem, quam superbi in futuro sint habituri, et exaltationem, quam humiles sunt assecuturi. Intentio est, omnes ad humilitatem invitare, ut sic omnipotentis Dei districtum judicium valeant evitare. Unde et seipsam in exemplum proponit, atque ex voce membrorum suorum humilium dicit:

PSALMUS LXXIV.

2. Confitebimur tibi, Deus: confitebimur, et invocabimus nomen tuum. Initium bonorum est confessio peccatorum. Justus enim in principio accusator est sui (*Prov. 18.*). Primum ergo peccata tua confitere Deo. Hæc est enim inchoatio justitiæ. Et non semel, sed iterum, et quotiens peccaveris, totiens confitere. Verbi repetitio perseverantiæ commendatio est. Non potes iterum recurrere ad baptismum. Si peccaveris, recurre ad confessionem. Quare confitemur Deo, cum ipse sciat peccata nostra, etiam si non confiteamur? Quia confessio generat compunctionem. Parit humilitatem, quæ grata est Deo, per quam reconciliatur homini converso. Sic confitere peccatum, et deinde invoca Deum. Nam si prius invocaveris, non exaudieris. Quid est invocare, nisi intus vocare? Prius ergo expelle peccatum, et sic Deum invita ad cor tuum. **381** Jam enim dignus eris Domini nomen invocare, atque ipsius opera cæteris prædicare. Unde et subditur: *Narrabimus mirabilia tua.* Quid tam mirabile, quam quod creator creatura efficitur, quod immortalis moritur, quod mors

A morte destruitur, quod peccator ad gratiam damnatus, ad gloriam revocatur? Hæc sunt mirabilia Dei, quæ non cessant narrare membra Christi. Sed quia deinde futurum est judicium, jam ipse Dominus loquitur per semetipsum.

3. Cum accepero tempus, ego justitias judicabo. Nondum est ipsum tempus. Gratias misericordiæ suæ, prius prædicat justitias, et sic judicat justitiam. Nam si ante vellet judicare, quam prædicare, non inveniret, quem liberaret. *Cum accepero* (inquit) tempus. Non potuit tempus accipere in eo, quod est Filius Dei, sed in eo, quod est filius hominis. Hinc Evangelista ait: Dedit ei potestatem et judicium facere, quia filius hominis est (*Joan. 5.*). Modo ergo est tempus prædicationis. Unde ait: Narrabo mirabilia tua. Audi narrantem. Audi prædicantem. Nam si contemseris, ipse iudex minatur tibi judicium, dicens: *Cum accepero tempus, ego justitias judicabo.* Justitias judicare, est unicuique juxta merita sua reddere. Narrabimus (inquit) mirabilia tua. Et hoc quantum opus sit, ostenditur, cum subinfertur:

4. Liquefacta est terra. Et, quid dicis terram? omnes (inquit) *qui habitant in ea*, id est, qui studio et voluntate in terrenis perseverant: hoc est enim unusquisque, quod amat. Si terram amas, terra es: si Deum amas, ex illis es de quibus ipse Dominus ait: Ego dixi, Dii estis (*Psal. 81.*). Terra est liquefacta, quando vitii et concupiscentiis defluunt terrena corda. Inde dicitur delinquere, tanquam de liquido quodam defluere a stabilitate firmamenti virtutis atque justitiæ. Cupiditate enim inferiorum quisque peccat: et sicut roboratur caritate superiorum, ita deficit, et quasi liquescit cupiditate inferiorum. Sic ergo terra liquefacta, *Ego* (ait Dominus) *confirmavi columnas ejus.* Columnas dicit Apostolos. Unde Paulus de coapostolis suis: Qui videbantur (inquit) columnæ esse (*Galat. 2.*). Et quid essent illæ columnæ, nisi ab illo firmarentur? Nam quodam terræ motu et ipsæ nutaverunt, quando Dominum occidi viderunt. Sed resurrexit: mortem non esse timendam demonstravit: Spiritu aq̄ alto misso, corda discipulorum inflammavit: et sic columnas terræ confirmavit. Dicit ergo, *Ego confirmavi columnas ejus.* Quibus confirmatis, quia ad prædicandum misit, recte adhuc subjungit:

5. Dixi iniquis, Nolite inique agere. Non dixerunt illi, sed ille. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis (*Math. 28.*). Nec dixit justis, sed iniquis. Non enim venit vocare justos, sed peccatores (*Marc. 2.*) in poenitentiam. Non est, ait, opus sanis medicus, sed male habentibus (*Ibid. et Math. 9.*). Lex dicebat, Qui fecerit hoc, vel illud, morte moriatur. *Ego dixi iniquis, Nolite inique agere.* Sic et adulteræ dixit: *Vade, et jam amplius noli peccare* (*Joan. 8.*). Ergo quos occidit justitia, reservat gratia: tantum est, ut respiciant (*2. Tim. 2.*) atque se in humilitate prosternant. Ideo adhuc subdit: *Et delinquentibus, Nolite exaltare cornu.* Nolite elevari in superbia. Nolite elate defendere peccata. Duo in hoc versu admonet Deus peccatorem. Primo ut recedat **382** a malo: deinde ne superbiat in peccato. Primo, ut de futuro caveat: altero ut de præterito poeniteat. Sequitur alia prohibitio.

6. Nolite extollere in altum cornu vestrum, id est, nolite vos erigere contra Deum: intantum nolite superbiere, ut culpam peccatorum reflectatis in auctorem vestrum. Non enim defuerunt, qui dicerent, Non est nostra culpa si peccamus, quoniam tales nos creavit Deus. Si Deus vellet, nullus homo peccaret. Sic duobus modis solent iniqui exaltare cornu suum: videlicet aut seipsos defendendo, aut ipsum Altissimum accusando. Propterea subdit: *Nolite loqui adversus Deum iniquitatem.* Dicendo, Non judicat Deus de rebus humanis: non curat quid agatur in terris. Neque hoc, neque illo modo debet loqui adversus Deum iniquitatem, o Judæi.

7. *Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montibus* (subaudis) loquuntur adversus Deum iniquitatem. Jam gentes, quæ in his tribus mundi partibus habitant, coeperunt de auctore suo bene, et rationabiliter sentire. Vos soli, quibus meridiana plaga ad habitandum concessa fuit, nolite blasphemare: Vel ita dici potest: Judæi, nolite loqui adversus Deum iniquitatem: quod quidem fecerunt qui, Reus est mortis, et, Crucifige, clamaverunt (*Math. 26. 27.*): *quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montibus* (subintelligitur) est aliquis expers judicii Dei.

8. *Quoniam Deus judex est.* Desertos montes dixit, propter inhabitabilem plagam, quæ est in Septentrione. Si homo judex esset, minus fortassis timeri potuisset. Sed quoniam Deus judex est, jam nullus contra eum loquatur, sed potius ab omnibus serviat. Et commendat Deum judicem, cum subjungit: *hunc humiliat*, id est, Judaicum populum: *et hunc exaltat*, id est, Gentilem:

9. *Quia calix in manu Domini.* Quia Scriptura sacra in potestate Domini. Quia ipse solus tenet clavem scientiæ (*Apoc. 5.*). Calix dico, *vini meri plenus mixto*; in Dominico quippe calice vinum merum, mixtumque et sæx continetur. Et quasi ex calice sumunt merum vinum, qui ex sacro eloquio divinum capiunt intellectum. Mixtum bibunt, qui quædam pure intelligunt, quædam adhuc minime discernunt. Bibunt sæcem, qui ex eodem capiunt errorem. Judæi, hæretici, et pagani sæcem bibunt, quorum turbulentia fœtida doctrina nunquam ab errore separatur. *Et inclinavit ex hoc*, a Judaico populo, *in hoc*, Gentili. Eliquatus est inde intellectus. *Verumtamen sæx ejus non est ezinanta.* Quoniam nec Judæorum infidelitas, nec hæreticorum error, nec paganorum stultitia est penitus diminuta. *Bibent omnes peccatores terræ prius sæcem*, deinde mortem. Sive *sæx ejus non est ezinanta*, quoniam apud Judæos remanent carnalia sacramenta. Bibent omnes peccatores terræ, quoniam omnes in terrenis promissionibus delectantur. Mirabilis est iste calix, de quo bibent omnes et boni et mali: et in quo sumunt boni unde vivant, mali unde pereant. Tale erat et Verbum Patris Dominus noster Jesus Christus, de quo sanctus Simeon perhibet dicens: Ecce hic positus est in ruinam et resurrectionem multorum, et in signum cui contradicetur (*Luc. 2.*). Sic etiam in superiore psalmo ipsam Scripturam vocans arcum, **383** Paravit (inquit) in eo vasa mortis (*Psal. 7.*), id est sententias, quæ male intellectæ mortem propinant multis. Sic de isto calice quidam vivunt, quidam pereunt. Inter hæc quid ait Christus?

10. *Ego autem annuntiabo in sæculum.* Quamdiu enim durabit hoc sæculum, Christus et sui prædicabunt Evangelium. *Cantabo Deo Jacob cum gaudio.* Laudabo illum, qui specialiter est Deus illorum qui spiritualiter sunt Jacob. Deinde prænuuntiat judicium, ubi prædicat malos humiliari, bonos exaltari. Unde et subdit:

11. *Et omnia cornua peccatorum confringam, et exaltabuntur cornua justii.* Habent cornua sua peccatores in hoc seculo, scilicet imperium, dominationem, honores, divitias, ipsam quoque, quæ præeminet, superbiam: quibus cornibus tanquam indomiti tauri alios impetunt, alios inferunt et impellunt. Sed omnipotens Deus judicio suo omnia cornua peccatorum confringet, et omnem illorum potentiam et superbiam ad nihil lum religet. Habent etiam justii cornua sua duo Testamenta, sive fidem et caritatem, cæterasque virtutes, quibus se ab inimicis Ecclesie defendunt: ipsos etiam vaenter impetunt et prosternunt. Quæ mirabilis Deus cum ad judicium venerit in gloria sua, mirifice exaltabit. Colligat ergo ex his verbis, unusquisque, qualem se debeat exhibere. Caveatque, sicut in titulo præmissum est, ne seipsum corrumpat et pereat, peccatores superbus imitando, et Dominum resistendo. Sed potius humiles, justos studeat imitari: quatenus in futuro regno me-

A reatur a Domino exaltari. Hæc est quippe intenti et utilitas psalmi.

TITULUS PSALMI LXXV.

1. Tituli psalmodum manifestant sensus eorum: propterea iste psalmus intulatur sic: *In finem in laudibus, psalmus Asaph, Canticum ad Assyrios.* Psalmus iste proponitur Asaph, id est, fidei Synagoga, ut non ex tristitia aut ex necessitate, sed in laudibus et in exultatione perseveret usque in finem vite sue. Qui psalmus est canticum Synagoga, id est, causa cantici et jocunditatis: quia in principio dicit eam esse Judæam et Israel ex Sion. Qui psalmus non tantum propositus est Asaph, sed etiam ad Assyrios, id est, ad omnes recte viventes. Assyrius enim interpretatur *dirigens*. Materia psalmi hujus est Synagoga. Intentio est, omnes fideles qui se Deo voverunt, tam Judæos quam Gentes exhortari, quatenus in voto perseverent, ut seipos quos hic Deo voverunt, in futuro reddant. In prima parte dicitur Deus notus esse in sanctis, et quod habitat in ipsis, et quod ibi cuncta confringat arua diabolica. In secunda parte (quæ dicitur: *Dormierunt somnum suum*), duritia reproborum atque terribile Dei judicium commendatur. Unde in fine exhortatur, ut sua vota persolvat quisque, ne a terribili rege pœniatur. At ergo:

PSALMUS LXXV.

2. *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus.* Fuit aliquando: ut gens ista sola, scilicet Judæa, verum Deum agnosceret atque adoraret, et cæteræ Gentes idola colerent, et Deum cæli penitus ignorarent. Sed per ipsius **384** gratiam prædicatus est Gentibus (*1. Tim. 3; Act. 13.*): et nomen suum quod tantummodo notum erat in Judæa, jam admirabile factum est in universa terra (*Psal. 8.*). Nec jam glorientur Judæi, quia si apud eos magnum nomen Domini dicitur, apud nos etiam admirabile prædicatur. Sed quoniam illa gens a cognitione Dei errando cecidit, et magnum nomen Domini blasphemavit: jam quod in Judæa et Israel notus et magnus dicitur, necesse est, ut tantummodo spiritualiter intelligatur. Judæa quippe *confessio* interpretatur: Israel vero *vir videns Deum*. Bene igitur *Notus in Judæa Deus dicitur*, quia ex confessione peccati habetur notitia Dei. Aperte etiam Judæa ante Israel esse memorata, quia per confessionem ad omnipotentem Dei pervenit visionem. Neque quia dictum est: *In Israel magnum nomen ejus*: sic accipiendum est, ut alibi major, alibi minor sit Deus: sed ibi profecto magnum nomen Dei dicitur, ubi pro sue majestatis magnitudine nominatur. Sic etiam in oratione petimus, Sanctificetur nomen tuum (*Math. 6.*). Quod non sic petitur, quasi non sit nomen sanctum Dei: sed ut sanctum habeatur ab hominibus, id est, ita illis innotescat Deus, ut non existimat aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. Dixit nobis ubi sit notus, ubi sit magnus. Dicit nobis etiam ubi habitat Deus.

3. *Factus est (inquit) in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion.* Quamdiu (*Ex Augustino*) non confiteris peccata, quodammodo rixaris cum Deo. Sed confitendo incipis pacem habere cum eo, et ita fit ei locus in corde tuo. In pace perfectio est, ubi nihil repugnat. Pacifici autem in semetipsis sunt, qui omnes motus animi sui componunt et subjiciunt rationi, carnalesque concupiscentias habent edomitas. In quibus ita sunt ordinata omnia, ut id quod est in homine præcipuum, id est, ratio, imperet cæteris non reluctantibus, et subjiciatur potiori, id est, Deo. Hæc est pax quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis (*Luc. 2.*). Hæc est vita consummata, perfectique sapientis. De hujusmodi regno pacatissimo atque ordinatissimo princeps sæculi hujus foras militatur (*Joan. 12.*), qui perversis inordinatisque dominatur. Sion vero interpretatur *speculatio*. Ipsa est Ecclesia, quæ in altitudine moratur divine contemplationis, postmodum fruitura beatitudine ipsius apertæ visionis. In ista Sion est habitatio ejus, sicut ipse dicit: *Et inhabitabo, et inambulabo in eis* (*Ezech. 43.*).

4. *Ibi confregit potentias* (scilicet) *arcum, scutum, et*

gladium, et bellum. In Sion, vel in pace confregit. Quicquid pro magno habebant, unde se temporaliter protegabant, et bellum quod adversus Deum, defendendo peccata sua, gerebant. Est etiam ærens deceptionis in hæreticis, scutum duritiæ in incredulis, gladius in tyrannis, bellum in vitis. Hæc sunt diabolicæ potentia, quas omnipotens Deus destruxit et confregit in pacifico corde. Deinde convertit se ad ipsum Deum, quasi dicens: Tu, Domine, qui confringis tantas potentias, hoc ordine facis.

5. *Illuminans tu mirabiliter a montibus æternis.* Vere tu et non alius. Magno pondere dictum est, Tu: ut videlicet nullum alium intelligas illuminatorem, nisi solum Deum. Homo prædicat, Deus illuminat. Nec exterius sermo proficit prædicantis, nisi interius gratia operetur. **385** illuminantis. Et qui sunt isti montes æterni, nisi prædicatores sancti? Montes propter altitudinem justitiæ; æterni, quia semper cum Domino mansuri. Istos montes prius illuminavit æternus sol, ut per eos postmodum terram suam illuminaret, id est, Ecclesiam: et hoc mirabiliter, quia spiritaliter. Vel mirabiliter, id est, cum signis et prodigiis, sicut scriptum est: Illi autem profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante et sermonem confirmante, sequentibus signis (Marc. 16.). Quibus prædicantibus,

6. *Turbati sunt omnes insipientes corde.* Prædicata est veritas. Dicta est æterna vita, quæ non est de ista terra. Contemserunt homines vitam præsentem: amaverunt futuram. Illum nasti per illuminatos montes. Insipientes autem conturbati sunt. Inde illa persecutio martyrum. Inde strepitus hæreticorum. Inde dissensio carnalium. Inde inimici Ecclesiæ. Adhuc dum prædicat sapiens, turbatur insipiens. Ille vult corrigere, iste indignatur et irascitur. Corripe (inquit) stultum, et odibit te. Corripe sapientem, et amabit te (Prov. 9.). Quid fecerunt turbati illi? *Dormierunt somnum suum.* Amaverunt præsentia, et dormierunt, id est, delectati sunt ipsis præsentibus. Somnus eorum est vita præsens. Ibi dormierunt, ibi delectando quieverunt. Et sic illis facta sunt ista præsentia deliciosa. Quomodo qui videt per somnium invenisse se thesaurum: somnium fecit illum divitem, evigilatio fecit pauperem. Transiit somnus iste, transiit vita ista, *Et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.* Quia nihil posuerunt in manibus Christi. Tales sunt terrænæ divitiæ. Talis est somnus præsentis vitæ. In præsentibus florent et delectantur, in præsentibus aliquid promittunt: sed in fine ad nihilum tendunt. Deinde commendat duritiam cordis eorum, quia cum terræna diliguntur, cor a supernis induratur. Unde et subditur:

7. *Ab increpatione tua, Deus Jacob, dormitaverunt omnes qui ascenderunt equos.* Intantum sopiti sunt in terrenis, ut miras omnipotentis Dei increpationes non audirent. Non vigilaverunt in corde, quia de increpatione durum cor habuerunt. Duritia enim cordis obdormitio est. Ecce ipse Deus Jacob, non recens Deus, sed qui tanta mirabilia fecit in domo Jacob: ipse nunc increpat peccatores, intonat iras suas, sonat evangelica tuba, minatur iudicium, minatur æternales pœnas. Inter tanta tonitrua adhuc dormiunt superbi, adhuc vitam veterem nolunt dimittere, neque in novam vigilare. Quare hoc, nisi quia ascenderunt equos, id est, extulerunt se in superbia, in honoribus, in potestatibus, in incerto divitiarum? Tales sunt equi eorum, quibus tamquam indomitis in æternam feruntur supplicium. Et bene ait, *Dormitaverunt*: quia hic incipiunt dormire. Nam perpetuus eorum somnus erit in æterna morte. Sive ab increpatione tua, qui dicturus es: Ite in ignem æternum (Matth. 25.): incipient dormire, id est, ire in æternum somnum mortis, illi qui ascenderunt equos, id est, qui fuerunt superbi. Qui hic modo dormiunt in divitiis, ibi postmodum sepelientur in tormentis.

8. *Tu, Deus qui hoc facies, terribilis es, id est, terribilis apparebis: et quis resistet tibi? in tanto tuo*

terrore quis homo poterit contraire? **386** Nec tunc tibi primum incipies irasci. *Ex tunc*, cum ascenderunt equos, *ira tua fuit in eis.* Irascebaris tunc, et minabaris: inerepabas, quia converti desiderabas. Et quia iratum contemserunt, postmodum terribilem inventuri sunt. Unde et subditur:

9. *De cælo auditum fecisti iudicium.* Nullam habent excusationem. Nam audiri ante fecisti iudicium tuum, etiam de cælo fuit eis prænuntiatio. Cæli enarrant gloriam Dei (Psal. 18.). Cæli pronuntiant iudicium Dei. Vel, de cælo descensus es, ut audiri facias iudicium tuum. Sic enim testatur Evangelium: Tunc videbunt Filium hominis descendentem in nubibus, cum potestate magna et majestate (Matth. 24.). Nam virtutes cælorum movebuntur (Luc. 21.). Tunc fiet quod subjunctum est:

10. *Terra tremuit, et quievit.* Terrena conscientia, quæ modo se turbat et laborat, tunc tremere habet et quiescere. Jam non inveniet quæ faciat mala: sed multa sentiet unde contremiscat tormenta. Hinc erunt accusantia peccata, inde terrenis justitia, subitus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex: intus urens conscientia, foris ardens mundus. *Iustus vix salvabitur, peccator ubi parebit (1. Petr. 4.)? Cam exurgeret in iudicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.* Non eos qui ascenderunt equos, sed omnes qui in hac terra propter Deum fuerunt mansueti, simplices, patientes, in iudicio suo salvos faciet Deus. Hoc ipsa Veritas in Evangelio testatur, dicens: Beati mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram (Matth. 5.). Mites sunt, qui cedunt improbitatibus, et non resistunt in malo, sed vincunt in bono malo. Ipsi hæreditabunt illam terram, de qua alibi dicitur: Portio mea Deus in terra viventium (Psal. 141.). Ipsa est utique requies et vita sanctorum, quoniam mansueti fuerunt, quoniam bonam et humilem confessionem habuerunt: propterea in Domino gaudebunt. Hoc est quod subjungit:

11. *Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: et reliquæ cogitationis diem festum agent tibi.* Primum quippe quando homo convertitur ad Deum, et recogitat omnia mala quæ fecit, quæ locutus est, quæ cogitavit, atque ea per confessionem humiliter aperit: habet confusionem, habet tristitiam, et compunctionem. Sed deinde post actam pœnitentiam, post consequutam a Deo remissionem et gratiam, cum incipit recogitare quæ cogitavit, et pensare de quantis sordibus et vitis et peccatis pius Dominus eum liberaverit, quanta insuper ei bona spiritalia contulerit: incipit intra se gaudere, divinæ bonitatis gratias agere: sicque gaudens in seipsum Domino diem festum agit Deo. Prima ergo (Ex August.) cogitatio confessionem habet et recessionem a veteri vita. Reliquæ cogitationum celebrant Deo solemniam, si liberatus a peccato meminerit quod fuerit, nec excidat a memoria qui sanavit. Deinde postquam ostendit qualiter propter superbiam et mundi delectationem damnentur reprobi, et quomodo per humilitatem et bonam confessionem salventur mansueti: sequitur utilis admonitio omnibus, cum dicitur:

12. *Vovete, et reddite Domino Deo vestro: omnia qui in circuitu ejus offertis munera.* Justum est quidem et utile nobis, ne similiter pereamus cum reprobis, sed potius salvemur, cum justis, ut terribilem Deum quibus possumus votis, et **387** numeribus placare studeamus. Vovete autem nostri arbitrii est: sed persolvere non est nostrarum virium, sed gratiæ Dei. Nec tamen propter hoc debemus diffidere, quia si incipiamus, quod nostrum est, dabit vires ille, qui jussit, ut voveremus, et supplement, quod suum est. Sed cum incircumscriptum lumen sit Deus, et majestate sua omnia impleat, cuncta contineat, quomodo omnes esse possunt in circuitu ejus? Sed Deus est veritas (Joan. 14.), et ipsa omnibus communis est, nec mea, nec tua, nec istius, aut illius. Non est (inquit Paulus) distinctio Judæi, Græci, aut barbari: sed quicunque invocaverit no-

nien Domini, salvus erit (*Rom. 11; Joel. 2.*). Quia ergo (*Ex Aug.*) omnibus communis est veritas, ideo media, ut in circuitu ejus sint omnes, qui diligunt veritatem. Qui sic de Deo intelligunt, ejusque, ut dignum est, servituti se ipsos subjiciunt, in circuitu ejus munera offerunt. Et sciendum, quod votum aliud est commune, aliud singulare. Credere in Deum, sperare in illo vitam æternam, ipsum diligere et secundum Deum vivere, omnibus communis est modus. Non superbire, non occidere hominem, non odire fratrem, non violare in se templum Dei, præcipitur omnibus. Hoc totum omnes communiter vivere et reddere debemus. Sunt etiam vota propria singulorum, cum alius vovet Deo jejunium, alius castitatem, alius virginitatem, alius relinquere omnia, et ire in communem vitam. Voveant ergo omnes votum Domino, aut hoc, aut illud, sicut divina gratia unicuique donaverit et sic in circuitu ejus omnes offerant munera. Cui?

388 13. *Terribili et ei qui aufert spiritum principum.* Quia psalmus Synagogæ, id est, carnali populo loquitur: recte illis Deus terribilis commendatur, ut qui adhuc Dominum tanquam piwm, tanquam clementem nesciunt amare, audientes terribilem, vel

A discant formidare. Et notandum quod non ait, Qui aufert spiritum hominum, sed ipsorum etiam principum: ut intelligatur Deus princeps esse super principes, potestas super potestates: tanquam rex regum et Dominus dominantium (*Apoc. 1. et 19.*). Recte ergo subditur: *Terribili apud reges terræ.* Nec dicit, quia aufert vitam, quod utique et illi faciunt, qui occidunt corpus, sed et ipsum spiritum auferre dicitur: ut tanto magis ille timeatur, qui potestatem habet, et corpus et animam perdere in gehennam (*Matth. 10.*). Vel quia spiritus principum est spiritus superbiz, potest ita legi, Qui aufert spiritum principum, id est, audaciam superbiorum. Est et alius intellectus quare in hoc loco terribilis dicatur Deus. Sancti etenim et perfecti viri, ut mirabilem Deum in judicio suo placatum inveniant, semper hic apud se terribilem pensant, suasque culpas districte judicant: quatenus in illo districto iudicio injudicabiles stant. Dicitur ergo recte, *Terribili apud reges terræ sunt* ^B, qui carnem suam spiritualiter regunt. Rex terræ erat Paulus, cum diceret: Castigo corpus meum, et in servitatem redigo: ne forte aliis prædicans ipse reprobus efficiar. Esto rex terræ, et erit tibi terribilis Deus *.

* Phrasis mendosa, quæ sic forte sarciri debet: *Dicitur.... ap. reg. terræ. Reges terræ sunt, etc.* EDIT.

* Auctor num et reliquos Psalmos perrexerit explanare, nos latet. Qui hæc primus in lucem edidit, D. Albone Lugdunensis Ecclesiæ princeps Lectorem his verbis in fine adloquitur: Hæc sunt igitur, caudice Lector, quæ de Rufini Commentariis in

Psalmos, e tenebris eruta, modo in lucem proferimus. Quod si quis operis reliquum invenire poterit, id avibus bonis fœlicique successu in lucem edat. Id enim et nobis gratum, et reipublicæ utile futurum esse sibi persuadeat. VALLARS.

COMMENTARIUS

IN PROPHETAS MINORES TRES

OSEE, JOEL ET AMOS,

RUFINO AQUILEIENSI PRESBYTERO

OLIM ASCRIPTUS.

Præfatio.

389 Fidicen ille sacerrimus, tamque regnandi arte nobilis, quam canendi, beatus videlicet David, enumerandis legis miraculis, frequenter interserit, Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus (*Psal. 105. et seqq.*). Sive enim spiritualia, sive corporalia dona consideres, consequenter ut agamus saltem auctori nostro gratias, cui referre neutiquam possumus, commonemur. Qua tamen sedulitate nihil jucundius, qua oblatione nihil est pretiosius. Ipsa siquidem est ejus clementia, nec donis lassata nec seculis: qua devotos facit, atque obtinendi, quod poscimus, plerumque dignos videri. Et nos perinde hanc

C illi hostiam grati pectoris offerentes, confidamus nos adepturos, quæ precamur, cum ea quæ postulavimus, jam videamur assecuti. Salomonis quippe voluminibus ^A discerendis, dispositionum ejus gloriam sumus, in quantum posse contulit, assecuti: ita ut nusquam nos consequentia (penes quam explanationis **390** debet esse auctoritas) desereret. Hic autem præcedentis fructus industria, studiosum commendat laborem. Neque enim est, quod acris incitet ad inquisitionem novorum, quam præcedentium votiva perceptio, sub tam pio præcipue Domino, qui est ad largiendum paratus ea, quibus nos mandacil inhiare. Nec operis ipsius de-

* Nihil simile Antiquitas memorat, fuisse olim a Rufino adornatam. Eo autem minus hunc in tres Minores Prophetas Commentarium. Verum hujusce

Operis Auctorem nos detegere argumentis non improbabilibus in Præfatione, quam videsis, conatus sumus.